

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

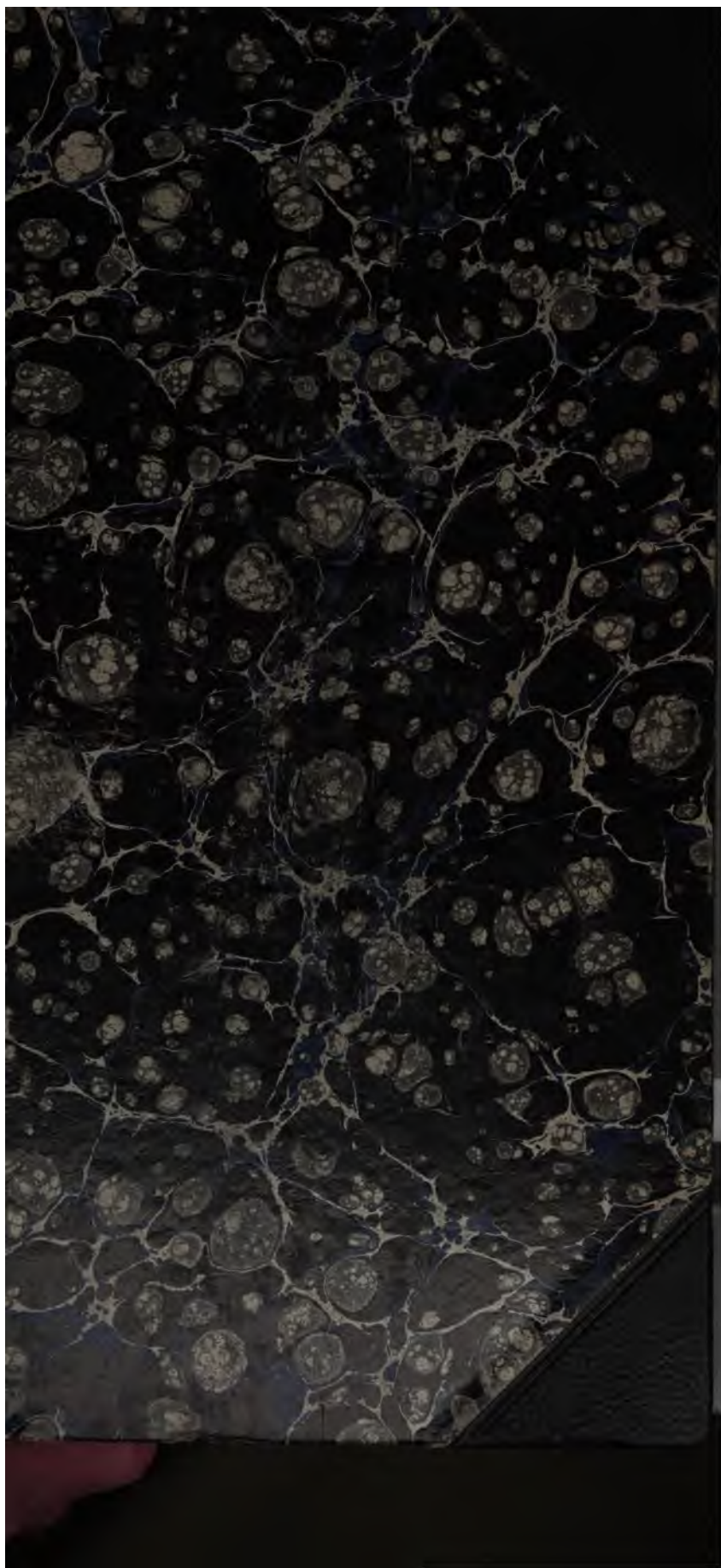
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

100
8

DĚJINY
ČESKÉHO POVSTÁNÍ

LÉTA 1618.

SEPSAL

ANTONÍN GINDELY.

DÍL III.

V PRAZE 1878.
NÁKLADEM F. TEMPSKÉHO.

FWT

D 262
G 5
V. 3

Právo překladu se vyhrazuje.

Tiskem dra. Ed. Grégra v Praze.

PŘEDMLUVA.

Rozhodl jsem se dílo své o válce třicetileté doplniti otisknutím některých zajímavých a důležitých listin, a lituji, že jsem tak neučinil již u svazků předešlých, poněvadž bych tím poskytl příspěvek k poznání minulosti a čtenáři bych podal příležitost posoudit, jakým způsobem těžím z látky mně známé a z větší části ještě nepoužité. V uveřejňování listin chci se přidržeti toho způsobu, že vytknu dvě nebo tři nejdůležitější otázky každého svazku a sdělím listiny k nim se vztahující, abych čtenáři umožnil samostatný úsudek.

Mnohého čtenáře snad by zajímalo seznati doklady o zamýšlené zradě Mansfeldově, o níž na konci svazku vypravuji, ješto přes důkladné bádání některých dějepisců záležitost tato posud ještě temnou rouškou je zahalena. Dotýčné listiny sdělím ve čtvrtém svazku, jelikož vyjednávání mezi Mansfeldem a důvěrníky císařskými protáhlo se až do r. 1621 a já listiny o celé té věci podati chci najednou.

Z publikací listinných zaujímají v nejnovější době přední místo dílo d'Elverta o třech svazcích s názvem „Beiträge zur Geschichte der Rebellion, der Reformation, des 30jährigen

Krieges und der Neugestaltung Mährens im 17. Jahrhundert.“
Práce ta však vyšla příliš pozdě tiskem, než aby mně byla ulehčila bádání moje, pokud se také vztahovalo k letům 1618—1620. Tím vítanější jsou mi příspěvky její k roku 1621, pokud jsem je v archivech sám neprozkoumal a kterých užiju při dalším svém vypravování.

V Praze, dne 10. května 1878.

O B S A H.

Hlava první.

Francouzský pokus prostředkovací a smlouva Ulmská.

	Strana
I. Snahy vyslance anglického v Paříži. Smýšlení ligistické ve Francii. Fürstenberk v Paříži. Pověsti o podporování císaře. Zpovědník králův. Ludvík XIII. osvědčuje svou ochotu k podporování Ferdinanda. Herbert obhazuje zájmů falckraběte. Pamětní spis Jeanninův. Usnešeno vypraviti poselství. Börstel a Rustorf v Paříži. Císařský vyslanec Kurz. Rozmluva jeho s Neversem	1
II. Nejasné chování se Francie co do prostředkování. Cesta vyslanců francouzských do Německa. Zbrojení Unie a Ligy. Schůzka hraběte Nassavského a markraběte z Anspachu. Útočné plány Unie. Markrabě Badenský. Jednání o průchodu vojska císařského a ligistického. Camerarius v Mnichově. Vyslanci bavorští na sjezdě Unie v Ulmu	13
III. Vyslanci francouzští v Ulmu. Jednání jejich s Unii a s vyslanci bavorskými. Unie jeví ochotu uzavřít s Ligou smlouvu o neutralnosti. Smlouva Ulmská. Odjezd vyslanců francouzských. Přijetí jich v Lauingen, v Linci a ve Vídni. Vyjednávání s císařem a jeho radami . . .	22

Hlava druhá.

Jakub Anglický.

I. Nepříznivé chování krále Jakuba k zeti Bedřichovi. Snahy, smýšlení krále změnití. Slyšení pana z Donína u Jakuba. Nařízení Doncastrovi. Zprávy Trambullový a Carletonovy. Cottington ve Španělich. Jakub se rozhodne vypraviti druhého vyslance do Španěl. Jakub zamítá všeliké podporování svého zetě. Pan z Donína spisuje memoire, kterým se má dokázati, že volba krále v Čechách stala se po právu. Bedřich dává tchána svého žádat za pomoc peněžní a za dovození k najímání vojska. Buwinkhausen v Londýně. Noël de Caron. Král udílí dovození k najímání vojska pro falckraběte	32
--	----

- II. Hrabě Gondomar, vyslanec španělský, cestuje do Londýna. Slyšení jeho u Jakuba. Účinek přítomnosti jeho v Anglii. Marné vynasnažení pana z Donfna, aby v City sehnal půjčku. Dobrovolné půjčky. Také Jakub hodlá darem přispěti 42
- III. Unie nadarmo žádá krále Jakuba za podporu. Jak se užilo peněz, v Anglii pro falckraběte sebraných. Volba velitele vojska v Anglii najatého. Jakub rozhodne se hájiti jen Falce. Vyjednávání v Hagu. Vyjednávání Jakuba o spolku se Španělskem proti Holandu 48

Hlava třetí.

Válka v zimě a z jara r. 1620.

- I. Stav vojska českého po ustoupení od Vídně. Protestanti dolnorakouští spojí své sbory s vojskem českým. Dampierre a Buquoy. Postavení nepřátelských armád. Válečný plán Buquoyův. Anhalt v Praze a v Táboře. Příchod italského lidu do Čech. Čechové najímají vojsko . . . 57
- II. Boje u Mikulova. Bitka u Langenloisu. Buquoy se vzdá úmyslu svého na Horní Rakousy. Polští kozáci. Marradas a výsledky jeho v Čechách. Zděšení v Praze. Anhalt v Eggenburku. Buquoy táhne na Maisavu (Meissau). Císař si přeje, aby Buquoy táhl do Čech. Buquoy návrh ten zamítá. Svízele vojskem v Rakousích způsobené 66
- III. V Praze usnešeno, aby Mansfeld táhl do Rakous. Válečná rada spolkových generálů. Anhalt se odebral do Prahy. Loupežení v Immenndorfu. Sinzendorf přepaden 75
- IV. Uherské poselství v Praze. Křest prince Ruperta. Generální sněm v Praze. Vyjednávání o spolku s Uhrami. Porady o zjednání peněz k dalšímu vedení války. Jednání sněmu o těch věcech. Usnešení o schudlých statkářích. Dlužníci země České. Nejstarší syn králův ustanoven za nástupce 81

Hlava čtvrtá.

Válka až po vtrhnutí vojska ligistického do Rakous.

- I. Mansfeld táhne do Rakous. Stav vojska českého u Eggenburku po srážce u Sinzendorfu. Dolnorakušané a pluk Mansfeldův. Bitka u Garsu. Vyplácení žoldu. Posily uherské. Vzpouza ve vojtěbě českém. Hadersdorf. Rozervané poměry v měsíci červnu a červenci 1620 88
- II. Marradas udeří na Prachatice. Povstalecký ruch mezi sedláky českými u Tábora a Unhoště. Mansfeld poslán zpět do Čech. Dobil Týna nad Vltavou. Nedostatek ve vojtěbě Mansfeldově. Pluk Mansfeldův od Dolnorakušanů propuštěný v Praze. Mansfeld v nebezpečnosti 96
- III. Thurn v Praze. Rozervané poměry v hlavním městě. Nepřátelství proti katolíkům. V Praze se vynasnažují sehnati peníze. Václav Vchynský 103

Hlava pátá.

Sněm v Báňské Bystřici.

Strana

- I. Sněm v Báňské Bystřici. Obeslání jeho od zemí českých a od Rakous. Psaní císařovo sněmu bystřickému. Císařský vyslanec Laminger z Albenreutu. Bethlenova předloha na sněmě 112
- II. Knesebeck v Báňské Bystřici. Válečný plán Bethlenův. Bethlen požaduje peníze od Čechů. Uherský a turecký vyslanec v Praze. Odpověď na požadavky Bethlenovy. Plessen a dr. Jesenský přinesou Bethlenovi 100.000 zl. Plessenovy rozmluvy s Bethlenem. Císařští vyslanci v Báňské Bystřici. Odchod jejich a vyslanců polských z Bystřice. Volba krále v Báňské Bystřici 118
- III. Snahy císaře Matiaše, aby udržel mír s Tureckem. Cesta Mollartova do Cařihradu. Vyjednávání jeho s tureckými státníky. Sedmihradský vyslanec Miko de Hidugh. Štěpán Corlath a František Balassi v Cařihradě. Neprátelské smýšlení proti císaři nabývá v Cařihradě vrchu. Bídny stav vyslance císařského. Čechy a Rakousy se rozhodnou vypraviti posly do Cařihradu. Dary pro Turecko určené. Sliby tureckých státníkův. Vácov 129

Hlava šestá.

Povstání v Rakousích až k sesazení Ferdinanda II.

- I. Nové vyjednávání o porovnání mezi stavy z Rohů a císařem. Podmínky stavů. Poslové stavů u Buquoye. Císař udílí poslům slyšení. Kufstein v Rozích. Kufstein a Traun žádají císaře, aby povolil všeobecně příměří. Deputace hornorakouská ve Vídni. Rozmluva Kufsteinova s Liechtensteinem a Breunerem. Opětne slyšení u císaře. Dne 3. dubna odevzdán spis s podmínkami, za kterými stavové z Rohů chtěli holdovati 140
- II. Císař přijímá dne 11. dubna stavy dolnorakouské. Sdělení jim učiněná, jednání o těchto sděleních. Vypravení posla do Recu. Císaři podán spis pamětní. Návrat Fernbergrův z Recu. Dva císařské dekrety ze dne 16. května. Odpověď císařova na podmínky stavů z Rohů ze dne 3. dubna 150
- III. Kufstein a Traun ubírají se do Recu. Stavové z Recu jsou odhodláni sesaditi Ferdinanda. Poslední jich pokus přiměti císaře, aby přijal jejich požadavky. Výhrůžný list tajným radám. Kufstein a pan z Meggova. Slyšení u císaře. Kufstein vypovězen z Vídně. Vídenští protestanti přimlouvají se za Kufsteina. Vyjednávání ve Vídni, jak dalece by se měly protestantům posavadní jich svobody zabezpečiti. Stavové dolnorakouští holdují dne 13. července 1620. Kufstein přidá se k císaři 159
- IV. Rauber v Praze. Stavové v Recu se usnesou, zvolit krále Českého svým ochráncem. Stavové v Recu přísahají. Odpověď Bedřichova. Dekrety Ferdinandovy o trestech 170

Hlava sedmá.

O vtrhnutí knížete Maximiliana do Rakous.

Strana

Vyjednávání mezi Bavorskem a Saskem o válečném plánu. Síla vojska ligistického. Kníže Bavorský Maximilian si přeje, aby byl jmenován vrchním velitelem vojska císařského. Haimhausen a Herliberg táhnou ke Brodu. Pochod hlavního vojska do Horních Rakous. Hornorakušané žádají v Praze za pomoc. Hornorakušané počnou vyjednávat s Maximilianem. Psaň Ferdinandovo Maximilianovi. Odpověď tohoto Maximilian v Linci. Stavové chtějí holdovati za jistých podmínek, ale konečně povolí. Zpráva vyslance saského o Maximilianovi. P. Dominicus a Jesu Maria 174

Odjezd Maximiliana z Lince. Freistadt, Kaplice, Světlá. Ústup Anhaltův z Eggenberku. Válečná porada vůdců císařských a ligistických. Císařský vyslanec hrabě z Hohenzollernu. Námítky císařovy proti válečnému plánu v Rozích ujednanému. Císař požaduje, aby mu bylo posláno několik tisíc mužů 191

Hlava osmá.

Poselství francouzské a anglické ve Vídni.

St. Catherine u Anhalta. Sigogné v Báňské Bystřici. Angličtí vyslanci Conway a Weston v Bruselu. Prohlášení arciknížete Albrechta o upotřebení vojska v španělském Nizozemsku ležících. Další cesta vyslanců anglických. Vojsko španělské napadne Falcko. Vyslanci angličtí v Drážďanech 198

Vyslanec Wotton ustanovený pro dvůr císařský, odebere se do Vídně. Slyšení jeho u Ferdinanda, vyjednávání jeho s vyslanci francouzskými a s Eggenberkem. Francouzi počínají se chovati nepřívětivě k nárokům císařským. Wotton vypraví posla do Prahy. Vyslanci francouzští strojí se odejítí do Prešpurku. Válčení mezi Bethlenem a Dampierrem. Smrt Dampierrova. Angoulême chce zvědět, na jakém základě vyjednávalo se posud mezi Ferdinandem a Bethlenem. Angoulême a průvodci jeho v Prešpurku. Výsledek vyjednávání jejich 206

Spinola vtrhne do Falce. Achác z Donína snaží se vymoci u Jakuba podporu falckraběti. List Jakubův Unii. List Buckinghamův Gondomarovi. Poselství Unie ke Kristianovi IV. a ke Generálním stavům. Conway a Weston v Praze. Nabydou přesvědčení, že marné je všeliké vyrovnávání. Jakub nejeví žádného účastenství při všech nedostatecích svého zetě 215

Hlava devátá.

Válka v Čechách v měsících červenci až říjnu 1620.

Opevňování Prahy. Řeč Thurnova. Síla vojska v Čechách. Čechové chtějí se zmocnit Budějovic. Náspy u Volar. Thurn ustupuje od Volar

do vnitra země. Svolání zemské hotovosti. Zřízení vojenské rady v Praze. Bedřich se rozhodne odebrat se k vojsku. Jeho odchod . . .	222
II. Císařské a ligistické vojsko v Nových Hradech, Budějovicích, Prachaticích, Vodňanech a Písku. Vojsko české přiblíží se k vojsku spolkovému. Vojsko spolkové u Plzně. Vyjednávání s Mansfeldem. Pustošení v Čechách. Povstání sedláků. Maximilian a Buquoy táhnou k Rakovníku. Srážka s vojskem českým. Postoupení vojska císařského a ligistického ku Praze	234

Hlava desátá.

Bitva na Bílé Hoře.

I. Obojí vojsko postupuje ku Praze. Hlavní šik vojska císařského a ligistického. Porada před bitvou. Buquoy váhá do bitvy se pustit, ale konečně souhlasí. Průběh bitvy. Útěk jezdců uherských. Kdo nejvíce přispěl k rozhodnutí	249
II. Jak se zachoval Bedřich za bitvy. Útěk jeho na Staré město. Porada zde. Noc na 9. listopad. Poselství ke knížeti Maximilianovi. Útěk z Prahy	263
III. Pozdní zpráva ve Vídni o vítězství na Bílé Hoře. Vděčnost Ferdinanda k vrchním velitelům. Církevní slavnosti za vítězství. Příčiny porážky české na Bílé Hoře	271
IV. Maximilian a Buquoy vtrhnou do Prahy. Plnění. Deputace stavů. Podrobení. Útěk části vojska českého z Prahy. Ostatek donucen k ústupu. Neutěšené poměry v Praze. Angličtí vyslanci u Maximiliana. Odjezd Maximiliana z Prahy	277

Hlava jedenáctá.

Podrobení Slezska, Moravy a Lužice.

I. Morava. Usnešení stavů moravských o další obraně. Stavové chtějí s císařem vyjednávat. Pohrůžky Bethlenovy. Jeho chování. Schmidt v Brně. Moravské poselství odjede do Vídně. Jeho instrukce. Rada císařských komisařů strany Moravy. Kardinál Dietrichstein. Slyšení vyslanců u císaře. Odpověď na jejich žádosti. Thurn. Vyjednávání s moravským vojskem. Vyssávání země	287
II. Lužice. Zbrojení kurfiřta Saského. Grünthal v Budišíně. Obležení a dobytí Budišína. Dobytí měst dolnolužických. Markrabě Krňovský a jeho vojsko. Psaní Ferdinandovi kurfiřtovi Saskému. Hrabě Šlik. Hornolužičané vyjednávají s Janem Jiřím a poddají se. Holdování stavů v Kamjenci a Lubiji. Porovnání	301
III. Slezsko. Bedřich chce vyjednávat s kurfiřtem Saským Janem Jiřím. Sjezd knížat ve Vratislavi a jeho usnešení. Bedřich a stavové slezští	

počínají vyjednávat s kurfiřtem Saským. Odjezd Bedřichův z Vratislavě. Výchytky Bethlena Gabora. Obtížné postavení vrchního hejtmána Jana Kristiana z Lehnice. Podmínky, za kterých Bedřich chce se vzdát koruny české. Jak chtějí ve Vídni vítězství užít? Hrabě z Zollera poslán ke knížeti Bavorskému. Postavení, jaké kníže zaujal strany potrestání falckraběte. Vyhlášení kletby na falckraběte a jeho přívržence. Slezské poselství v Drážďanech. Podmínky, za kterých kurfiřt chce přijmouti poddání se Slezska. Sněm knížat v Lehnici. Porovnání. Námitky Ferdinandovy proti porovnání. Arcikníže Karel a Hanibal z Donína v Drážďanech. Kurfiřt drží se porovnání. Závěrečné vyjednávání kurfiřta se Slezany 310

Přílohy I

Hlava první.

Francouzský pokus prostředkovací a smlouva Ulmská.

- I. Snahy vyslance anglického v Paříži. Smýšlení ligistické ve Francii. Fürstenberk v Paříži. Pověsti o podporování císaře. Zpovědník králův. Ludvík XIII. osvědčuje svou ochotu k podporování Ferdinanda. Herbert obhajuje zájmy falckraběte. Pamětní spis Jeaninův. Usnešeno vypraviti poselství. Börstel a Rustorf v Paříži. Císařský vyslanec Kurz. Rozmluva jeho s Neversem.
- II. Nejasné chování se Francie co do prostředkování. Cesta vyslanců francouzských do Německa. Zbrojení Unie a Ligy. Schůzka hraběte Nasavského a markraběte z Anšpachu. Útočné plány Unie. Markrabě Badenský. Jednání o průchodu vojska císařského a ligistického. Camerarius v Mnichově. Vyslanci bavorští na sjezdě Unie v Ulmu.
- III. Vyslanci francouzští v Ulmu. Jednání jejich s Uníí a s vyslanci bavorskými. Unie jeví ochotu uzavřítí s Ligou smlouvu o neutralnosti. Smlouva Ulmská. Odjezd vyslanců francouzských. Přijetí jich v Lauingen, v Linci a ve Vídni. Vyjednávání s císařem a jeho radami.

I.

Posavadním vypravováním nakreslili jsme obraz aliancí, jež se tvořily ve prospěch císaře a ukázali jsme, kterak Španělsko, papež, král Polský a katoličtí biskupové a knížata v Němcích konali všeliké přípravy, aby chráněncem jejich mohl se vydatně opřítí svým nepřátelům. Že toutéž dobou ne nadarmo vynasnažováno se, aby také Francie pomoc poskytla, o tom rovněž stala se zmínka. Francie skutečně doplnila spolek katolický, jež se byl utvořil proti útokům českých protestantů a jakkoli nesplnila všechny naděje, které se v ni skládaly, přispěla nicméně k přemožení Čechů a falckraběte.

Již za života císaře Matiaše dvůr francouzský choval se přátelsky k německým Habsburkům a nijakž se tím netajil, že neschvaluje povstání českého. Po smrti císařově přátelství toto nastavilo se sice tak na odív, zajisté jen z té příčiny, že Ferdinand neměl žádného vyslance ve Francii a že tedy tam nebylo nikoho, jenž by byl rozněcoval oheň lásky beztoho jen mdle plápolající. Kromě toho anglický vyslanec ve Francii Sir Edward Herbert všemožně se vynasnažoval, aby dvůr francouzský získal pro falckraběte; nedosáhl toho, neboť král Ludvík uslyšev, že falckrabě je zvolen králem Českým, neopomenul ho varovati, aby koruny české nepřijímal, ale Herbert předce měl za to, že výstraže této nemusí přikládati žádné důležitosti a že při nejmenším může se nadíti neutrálnosti Ludvíkovy, jelikož přílišný nedostatek peněz činnou politiku mu nedovoľoval a značná strana v zemi přála falckraběti. *) Domněnka Herbertova byla by se mohla potvrditi a Francie byla by se snad chovala přátelštěji k falckraběti, kdyby byl král Anglický nezamítl současně návrhy Ludvíka XIII. o alianci. Počátkem 1620 října dostavil se totiž k Jakubovi vévoda z Luynes nabízejce ruku princezny Henrietty princí Waleskému, patrně s tím úmyslem, aby zmařen byl sňatek princův s infantkou španělskou. **) Jakub neodpověděl ničeho na tento návrh, který mohl míti velmi důležitých následků pro věc falckraběte, kdyby jej byl přijal a tak ranil francouzskou samolibost. ***)

Následky tak neopatrného jednání bylo Herbertovi dosti brzy pocítiti. Když jej falckrabě požádal za přímluvu u krále Francouzského, Herbert vyhovuje ochotně tomuto přání, navštívil velkopěčetníka a presidenta Jeannina. Vynasnažil se sice co nejvíce, aby věc falckraběte vylíčil co nejpříznivěji, ale státníků francouzských nedovedl přiměti k přátelskému osvědčení; vyslechli jej klidně a zdvořile, poptávali se po rozličných okolnostech, ale otázky ty nesvědčily o smýšlení falckraběti příznivém. †) Chování krále Jakuba

*) Gardiner: Herbert to Sir Ed. Naunton dd. 31. srpna st. sl., 29. září st. sl. 1619.

**) Herbert to Sir Robert Naunton dd. 29. září st. sl. 1619 u Gardinera.

***) Herbert Nauntonovi dd. Merlon, 29. září 1619 st. sl. u Gardinera.

†) Gardiner: Herbert Nauntonovi dd. Merlon 25. října st. sl. 1619.

sprostilo je ohledů na jeho zetě; mohl se nyní tím více osvědčovati jakožto synové církve katolické, jelikož nebylo více Sullyho, aby dostatečně vyložil politické toho výhody, když by se poskytovala podpora falckraběti. Kromě toho duchovenstvo katolické přimlouvalo se za Habsburky s takovou vytrvalostí, že upomínalo tím na dobu Ligy a jmenovitě jesuiti ostatní dobrým příkladem předcházeli. Také nuncius se zastával horlivě a rázně církve katolické v Čechách ohrožené: neoplýváje přílišnými vědomostmi dějepisnými snažil se dokázati, že Habsburkové od té doby, co se ve dvě linie rozdělili, nikdy nic nepřátelského proti Francii nepodnikli, kdežto prý rod Falcký za doby Ligy osvědčil se býti zarytým nepřitelem.*) Za takového souhlasu v katolické společnosti francouzské bylo by bývalo za těžko státníkům francouzským, i kdyby byli chtěli, dbáti jen politických výhod, jaké mohly Francii vyplynouti z dalšího trvání povstání českého. V politice své museli hověti katolickým sympatiím a tak zrodil se u nich záměr prostředkovati mezi spornými stranami, tedy vzíti na sebe tutéž úlohu, s jakouž nepochodil král Anglický v čas volby císaře. Státní tajemník Puyzieux podal o tom záměru zprávu St. Catherinovi, francouzskému zástupci při dvoře heidelberském. „Král,“ psal tajemník, „žádán je za pomoc od obou sporných stran, ale chce ostati neutrálním a prostředkovati mezi nimi.“ **)

Nežli kabinet francouzský počal prováděti své záměry prostředkovací, dostavil se do Paříže hrabě Vratislav z Fürstenberku, ^{2. pros. 1619} vyslanec Ferdinanda II., jenž měl jménem pána svého požádat krále Ludvíka za zbrojnou pomoc. Ministři francouzští, jenž se byli právě rozhodli pro úlohu prostředkovací, byli tou žádostí nepřijemně překvapeni a osvědčovali to bez ostychu v zacházení s vyslancem. Místo aby jej byli podle obyčeje doby tehdejší první dni po příchodu jeho zaopatřili hojně potravinami a všelikými lahůdkami, hostili jej dosti skoupě; a odpovědi, kterých se mu dostávalo od ministrů na jeho návrhy a žádosti, byly tak kroucené a měly tolik zadních dvířek, že již za několik dní věc pána svého

*) Mémoires secrets du regne de Louis XIII.

**) Puyzieux au St. Catherine dd. Fontainebleau, 23. list. 1619. Národní knihovna v Paříži. MS. 9291/11—4121.

považoval za ztracenu. Také král, jenž jej dvakráte přijal, prohlásil se, že císaři může přispěti jen svým prostředkováním. Nadarmo hrabě z Fürstenberku nabídnutí to zamítl, řka, že pánovi jeho neběží o odstranění obtíží diplomatických, nýbrž o dobytí ztraceného království; Ludvík setrval na svém prohlášení. Snad při této příležitosti král Francouzský napadl svou choť, dceru Filipa III., ana plakala nad lhostejností k osudům rodu svého; i napomenul ji řka: „Buďte spokojena, madame, že jste královnou Francouzskou.“ Herbert vynasnažoval se všemožně, aby překazil všeliký výsledek Fürstenberkův; i ukazoval každému prohlášení falckraběte, jímž tento sliboval katolíkům českým úplnou svobodu náboženskou, hledě tak dokázati, že válka v Čechách není zápasem náboženským, nýbrž bojem politickým. Domníval se, že tak způsobil dojem na státníky francouzské a že může tvrditi, že Francie nepřidá se na stranu Ferdinandovu. Ludvík XIII. že se pokusí o prostředkování a že konečně na toho se vrhne, kdo se nepoddá nabídnutým podmínkám.)*

Přes tento pro falckraběte uspokojivý stav věcí vyskytla se nenadále v Paříži pověst, že Francie chce vyslat Ferdinandovi na pomoc 10 000 mužů a výlohy na vydržování tohoto vojska že bude duhovenstvo zapravovati. Pověst povstala snad odtud, že vévoda z Neversu v královské radě horlivě se ujímaje věci Ferdinandovy učinil i to nabídnutí, že potáhne císaři na pomoc s některými šlechtici francouzskými, kteří byli mezi sebou spolek utvořili. Práví se, že proti tomu návrhu vyslovili se princové z Guise a Condé. Guise nechtěl císaře zůstaviti bez pomoci, ale myslil, chceli mu král nepřímo pomáhati, že při tom nesmí užívati svých poddaných, nýbrž knížat spřátelených jako na př. rodu Lothrinského. Condé však se vyslovil proti jakémukoli podporování císaře, podle náhledu jeho měl král zachovávat naprosto neutrálnost a kdyby tak ne učinil, měl užiti té příležitosti, aby dosáhl koruny císařské.**)

K usnešení nějakému zdá se že prozatím ještě nedošlo.

Ačkoliv pověst o vyzbrojení pomocného vojska Ferdinandovi byla bezpodstatná, při dvoře francouzském předce připravoval se

*) Gardiner, Herbert Nauntonovi dd. Paris 3/13. pros. 1619, dd. 31. pros. 1619/10. ledna 1620.

**) Mémoires secrets du regne de Louis XIII.

pro něj příznivý obrat. Fürstenberk vzmušil se ze zoufalství svého a spojiv se s nunciem, španělským vyslancem a s jednateli jiných katolických dvorů, kteří mu ochotně pomáhali, zaklepal na každé dvěře, jimiž doufal naléztí lepší přístup ku králi. Konečně se mu podařilo získati také královského zpovědníka, jesuitu Arnoulda, kterémuž nejspíše bylo uloženo, aby se zasadil ve prospěch Ferdinanda; Arnould skutečně konal tuto úlohu. Kladl o svátcích vánočních králi na srdce povinnost, aby přispěl na pomoc císaři pro víru stísněnému; a tak asi dosáhl u Ludvíka výsledku jako druhdy Bernard z Clairveaux, když o svátcích vánočních od oltáře napomínal krále Konrada III., aby podnikl výpravu křížáckou. Večer téhož dne dostavil se královský tajemník k Fürstenberkovi a přinesl mu zprávu, že nejen král, nýbrž také ministři jsou získáni pro vydatné podporování císaře. Rozličným plukům bude prý vydán rozkaz, aby se v měsíci březnu soustředily v Champagnsku, zároveň 1620 prý vypraveno bude do Německa poselství, jenž vyzve katolická knížata, aby Ferdinanda podporovali, ale knížata Unie že bude zrazovati, aby falckraběte dále nepodporovali.*)

Můžeme si mysliti, jak radostně zpráva tato Fürstenberka překvapila; brzy však radost jeho byla umírněna, když se nadarmo vynasnažoval, aby o této podpoře vydáno mu bylo písemné osvědčení a když tak vzniklo v něm podezření, že se již želí tohoto rozhodnutí. Dosáhl však předce u krále, že veřejným patentem pod trestem velezrády zakázal všem Francouzům všeliké účastenství ve válce ve prospěch Čechů. To bylo první neklamné znamení neutralnosti francouzské Ferdinandovi příznivé; brzy pak následovala jiná. Z kanceláře francouzské vydány byly slíbené varovací listy k jednotlivým knížatům Unie a státní tajemník Puyieux napomenul falckraběte pro spolek jeho s Bethlenem Gaborem.**)

Pakli že Herbert dříve se vynasnažoval, aby dvůr francouzský

*) Vid. st. arch. Francie. Fürstenberk Ferdinandovi dd. 24. pros. 1619.

***) Gardiner, Herbert to Sir Edw. Naunton dd. 14 24. pros. 1619. — Zpráva Fürstenbergova Ferdinandovi, psaná v lednu 1620, ve Vid. st. arch., Francie 1620. — Pařížská nár. knihovna. M. 9. 9291/11—4121. Puyieux au St. Catherine dd. Paris, 31. pros. 1619. — Haager A. Ludvík XIII. jednotlivým knížatům Unie dd. 10. ledna 1620.

získal pro falckraběte, nyní tím horlivěji potíral smýšlení chráněnci svému nepřátelské, ačkoliv mu ani jedno ani druhé nebylo uloženo od Jakuba. Aby se mu nevyčítalo, že jedná libovolně, proti tomu hleděl se kryti tím, že o jednání svém zasýlal věrné zprávy. V častých rozmluvách s francouzskými státníky, k nimž měl volný přístup, pojednával o české záležitosti, snaže se dokázati, že přijetím koruny od falckraběte právo není porušeno. Proti náhledu francouzskému, že v Čechách hrozí nebezpečností zájmům katolickým, Herbert kryl se jako štítem ochranným uvedeným osvědčením falckraběte ve prospěch českých katolíků i konečně vyvozoval z toho, co viděl a slyšel, bude-li Francie míti jistotu, že falckrabě bude spravedlivým ke katolíkům a netouží po koruně císařské, že ostane neutrální. Smýšlel tedy zase lépe o účinku své výmluvnosti, nežli jakým se posud skutečně osvědčila.*)

Herbert však ujímal se zájmů falckraběte s takovou horlivostí, že se to velice přičilo zámyslům Jakubovým; i nemohlo býti jináče, nežli že král uložil státnímu svému tajemníku Nauntonovi, varovati Herberta, aby jednáním svým nekompromitoval jména králova. Na tuto výstrahu Herbert ubezpečoval, že nikdy nemluvil jménem krále, ale doložil, pakli Jakub nějakým způsobem o falckraběte se nezasadí, že neutralnost Francie nebude dlouho trvati a že ustoupí zdánlivému spolku s Ferdinandem.***) Pochybnost o správnosti dřívějšího svého předpovědění strany příštího chování se Francie, která se poprvé jeví v tomto listě, projevil již o pět dní později způsobem trochu určitějším. Přiznal se, že katolická strana působí nyní pro podporování Ferdinanda, naději svou že skládá nyní jen ve vytrvalost krále, kterýž prý jej ubezpečil skrze nejvyššího svého ceremonáře, že v záležitosti české neučiní žádného kroku, aby nebral ohledu na krále Anglického. Brzy však nevěřil ani tomuto ujišťování, když zvěděl o rozkazu k vyzbrojení jízdy,***) kterýž si vykládal ve prospěch Ferdinanda; bázní však naplnila jej odpověď, kterou král Francouzský dal zaslati císaři a o které se podplacením

*) Gardiner, Herbert to Sir Edward Naunton dd. 31. pros. 1619/10. ledna 1620.

***) Gardiner, Herbert to Sir Edward Naunton, dd. Paris, 8./18. ledna 1620..

****) Gardiner, Herbert to Sir Edward Naunton, dd. 13./30. ledna 1620.

dověděl. Jakkoli se snažil ze slov Ludvíkových vyčísti co nejméně nepřátelství proti falckraběti, tolik předce musel vyrozuměti z listu tohoto, že král chce císaři zaslati pomoc a že se jen o podmínkách nestalo ještě dohodnutí.*) Tak se ujalo v Herbertovi smutné přesvědčení, že chování se Jakubovo má pro falckraběte čím dále nevýhodnější účinek. Po škodě následoval také posměch. Vévoda z Guise pravil jednoho dne potupně k vyslanci anglickému, že věc falckraběte musí býti špatná, jinak že by se byl tchán pro něj prohlásil. Herbert sice neostal odpověď dlužen, ale zdaliž nemusela býti mdlou, když skutky mluvily tak hlasitě. I toho bylo se mu dožítí, že byl podruhé varován z Anglie, aby podporuje falckraběte vlastního svého pána nekompromitoval. Tato až úzkostlivá péče o dobrou pověst, kteráž krále čím dále více pudila vzdáti se vlastního zetě, Herberta naplňovala smutkem i odvětil, že jen svou horlivostí pro falckraběte přiměl Francii k neutrálnosti, neboť všickni prý hodlali přidati se k císaři.

Herbert přikládal si tím příliš velkou zásluhu, neboť jen staré tradice politiky francouzské, jakož i sympatie Francie ke knížatům Unie, ale ne ohled na přímluvy vyslance anglického odporoučely posavadní šetření falckraběte a přiměly i muže, jako na př. prince Orleanského, přemýšlet i prostředcích, jak by se nastávající aliance s Habsburky mohla zmařiti. Od něho alespoň pochází návrh, aby falckrabě podržel Čechy, ale kurfiřtská hodnost této země aby přešla na Bavorsko.***) Prozatím však ani tento návrh ani jiný, aby falckraběti udělena byla hodnost královská, začež měl se vzdáti Čech, neměly účinku na chování se vlády francouzské, jejíž stranění Ferdinandovi zase určitým případem se osvědčilo. St. Catherine zvěstoval do Paříže, že falckrabě se zpěčuje přijímati vyslance, kteří by mu nedávali názvu královského i přál si míti od vlády poučení, jak by se měl chovati. Puyzieux radil sice St. Catherinovi, aby jednal opatrně a smířlivě, ale odepřel dovolení, aby vyslanec falckraběte nazýval králem a zároveň zaslal ještě důtklivější výstrahu knížatům Unie, v níž představoval jim nebezpečnoství, že by spolkem

*) Gardiner, Herbert Jakubovi I. dd. Paris, 20./30. ledna 1620.

***) Herbert to Sir Edward Naunton dd. Paris 5./15. února 1620. Anglický st. archiv.

jejich s falckrabětem Německo mohlo se státi dějištěm strašné války. Nemohli tedy nijakž pochybovati, že Francie nechce míti podílu na záměrech falckraběte.*)

Avšak jakkoli vláda francouzská ve všech těchto instrukcích do Německa hájila zájmů Ferdinandových, zdá se předce, že již 1620 v měsíci lednu želela slibu svého o poskytnutí branné pomoci, jelikož ve Francii samé připravovalo se ono nepřátelské hnutí proti králi, v němž, jak známo, měla účastenství matka králova. Již koncem ledna nebo z počátku února dospělo se k rozhodnutí, působiti pro Ferdinanda jen prostředky smírnými, činiti tedy jen to, co se mu bylo slíbilo hned po příchodu Fürstenberkové, s tím toliko rozdílem, že nyní v té věci smýšlelo se opravdověji. Pre-
sidentu Jeanninovi uloženo, aby vypracoval pamětní spis o politickém stavu věcí, kterýž měl sloužiti za základ k uvažování v státní radě královské.

Jeannin vykonal, co mu bylo uloženo a ospravedlnil nejprvé posavadní politiku proti rodu Habsburskému tím, že jen přílišná moc tohoto rodu donutila krále Francouzské, aby podporovali německá knížata ve všech jejich sporech s knížaty Habsburskými. Nyní však že obavy před tímto druhdy tak mocným a obávaným rodem jsou bezpodstatny, Habsburkové že sestárlí, moc jejich že je naprosto zlomena a že prý mnoho neschází, aby císař pozbyl všech svých zemí. Kdyby zvítězili nepřátelé císařovi, utlačovali prý by katolické náboženství v Němcích a podělili prý by se o státy duchovní. Jelikož by vítězství protestantů mělo následky pro Francii a Hugeny by povzbuzovalo k novým podnikům, proto že král musí se každým způsobem vynasnažiti, aby válce učiněna byla přítrž a aby zjednán byl snesitelný mír. Na jakém základě tento mír by se měl státi, zdali úplným nebo částečným navrácením Ferdinandovi zemí jeho, o tom Jeannin nevykládal. Měl však za to, že Francii bude prospěšnější vítězství Ferdinanda, jelikož i budoucně bude tak slabým, že jen s napnutím sil se bude moci udržeti. Aby se zjednal mír na vhodném základě, bylo prý by nej-

*) St. Catherine Puyseuxovi z Heidelbergu, 4. ledna 1620. — Pařížská národní knihovna MS. 9291/44—114. — Tamtéž MS. 9291/11—4121. Puyseux St. Catherineovi dd. 26. ledna 1620.

prospěšnější, kdyby se do Německa vypravilo poselství několika čelnějších osobností a kdyby se skrze ně počalo vyjednávatí. Že by se již napřed získal mocný vliv na válku, když by se od falckraběte odloučili jeho přívrženci a tak se zjednala jakási rovnost sil mezi císařem velice zeslabeným a jeho odpůrcem. Císař že zajisté popřeje sluchu návrhům o míru a vzdá se některých svých práv, jelikož mu hrozí nebezpečí, že přijde o všecko. V čem by povolnost Ferdinandova měla záležitosti, zdali v uznání požadavků českých nebo v odstoupení některého území, o tom Jeannin se nevysslovil; pamětní spis jeho jeden i druhý výklad připouští. Kdyby císař k míru jevil ochotu, ale odpůrci jeho kdyby se trvale zpečovali mír přijmouti, pak že by přišla pro Francii doba, aby moc svou vynaložila ve prospěch Ferdinanda.

Když pamětní spis Jeaninnův*) předložen byl v státní radě, v níž se také král účastnil, návrhy v něm obsažené došly obecného souhlasu, i stalo se usnešení (nejspíše počátkem února) vypravití do Německa slavné poselství, aby se počalo s prostředkováním. 1620

Za několik dní jmenování vévoda z Angoulême a hrabata z Bethune a Préaux, kterým tento úřad měl býti svěřen. Vévoda z Angoulême, přirozený syn Karla IX., byl zajisté jen proto ustanoven, aby se zvýšila vážnost poselstva, neboť duší těchto vyjednavatelů byl Bethune, jenž za Jindřicha IV. nabyl diplomatické zručnosti a co politický spisovatel bystrým pozorováním a trefnými úvahami osvědčil svou činnost vynikající.**)

Když počátkem ledna 1620 knížata Unie a falckrabě obdrželi první zprávu o obratu, jenž se při dvoře francouzském na jich újmu připravuje, byli sice nemálo tím poděšeni, avšak spolek Bourbonů s Habsburky považoval se za věc tak neobyčejnou a nemožnou, že se pochybovalo o pravdivosti zprávy té. Aby se však nic nezanedbalo a aby se upevnilo dřívější spojení s dvorem francouzským, knížata Unie se usnesla vypraviti tam pana z Rustorfu. Posel tento, přibyv do Paříže, shledal se tam s jednatelem knížete z Anhaltu, jakýmsi Börstelem, s nímž požádal krále za slyšení. 20. ún.
1620

*) Pamětní spis otištěn, je v Ambassade extraordinaire, dle to, jenž podává zprávu o vyjednávání francouzského poselství, později vyslaného.

***) L'Ambassade française.

Byli předvoláni bez prodlení, ale neobdrželi slibů uspokojivých, neboť na výklady a žádosti jejich sdělil jim Ludvík toliko, že hodlá vypraviti poselství, kteréž knížata Unie seznámí s jeho zámysly. Ani vévoda z Luynes, jemuž Rustorf a Börstel složili svou poklonu, nepustil se do výkladů, kteréž by byly Unii poskytly lepší naděje, také on snažil se odbýti ji všeobecnými frázemi, odkazuje ji na poselstvo, které mělo býti vypraveno do Německa. S tím oba vyslanci nechtěli se spokojiti a požadovali, aby se jim otevřeně povědělo, jak se smýšlí o závazcích, k nimž se král posud uvolil v záležitostech německých. Börstel přál si zvědět, co sluší souditi o pověstech v příčině aliance mezi Habsburky a Bourbony a o zbrojné pomoci francouzské. „Pakli král Francouzský je odhodlán,“ prohlásil, „vystoupiti proti starým svým spojencům, nechať vévoda zjevně to vyzná, události že by to beztoho brzy objevily. Ale není-li tomu tak, že vyžaduje čest krále a prospěch knížat Unie, aby pravda byla oznámena a bezpodstatnost nepřátelských pověstí aby byla usvědčena.“ Ale jakkoli Börstel sebral svou výmluvnost a uvedl všechny možné důvody, Luynes o věci se nerozhovořil a rozmluva neměla výsledku.

Vyslanci němečtí nedovedli přiměti ani jiných francouzských předních hodnostářů jako na př. velkopečetníka a pana z Puyseux, aby se otevřeně vyslovili o pravých záměrech Francie; jmenovitě Puyseux odepřel naprosto všeliké bližší vysvětlení. Jen president Jeannin pronesl se trochu jasněji, řka, že Francouzové stojí sice vždycky při falckraběti, nepříteli Habsburků, ale tentokráte že musejí zapřítí své sympatie, neboť církev katolická že událostmi v Čechách a v Uhrách upadla do velkého nebezpečení. Börstel a Rustorf nadarmo se vynasnažili vylicíti nebezpečení katolíkům hrozící za pouhé strašáky. Jeannin k ujišťování takovému nedůvěřivě se usmívaje, poznamenal, že falckrabě a přívrženci jeho jsou tak opatrní, aby nyní nedopouštěli se násilí proti katolíkům; avšak jakmile by zvítězili, nejednali prý by asi jináče nežli se na př. děje v Anglii, kde katolíci vydáni jsou v šanc všelikému utlačování. Král, tak končil svou řeč, chce posly svými zjednati narovnění mezi katolíky a protestanty v Německu a mír zabezpečiti. Z tohoto prohlášení Börstel čerpal ovšem správnou domněnku,

že Ludvík XIII. nepomýšlí ještě na zbrojné zakročení ve prospěch katolíků, nýbrž že poselstva k tomu chce užítí, aby vypravení pomoci císaři slíbené prodloužil nebo snad naprosto zmařil!*) Avšak že již vypravení poselství uškodí věci falckraběte, to věděli jak diplomatictí jednatelé Unie, tak i ti, kdo jim úkol jejich svěřili; a proto falckrabě nemeškal požádati zvláštním listem Ludvíka za zachování posavadního spolku. Zase směle tvrdil, že ničeho nepodnikl, aby dosáhl koruny české, „ani přáním, ani lstí, ani prostředky nedovolenými“ neucházel prý se o ni, v tom že svědomí jeho je úplně čisto, že neřídil se žádným jiným úmyslem, nežli zvelebením obecného dobra.**)

Tento list falckraběte nezpůsobil však zrovna tak obrat v politice francouzské, jako snažení viremberského rady Buwinkhausena, kterého Unie vyslala v březnu do Francie s tímžéž úkolem, s kterým byl právě Rustorf tak špatně pochodil. Jelikož král nalézal se právě v Orleansu, Buwinkhausen odebral se tam za ním a ode-^{12. dub-}₁₆₂₀vzdal mu spis pamětní, v kterém vykládal, že Unie musí se chopiti zbraní jen na svou obranu a že se při tom naděje podpory krále podle staré mezi nimi posud platné aliance. Avšak ani v Orléansu, ani ve Fontainebleau, ani v Paříži, kam s dvorem cestoval, neobdržel příznivé odpovědi. Ludvík XIII. setrval při svém předsevzetí, vypraviti do Německa poselství, od čehož Buwinkhausen očekával jen nepříznivý výsledek. Jeho černé tušení tím se potvrzovalo, že Boissise, jehož Jindřich IV. užíval při svém vyjednávání s Uníí r. 1610 a jenž vévodu z Angoulême také měl provázeti, účastenství své v poselství odepřel, poněvadž účel toho přičí se zrovna dřívější jeho činnosti politické.***)

Ostatně bylo vládě francouzské záměr strany poselství obhajovati nejen proti Unii, brzy musela tak činiti i proti císaři. Ve Vídni počátkem února jináče nesmýšleli, nežli že hned, jak nastoupí lepší pohoda, dá se na pochod do Německa 20—24.000

*) Mnich. st. archiv 399/19, Börstel knížatům Unie dd. 29. února/10. března 1620. — Tamtéž 425/5 Rustorf knížatům Unie dd. 21./31. března 1620.

***) Mnich. st. arch. 40/3, Bedřich Ludvíkovi XIII. dd. 24. března/3. dubna 1620.

***) Haager A. Francie 1620. Mémoire Buwinkhausenův dd. 12. dub. 1620 z Orleansu. Tamtéž Psaní Buwinkhausenovo z 19. dubna 1620.

Francouzů a řídit se bude rozkazy císařovými. Důvěrný rada císařův, svobodný pán z Harrachu, podal o tom zprávu hraběti Buquoyovi v tom smyslu, že událost tuto lze na určito očekávati a že tedy ve svých vojenských plánech může na ni ohled bráti.*) Ferdinand nemaje ještě ani tušení, že pomoc francouzská má se rozplynouti v prostředkování o mír, vypravil po návratu hraběte z Fürstenberka nového vyslance do Paříže v osobě rady říšského **) Kurze ze Senftenau, aby králi poděkoval za jeho sliby a aby jej požádal za brzké vyslání válečné pomoci. Když Kurz přibyv ke dvoru francouzskému chtěl věděti, kdy, kde a v jakém počtu pomocné sbory budou pro Ferdinanda připraveny, Ludvík mu odpověděl, že bude o tom zpraven za několik dní. Odpovědi dostalo se 1620 mu skutečně počátkem dubna od pana z Puitsieux, ale nebyla taková, jak si ji císař přál. Pravilo se mu, že král rozkázal, aby vojsko jeho z rozličných pevných míst dalo se na pochod k hranicím německým a soustředilo se u Met; ale o sile toho vojska a o vrchním jeho veliteli se ničeho neoznámilo. Vyslanec podotkl pánovi z Puitsieux, že zprávy tyto více neobsahují nežli co bylo hraběti z Fürstenberka již před třemi měsíci sděleno, kdežto císař očekával, že bude ustanoven den, kdy francouzských zbrojných sil bude moci upotřebiti. Na to Puitsieux odvětil, že odpověď na otázku císařovu dána bude každým způsobem než měsíc duben uplyne. Z takovéto uzavřenosti diplomata francouzského Kurz ze Senftenau netušil nic dobrého pro svého pána a jelikož zatím byl dostatečně zpraven o záměru strany poselství do Němec, obával se, že by vypravením poselství toho skutečné podporování císaře bylo odročeno a že by třeba nikdy se nestalo. Rozmrzelost svou projevil pánovi z Puitsieux, ale tento se snažil jej uchlácholiti, že Ludvík upřímně chce císaře podporovati a že poskytne pomoc slíbenou.

Nežli Kurz vydal se na cestu do domova, vyjednával s vévodou z Neversu, o němž byl Fürstenberk oznámil, že je ochoten najmouti vojsko pro císaře. Prostředky na najímání a na vydržování lidu v první době měl poskytnouti řád, o němž nemáme dostatečných zpráv. Podle toho, jak se o tom řádě mluví, zdá se,

*) Archiv novohradecký. Harrach Buquoyovi dne 9. března 1620.

**) Der Reichshofrath.

že byl jakousi francouzskou filiálkou křesťanského obranného spolku, o jehož zřízení v Němcích Arnoldin právě se zasazoval. Vévoda v rozmluvě své s Kurzem vyslovil se v ten smysl, že pro císaře chce najmouti 6000 pěchoty a 2000 jezdců a první výlohy že prozatím sám zapraví s tím vymíněním, aby mu byly časem svým nahrazeny; ale za to vyhrazoval si nejen vrchní velitelství nad tím vojskem, nýbrž také právo veškerá místa důstojnická obsaditi členy dotýčeného řádu. Kurz namítal, že tímto způsobem nebyla by císaři poskytnuta zvláštní pomoc, kdyby obětavostí spolku nebyla mu ušetřena část výloh válečných; i požadoval tedy od vévody, aby společně s řádem zapravil výlohy na najímání, ozbrojení a vydržování vojska prvního měsíce a aby za to od císaře nepožadoval žádné náhrady. Nezdá se, že by se byli vévoda a tajemný spolek uvolili nésti požadované oběti, neboť vévoda nesúčastnil se později ve válce české a výlohy za najímání vojska pro Ligu v Lotrinskách a ve Francii sama Liga zapravovala. Ferdinand obdržev tak málo utěšitelné zprávy o pomoci francouzské, nemeškal psáti vyslanci španělskému v Paříži a žádati jej za dobré služby v této záležitosti,*) avšak ani tento nedodělal se lepšího výsledku.

II.

Způsobem tímto ani důvody Unie ani prosby císaře o bezprostřední zbrojnou pomoc nezměnily předsevzetí vlády francouzské strany vypravení poselství. Když se spisovala instrukce, kterou by se poselství spravovalo při svém vyjednávání, vládě francouzské podmínky míru nebyly jasnější nežli když Jeannin skládal svůj Memoire. Jako Jeannin určitě se nevyjádřil, má-li Francie zasaditi se o úplné uvedení Ferdinanda do Čech nebo ne, tak ani instrukce neobsahovala pevného ustanovení. Vyslancům pouze uloženo, aby vyjednávali s jednotlivými katolickými a protestantskými knížaty,

---

*) Vid. st. arch. Francie 1620. Instrukce pro Kurze ze Senftenau dd. 24. ún. 1620. — Tamt. List Ferdinandův kardinálu Retzovi, Marii z Medici, Anně Rakouské etc. dd. 24. ún. 1620. — Tamt. Vyslancecká zpráva Kurze ze Senftenau dd. 20. dubna 1620. — Tamt. Ferdinand španělskému vyslanci v Paříži dd. 22. dubna 1620.

k míru je napomínali a všeobecné příměří navrhovali, za něhož by se mohlo vyjednávat o mír. O podmínkách příštího míru nebylo nic řečeno; avšak smíme-li podle ducha instrukce projevit domněnku o přání Francouzů, zdá se, že k tomu směřovalo, císaře podporovati, ale falckraběte v českém sporu nenechat zahynouti. Neboť místa v instrukci, kde se vyslanci napomínají, aby zášti panující mezi lutherany a kalviny proti těmto užili, mají zajisté smysl falckraběti nepřátelský; naproti tomu však vykládati dlužno jen na ujmu císaře ono místo, kde se vyslancům ukládá pustit se do vyjednávání s falckrabětem, aniž by se dříve vzdal koruny české. *)

1620 Koncem dubna vévoda z Angoulême, pánové z Bethune a Préaux nastoupili cestu a obrátili k sobě ihned všeobecnou pozornost. Markrabě z Anspachu nemeškal požádati vyslance, dokud ještě byli na půdě francouzské, aby se obrátili do Heilbronu, poněvadž se tam Unie shromáždí. Žádost tato byla později změněna, poněvadž Ulm zvolen místo Heilbronu za shromáždíště. S rakouské strany sešel se s vyslanci arcikníže Leopold nedaleko Štrasburku snaže se způsobiti na ně příznivý dojem svou oddaností Ludvíkovi, jemuž nabízel své služby jakožto vojín, lovec nebo biskup. **) Ještě nápadněji sám císař osvědčil, jakou váhu přikládá tomuto poselství, neboť když se dozvěděl, že vévoda z Angoulême s průvodci svými sejde se v Heilbroně s Uní, vypravil na spěch rychlíka, aby napomenul poslu k cestování co možná nejrychlejšímu; obával se patrně, že by podléhali dojmům nepříznivým a chtěl proto, aby byli u něho ve Vídni. Přes toto nalehání však Francouzi nijakž si nepopflili, nýbrž zcela pohodlně se usadili v Ulmě, když tam Unie přeložila svůj sjezd, a s Ligou počala vyjednávat o dalším trvání míru v Německu.

Musíme se tuto trochu odchýliti a nejdříve vypravovati, jak se stalo, že v Ulmu vyjednávalo se mezi Uní a Ligou, nežli podáme další zprávu o počatém prostředkování poslu francouzských. Původem toho byl kníže Bavorský, jenž chtěl míti jistotu, že mu

*) Instrukce v Ambassade extraordinaire.

**) List poslu francouzských královi dd. 3. června 1620 (v Ambassade).

nehrozí útok Unie, kdyby pomáhal císaři proti Čechům. Na takový útok byl připraven po celou zimu obávaje se, že Unie hned splní svou hrozbu z Norimberka projevenou, a máme-li na zřeteli, s jakými obtížemi dělo se najímání a soustředování vojska ligistického, nebudeme obavy tyto považovati za neodůvodněné.

Za poslední zimy byly se totiž v středním a jižním Německu se strany katolické i protestantské staly nejrozsáhlejší přípravy k najatí a vyzbrojení vojska co nejčetnějšího. Všickni mladí a silní muži, jenž lačněli po dobrodružstvích zřkajíce se svých pokojných živností dávali se u jedné nebo druhé strany najmouti, podle toho kam se přesvědčením svým klonili. Bylo to zvláštní podívání, když houfně táhli tam, kde se najímalo a na pochodě svém setkávali se s jinými jinochy, kteří hodlali sloužiti protivnému praporu. Divadlo takové poskytovalo každodenně jižní Německo, kde rozličná území tisícerymi záhyby se stýkala. Již nyní přiházely se srážky, z nichž účastníci odcházeli s krvavými hlavami a kterými pokojní obyvatelé vyrušování bývali ze své bezpečnosti; ale ještě hůře dalo se na shromážděních, kteráž s okolím svým vydána byla v šanc loupežím bezuzdné chásky.*) Ale při všech jevila se ještě jakási přichylnost k zděděné víře a ta rozhodovala o praporu, za nímž se táhlo, neboť u vojnů v Německu nebylo tehdáž ještě tolik mravní skleslosti, jaká se již po delší čas jevila ve vojtě českém a císařském; teprve v následujících létech stali se ze všech žoldněřů, ať byli víry jakékoli a ať náleželi k vojsku kterémukoli, praví dáblové v podobě lidské.

Co se týká soustředování vojska najatého, Unie měla značnou výhodu před svými odpůrci, jelikož území členů její ležela dosti blízko při sobě a jednotlivé pluky mohly se v málo dnech na jednom místě shromáždit. Méně příznivými byly poměry ty pro Ligu. Maximilian Bavorský a biskupové vládli ovšem mnohem většími prostředky nežli jejich odpůrci, ale tito zase měli ústřední postavení, kdežto země knížat ligistických dalekým okruhem obklopovaly území Unie. Najímání zbrojného lidu pro Ligu dělo se zároveň v Bavorsku, ve franckých biskupstvích, ve Flandrech

---

*) Mnich. st. arch. Kurfiřt Kolínský Maxovi dd. 15. dub. 1620.

v porýnských biskupstvích, v Lothrinkách a v Elzasích. Co se týká soustředění veškeré zbrojné moci Maximilian pojal úmysl, aby vojsko biskupa Vircpurského a duchovních jeho sousedů (asi 6000 mužů) táhlo přímo do Čech přes Brod a Domažlice, kdežto on sám hodlal větší část vojska ligistického, tedy asi 24.000 mužů, shromáždit při Dunaji, u Lauingen a u Günzburku a s ním pak postoupiti do Rakous. Nejobtížnější otázka, o níž skoro denně uvažoval, byla, jakým způsobem by dostal k sobě vojsko při Rýnu a ve Flandrech najaté. Původně chtěl, aby pluk svobodného pána z Anholtu a oddělení jízdy (celkem 4000 mužů), kteří při Rýnu byli najati, táhli k jihu přes Vircpurk, ale vzdal se toho záměru, když lid tento dorazil do Frankfurtu nad Mohanem, poněvadž se obával, že by se Unie přesilou vrhla na vojsko v Elzasích, Lothrinkách a Flandrech najaté a je rozprášila. Přese všechny prosby a naléhání arcibiskupa Mohučského*) rozkázal tedy svobodnému pánu z Anholtu, aby nastoupil zpáteční pochod, v biskupstvích Mohučském a Trevirském prozatím se zastavil a odtud obrátil se do Elsasů, by se tam spojil s ostatním vojskem a přes Rýn přešel u Breisachu se svolením Unie nebo proti němu.

Unie sledovala pozorně zbrojení Ligy a byla by je ráda rušila, jelikož počátkem roku 1620 v zbrojení svém asi dále byla pokročila. Kdyby byla bezohledně útok podnikla a kdyby byla tak skutečnila pohružku, jakou byla vyslala z Norimberku na katolíky, snad by vynasazení její zdarem bylo korunováno. Ale Bedřich hrozil se útoku, jelikož stav jeho příměřím mezi císařem a Bethlenem zatím uzavřeným velice se zhoršil a on jej válkou v Německu nechtěl ještě více ohroziti. Když tedy prodléval ve Vratislavi v přičině holdování, psal proto hraběti Janu Nasavskému, veliteli vojska svého v Dolní Falci rozkazuje mu, postarati se, aby knížata Unie nikde nepodnikli útoku na vojsko ligistické, nýbrž aby se chovali jen obranně.

V břez.
1620

Hrabě Nasavský sešed se s markrabětem z Anšpachu, vrchním velitelem zbrojných sil Unie, sdělil mu rozkaz Bedřichův, ale shledal,

*) Mnich, st. arch. Kurfijt Mohučský Maximilianovi dd. 14. ún. 1620. — Tamt. Kurfijt Kolínský Maxovi dd. 8. března 1620.

že tento není příliš ochoten rozkazu vyhověti. Markrabě nepozbyl ještě nijakž odvahy, jakou za všech dob a jmenovitě ještě v Norimberce podporoval záměry falckraběte; k tomu měl v markraběti Badenském zrovna tak odhodlaného a, budiž hned tuto doloženo, vytrvalého spojence. Vrchní velitel tedy při schůzce své s hrabětem Nasavským neschvaloval ostýchavé zdrželivosti falckraběte jsa toho náhledu, že na vojsko Ligy v kraji Franckém rozložené musí se udeřiti a za Dunaj do Bavorska je zatlačiti. Při tom že by se naskytla příležitost zmocniti se Donauwörthu a tak město toto vyrvati z rukou posavadních jeho utlačovatelů. Vrchní velitel sám nechtěl řídit vojsko, které by ten útok podniklo, poněvadž přítomnost svou v Dolní Falci považoval za nutnější; a jelikož nemohl také postrádati markraběte Badenského, kterýž měl hájiti krajiny při hořejším Rýnu, vyzval hraběte Nasavského, aby velel oddílu útočnému. Hrabě prozatím návrh tento zamítl, jelikož mu bylo od Bedřicha sřežení Dolní Falce uloženo a jelikož bez svolení jeho nějakého nového úkolu nemůže převzít. Podáváje falckraběti zprávu o vyjednávání svém s markrabětem z Anápachu, projevil svůj souhlas s tímto návrhem, a poukázal také k výhodám finančním, jaké by z toho vyplynuly, kdyby se vojska Unie upotřebilo na cizím území. Podle náhledu jeho přibýlo by také Unii nemálo moci a vážnosti tímto způsobem. Přes to však útok navržený nebyl podniknut, poněvadž ještě dříve, nežli svolení k tomu mohlo dojíti, zbrojení Ligy nabylo takových rozměrů, že ve Francích nebylo lze nadíti se dobrého výsledku. *)

Naproti tomu se podobalo po delší čas a sice v měsíci březnu 1620 a dubnu, že při horním Rýně u Braisachu dojde k srážce mezi Uníí a Ligou. Markrabě Bádenský byl tady na stráži se svým sborem, k němuž také přirazila jiná část vojska Unie, aby žádné vojsko nepřátelské nedostalo se přes Rýn. Dovědév se, že nepřátelé obrátili se k Breisachu a že po tamějším mostě hodlají přejíti na druhý břeh Rýnu, přitáhl dne 10. března k mostu rýnskému, 1620 aby sám Ligistům přechod zabránil. Na pochodu svém táhl nejen územím Předních zemí rakouských, nýbrž rozbil v nich také stany

*) Mnich. ř. arch. Jan Nasavský Bedřichovi dd. 8./18. března 1620.

u Offenburku a donutil obyvatelstvo tamější, aby žoldnéřům jeho dodalo hojnost potravin.*) Za několik dní potom, když byl markrabě opatření toto učinil a přese všechna ohražení vlády v Předních zemích rakouských při něm setrval, dostavil se k němu posel její Humprecht z Wessenberku se žádostí, aby dovolil přes most rýnský táhnouti alespoň lidu císařskému, jenž byl najat k seslení jízdeckého pluku Valdšteina.***) Avšak markrabě nejen svolení toho odepřel, nýbrž zaslal zároveň Breisachu a některým jiným rakouským městům list výhrůžný, kterým rozkazoval, aby bez prodlení propustili posádky nově najaté, poněvadž Unie nehodlá na ně učiniti žádného útoku.***)

1620 Počátkem dubna však jinaké se rozmyslil, a projevil se ochotným povoliti průchod vojsku císařskému, jen vojsku Ligy také nyní to odepřel.†) Jelikož vojska na účet císařův najatého byl jen velmi skrovný počet, tedy dovolení, aby smělo dále táhnouti, nemělo pro věc císařskou skoro žádné ceny. Unie, jenž těch dnů odbývala sjezd v švábském městě Halu, zpravila o tom císaře skrze svého vrchního velitele, snažíc se nepřátelské své jednání proti Lige omluviti obyčejnými důvody.†) Vojsko Ligy, kterého v Elzasích čím dále přibývalo, bylo by si nyní mohlo průchod mocí vynutiti, ale na to Maximilian prozatím nechtěl nechat dojíti, jelikož si přál, aby mír v Německu se zachoval, dokud spor český nebude vyřízen. Požadoval tedy od císaře Ferdinanda a arciknížete Leopolda, aby se nespokojili s dovolením vojsku císařskému uděleným, nýbrž na to naléhali, aby se ho dostalo také vojsku Ligy.††)

Psaní Maximilianovo mělo ten výsledek, že císař se odhodlal

*) Místodrž. arch. v Inšpruku, Ortenburští úředníci arciknížeti Leopoldovi dd. 15. března 1620.

***) Tamt. Instrukce pro Humprechta z Wessenberku dd. 17. bř. 1620.

****) Vláda Předních zemí rakouských arcikn. Leopoldovi dd. 18. bř. 1620. Tamtéž.

†) Jáchym Arnošt z Brandenburku Jiřímu Fridrichovi z Badenu dd. 14./24. dubna 1620, místodrž. arch. v Inšpruku. — Tamtéž. Jáchym Arnošt Brandenb. císaři dd. 14./24. dubna 1620. — Jiří Fridrich Bad. arcikn. Leopoldovi dd. 29. dubna/9. května 1620.

††) Tam. Maximilian císaři dd. 2. kv. 1620. — Tamt. Max. Leopoldovi dd. 2. kv. 1620.

všecky v Elzasích shromážděné a na přechod přes Rýn čekající žoldnéře prohlásiti za vojsko k službám svým najaté a na základě toho požádal markraběte Badenského, aby mu povolil volný průchod. Nyní se ukázalo, jak Unie krok za krokem vzdávala se svých plánů útočných a jak znenáhla se vpravovala v úlohu čím dále smutnější. Markrabě Badenský odpověděl na toto přímo směšné osvědčení způsobem tak krotkým, že bylo lze předvídati brzkou jeho povolnost. Nezamítl totiž přímo požadavek Ferdinandův, nýbrž vyžádal si nějaký čas ke konečnému rozhodnutí, poněvadž prý se musí dříve poučiti o mínění markraběte z Anšpachu.*) Za několik dní markrabě udělil požadované dovolení s tím poznamenáním, že není úmyslem Unie bránit průchodu vojákům císařským a jelikož sbory při hořejším Rýnu „podle prohlášení císařova považovati dlužno za vojsko císaři sloužící“**), že tedy se přechodu jejich nebude nijakž překážeti.

Vojsko Ligy užilo ihned uděleného dovolení a postoupilo k Lauingen a Günzburku, kde kníže Bavorský ke konci května shromáždil všecky své zbrojné síly. Jelikož markrabě Badenský neměl při Rýnu čeho střežiti, odtáhl také z Breisachu, spojil se s ostatním vojskem Unie a položil se táborem u Ulmu. Vojska nepřátelská stála zcela blízko proti sobě. Ligisté, jichž bylo asi 24.000, byli skoro dvakráte tak silní, jako jejich odpůrci, neboť vojska Unie nebylo přes 13.000 mužů. Znajíce tento poměr, pochopíme, že Unie nebránila ligistům přechodu přes Rýn.

Falckrabě zvědév o pochodu vojska ligistického, pokusil se ještě v posledním okamžiku, zdali by mohl odvrátit knížete Bavorského od očekávaného útoku na Rakousy a na Čechy. Jeho rada a místokancléř Camerarius dostavil se proto koncem května do Mnichova a žádal knížete za podporu k vymožení příměří, jenž mělo platiti pro Rakousy, Uhry a Čechy; při tom naznačil také podmínky, za kterými falckrabě by byl ochoten mír uzavřítí a které směřovaly k tomu, aby Ferdinand vzdal se Uher a Čech a aby podržel jen země Alpské, kromě toho aby odváděl Bethlenovi roční

---

*) Tamt. Markrabě Badenský arcikn. Leopoldovi dd. 12./22. kv. 1620.

***) Zpráva Abelova dd. 26. kv. 1620. Tamtéž.

poplatek na udržování uherských pevností pohraničných. Kniže nechtěl býti prostředkovatelem za takových podmínek, které ovšem v posledním svém kuse prosty byly všelikého ohledu. S Camerariem nakládalo se v Mnichově velmi chladně, kromě toho obdržel zde takové zprávy, že nemohl nijakž pochybovati, že Maximilian je s císařem spolčen a k válce s falckrabětem odhodlán. Poprvé tomuto falckému ránci vyjasnilo se nad strašným nebezpečenstvím, jaké falckraběti hrozí v zděděné jeho zemi i nemeškal z Mnichova zapřísáhati pána svého, aby za každou cenu hleděl odvrátit útok od Falce, i kdyby se jí měl vzdáti ve prospěch bratra svého, ovšem s tím vyhrazením, aby ji časem svým navrátil *) nebo aby ji postoupil synu svému pod vládou poručnickou.**)

Naproti tomu Maximilian vyvozoval z chování se Cameraria a z průběhu událostí, že Unie bude falckraběte podporovati v hájení koruny české. Byl připraven, že s vojskem jejím setká se v Čechách — ovšem kdyby vojsko španělské z Flandrů táhnoucí času jí k tomu popřálo — ale v Němcích chtěl se sám i ligističtí jeho spojenci pojistiti proti její útokům. Po odchodu Camerariové umínil si tedy s Uní přímo vyjednávati, nabídnouti jí mír v Německu a totéž od ní požadovati. Za tím účelem vyslal pány z Donnerspergu a Wensinu do Ulmu, kde se Unie byla shromáždila ve
 1020 vlastních záležitostech a tady oba pánové 10. června vyřídili své poselství. Jelikož vojsko Unie bylo slabé proti ligistickému, Unie nabídnuté vyjednávání nemohla jednoduše zamítnouti, třeba byl výsledek sebe trpčím, ale pro ni nebylo věci tak jednoduchou odpovědí na otázku, jak byla přednešena. Knížata Unie byli by bývali ochotni zaručiti mír a prozatím odročiti přání svá po zvětšení německého svého území a učinit nyní, co byli dříve falckraběti odpřeli, totiž vojska svého jen v Čechách upotřebiti a tam k rozhodnutí zápasu přispěti. Ale to bylo možné jen tehdy, když by byli pojištěni nejen proti útoku Ligy, nýbrž když by se jim podobného

*) Vid. st. arch. Boh. 1620. Camerarius' Werbung bei Max. dd. 23. kv. 1620. Tamtéž. Odpověď Maximilianova dd. 25. kv. 1620. Saský st. arch. Extract der Instruction des Camerarius.

***) Mnich. st. arch. 348/13. Camerarius Volradovi z Plessen dd. 18./28. kv. 1620, v Mnichově.

pojištění dostalo také od arciknížete Albrechta, jehož zbrojení vešlo nyní v známost všeobecnou. Katolíci v důvěrném hovoru sice tvrdili, že vojska ve Flandrech soustředěného má se užítí jen proti Falci a útok byl by skutečně jen jí platil, kdyby Unie se byla odloučila od falckraběte a jej osudu jeho ponechala; ale toho Unie učiniti nemohla a proto odpověděla vyslancům bavorským, že mír nabídnutý jen tehdy může přijmouti, bude-li úplný t. j. nepodnikne-li se útok na území Unie, tedy ani ne na Falci a nepropůjčí-li se nikdo k provedení kletby říšské, kdyby nad někým byla vynesena.

Odpověď Unie vyslanců bavorských neuspokojila i opakovali tedy svůj požadavek, aby uzavřena byla beze vší výminky smlouva o mír mezi Uní a Ligou. Nemohouce popřítí nebezpečí z Flanderska hrozícího, podotkli, že spolek, jež Maximilian uzavřel s některými knížaty německými, neobsahuje všecka knížata katolická a kníže Bavorský že těm, kdo k němu nenáležejí, nemůže předpisovati, co by měli činiti nebo čeho zanechatí. Ani král Španělský ani arcikníže Albrecht v této odpovědi nebyli jmenováni, ale nikdo o tom nepochyboval, že se tím vyrozumívali knížata, za jejichž jednání Maximilian nechtěl býti zodpovědným. Prohlášení vyslanců bavorských způsobilo v Unii bouři; nazváno bylo horkým a daleko hledícím (t. j. na záměry dalekosáhlé ukazujícím) a shromáždění se usneslo tímto způsobem odpovědět. V této odpovědi, jež byla odevzdána 16. června, Unie přála si míti úplné světlo o postavení arciknížete Albrechta, který podle mínění jejího náležel k Ligě, poněvadž byl zastoupen také na sjezdě Virpurském.*)

Bylo patrné, že zájmy obou stran byly si příliš odpornt, než-li aby vyjednávání nebylo se klonilo k nezdaru. Že se nerozbilo, to bylo nejvíce zásluhou vyslanců francouzských, jež dne 6. června přibylí do Ulmu a nyní rázně se chopili prostředkování.

*) Vyjednávání v Ulmu. Rozličné řeči a odpovědi, které byly v Ulmu předneseny a dány, obsaženy jsou ve Víd. st. arch. Bohem. 1620. Kromě toho spadají sem listiny Mnich. st. arch. o témže předmětu a list Pastořův falckraběti Janovi (Mnich. st. arch. 548/12.) dd. 18./28. června 1620. — Dále poskytují poučení o jednání v Ulmu listiny u Londorpa.

III.

Bezprostředně po příchodu francouzských vyslanců se nepodobalo, že budou hrátí úlohu rozhodující, neboť z počátku měli spojení jen s Uníí a nechali minouti kolik dní, nežli navštívili knížata Unie. Ale brzy se vzdali této zdrženlivosti a přáli si věděti, za kterými podmínkami bylo by lze dosíci všeobecného míru. Na dotaz tento Unie vyslala k nim deputaci, jejíž jménem mluvil Buwinkhausen, snaže se posavadní zbrojení ospravedlniti četnými přechmaty, jakých prý se dopouštěl císař v říši. Vyslanci řeč tuto přerušili ujištěním, že po příchodu svém do Vídně podají císaři zprávu o stížnostech Unie; naproti tomu chtěli, aby se jim dostalo určitého vysvětlení, jak se Unie hodlá chovati k českému povstání. Buwinkhausen odpověděl, že není splnomocněn odpověditi, ale že o této otázce podá zprávu Unii. Již příštího dne dostavilo se několik posílů Unie k vyslancům francouzským a prohlásili, že záležitost česká je jim věcí cizí. Že osvědčení toto nebylo zcela upřímné, svědčil konec jeho, v němž se ujišťovalo, že Unie nedovolí žádného útoku na dědičné země falckraběte. Neboť právě takovýmto ubezpečováním povzbudila falckraběte, aby se odvážil o korunu českou se ucházeti; poněvadž myslil, že má záda takto krytá, nabyt chuti sáhnouti po koruně královské. Deputace prohlásila také, že Unie ochotna je k vyjednávání, kterým by se raziti mohla cesta k vhodnému vyrovnání ve sporu českém. Jak se rozumělo vyrovnání, o tom vyslanec poučil jeden člen deputace — jak za to máme Camerarius — obhajuje právo Čechů, aby mohli svobodnou volbou rozhodovati o své koruně.

Angoulême a soudruzi jeho odpověděli na tato sdělení příštího dne, kárajíce falckraběte, že se odhodlal přijmouti korunu českou; podle náhledu jejich bylo by bývalo mnohem lépe, kdyby byl jako Bethlen zamítl titul královský a jen jako kníže nastoupil vládu, s císařem že by se bylo mohlo mnohem snáze státi vyrovnání. Někteří zástupci Unie i nyní ještě hájili falckraběte, že přijal českou korunu. Ale Buwinkhausen prohlásil také nyní, že věc falckraběte Unie jen potud se dotýká, pokud se jedná o ob-

3. čna.
182011. čna.
1820

hájení Falce. Když vyslanci francouzští požadovali od Unie kategorické osvědčení, že se obmezí hájením Falce (a že tedy falckraběte v Čechách nebude podporovati), kdyby císař vyhověl stížnostem její, deputace osvědčení toho neučinila, nýbrž přerušila poradu poznámkou, že si k tomu musí opatřiti instrukce ostatních členů Unie.

Zástupcům Unie nebylo milo, že je vyslanci francouzští nutili přiznati se, že se jim jedná nejen o Falci, nýbrž také o Čechy potud, že chtěli falckraběti pomocí přispěti, jakmile by Liga zbrojné své síly spojila s vojskem císařovým. Jelikož však nemohli se dále vytáčet, odhodlali se jednati otevřeně: dne 16. června odevzdali zástupcům knížete Bavorského spis, kterým požadovali vysvětlení o postavení arciknížete Albrechta, aby pomáhali falckraběti v Čechách, když by odpověď byla podle přání jejich, a dne 17. dostavila se deputace z jejich středu u vyslanců francouzských, aby se také před těmito přiznala k příštímu svému účastenství ve válce české. Buwinkinghausen osvědčení s napnutou pozorností očekávané zahájil řka, že falckrabě nepřijal koruny české, aniž by to byl neoznámil duchovním kurfiřtům a knížeti Bavorskému a od tohoto že jménem Ligy obdržel odpověď, že on (Max) nechce se míchatí do záležitostí českých a podobné přípisy že zaslali do Heidelbergu také biskupové Špýrský a Vircpurský. Kdyby nyní kníže a Liga přes toto prohlášení napadli falckraběte, pak že si také Unie vyhražuje právo spojence svého se zastati; že hodlá sice vojska svého upotřebiti jen v Německu, ale chování Ligy že by ji mohlo donutit, aby tak učinila i jinde (t. j. v Čechách). — Vyslanci francouzští tázali se na to, není-li strana falcká odhodlána k žádné oběti ve prospěch císaře. Buwinkinghausen veřejně toho nepopřel, ale jevil málo dobré vůle a odkládal konečnou odpověď k pozdějším poradám.

Když večer téhož dne knížata Unie se shromáždili u vévody z Angoulême, hovořilo se dále o zadostučinění, které by se mělo poskytnouti císaři a nyní markrabě z Anšpachu jal se hájiti falckraběte tvrdě, že musel přijmouti nabízenou korunu českou, nechtěl-li, aby se dostala Turkům nebo Bethlenovi. Falckrabě že zajisté uchopí se s radostí každé příležitosti k smírnému vyrovnání a on markrabě sám že podle sil svých k tomu se přičiní, avšak obtíž že neleží zde, nýbrž v stavech českých, jejichž srdce od rodu

Habsburského tak prý se odvrátilo, že by raději snášeli všeliké svízele nežli aby zase obnovili panství rodu tohoto.

Vyslanci francouzští posud skoro bez odporu vyslechli všecka sdělení Unie, ale nyní uznali za dobré ujmouti se císaře. Kdežto Maximilian požadoval slib od Unie, že neudeří na katolfsky německé, ponechávaje jí na vůli, aby vojsko své do Čech vypravila, Francouzi nyní požadovali, aby také slíbila, že se nebude míchatí do sporu českého. Proto živými barvami líčili všecka nebezpečnoství, do kterých by Unie upadla, kdyby podporovala falckraběte v obhájení koruny české, ale dosáhli tím jen toho, že markrabě z Anšpachu prohlásil, záležitost česká že se týká sice jen falckraběte, ale Unie že se toho nemůže vzdáti, aby ho nepodporovala. Vší další řečí nezjednala se shoda v náhledech a tak se skončila i tato porada, aniž by vyslanci byli získali žádoucí ústupky pro Ferdinanda.

Vyslanci posavadním nezdarem svých snah nenechali se odstrašiti od opětého pokusu, zdali by nemohli Unie a skrze tuto falckraběte přiměti k ústupkům, kterými by spor český byl uklizen smírným způsobem. Navštěvující často jednotlivé členy Unie snažili se je přesvědčiti, že falckrabě musí se k oběti odhodlati. Za tohoto postranního vyjednávání sděleno konečně vyslancům francouzským, za jakými podmínkami falckrabě je ochoten se vyrovnati. Titulu krále Českého že se hodlá vzdáti, císař že by ho sám užíval jakož i příjmů královských s hodností tou spojených, avšak aby ani v Čechách nesídlil ani vlády v zemi se neujímal. Vládu aby stavové vykonávali až do jeho smrti, načež by falckrabě ujal práva, kterých se mu volbou dostalo. Kdyby císař k podmínkám těmto svolil, falckrabě se chtěl postarati, aby Rakousy zase podnikly panství jeho a aby se také s Uhry stalo dohodnutí, o němž nic bližšího nebylo udáno.

Ačkoli vyslanci francouzští si nepřáli úplnou restituci císaře, podmínky tyto jevily se jim býti předce tvrdými. Proto jim byly vítány zprávy, které právě došly do Ulmu o sile vojska ve Flandrech shromážděného a o přípravách jeho k bezodkladnému vytržení do pole, poněvadž se domnívali, že Unie bude tím donucena k větší povolnosti. Když Buwinkhausen si u nich stěžoval na nebezpečnoství z Flander hrozící, varovali Unii místo odpovědi před dobý-

vačnými záměry Španělska a před tím, aby osud svůj neslučovala s osudem falckraběte. Kromě této výstrahy vévoda z Angoulême sešed se s knížaty Unie ujišťoval, že Španělsko dobytím Falce chce si zjednatí náhradu za Čechy beztoho ztracené. Když udivení členové Unie na to podotkli, že by bylo s prospěchem Francie, aby to zamezila, jeden z knížat Unie, jehož jméno nám není známo, kterého však asi omrzely tyto neustálé rozhovory, prohlásil se smíchem, že všeliké toto úsilovné namáhání je zbytečno: dokud krev nepoteče, nedojde prý k smírnému vyrovnání. Při takovéto tvrdošijnosti vyslanci francouzští museli zoufati nad žádoucím výsledkem svého posláním, i chtěli vyjednávání přerušiti a hned do Vídně odjeti.

Vyslanci však předce neodjeli, jak hrozili, jelikož požádání byli od zástupců bavorských, aby prostředkovali při vyjednávání jejich s Uníí, v čemž 16. červnem nastoupila přestávka. Byli ochotni prosbě této vyhověti, aby císaři pojistili alespoň pomoc Ligy, jelikož proti útokům Unie nemohli ho chrániti a ve sporu českém zjednatí vhodný základ k vyrovnání. Avšak i nyní Unie chtěla s Ligou jen tehdy žíti v pokoji, kdyby vojsko španělské neučinilo útoku na Falcko, ano Unie v požadavcích svých postoupila ještě výše nežli dříve požadující, aby Liga ve spolku s ní odrážela všeliké rušitele míru v Němcích a tedy ovšem i ty, kdo by podnikli útok na Falcko. Francouzi, ani byli rozmrzelí z chování se Unie, požadavkem tímto ještě více byli podrážděni; ujímali se tedy Ligy čím dále horlivěji a prohlásili konečně útok na Falcko z Flander hrozící za nejlepší prostředek, aby falckrabě byl donucen k větší povolnosti. Požadavek Unie zamítli jakožto nespravedlivý a nesplnitelný a svalili na ni zodpovědnost za všechny příští pohromy. Unie nadarmo zase představovala vyslancům francouzským, že útok na Falcko hrozí zájmům francouzským a že falckrabě jakožto věrný spojenec koruny francouzské nezasluhuje, aby se s ním tak nakládalo. Na všechny tyto výklady, jenž měly povzbuditi zjištnost a útrpnost, nedostalo se zástupcům Unie jiné odpovědi, nežli že uvalena na ně zodpovědnost za šíření se války.*)

*) Lettre au Roi par Mess. les Ambassadeurs 7. července 1620 v Ambassadé.

Nechuť na obou stranách dosáhla takové výše, že bylo se obávati, aby veškero vyjednávání nebylo zmařeno.*)

Zatím vsak stálost dvou čelnějších členů Unie počala se kolísati, nechtěliť se tou měrou vydati v nebezpečství pro falckraběte, aby kromě Rakouska i z Francie udělali si nepřítel. Byli to markrabě z Anspachu, posud nejvěrnější spojenec falckraběte, a kníže Virtemberský, jenž se, jak se domníváme, dne 29. června 1620¹⁾ dostavili k vévodě z Angoulême a vyhradivše některé věci jej ujišťovali, že Unie na základě nabídnutých podmínek s Ligou se dohodne. Uvážíme-li postavení, jaké Francie zaujímala, nemůžeme oběma knížatům nijakž vyčítati, že odhodlanost jejich byla v koncích; pokárání však zasluhuje každým způsobem, že se nyní neostýchali dotíratí na falckraběte obviňující zástupce jeho Cameraria, že násilím je donutil k posavadnímu chování. Následek tohoto neobezřelého, neřkuli nelojálního jednání byl, že vyslanci francouzští požadovali také ve věcech českých další ústupky, ale tentokrát nepořídili ničeho více, nežli že oba knížata projevili svou ochotu k vyjednávání o dalších návrzích vyslanectva francouzského, kdyby jim byly předloženy.**)

Za dva dni po této poradě zástupci bavorští dodali Francouzům návrh smlouvy, jenž měla býti uzavřena mezi Uníí a Ligou. Když vyslanci francouzští návrh tento předložili členům Unie, ti to přednesli všeliké námitky a každý z nich tu a tam jej opravoval. Francouzi proto zhotovili návrh nový, snažíce se, aby podle možnosti vyhověli požadavkům jak Ligy tak Unie, ale požadovali rozhodně, aby nový tento návrh byl přijat. Unie uvedla také nyní podstatné námitky, ale vyhovělo se jim jen v kusech podřízených a tak byla konečně zrevidovaná smlouva od obou stran přijata. Vyslanci podali zprávu Ludvíkovi XIII. takovým způsobem, jako by byli dobyli vítězství, že zprostředkováním jejich zabezpečen je mír mezi Uníí a Ligou a že kníže Bavorský nyní pospíší s vojskem císaři na pomoc. Císaři byla skutečně největší služba prokázána.

*) Vid. st. arch. Sulz a Donnersperg Maxovi Bavorskému dd. 28. června 1620.

***) List vyslanců francouzských dd. 7. čce. 1620, vyslanců bavorských Maxovi dd. 30. čna ve vid. st. arch.

Co se týká obsahu smlouvy Ulmské, obě strany, Unie i Liga slíbily, že budou žít v pokoji; Liga se zavázala, že na dědičné země falckraběte neučiní žádného útoku, jen Čechy byly výslovně vymíněny, tam tedy se voje její směly obrátiti.*) O arciknížeti Albrechtovi nestala se ve smlouvě žádná zmínka, jemu zůstaveno na vůli, aby vojsko Spinolovi podřízené poslal buď do Čech nebo do Falce. — Když falckrabě seznal smlouvu tuto, oddával se asi těžkým starostem o své země dědičné, není nám však známo, jak se o tom vyslovil. Choť jeho upadla v zoufalství, plakala a rvala si vlasy a proklínala snad stejným způsobem své přátele a nepřátele. Jelikož si byla vědoma, že vedle jiných choť svého svedla k nebezpečnému podniku v Čechách, svalovala předkem vinu všelikého nezdaru na bedra Unie.**)

Za tři dny po podepsání smlouvy Ulmské vyslanci francouzští nastoupili cestu do Vídně, když byli ještě navštívili tábor vojska Unie a tam se rozloučili s knížaty Unie. Vévoda z Angoulême chtěl potom vypraviti se do Dillingen, hlavního stanu knížete Bavorského, ale tento mu pospíšil vsťříc do Lauingen a uvítal jej a průvodce jeho v tomto městě. Rozumí se, že Maximilian neopomenul pochlebovati vyslancům pro jich činnost, naproti tomu vyslanci jej ujišťovali, že se přičiní u stavů rakouských a uherských, aby císařské panství bylo obnoveno, o Čechách však nechtěli dělati žádných nadějí a způsob, jakým to projevili, zdál se projevovati přání jejich, aby se jak Ferdinand, tak falckrabě odhodlali k obětem. Bylo patrné, že přestávají na tom, co pro císaře v Ulmu učinili, falckraběte nechtěli také dáti v šanc a snad nabídnutí, která byl Camerarius v Ulmu učinil a která tam byli jakožto úplně nedostatečná zamítli, nezdála se jim více takovými, aby musela býti zamítnuta.***)

Z Lauingen cestovalo se dále do Lince, kde shromáždění byli právě stavové hornorakouští a vyslance pro sebe získati hleděli; snažení jejich však nemělo dobrého výsledku, neboť nehledě k tomu,

*) Smlouva u Londorpa II. 48.

**) Mnich. říšský arch. Avisen aus Prag dd. 20. čce 1620.

***) Víd. st. arch. Hrabě z Zollern císaři z Dillingen 8. čce 1620.

že podřízení Rakous panství císaře stálo na programu francouzském, důvody, jaké Hornorakušané uváděli pro své povstání, působily malý dojem. Když potom Francouzi připluli po lodi k Vídni, císař připravil jim takové uvítání, že by ani při příchodu samého krále Francouzského nemohlo býti uvítání skvělejší. Tři sta šlechticů, majíce v čele maršálka Losensteina, stáli seřaděni, když Francouzi z lodi vystoupili; všickni členové dvorní družiny dostavili se na koních k přístavišti, kde čekalo osmdesát kočárů, v nichž zapřaženo bylo po šesti koních, aby odvezly vyslance s družinou jejich, jakož i vznešené osoby, které se dostavily k uvítání jejich, neboť kromě vynikajících hodnostářů rakouských neopomenuli také zástupci cizích dvorů ve Vídni pověřeni věnovati příchozím pozornost a dostavili se tedy buď osobně k přístavišti nebo poslali tam své tajemníky. Za tak skvělého vítání a průvodu vyslanci francouzští, jejichž sebelibosti se tím nemálo pochlebovalo, přibyli do Vídně, kde přfbytek jejich zvláštní péčí císařovou byl zařízen co nej-skvostněji.*)

Vyslanci byli za dva dni po svém příchodu přijati od Ferdinanda v slavném slyšení. Císař byl k nim velice dvorný, jak se ani jinaké očekávati nedalo, ale byl jen zdvořilým a nechoval se nijakž důvěrně. Ferdinand poptával se po denním zaměstnání Ludvíka XIII., podotkl o sobě, že je dobrým lovcem a rozhovořil se vůbec o ušlechtilé zábavě lovecké; o předmětu však, pro který vyslanci francouzští byli se vydali na cestu, zmínil se jen potud, že je odkázal na některé své rady, které k nim pošle.**)

Byli-li vyslanci touto chladnou zdrželivostí nepřijemně překvapeni, museli se tím více diviti okolnosti, že minuly dva dni, aniž by se slíbení radové byli dostavili. Snažíce se vysvětliti si takovéto chování shledávali je konečně v tom, že císařští ministři chtěli se dříve uraditi s hrabětem Oñatem, jenž byl odjel k Buquoyovi. To však nebyl důvod, pro který nebyli přijati způsobem, jaký byl teház v obyčeji a jak sami směli očekávati. Příčina

*) List vyslanců francouzských dd. 21. čce 1620 Ludvíkovi XIII. v Ambassade.

***) Ambassade. Lettre écrite au Roy par Mess. les Ambassadeurs dd. 7. srpna 1620.

spočívala jen v tom, že nyní ve Vídni pochybovali o skutečné pomoci Francie a že od úsluh diplomatických neočekávali zvláštních výhod. Při dvoře císařském jen v tom se jevily rozpaky, jak by se to vyslancům vhodným způsobem dalo na srozuměnou.

Dne 25. července dostavili se konečně do obydlí vyslanců arcibiskup Ostříhomský, nejvyšší kancléř království českého Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, místokancléř říšský Ulm a pan z Trauttmansdorffu. Když pán z Ulmu vyslance pozdravil, ujal se slova arcibiskup, aby vyložil podstatu povstání uherského, při čemž neopomenul obviňovati Bethlena, až konečně prohlásil, že s takovým člověkem, jenž každou víru přijímá, jakmile je to pro něj výhodné, nemohlo by se nijakž vyjednávat. Po něm mluvil nejvyšší kancléř český, jenž podobně soudil o českém povstání; také on uznával, že by jen zbrojná pomoc mohla císaři prospěti. Po té pán z Ulmu prohlásil ještě důrazněji všeliké vyjednávání za neplodné, císař že se může jen od zbraní nadíti příznivého výsledku a že tedy přísluší králi Francouzskému, aby splnil několikérý slib svůj o zbrojné pomoci, aby se nezdálo, jako by pomoc ta vypravením poselství zúmyslně byla zadržována.*)

Vyslanci francouzští, ani se domýšleli, že vážnost pána jejich je taková, aby mohli hráti ve Vídni tutéž úlohu jako v Ulmu a že nyní počne se rozhodující vyjednávání, sdělením tímto byli nemálo podrážděni a následkem toho nechtěli náhledů svých projevit. I nyní svalovali příkré zamítnutí dalšího vyjednávání na vyslance španělského, považující jej vůbec za jedinou překážku vydatné své činnosti. Zprávy jejich svědčí o rostoucí zášti, která se jich zmocnila proti Oňatovi; nenahlíželi, že je odpůrcem smírného jednání z ohledu na zájmy rakouské, nýbrž byli toho mínění, že tak jedná jen ze zjištnosti. Tvrdili, že se obohatil z podpor, které Filip III. zaslal do Rakous tím způsobem, že peníze španělské dal předělati na lehčí minci rakouskou a přebytek že pro sebe podržel. Jak dalece obvinění toto bylo odůvodněno, nemůžeme udati; ale dejme tomu, že bylo odůvodněno, zisk takovýto účinkoval na Oňata nejvýše v tom směru, že tím horlivěji konal svou povinnost, obhajo-

*) *Ambassade. Lettre écrite au Roy etc. dd. 7. srpna 1620.*

vati totiž zájmy rodu Habsburského. Vyslanec španělský mohl smírná vyjednávání jen tehdy podporovati, kdyby byl odpůrce oklamal a sly jeho ochromil, neb v poslední řadě mohlo jen úplné vítězství spasiti Ferdinanda před záhubou. Vyjednávání v Ulmu bylo císaři výhodno, poněvadž mu pojistilo pomoc Ligy, ale další vyjednávání mohlo býti jen bezúspěšným pakli ne dokonce škodlivým. Toho však francouzští prostředkovatelé nenahlíželi nebo nahlednouti nechtěli, poněvadž nynější jejich prostředkování nemělo více za účel úplné přinavrácení císaři všech jeho zemí.

Ještě večer po vylíceném jednání dostavil se Oñate k Popelovi z Lobkovic, aby obdržel zprávu o dalších zámyslech vyslanectva francouzského. Jelikož nejvyšší kancléř nemohl mu ničeho zvěstovati a od císaře nebylo lze ničeho se dozvědět, poněvadž byl s Francouzi pohovořil jen několika zdvořilými frázemi, Oñate přemluvil Ferdinanda, aby příštího dne udělil vyslancům slyšení, aniž by byli tito za ně žádali. Vyslanci předpuštěni byvše před císaře znamenali, že přívětivost s obličejem jeho ustoupila jakési přísnosti a jelikož mu hodlali raditi, aby vyjednával s odpůrci svými, nemohli si to ovšem vykládati za příznivé znamení pro výsledek svých snah. Vévoda z Angoulême ujav slovo, snažil se nakloniti císaře smírnému vyjednávání tím, že připomenul výsledky diplomatické v Ulmu dosažené a že příslušně objasnil nebezpečnoství dalšího válčení. Jelikož vévoda mluvil jen francouzsky, ale císař řeči této málo rozuměl, hrabě z Bethune opakoval italsky řeč vévody z Angoulême.

Na všecky od Francouzů přednešené důvody Ferdinand odpovídal jen krátce a vyhýbavě, nedotýkaje se ani slovem navrženého vyjednávání a projevuje jen politování nad tím, že pro nepokoje ve Francii vypuklé nemůže prozatím obdržeti žádné pomoci od krále Ludvíka. Řeč tato nepřipouštěla jiného výkladu, nežli že se zamítá prostředkování francouzské; také vyslanci jináče jí nerozuměli, považovaliť posláni své za zmařené a ohlásili to císaři s dodatkem, že jim nezbývá nic jiného nežli domů odjeti.*)

Když Ferdinand v kruhu svých důvěrníků podal zprávu o tom

*) Ambassade. Lettre écrite etc. dd. 7. srpna 1620.

slyšení, zhrozili se předce odchodu vyslanců francouzských, poněvadž by se tím jako bublina rozplynula aliance s Ludvíkem a poněvadž by proto katolíci němečtí mohli se v jednání svém rozpakovati. Snad Oňate sám radil, aby se vyjednávání s vévodou z Angoulême obnovilo; každým způsobem měl účastenství v rozhodnutí, jaké se v tom směru stalo od císaře. Bruselský jednatel Bruneau, o němž jsme se již zmínili*), dostavil se k Baugymu, francouzskému residentu při dvoře vídeňském a jménem císaře žádal své krajany, aby vyjednávali s Bethlenem; také o Česích projevena taková žádost, avšak s jakousi chladností, jenž patrně svědčila o rozdílu, jaký se ve Vídni dělal mezi Uhrami a Čechami.***) Angoulême dal se poptati u pana z Eggenberku, zdali Bruneau podal věrně zprávu o přání císařově, a když byl v tom ohledu uspokojen, usnesl se se soudruhy svými, v prostředkování pokračovati. Radost vyslanců francouzských, jakou výsledky v Ulmu pocítili z díla svého, zmařena byla váhavou povolností dvoru vídeňského a od té chvíle neměli důvěry v další výsledek své činnosti.

---

*) Díl II. str. 291.

***) Ambassade. Lettre écrite etc. dd. 7. srpna 1620.

Hlava druhá.

Jakub Anglický.

- I. Nepříznivé chování krále Jakuba k zeti Bedřichovi. Snahy, smýšlení krále změnit. Slyšení pana z Donína u Jakuba. Nařízení Doncasterovi. Zprávy Trumbullový a Carletonovy. Cottington ve Španělsku. Jakub se rozhodne vypraviti druhého vyslance do Španěl. Jakub zamítá všeliké podporování svého zetě. Pan z Donína spisuje memoire, kterým se má dokázati, že volba krále v Čechách stala se po právu. Bedřich dává tehána svého žádat za pomoc peněžní a za dovolení k najímání vojska. Buwinkhausen v Londýně. Noël de Caron. Král udílí dovolení k najímání vojska pro falckraběte.
- II. Hrabě Gondomar, vyslanec španělský, cestuje do Londýna. Slyšení jeho u Jakuba. Účinek přítomnosti jeho v Anglii. Marné vynasazení pana z Donína, aby v City sehnal půjčku. Dobrovolné půjčky. Také Jakub hodlá darem přispěti.
- III. Unie nadarmo žádá krále Jakuba za podporu. Jak se užilo peněz, v Anglii pro falckraběte sebraných. Volba velitele vojska v Anglii najatého. Jakub rozhodne se hájiti jen Falce. Vyjednávání v Hagu. Vyjednávání Jakuba o spolku se Španělskem proti Holandu.

I.

Mnohý z čtenářů našich asi se divil, že líčíce aliance, které se připravovaly ve prospěch císaře a vypisující vyjednávání v Ulmu, nepodali jsme žádné zprávy o Jakobovi Anglickém a o podporování zetě jeho. Neboť pakli Jakub nějak se rozpakoval podporovati revoluční hnutí v Čechách, nyní ohledů všelikých musel zanechat, poněvadž osud dcery a vnuků jeho byl co nejtěsněji spojen s výsledkem sporu českého a věc zároveň týkala se zájmů protestantských. Podle náhledů tehdejších platných nesměl zrovna tak váhati poskytnout zeti svému pomoc požadovanou, jako Filip

z těchže důvodů a z ohledu na církev katolickou podporoval Ferdinanda. Jen v tom jediném případě, kdyby totiž Anglie sama odmítla všeliké účastenství ve válce české, byla by neutrálnost Jakubova bývala dostatečně omluvena, neboť proti vůli parlamentu nemohl se vydati v nebezpečství, že by podporováním zetě způsobil válku se Španělskem. Než i parlament i lid anglický stranili falckraběti; oposice, s níž se král setkal v státní své radě, když nechtěl ani slyšeti, aby zeť jeho přijal korunu českou, šířila se znenáhla ve všech vrstvách, když v známost vešly zprávy o událostech při dvoře královském. Upomínky na nebezpečství, jakým Filip II. ohrožoval Anglii nepřemožitelnou svou armádou, tkvěly všem ještě v čerstvé paměti; jméno Španělska a všech jeho přívrženců bylo všady nenáviděno; proto nemohl nikdo pochopiti, proč Jakub váhá s rozhodnutím ve prospěch zetě svého. Arcibiskup Abbot, jenž se odhodlal ztlumočiti smýšlení panujících,*) zastával se v listě, státnímu tajemníku Nauntonovi podaném co nejvřeleji Bedřicha; podle náhledu jeho věc falckraběte sloučena byla co nejtěsněji s evangeliem a proto neschvaloval všeliké váhání k poskytnutí potřebné pomoci. Tvrdil, že parlament by ochotně pomáhal a kdyby bylo potřebí, že by se mohly prodati klenoty po královně Alžbětě pozůstalé. Poznamenati třeba, že důvody, pro které Angličané klonili se tak horlivě k účastenství s osudem falckraběte, nebyly vesměs tak ideálními jako Abbotovy. Obchodníci angličtí přáli si na př. proto, aby byl falckrabě podporován, poněvadž válkou se Španělskem obchod této země by byl zmařen, z čehož majitelům lodí anglických kynula velká kořist a obohacení. Avšak ať sympatie anglické měly příčinu jakoukoli, král mohl na ně pro syna svého počítati a od parlamentu velkou obětavost očekávati.

Jakkoli král neměl sluchu pro všecko toto povzbuzování, bylo mu předce za těžko, setrvati při posavadním svém chování, když vyslanec holandský Noël de Caron k němu se dostavil a jménem Generálních stavů psaní odevzdal, v němž tito osvědčovali ochotu podporovati falckraběte, ale zároveň požadovali od Jakuba, aby se postavil v čelo spolku proti Habsburkům směřujícího. Král nabídl

*) Gardiner, Prince Charles etc. I. 293.

nutí Generálních stavů, pokud se týkala jeho zeti, s díky přijal, jsou prý mu tak draha a milá, jako by jemu samému platila, ale zamítl vyzvání, aby se sám postavil v čelo států s Bedřichem spolčených. Musí prý si popřátí více času, aby přemýšlel o této věci, zima že je za dveřmi, na bojišti že se nemůže více mnoho vykonati a tak že je dosti času, aby se věc zrale uvážila a aby se vyhledaly nejlepší prostředky k uklizení sporu. Při tom dostal se k poselství Doncasterovu a jak prý by pro něj bylo nectné, kdyby se již nyní přidal ke straně válečné, an právě chce mír zprostředkovati. Takovýto spěch a přehálení že se přičí jeho zámyslům a jeho přesvědčení. „Jsem pravým králem a musím ve slovech a v jednání svém býti pravdivým a upřímným; nechci tím říci, že děti své hodlám opustit, ale o modus zde běží a musím pomýšletí na jiný a lepší způsob, abych jim pomohl.“ Nyní vypravoval, jak uložil svobodnému pánovi z Donína, aby mu zjednal poučení o právu stavů českých k sesazování krále; až je bude míti, pak že se může libovolně rozhodnouti, aniž by cti své nějak zadal.

Na vyslance holandského slyšení toto učinilo dojem, jako by Jakub hleděl jen získati čas, aby slušně mohl se přidati k svému zeti. Dojem tento byl ještě sesflen současnými rozmluvami Carona s vévodou z Buckinghamu, s hrabaty z Arundelu a Kelly a s jinými hodnostáři; všickni jej ujišťovali, že král má nejlepší vůli pomoci svým dětem a že jich zajisté neopustí. Caron tedy pospíšil k svobodnému pánovi z Donína a sdělil mu své naděje. *) Tento vyslechl sice rád řeči potěšitelné, avšak víra jeho zničena byla slyšením na rozloučenou, které mu Jakub udělil dne 6. října u přítomnosti prince Waleského a vévody z Buckinghamu. Ani jediné slovo, které by se mohlo vykládati ve prospěch falckraběte, nepřešlo také tentokráte přese rty královny; chtěl jen věděti, jakými důvody Čechové se spravovali při své volbě; o zaslání dotýčného spisu měl se pan z Donína postarati. Pan z Donína musel cítiti, že za tímto úkolem skrývá se spíše vytáčka nežli slib a opustil tak

*) Generální stavové Jakobovi I. dd. 21. září 1619. — Noël de Caron Generálním stavům dd. 23. září /3. října 1619, u Gardinera.

Anglii, aby pánu svému přinesl smutnou zvěst.*) Pakli zpráva jeho nezmařila ještě veškery naděje Bedřichovy, musel tak učiniti list, který Jakub zároveň zaslal svému zeti a který mu nejspíše pan z Donína donesl. V úvodě jeho obsaženy byly stereotypní stížnosti, že volba krále Českého stala se tou dobou, kdy vyslanec Jakubův prodléval v Německu; „zdaliž nevznikne podezření, že Jakub měl v tom účastenství a zdaliž podezření toto neposkvřuje čest jeho, o jejíž čistotu kníže má býti zrovna tak pečliv jako člověk soukromý?“ Že tedy nemůže dříve projevití náhled o věci falckraběte, dokud nebude znáti důvody, z kterých Čechové sesadili Ferdinanda; také že musí věděti, zdali se již někdy nebo snad vícekráté událo takové sesazení a z jakých důvodů.**)

Že méně příznivý výklad o přístím chování Jakubově byl správnější, nežli domněnka Caronova, vysvítá z nařízení, které Doncaster od krále obdržel hned po slyšení vyslance holandského. Doncaster, který tehdáž ještě prodléval v Německu, měl se vydati do Hagu a tam jménem Jakubovým projevití díky za pomoc, kterou Generální stavové poskytli tak rychle a ochotně jeho zeti a Unii. Vyzvání jejich, aby Jakub se postavil v čelo hnutí proti rodu Habsburskému směřujícímu a aby prostředky svými spolek podporoval, měl zamítnouti, neboť nic že není králi tak draho jako jeho čest a ta že by poskvřněna byla, kdyby se skutečně přidal k některé straně ve sporu českém, poněvadž by se věřilo, že zeť jen v dorozumění s ním přijal korunu. Bůh že zná jeho nevinnost, ale on že se chce postarati, aby to bylo také celému světu zjevno, že nijakž potají nepracuje k sesazení krále, kdežto veřejně se zasazuje o zprostředkování míru mezi králem a jeho poddanými. Jakmile čest jeho sprostěna bude všelikého podezření, pak a ne dříve že chce také prohlásiti, jak se hodlá chovati ve velkém sporu.***)

Místo aby vyhověl tomuto rozkazu a vydal se na cestu do Hagu, Doncaster uznal za dobré provésti dřívější nařízení a vydal se proto, jak jsme vypravovali, dříve do Vídně, Hradce a Norim-

*) Voigt, Dohna's Gesandtschaftsleben a. a. O.

**) Gardiner, Jakub Bedřichovi koncem září nebo počátkem října 1619.

***) Gardiner, Jakub Doncasterovi dd. Theobalds, 23. září /3. října 1619.

berka a dostal se teprvé ke konci prosince do Hagu. Chování Jakubovo mělo pro falckraběte velmi škodlivý účinek: Generální stavové již prohlásili, že zastaví další vyplácení podpory ve prospěch českého povstání. Na druhé straně zbabělost Jakubova zvýšila odvalu a potupy odpůrců falckraběte. Anglickému vyslanci v Bruselu Trumbullovi bylo slyšení tupení a pomluvy, jaké si dovolili proti jeho králi; plakal zlostí a hanbou vida, jak rostla odvaha strany španělské, a slyše, jak se bez obalu o tom mluvilo, že se podnikne útok na Dolní Falci, aby byl potrestán falckrabě, že přijal korunu.*) Trumbull jen tím se těšil, pakli král Anglický není tak moudrým, aby falckraběte podporoval, že nezbytná potřeba jej k tomu donutí. Avšak bědování jeho prospělo zrovna tak málo jako zprávy Carletona, anglického vyslance v Hagu, jenž oznámil nastávající zastavení další podpory a rostoucí udivení, jaké se zmocnilo Generálních stavů následkem zpráv, které od Carona z Hagu přicházely a v nichž tento naprosto se uchýloval od dřívějšího svého, Jakubovi příznivého mínění. Byl obyčej, že takovéto vyslanecké zprávy rozesílány bývaly do jednotlivých provincií, ale tentokráte Generální stavové se usnesli novinu tuto veřejně neohlásiti, poněvadž by byla způsobila velmi špatný úsudek o chování Jakubově.**)

Mnohé vážené osoby navštívily Carletona doufajíce, že v soukromých rozmluvách zvědí příznivější věci o Jakubových vlastních zámyslech; avšak potěšitelné ubezpečení, kteréž nesměl úředně učiniti, nemohl dáti ani v rozmluvě soukromé a tak se nedovedl nalehavým dotazům vymknouti ani umělými vytáčkami.

Jakub dbal velmi málo všech těchto zpráv; péče jeho nyní jediné k tomu směřovala, zdali kabinet španělský nebude ho obviňovati z účastenství v českých událostech. Jelikož podle zpráv španělského jednatele v Londýně o nevině Jakubově nebylo žádné pochybnosti, dostalo se přepisům jeho v Madridě přátelského příjetí a odpověděno na ně s tím ubezpečením, že se na přátelství Jakubovo klade největší váha. Jelikož však osvědčení krále Angli-

---

*) Gardiner, Trumbull to Sir Dudley Carleton del. Brussels 6./16. října 1619.

***) Carleton to Sir Robert Naunton dd. The Hague 13./23. Oct. Tentýž tomutěž dd. 25. října /4 list. 1619 u Gardinera.

ckého provázena byla také stížností, že Ferdinand na smírné návrhy Doncasterovy kladl malou váhu, že příměří zamítl a tak sám věci dohnal k nejhorsšímu, kabinet španělský viděl se nucena, také na to odpovědět a Ferdinanda ospravedlnit. Byla to ovšem obtížná úloha, jelikož Ferdinand Doncasterovi nikdy sebe menšího slibu neučinil, že svolí, aby se na základě navrhovaného příměří o mír jednalo, nešťastnou náhodou však Doncaster sám velice si zadal v tom, jak vyhovoval nařízení svého velitele. Podle přání falckraběte byl se vynasnažoval o odročení volby císaře a ne o její provedení a když se mu to nepodařilo, chtěl zprávu o volbě Českého krále v Lutichu, kde se právě nalézal, oslaviti ohněm, v čemž mu bylo jen zakročením úřadu městského zabráněno. Za takové prostředkování Filip krále Jakuba zajisté nepožádal a nemoudré chování se vyslance poskytlo nyní kabinetu španělskému vřtanou zámiňku, aby nezdar vyrovnání svalil na jeho bedra a o chování se Ferdinanda nijakž se nezmínil.*) Vyslanec anglický Cottington pozván byl od ministerstva španělského k rozmluvě a když přišel, byl mu odevzdán celý rejstřík hříchů Doncasterových, aby je dále oznámil svému pánovi.

Když zpráva dotýčná se dostala do rukou Jakobových, rozohněna byla ještě více horlivost jeho, aby se stal hodným přízně španělské, jelikož nemohl popírat, že správné jsou námitky, kteréž se projevovaly proti vyslanci jeho. Když mu tedy, v prvních dnech roku 1620 oba jednatelé Filipa III. v Londýně, Sanchez de Ulloa a P. Diego de la Fuente odevzdali pojednání o právu Ferdinanda k české koruně, od Oñata zasláné, Jakub prohlásil před oběma pány, „jak na jedné straně děti jeho a příbuzní na něj naléhají, aby se prohlásil pro Bedřicha, jak ale na druhé straně pravda a přátelství je při králi Španělském a rodu Habsburském a od kroku toho jej odvracuje.“*) Avšak ani na tomto osvědčení Jakub nepřestal, rozhodl se vypraviti k Filipovi zvláštního vyslance, Sir Waltera Astona, aby z duše královského jeho přítele vypudil vše-

*) Ce qu'on a declaré à Mr. Cottington le 18me d'Octobre 1619. U Gardinera.

**) Gardiner: Diego de la Fuente Filipovi III. dd. London, 4/14. ún. 1620.

likou nedůvěru. Aston měl krále Španělského ubezpečiti, což se již stokrát bylo stalo, kterak jej to trápí, že na něj padá podezření, jako by byl nějak působil při volbě a přijetí koruny České od falckraběte Bedřicha. Na důkaz své nevinnosti zaslal králi Španělskému přepis veškeré své korespondence s Uníí ve věcech německých vůbec, aby Filip sám viděl, „jaký byl běh věcí, jak se od něho líšily rady a napomenutí Jakubovy a že napřed o těch věcech neměl žádné vědomosti.“ — Kdyby Aston shledal, že i po předložených důkazech zbývá nějaká pochybnost o ujišťování jeho u Filipa nebo u předních ministrů, pak neměl ničeho opomenouti, aby pochybnost tuto s kořenem vyplenil. Měl hledět vyvrátiti stížnosti na Doncastera a sice částečně tím, že by chování vyslance toho prohlásil za následek nepříznivého přijetí, jakého se mu dostalo od Ferdinanda, a za následek toho, že anglické prostředkování bylo zamítnuto. Obviňování Doncastera, že zvolení Bedřicha za krále Českého chtěl ohněm oslaviti, Jakub jako tvrzení neodůvodněné odmítl.*)

Král ostal tak věren svému předsevzetí vytrvati na cestě nastoupené a nemíti podílu v boji svého zetě; držel jazyk svůj na uzdě, aby žádné jeho slovo přátelé falckraběte nemohli si ve prospěch tohoto vykládati. Nadarmo také na něj naléhali, aby zetě svého uznal alespoň za krále Českého a dával mu titul královský. Místo aby vyhověl přání tomuto, udělil důtku biskupu Londýnskému, když se odvážil o vánocích modlit se v kostele pavlánském za „krále Českého“. Generální stavové, jenž nemohli věřiti v takovouto převrácenost Jakubovu, uložili znovu vyslanci svému, aby králi, pokud možno, vstúpil jiné mínění a Caron podle toho požádal za slyšení. Avšak cokoli uvedl ve prospěch falckraběte a jakkoli se vynasnažil, aby vylíčil souvislost věci jeho s porážkou stolice Papežské, nebylo nic platno, tvrdošjnost královu nebylo lze překonati a aby podporu slíbil, nebylo lze na něm vymoci.**)

Na všecky důvody Jakub odpovídal, že podle uznání jeho zeti nyní

---

*) Gardiner: Instruction for Sir Walter Aston dd. Whitehall, 5./15. ledna 1620. — Nethersole to Carleton dd. London, 8./18. ledna 1620.

***) Caron Generálním stavům dd. 14./24. ledna 1620. U Gardinera.

ani nebezpečností nehrozí, aniž obávati se jest, že by se stav jeho během roku zhoršil a že tedy není potřebí, aby se sám nějak určitě rozhodl. Tak chladně choval se Jakub také k svobodnému pánu Achácovi z Donína, jež Bedřich poslal do Anglie místo Kristofa z Donína. Vyslanec nemohl si tentokráte stěžovati, že král mu nepopřává sluchu; přijal jej dvakráte a probíral s ním do podrobná domnělá práva Čechů k volbě krále, ale prohlásil, že díky pána z Donína není dostatečně poučen a požadoval ještě další. A konečně, což bylo pro vyslance až k zoufání, rozhovořil se i o událostech rakouských a projevil velkou nespokojenost s jednáním stavů rakouských a s povstáním jejich proti Ferdinandovi. Dojem, jež slova taková způsobila na vyslance, zvýšen byl ještě, když mu král pojednání Oňatovo o dědičném právu Ferdinandově v Čechách a ještě druhé podobného smyslu z Bruselu zasláné odevzdal s tím vyzváním, aby zvláštním spisem dokázal opak toho.*)

Pán z Donína se zachoval, jak mu bylo uloženo, vyvrátil, pokud sáhaly jeho vědomosti, oba sporné spisy, a podal své pojednání Jakubovi. Podobalo se, jako by práce jeho měla účinek, neboť když za několik dní dostavil se k Jakubovi, dostalo se mu přijetí nejvýše milostivého. Jakub jevil se uspokojeným díky Donínovými o volebním právě českém; pravil, že je přesvědčen, že Čechy nejsou říší dědičnou, jak Španělsko tvrdí, ale chtěl míti ještě vysvětlení o tom, zdali Čechové měli právo sesaditi krále zvoleného, jakým byl Ferdinand. O tomto kuse pán z Donína měl jej ještě poučiti; načež byl milostivě propuštěn.***) Pán z Donína měl sice za to, že o tomto kuse je rozhodnuto, jakmile není žádné pochybnosti o volebním právě Čechů, ale nedůvěřivost královu nebylo lze tak snadno zapuditi a tak musel znovu posadit se ke stolu a sepsat také pojednání o právu Čechů k sesazování.

Achác z Donína přišel jako bratr jeho také proto do Londýna, aby krále žádal za vydatnou pomoc peněžní, jelikož jí Bedřich při

*) Gardiner: Girolamo Laudo Benátskému dožovi dd. Londýn 20./30. ledna 1620. — Nethersole Carletonovi dd. 18./28. ledna 1620.

***) Girolamo Laudo dožovi dd. 10./20. ún. a 11./21. ún. 1620. — Noël de Caron Generálním stavům dd. 11./21. ún. 1620. — Nethersole Carletonovi dd. 20. ún./1. bř. 1620 u Gardinera.

neutěšených poměrech finančních v Čechách tak velice potřeboval. Přes chladné chování Jakubovo při prvním slyšení pan z Donína neobmeškal zpravit krále a ministry jeho o nedostacích a přáních Bedřichových. K spěšnému tomuto kroku povzbudilo jej smýšlení v obecnství anglickém; neboť všichni projevovali nejvřelejší sympatie s věcí falckraběte, všichni zdáli se býti odhodláni podnik jeho podporovati. Pan z Donína jal se tedy vyjednávat s obchodníky londýnskými o půjčce 100.000 liber št. a krále jen žádal, aby vyjednávání o půjčce podporoval svým doporučením. Ale k tomu Jakub nechtěl svoliti, ano netrpěl ani, aby Buckingham nebo jiní čelní ministři podporovali toto vyjednávání a nechtěl ani prohlásiti, že by mu podporování Bedřicha nebylo proti mysli.*) V theorii tedy Jakub námitek svých umenšoval, ale aby změněné své smýšlení o věci falckraběte osvědčil také skutky praktickými, k tomu se nijakž nechtěl odhodlati.

Kromě pomoci peněžní Bedřich na tchána svého vznesl ještě druhou žádost, aby mu totiž bylo dovoleno v Anglii vojsko najímati. Žádost tuto Bedřich neuložil pánovi z Donína, nýbrž zvláštnímu poslovi, Skotovi Johnu Grayovi, kterého ustanovil za velitele pluku, jenž se s přivolením Jakubovým měl v Anglii najmouti. Gray obdržev od Jakuba slyšení odevzdal mu list Bedřichův s touto žádostí. Za rozmluvy vyňal ještě psaní druhé a podal je králi; pětiletý vnuk slovy úpěnlivými žádal dědečka za pomoc pro své rodiče. Jakub patře na dětské písmo nemohl se ubránit pobnutí nebo alespoň tak se stavěl, jelikož pohnutí ihned pominulo, když řeč přišla na žádost Bedřichovu. Jakub odepřel všelikou vydatnou podporu; jen k tomu se uvolil, že chtěl vyslanci svému v Bruselu naříditi,**) aby se ohradil proti tomu, kdyby vojsko španělské vtrhlo do Dolní Falce.

Zatím hrozil již s jiné strany nový útok na posavadní jednaní Jakubovo a sice od Holandu a Unie. Knížata Unie, věduce, že Španělsko připravuje útok proti nim nebo proti Dolní Falci,

*) Gardiner Letters etc. Nethersole Carletonovi dd. 20. ún./1. března 1620.

**) Gardiner The Spanish Marriage I. 309. Gardiner: Letters and Documents: Bedřich Jakubovi dd. Praha 16./26. ledna 1620; Noël de Caron dd. London 18./28. ledna 1620.

jak se později zřejmě objevilo za sjezdu Ulmského, spatřovali v tom případ, kde se mohou dovolávati pomoci svých spojenců. Buwinkhausenovi uloženo, aby se vydal do Hagu a do Londýna a na obou místech žádost Unie přednesl. Generální stavové byli ochotni poskytovat Unii od 1. března 1620 50.000 zl. měsíční podpory; proti tomu však měli všeliké námítky, když Buwinkhausen požadoval, aby kromě toho vypravili do pole 4000 mužů. Dobré vůle se jim nenedostávalo, nahlíželi, že pomoci takové je zapotřebí, ale horšili se proto, že král Anglický, náčelník Unie, ostával věren své váhavé politice; nechtěli tedy k dalším podporám se uvoliti, neučiní-li také Jakub slibu závazného. Když Noël de Caron požádal krále za slyšení, aby mu sdělil toto rozhodnutí, dáno mu za odpověď, že nemůže býti předpuštěn, poněvadž prý Jakub je zanešen záležitostmi neobyčejně obtížnými. Byla to ovšem jen výmluva. Jakub nemohl nakládati tak s vyslancem hollandským jako s posly svého zetě a tak zjednal si pokoj alespoň tím, že přijetí vyslance co možno nejdéle odkládal.*)

Skoro toutéž dobou přibyl Buwinkhausen do Londýna. Král nemoha vyslance Unie odbývati vytáčkami, povolil mu slyšení. Avšak hned z počátku pustil volnou uzdu hněvu svému nad nepřetržitým doléháním, jakým je tísněn po měsíce v záležitostech německých; haněl válečné choutky Unie a nenechal vyslance takřka ani mluvíti, když knížata Unie chtěl obhajovati. Buwinkhausen mohl od Jakuba dosáhnouti nejvýše toho, že konečně trochu se zmírnil, ale o slibech nebo dokonce o skutečné podpoře nebylo ani řeči. Tak špatného přijetí nedostalo se ani vyslancům falckraběte.**)

Předce však v posledních dnech se podobalo, že připravuje se obrat v posavadním chování Jakubově; vzdal se totiž — nevíme, zdali k naléhání rozličných vyslanců nebo následkem sympatií svého dvoru vždy hlučněji se jevících — posavadní své příkré nepovolenosti k žádostem falckraběte: plukovníku Johnu Grayovi uděleno dovolení najímati zbrojný lid; 1000 mužů mohl najmouti v An-

*) Noël Generálním stavům dd. South Lambeth 18/28. ún. 1620; Carleton Nauntonovi dd. Hag 17./27. ún. 1620. Lond. st. arch.

**) Gardiner *The Spanish Marriage* I. 310 a *Letters ec. Trumbull Carletonovi* dd. 7./17. bř. 1620.

glii a 1000 ve Skotsku. Jakub chtěl také uleviti zeti svému v tísni peněžní, ale ne ze svého; chtěl požádati švakra svého, krále Dánského, aby poskytl falckraběti půjčku, které by se však smělo upotřebiti jen k hájení Falce. Ale tím vyčerpána byla míra přízně, již se naklonil falckraběti. Považuje nyní za svou povinnost dáti také na španělskou váhu přátelské osvědčení, aby neutrpěla nijakž pověst královské jeho nestrannosti a spravedlivosti, ujišťoval, že také nyní má na zřeteli jen zjednání míru v Němcích a zamítl jmenovitě vyzvání Generálních stavů, skrze Carona zatím přednesené, aby se činně účastnil v boji započatém. Děkuje jim srdečně za všechno, co chtějí učiniti pro zete jeho, prohlásil při tom, že sám nemůže pro něj učiniti ničeho, jelikož všechna jeho péče věnována je prý obnovení pokoje.*)

II.

Kdo neznali ješitnou, sebelibou i tvrdošjnou povahu krále Anglického, nechtěli věřiti, že je to jeho poslední slovo a doufali, že se předce přidá k zeti svému. Král Španělský také se obával, že spolek s Anglií se rozbije a že Jakub odhodlá se konečně předce k takovým obětem pro svou dceru a svého zete, jaké on (Filip) ochoten byl podniknouti k udržení starého panství rodu svého. Aby to, pokud možno, překazili nebo alespoň protáhli, odhodlali se ve Španělsku vypraviti do Anglie muže, který tam byl již vykonal dobré služby. Byl to Don Diego Sarmiento de Acuña, jenž od Filipa III. byl již r. 1613 vyslán do Anglie a za velké zásluhy, které jako vyslanec si byl získal, povýšen jest do stavu hraběcího pod jménem Gondomara, od té doby známějším. Byl to muž moudrý a nadaný. Opatrný v hovoru svém a dobře věda, kdy a co by měl mluvit a co zamlčeti, dovedl při každé příležitosti, kde mu nebylo úředně jednati, společnost baviti skvělým způsobem. Předpojatých náhledů o moci států evropských, jakými byli Španělé doby jeho proniknutí, znenáhla se byl sprostil. Když vstoupil do služby krále

---

*) Gardiner Letters cc.: Naunton Carletonovi dd. Whithall 10./20 bř. 1620.
Tentýž: Prince Charles cc. I. 310.

svého, naplněn byl důvěrou v moc Španělska všechno pokořující. Nic nezdálo se mu býti tak těžkým a nebezpečným, aby král jeho nedovedl to konečně překonati, všeliký nezdár byl mu jen pomfjející nehodou, která by se byla nestala, kdyby král jeho byl osvědčil potřebnou ráznost. Zkušenosti v dlouhé službě účinkovaly však na Gondomara; viděl nebezpečnosti, která vlast jeho se všech stran obklopovala a zlé následky válečných zápletek; důvěra jeho tedy ustoupila opatrnému, nercili bojácnému uvažování.

Pochopíme tedy, že Gondomar nemohl se ubrániti smutnému tušení, když byl zase vyzván, aby se vydal do Anglie, utvrdit přátelství mezi Jakubem a Filipem III., pro které byl posud tolik učinil. Výhody Anglie, kdyby se zase dala cestou od Alžběty vytknutou a obchod Španělska všemožným způsobem rušila, ležely na bíledni. V Anglii přáli si válku se Španělskem; mohl se nadíti, že ji odvrátí, když osobní poměry Jakubovy a prospěch jeho vlastních dětí ji vyžadovaly? Podle náhledu jeho záležela vina Jakubova v nejvřelejší přichylnosti k vlastním zájmům. „Vždycky budeme jej shledávati na straně těch, kdo mají moc v rukou a proto, jak svět nyní běží, nepostaví se na stranu Španělska“.*) Dalo se konečně ještě očekávati, že Jakub bude se klidně dívati tisícířým vytáčkám Filipovým v příčině nabídnutého sňatku? Tyto a podobné myšlenky tížily duši Gondomarovu; jak sám se vyznává, neměl žádné naděje, že mír s Anglií zachová, ale chtěl vykonati svou povinnost, jako byl činil po 36 let.

Jakub zpraven jsa o nastávajícím návratu Gondomarově do Anglie, dal pro něj zvláště upravití palác v Hotton Gardenu. Pakli tato pozornost vyslance jako příznivé znamení potěšiti a v něm naději vzbuditi musela, že u krále dojde zase staré přízně, nabytí naproti tomu také jiných zkušeností, které se zdály smutné jeho předtuchy potvrzovati. Sotva se totiž ubytoval v paláci vykázaném, vyrušilo jej víření bubny, jenž platilo najímání pro krále Českého, a na vratech paláce svého shledal přibitý plakát, kterým se vyzývali mužové bojechtiví, aby sloužili za žold králi Českému. Dovedl však starost svou před anglickými dvořanými, ani se nejspíše chtěli

---

*) Gardiner; The Spanish Marriage I. 301.

pásti na zlosti jeho, zakryti žertovnou poznámkou. Krufiřt Falcký, pravil, nemá prý nad něj lepšího přítele, neboť sotva přibyl do Londýna, že falckrabě již obdržel svolení k najímání lidu, o které se byl dlouho nadarmo ucházel. Ale nebylo mu do žertu, neboť pakli pozoroval změny, jaké se staly při dvoře za jeho nepřítomnosti vesměs ve smyslu protišpanělském, musel za to míti, že svolení k najímání bylo jen prvním krokem důvěrného spolku Jakubova s jeho zetěm. V snažení svém od spolku toho jej odvrátiti Gondomar měl z anglických státníků za spojence jediného lorda Digbyho, nepatrnou to protiváhu proti množství jiných pánů, jenž se klonili k straně protivné. Gondomarova poslední naděje spočívala na důkladné znalosti povahy krále Jakuba, kterého musel hledět za každou cenu přidržeti při posavadní jeho politice.

1620 První slyšení, které Jakub popřál vyslanci španělskému, dalo se 22. března slavným způsobem u přítomnosti celého dvora, tak že k důvěrnému rozhovoru nebylo ani příležitosti ani místa. Hned po tomto slyšení pozván však na příští den k soukromé rozmluvě s králem. Když se dostavil a na zavolání krále čekal, přistoupil k němu Digby a prosil jej, aby nenechal dojíti k nejhorším věcem. Španělsko že má v Anglii jediného přítele, jej; celý dvůr že blouzní s puritany. Jakkoli Digby měl dobrý úmysl, předce neznamenal, že pro Španělsko čili vlastně pro Habsburky spolek s Jakubem jen tehdy měl cenu, pakli tento nebránil císaři útoku na Falci, pokudby tímto způsobem Čechy mohly býti zase získány. Nějaká prostřední cesta, k jaké Digby radil, nebyla zde možná. Gondomar tedy byl proti tomu, aby pán jeho učinil nějaký krok nazpět, zvláště když prý mu bylo od Jakuba, který slibu svého nedodržel, ukřivděno. V okamžiku tomto povolán byl Digby ke králi a zpravil jej bezpochyby o hrdém způsobu, jakým vyslanec španělský jménem pána svého zamítá všelikou povolnost.

Když Gondomar vstoupil do královské komnaty, Jakub jal se mluvíti tak horlivě, jako by chtěl vyslanci ústa zavřítí. „Slyšel jsem od Buckinghamu,“ vypravoval, „že jste pozdravující se s ním bolavý prst jeho tak silně stiskl, až jste jej poranil.“ Vypravoval pak ještě o jiném podobném případě a uzavíral pak z toho, že také se nalézá v obtížném stavu a že nesmí býti příli tvrdě tísněn.

Učinil prý všecko, co bylo možno, aby krále Španělského a císaře uspokojil. Nikomu že křivdy neučinil a předce že každý si na něj stěžuje. A král Španělský že předce může úplně v něj důvěrovati; „dávám Vám své slovo,“ dodal, „jako král a šlechtic, jakož i co křesťan a muž, jenž dbá na svou čest, že nemám jiného přání, nežli aby syn můj pojal za choť dceru Vašeho pána a že nevyhledávám jiného spolku, nežli se Španělskem.“ Gondomar, jenž z řečí těchto seznal, že Jakub nijakž nehájí věc falckraběte, zatajil radost svou ujišťováním o účastenství se smutným stavem, v němž se král nalézá. Ale nezdržel se poznámky, že Jakub je pánem, že si tedy může zjednat pokoj a že žaloby jeho jsou marné, nenásledují-li skutky za nimi. Král, jenž při slovech těchto se začervenal, projevil nyní přání, pohovořit si s Gondomarem o palčivé denní otázce. I tázal se, zdali císař hodlá podniknouti útok na Falcko? Otázka tato znamenala, že každý krok Ferdinandův proti Čechám chce schváliti, kdyby nepodnikl útoku na Falcko. Gondomar zodpovídal otázku královu jiným dotazem: „Co by učinilo Vaše Veličenstvo, kdyby se někdo zmocnil Londýna?“ Tím naznačil, že Ferdinand smí odpůrce svého každým způsobem, i v jeho zděděné zemi potírat, jako by Jakub učinil, kdyby jej někdo napadl v Londýně. Jakub na to neodpověděl nic jiného nežli jak doufá, že Bůh všecko co nejlépe spraví, načež vyslance propustil.*)

O účinku přítomnosti Gondomarovy v Anglii a o jeho vyjednávání s Jakubem zvěděli nejdříve Buwinkhausen a knížata Unie. Jakub zaslal knížatům Unie list, v němž prohlásil, že spolkem s nimi uzavřeným nezavázal se nijakž k podporování jich, jelikož podpora je jen pro ten případ ustanovena, kdyby se na ně stal útok, čehož ale není. K tomu že právě hodlá spojití se s králem Francouzským k zjednání míru v Němcích a odůvodněna prý je naděje, že spojené toto úsilí korunováno bude výsledkem. Na neustálé žádosti Buwinkhausenovy za podporování Unie Jakub konečně prohlásil, že jí chce jako svému zeti dovolit najímání vojska.**)

*) Gardiner Prince Charles I. 316.

***) Lond. st. arch. Odpověď Buwinkhausenovi nezachovala se úplně, zachoval se však obsah její pod názvem: Notes by Sir George Calvert of the

Otázku Buwinkhausenovu, co by král Unii radil, kdyby císař kletbou jí chtěl pohroziti a k rozpuštění vojska donutiti, Jakub zodpovídal tímto způsobem: dokud císař v jednání svém neporuší zákonů říšských, že knížatům nikdy nebude raditi k neposlušnosti. Když za několik dní Buwinkhausen z Londýna odjížděje Jakobovi se poroučel, tento vůli svou ještě přísnějším a bezohlednějším způsobem projevil. Najímání že Unii povolí, ale peníze že nesmí od něho očekávati, poněvadž nemá přesvědčení, že nechová záměru výbojných. Má-li Unie právo hájiti Falce proti útokům katolickým, nechať tak učiní; ale požaduje-li císař, aby Unie byla rozpuštěna a je-li požadavek tento zákonem odůvodněn, pak nechať se raději vyzvání tomu podrobí. Jen tehdy že jí bude pomáhati, není-li požadavek tento zákonem odůvodněn. Rozhořčen touto lhostejností Buwinkhausen nechtěl přijmouti stříbrné nádoby, které mu Jakub podle obyčeje tehdejšího při odjezdu daroval, nýbrž poslal je třikrát nazpátek.*)

Za takových okolností nemůže býti divu, že vynasazení Donínovo, aby v City sehnal půjčku 100.000 liber št., nemělo příznivého výsledku. Jednou se zdálo, že král pomoc svou nechce odepřít, kladl si jen za podmínku, aby jméno jeho nebylo uváděno. Ačkoliv podmínka tato obsahovala vlastně zamítnutí každé pomoci, pan z Donína a Buwinkhausen, který tehdejší ještě prodléval v Londýně, vydali se na cestu do City, aby odvolávajíce se na schválení Jakobovo, požádal bohaté kupce za půjčku. Dostalo se jim příznivého uvítání, ale lord mayor předce chtěl dokonaleji znáti mínění královo o této věci a žádal proto za audienci. „Nechci vám ničeho nařizovati, ani o něco prositi; avšak chcete-li něco učinit pro mého zetě, bude mne těšiti,“ těmi slovy odpověděl král na podanou otázku. Představení rozličných cechů byli na to vyzváni od lord mayora, aby od příslušníků svých vybrali částky na ně připadající, ale tito se zpěchovali nařízení tomu vyhověti, jelikož jim chladné a jen ústní osvědčení královo nedostačovalo. Chtěli

---

Kings reply to the forgoing letter. List Buwinkhausenův z 14./24. břez. 1620. State Papers Germany; Jakub knížatům Unie dd. Westminster 14./24. bř. 1620.

*) Gardiner: Prince Charles I. 317.

míti jakousi jistotu, že peníze jim budou splaceny a spatřovali ji jen v usnešení parlamentu nebo ve vyzvání od tajné rady vydaném.

Méně opatrně bylo duchovenstvo, ano otázku o půjčce považovalo více za oběť, která se musí přinést ke cti boží. Proto arcibiskup Canteburský vyzval oběžníkem, na kterém byli také dva jiní biskupové podepsáni, duchovenstvo, aby se účastnilo v půjčce ve prospěch falckraběte.*) Duchovenstvo na vyzvání toto poskytlo něco peněz, avšak více darem nežli jako půjčku; také vyšší šlechta účastnila se v této sbírce, tak earl z Dorsetu daroval 500 liber st. a slíbil, že v příštích pěti létech poskytne také takové sumy, bude-li válka trvati. Jakub v takovém podporování zete svého, který nevázal k oplácení, nalézal zalíbení a chtěl je doporučením svým podporovati. Dne 5. dubna byl na kázání, v němž biskup Londýnský vyzýval posluchače k příspěvkům pro chrám katedrální. Posluchači jistá slova biskupova tak si vykládali, jako by vyzýval podporovati falckraběte a také na krále Jakuba způsobila takový dojem. Když vyšel z kostela potkal jednoho představeného z City, vybízel jej, aby následoval příklad duchovenstva a skutečně na pobídnutí toto účastnilo se i měšťanstvo londýnské ve sbírkách. Přes to však vynesly sbírky do května jen 13.000 liber št. a tak se ještě mnoho nedostávalo na sumu 100.000 liber, kterých falckrabě potřeboval a které se chtěl v Anglii vypůjčiti.**)

Příspěvky poskytnuty byly od Angličanů beze všech podmínek, nikdo z nich nemyslel falckraběte nějak obmezovati v jich upotřebení, ať by s nimi naložil, jak by za dobré uznal. Ale tak nasmýšlel Jakub, ačkoliv, jak dalece známo, ani halérem nepřispěl; prohlásil pánovi z Donína, že peníze těchto smí se upotřebiti jen pro Falcko, a když tou dobou došla zpráva, že král Dánský chce poskytnouti půjčku 50.000 liber, Jakub požadoval, aby také tyto peníze byly složeny v Heidelbergu, ačkoliv král Dánský byl ochoten v Hamburku je poukázati. A kdežto Jakub chtěl, aby peníze jen pro Falcko se upotřebilo, přemýšlel předce zase o nových překážkách, aby stížil hájení této země. Neboť když v královské radě

*) Spanish Marriage I. 316.

**) Gardiner: Prince Charles I. 321.

o tom se jednalo, má-li se falckraběti kromě najímání pro Čechy povolití také najímání pro Falcko, odpor Jakubův zlomen byl teprve tím podotknutím, že druhdy povoleno bylo beze všech obtíží najímání králi Švédskému a Dánskému, Hollandanům a arciknížeti Albrechtovi, jak by se mohlo odepřítí nyní, kdy běží o zetě králova? Král se zastyděl a chtěl chybu svou tím napravití, že učinil slib, že zeti svému pošle o vánocích 25.000 liber na hájení Falce. Po tolikerých prosbách byla to první pomoc, k níž se odhodlal pro zetě svého, pohříchu záležela jen v slibu splatném teprve po dlouhé době. Avšak hned také uznal za potřebné učinit něco pro Španělsko, neboť uložil vévodovi z Buckinghamu, ubezpečit vyslance španělského, že povolením k najímání vojska nepřidává se k Unii a kdyby král španělský nyní nebo kdykoli jindy chtěl v Anglii vojsko najímati, že mu k tomu z celého srdce dáno bude povolení.*)

III.

Nedávno před tím došlo od knížat Unie v švábském Halu shromážděných nové psaní upomínací, kterým Jakub přes to, že odbyl Buwinkhausena, žádán byl znovu za pomoc. Proti zeti svému vzdal se, jak jsme právě vypravovali, posavadní své nepovolnosti a zmohl se alespoň na slib; ale proti Unii setrval při svém rozhodnutí a projevil to novou bezohlednou odpovědí. Neočekával prý, tak napsal, že po tolikerém slyšení, které udělil Buwinkhausenovi a při čemž náhledy své jasně vyložil a po četných písemných osvědčeních, bude ještě obtěžován novým listem Unie. Musí prý se domnívati, že Buwinkhausen nepodal knížatům věrnou zprávu a z této příčiny že chce ještě jednou přednésti důvody, z kterých musí odepřítí všelikou pomoc peněžní. Nejprve smlouva s Unii zavazuje prý jej jen tehdy poskytnouti pomoc peněžní, kdyby Unie byla napadena; ale toho že není, a kdyby tak bylo, předce že by nebyl k ničemu zavázán, neboť knížata že by měli jen o tom přemýšletí, zdali chováním svým nezavdali sami příčinu svým souse-

---

*) List Buckinghamův hraběti Gondomarovi dd. 20. června 1620, v mnich. st. arch. 292/4.

dům k útoku. A když oni sami útok způsobili, že necítí se býti zavázán spolku se držeti a nepřátelsky se chovati ke knížatům, s nimiž je sám spolčen. Dále že by měli uvážiti, k jakému účelu Unie byla založena. Stalo se tak na ochranu vřvy evangelické, k zachování míru a slávy říše Německé a hlavy její, císaře, konečně k uspořádání otázky o nástupnictví v Julichu. Jak souvisí tento účel s požadováním peněz? Pán z Donína že je na svědectví, kterak před obnovením spolku s Uníí prohlásiti dal vévodou z Lenoxu a státním tajemníkem Nauntonem, že knížata Unie mohli by se jen tehdy spolehnouti na jeho pomoc, když by jej přesvědčili, že proti zákonům říšským ve věci spravedlivé jsou napadeni a pronásledováni; kdyby však bez příčiny útok podnikli, pak že je musí ponechati následkům tohoto kroku. Když předešlého roku z jistého případu nabyl přesvědčení, že pan z Donína osvědčení toto věrně nesdělil, sám že je oznámil knížatům Unie. Dbali knížata Unie tohoto osvědčení, když zaujali postavení své v české otázce? Kdyby se tedy, když chování se Unie sprostilo jej všelikého závazku, předce ještě přidal ke knížatům Unie, zdaliž by tím nezavdal podnět k nové velké válce a zdaliž by mír, jež vysláním Doncastera chtěl zprostředkovati, sám neporušil a poctivosti své před celým světem nezadal? Pak by se musel také vzdáti všech milých aliancí a záměrů, jejichž uskutečnění dlouho před počátkem nynějších nepokojů leželo mu na srdci.*)

Jelikož sbírky v květnu uspořádané obnášely 13.000 liber, Kristian Dánský chtěl půjčiti 50.000 liber a Jakub 25.000 liber, veškera podpora, které se Bedřich mohl nadíti, činila 88.000 liber, kterážto suma, kdyby jí byl mohl hned upotřebiti, mohla dáti válce v Čechách jiný obrat, ale jen po kapkách podávaná zápas na život a na smrt jen prodloužila. Ze sebraných 13.000 liber dostala se ostatně jen nepatrná část do rukou falckraběte; větší část té sumy, 7000 liber, pohltilo najatí 2000 žoldnéřů pod Grayem a sbor tento dorazil teprvé do Gravesendu, tak že zbytek peněz musel se počítat na zapravení další cesty. Zprávy tyto svědčí

---

*) Jakub I. knížatům Unie dd. Greenwich 22. května/1. čna. 1620. State Papers Germany. London.

ostatně, že těchto 13.000 liber přes zákaz Jakubův užilo se jen pro Čechy, jelikož Gray se sborem svým do Čech se odebral. Ale najímání v Anglii musíme považovati za nejnešťastnější prostředek, k jakému se falckrabě v tísní své utekl. Co neztrávily výlohy na najímání, pohltila další cesta a žoldníci angličtí jen proto do Čech přibyli, aby rozmnožili počet vojáků, ani se bouřili pro žold nezaplacený.

V pochybení, jaké se stalo najmáním Grayovým, mělo se nyní pokračovati, jelikož Jakub 50.000 liber od Dánska půjčených, chtěl dopřáti hlavně Angličanům. Sám král naléhal na pana z Donína, aby poznamenal osobu, jíž by se mělo svěřiti velitelství pomocného vojska anglického pro Falci určeného. Pan z Donína jmenoval hraběte ze Southamptonu, ale Jakub nesouhlasil s volbou touto navrhol hraběte z Dorsetu nebo plukovníka Cecilia a konečně plukovníka Vere. Jakub svým mícháním do volby velitele způsobil zase zeti svému značnou škodu, neboť kdyby byl Southampton převzal velitelství, šlechta anglická byla by se odhodlala k dalším obětem.*) Avšak Jakub se staral málo o to, zdali řečmi, váháním a mícháním se jeho způsobena bude zeti nějaká škoda nebo ne, jelikož denně rostl hněv jeho proti Bedřichovi pro mnohé nepřijemnosti, které mu působil. Když těch dnů došla do Anglie zpráva, že Bedřich počal vyjednávat s Turky, aby je poštvál proti císaři, Jakub byl tím nejvýše pobouřen; tentokrát chceme věriti, že se tak stalo z pohnútek šlechtických. Rozhořčení své projevil velmi ostrým způsobem: „Je-li to pravda,“ zvolal, „prohlásím se sám proti svému zeti a zemru-li, nechať se kosti moje nesou v čele vojska, které by bylo proti němu vypraveno.“ V důvěrné jedné rozmluvě byl hrabě Gondomar svědkem hluboké nevole Jakubovy nad tím, že zet požaduje neustále od něho peníze. „Máte pravdu,“ pravil kromě jiného Gondomarovi, „stěžujete-li si na nakládání s katolíky v Anglii a na podpory k obhajování Falce. Ale já v tom nechybují, tak jednají zrádci, jenž mě obklopují. Strany bezpráví, jenž se děje

*) Mnich. st. arch. 52/7. Zpráva vyslanecká Acháce z Donína dd. 23. kv./ 2. čna. 1620. Tamtéž zpráva Donínova dd. 25. dubna / 5. května 1620.

katolíkům, musel byste se obrátit na arcibiskupa (Abbota), který je bezbožným puritanem. Také falckrabě je mužem bezbožným a uchvatitelem, ode mne nemá se mu pomoci dostat. Mladý muž, jakým on je, má se spravovati podle muže starého jako jsem já a má učinit, co je s právem, totiž vzdátí se Čech, ale ne mne zaplétati do špatné věci. Knížata Unie žádají mě taktéž za pomoc, ale dávám vám slovo, že ode mne neobdrží ničeho.“ *)

Jakub tímto způsobem politiku svou, hledíc k falckraběti, ustálil v tom směru, že mu chtěl pomáhati jen v obhajování Falce, avšak prozatím jen sliby ale ne prostředky, které mu jako králi Anglickému byly po ruce a sice nejen proto, že mu pokoj byl vítaným a že parlamentu nenáviděného nechtěl svolati, nýbrž přede vším proto, poněvadž ty nepovažoval za své nepřátele, proti nimž ve spolku s falckrabětem měl válčiti. Proto také odpovědí svou, kterou po Carletonovi dal doručiti koncem března Generálním stavům, zamítl návrhy a požadavky holandské a na tomto stanovisku setrval přes všeliké vyzývání, jakým se na něj znovu a znovu doléhalo.**)

Ale pakli se Jakub nadál, že zřejmým osvědčením vůle své si zjedná pokoj, měl býti dosti brzy důkladně zklamán, když koncem května se objevilo, že Falci hrozí útok od Španělska. Jakub byl sliby své o hájení Falce učinil v té naději, že nebude napadena, ačkoliv řeči Gondomarovy musely ho zbaviti této naděje a ačkoli od vyslance svého v Turíně byl upozorněn, že Španělsko hodlá dolní Falci napadnouti. Neboť když Filip III. se svolením knížete Savojského vypravil 8000 mužů vojska dílem španělského dílem italského skrze Savojsko na sever do Franche Comté, vojsko toto podle směru, jakým táhlo, nemohlo býti určeno proti Čechám nýbrž proti Falci a zemím Unie.***) Jelikož tedy Jakub mohl očekávati, že na slib svůj o obhajování Falce bude upomínán, rozhodl se nebezpečenství toto předejítí vypravením několika vyslanců, z nichž dva měli se vydati přes Brusel a Drážďany do Prahy, třetí do Vídně, aby varoval před útokem na Falcko, ale zároveň také

*) Gardiner: Prince Charles I., 324 a sled.

**) Lond. státní archiv: Carleton Nauntonovi dd. 28. bř./7. dubna 1620.

***) Gardiner MS. Wake Nauntonovi dd. Turin 2./12 kv. 1620.

nabídl své služby k smírnému urovnání sporu. Způsobem tímto král chtěl zavoditi s vyslanectvím francouzským, neboť nemohl se spráteliti s myšlenkou, aby se někomu jinému dostalo cti, že mír zprostředkoval.

Do Hagu zatím došla zpráva, že vojsko ve Flandrech shromážděné určeno je proti Falci; a jakkoli proti králi Jakubovi panovalo smýšlení nepříznivé, předce se očekávalo, že se meče uchopí. Státníci holandští projevili tuto naději Carletonovi omlouvajíce se nedostatkem vlastních prostředků, pakli že sami nepustí se do boje se Španělskem, kteréž ve Flandrech vyzbrojilo dvě armády. Jedna pod velitelstvím Spinoly že je ustanovena k útoku na Dolní Falci, nebo — kdyby to bylo z ohledu na Jakuba, ještě podloženo, — k útoku na říšská města blízko Dolní Falce ležící, aby odtud se připravoval útok další a druhá pod velitelstvím Velasca že slouží k pozorování Holandu a k opření se vojsku, kdyby odtud mělo vyraziti. Přes to požadavky Holanďanů k Jakubovi byly skromné. Jelikož se rozšířila pověst, že v Anglii bude najato 4000 mužů pro Dolní Falci, požadovali, aby počet vojska toho zvýšen byl na 6000 mužů. Pakli k tomu připočetli vojsko vlastní, které chtěli poslati do Dolní Falce a malý sbor od Unie poskytnutý, měli za to, že bude k službám jejich 16.000 mužů, s kterýmiž by ovšem mohli čeliti Spinolovi a při čemž by Unie s vojskem svým skoro neztenčeným mohla přiměti knížete Bavorského, aby se vzdal útoku svého na Čechy. Princ Oranžský přál si zrovna tak jako holandští jeho krajané rozhodnější účastenství Jakubovo, ovšem více z důvodů sobeckých, nežli z nadšenosti vlastenecké, jaká vedla státníky holandské. Chtěl totiž udeřiti na duchovní území při dolním Rýně, zmocnit se měst Kolína a Lutichu, aby ze společné kořisti také pro sebe kus uchvátil.*)

1620 Dne 22. června Carleton podal státnímu tajemníku Nauntonovi zprávu o tom, co mu bylo v Hagu sděleno; o dva dni později psal sám Jakubovi, jelikož vyjednávání, která zatím měl se státníky holandskými, zdála se mu býti tak závažnými, aby podal

*) Lond. státní archiv: Carleton Nauntonovi dd. Haag. 12./22. června 1620; State Papers Hollands.

o nich zprávu přímo pánu svému. Celý den (22. května) ztrávil na poradách s princem Oranžským, když vyrušen byl z nich deputací, která se k němu dostavila jmenem Generálních stavů, požadujíc určité prohlášení, jakým způsobem král Jakub hodlá knížata Unie a falckraběte podporovat v obhajování Dolní Falce, při čemž přednesla uvedené návrhy.

Přednešením těchto věcí od deputace Generálních stavů skončila se porada dne 22. června, aby se v ní příštího dne zase pokračovalo. Carleton započal vyjednávání tím, že sám žádal posly, aby se osvědčili, co hodlají podniknouti k obhájení Falce, rozhodnutí jejich že chce předložiti králi svému, aby se jím mohl spravovati. Poslové odpověděli: pakli se k nim král nepřipojí s takovým vojskem, jaké podle sil svých může do pole postavit, že ozbrojený svůj lid podrží doma, jelikož jsou příliš slabí, aby mohli něco řádného provésti. Carleton všemožně se vynasnažil, aby překonal neočekávanou tuto, ale podle chování se Jakubova pochoptitelnou opatrnost; představoval jim, že vlastní jich příklad přátelé jejich odstraší, upamatoval je, kterak jimi Čechové v odporu svém byli povzbuzováni, a kterak k volbě krále odvahy nabyli a kterak prý jen tím zápletky v Německu byly způsobeny; poznamenal, kterak nedávno vyslanci Unie Buwinckhausenovi dělali nejskvělejší naději na podporu a kterak se jmenovitě zavázali k poskytnutí vojska, kdyby Unie od Španělska byla napadena. Jaký dojem by to tedy způsobilo, kdyby Generální stavové náhle boji započatému nečinně se dívali? Že král Jakub posud v boji se nesúčastní, je prý oprávněno: on že není vinen nynějším zmatkem, nikomu že pomoc neslíbil, jako učinili Generální stavové. Uváží-li se tedy věc dostatečně, vidí se, že je s jejich prospěchem, aby vojsko své vypravili na ochranu Falce.

Zdálo se, že výklady Carletonovy neměly účinku na státníky holandské, neboť když příštího dne pokračovali ve svém vyjednávání s vyslancem, jeden z řečníků jejich probíral sice válečnou hotovost nizozemskou, ale neučinil žádného slibu, že se pustí do války bez podpory Jakubovy. K posavadnímu vojsku, pravil, najato bylo nových 4000 mužů a všechny sbory posunuty blíže k hranicím. Všecko že je dobře připraveno; dělostřelectvo, koně pro vozotaj-

stvo a lodi pro dopravu po Rýně, tak že za deset dní veškeré vojsko k válce připravené může se dáti na pochod. Avšak výlohy na zakoupení koňů a dopravních vozů že jsou příliš velké na Nizozemsko a že se váhá peníze vynaložiti, dokud se neví, jakou pomoc hodlá král poskytnouti.*)

Kromě těchto důvodů, z kterých Generální stavové odpírali své účastenství ve válce bez podpory Jakubovy, naskytovaly se ještě jiné příčiny, jakkoli Holanďané veřejně se k nim nepřiznávali. Obávali se následků nezdaru, poněvadž způsobiti mohl vnitřní nepokoje. V Nizozemsku bydlelo ještě množství katolíků, kteří při každém neúspěchu ve válce mohli se státi nebezpečnými a k těmto družili se četnější ještě arminiani, ani měli v mnohých městech převahu a vítězných, přísných kalvinistů velice nenáviděli. Tedy nejen pro Španěly muselo se vojsko v zemi držeti, nýbrž i pro tyto vnitřní odpůrce nesmělo býti všecko vojsko ze země odvedeno.

Carleton byl tou dobou jako všickni angličtí vyslanci toho mínění, že každý nový dopis, který domů pošle, učiní přítrž váhání Jakubovu a že se přidá k falckraběti. V listě, kterýž zaslal dne 1620 29. června Nauntonovi, chválil nad míru obětavost Holanďanů a doložil, že se od nich nemůže ničeho více očekávati ano ani požadovati. Z toho ovšem samo sebou vyplývalo, jak by Anglie se měla zachovati. Carleton neopomenul rady této udělití, řka, nemíní-li Jakub poslati do Falce více nežli 4000 mužů, že by před nejbližšími přátely svými cti své zasadil nejhlubší ránu a že by spojence své dohnal ke krokům zoufalým. Myslil však, že pán jeho zájmů protestantských nedá v šanc a nadál se bezpečně, že ostrá jeho řeč bude mfti žádoucí účinek.

Smýšlení Jakubovo nezměnilo se však ani těmito přímluvami; neslyšel-li proseb zetě svého, dbal tím méně zpráv svého vyslance, naopak súčastnil se těch dní sprostého úkladu, jenž směřoval proti Holandu. Pohnůtkou k tomu byla zpráva, jenž došla v polovici května z Východní Indie a v níž se vypravovalo o násilnictví, jakého se dopustili Holanďané na lodích anglických. Jakub byl nad

---

*) Carleton Jakubovi I. z Hagu 14./24. června 1620, State Papers. Lond. státní archiv.

tím rozhořčen a milec jeho lord admirál anglický považoval to za osobní urážku. Když Buckingham ke konci června s lordem Digbym navštívil hraběte Gondomara, stěžoval si na příkoří lodím anglickým a v rozhořčenosti své projevil nerozumnou naději, že král Španělský neobnoví více s Generálními stavy příměří, jenž se mělo roku 1621 skončiti. Zdaliž by nebylo povinností krále Anglického, aby také prohlásil válku Holanďanům, poznamenal Gondomar na toto zvláštní vyzvání. Buckingham uchopil se dychtivě vnaidla takto nastraženého a počalo se vyjednávati o spolek mezi Španělskem a Anglií k společnému potírání Holandu. Gondomar ujišťoval, že pán jeho nebude nevděčným za služby, které by mu Jakub prokázal spolkem svým při pokoření odbojného Nizozemska, jedna nebo dvě provincie že by tvořily kořist Anglie. Oba Angličané chtěli s tím býti spokojeni, požadovali jen, aby Holand a Seeland dostali se Anglii za odměnu.

Jak dva vysoce postavení Angličané mohli býti tak bezcharakterními a pustit se do takového vyjednávání, nesnadno jest pochopiti, vysvětliti se dá věc jen špatným vlivem, jaký nízké smýšlení Jakubovo jevilo na dvořeniny. Bylo to zrovna tak neobratné jako hanebné, pakli Buckingham považoval za možnou alianci se Španělskem na tomto základě; což nepovážil, že po celé Anglii ozve se výkřik rozhořčení, pakli král udeří ve spolku s Filipem III. na Holand, místo aby jej chránil proti útokům španělským? Zdaliž to neznamenalo slavné upomínky z dob Alžběty šlapati nohami? Úvahami takovými však Buckingham nedal se vyrušiti, staral se jen o to, jak by Jakub mohl býti zasvěcen do tajností tohoto vyjednávání, aniž by byly porušeny. Vyžádal si slyšení přiměl Jakuba k přísaze, že nikomu neprozradí věc, kterou mu sdělí. Král přísahal a vyslechl zprávu Buckinghamovu. Jevil potěšení z toho, co slyšel, a prosil, aby věc byla sdělena princi Waleskému. Buckingham odebral se po té ke Gondomarovi a vyzval jej, aby o vyjednávání podal domů zprávu a vyprosil si mínění svého pána, jelikož Jakub svoluje s radostí k navrženému plánu.*) Jakub jal se o této věci vy-

---

*) Gardiner: Prince Charles I. 334; Gondomar podává zprávu o těch událostech v listě ze 7. července 1620.

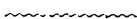
jednávati i s Gondomarem, sestavil plán válečný a myslil, že tím zasadí Holandu rozhodnou ránu, pakli dá naříditi Angličanům, jenž ve vojstě holandském sloužili a jichž se na 8000 mužů počítalo, aby Holanďanům poslušensství vypověděli a aby se zmocnili pevností, v nichž leželi posádkou. Velké loďstvo velením Buckinghamha vezoucí řádné vojsko pozemní mělo zlomiti každý další odpor. O takových věcech Jakub a Gondomar se bavili a rozmlouvali v době, kdy se na pevnině připravoval rozhodný zápas mezi katolictvím a protestantismem. Od Jakuba nebylo to ovšem ničím jiným nežli bídným klábosením a za takové arcikníže Albrecht také návrhy tyto považoval, když Filip o vyjednávání tomto jej zpravil a mínění jeho chtěl seznati. Albrecht odpověděl, že král Anglický nemá peněz, aby loďstvo a vojsko vyzbrojil, že angličtí žoldnéři nepovstanou proti Holanďanům a že tedy celý plán nemá žádné ceny. *)

Zatím Jakub uskutečnil svůj záměr strany vypravení posílů a ustanovil pro Brusel a Prahu a k některým knížatům německým pány Conwaye a Westona, kdežto do Vídně poslal Wottona v službách diplomatických již zkušeného, nařídív mu, aby při té příležitosti navštívil také některá jihoněmecká knížata a města říšská. **) Jakub tím způsobem konal zase přípravy, aby prostředkováním svým uklidil spor český, ačkoliv nezdar jeho v této příčině předešlého roku mohl jej od předsevzetí toho odstrašiti. Wotton musel se s poselstvím francouzským setkati buď v Německu nebo v Rakousích. Jelikož měl rozkaz ne dosti určitě vytknutý, který zněl dílem ve prospěch císaře dílem ve prospěch Bedřicha, srovnával se úkol jeho velice s úlohou, jakou Francouzi hráti počali po vyjednávání v Ulmu a tak obě poselství, když ve Vídni se setkala, shodovala se ve svém přání a ve svých snahách.

---

*) Gardiner: Prince Charles I. 335.

**) Víd. st. archiv, Jakub Ferdinandovi 5. června 1620. — Mnich. st. archiv: Jakub Bedřichovi 29. června 1620. — Tamtéž. Abraham Williams (komu?) dne 1. července 1620.

Hlava třetí.

Válka v zimě a z jara r. 1620.

- I. Stav vojska českého po ustoupení od Vídně. Protestanti dolnorakouští spojí své sbory s vojskem českým. Dampierre a Buquoy. Postavení nepřátelských armád. Válečný plán Buquoyův. Anhalt v Praze a v Táboře. Příchod italského lidu do Čech. Čechové najímají vojsko.
- II. Boje u Mikulova. Bitka u Langenloisu. Buquoy se vzdá úmyslu svého na Horní Rakousy. Polští kozáci. Marradas a výsledky jeho v Čechách. Zděšení v Praze. Anhalt v Eggenburku. Buquoy táhne na Maisavu (Meissau). Císař si přeje, aby Buquoy táhl do Čech. Buquoy návrh ten zamítá. Svízele vojskem v Rakousích způsobené.
- III. V Praze usnešeno, aby Mansfeld táhl do Rakous. Válečná rada spolkových generálů. Anhalt se odebral do Prahy. Loupežení v Immendorfu. Sinzendorf přepaden.
- IV. Uherské poselství v Praze. Křest prince Ruperta. Generální sněm v Praze. Vyjednávání o spolku s Uhrami. Porady o zjednání peněz k dalšímu vedení války. Jednání sněmu o těch věcech. Usnešení o schudlých statkářích. Dlužníci země České. Nejstarší syn králův ustanoven za nástupce.

I.

V zimě a z jara roku 1620, císař, jak jsme vyrozuměli z předešlého vypravování, ucházel se s dobrým výsledkem o pomoc četných přátel a vykonal všechny přípravy, aby příštího léta vystoupil rozhodným způsobem proti svým nepřítelům. Vynasazení nového krále Českého, aby také získal spojence, málo prospělo, jelikož Unie musela konečně zbrojných svých sil užití k hájení Falce a podpory peněžité, které se králi dostalo z Anglie a Dánska, muselo se upotřebiti k témuž účelu, kdežto veškero úsilí, přiměti Benát-

čany, aby pomoc poskytovali, marným ostalo.*) Také se nepodařilo stavům českým, aby prosbami a smlouváním svým získali Štýrsko, Korutany a Krajinu pro povstání a k vymáhání ztracených svobod náboženských, jelikož stavové těchto zemí přes osobní svou náklonnost nemohli se odhodlati k takovému podniku. Když v měsíci prosinci roku 1619 vojsko české a uherské ustoupilo od Vídně, země koruny české odkázány byly tím více na vlastní síly, jelikož také Bethlen uzavřel s císařem příměří. Jen Bedřich a Anhalt s úsporami a příjmy svými a Holanďané s měsíční podporou 50.000 zl. stáli věrně při povstalcích a teprve Bethlen, když viděl, že císař nechce, aby příměří jemu povolené také pro Čechy platilo, poslal svým přátelům několik tisíc mužů na pomoc. Avšak
 1620 jelikož se to stalo teprve koncem dubna, země české byly po pět
 1620 měsíců na sebe samé odkázány a jen Rakušané, kteří konečně
 v lednu zbrani proti Ferdinandovi se uchopili, poskytovali jim nějakou pomoc v této kritické době, o níž chceme vypravovati.

Když Čechové a Uhři v prosinci 1619 od Vídně ustoupili, museli Čechové pobýti po 14 dní na pravém břehu Dunaje u Prešpurku, poněvadž ostrým prouděním řeky byl most loďkový strhán a jen stěží mohl pak býti zase sestaven. České vojsko seznalo nyní k vlastní záhubě, jakého pustošení byli se Uhři dopustili při svém vpádu do Rakous. Všecky vsi byly prázdné, jelikož obyvatelé prchli, aby ušli loupežím a násilím; vojín nebyl v prázdných domech chráněn ani proti slotám povětrnosti, neboť Uhři postupující proti Vídni v nesmyslné své zuřivosti potloukli všecka okna a kamna. Podplukovník Schlammersdorf, jeden z vynikajících důstojníků ve vojstě českém, jenž se účastnil v tomto ústupu a všecky svíce prodělal, podal zprávu knížeti z Anhaltu, že jednotlivá oddělení neměla osm až deset dní chleba ani v ústech a vyšší velitelé že nedostali ani kapky vína. Hlad musel se krotiti kořínky a zeleninami a žížeň se zaháněla vodou z Dunaje nebo ze studní znečištěných. Jelikož vojsko české bylo také nedostatečně oděno, dostoupila bída

*) Mnich. st. arch. Obsah odpovědi, kterouž dala rada benátská dd. 26. čce 1620. Tamtéž Teicheneck Bedřichovi Falckému 31. čce. 1620. Tamtéž vyjednávání krále Českého s Benátkami. Tamtéž Teicheneck Bedřichovi dd. 15./25. září 1620.

takové výše, že upomínala na hrůzy v Rudolfově. Nemoci zuřily tou měrou, že bitva nejkrvavější byla by nevyžadovala tolik obětí. Pluk Thurnův, k němuž najato bylo 3000 mužů, sklesl nyní na 1200 mužů, při čemž alespoň polovice ztráty mohla se klásti na účet nejnovějších událostí a poměrné ztráty utrpěly i ostatní pluky*), tak že se počítalo jen 5000 mužů pěchoty a 2000 jezdců: všecko ostatní vojsko leželo nemocno nebo zahynulo. Byl to zbytek vojska, které před měsícem bylo více nežli dvakráte tak silné. Také vojsko moravské a slezské trpělo nevýslovně, ačkoliv mělo menší nedostatek, jelikož mu žold vyplácen byl pravidelněji.

V Praze se nic nestalo, aby se odstranila bída ve vojště, která byla již v listopadu dosáhla výše hroživé, nejvyšší úředníci byli rádi, že vojsko pení v Čechách a že nemůže hroziti násilím, jelikož tříměsíční žold v srpnu slíbený nebyl ještě vyplacen. Když tedy Thurn ve zprávách svých nedostatek líčil čím dále barvami křiklavějšími, avšak z daní odváděných mnoho nezbyvalo, nejvyšší úředníci pomohli si tím, že knížete z Anhaltu žádali za půjčku a od něho skutečně 60.000 zl. obdrželi. Doplněním této sumy sehnal se žold měsíční a poslán za vojskem z počátku prosince.***) Ale poslové s penězi vypravení se obávali, aby od Uhrů nebyli oloupeni, poněvadž tito střežili přechod přes Dunaj u Prešpurku a okolo nich musel jíti, kdo se chtěl dostat k vojsku českému na pravém břehu Dunaje. Tak peníze ostaly na Moravě a proto je pochopitelné, že čeští vojíní proklínali ty, kdo radili k tažení za Dunaj. Nemůžeme udati den, kdy spojené vojsko české, moravské a slezské tuto řeku konečně překročilo, ale stalo se tak každým způsobem před vánočními. Čechové položili se nejprve u Ulrichskirchen, Moravané táhli

*) Mnich. říšský archiv. A. Čechy tom. III. Schlammersdorf Anhaltovi 7./17. prosince 1619. — Mnich. st. arch. Zeitung aus Prag 16. prosince 1619. Saský st. archiv. Z Prešpurku 8. pros. 1619. Z Vídně 15., 18. a 25. prosince 1619. Listy Lebzelterovy z Prahy 10./20., 14./24., 19./29. a 23. pros. 1619/2. ledna 1620. — Místodrž. arch. v Inšpruku. Z Vídně 17. prosince 1619.

***) Saský st. arch. 9173, XX., 192. Lebzelter Schönbergovi dd. 9./19. pros. 1619. — Tamtéž. List Thurnův a Hohenlohův, dd. 20. list. 1619. — Mnich. říšský arch. tom. 2. podává zprávu o vyjednávání s Anhaltem v příčině půjčky.

k Novým Mlýnům a do Brna, Slezané pak odebrali se domů, kde část vojska byla rozpuštěna a zbytku upotřebilo se proti Polanům, jenž hrozili vpadnouti do Slezska.*) Hrabě z Thurnu však, místo aby ostal u vojska a svízele jeho mírnil laskavým přimlouváním a svou vážností, prodléval nejprve v Prešpurku, kde s Bethlenem blouznil o plánech do budoucnosti a potom se odebral do Prahy, kde ztrávil vánoce a stavům spílal pro jich skrovnou obětavost. Požadoval čerstvé vojsko, prach a jiné potřeby válečné a v rozmrzelosti své jednou také se prohlásil, že se vzdá velitelství.

Špatný stav, v jakém se nalezalo vojsko české, zlepšil se počátkem ledna alespoň tím, že Dolnorakušané k povstalcům se přidali a vojsko své Čechům k volnému použití nabídli. Ferdinand všemožně se vynasnažil, aby stavy odvrátil od tohoto nepřátelského usnešení a slíbil, že jim potvrdí svobody politické a náboženské, vykonají-li holdování. Také pan z Traunu, předseda stavů v Rozích, opíral se tomu váhou vlivu svého a varoval stavy před usnešením příliš dalekosáhlým; ale všechny jeho prostředkovací snahy rozbily se o odpor známého pana z Thonradlu, jenž vášnivou horlivostí stavy přemlouval k rozhodnému jednání, při čemž docházel výmluvné podpory od několika starších a vážených pánů. Strašné útrapy válečné, které nyní snášely Dolní Rakousy a kterými uvalena byla chudoba na rody, any si jinak nemusely žádných požitků odepřítí, vzbudily hlubokou nenávisť, tak že mnozí více se nehrozili také život svůj v šanc dáti. K tomuto nejkrajnějšímu rozhodnutí přispěl snad také pan z Tschernemblu**), jenž vypraven byl od stavů hornorakouských do Prešpurku, aby tam uzavřel spolek se stavy uherskými a na své cestě v Rozích se zastavil. Tak většina stavů dolnorakouských se usnesla dne 14. ledna považovat vojsko císařské za nepřátely a podle toho jednati, spolek s Čechami také na Uhry rozšířiti a k účelu tomu posly do Prešpurku vypraviti.***)

Horní Rakousy učinily hned po smrti císaře Matiaše usnešení spojit vojsko své s armádou českou, za kterýmž účelem ob-

*) Skála III. 424. — Saský st. arch. Zpráva Lebzelterova dd. 18./28. pros. 1619.

**) Saský st. arch. Z Lince 10. ledna 1620.

***) Saský st. arch. Zpráva Lebzelterova dd. 11./21. ledna 1620.

sadili klášter Vyšebrodský v jižních Čechách. Že mezi vojskem rakouským a císařským nedošlo dosud k žádné značnější srážce, toho bylo příčinou, že Rakušané střežili hlavně přechody do své země a tak vojsko císaři z Německa a Itálie na pomoc táhnoucí nutili, aby cestu svou změnilo. Horní a Dolní Rakousy rozmnožily počet vojska českého asi o 9000 mužů. Vojsko dolnorakouské skládalo se z tří pluků — z pluku jízdy pod Späthem, pluku pěchoty pod Stadelem a pluku jízdy na jméno Mansfeldovo najatého, jemuž velel podplukovník Carpezon. Vrchním velitelem toho vojska ustanoven pan z Hofkirchen s titulem generála. Hornorakušané učinili vrchním velitelem vojska svého Gotharda ze Starhemberku. Jak Carpezon tak Starhemberk pilně se vynasnažovali, aby se zmocnili pevných míst, v nichž byla posádka císařská. O Kremži však a Kotvik (Göttweih) nadarmo se pokusili, jen Ips padl do rukou Hornorakušanů.*) Tito zároveň konali potřebná opatření, aby překazili postupování vojska italského, v Pasově ležícího a požádali Čechy, aby mu zatarasili také Zlatou stezku.

Jakkoli vojsko císařské netrpělo takovou nouzi jako Čechové, jelikož žold jeho vyplácen byl hlavně od Španělska, předce nedostatek finanční ve Vídni jevil se tou měrou, že se muselo přikročit k vydírání. Císařským nařízením ukládalo se vídeňským obchodníkům, aby darovali nebo půjčili 34.000 zl. a kdyby peněz těch neposkytli, hrozilo se jim zavřením krámů. Jelikož obchodů řádných nebylo, obchodníci raději se podrobili trestu ustanovenému, nežli aby byli poskytlí peníze požadované a tak císaři nezbyvalo nic jiného, nežli dáti zase svolení k otevření krámů, aniž by byli peníze odvedli.**) Vojsko muselo býti nyní na spěch odvedeno z města a okolí a vypraveno do území nepřátelského, kde se mohlo částečně vyživovat na útraty nepřítelů. Ustanoveno tedy, aby Dampierre a Buquoy, kteří beztoho dobře se nesnášeli, zase se oddělili; Dampierre měl táhnouti do Uher a Buquoy měl se obrátit do Horních Rakous, aby se spojil s vojskem, které Filip III. byl poslal

---

*) Saský st. archiv. Zpráva Lebzelterova dd. 10./20. pros. 1619 a 28. pros. 1619/7. ledna 1620 a jiné zprávy.

**) Saský st. arch. Zprávy z Vídně v prosinci 1619 a v lednu 1620.

Ferdinandovi na pomoc a které do Pasova dorazilo. Dampierre táhl do Železné a pokusil se odtud (před 24. prosincem) o útok na Šoproň, který se mu také podařil; jelikož však z města ustoupil, zmocnilo se ho zase vojsko Bethlenovo. Od počátku roku 1620 mezi Rakousy a Uhrami se nebojovalo, jelikož se začalo vyjednávat o příměří a Ferdinand vyjednávat nechtěl rušit dalšími útoky.

Buquoy zatím od polovice prosince odváděl vojsko své z Vídně a postupoval s ním po pravém břehu dunajském ke Kremži. Jelikož vojska českého nepotřeboval se obávat, poněvadž tehdy ještě leželo u Prešpurku, mohl se nadíti, že se mu podaří bez zvláštního namáhání prodrati se až do Horních Rakous a s vojskem italským u Pasova tábořícím se spojit. Plán Buquoyův byl by se snad podařil, kdyby byla zima nebyla tomu na překážku. Povětrnost velmi studená ochromovala síly a vytrvalost vojnů a tak se Buquoy nedostal ani za Kremži, když vojsko české dorazilo již k Langenloisu, tedy dosti blízko od Kremže.*) Jelikož za několik dní vojsko stavů rakouských se spojilo se sbory českými, Buquoy účelu svého nemohl více tak snadno dosáhnouti, zvláště že nyní i Hornorakušané, jak bylo připomenuto, u Engelhartszellu konali přípravy, aby překazili postoupení vojska pasovského, tak že toto z postavení svého u Hafnerszellu nemohlo se ku předu hnouti.***) Vůbec v Horních Rakousích staly se všemožné přípravy, aby zamezeno bylo vtrhnutí nepřítelů do země, všechny cesty učiněny neschůdnými, průsmyky proměněny v propasti a sedláci vycvičeni, aby na učiněný poplach se zběhli z blízka a z daleka a na nepřítelů se obořili. Při jedné zkoušce takového druhu zběhlo se asi 6000 sedláků rozličně ozbrojených; avšak pozdější události ukázaly, že divadlo takové se neopakovalo, když přišlo do opravdy.

Okolo polovice ledna vojska nepřátelská zaujímala tato postavení: Buquoy ležel s vojskem svým na pravém břehu Dunaje a držel důležitá místa Kremži a Medlák, která ovládala přechody přes Dunaj. Vojsko české leželo táborem mezi Langenloisem a Rohy,

*) Z Lince 6. ledna 1620. — Saský st. arch. a četné listy z měsíce prosince 1619 v jmenovaném archivě. — Mnich. ř. arch. Kolona z Felsu Anhaltovi 30. prosince 1619.

**) Saský st. arch. Z Lince 10. ledna 1620.

Dolnorakušané stáli na levém břehu dunajském a v městech Emmersdorfu, Aggsbachu, Spitzu a Wochendorfu. Vojsko moravské ustoupilo na Moravu, aby odrazilo očekávaný útok Dampierra, jehož sbory nalézaly se sice ještě u Železné, jenž ale prodléval již ve Vídni, aby připravoval útok na Moravu.*) Hornorakušané stáli ve své zemi, nevíme však, kde byly stany jejich. Slezané odtáhli domů a poslali teprve v březnu pomocný svůj sbor k vojsku českému.

Císař byl touto dobou bolestně postižen smutnou událostí ve své rodině. Dne 26. prosince zemřel v Št. Hradci nejstarší jeho syn a proto počátkem ledna konal přípravy na cestu do Hradce, aby se účastnil v pohřbu, cesta ta však odkládala se ode dne ke dni pro vyjednávání s Uhrami, kteráž se počala v lednu a kteráž císaři nedovolovala, aby se z Vídně vzdálil. Buquoy a Dampierre podávali mu také často žádosti strany dalšího válčení a Dampierre byl proto kolikráte ve Vídni. Nezdá se však, že by byl císař rozvinul nějakou zvláštní činnost; uherští rukojmí, ani prodlévali ve Vídni, měli mu alespoň za zlé, že také nyní hověl své vášnivosti lovecké a že nejdůležitější záležitosti vyřizoval podlé pohodlí svého.**)

Buquoy přes zimní nepohody nedopřál vojsku svému klidu v nových bytech, nýbrž konal přípravy, aby zase dostal do své moci město Ips, kterého se Hornorakušané právě zmocnili; což se mu také podařilo.***) Stavové hornorakouští, kterým vpád vojska pasovského jevil se bez ustání jako hrozící strašidlo, ranou touto byli úplně poplašeni. Koncem r. 1619, kdy z Pasova počalo hroziti nebezpečství, poslali do Prahy pana Erazima ze Starhemberku a žádali za pomoc, jaká byla ujednána konfederací. Jelikož odpověď, jaké se dostalo vyslanci jejich, neobsahovala mnoho utěšitelného, a Ips právě padl do rukou vojska císařského, stavové hornorakouští se usnesli, vypraviti nového posla, aby skrze něj ještě důrazněji opětovali svou dřívější žádost. †) V Praze se mluvilo, že se roz-

*) Archiv novohradecký, Aviso dd. 10. ledna 1620. — Saský státní archiv. Z Vídně 12. ledna 1620.

**) Saský st. archiv. Z Vídně 22. ledna 1620.

***) Ferdinand podává o dobytí Ipsu zprávu v psaní Maxovi dd. 15. ledna 1619. Mnich. st. arch.

†) Saský st. arch. Listy Lebzelterovy dd. 26. prosince 1619/5. ledna 1620, 1./11. ledna a 6./16. ledna 1620.

káže hraběti Thurnovi, jenž se byl zase k vojsku svému navrátil a hlavní svůj stan rozbil v Kirchberku, aby skrze Horní Rakousy postoupil k Pasovu, na vojsko tamější udeřil a tak dějiště válečné přeložil na území posud nespustošené. Nyní snad chtěl také sám kníže z Anhaltu velitelství ujmouti a válku důrazně vésti; neboť 1620 dne 7. ledna poslal pana Křištofa z Donína k vojsku českému, aby si dal od něho podati důkladnou zprávu o stavu jeho.*) Aniž by však čekal na zprávu vyslance svého, vydal se pak dne 14. ledna do Tábora, ale dále necestoval, nýbrž obrátil se náhle do Anšpachu.**) Co jej přimělo, aby změnil směr své cesty, zdali nepříznivé zprávy o špatném stavu ve vojstě českém, jemuž nedostávalo se částečně i šatstva a obuvi, tak že vojáci vydáni byli v šanc nejen nemocem nýbrž i zmrznutí, nebo zpráva o pochodu Pasovských do Čech, o tom nechceme rozhodovati, každým však způsobem považoval za nutné, požádat markraběte z Anšpachu, jenž velel vojsku Unie, za důraznější pomoc, nežli jakou slíbila Unie na korespondenčním sjezdě v Norimberce, zvláště že zatím část Pasovských vydala se na cestu do Čech.

Z vojska v Pasově ležícího prodralo se totiž 1500 mužů do Budějovic a posádku tamější pojistilo proti každému útoku a nyní (od konce ledna) postupovali do Čech i ostatní Italové. Bouře, jenž hrozila zhoubu svou vychrliti nejprvé nad Horními Rakousy, přikvačila tedy na Čechy. Na straně císařské všemožně se vynasnažili, aby tažení toto ulehčili a mezi Volary a Krumlovem schůdnou cestu zjednali; sedláci byli za peníze a násilím sháněni k odklizení umělých překážek, jmenovitě zásek v lesích a tak se dostalo přes krutou zimu pod velitelstvím plukovníka Marradasa 22 praporů italského lidu do Krumlova, -odkudž cesta do Budějovic neměla žádných zvláštních obtíží. Jen asi 3000 mužů ostalo ještě v Pasově. Thurn a Fels oznamující tyto události knížeti z Anhaltu požadovali, aby napomenuti byli Hornorakušané, by své vojsko vypravili do Čech.***) Za jak ohroženou považovala se této doby

*) Mnich. říšský arch. Böhmen, tom. III., 281, Aufträge für Dohna.

**) Saský st. arch. Zpráva Lebzelterova dd. 6./16. ledna 1620.

***) Mnich. ř. archiv. Thurn a Fels Anhaltovi 21. a 22. ledna 1620. Tamt. Z Třeboně 27. ledna 1620.

věc povstalců, o tom svědčí důvěra ve vítězství, jaké se oddávaly vynikající osoby na straně císařské. Michna, bývalý tajemník českých místodržících, jenž jmenován byl nyní generálním intendantem vojska císařského, tropil si úsměšky z nového krále Českého a hlásal, že do letnic bude z Čech vypuzen.

Zprávy o vtrhnutí lidu italského způsobily v Praze nemalé zděšení. Kníže z Anhaltu, jenž se byl dne 22. ledna navrátil z Anšpachu, radil se co nejhornlivěji s direktory a s Mansfeldem, který také přibyl do Prahy, o prostředcích, jakých by se bylo uchopiti. Avšak co prospěly všecky porady, když pomoci mohly jen peníze a těch se nedostávalo! Mansfeld zajisté jen proto přibyl do Prahy, že v pluku jeho nebylo žádné kázně více, poněvadž se vojínům neplatil žádný žold, tak že nedoplatky žoldu již 800.000 zl. obnášely. Místo aby země chránili proti nepříteli, jezdcí táhli za hrabětem a ubytovali se na Zbraslavi — 2 míle od Prahy — a tam a v okolí veřejně loupežili. Co mohlo prospěti při takovém nedostatku, pakli Anhalt dokazoval nutnost nového najímání, poněvadž počet vojska českého proti říjnu r. 1619 klesl o více nežli o polovičku, ano v jednotlivých plucích o více nežli o dvě třetiny! V Praze ovšem vynasnažili se co nejvíce, sehnati 40.000 zlatých, jimiž uchlácholili vojáky Mansfeldovy a hleděli také něco učinit pro vojsko v Rakousích ležící; avšak to všecko nebylo v žádném poměru k potřebám.*) Také se najímalo vojsko, s knížetem Výmarským Janem Arnoštem uzavřena byla smlouva, kterou mu svěřen úkol vyzbrojiti v Holandu pluk pěchoty, a podobné smlouvy uzavřeny s hrabětem Styrum a s plukovníkem Sidonem, tak že počítáme-li pluk pod Grayem, v Anglii najatý, připravovalo se asi 10.000 mužů posily. Jelikož vojsko toto mělo se dostaviti do pole teprve v měsíci květnu nebo červnu, snažili se direktori odpomoci okamžitému nedostatku bezodkladným najatím 2000 mušketýrů, jenž byli již dne 4. února v Praze přehlíženi,**) avšak naděje, jenž se skládala na činnost tohoto sboru, dušena byla novými nesnázemi finančními. Nejen tedy přání, aby Moravané a Slezané pohnuti byli k značným

*) Saský st. arch. Zprávy Lebzelterovy v lednu, jmenovitě 15./25. led. 1620.

***) Vid. st. arch. Zeitungen aus Böhmen dd. 4. ún. 1620.

1620 přispěvkům, by se tím vyhovělo požadavkům Bethlenovým, také smutné poměry ve vojště českém nutily falckraběte podniknout koncem ledna cestu do Brna a Vratislavě, aby stavy těchto zemí napomenul k ráznějšímu zbrojení.

II.

První značnější srážka mezi armádou císařskou a voji zemí českých stala se počátkem roku 1620 na Moravě. Vojsko moravské pod Bedřichem z Tiefenbachu podniklo výpravu proti městu Mikulovu, jež náleželo kardinálovi z Dietrichsteina. Výprava podniknuta s tím větší horlivostí, jelikož se za to mělo, že v Mikulově nahromaděny jsou veliké poklady a jelikož nebylo se obávat, že Dampierre, jehož vojsko stálo vždy ještě u Železné, záměr ten překazí. Ještě však město mělo silnou posádku a udatně se hájilo, Tiefenbach zmocnil se ho teprve po 18tidenním obléhání, ale žádanou poklady nedostaly se mu tím ještě do rukou, jelikož posádka ustoupila do hradu a rovnou tvrdošjností ho hájila, tak že obléháním způsobila ztrátu celkem 600 mužů. Když do Vídně došla zpráva o nebezpečnosti Mikulovu hrozcím, kardinál obává se o zbytek majetku svého na hradě mikulovském uschovaného, žádal císaře, aby vypraveno tam bylo vojsko k osvobození města a není pochybnosti, že rozkaz takový byl skutečně vydán. Než jelikož Dampierre pro dřenicí na Dunaji nemohl se tak brzy přepravit na druhou stranu, Mikulov musel býti ponechán osudu svému. Posádka se bránila, až pro nedostatek prachu další hájení stalo se jí nemožným, tak že se musela pustit do vyjednávání, kterým hrad dne 1620 1. února vydala nepřátelům proti svobodnému vyjití z města. Dohnalé poklady zlaté a stříbrné nebyly sice nalezeny na Mikulově, nicméně hojná byla kořisť vítězů, neboť vykazovala 36 děl, veliké zásoby obilí a vína, skvostné zařízení hradu, množství drahocenného šatstva a jiných věcí, které sousední statkáři na Mikulově jakožto v bezpečném úkrytu uschovali.*) Bylo to poslední místo na Moravě,

---

*) Skála III., 438. Místodrž. arch. v Inšpruku. Dietrichstein arciknížeti Leopoldovi 10. února 1620.

kde vlály ještě prapory císařské a když padlo, zdálo se mnohým, že pochováno je tím panstvím císařské v této zemi.

Toto vítězství mikulovské zváženo bylo brzy jinými rychle po sobě následujícími nehodami. Nejprve podařilo se, jak jsme u příležitosti brněnských slavností holdovačnických byli vypravovali,^{*)} králi Polskému, že podle slibu svého mohl císaři poslati na pomoc 4000 kozáků. Sbor tento, puzený touhou po kořisti, táhl z Krakova Slezskem a Moravou, přepadal jako blesk z čista jasna města a hrady, při kterých příležitosti oddával se bezuzdnému plnění. Přese všecky nástrahy táhli kozáci před se do Rakous a dostali se šťastně až k Dunaji, kdež nabídli císaři své služby. Bylo jich nyní asi 3500 a ačkoliv se nemohli měriti s vojskem českým lépe vycvičeným, konali císaři výtečné služby co jízda lehká na všecky strany harcůjící a vyzvídající a nepřítel plenící.^{**)}

K prvnímu tomuto výsledku na straně císařské, jež by bylo lepší zřízení vojska moravského mohlo překaziti, přidružila se dne 6. února ztráta Mikulova, který tedy Moravané ani týden neměli ve své moci. Byl to první čin Dampierrův, jež u Korneuburku s částí svého vojska se přepravil přes Dunaj, tady s kozáky se spojil a jim svěřil úkol, aby obsadili Mikulov. Velká část kořisti Tiefenbachovy v Mikulově přišla zase na zmar, jelikož zásoby obilní a děla nebyly uklizeny na místo bezpečné.^{***)}

Buquoy, jež se několik dní pozdržel ve Vídni a tam se radil o dalších svých podnicích, odjel dne 7. února provázen jsa plukem Valdštejnovým; stáhl vojsko své mezi Medlíkem a Kremží roztroušené a přešel se sborem asi 8000 mužů silným u Kremže přes Dunaj. Jelikož Rakušany a Čechy, kteří byli tábor svůj rozbili u Langenloisu a jejichž spojené vojsko budeme odtud nazývati vojskem spolkovým, hodlal napadnouti, vypravil ještě téhož dne oddělení vojska k Langenloisu, aby nepřítel z tábora vylákal; sám však zaujal kryté postavení, odkudž vojsko nepřátelské, když by

*) Díl II. str. 254.

***) Mnich. st. arch. Ferdinand Maxovi 5. února 1620. — Skála III., 476. — Místodrž. arch. v Inšpruku. Schöffen arcikn. Leopoldovi 10. ún. 1620. — Saský st. arch. Výtah z důvěrného listu z Vídne 11./21. února 1620.

***) Mnich. st. arch. Camerarius kancléři z Grünnu 8. ún. 1620, v Brně.

ustupovalo, chtěl přepadnouti. Plán jeho však částečně se nezdařil, neboť nepřítel byl v čas zpraven o postavení, které Buquoy zaujal a sám jej napadl. Avšak také nyní vojsko spolkové po boji polodenním dostalo se do zálohy, následkem čehož padlo 1200 mužů a 200 mužů zajato, kdežto císařští ztratili jen asi 400 mužů.*) Pan z Felsu, jenž za nepřítomnosti vyšších vůdců velel vojsku spolkovému u Langenloisu a touto dobou sám byl churav, jen stěží se spasil do Rohů, kam s několika jezdci přibyl o půlnoci a zprávou o porážce způsobil velké zděšení mezi stavy dolnorakouskými.

Dříve ještě nežli Ferdinand obdržel zprávu o výsledku u Langenloisu, bylo mu oznámeno, že, kozáci odrazili u Asprů útok Moravanů a při tom tak statečně se bránili, že utrpěli menší ztráty nežli nepřátelé. Jelikož Ferdinand toutéž dobou se dozvěděl, že vojsko české a moravské v Rakousích neobnáší více nežli 9000 mužů, kdežto vojska císařského pod Buquoyem a Dampierrem počítalo se na 15—18.000 mužů, sliboval si od spojení Buquoye s Dampierrem nejlepší výsledky a nařídil proto Dampierrovi, aby se zbytky vojska svého přešel dne 14. února přes Dunaj. Podáváje o tom zároveň zprávu hraběti Buquoyovi nařídil, aby táhna dolů po Dunají, spojil se s Dampierrem a tak spojenými silami napadl odpůrce.**)

Buquoy nebyl původně spokojen s tímto plánem, jenž z Dolních Rakous měl udělati bojiště, z Medlíku chtěl se obrátit do Horních Rakous, přibrat k sobě zbytek Italů v Pasově ležících a pak Čechy napadnouti. O tomto plánu uvažovalo se ve Vídni za přítomnosti Buquoyovy a císař jej tehdež schválil. Když však Buquoy odjel, uznán za výhodnější plán, jež Ferdinand sdělil hraběti Buquoyovi v listě uvedeném a Harrachovi uloženo, aby ve věci té psal ještě jednou a obšírně Buquoyovi. Proti tažení do Horních

*) Zpráva Buquoyova o srážce u Langenloisu dd. 12. ún. 1620. Víd. st. arch. — Skála III., 477. — Saský st. arch. Z Rohů 12. ún. — Tamtéž. Zpráva Lebzelterova dd. 13./23. ún. 1620.

***) Víd. st. arch. Listiny Peterovy, Ferdinand Buquoyovi 11. ún. 1620. — Místodrž. arch. v Inšpruku Drach arcikn. Leopoldovi 12. ún. 1620. Saský st. arch. Z Vídne 12. ún. 1620.

Rakous uváděl Harrach hlavně ten důvod, že v zimě jsou cesty v té zemi neschůdné, kdežto všecka znamení svědčí pro příznivý výsledek výpravy proti Moravě.*) Takovýmto napomínáním z Vídně Buquoy byl asi odvrácen od tažení svého do Horních Rakous, ale šťastná bitka u Langenloisu každým způsobem měla rozhodný vliv, že konečně povolil.

Jak od Buquoye tak od Ferdinanda konány byly nyní přípravy, aby proveden byl plán, o němž se bylo stalo dohodnutí a jenž směřoval k přímému útoku na vojsko spolkové. Ale všeliké obtíže věc zdržovaly. Objevilof se brzy, že císař ukvapeně slíbil, že Dampierre s vojskem svým přepraví se dne 14. února přes Dunaj, uplynulof mnoho dní, nežli se tak stalo; ještě 16. února a bezpochyby ještě i o kolik dní později Dampierre meškal ve Vídni a teprvé okolo 26. února**) přešla hlavní síla vojska císařského u Kremže přes Dunaj. Příčinou toho, že tak dlouhý čas uplynul, nežli se stal přechod na 14. února oznámený, bylo hlavně pusté řádění kozáků, kteří žádné kázně nedbali. Místo aby vytrvali na místech ustanovených a čekali na další rozkazy, užívali času k všelikému loupežení. Tak přepadli městys Orth při Dunaji, vyplenili jej, vnikli pak do hradu a tam všecko vyloupili. Majitel hradu, přívrženec vyznání lutheránského, an dnou sklíčen k stolici ležel připoután, byl zavražděn a zuřivci kromě toho skolili každého, kdo jim přišel do cesty. Za dva dni potom napadli hrad Eckershausen, panu Teuflovi náležející, byli však tentokráte od posádky krvavě odrazení. Ohavnosti tyto snad se mohou mírněji posuzovati, ví-li se, že kozáci odkázáni byli nejen na žold s císařem smluvený, nýbrž že jim byla výslovně za majetek prisouzena kořisť, kterou by u nepřítelů uchwátili. Z počátku chtěli věděti, kdo je lutheranem, aby jej vyplenili, ale konečně loupeživost jejich neznala žádných mezí, tak že v ukájení chtíce toho nedělali žádného rozdílu. Kozáci, ani ubytováni byli v předměstích vídeňských, naplňovali celý den krčmy, ohrožovali bezpečnost po ulicích a v pijácké své zpup-

1620

*) Víd. st. arch. Harrach Buquoyovi 14. ún. 1620. — Arch. novohradecký. Ferdinand Buquoyovi 14. ún. 1620.

**) Saský st. arch. Z Vídně 26. ún. 1620. — Arch. novohrad. Ferdinand Buquoyovi 21. února 1620.

nosti nehrozili se ani vraždy na veřejné ulici. Když vystřízlivěli, nabízeli ke koupi svůj lup, šaty nebo šperky, aby se znovu oddali pití nebo aby v bujně rozpustilosti podávali svým koňům víno na stříbrných mísách.*) Přehlídka kozáků proto vykonaná, aby se podle toho žold vyměřil, ukázala, že vlastně je k boji schopných jen 1500 mužů, zbytek skoro také tak četný skládal se z holoty, která se jen v plenění vyrovnávala ostatnímu mužstvu brannému.***) Pochopujeme, že za takových poměrů kozáci neměli na spěch táhnouti za Dunaj, poněvadž se dostali do krajin, které mnoho kořisti neslibovaly.

Zatím rozšířila se v Praze pověst, že Buquoy nedbaje nepřátelského vojska v Rakousích hodlá táhnouti na Prahu. Jakkoli císařský generál nebyl mužem činu, aby bez ohledu na vojsko nepřátelské podnikl tak smělou výpravu, předce snad knížeti z Anhaltu zpráva tato nezdála se býti pravdě nepodobnou a starost jeho ještě se zvýšila, když zvěděl, že Marradas, nyní velitel císařského vojska v Čechách, s posilami z Pasova přibylými podnikl několik útoků na místa opevněná.***) Marradas totiž podnikl dne 22. února útok na městečko Týn nad Vltavou k severu od Budějovic při Vltavě ležící a zmocnil se ho i zámku výše ležícího, když s malou posádkou 150 mužů smluven byl svobodný odchod.†) Výsledek tento zvýšil jeho odvahu, i konal přípravy, aby také dostal do své moci hrad Třeboňský, který svým opevněním a vyzbrojením jakož i silnou posádkou předčil všechny ostatní pevnosti české jedinou Plzeň vyjímaje. Marradas doufal, že účelu svého dosáhne spíše nenadálým přepadením nežli pravidelným obléháním, k němuž se mu také částečně prostředků nedostávalo; i dal se v noci s masopustního úterku na popeleční středu na pochod z Budějovic v čele 700 mužů pěchoty a 200 jezdců, aby přepadl předměstí třeboňské

*) Saský st. arch. Z Vídně 16. ún. 1620. — Druhý list stejného datum. Tamtéž 11./21. a 23. února 1620, ve Vídni. — Archiv novohradecký. Ferdinand Buquoyovi 21. ún. 1620.

***) Saský st. arch. Z Vídně 23. ún. 1620. — Archiv novohradecký. Ferdinand Buquoyovi 21. února 1620.

***) Skála III., 477. — Marradas Buquoyovi 3. bř. 1620. Archiv novohrad.

†) Marradas Buquoyovi 6. bř. 1620. Archiv novohradecký.

a bude-li mu štěstí přát, aby vnikl i do města a do hradu. Výsledek útoku dobře promyšleného ztencen byl již napřed třeskutou zimou, která skoro polovici vojnů — nejvíce Italů a Valonů — na cestě zachvátila, tak že Marradas dorazil k městu ve 2 hodiny po půl noci značně seslaben. Nicméně zdařil se útok na předměstí, posádka tamější byla porubána a snad by se byl i další útok zdařil, kdyby byl přílišný mráz útočnický neochromil a Marradasa nedonutil, aby pamatoval na vlastní bezpečnost. Spokojil se tedy s tím, čeho dosáhl a tak spáliv předměstí odtáhl s hojnou kořistí koňů a zbraní.

Vláda pražská zprávou o této události byla nejvýše poděšena. Jelikož král nalézal se právě v Slezsku, místodržitelé od něho dosazení podali mu o tom zprávu oznamující zároveň, že vykonali všechny přípravy, aby svolána byla hotovost dvacátého muže a aby vyzbrojeno bylo tak nové vojsko na obranu země.*) Nyní panovaly větší obavy nežli kdy jindy, že Buquoy zaměří do Čech, ačkoliv neměl ani zdaleka toho úmyslu a od císaře byl napomenut, jakmile provede svůj plán proti vojsku nepřátelskému, které proti němu stojí v Dolních Rakousích, aby nepodnikl útoku na Čechy a na Moravu, nýbrž na Horní Rakousy.***) Kdyby byl Buquoy přes to napadl Čechy, byl by se byl setkal jen s nepatrným odporem, jelikož nikdo nedbal rozkazu o hotovosti zemské. Za čtrnácte dní po rozhlášení dotýčných patentů nedostavil se ještě nikdo na místa v jednotlivých krajích za shromáždění ustanovená. Také nikdo se nestaral o lepší opevnění Plzně, které nařídil sněm zemský. Místo 1000 dělníků, kteří denně měli pracovati na opevnování, zaměstnáno jich bylo v měsíci březnu jen 14 a všechny stížnosti Mansfeldovy, že nemá dostatek prachu a že se mu z Prahy neposylají žádné peníze, zanikaly beze sledu.***)) Nic neprosnělo, že Thurn, který nyní místo na bojišti prodléval zase v Brně a tam se rozmohl, hřímal proti málomyslnosti šlechty a proti její nepatrné oběta-

*) Archiv místodrž. českého. Bedřich hejtmanu zemskému v Slezsku. — Saský st. Arch. Lebzelter Schönbergovi 7. bř. 1620.

**)) Archiv novohrad. Ferdinand Buquoyovi 7. bř. 1620. — List kláštera Pasovského dd. 21. ún. 1620. Tamtéž.

***)) Mansfeld Anhaltovi 26. bř. 1620.

vosti a že radil, „aby všickni, kdo ďáblu se oddali, byli za krk uchváćeni a aby se s nimi naložilo podle starobylého obyčejje českého.“ Země byly válkou a bídnou správou vyssáty a nemohly snéstí žádného značného napnutí.*)

Nejlepší pomocí pro Čechy v jich kritickém postavení byla nesnesitelná váhavost a opatrnost Buquoyova, jenž se nikdy nechtěl odvážiti rozhodnutí, jako by měl, jak se o něm pravilo, nepřítel v kapse. Tak nechal také po vítězství u Langenloisu minouti tři neděle, nežli se pokusil o nový útok, ačkoliv vojsko jeho sbory Dampierrovými a Poláky značně bylo sesřeno. Zdvihnuv se ko-
1620 nečně dne 7. března, táhl do Maisavy, aby se zmocnil tohoto města i s hradem od nepřítel obsazeným.

Nyní dostavil se konečně také Anhalt k vojsku a ujal velitelství nad ním. S ním přibyl Hofkirchen a nejspíše také Hohenlohe; všickni byli se vzdálili z rozličných příčin a způsobem tímto ponechali ve vojště jen nižší velitele.

Anhalt obdržev zprávu, že hradu Maisavě hrozí nebezpečení, vytrhl z blízkého Eggenburku a donutil tak velitele císařského, aby se vzdal útoku svého na Maisavu. Buquoy však neustoupil, nýbrž postavil vojsko své na hoře, ana se vypíná mezi Maisavou a hradem Slivnicí (Schleinitz), když odtud ustoupilo vojsko české, které výhody své příslušně neužilo, ovšem jen aby urychlilo spojení své se sbory dolnorakouskými a moravskými. Po celý den harcovaly přední stráž obou vojsk a večer obě armády zase ustoupily do svých postavení, císařská na horu zmíněnou, vojsko spolkové hlavně za hrad Slivnici.

Přístího dne Buquoy zase vyrazil ku předu a napadl hřbitov při hradě Slivnickém. Slabá posádka, vidouc, že by neodolala, ustoupila, ale osadu Slivnici zapálila, aby hrabě Buquoy se v ní nemohl usaditi; hrad sám byl obsazen a bránil se proti vojsku císařskému. Po celý den obě vojska stála proti sobě, jedno očekávajíc útok druhého a z děl střílejc na svého odpůrce, večer však zase obě ustoupila do předešlého svého postavení. Na české straně se tvrdí,

---

*) Mnich. říšský arch. Thurn Anhaltovi 28. ún. 1620. — Mnich. st. arch. Peblis Anhaltovi 17. bř. 1620.

že Buquoy toho dne zanedbal příznivou příležitost k bitvě, a takového náhledu byl asi také Dampierre, máme-li na zřeteli výčitky, jaké později pronesl proti Buquoyovi pro srážky u Maisavy.

Rozkazy, které Buquoy vydal příštího dne, 10. března, zdály se tomu nasvědčovati, jako by chtěl vojsko české zanechat v pravo a táhnouti do Rohů, vojsko jeho alespoň hnulo se k Polanům Ruprechtovým (Ruprechtspölla), jenž leží směrem k Rohům. Když Anhalt o tom zvěděl, táhl za ním a postavil se proti němu u Kühringu a zde rozpředl se zase boj dělostřelectva a předních stráží, jenž trval po celý den a při němž ztráty na obou stranách byly značnější nežli za dnů předešlých. Dne 11. března zmocnil se kníže z Anhaltu pahorku, jež předešlého dne obsazený mělo vojsko císařské a jehož Buquoy se vzdal, poněvadž nastoupil pochod do Rohů. Než nedostatek stříliva a potravin přiměly jej k návratu, kterýž také nastoupil v noci na 12. směrem k Langenloisu a Kremži. Anhalt z počátku nechtěl věřiti, že Buquoy ustupuje, považoval ústup za pouhou léčku a čekal tedy v šiku bitevním až do poledne příštího dne, aniž by se hnul z místa. Když o ústupu nabyl nezvratné jistoty, jal se na kvap stíhati nepřítel a jakkoliv se příliš pozdě k tomu odhodlal, způsobil mu předce ztráty citelné. Císařských padlo po všecky tyto pětky 1000 mužů, kdežto Čechové měli ztrátu jen asi 200 mužů. Dampierre počínal si statečně v bojích u Maisavy, byl pod ním zastřelen kůň a ušel zajetí jen tím, že mu jeden kozák půjčil svého vlastního koně. Podle náhledu Dampierrova Buquoy zanedbal příležitost k bitvě takovým způsobem, že se to nedalo prominouti; proto opustil vojsko velice rozhořčen a pospíšil do Vídně, aby žaloval na Buquoye.*) Jakkoli odůvodněny byly žaloby Dampierrovy, ve Vídni nedošel žádného sluchu, císař však předce uznal za potřebné, aby alespoň napomenul hraběte Buquoye k ráznějšímu válčení.

Buquoy po ústupu svém od Maisavy navrhl císaři, aby zby-

*) Actorum Bohemicorum díl třetí. — Saský st. arch. Výtah z listu z Pulky 14. bř. 1620. — Tamtéž. Z Vídně 15. bř. 1620. — Tamtéž. Z Vídně 18. bř. 1620. — Tamtéž. Z Vídně 25. bř. 1620. — Denník Anhaltův u Aretina, Beiträge III. — Skála III., 378. — Místodrž. arch. v Inšpruku. Listiny ambraské. Drach arcikn. Leopoldovi 18. bř. 1620.

tek vojska v Pasově ležícího postoupil do Čech, odtud aby táhl z Budějovic do Rakous a s ním se spojil. Císař plánu toho neschvaloval, poněvadž se obával, že by Italové pochodem krajinami hornatými a zasněženými příliš velkou škodu utrpěli; i dal hraběti na uvážení, zdali by nebylo lépe, aby v Kremži a Steinu zanechal posádku a tak opatřiv přechody přes Dunaj sám s vojskem svým se obrátil do Čech a tam se spojil s Marradasem a vojskem pasovským, kterému by tak bylo uraziti jen půl cesty. Císař zřikal se ochrany, jakou mu poskytovala přítomnost Buquoyova v Rakousích přesvědčen jsa, že vojsko spolkové ihned Rakousy opustí, jakmile Buquoy by táhl do Čech. Návrh císařův zasluhoval, aby se o něm uvažovalo, máme-li na zřeteli, že by byl Buquoy vojsko své, které bylo beztoho silnější nežli armáda nepřátelská, vtrhnutím svým do Čech ještě rozmnožil, jelikož by byl mohl přibrati tam k sobě 6—7000 mužů a sice 3—4000 mužů, kterým velel Marradas v Budějovicích a na jiných místech a 3000 mužů, kteří leželi ještě v Pasově. Naproti tomu vojsko české bylo by se mohlo sesliti jen sborem Mansfeldovým u Plzně a v Táboře a novou hotovostí zemskou, což byla posila daleko nepatrnější.

Buquoy však se nehodil k smělým podnikům; bezpečné své postavení při Dunaji nechtěl vyměnit za podnik s nezměrnými nebezpečnostmi spojený a nemoha se sám k ničemu odhodlati nechal také Italy ležeti v Pasově. Neboť nadarmo jej žádal Marradas, aby nařídil Italům, by alespoň táhli do Čech slibuje, že vykoná s pomocí jich skvělé skutky, čehož bylo se opravdu lze nadíti od tohoto muže udatného a odhodlaného. Ale Buquoy prosbu tu zamítl, poněvadž nevěděl, zdali se neobráť do Horních Rakous a odtud k sobě nepovolá sbor pasovský. Následkem toho Italové ještě nějaký čas leželi nečinně v Pasově*), až konečně počátkem dubna k novému nařízení dali se na pochod do Čech a tak Marradasa sesliti.**)

1620

*) Archiv novohrad. Ferdinand Buquoyovi 19. bř. 1620. — Marradas Buquoyovi 20. bř. 1620. Dva listy Marradasovy Buquoyovi 21. bř. 1620.

***) Marradas Buquoyovi 11. dub. 1620. Víd. st. arch. — Lebzelter Schönbörgovi 15. dubna 1620. Saský st. arch.

III.

Buquoyovi ostatně kynula možnost, že v krátké době bude moci táhnouti do Čech za menších obtíží, nežli hned tehdy, když byl obdržel psaní císařovo; mohl totiž očekávati, že vojsko nepřátelské pro spuštění severních krajín rakouských samo bude muset ustoupiti a tak tažení jeho nijak nebude překážeti. Vojsko spolkové šířilo na mfle kolem sebe bídu a nedostatek, jelikož přese všechny posavadní sliby žold se nevyplácel a vojáci nucenými rekvisicemi museli potřeby své uhrazovati. Také voje císařské a v nich zvláště kozáci řádili jako praví ďáblové pustošící statky pánů lutheránských beze všeho smilování. V stížnosti, kterou lutheráni podali císaři, ačkoliv se účastnili v povstání, obviňovali Valony a kozáky ze zúmyslného zapalování četných vsí a měst (mezi nimi také Štokravy), z olupování chudého i bohatého, z prznění pacholat a děvčat a z nelidských ukrutností, aby peníze vynutili. „Muži a ženy svazují se provazy a škubá se jimi, mačkají je mezi stromy, trhá se jim kleštěmi maso z těla, provrtávají jim kosti holenní a kolena a věsí je za ruce a za nohy.“ Tisíce osob že podleho rozličným mukám, jelikož se nikoho nešetří, kdo je lutheranem.*) Ferdinand však byl s tím spokojen, pakli válka strašným způsobem tížila jeho odpůrce a neměl tedy na stížnosti jejich žádné jiné odpovědi, nežli že o bezpečnost svých poddaných bude péčovati, slíbí-li mu zase poslušnost.

Ferdinand však byl z klidu svého vyplašen, když jej také přívrženci a přátelé jeho žalobami zasypávali. Od opata Medlického, tedy od osoby, na jejíž věrnosti nebylo žádného podezření a žádné poškvrny, došla stížnost koncem března, že denně vdírá se velký počet císařských vojáků, Poláků, Valonů, Italů a Němců do hradů, měst a vsí a že nedbajíce ani písemné salvy guardie ani strážníků všechno podle své chuti plení, lid „neslychaným způsobem odírají, mučí a zabíjí“ a když se dost naloupili, konečně ještě všechno za-

*) Přípis stavů dolnorak. císaři 19. kv. 1620. — Acta Bohemica III. — Raupach, přílohy k dílu I. str. 57.

palují.*) Ještě horších stížností přednášeli obyvatelé císařských statků komorních v Dolních Rakousích, na nichž císaři zvláště muselo záležeti a jenž nezavdali žádné příčiny, aby se pochybovalo o jejich věrnosti. Ve spise, jež podali císaři v měsíci březnu, stěžovali si na loupeže, které je jim snášeti za pochodů vojska císařského a povstaleckého. Pakli jim nezbylo nic jiného než-li role jejich a vinice, že předce se oddávali naději, kterak pod ochranou vojska císařského budou moci obojí vzdělávati a životem svým dále se vléci, avšak potupa, jaké se jim nyní dostává že jim působí život nesnesitelným. Denně prý táhnou kozáci v tlupách 200 až 300 mužů na všechny strany a nepřestávají na loupení, nýbrž zabíjí muže, ženy a děti v polích bez milosrdenství nebo znectívají žen a dívek hovadským způsobem. „Raději bychom chtěli tisíckrát zemřítí, nežli abychom snášeli hanbu tuto páchanou na našem mase a krvi . . . Na kolenách a sepjatýma rukama prosíme císaře, aby se smiloval nad tím množstvím krve nevinné prolité,“ a aby hraběti Buquoyovi dal přiměřené rozkazy. „Jsem ochotni poskytnouti potraviny, co jich máme a dodati je, kam nám bude ukázáno, ale ať se za to přestanou také vraždití a dávti lidé nevinní.“ Ano ještě více, nabízeli císaři své páže a svou pomoc proti nepříteli, jen aby dosáhli nějaké bezpečnosti.**)

Tyto žádosti a stížnosti neostaly bez účinku na Ferdinandá. Kdežto dříve žádal hraběte Buquoye dosti chladným způsobem, aby se šetřilo ochranných listů od něho udělených a odpůrce dával v šanc všelikému týrání, nyní zaslal mu napomenutí trochu důraznější, aby alespoň o to pečoval, by vojsko císařské nedopouštělo se tak hovadských výtržností, jak se mu o tom podávají zprávy se všech stran, jmenovitě aby „dítek nebylo až k smrti zneužíváno a aby pak nebyly na ulici pohazovány.“ Takové výtržnosti že by musely míti bezprostředně v zápětí trest boží a on že se nemůže kojiti nadějí na štěstí svých zbraní, nýbrž že neustále vězí v bázni a starosti, že jej stihne osud spravedlivý. Bu-

*) Opat Medlický Buquoyoi 28. bř. 1620. Archiv novohradecký.

***) Sedm císařských komorních statků Gravensdorf, Hohen-Rückensdorf a j. v. císaři v březnu 1620.

quoye že nechce sice vinití, ale každým způsobem že opomenul potřebnou přísnost.*) Podotknouti třeba, že všecko toto napomínání nic neprospělo a že Dolním Rakousům a Čechám bylo hořký kalich válečných útrap až na dno vypítí. Utrpení jen tam vzalo konec, kde lidé opustili krb domácí a kde na místo pilné přičinlivosti nastoupila pustota.

Šťastný výsledek srážky u Maisavy způsobil v Čechách velkou radost, jelikož jej přičítali hlavně zásluze knížete z Anhaltu a v něm konečně spatřovali s radostí pravého velitele. Kdo očekávali další výsledky, byli prozatím sklamáni, jelikož Anhalt trávil čas poradami s generály svými, jmenovitě s Hohenlohem, Hofkirchenem a plukovníkem Stubenvollem a s útokem odkládal. Tak i odpůrci Buquoyovi nevyznamenávali se ani ráznou činností ani rychlým využitkováním nahodilých výhod; vmlouvali se ovšem tím smutným způsobem, že vojsko jejich je méně spolehlivé než-li nepřátelské. Usnešeno tedy netáhnouti za Buquoyem a pokusiti se o štěstí novou bitvou, nýbrž napadnouti dříve město Rec a tak alespoň žáda si pojistiti. Usnešení to provedeno 20. bř. Slabá posádka, když jí byl slíben svobodný odchod, vydala město, čímž pojištěn dovoz potravin z Moravy a získána ta výhoda, že tady ukořistěna dosti značná zásoba potravin.**)

V českém hlavním stanu se nyní usnesli, aby hrabě z Hohenlohe se vydal do Prahy a aby se tam u generálního sněmu právě svolaného zastával zájmů vojska a jmenovitě vyplacení žoldu. Odjel 28. března***) a přítomnosti jeho v Praze dlužno zajisté připisovati, že se stalo rozhodnutí, aby hrabě z Mansfeldu s vojskem svým a s hotovostí zemskou táhl do Dolních Rakous a tam sesílil vojsko Anhaltovo, by mělo převahu nad armádou hraběte Buquoye. Marradasa se neobávali, jelikož většinu vojska svého musel zanechatí posádkou v místech od něho obsazených a tak měl sotva více nežli 1000 mužů k volnému použití; také výpravou proti Třeboni vzal velkou škodu, jelikož celým stům vojáků jeho musely

*) Ferdinand Buquoyovi 22. bř. 1620. Archiv novohrad.

**) Denník Anhaltův u Aretina.

***) Denník Anhaltův.

se ruce a nohy operovati a následkem toho nemoce všelikého druhu v Budějovicích vypukly.*) Výpočty tyto platily ovšem jen do konce března. Počátkem dubna obdržel Marradas z Pasova, jak bylo nahoře oznámeno, 3000 mužů posily; na straně české však očekávali, že anglický sbor pomocný a pluk nizozemský, jemuž velel kníže Sasko-Výmarsky, brzy do Čech dorazí a tak všeliké nebezpečnosti odstraní. Vojsko Anhaltovo mělo býti sborem Mansfeldovým sesíleno, ale ještě před koncem března zmenšeno bylo o 1500 mužů pomocí hornorakouské, neboť Hornorakušané, ani byli teprve 18. března přirazili k Anhaltovi, vrátili se již o osm dní později do Horních Rakous, nejspíše proto, jelikož obdrželi zprávu, že z Německa přichází vojsko císařské, jehož průchod Horními Rakousy měl býti za každou cenu zabráněn.**)

Počátkem dubna Anhalt svolal několikráte válečnou radu, v níž se kromě Kolony z Felsu, Hofkirchena a ostatních plukovníků účastnil také hrabě z Thurnu, jenž se zotavil z malé choroby, která jej v Brně stihla a zase k vojsku se dostavil. Válečná rada učinila dvojí usnešení: Hraběti Mansfeldovi uloženo, aby místo bezprostředního tažení svého do Rakous přepadl nejdříve všechny císařské posádky v jižních Čechách, aby na cestě z Pasova do Čech nadělal zásek a ji vůbec neschůdnou učinil a pak aby postoupil do Horních Rakous. Pak se stalo usnešení, aby byl přepaden valdštejnský pluk jízdný, jenž ležel v Schildern.***) Úskok tento měl se provést v noci na 4. dubna, ustanoveno k tomu 14 praporců jízdy a 800 mušketýrů a výprava nastoupena v 6 hodin večer. Když vojsko dorazilo k řece Koubě a přes ni se chtělo přebrodit, shledalo, že je příliš rozvodněna a jelikož ústup byl tím stížen, kdyby se výprava nepodařila, rozhodnuto, aby se vojsko raději vrátilo s nepořízenou.

5. dub.
1620

Po této nezdařené výpravě Anhalt vojsko opustiv odjel do Prahy †), snad aby také sám měl vliv na jednání generálního

*) Marradas Buquoyvi 20 bř. 1620. Archiv novohradecký.

***) Denník Anhaltův 18. a 26. bř. 1620.

****) Mnich. st. arch. Entwurf über das, was von böhmischer Seite zu geschehen habe, počátkem dubna. Denník Anhaltův 1.—4. dubna.

†) Denník Anhaltův.

sněmu, snad také proto, aby se zbavil života v ležení, který se stával denně neutěšenějším. Vojsko spolkové nemělo tedy žádného vrchního velitele. Kolona z Felsu, Thurn a Hofkirchen veleli vojsku českému, moravskému a hornorakouskému každý úplně samostatně. Zmatek byl nyní ve vojstě spolkovém opravdovým generálem en chef, celé týdny nikdo na to nepomyslel, jak by se nepříteli mohla rána zasaditi. Za to ponecháno vojákům tím více času a pokoje, aby hověli své loupeživosti. Thurn psal Anhaltovi již za několik dní po jeho odjezdu, že děsné jsou zlořády, jaké vojsko české tropí v Dolních Rakousích, a že jest se obávati, aby Dolnorakušané vojsko své neobrátili proti Čechům.*)

Hned příštího dne po odjezdu Anhaltově podniklo skutečně 300 jezdců z pluku Vchynského a 200 mušketýrů z rozličných pluků loupežnou výpravu do Immendorfu u Recu ležícího a oloupili nejen vesničany, nýbrž přepadli také hrad náležející pánovi z Rauberu. Nespokojili se s obilím, které jim majitel nabízel, nýbrž vedrali se do hradu, pobrali nádobí stříbrné, šatstvo a nábytek Rauberův i šlechticů z okolí, kteří sem věci své uschovali a kromě toho vzali s sebou 150 kusů dobytka hovězího, 2000 ovcí a velké zásoby ovsa a pšenice, což jim sedláci museli odvézti. A kromě toho zničili všecko, co nemohli s sebou odvézti: peřiny rozřezány a peří z nich vysypáno, obilí zanechané smícháno s popelem, u sudů s vínem vyrážena dna a ani dvěře, okna a kamna nezůstaly bez porušení. Že při tom paním a dívkám, jichž se mohli dopřítiti, učinili násilí, to se rozumí skoro samou sebou. Správce panství, jenž byl jako ostatní obyvatelé oloupen o všechn svůj oděv, prchl do Znojma jen jakousi pokrývkou přioděn. A všechny tyto neřesti staly se na statku protestantského šlechtice, jenž byl se stavy českými společen co nejtěsněji. Podobně stalo se Schmidovi na dvou jeho panstvích. Pan Rauber pospíšil do Prahy, aby tam žaloval; ale vypravování ohavností tuto vylíčených nemělo jiného účinku, nežli že se bolest jeho obnovila.**)

*) Mnich st. arch. Thurn Anhaltovi, který list ten obdržel 14. dub. v Praze.

***) O vylíčených ohavnostech nelze pochybovati, neboť podává o nich zprávu nejen Skála IV. 80, nýbrž také Lebzelter Schönbergovi 15. dubna 1620

Jedinou ohradou vojska povstaleckého, které se staralo o loupež a ne o potření nepřítele, byla čím dále patrnější nečinnost Buquoyova, která se za nynějších pro císaře tak příznivých poměrů nedala omluviti. Konečně Buquoy odhodlal se přece k útoku, jelikož bezpochyby byl zpraven o rostoucí rozervanosti ve vojstě českém a částečný výsledek mu takřka jistě kynul. Rozhodl se tedy napadnouti vojsko české příliš rozptýlené, vytáhl v noci na 13. dubna v průvodu Dampierrově s 3000 jezdců a 1000 mušketýrů a dorazil před svítáním k městy Siuzendorfu nedaleko Maisavy. Odtud vypravil napřed několik set kozáků a dal Siuzendorf zapáliti, kdežto sám s lidem svým uschoval se v blízkém lese a tady jakýsi průsmyk obsadil. Český maršálek pan z Felsu zpraven byv o řádění kozáků přikvapil přes výstrahu generalvachmistra Bubny jen s čtyřmi praporci jízdy a opomenul také dáti umluvené znamení výstřelem z děla, aby způsobem tímto svoláno bylo celé vojsko na poplach. Když se pan z Felsu blížil, kozáci dali se na útěk a pan z Felsu utvrzen jsa v domnění, že je mu činiti jen s malým oddílem vojska nepřátelského, pustil se kvapně za nimi, ale upadl do zálohy od Buquoye nastražené a zahynul sám a s ním větší část sboru jeho. 1500 mužů jízdy a pěchoty, kteří za ním táhli, nepřinesli pomoci žádoucí, nýbrž byli jen zapleteni do jeho porážky, Mezi padlými, jichž se na 600 mužů počítalo, bylo kromě Felsa 60 osob šlechtických z Čech, tak že porážka způsobila v Praze tím větší žalost; kromě toho bylo asi 300 mužů zajato. Porážka stihla nejkřutěji jízdecký pluk zemřelého Vchynského, jenž byl skoro úplně potřen. Buquoy, jenž podle souhlasných zpráv ztratil jen asi 30 mužů, pomstil se tímto způsobem za porážku u Maisavy. Císař jásaje podával o tom výsledku zprávu kurfiřtu Saskému.*)

(saský st. archiv.) podle vypravování Rauberova. — Saský st. archiv. Lebzelter Schönbergovi 12. dubna 1620. — Tamtéž Lebzelter tomutěm 15. dubna 1620.

*) Actorum Bohemicorum, III. — Skála, IV. 77. — Saský st. arch. Ferdinand kurfiřtu Saskému 15. dub. 1620. — Místodrž. archiv. v Inšpruku. Dampierre arciknížeti Leopoldovi 17. dubna 1620.

IV.

Čtrnácte dní před porážkou u Sinzendorfu sešel se v Praze toužebně očekávaný generální sněm, v němž se i tentokráte účastnily nejen země koruny české, nýbrž také Horní a Dolní Rakousy. Sněm svolán byl hlavně proto, aby se dokonala smlouva s Uhrami, o níž se bylo počalo vyjednávat na sněmě přešpurském, k čemuž očekávala se také uherská deputace. Bethlen vypravil skutečně poselství do Prahy, postavil v čelo jeho hraběte Emericha Thurzo a uložil mu zároveň, aby jej zastupoval na křtu královského prince, kterého byla královna koncem roku 1619 porodila. Thurzo se svou družinou v 100 osobách dorazil 30. března do Prahy, kde ho již 1620 toužebně očekávali, jelikož se k vůli němu křest den ode dne odkládal. Příchodem jeho rozpaky pominuly a královským manželům poskytnuta znovu příležitost, aby vyhověli zase jednou zalíbení svému a okázali se veřejně v královské důstojnosti. Král odebral se z hradu do kostela sv. Víta v slavném průvodu, obklopen jsa četným služebnictvem a provázen jsa knížaty spřátelenými, uherským poselstvem a jeho družinou, od stavů, jenž se dostavili na generální sněm a od nejvyšších úředníků zemských. Křtěnec nesen byl do kostela od paní Berkové, choti nejvyššího purkrabí a osm šlechtických panen drželo půl druhého sáhu dlouhé cípy drahocenné pokrývky, do které byl zaobalen. V kostele držel hrabě Thurzo co zástupce kmotrův dítě na rukou a podle něho postavili se zástupci všech zemí koruny české, kteří byli spolukmotry. Králevic pokřtěn na jméno Ruprechta. Později proslavil jméno své v Anglii, kde se osvědčil válečníkem udatným a obezřelým a tak vynikl vlastnostmi, jakých se otci jeho naprosto nedostávalo.

Po křtu dostavili se kmotrové s dary. Thurzo odevzdal králi jménem pána svého krásného, skvěle bílého koně tureckého se skvostnou uzdou a vzácný drahokam, královně drahé látky východní a křestěnci drahocenný drahokamy vykládaný meč.*) Stavové čeští podali měšec zlatohavový, v němž byl dlužní úpis na 24.000 tolarů

*) Katona XXX. 362.

do roka splatných. Také stavové moravští a slezští darovali dlužní úpisy po 18.000 tolarů; ale ze všech těch peněz v budoucnosti splatných, ani král ani královic neobdrželi ani haléřů. Částečně zachovali se stavové lužičtí, kteří králi odevzdali skvostnou zlatáky naplněnou mřsu, což mělo cenu 10.000 tolarů.*)

1620 Slavnostmi křestními přerušeno bylo na jeden den jednání generálního sněmu, jenž byl zahájen dne 27. března taktéž za velké zevní okázanosti, jak si král v tom liboval. S trůnu, — nového a nádherně zřízeného, jelikož trůn od Habsburků zůstavený zdál se býti asi příliš opotřebovaným — král četl řeč německou, kterou stavům děkoval, že se tak ochotně dali najíti a kterou je napomínal k vytrvalosti a ráznosti v dalším boji, jelikož také sám nebude šetřiti obětí a žádného namáhání. Nejvyšší kancléř slova králova opětoval česky, načež byly sněmu obvyklým způsobem oznámeny předměty, o nichž se mělo jednati. Nejdůležitější z nich byly konfederace v lednu s Uhrami uzavřená a následky z toho plynoucí, zjednání potřebných peněz, zaopatření vojenských invalidů, jichž počet ode dne ke dni se množil, přifročí na zemské dluhy české a zabavení statků osobám, jenž spolčeny byly s Ferdinandem. Po přečtení předloh nejvyšší purkrabí ujav se slova děkoval králi za tu milost, že sněm osobně zahájil a ujišťoval jej obětavostí stavů. Po každé větě nejvyšší purkrabí učinil přestávku a nejvyšší kancléř tlumočil králi německy, co bylo předneseno.

Počalo se jednati o spolku uherském; Emerich Thurzo přišed do sněmovny napomínal zástupce zemí českých co nejdůtklivěji, aby bez prodlení přikročili k vyjednávání. Potom předložil návrh podmínek spolkových, v němž ustanoveny byly příspěvky peněžité a vzájemná pomoc vojenská a v němž vyloženo bylo, kterak je nutno, aby se vypravilo k sultanovi poselství; i neopomenul, jak mu bylo od Bethlena uloženo, přimlouvati se za mír a prositi stavy, aby se každým způsobem vynasnažili o uzavření příměří s císařem.***) Při tom dával za příklad umírněnost, jakou osvědčil Bethlen, když nepřijal koruny v Prešpurku nabízené a když se

*) Skála IV.

**) Katona XXX. 310 a sl.

uvolil k smírnému vyjednávání s císařem. Tento příklad že by král Bedřich a stavové čeští měli uvážiti a císaři, požádá-li za mír, všelikou počtu prokazovati. — Chtěl snad Thurzo řečí touto naznačiti, že by bylo záhodno, aby Bedřich při vyjednávání o mír poskytl císaři věcné výhody pakli ne úplné panství v Čechách? Z řeči jeho, ač obsahovala jen všeobecné fráze, mohlo se vyvozovati toto přání, jelikož kladl váhu na příklad podaný Bethlenem a Čechům důtklivě odporoučel, aby s císařem vyjednávati počali. Za jeden z nejdůležitějších důvodů, pro který měla býti dána přednost míru před dalším válčením, uvádělo se nebezpečenství, jakým prý Turci neustále hrozí křesťanstvu. Thurzo tím způsobem neviděl odporu, do jakého se zapletl, když Turky nechával hráti dvojí úlohu, jednou co moc ochrannou, pak co hrozící strašidlo.*)

Vyzvání, aby se počalo vyjednávati o mír, u Bedřicha došlo jen potud souhlasu, že knížeti Bethlenovi poslal návrh, o němž jsme již na jiném místě pojednali**) a kterým se císaři nabízela nejvýše malá náhrada peněžítá. Stavové čeští ani se nepustili do uvažování smírných návrhů, nýbrž počali ihned jednati o spolku s Uhrami. O otázce peněžní bylo sice mnoho řečí, konečně se stalo dohodnutí, aby se Uhrám vyplácelo ročně 103.000 tolarů, a které na jednotlivé země měly býti rozvrženy podle jich velikosti a jejich příjmů. Ve vyjednávání tomtoúčastnili se také stavové horní a dolnorakouští v Praze přítomní a přidali se ku spolku uherskému, zavázavše se také k příspěvku peněžnímu. Horní Rakousy nabídlý ročně 30.000 tolarů,***) Dolní Rakousy byly ochotny také tolik přispívati, ale požadovaly, aby pro tento rok byly osvobozeny od placení pro strašné zpusťošení této země. Zároveň děly se také porady o pomoci válečné, jakou by se Uhry, Čechy a Rakousy měly vzájemně podporovati, i usnešeno, aby Uhry dostavovaly 7000, Čechy 4200 a Horní a Dolní Rakousy 3000 mužů. Sedmíhradsku nevy-

*) *Persuasio legati Hungarici ad pacem cum Cæsare Ferdinando a confederatis faciendam.* Archiv kutnohorský. Sněm 1620.

**) Díl II. str. 277.

***) Saský st. arch. *Literæ legatorum superioris Austriæ ad legatum principis Transylvaniæ.*

měren žádný podíl, jelikož v konfederaci nebylo zahrnuto a o tom s Bethlenem se muselo zvláště vyjednávat. Konečně usnešeno vypraviti také k sultánovi poselství, jenž se mělo vydati na cestu do Cařihradu společně s vyslancem Bethlenovým.

Když na sněmě českém listina o spolku uherském měla se vložiti do desk zemských a páni a rytíři podle starobylého obyčeje některé osoby z prostředka svého k tomu ustanovili, požadovala města, aby také měla relatory ke dskám zemským. Požadavek tento byl zamítnut, ale jelikož jej předce zase obnovila, nejvyšší purkrabí povstana káral jednání toto jakožto prý nepřislušnou vypínavost. „Nemáme více,“ zvolal na konec hněvivě, „žádné přednosti před vámi!! Kdyby bylo po vašem, nemohlo by se brzy ani více rozeznávatí, kdo je stavem vyšším a kdo nižším.“ *) Tak příkrým způsobem zamítnuty byly přede 200 lety nároky stavu měšťanského, který se tím ovšem nechal zastrašiti.

25. dub.
1620

Když porady o uherské konfederaci byly ukončeny a na všech stranách schváleny, měla býti v hlavním kostele slavně prohlášena. Král provázen jsa setninou stráže tělesné skvostně oděné, několika knížaty, uherskými posly a zástupci rozličných zemí, odebral se z hradu do kostela, kde Scultetus delší řeč probral význam spolku. Když skončil, Thurzo povstana přednesl řeč latinskou okamžiku nynějšímu přiměřenou, na kterou pan z Roupova taktéž latinsky odpověděl. Oběma řečníkům obdivováno se pro uhlazenost a lehkost proslovení. Po té čtena smlouva spolková a od krále a od hraběte Thurza pronešeno na vzájem latinsky několik zdvořilých frází.***) Tím byla církevní slavnost ukončena a zasedlo se k velké hostině a pitce, jaké počátkem XVII. století byly v obyčeji. Takovýmto způsobem král hověl své ješitnosti, stavové svým chtíčům a lid, jehož se na tisíce zběhlo k tomu divadlu, své zvědavosti; starost o budoucnost, zdá se, každý pustil mimo sebe. Hrabě Thurzo vrátil se potom do Uher bohatě jsa obdarován od Bedřicha a od stavů českých, kteří přes citelný nedostatek peněžní

*) Skála IV. 47.

**) Mnich. říšský arch. Solms Anhaltovi 15./25. dubna 1620. — Pařížská národní knihovna. MS. 1171. Zpráva St. Germainova o slavnosti spolkové.

poslali po něm také Bethlenovi skvostné nádoby stříbrné, jehož cena páčila se na 20.000 tolarů.*)

Když se vyjednávalo o uherské konfederaci, přišel Anhalt do Prahy a odbýval denně porady s falckrabětem, Hohenlohem, Solmsem, Křištofem z Donína a Camerariem o prostředcích k dalšímu válčení, jelikož podle zpráv Thurnových nebylo lze více pochybovati, že vojsko se bude bouřiti, nebude-li mu část žoldu zadržalého vyplacena. Usneseno, aby na jedné straně stavové čeští požádání byli za důraznější napnutí svých sil, na druhé straně hodlal se falckrabě obrátit zase na kurfiřta Saského a sice tentokráte s žádostí za zprostředkování míru s císařem. Hrabě Hohenlohe měl k účelu tomu s vyslancem saským v Praze rozmluvu, v níž se rozplýval pochlebenstvím o kurfiřtovi tázaje se, zdali by Jan Jiří nechtěl prostředkovati mezi Čechy a císařem — ovšem s tou výmiňkou, aby falckrabě podržel panství v Čechách. Nepotřebujeme ovšem vykládati, že žádost tato byla nadarmo.**)

Všecka tato usnešení stala se v poradní komisi ještě dříve, nežli do Prahy došla zpráva o porážce u Sinzendorfu. Když nehoda tato vešla v známost, usnešeno napravití následky její dvojím způsobem: předně stavové čeští měli více své síly napnouti a větší daně poskytnouti, pak měl býti Mansfeld bez prodlení s vojskem svým vypraven do Rakous.

Aby se zjednalý potřebné peníze, stavové čeští se rozhodli platit daně r. 1615 povolené a kromě toho uvolili se ještě k následujícím dávkám: každý statkář měl zaplatit 1½ tolaru z každého sedláka na svém statku, a města měla odvésti úhrnnou sumu 78.250 tolarů. Na každého sedláka uvalena taktéž daň 1½ tolaru, také Židům uložena daň a z prodaných ryb a masa, z obilí, vlny, vína, piva, dříví a kramářského zboží měl se odváděti zvláštní poplatek. Při poradách o těchto daních došlo při jednom kuse zase k rozbroji mezi šlechtou a městy. Šlechta se totiž nabídlá přispěti pro rostoucí nedostatek ve vojště naturaliiemi, obilím a pící a po-

*) Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi 18./28. dubna 1620.

***) Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi 15. a 20. dubna 1620. Touto dobou plýtvalo se zase pochlebováním kurfiřtu Saskému, jelikož zprávy o jeho spojení s císařem v Praze strachu naháněly.

žadovala, aby města naproti tomu poskytla určitou sumu peněz. Požadavek tento města naprosto zamítla, stojíce na svém přese všecko naléhání a přes všeliké pohrůžky, tak že šlechtě bylo se odhodlati k dodání naturalíí, aniž by města poskytla přiměřeného příspěvku na penězích.

Co se děly porady o berni, dostal se na denní pořádek také jiný předmět, o němž se bylo jednalo již za posledního zasedání sněmovního, jenž ale tehdáž byl odročen. Věc týkala se náhrady oněm statkářům, jenž válkou velice utrpěli a o všecky své příjmy byli připraveni; jmenovitě stihla tato nehoda šlechtice, ani měli statky své v jižních Čechách. Zásoby obilní a všecken dobytek byl jim uloupen, tak že větší jich část nemohla roku 1620 pole svá vzdělávati. Osud jejich nebyl sice horší nežli tisíců sedláků, jež břemena válečná přiváděla na mizinu, ale stav jejich o to byl lepší, že stížnosti jejich docházely u soudruhů povšimnutí. Sněm odevzdal schudlým statkářům k užívání statky, které byly odňaty přívržencům Ferdinanda. Zároveň povoleno příročí těm, kdo válkou vzali škodu, aby ani jistiny ani úroky nemohly na nich býti soudně vymáhány. Moratorium takové ustanoveno i o dluzích zemských a kromě toho měla býti předsevzata revise veřejných dluhů, jelikož předešli králové vydávali jednotlivým oblfbeným osobám dlužní úpisy, k jejichž splacení prý země nemůže býti nucena. Českých zemských dluhů počítalo se roku 1620 na 3,300.000 zl., od toho však odpočítávalo se 1,500.000 zl., jejichž splacení mohlo prý se odmítnouti z důvodů uvedených.*) Obnoveno také dřívější usnesení, aby se pokračovalo v prodávání zabavených statků duchovních a konečně ještě ustanoveno, aby klášter Strahovský zařízen byl k ubytování raněných vojnů a ve všech kostelích království Českého aby byly zavedeny sbírky na raněné.

Když jednání generálního sněmu schylovalo se ke konci, nejvyšší purkrabí k překvapení přítomných učinil návrh, aby nejstarší syn Bedřichův zvolen byl za nástupce krále v koruně české. O věci té děly se důvěrné porady mezi několika náčelníky vlády české a králem a pakli se konečně dohodli v ten smysl, aby se

*) Skála IV. Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi dd. 3./13. května 1620.

návrh zmíněný přednesl na sněmě, nestalo se tak proto, aby se vyhovělo přání královu, nýbrž aby se tím působilo na krále Anglického, jelikož se očekávalo, že tak přátelské chování stavů českých k rodu Jakubovu pohne králem Anglickým, aby veškerou svou mocí ujal se zete svého. Nejvyšší hofmistr, jenž do tajemství tohoto nebyl zasvěcen, hleděl návrh nejvyššího purkrabí zmařiti tím, že podle přímluvy jeho měl býti zvolen nástupcem princ Ruprecht právě pokřtěný; návrh ten však nedošel souhlasu a jmenovitě se mu opřel pan z Roupova. Ten jal se vychalovati výtečné vlastností prince Bedřicha Jindřicha, jenž se již horlivě učí jazyku českému a správně vyslovuje přísloví „bázeň Páně jest počátek moudrosti“, ale přede vším ukazoval na dojem, jaký tato volba bude míti na krále Anglického a na Unii.

Na přímluvu pana z Roupova schválil sněm návrh nejvyššího purkrabí; jelikož také zástupci přivtělených zemí s návrhem souhlasili a tak se žádné strany odporu proti němu nebylo, volba prince Bedřicha byla dne 29. dubna od nejvyššího purkrabí jakožto 1620 právně vykonaná ve veřejném sezení sněmovním prohlášena. Nejvyšší úředníci odebrali se po té v čele stavů ku králi, kterýž je přijal u přítomnosti prince a jeho hofmistra, jakož i markraběte Krňovského. Nejvyšší purkrabí oznámil králi, že princ Bedřich Jindřich zvolen je nástupcem jeho, načež Bedřich děkoval stavům srdečným způsobem za dobrou vůli jejich. Když stavové k princovi přistupovali a ruku mu podávajíce štěstí mu přáli, chlapec sotva šestiletý choval se tak přívětivě a přátelsky, že otec nad pěkným chováním syna svého radostí skákal po síni.*) Domysleti se můžeme, k jak nepříznivým úsudkům zavdalo podnět toto dětinné chování se královo.

---

*) Skála IV. 57 a sl. Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi dd. 17./27. dub. a 21. dub. / 1. května 1620.

HLAVA ČTVRTÁ.

Válka až po vtrhnutí vojska ligistického do Rakous.

- I. Mansfeld táhne do Rakous. Stav vojska českého u Eggenburku po srážce u Sinzendorfu. Dolnorakušané a pluk Mansfeldův. Bitka u Garsu. Vyplácení žoldu. Posily uherské. Vzpoua ve vojště českém. Hadersdorf. Rozervané poměry v měsíci červnu a červenci 1620.
- II. Marradas udeří na Prachatice. Povstalecký ruch mezi sedláky českými u Tábora a Unhoště. Mansfeld poslán zpět do Čech. Dobil Týna nad Vltavou. Nedostatek ve vojště Mansfeldově. Pluk Mansfeldův od Dolnorakušanů propuštěný v Praze. Mansfeld v nebezpečnosti.
- III. Thurn v Praze. Rozervané poměry v hlavním městě. Nepřátelství proti katolíkům. V Praze se vynasnažují sehnati peníze. Václav Vchynský.

I.

Když do Prahy došla zpráva o porážce u Sinzendorfu, chtěli tady ihned provésti dřívější usnešení o vypravení Mansfelda do Rakous. Hrabě Mansfeld sám přibyl tou dobou do Prahy a žádal za hodnost polního maršálka, jenž byla smrtí Felsovou uprázdněna, ale přání jeho nebylo vyhověno.*) Potom odjel dne 19. dubna do Bechyně**) a podal odtud zprávu hraběti Hohenlohovi, že shromáždjuje všechny své zbrojné síly, aby s nimi vytrhl do Rakous, ale že se nemůže zbaviti starosti o slabé své posádky, v Čechách zanechané. Mansfeld udával počet vojska svého na 4400 mužů pěchoty, z nichž bylo 1000 mužů hotovosti zemské a 1100 jezdců, mezi nimiž bylo 250 mužů obrany zemské. Celkem mohl tedy vojsko české sesliti

*) Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi 16. dubna 1620.

**) Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi 20. dubna 1620.

o 5500 mužů.*) Pochod k Eggenburku nastoupil ke konci dubna.***) Jelikož všechny své úspory zapůjčil k vydržování svého vojska a právě na něj naléhaly všeliké závazky, octl se asi touto dobou v největších nesnázích. Proto psal z Počátek, kde právě za pochodu svého několik dní odpočíval, kancléři českému pánovi z Roupova, požaduje, aby mu stavové zaplatili, co má dostati pro svou osobu a pro své vojsko. Kromě toho žádal opět, aby mu udělena byla hodnost maršálská a doložil, že je odhodlán, kdyby požadavkům jeho nebylo vyhověno, vystoupiti ze služeb českých.****) Druhému jeho přání bylo již vyhověno, když psal pánovi z Roupova, neboť již 2. května podal mu Anhalt zprávu, †) že je od krále jmenován maršálkem; místo peněz však poslány mu pouhé sliby. Z Počátek Mansfeld táhl dále dne 3. neb 4. května a dorazil asi 7. května k Eggenburku. ††)

Hrabě z Thurnu, který zastupoval knížete z Anhaltu za jeho nepřítomnosti, jakkoli neměl jeho hodnosti, zažil zatím v Eggenburku zlé časy. Od srážky u Sinzendorfu rostlo každým dnem nebezpečnost, že vojsko české na čisto se rozpadne. Vojáci o válčení s nepřítelem nechtěli ani slyšeti, nýbrž oddávali se čím dále horší loupeživosti. Ke všemu ještě množila se znamení veřejné vzpoury, až tato předce vypukla. Pluk hraběte z Thurnu, který kalich útrap válečných za dvě léta vypil až na dno, vypověděl poslušnost ke konci dubna a marné bylo vynasazení Thurnovo, jenž přispíšiv žoldnérům uváděl na pamět jich povinnosti. Zoufaje v srdci svém sdělil nové toto neštěstí knížeti z Anhaltu. †††)

Ještě dříve nežli smutná tato zvěst došla knížete z Anhaltu, oznámen mu nový neméně neutěšený případ, jenž se týkal jízdeckého pluku Mansfeldova, sloužícího stavům dolnorakouským. Pluk

*) Mansfeld Hohenlohovi 21. dubna 1620. Mnich. říšský arch.

***) Mansfeld Bedřichovi 28. dubna 1620, z Počátek. Mnich. říšský arch. — Mansfeld pánovi z Roupova 3. kv. 1620. Mnich. st. arch.

****) Mansfeld pánovi z Roupova 3. kv. 1620. Mnich. st. arch.

†) Anhalt Mansfeldovi 2. kv. 1620. Mnich. říšský arch.

††) Datum toto zakládáme na té okolnosti, že zpráva o tom došla do Prahy dne 10. května. Denník Anhaltův.

†††) Mnich. st. arch. Thurn Anhaltovi 28. dubna 1620.

tento velice utrpěl bitvou u Langenloisu; nevážnost, v jaké jej proto měli Rakušané, přispěla snad ještě více k jeho nekázni nežli tato porážka. Byliť vojíni toho pluku jen tam ubytováni, kde od jiného vojska všechny zásoby byly již ztráveny. Toto snižování a pak ta okolnost, že vojínům nebyl žold vyplácen, zplodilo v pluku takovou nekázeň, že denně několik žoldníků k nepříteli přeběhlo, kdežto ostatní reptajíce prohlašovali, že nepříteli nebudou se brániti, nýbrž že před ním zbraně zahodí.*) Dolnorakušané uleknuvše se toho vyplatili Mansfeldským žold poloměsíční a slíbili jim, že od této chvíle bude jim dodáván dostatek potravin. Za to však požadovali, aby vojíni více neloupili a vůdců svých poslouchali. Za takovými podmínkami pluk se odhodlal přísahat věrnost stavům dolnorakouským, ale přál si zároveň, aby mu bylo dovoleno vypraviti deputaci k hraběti Mansfeldovi k vyrovnání o posavadních požadavcích. Stavové k tomu svolili a tak prozatím vzpoura se ukončila.**)

Na tento pluk, který se scvrkl na polovičku a každým způsobem byl zdemoralisován, Dampierre zařídil nyní svůj útok, udeřiv dne 30. dubna značnou převahou na městečko Gars, kde leželi Mansfeldští a kromě nich asi 1000 mužů pěchoty. Přepadení zdařilo se úplně; byloť v Garsu 400 mužů porubáno a ostatek zahrán za řeku Koubu, při čemž ještě značný počet vojínů prchajících v této řece se utopil.***) Do zajetí upadl také podplukovník Carpezon, jenž pluku tomu velel na místo Mansfelda. Válečník tento mohl se připravit na zlý osud, jelikož byl dříve ze zajetí uprchl. Prozatím odveden do Kremže †) a pakli tam s ním krutě nena-kládali, stalo se snad proto, že hraběti Buquoyovi dělal naději na získání Mansfelda. Neboť Carpezon hrál hlavní úlohu při po-

*) Kraus Mansfeldovi 29. dubna 1620. Mnich. říšský arch.

***) Mnich. říšský arch. O dohodnutí mezi plukem Mansfeldovým a stavy dolnorakouskými 21. března 1620.

***) Saský st. arch. Z Vídně 6. kv. 1620. — Tamtéž. Lebzelter Schönbergovi 9. kv. 1620. — Skála IV. 124. Skála však mylně klade přepadení na 9. kv., stalof se 30. dubna. V Actorum Boëmicorum III. je také chybné datum, 11. května.

†) Saský st. arch. Z Vídně 6. kv. 1620.

zdějším vyjednávání mezi Buquoyem a Mansfeldem, kterým tento měl zraditi věc českou; proto zajisté není odvážnou domněnka, že se k tomu již nyní v Kremži nabídl.

Porážkou u Garsu skončila se prozatím řada nehod, pro které věci zemí povstaleckých hrozilo čím dále větší nebezpečství; měsíc květen počínal se příznivěji, tak že se mohlo zase počítat na přemožení Buquoye, nežli mu přitáhne na pomoc Maximilian Bavorský s vojskem ligistickým. První rozhodnou událostí bylo, že v Praze konečně si opatřili žold tříměsíční a že jej dne 30. dubna zaslali vojsku českému a sice žold dvouměsíční v hotových penězích a žold měsíční v oděvu. Byla to první výplata od prosince r. 1619 a peníze zjednány jen tím, že kníže z Anhaltu půjčil 60.000 a falckrabě 100.000 zl. ze svého majetku. Co se po celý ten čas dělo s českou berní, která se ač nepořádně a značně ztenčena předce neustále scházela a jak se upotřebilo peněz zkonfiskovaných, o tom nemůžeme podati žádného vysvětlení, neboť částečné zásobování vojska od Čechů a zjednávání střeliva pohltilo asi sotva tyto peníze. *) Vojsku však bylo lhostejno, odkud peníze přišly, byloť konečně za dlouhou dobu zase trochu upokojeno. Pronášena byla sice také nyní slova buřičská, vojsko požadovalo více peněz, ale spokojilo se konečně slibem, že žold bude se odtud pravidelně vypláceti. Vojsku rakouskému a moravskému nedostalo se této splátky, ale jelikož neměli takové příčiny k stížnostem, jako vojsko české, mohlo se pro měsíc květen počítati na poslušnost veškerého vojska.

Anhalt a Hohenlohe mohli však očekávati nejen ochotnější poslušenství, když vydali se z Prahy k vojsku do Eggenburku a sice první dne 15. a druhý dne 16. května; **) přičiněním Anhaltovým táhly také značné posily na bojiště, neboť kromě sboru Mansfeldova, který již před několika dny vtrhl do Dolních Rakous, přicházelo nyní také ze Slezska 1500 mušketýrů a 1000 jezdců. ***) Ale nejdůležitější událostí bylo, že Bethlen zase se přidal k Čechům.

*) Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi 1. a 9. května 1620. — Archiv česk. místodržitelství. Nejvyšší úředníci čeští Thurnovi 30. dubna 1620. — Tamtéž. Nejvyšší úředníci čeští tomtéž 9. kv. 1620.

**) Denník Anhaltův. Lebzelter Schönbergovi 17. kv. 1620. Saský st. archiv.

***) Lebzelter Schönbergovi 13. kv. 1620. Saský st. archiv.

Snadno si lze pomyslet, s jak úzkostlivou starostlivostí hleděl Anhalt vstříc ukončení lhůty 25denní, jakou Bethlen ustanovil císaři k přijetí příměří s Čechy, neboť nyní muselo se ukázat, zdali kníže Sedmihradský dostojí svým slibům čili nic. K radosti své zvěděl Anhalt již počátkem května, že přání jeho je splněno, že hrabě Stanislav Thurzo dal se dne 28. dubna s 3000 muži na pochod k moravské hranici. Počátkem května překročilo skutečně 1600 uherských jezdců řeku Moravu a část jich pod Bornemiszou přitrhla k vojsku u Eggenburku a druhá část přirazila k hraběti Thurnovi, který zase velel na Moravě. Za těmito následovalo dalších 800 jezdců, kteří se taktéž připojili k vojsku Thurnovu. Zpráva o příchodu vojska uherského byla však knížeti z Anhaltu ztrpčena, neboť bylo zároveň od něho požadováno, aby zaslal 25.000 zl. jakožto splátku na žold pro toto vojsko. Když falckraběti byl oznámen požadavek Bethlenův, omlouval se u Emericha Thurza, že peněz neposlal, poněvadž stavové čeští ještě k tomu nesvolili. Takovými výtáčkami byly požadavky Bethlenovy prozatím zamítnuty a smutné finanční poměry v Praze zastřeny.*)

Síla spolkového vojska z rozličných zemí udávána byla počátkem června na 36.000 mužů, což je zajisté počet přehnaný, jelikož mladší kníže z Anhaltu, který zajisté dobře znal sílu vojska, vypočítává dne 9. června vojsko spolkové jen na 23—25.000 mužů.**)

Ale i tímto menším počtem vojsko povstalecké mělo převahu nad císařskými. Co se mužstva samého týká, vojsko císařské skládalo se, vyjma kozáky, vesměs ze žoldnéřů, ani rozuměli řemeslu válečnému a dobře byli vycvičeni, kdežto sbor, jenž přitáhl s Mansfeldem, nebyl takového druhu. Také vojsko z Uher byla tlupa lidí beze vsí kázně, na niž v bitvě nebylo lze se bezpečiti, jelikož byla špatně ozbrojena a špatně vycvičena. Avšak proto Uhři nebyli předce k zavržení; od té chvíle, co přibyli do tábora českého,

*) Mnich. říšský arch. Stanislav Thurzo Thurnovi 28. dub. 1620. — Mnich. říš. arch. Emerich Thurzo Anhaltovi z Bitsche 9. kv. 1620. — Mnich. říšský arch. Stanislav Thurzo Anhaltovi 9. kv. 1620. — Tamtéž. Tentýž Thurnovi 30. kv. 1620. — Tamtéž. Anhalt Stanislavu Thurzovi — kv. 1620. — Arch. č. místodrž. Bedřich Emerichu Thurzovi 3. června 1620.

***) k Anhaltův, 9. června 1620.

znepokojovali nepřítel den ode dne nenadálými útoky a přepadáním a působili mu denně větší nebo menší ztráty. Potřebí bylo jen řádných vůdců, pravidelného výcviku a správného vyplácení žoldu a Uhři byli by již tehdyž osvědčili převahu, jakou pak za dob Marie Teresie stali se tak strašnými svým odpůrcům.

Kníže z Anhaltu, k jehož vynasazení hlavně přibýly rozličné posily, byl několik dní dobré mysli. Nadál se, že bude moci s vojskem svým zasaditi nepříteli hlavní ránu a dějiště válečné přeložiti blízko Vídně a pak snad provésti, oč se stal dvakráte marný pokus, totiž obsazení tohoto města. Zvýšená důvěra jeho jevila se především tím, že nechtěl déle prodlévati v táboře u Eggenburku a tam očekávati útok nepřítel, nýbrž že sám chtěl jednati výbojně. Když však chtěl táhnouti do Hadersdorfu, vojsko odepřelo poslušnost, dokud mu nebude vyplacen žold tříměsíční. Jen pohrůžkami a povolností, která byla kázní velice na ujmu, přiměl je zase k poslušnosti. Dne 9. června večer vytáhl s celým vojskem z ležení svého a táhl za noci na Hadersdorf, kde hodlal část vojska nepřátelského přepadnouti a zničiti, jelikož se nedalo předpokládati, že Buquoy s ostatním svým vojskem roztroušeným v Langenloisu, Elzdorfu a na jiných místech bude moci v čas přispěchati na pomoc. Když pak ve dne dorazil k Hadersdorfu, shledalo se, že Anhalt v plánu svém nevzal ohledu na opevnění, které tam Buquoy zřídil a pro která přepadení stalo se nemožným. Císařští mohli také poslati Hadersdorfským přes Koubu na posilu pluk pěchoty a několik set jezdců a tím předešli všeliké nebezpečnosti. Kníže z Anhaltu musel se vzdáti zamýšleného přepadení, ale proto se předce ještě nevzdal vši naděje na dobrý výsledek. Očekával, že Buquoy přitáhne sem se vším svým vojskem a že tak se naskytne příležitost k bitvě. Avšak i toto očekávání jej sklámalo, ješto Buquoy přestal na seslení posádky hadersdorfské. Kníže z Anhaltu nemoha dlouho prodlévati před tímto místem, poněvadž se mu nedostávalo vody k pití a slunce toho dne strašně pánilo, uchopil se ještě jiného prostředku, aby nepřítel přiměl k bitvě, poněvadž nechtěl se navrátit s nepořízenou do dřívějšího svého postavení. Jako za dob rytířských vyslal (místo hlasatele) tubače k Buquoyovi a vyzval jej k bitvě. Ale Buquoy vyzvání to zamítl, řka, že mu

tentokráte není uloženo od císaře, pána jeho, aby se pustil do bitvy, avšak že knížete z Anhaltu každým způsobem v pravý čas navštíví a vyburcuje.*) Tak knížeti z Anhaltu nezbývalo nic jiného nežli s vojskem vedrem a žízni zmořeným nastoupiti zpáteční pochod.

V příštích dnech bylo vojsko české sesláno opětným doplněním starých pluků a příchodem oddílů čerstvé jízdy uherské, čímž vyplněna byla mezera způsobená odchodem Mansfeldovým. Pro rostoucí nebezpečnost v Čechách musel tam totiž Mansfeld zase odtáhnouti s částí sboru svého. Ačkoliv tedy Anhalt měl dostatečné silné vojsko proti Buquoyovi, aby se mohl ohlížeti po nové příležitosti k bitvě, předce příštích týdnů nebylo o tom řeči, jelikož na jedné straně pozornost jeho upoutána byla k novému vyjednávání s Bethlenem, které jej mělo přiměti k největšímu napnutí sil a k poradám stavů dolnorakouských, jenž hodlali králi Českému nabídnouti panství své země a na druhé straně nedostatek žoldu způsobil zase nejhorší výtržnosti ve vojště jeho. Neuplynul totiž ani den, aby ho vojsko neupomínalo o žold, aby nehrozilo vzpourou a ani den, kdy by se bylo o to skutečně nepokusilo. Nejhůře choval se zase pluk Thurnův; několik pobuřovatelů bylo sice zatkáno a tajemně odstraněno, ale tím se jen způsobilo, že ostatní křičeli tím hlasitěji. Kníže z Anhaltu jednou jen tím se vyprostil, že z vlastního poskytl několik set zlatých na uspokojení pluku. Podplukovník Mario a setník Bünau, jenž byli z ležení posláni do Prahy, aby vymohli brzké zaslání nových peněz, neměli ani dosti slov, aby vylíčili bídu vojáků, jejich vzdorovitost a rozhořčenost.**)

Všeobecná vzpoura, kterou vojáci hrozili, vypukla konečně 1620 dne 30. června. Pluk Thurnův zpěchoval se přijmuti nového plukovníka hraběte Solmsa a podobným způsobem vypověděly poslušnost pluky moravské, ačkoliv měly dostati mnohem menší část žoldu nežli vojsko české; a příklad tento následoval také pluk Hohenlohův. Sliby a vyjednáváním a odkazováním na posly do Prahy vypravené vojáci po dvou nebo třech dnech zase se pod-

*) Denník Anhaltův. Lebzelter Schönbergovi 18. čna 1620. Saský st. archiv.

***) Saský st. arch. Zpráva Lebzelterova 26. čna / 6. čce. Tamtéž. Zpráva Lebzelterova 22. čna / 2. čce 1620. — Saský st. archiv. Zpráva Lebzelterova 3./13. čce 1620.

dali, ale již 9. července nemohlo býti žádné pochybnosti více, že 1620
povolnost tato nebude dlouho trvati. Toho dne pluk Thurnův zase
vypověděl poslušnost, a jen největším vynasnažením hraběte Ho-
henloha byl upokojen. Jízda hotovosti české také se chtěla bouřiti,
ale upustila od toho, když pluk Thurnův se nechal uchlácholiti.
Když však do Eggenburku došla zpráva, že Maximilian Bavorský
vnikl do Horních Rakous, pouta kázně zase se uvolnila. Počátek
učinil moravský pluk Žerotínův, jenž dne 27. července zapudil 1620
všecky své důstojníky. Na všecky domluvy a na vyzvání Anhaltovo
buřiči odpověděli, že čekají jen do zítřka na návrat poslů, které
byl kníže vypravil do Prahy pro peníze.*)

Jelikož poslové příštího dne se nenavrátili, pluk Žerotínův
shromáždil se z rozličných svých stanic v Štokravě a zvoliv si
prostého mušketýra, katolíka, za plukovníka, prohlásil, že od této
chvilce vojsko císařské nepovažuje za nepřítel. Buřiči očekávali,
že pluk Thurnův a Hohenlohův se k nim přidají, ale jelikož se to
nestalo, dali se na cestu do Znojma, aby si na Moravě žold vy-
mohli násilím. Jednání jejich a zvláště volba katolíka za plukov-
níka nedošly tentokráte souhlasu v ostatním vojstě, ano bylo jim
od pluku Thurnova spíláno zrádců, což mnohé z nich obrátilo.
Neboť když Anhalt poslal k nim jednoho podplukovníka, aby jich
upamatoval na povinnost, mnozí litovali kroku svého a o dva dni
později osvědčili ochotu uznati za vrchního velitele svého nově
jmenovaného plukovníka pana Kaplíře. Než knížeti z Anhaltu bylo
opět za těžko udržeti pluk Thurnův při této dobré vůli; neboť
když jej navštívil a za chování jeho pochválil, vojíní mu odpově-
děli, že budou čekati jen ještě tři dni na uspokojení svých požá-
davek a nestane-li se tak, že potáhnou do Čech a tam se posta-
rají o zaplacení.**)

Tou dobou tedy, kdy Maximilian postupoval k Linci, hrozilo
nebezpečnoství, že část vojska spolkového opustí tábor u Eggen-

*) Denník Anhaltův.

***) Denník Anhaltův. — Saský st. archiv. Zpráva Lebzelterova dd. 9./19.
a 11./21. čce 1620. — Důvěrné psaní z Eggenburku dd. 30. čce 1620.
— Tamtéž. Zpráva Lebzelterova dd. 28. čce / 7. srpna a 1./11. srpna
1620. — Tamtéž. Zpráva Lebzelterova dd. 10./20. srpna 1620.

burku; a že by to muselo míti za následek úplné rozpadnutí vojska, dalo se předvídati. Nebezpečenství toto odstraněno bylo prozatím
 1620 návratem posílů Anhaltových z Prahy dne 2. srpna,*) jelikož přinesli zprávu, že tříměsíční žold pro vojsko je na cestě. Na konci jen ještě podotýkáme, že tou dobou Buquoy si zasloužil obvinění, které se pronášelo o jeho schopnostech, neboť pakli se nepokusil o útok na vojsko tak velice znemravnělé, nedostávalo se mu ovšem podnikavosti vojevůdci nejvýše potřebné. V červnu a červenci skutečně jen jezdcí uherští od Bethlena Čechům na pomoc vyslaní válčili. Den co den napadali nepřítel a den co den mohli podávat zprávu buď o svém nezdaru nebo o vítězství. Jen oni a kozáci na císařské straně dostáli úloze, pro kterou byli najati.

II.

S jakými obtížemi v Čechách si zjednávali peníze na placení žoldu, sezná se teprvé, přehledne-li se celý válečný stav věcí v této zemi. Vypravovali jsme, že k neustálému naléhání plukovníka Marradasa Buquoy k tomu svolil, aby zbytek Italů směl se vydati z Paseva do Budějovic. Marradas byl tím značně sesfelen a obnovil
 1620 následkem toho útoky na místa nedaleko Budějovic ležící. Tak se vypravil dne 1. května k Soběslavi a Bechyni a posádkám tamějším, any z města vytáhnuvše v širém poli s ním bitvu svedly, způsobil citelnou porážku; po té přitáhl před hradby vodňanské a vyzval také zdejší posádku, aby se s ním měřila v širém poli. Vyzvání tomuto, jež provázeno bylo potupnými poznámkami, vyhovělo asi 300 mušketýrů, kteří vyrojivše se z města hrazeného zaujali postavení takové, aby pro případ nehody mohli bezpečně ustoupiti za hradby ochranné. Než Marradas zmařiv obratnými manevry toto opatření, udeřil pak na posádku před městem a porubal asi 200 mužů.***) Výsledky tyto hodlal Marradas rozmnožiti novým úspěchem, jenž měl na vždycky zabezpečiti spojení vojska císařského s Německem. Město Prachatice ležící mezi Budějovicemi a Volary na-

*) Denník Anhaltův.

**) Víd. st. archiv. Marradas Buquoyovi 7. kv. 1620.

lézalo se vždy ještě v rukou českých a odtud mohlo býti překaženo dovážením špíže a postupování vojska z Pasova. Marradas tedy sebrav všecko vojsko, jehož mohl jinde postrádati a ztenčiv posádky v místech od císařských obsazených co nejvíce, dal se na pochod s 2000 muži, s nimiž dorazil k Prachaticům dne 18. května. Ješto 1620 vzal s sebou také 8 děl, domníval se, že se města brzy zmocní, ale útok jeho rozbil se tentokráte o bdělost a odhodlanost mansfeldského hejtmana Teufela, který velel sice jen 800 mužům, z nichž byla ještě dobrá polovice nevyučivého lidu selského, jenž ale měl srdce na pravém místě. Jelikož z Prahy, jakmile zvěděli o nebezpečnosti Prachaticům hrozcím, poslali tomuto městu na pomoc čerstvý pluk Sidonův*) a jedna setnina tohoto pluku v noci přes 21. kv. 1620 veliké nebezpečnosti do města pronikla a posádku sesílila, Marradas vida, že záměr jeho je zmařen, musel odtáhnouti s nepořízenou.

Sotva že zpráva o nezdařeném útoku Marradasově došla do Prahy a tam způsobila jakési uspokojení, šířila zase zvěst Hiobova nové leknutí. Venkované v jižních Čechách osvědčili posud za neslýchaných útrap, jakými byli po dvě léta tíženi, trpělivost a oddanost, pro kterou se jevíli co sešlé pokolení a ne co potomci husitů. Loupežnými výpravami Marradasovými a ještě skoro horšími pochody vojska Mansfeldova a nově najatého pluku Sidonova, ale přede vším několika praporci jízdy v Táboře ležící, opravdových to hyén, míra trpělivosti byla dovršena, tak že sedláci v okolí toho města dohnání byli k povstání násilnému,**) které se rychle rozšířilo po kraji Bechyňském a Prácheňském a kteréž brzy k jiným směřovalo účelům nežli k pouhému zabezpečení majetku. Velitel posádky tábořské, plukovník Frank, snažil se vzpouru rostoucí zameziti přátelskými přímluvami a způsobil alespoň tolik, že sedláci byli ochotni vyjednávat. Z Prahy vypraveni k nim na spěch komisaři, jimž sedláci vykládali své podmínky, za kterými chtěli zase pokoj zachovávat. Požadovali, aby zrušeno bylo nevolnictví, aby přesídlení byli na pozemky nespustošené, aby odtud chráněn byl

*) Skála, IV. 125. — Saský st. archiv: z Prachatic 24. kv. 1620. — Lebzelter Schönbergovi 21. a 24. kv. 1620. — Mnich. st. archiv: Bedřich Anhaltovi 26. května 1620.

***) Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi 20., 24., 28. května a 2. čna. 1620.

jejich majetek a na podporu svých požadavků uváděli, že by jim císař povolil všechny tyto podmínky jmenovitě zrušení nevolnictví, kdyby se pro něj prohlásili. Musíme zajisté pochybovati, že by se tvrzení toto zakládalo na pravdě; na straně císařské vítáno bylo sice s radostí povstání selské, ale že by se byla sedlákům slíbila svoboda jakožto odměna za jejich připojení, to se přičí příliš náhledům, jaké tehdáž panovaly u státníků vídeňských. Komisaři z Prahy přibylí vypomáhali si při vyjednávání sliby; podle řečí jejich mělo se sedlákům dostati náhrady za škodu utrpěnou, ale v otázce o nevolnictví k přání sedláků svoliti nechtěli a předce by byla šlechta česká zajisté dobře učinila, kdyby byla poddaným svým svobodu poskytla a je tak rozplamenila k odporu proti císaři, což se mohlo státi bezodkladným svoláním sněmu a přiměřeným usnešením. Avšak v tehdejší době nedostávalo se zrovna tak obětavosti jako rychlé odhodlanosti, ačkoli zhouba na Čechy se valila; a tak komisaři odpověděli na žádosti sedláků za svobodu, že je to těžký požadavek, jenž zasluhuje zralého uvážení a jenž se nemůže vyřídit v době tak krátké.*)

Ačkoliv sedláci byli tímto způsobem jen sliby odbyti, předce již po dvou nedělích srocování jejich pozbylo nebezpečného svého rázu. Praví se, že jich byl z počátku sbor 1200 mužů a pak dokonce 4000 mužů; zdá se však, že počátkem června se rozdělili a že jen v menších odděleních oddávali se loupežení. Že povstání selské utuchlo, příčinu toho snadno lze nalézt: jelikož vojsko ležící v jižních Čechách shánělo potraviny potřebné jen s největším namáháním buď dovozem ze značné vzdálenosti nebo rekvisicemi, pochopitelno je, že sbor sedláků, jichž bylo na tisíce, mohl asi sotva ostatek déle pohromadě nežli jeden týden, poněvadž nedostatek spíše musel je zase rozprášiti.

Příklad, jaký dali sedláci u Tábora, neostal bez účinku a povzbudil o málo dní později sedláky v okolí Unhoště k podobnému jednání. Místem tímto, jenž leží dvě míle západně od Prahy, táhla část nedávno najatého jízdeckého pluku Styrumova z Nizozemí,

*) Skála IV. 126. — Frank Anhaltovi 19. kv. 1620. Mnich. říšský archiv. — Víd. st. arch. Z Prahy 1. čna 1620.

aby se vydala na bojiště. Na pochodu svém dopustili se vojáci všelikého loupežení, ale v Unhošti drzost jejich dostoupila nejvyššího stupně. Způsobivše tady požár, při němž několik domů leho popelem, užili všeobecného zmatku k olupování obyvatelstva. Jelikož se dopouštěli také surového násilí na ženském pohlaví, sedláci v celém okolí povstali a ozbrojivše se více méně primitivním způsobem táhli počtem několika tisíc mužů do Prahy požadující, aby jízda okamžitě odtáhla na bojiště. Falckrabě si přál, aby jezdcí táhli Prahou, by se potěšil pohledem na ně, ale musel se přání svého vzdáti, jelikož sedláci hrozili, že je živé nepropustí. Proto se muselo na rychlo vypravit několik posílů k vojsku tomu, aby je odvedlo do Zbraslavě, kde se přepravili přes Vltavu.*) V Praze rozhodné jednání sedláků způsobilo neobyčejný dojem; vidělo se, že s touto posud nemilosrdně utiskovanou částí obyvatelstva musí se počítati a poznání toto osvědčeno nyní ne pouhými sliby. Sedlákům neslíbila se sice náhrada za škody, ale dovoleno jim brániti se proti utiskovatelům. V Praze přibity veřejné patenty, kterými se sedlákům propůjčovalo právo, loupeživosti vojáků se opřítí, je pobíjeti nebo zajmouti a do Prahy dodatí. Události takové nesmírně uškodily vážnosti králově, v Praze pronášeny již potupné poznámky proti němu a jeho vladaření. Když toho času s královnou, synem svým a s četnou družinou odjel do Brandýsa, rozšířila se pověst, že hodlá potají zemi opustiti,**) poněvadž necítí v sobě sílu obtíže zmoci.***)

8. čna
162018. čna
162017. čna
1620

Povstání selské, jakkoli krátce trvalo, mělo rozhodující vliv na válečné operace u Eggenburku, jelikož bylo nutno nově najaté pluky v Čechách podržeti, aby jimi každé povstání bylo v zárodku svém udušeno. Ale jelikož zároveň muselo se státi opatření proti útokům Marradasa, král požádal knížete z Anhaltu, aby mu zaslal část vojska u Eggenberku ležícího a přál si zvědětí zároveň jeho mínění, kdo by se nejlépe hodil za vrchního velitele nade vším vojskem v Čechách. Jelikož se domníval, že Anhalt jmenovati bude

*) Skála IV. 186. — Mnich. říšský arch, Avisen aus Prag dd. 14. čna 1620.

**) Mnich. říšský arch. Avisen aus Prag dd. 19. čna 1620.

***) Mnich. říšský arch. Avisen aus Prag dd. 29. čna 1620.

hraběte z Mansfeldu, poznamenal napřed, že tento není zvláště oblíben, ano mnohý že si přeje, aby byl Mansfeld nikdy do Čech nepřišel.*) Nezdá se, že by byl Anhalt po nabytých zkušenostech zvláště horoval pro Mansfelda, ale jelikož stav věcí v Čechách vyžadoval rychlé rozhodnutí, poslal jej nazpět, aniž by se prozatím vyslovil v otázce o vrchním veliteli. Zároveň mu přidal pluk jízdy, 1000 uherských jezdců a oddělení pěchoty, s nímž Mansfeld původně přitáhl do Rakous, tak že nově sestavený sbor obnášel něco přes 4000 mužů jízdy a pěchoty.***) Teprve několik dní po odjezdu Mansfeldově Anhalt sdělil králi, že by uznával za nejvhodnější, aby se vrchní velitelství nabídlo hraběti Thurnovi***) a návrh jeho byl také skutečně během měsíce července povoláním hraběte Thurna vyplněn. Zatím byl Mansfeld kolem sebe shromáždil značné vojsko povolav k sobě pluky Sidonův, Styrumův a knížete Výmarského a sesíliv se novými oddíly české zemské hotovosti, tak že se vojsko jeho koncem července páčilo na 10.000 mužů.†)

Mansfeld užil času, po který měl vrchní velitelství, obvyklým svým smělym způsobem. Již na pochodu svém z Rakous do Čech zdržel se před Vitorazí chtěje se zmocniti tohoto města, jenž mělo posádku císařskou; ale velitel Miller udatně se hájil a tak Mansfeld táhl dále na klášter Zlatokorunský u Krumlova, aniž by dbal Marradasa, který jej mohl snadno přepadnouti. A zmocniv se skutečně kláštera toho, úplně jej vyplnil, při čemž mniši byli od Uhrů povražděni. Odtud obrátil se k Třeboni nechaje Budějovice v levo, čímž bezpochyby šťastně unikl Marradasovi, naň číhajícímu.††) Z Třeboně táhl do Tábora a přibral tu k sobě posily nahoře oznámené, čímž počet vojska jeho se zdvojnásobil.†††) Další

*) Mnich. st. archiv: Bedřich Anhaltovi 26. kv. 1620.

**) Archiv novohradecký. Hejtmann Miller Buquoyovi 18. čna 1620. Miller vypravuje, že Mansfeld táhl do Čech s 6000 muži; je-li tomu tak, pak se vrátil do Čech s celým sborem, s nímž byl přišel do Rakous.

***) Mnich. říšský archiv. Anhalt Bedřichovi (asi 25. června) 1620.

†) Saský st. archiv. Lebzelter Schönbergovi 22. čna 1620.

††) Marradas Buquoyovi 18. a 19., 21. a 22. čna. 1620; Víd. st. archiv Skála IV. 188. — Lebzelter Schönbergovi 22. a 28. čna. 1620. Saský st. archiv.

†††) Marradas Buquoyovi 26. čna. 1620; Víd. státní archiv.

jeho plán operační, o němž se byl zajisté dohodl s knížetem z Anhaltu, směřoval proti Týnu nad Vltavou, po jehož dobytí chtěl se vrhnouti do Šumavy, zmocnit se naspů u Volar od císařských obsazených a pak se spojití s Hornorakušany, aby se opřel vpádu knížete Bavorského, jehož útok se již očekával.

O výsledku tohoto plánu operačního mohlo se sice pochybovati, jelikož Marradas byl o něm zpraven zvědy svými a podle toho učinil proti němu potřebné opatření.*) Přes to však Mansfeld zmocnil se lstí alespoň Týna nad Vltavou. Vypravil několik oddílů uherské jízdy s částí posádky prachatické proti Chvalšínám, aby udeřili na město toto nedaleko Krumlova ležící. Sotva Marradas o tom zvěděl, pospíšil k tomu městu, aby nepřátely odrazil, a této nepřítomnosti udatného odpůrce užil Mansfeld, aby Týn přepadl. Večer 24. června dorazil k městu, a hned v noci okopati dal náspy, z nichž příštího dne střeleno bylo na hrad. Z počátku posádka odpovídala také střelbou z děl, ale když vystřelen byl průlom ve zdi hradební a osvobození města nebylo se nadíti, posádka nabídl se hrad vydati, když by jí bylo dovoleno svobodně odtáhnouti, což jí bylo také povoleno. Na to Mansfeld hrad obsadil.***) Marradas, an byl pozdě zpraven o nebezpečnosti, jaké hrozí Týnu nad Vltavou, ustanovil pak, aby část posádky vltavotýnské ubytována byla na Hluboké k lepšímu pojištění tohoto místa a ostatek povolal do Budějovic. Podáváje Buquoyovi zprávu o těchto událostech ubezpečoval jej, že se opře každému dalšímu útoku Mansfeldovu a že žádných obav nechová. Zatím darmo čekal na nový útok a divil se, že ještě 29. června nemůže zvěstovati o žádném boji; připisoval to nerozhodnosti u Mansfelda neobyčejné.***)

Mansfeld však nekořistil dále z výsledku svého u Týna z nějaké nerozhodnosti, nýbrž pro nedostatek peněz, který se nyní na českém jevišti zrovna tak jevil a všechny operace zrovna tak ochromoval jako v Rakousích. Nové pluky Styrumův, knížete Výmar-

*) Marradas Buquoyovi 23. čna. 1620. Víd. st. archiv.

***) Marradas Buquoyovi 24., 25., 26., 27. a 28. čna. 1620. Víd. st. arch. — Saský st. archiv. Popis dobytí Týna n. Vltavou 26. čna. 1620. — Skála IV. 188. — Saský st. archiv. Lebzelter Schönbergovi 28. čna. 1620.

****) Archiv novohradecký. Marradas Buquoyovi 29. čna. 1620.

ského a Sidonův požadovaly nyní žold za uplynulý měsíc, a že za těmito křiklouny nezůstal pozadu ani pluk Mansfeldův, netřeba podotýkati. Mansfeld neuměl si jináče pomoci, nežli že opustiv vojsko své pospíšíl do Prahy, kamž přibyl 29. června, aby pře-
 1620 svědčil nejvyšší úředníky zemské, že je nejvyšší potřeba, aby se peníze zjednaly za každou cenu. Ačkoliv nebezpečnoství bylo patrné, nedosáhl předce nic jiného, nežli že v Praze byli ochotni složit žold měsíční na hotovosti a 50.000 zl. v klenotech, odkazující ostatně Mansfelda na holandskou podporu peněžní, z které mu chtěli poukázat 100.000 zl. *)

Co se vyjednávání protahovalo a peníze stěží se musely sháněti, přibyl do Prahy onen pluk Mansfeldský, jenž byl sloužil v Dolních Rakousích. Anhalt nevěda si, co počítí s těmito vojáky, ani neznali žádné kázně více, způsobil tedy, že propuštění byli ze služby dolnorakouské, že jim byl vyplacen žold měsíční a že s ostatními požadavky svými odkázáni do Prahy. Vojáci byli s tím spokojeni a zanechavše zbraň svou v Rakousích táhli počtem asi 900 mužů do Prahy, kamž přibyl zrovna tou dobou, když Mansfeld navrátil se z Plzně, kamž se byl na několik dní odebral.***) Dne
 1620 11. července přišel velký počet těch vojáků do příbytku Mansfeldova a požadoval od něho za pohružek nedoplatek žoldu. Mansfeld byl ochoten částečně jim vyhověti, požadoval však, aby ještě dále sloužili a do jiného pluku se dali vřaditi. Z počátku se zdálo, jako by vojáci s podmínkou touto souhlasili, ale když obdrželi závdavek, k němuž Mansfeld upotřebil nejspíše peněz právě obdržených, požadovali, aby jim byl ještě ostatek vyplacen a nechtěli o další službě ani slyšeti. Mansfeld odkázal je s požadavky jejich do Tábora a zbavil se jich tak na okamžik. Večer však přišlo zase asi 250 opilých vojáků do obydlí Mansfeldova a nedbajíce žádných ohledů úcty požadovali hřmotně, aby jim bylo úplně zapláceno. Mansfeld uzamkl se ve svém pokoji, ale jelikož povyk a pohružky rostly, otevřev náhle dvěře vyřítíl se na zbůjníky s hejtmany a služebníky svými, rozpoltil vůdci vojáků lebku mečem švýcarským,

*) Saský st. archiv. Lebzelter Schönbergovi 22. čce. 1620.

***) Mnich. st. archiv. Z Prahy 16. čce 1620.

několik vojáků zranil a ostatním tolik strachu nahnal, že všickni z domu pryč pádili. Když setníci po večeři z domu Mansfeldova odcházeli, přepadeni byli a zpět zahnáni od vojáků, jenž na blízku číhali. Mansfeld spatřiv z okna, co se děje, vsedl rychle na kůň, pospíšil setníkům na pomoc s mečem vytaseným, skolil na místě několik zbůjníků a ostatní zahnal na útěk tím snáze, že táhla sem také královská stráž tělesná a hlídka městská, aby pokoj zjednaly. Mansfeld zachoval se při této příležitosti nade vši pochybnost velmi statečně; neohrožeností svou a přítomností ducha zastavil hnutí, jenž mohlo mít za následek prudký boj v Praze.*) Pro Čechy pluk zbůjnický byl ztracen, většina žoldnéřů odešla do Němec, nejvíce do Drážďan a vstoupivši tam do služeb kurfiřta Saského, potírala odtud věc, jíž byla posud sloužila.**)

II.

Dokud ještě Mansfeld v Praze prodléval, přibyl sem také hrabě z Thurnu, aby po přání krále a knížete z Anhaltu převzal vrchní velitelství a pečoval o rozmnožení a vyzbrojení vojska. Strašný nedostatek peněz jevil se také v tom, že v Praze, když vojsku nyní většinou u Tábora ležícímu posláno bylo několik děl a něco střeliva, nezbyla ani libra prachu v zásobě.***) Pamatovati se však muselo nejen na to, aby se sehnaly nové peníze, by vojsko české uvedeno bylo do řádného stavu, nýbrž vyhověti bylo také naléhavým prosbám Anhaltu, jenž chtěl mít 500.000 zl. a ke všemu tomu musel býti

*) O půtce Mansfelda s vojáky jeho máme trojí zprávu a sice zprávu tajemníka Knoda knížeti z Anhaltu dd. 15. čce 1620 v mnich. st. archivu, pak zprávu Lebzelterovu Schönbergovi dd. 13. čce 1620 v drážďanském st. archivu, konečně u Skály IV. 223. — Podle Lebzeltera hrabě Mansfeld hrál úlohu ještě skvělejší, nežli v našem vypravování, které jsme čerpali úplně z českého dějepisce Skály, poněvadž zpráva jeho je střízlivá a obsahuje podrobnosti, any svědčí, že Skála po události dostatečně se poptal a se znalostí věci ji vylíčil, kdežto jinak spolehlivý Lebzelter užil přehnaných povídek, které ho došly v prvním okamžiku.

***) Z Prahy 20. čce 1620. Mnich. říšský archiv.

***) Z Prahy, 10. čce 1620. Mnich. říšský arch. — Plessen kancléři von der Grün. 10. čce 1620. Mnich. st. archiv. — Bedřich z Anhaltu 2. čce 1620. Mnich. říšský arch. — Knod Anhaltovi 15. čce 1620. Mnich. říšský arch

také uspokojen kníže Bethlen, jenž požadoval 400.000 zl. a nyní chtěl za vděk vzítí se splátkou 100.000 zl. Thurn za přítomnosti své v Praze přiměl skutečně nejvyšší úředníky zemské k novým poradám: nejdříve rozhodnuto, aby knížeti z Anhaltu zasláno bylo 40.000 zl. se žádostí, by ty peníze ve vojště rozdělil, jako by byly z jeho vlastní kapsy. Tím se měla patrně zvýšiti přichylnost vojska k jeho veliteli a nespokojenost jeho neměla se podpalovati známostí o tom, že tak nepatrná splátka poskytnuta je mu od stavů.*)

Chtělo-li se v této chvíli sáhnouti k prostředkům mimořádným, aby se opatřily potřebné peníze, jednati bylo již s nejhorsím smýšlením. Část měšťanstva nepovažovala více válku za zápas Čech o bytí, nýbrž byla toho mínění, že císař a falckrabě potírají vzájemně nároky své k panství. Falckrabě tedy měl se postarati, aby nepodleh, jich, měšťanů, věc málo se týkala. Mínění toto jevílo ovšem nedostatečné porozumění stavu věcí, ale následkem neslychaných útrap válečných, a četných chyb falckých dvořenínů a rádců nabývalo čím dále širší půdy. Katolíků nyní litováno pro tlak, jenž je tíží, jelikož se s nevolí pozorovalo šíření kalvinismu. Když v měsíci červnu zemřel bývalý velkopřevor Popel z Lobkovic, jeden z místodržitelů, jichž bylo ušetřeno při shození z okna, a celá jeho pozůstalost — 3000 tolarů na hotovosti a kromě toho stříbrné nádoby a jiné zboží větší ještě ceny — bylo zabaveno, čeští protestanti oloupením tímto nejvíce byli pobouřeni, jelikož ty věci kladli za vinu jen lidem z Falcka.***) Nyní ozývali se hlasové, že se nebude trpěti, kdyby se katolíkům měl ten neb onen kostel vyrvati. Povážlivé smýšlení obyvatelstva pražského bylo v měsíci červnu zvýšeno ještě tím, že se rozšířila pověst o zázračných nočních výjevech v hlavním chrámě. Vypravovalo se, že v noci slyšeti bylo v kostele hudbu a zpěv, tvrdilo se, že před oltářem sloužena byla mše, že pontifikantem byl uprchlý arcibiskup a že pak se odbýval průvod v kostele, v němž prý se účastnili patronové zemští se sv. Václavem v čele. Všecky ty věci pozoroval prý skrze klíčnú díрку

*) Pán z Roupova Anhaltovi 15. čce 1620. Mnich. říšský archiv. — Tamtéž Plessen pánovi von der Grün 17. čce 1620.

**) Mnich. říšský archiv. Avisen aus Prag dd. 22. čna 1620.

jakýsi voják, jenž pak následkem rozčlenění třetího dne zemřel. Zpěv a hudbu slyšeli pryč lidé také podruhé a potřetí a za svědky uváděny mnohé osoby, kterých však nikdo nemohl se dopátrati.*) Zdali tedy dále se skutečně něco neobyčejného v chrámě svatovítském nebo zdali vypravování se zakládalo na pověře a na klamání, účinek byl stejný; v Praze nemluvalo se po několik dní o ničem jiném nežli o zázracích a lid lehkověrný věci té tím spíše přikládal váhu, čím více pozoroval, že to bylo nepříjemno lidem z Falcka, ani události v domě snažili se vylíčiti jakožto lež a podvod. Král špatný dojem této pověsti tím snad chtěl vyhladiti, že za návštěvy své v klášteře sv. Jiří na Hradčanech velice blahosklonně se choval k jeptiškám a abatyši peníze daroval. Litoval, že jeptišky připraveny byly o všecky své příjmy dokládaje, že sám není tím vinen, nýbrž direktori, ani před korunováním jeho majetek kláštera zabavili.**)

Smýšlení takové však netrvalo dlouho u krále; patrně způsobil si tím výčitky svého dvorního kazatele, neboť brzy na to navštívil jeptišky zase a tentokráte choval se potupně, ubezpečoval je, že jim všem muže zaopatří a tropil vůbec všeliké žerty jako rozpuštělý mladík.***)

Nepřátelské smýšlení krále a jeho vlády proti katolíkům osvědčilo se také nařízením zrovna tak neopatrným jako marným. Za generálního sněmu r. 1619 bylo snešeno, aby všickni obyvatelé království Českého zavázali se přísahou, že zachovávají budou konfederaci se sousedními zeměmi uzavřenou a katolíci měli kromě toho odpřisáhnouti, že nedrží se výroku, kterak kacířům slovo nemá se držeti. Přísaha tato odepřena byla od nečetných katolických šlechticů, kteří ještě v zemi zbyli, poněvadž požadavek takový považovali za potupu a za násilí svědomí svému. Jelikož se odpor takovýto nechtěl trestati ihned zabavením statků, povolena šlechticům katolickým prozatím lhůta, jenž byla několikrát prodloužena. Nyní v měsíci červenci přísaha důrazně se požadovala a nedalo 1620 se více na žádné výmluvy. Dva pánové, Václav z Kolovrat a novo-

---

*) Mnich. Říšský archiv. Avisen aus Prag dd. 5. července 1620.

***) Mnich. Říšský archiv. Avisen aus Prag dd. 5. července 1620.

***) Tamtéž. Avisen aus Prag dd. 20. čce 1620.

městský hejtman pan z Vrtby přísahali; osm jiných šlechticů, mezi nimi Heřman Černín z Chudenic dále se zpěchovali chtějíce se raději vystěhovati, bude-li jim dovoleno, aby své statky prodali.*) Zdali a jaká odpověď jim byla dána, není známo; ale že vláda byla odhodlána nenechat věc vléci se až ke konečnému rozhodnutí boje proti císaři, o tom svědčí současné zakročení proti katolickým měšťanům v Praze. Také tito byli vyzváni k podobné přísaze, což 1620 bylo několikráte nadarmo opakováno, konečně pak v srpnu se vši přísností obnoveno. Avšak jakkoli bylo naléháno na měšťany, aby se podrobili požadovanému pokoření, nepoddali se a odpůrcům nedostávalo se na konec odvahy, aby provedli tresty, jimiž se hrozilo**).

Takovým způsobem roztrpčeno bylo smýšlení právě v těch kruzích, k nimž vláda chtěla se nyní obrátit o poskytnutí peněz, totiž v měšťanstvu pražském, u katolíků a u Židů.

Pražané měli poskytnouti již třetí půjčku, potřebí bylo tudíž veliké opatrnosti a výmluvnosti, aby měšťané, jejichž výdělky čím dále více se tenčily, pohnuti byli k novým obětem. Nežli se tedy věc ta přednesla měšťanstvu tří měst Pražských, měla se půda připraviti; i požádání král a královna, aby nejmávanější měšťany pozvali na hrad a osobně je získali pro povolení půjčky. Bedřich a Eliška úkol ten podnikli; král pozval k sobě nejmávanější radní, Eliška jejich manželky a oba snažně se ucházeli o pomoc u pozvaných; peníze, skvosty, stříbrné nádoby a vůbec věci cenné že jsou stejně vítány, každý z pozvaných nechat jen podle sil svých přispěje a také ostatní obec přemluví k podobným obětem. Na prosby tyto odpověděli radní, že jsou ochotni podle sil svých přispěti, přáli si však, aby šlechta a nejvyšší úředníci zemští s manželkami svými poskytli stejné oběti a vydali své klenoty. Požadavek tento nebyl neodůvodněn; šlechta zajisté nejevila žádné obětavosti a ně-

*) Mnich. st. archiv. Z Prahy 16. července 1620.

***) Archiv č. místodr. Žádost katolických měšťanů pražských strany přísahy, v srpnu 1620. — Tamtéž žádost katolických měšťanů pražských 4. září 1620. — Mnich. st. arch. Malostranští měšťané prosí o 3 dny na rozmyšlenou dd. 15./25. září 1620. — Víd. st. archiv. Z Prahy 25. září 1620. — Obsah dotýčné přísahy je zřejmý z § 12 konfederace r. 1619.

kteří neměli ani potřebného studu, pakli se jednalo o odmítnutí obětí požadovaných. O panovi z Roupova, an byl po Thurnovi vlastním původcem povstání, se vypravovalo, že každou žádost za dobrovolný příspěvek zamítal tou drzou poznámkou, že na oltář vlasti položí svá péra čápi.*)

Dne 20. července svoláno měšťanstvo všech tří měst Pražských 1620 na své radnice a tam od komisařů ustanovených přednešena jménem královým žádost za půjčku s tím podotknutím, že jim bude splacena, jakmile král obdrží peníze, které každou chvíli z Falce očekává. Měšťanstvu vykládáno, kterak je toho nezbytná potřeba, aby poskytlí pomoc na penězích; líčilof se zejména nebezpečnství, jaké hrozí vojskem v Rakousích ležícím; neboť že jest se obávati nejen vzpoury, nýbrž i spojení vojska s nepřitelem. Kdo tedy miluje ženu svou a děti a kdo je chce ochránit proti násill, ten že prosbu královu nesmí oslyšeti. Na všech třech radnicích pojilo se k žádosti této živé rokování, ano se částečně zvrhlo ve výčitky a obviňování. Na Malé straně, jak se zdá, jen katolíci se podrobili bez dalšího odporu obětem požadovaným, o protestantech zprávy se různí; podle jedné byli ochotni pomáhati králi ze všech sil svých;**) podle jiné, kteráž pochází od svědka očitého, nechtěli slyšeti o dalších obětech a prohlašovali sliby, že by jim půjčka brzy byla splacena, za pouhý klam. Na Starém a na Novém městě jevil se podle souhlasných zpráv silný odpor, měšťané požadovali podrobné účty o tom, jak se naložilo s penězi za dvě léta přijatými,***) při čemž veškery příspěvky pražské od počátku povstání počítali na 2,900.000 tolarů. Přiznáváme se, že při těchto číslech trneme podivením, neboť pakli Praha skutečně poskytla takovéto příspěvky, co pak učinila země ostatní a nač se vynaložily všecky ty peníze? A čísla tato nejsou předce vyhlána, bylat tou dobou v Praze přednešena a nikdo jich nezvrátil. Přes to však dovolávání se obětavosti obce Pražské nebylo nadarmo: jelikož

*) Skála IV. 225. — Obvinění o pánovi z Roupova čerpáme ze Skály; jinému zpravodaji bychom nevěřili, ale Skálovi, jenž přál povstání a jenž svědomitě vypravuje, nemůžeme víry odepřítí.

**) Avisen aus Prag dd. 20 čce 1620. Mnich. říšský archiv.

***) Avisen aus Prag dd. 24. čce 1620. Tamtéž.

peněz nebylo, rozhodnuto obětovat šperky, muži uřezávali si stříbrné knoflíky od kabátů, ženy obětovaly své stříbrné pásy, lidé chudí snášeli své nádoby cínové a měděné, ano mnozí přinášeli i šatstvo, aby alespoň tím vojsku vypomohli. *)

Sbírka tato, jakkoli mnohemu přicházela za těžko a v mnohých případech svědčila o obětavosti, kterouž srovnati lze s grošem chudé vdovy v evangelium, předce nevynesla tolik, aby se byla vláda neohlížela po jiných prostředcích k zjednání peněz. Tyto jiné prostředky hledaly se u katolíků, ale nebylo mnoho nalezeno, neboť majetek rozhodných katolíků a majetek duchovenstva byl již zabaven a ostatní katolíci, jenž se přidali k povstalcům, nemohli předce býti oloupeni o svůj majetek, nejvýše mohli býti donuceni katoličtí obchodníci v Praze k většímu účastenství v půjčce, ale to všecko nedostačilo. **)

Zbývali tedy jen Židé, na nichž vláda hodlala nyní vynutit velký příspěvek. Nečekalo se teprvé na výsledek sbírky u měšťanů pražských, naopak požadovala se zároveň také od Židů půjčka a když se, jak samo sebou se rozumí, omlouvali svou nemožností, zapečetěny byly jejich krámy, jakož i skříně, v nichž zboží své chovali, aby se stali povolnějšími. Jelikož tímto způsobem byl obchod Židů z větší části uzavřen, nabídli se, že zaplatí 30.000 zl., ***) avšak jak se zdá, jen s tou výmiňkou, aby jim popřána byla lhůta k splacení těch peněz. Když tedy půjčka u Pražanů tak málo vynesla, vláda pustíc mimo sebe všeliké šetření Židů, rozhodla se obydlí jejich prohlédati, zdali by se nedalo sehnati více peněz a věcí cenných. Aby účel nebyl zmařen, ustanoveno přepadnutí obydlí bohatých Židů v tom okamžiku, kdy budou v synagoze, což provedeno v pátek večer. Zábavu tuto provedli někteří úředníci vedení válečným tajemníkem Knodem z Falcka, jimž přidáno něco vojáků na pomoc a k ochraně. Tentokráte dosáhlo se účelu, neboť Židi vidouce, že vláda nehodlá jich nijakž šetřiti, jali se příštího dne opravdově vyjednávatí a nabídli se, že do příští středy složí

*) Avisen aus Prag dd. 26. čce 1620. Tamtéž. — Avisen aus Prag dd. 3. srpna 1620. Mnich. Říšský archiv.

**) Avisen aus Prag dd. 26. čce 1620. Tamtéž.

***) Avisen aus Prag dd. 16. čce 1620. Tamtéž.

40.000 zl. na hotovosti nebo v stříbrných nádobách a o dvanácte dní později dalších 10.000 zl. Tajemník Knod oznamuje vítězoslavně výsledek snažení svého Anhaltovi, doložil, že jen tak tolik dosáhl, poněvadž je „hůře mučil nežli smrt.“*) — Vláda tedy měla peníze, aby vojsku u Eggenburku mohla zaslati žold tříměsíční.

Posledních a neočekávaných peněz dostalo se konečně vládě nerozumným jednáním Václava Vchynského.

Ve sporu mezi císařem Rudolfem II. a Matiašem přidal se Vchynský k Matiašovi a byl za to od něho odměněn panstvím Chlumeckým. Tomuto darování opřel se později soud zemský. Vchynskému záviděna byla odměna, na jakou si dělali nároky přemnozí šlechtici, jelikož se byli také prohlásili pro Matiaše a tak počala se pře proti Vchynskému, jejíž hlavní pohnůtky nejsou dosti jasny, která však měla pro něj ten smutný výsledek, že byl statků svých odsouzen a do vězení na Kladsko odvezen, z něhož však později útekem vyvázl. Bratří jeho, ani měli vynikající účastenství v povstání českém — jeden byl i plukovním velitelem — zasazovali se u stavů o milost pro svého bratra, aby mu zabavený majetek byl navrácen. Po mnohém protahování té věci, které mělo snad příčinu v osobní neoblíbenosti Václava Vchynského, dovoleno mu prozatím, aby užíval panství Chlumeckého.***) Jelikož mu to nedostačilo, opakoval svou žádost r. 1619, když stavové se shromáždili v Praze ke korunování, ale odkázán na krále, který odpověď svou odložil k době příhodnější.***)

Když r. 1620 sešel se sněm generální, Radslav, jeden z bratří Václavových — druhý bratr byl zatím padl na bojišti — podal žádost, aby mu bylo úplně odpuštěno a aby mu majetek jeho byl navrácen, v čemž jej podporovala deputace moravská. Avšak Václav Vchynský neobdržel ani nyní svůj majetek, ačkoliv Radslav ujal

*) Mnich. st. archiv. Knod Anhaltovi 26. čce 1620. — Mnich. říšský archiv. Avisen aus Prag dd. 26. čce 1620. — Dva listy z téhož dne. Avisen aus Prag dd. 3. srpna. Tamtéž.

***) Skála III. 68, 193, 216. — Usnešení generálního sněmu v záležitosti Václava Vchynského.

****) Usnešení sněmu u Skály III. 406.

se rázně věci jeho a na sněmě proto došlo k vášnivému výstupu. Záležitost tato byla zase odročena na dobu pozdější a k dalšímu rozhodnutí krále; bylo patrné, že žadateli sobeckost jeho nebyla odpuštěna a že také proto panovala zášť proti němu, ješto v odporu s bratry svými byl katolíkem a při víře této setrval.

1620 Stalo se, když dne 6. července měl býti podle obyčeje slaven úmrtní den mistra Jana Husa, že také ve vesnicích panství Chlumeckého sedláci se shromáždili, aby tento den pamětní oslavili důstojným způsobem. Okamžiku toho užil Vchynský, aby hněvu svému ulevil na sedlácích, jelikož jej urazili podáním spisu, v němž si stěžovali na rozličné svízele. Projížděje jednotlivé vsi týral lidi v nich shromážděné rozličným způsobem a dal některé na hrad svůj odvléci a tam do vězení uvrci.*)

Když se rozšířila zpráva o tomto surovém násilí, sedláci z rozličných vsí hrnuli se na Chlumeck, aby se pomstili za násilí učiněné svým soudruhům. Jelikož se nad to zvědělo, že na hradě Chlumci nalezá se paní císařského plukovníka pana Maximiliana z Liechtensteina a že sem z Moravy uchránila všechny své zlaté a stříbrné poklady, které zprávy přehnané páčily na statisíce zlatých, tu také vyhlídka na kořist lákala sem lid válkou ochuzený a krutým strádáním nejvýše podrážděný. Na 3000 osob shromáždilo se před hradem, do něhož se Vchynský utekl před blížící se bouří, a hrozili, že dříve neodejdou, dokud ho nepolapí a neskolí. Vchynský odpověděl z hradu, že uvězněné sedláky dá oběsiti, pakli oblehatelé neodtáhnou, ale pohružka tato neměla žádného účinku; sedláci mu odpověděli, až jej zajmou, že jej rozsekají na kusy a prasatům pohodí. Sedláci skutečně v značném počtu hlídali hrad po několik dní, tak že počal se na něm již jeviti nedostatek potravin. Vchynský poslal k sedlákům, aby mu dovolili potravinami se zásobiti, kterýžto požadavek byl ovšem zamítnut. Vchynský potom hrozil, že hrad vyhodí do povětří a když i tato pohružka nic nezpomohla, zuřivec tento obrátil: prosil sedláky, aby mu násilí odpustili a od-

---

*) Archiv č. místodrž. Zpráva král. komisařů dd. 12. a 13. čce 1620. Skála vypravuje o příčinách následující bouře jiným způsobem (IV. 421. a sled.). komisaři však výslovně prohlašují za pouhou pověst zprávu, kterou Skála uvádí.

táhnouti jej nechali, že se více na Chlumeč nevrátí a že se vzdá užívání tohoto panství. Ale prosby jeho byly zrovna tak marné jako dříve jeho vyhrůžky.

Zatím donesla se do Prahy zpráva o těchto ndálostech a jelikož vláda takovouto svépomoc sedláků nemohla trpěti — jakkoli byla pobouřena proti Václavu Vchynskému — vypravila na Chlumeč komisi, aby zjednala pořádek. Když komisaři přibyli na Chlumeč, požadovali od Vchynského, aby vydal zbraně a propustil zajaté, jelikož však nechtěl bez podmínky k tomu svoliti, dali z blízkých Pardubic přivéztí několik děl a povolali asi 400 oděnců, aby mohli zlomití všeliký odpor. Vchynský nyní se poddal a odevzdal sebe a hrad komisařům, jež ihned učinili potřebná opatření, aby bezpečnost byla zjednána a zatkli zároveň pana Václava Vchynského.

Vláda užila této příležitosti, aby se zmocnila pokladů, které prý tam paní z Liechtensteinu přivezla v 17 velkých bednách. Z Prahy proto uložili komisařům, aby paní tuto požádali za vydání pokladů jménem půjčky. Jmenovaná šlechtična zmařila naděje přehnané o velikém svém bohatství, zavedouc komisaře do komnaty, kde bylo ovšem uloženo 17 beden, ale jen ve dvou byly stříbrné peníze v obnosu 17.000 tolarů, v ostatních bednách však byl jen oděv a domácí nábytek. Pakli se domnívala, že ukázáním menšího svého majetku ukrotí hrabivost poslušů královských, velice se sklamaná; bylať zatknuta zrovna tak jako pan Vchynský, všecky její bedny byly prohlédnuty a co mělo cenu, posláno do Prahy.*) O několik dní později odjeli komisaři s panem Vchynským a s paní z Liechtensteina, kteří byli pak v Praze vězněni.***) Vazba jejich neskončila se asi před pádem falckraběte.

*) Tamtéž. Královští komisaři Bedřichovi 16. července 1620.

***) Saský st. archiv. Lebzelter Schönbergovi 20./30. čce 1620. — O událostech chlumeckých podává zprávu také mnich. Míšský arch. Avisen aus Prag dd. 10. čce 1620. Mnich. st. arch. Z Prahy 16. čce 1620. V Skálovi čteme, že zajatá paní z Liechtensteina byla manželkou knížete (Karla) z Liechtensteina, ale to není pravda, jelikož komisaři jmenují ji kolikráte výslovně manželkou Maximiliana z Liechtensteina, tehdejšího císařského plukovníka.

Hlava pátá.

Sněm v Báňské Bystřici.

- I. Sněm v Báňské Bystřici. Obeslání jeho od zemí českých a od Rakous. Psaní císařovo sněmu bystřickému. Císařský vyslanec Laminger z Albenreutu. Bethlenova předloha na sněmě.
- II. Knesebeck v Báňské Bystřici. Válečný plán Bethlenův. Bethlen požaduje peníze od Čechů. Uherský a turecký vyslanec v Praze. Odpověď na požadavky Bethlenovy. Plessen a dr. Jesenský přinesou Bethlenovi 100.000 zl. Plessenovy rozmluvy s Bethlenem. Císařští vyslanci v Báňské Bystřici. Odchod jejich a vyslanců polských z Bystřice. Volba krále v Báňské Bystřici.
- III. Snahy císaře Matiaše, aby udržel mír s Tureckem. Cesta Mollartova do Cařihradu. Vyjednávání jeho s tureckými státníky. Sedmihradský vyslanec Miko de Hidugh. Štěpán Corlath a František Balassi v Cařihradě. Nepřátelské smýšlení proti císaři nabývá v Cařihradě vrchu. Bídny stav vyslance císařského. Čechy a Rakousy se rozhodnou vypraviti posly do Cařihradu. Dary pro Turecko určené. Sliby tureckých státníkův. Vácov.

I.

Tou dobou, kdy v Praze všelikým způsobem se vynasnažovali, zjednati potřebné peníze, požádán byl také kníže Bethlen za větší napnutí svých sil, jelikož vojsko, které byl v květnu Čechám zaslal na pomoc, daleko nedostačilo a jen současné upotřebení všech prostředků pomocných v Uhrách mohlo odvrátiti hrozící záhubu. Dotkli jsme se již tohoto vyjednávání a poznamenali jsme, jak velice v měsíci červenci poutalo pozornost Anhaltovu, tak že také z tohoto důvodu váhavěji podnikal útoky na Buquoye. Vyjednávalo se v Báňské Bystřici, kde se ke konci května shromáždil sněm uherský podle smlouvy o příměří prešpurském. Dohodnutí, která se tu stala mezi

Bethlenem a vyslanci Bedřichovými, byla nejvýše důležitá, neboť zajišťovala nejen Čechům požadovanou vydatnější pomoc, nýbrž přes všecken odpor jednotlivců razila se jimi dráha těsnému spojení všech zemí povstaleckých s Tureckem. Chování sněmu uherského podporovalo tak výstřední dohodnutí, jelikož byl odhodlán, Ferdinanda zbavití koruny uherské a postavit ji na hlavu Bethlenovu. Události v Bystřici upomínají svou nevázaností a nakládáním s odpůrci nemilými více na východ nežli na západ; vyličení jich nebude tedy zajisté postrádati dramatické zajímavosti.

Jelikož Bethlen odhodlal se již v květnu zaslati zase Anhaltovi vojsko pomocné a tak obnoviti útok na císaře, mělo tedy již tehdáž přestati příměří uherské a počíti válka mezi ním a Ferdinandem. Útok však stal se jen s nepatrným počtem vojska, proto Ferdinand uznával za dobré útok ten trpěti a neodpovědět na něj vypravením vojska do Uher, což by Bethlena podráždilo k vynaložení vši své moci. Ferdinand kojil se také ještě nadějí, že sněm, jenž se měl sejíti tohoto měsíce, šetřiti bude lépe královských jeho práv nežli sněm prešpurský a pakli naděje tato nebyla takřka nijakž odůvodněna, předce kázala opatrnost, aby se získal čas vyjednáváním se stavy uherskými a aby se tak protáhlo připojení Uher k Čechům. Když se císař také z tohoto důvodu odhodlal vypraviti k hájení svých zájmů vyslance do Báňské Bystřice a záměr tento se pronesl, nabídl se biskup Nitranský poselství toto vykonati, ješto se nadál, že tímto způsobem bude se moci alespoň uživiti, jelikož mu byl od Bethlena a přívrženců jeho veškeren majetek zabaven a on sám vydán tak v šanc nejhoršímu nedostatku,*) kterýžto osud sdíleli s ním tehdáž skoro všichni katoličtí biskupové v Uhrách. Císař však nabídnutí toho nepřijal, nýbrž hodlal nejprve svěřiti úkol ten knížeti z Liechtensteina a požádal proto Bethlena za rukojmě, jenž by byli vyměněni za Liechtensteina a průvodce jeho, jak se bylo stalo za vyjednávání v Prešpurku.***) Bethlen, jenž příchod vyslance císařského chtěl zabrániti, ačkoliv se k tomu veřejně nepřiznával, zamítl požadavek císařův prohlá-

*) Biskup Nitranský císaři, 13. kv. 1620. U Firnhabera.

**) Saský st. archiv. Z Vídně 3327. 29. kv. 1620.

šením, že každý může se odvážit přijíti na sněm a zase odjeti beze všeho nebezpečí. Po této odpovědi Liechtenstein poselství zamítl.

Sněm bystřický, jehož obeslání mělo pro císaře tolik obtíží, poskytoval hlučným a skvělým shromážděním divadlo, jakého Uhry za sto let nezažily. Kromě Bethlena, jenž vjel do Bystřice s chotí svou, rozenou Karolyiovou, jako král se skvělou družinou, v níž bylo přes 2000 oděnců, dostavila se protestantská šlechta uherská a s ní na 10.000 osob rozličného povolání, dále vyslanci všech zemí sprátelených, jakož i vyslanci polští, všickni ovšem s četným služebnictvem a ozbrojenou družinou.*) Náčelníky poselství českého byli Smil z Hodějova, slavný lékař Jesenský a pražský měšťan Samuel Ješín.***) Poslové čeští měli za úkol, kterého se asi také dostalo vyslancům přivtělených zemí českých, napomenout stavů uherských k většímu zbrojení, aby se konečně mohla podniknouti válka výbojná; a zároveň měli požadovati, aby se déle neprodlévalo se sezazením Ferdinanda a s volbou nového krále. Dále měli na to naléhati, aby Sedmíhradsko přistoupilo k všeobecnému spolku a aby ustanoveny byly závazky této země.***) Pražané očekávali nejen splnění všech těchto požadavků od sněmu, nýbrž kojili se také nadějí, že Bedřich Falcký bude zvolen na trůn uherský. Státníci čeští věděli zajisté, jak naděje tato je bezdůvodná, ale jim bylo milejší, aby se Pražané bavili těmito hrady povětrnými, nežli aby si stěžovali na špatné vedení války.†)

Horní a Dolní Rakousy byly v Bystřici zastoupeny dvěma vyslanci, panem Ludvíkem ze Starhemberku a Zachariášem Starzerem, strýcem císařského jednatele v Cařihradě, Michala Starzera. Podle instrukce své měli v Bystřici oznámiti podmínky, za kterými by se Rakousy podrobily zase panství Ferdinandovu. Podle toho císař měl se zavázati, že vypoví jesuity, že nedopřeje duchovním žádného vlivu na záležitosti světské, že cizích vyslanců nebude bráti k poradám o státních záležitostech — což směřovalo přede

*) Skála IV. 190 a jiné listy v archívech.

***) Archiv č. místodržitelství. Bedřich Bethlenovi 9. kv. 1620.

****) Bohemorum postulata ab Ungaris Bystricii dd. 27. čna 1620 v č. místodrž. archivu.

†) Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi 11./23. kv. 1620.

vším proti Oňatovi — že většinu svých rádců propustí a statky jejich zabaví, aby tím uhradil škody, kteréž protestanti utrpěli během války a podobné podmínky více. Kdyby Ferdinand k požadavkům těmto nechtěl svoliti, že by se muselo přerušiti s ním každé další vyjednávání, ale zatím že je potřebí, aby Bethlen a Uhři co nejvíce se vynasnažili, aby mocné vojsko vyzbrojili a s ním do Rakous vtrhli.*) Podmínky tyto byly proto sděleny stavům uherským, aby se stali zaručovatelí vyrovnání a aby jim dáno bylo právo zakročiti, když by císař podmínek těch nedodržel. Jak nepřátelské smýšlení Dolnorakušané chovali proti Ferdinandovi a jak v ohledu tom nestáli za Čechy, jevílo se také v tom, že vyzvali sněm, aby do opravdy pomýšlel na obsazení trůnu, tedy ovšem sesadil Ferdinanda.**)

Ještě před příchodem vyslanců zemí spřátelených došlo dne 7. nebo 8. června do Bystřice psaní od císaře, jímž se omlouval, že prodléval s vypravením vyslanců; ale jelikož mu Bethlen slíbil, že k němu dříve vypraví své důvěrníky, že očekáváním jich mnoho času uplynulo a předce že ještě nepřišli. Také že posud marně požadoval, aby za vyslance, které má vypraviti, vydání mu byli rukojmí, neboť jelikož se zdá, že příměří nebude míti trvání (*pacta inducilia nonnullis in rebus videntur labefactata*), proto že jest pro vyslance požadovati tím větší bezpečnost. Ferdinand dotýkáje se tak opatrným způsobem skutečného porušení příměří, snažil se zároveň dokazovati, že porušení toho nezavinil. Připouštěl, že Čechům slíbeno bylo příměří při vyjednávání prešpurském, avšak jen s tím vymíněním, když by o ně žádali na základě spravedlivých a slušných podmínek, což se však nikdy nestalo. Ke konci napomínal Ferdinand stavy uherské, aby byli pamětlivi své přísahy a práv jeho nerušili, jakož také on vždycky práv a svobod jejich šetřil.***)

*) *Gravamina, petita et postulata procerum et ordinum evangelicorum inferioris et superioris Austriae in dieta Novosoliensi exhibita*. Víd. státní arch. 24. čce 1620.

**) *Katona XXX, 381*.

***) Archiv č. místodržitelství. Ferdinand sněmu bystřickému 20. čna 1620. U *Katony XXX, 392* a sled. uvedeno je psaní toto pod datum 2. čna 1620. Domníváme se, že datum to je správné, jelikož se srovnává s udáním u *Skály IV. 190*.

List tento zaslal císař do Báňské Bystřice po biskupu Kninském Pavlovi Davidovi, po svob. pánu Jiřím Teufflovi a po panu Lamingerovi z Albenreuthu, kteří měli zároveň býti prozatímními jeho zástupci do té doby, až bude moci vypraviti jiné vyslance. Laminger, vůdce tohoto poselství, prohlásil v řeči své na plném sněmě, kterak Bethlen je výhradně toho příčinou, že císař nevypravil jiných zástupců, i požadoval důrazně, aby ustanoveni byli rukojmí, by císař mohl ještě některé své důvěrníky poslati do Bystřice.*) Zároveň odevzdal sněmu přepis německých knížat v Mühlhausích shromážděných, kterým tito zrazovali Uhrů z podporování povstalců českých a aby císaři ostali věrnými, je vyzývali. List císařský a řeč Lamingerova neměly jiného výsledku, nežli že palatin zaslal sice průvodní list pro poselství císařské, ale žádných rukojmí neustanovil.**)

Průvodní list platil knížeti z Liechtensteina, jehož příchod do Bystřice se tedy vždy ještě očekával, pro arcibiskupa Valentina Lepese, pro hrabata Collalto a Solmsa, pro posly v Bystřici již přítomné Pavla Davida a Lamingera a některé jiné osoby. Zdá se, že Ferdinand konečně se vzdal vydání rukojmí, neboť nijakž se nehoršil, že do Vídně nepřibyli, ale zastupování své svěřil kromě osob v Bystřici již přítomných jen hraběti Collaltovi, královskému rádcí Czirákimu a tajemníku Ferentzimu.***)

Sněm zasedal již přes šest neděl a předce se nestal ještě ani jediný krok v nejdůležitější záležitosti, pro kterou byl svolán, ve vyrovnání totiž mezi Ferdinandem a Bethlenem; veškero posavadní jednání týkalo se jen otázek formálních. Avšak sněm nejevilo ani jinak nějakou zvláštní činnost. Vyslanci čeští, ani byli na sněmě přijati teprve dne 27. června, ačkoliv přibyli do Bystřice již dne 13., uznali za potřebné podati psaní Bethlenovi a stavům uherským a napomenout je k rychlejšímu vyřizování záležitostí.†) Když pak byli do sněmu vpuštěni, odevzdali listinu, v níž vykládali události

*) Katona XXX, 397 a sled.

***) Katona datuje tento list ze dne 8. čce, my máme před rukama přepis z archivu č. místodržitelství ze dne 6. čce. Datum poslední považujeme za správné.

***) Katona XXX, 425.

†) Archiv českého místodržitelství. Psaní českých vyslanců dd. 7. čce 1620 z B. Bystřice.

za posledních dvacet let a vinu povstání a války snažili se svaliti na bedra Ferdinandova; kromě, toho hleděli připraviti Ferdinanda o důvěru u stavů uherských také tím, že jim podali zprávu o dědičném vyjednávání, které se bylo roku 1617 dělo mezi Ferdinandem a Španělskem. Stav uherské muselo každým způsobem uraziti, že o koruně jejich vyjednávalo se mezi oběma větvemi rodu habsburského takovým způsobem, jako by o dědičnosti její nebylo ani nejmenší pochybnosti.*)

Bethlen odevzdal teprvé dne 3. čce sněmu předlohy, o nichž se mělo podle přání jeho jednati a tak sněm mohl vlastně teprvé tímto dnem započítí činnost, k níž se byl shromáždil již dne 31. května. Předlohy obsahovaly nejprvé přehled nejnovějších událostí, jenž vedly k příměří přešpurskému, kterým Bethlenovi svěřena byla prozatím správa Uher. Bethlen, jak samo sebou se rozumí, vydával za příčinu vtrhnutí svého do Uher přání, aby válka s Čechy a Rakušany byla ukončena; sobeckými prospěchy prý se při tom nespravoval, což prý je patrné již z toho, že zamítl nabízenou korunu uherskou. Jelikož veškery jeho snahy, aby zjednal příměří mezi císařem a Čechy, rozbily se o odpor císařův, proto že k radě palatina a jiných velice vážených osob, jenž byly v Košici kolem něho (v březnu) shromážděny, se rozhodl Čechy podporovati, aby potlačení jich zabránil. Zdali tak učinil s právem čili nic, to že ponechává rozsouzení stavů. — Aby však rozsudek nevypadl ve prospěch císařův, o to se Bethlen staral, tvrdě o císaři, že míru nepřije a klada mu právem za vinu, že přivolal do země znovu kozáky polské, z nichž právě jeden oddíl pronikl Karpatami. Jelikož není skoro žádné vyhlídky na zjednání míru, proto že navrhuje, aby se sněm radil o přípravách k válce a aby jmenovitě povolil potřebné peníze, poněvadž by na uhrazení výloh nestačily ani posavadní daně, ani statky duchovní, jejichž zabavení nařídil. Z poselství, která byl sněm přešpurský ustanovil, že vypraveno bylo také jedno do Cařihradu. Štěpán Corlath, kterýž byl úkol ten podnikl, že se již vrátil a zprávu svou předložil; a z té vychází na jevo, že toho nejvýše vyžaduje prospěch Uher a zemí spolčených, aby vypraveno

koncena
června
1620

*) Legati bohemi ad status et ordines Ungariæ v archivu kutnohorském.

bylo co nejspěšněji nové poselství do Cařihradu, které by se tam opřelo úkladům císaře, jenž se snaží skvělými dary přivéstí Portu na svou stranu.*)

Sněm ještě dříve nežli vyřídil předlohy Bethlenovy, naznačil směr, v jakém bude rozhodovati, tím způsobem, že spolek s Bethlenem v Prešpurku uzavřený prohlásil za platný dodav k tomu, kdyby vyjednávání s císařem nevedlo k cíli, že Uhry jsou odhodlány hájiti ve spolku s Bethlenem mocí zbraně práv zemí společných. Když členové sněmu dne 14. čce dopoledne se odebrali do obydlí palatinova, aby pečeti své přitiskli k tomuto osvědčení, jež považovati dlužno za novou listinu o spolku, někteří přívrženci císařovi protestovali proti tomuto kroku hrozíce, až Ferdinand o něm zví, že ihned odvolá své vyslance. Pohrůzka tato neměla však žádného účinku, listina byla podepsána, jak se zdá, také od palatina, jelikož o opaku toho není zmínky.**)

II.

Předlohami svými, císaři nepřátelskými, Bethlen nejen vyhoval vlastnímu přání, jakož i smýšlení celého sněmu, nýbrž také vyjednávání, které hodlal v polovici června s Prahou obnoviti. Výsledek vyjednávání Thurzova ho neuspokojil, jelikož tento nepřinesl s sebou nic jiného nežli sliby; proto chtěl do Prahy vypraviti jiného posla, jenž měl od falckraběte požadovati okamžité vyplacení značné sumy, ale za to také slíbiti, že Bethlen s celou svou mocí vystoupí proti Ferdinandovi. Poselství toto svěřil tajemníku svému Kovachichovi, jenž měl zároveň provázeti do Prahy tureckého čauše, který byl z Cařihradu poslán do Uher a do Čech a právě přibyl do Bystřice. Bethlen oddával se právem naději, že dostavení se tureckého vyslance do Prahy způsobí veliký dojem a že falckraběte bude poňoukati k největšímu napnutí, aby peněžní požadavky Bethlenovy uspokojil.***)

*) Mnich. říšský arch. Böhmen IV. str. 300. *Articuli principis Transylvaniæ.*

**) Archiv kutnohorský. *Confederatio Novosoliensis inter Bethlen et status Hungariæ peracta.*

***) Strana císařská nevěřila v tohoto tureckého vyslance a považovala celou věc za klam od Bethlena nastrojený. My sami měli částečnou pochybnost

Přání Bethlenovo po zapředení nového vyjednávání s falckrabětem setkalo se v Praze se stejným přáním, jen že se různil účel, který obě strany při tom měly na zřeteli: v Praze chtěli si pojistit větší podporu, kdežto v Uhrách myslili jen na peníze, které Čechy měly pro ně složit. Kdežto Bethlen k účelu tomu vyslal Kovachiche do Prahy, falckrabě posly za tím účelem do Bystřice vypravené nepovažoval za dostatečné a ustanovil k tomu ještě zvláště pana Kristofa z Donína. Tento přibyv z počátku čer-
 1620
 vence do Bystřice shledal se tam s panem z Knesebecku,*) jež tam byl Anhalt poslal z těchže důvodů. Kníže Sedmihradský nabyl tak příležitosti přednésti oběma důvěrníkům tytéž požadavky, které byl právě oznámil skrze Kovachiche falckraběti. Když pan z Knesebecku dostavil se u Bethlena k soukromému slyšení, shledal se u něho s hrabětem Emerichem Thurzem a tajemníkem Krausem, jenž oba byli tlumočníky. Nejprvé se jednalo o 21.000 zl., které byl Bethlen již v květnu požadoval jakožto žold pro vojsko do Rakous poslané a kteréž posud nebyly vyplaceny; k tomu se po-
 6. čco
 1620
 jila otázka, kdy Čechy zašlou peníze, k nimž se byly Uhrám zavázaly na vydržování pevností pohraničných. Když se pojednalo o choulostivém tomto kuse a Bethlen, jak se podobalo, sliby Knesebeckovými byl upokojen, tento na rozkaz pána svého jal se vyčítati, že císaři je dovoleno bez překážky, aby se z Uher zásoboval. Bethlen připouštěl, že od uzavření příměří prešpurského dovážena byla všeliká spíše do Rakous, ale že se nemohlo jinaké jednati, jelikož Rakousy jsou nejbližším odběratelem plodin uherských. Slíbil však, že tomu učiní přítrž a že se postará, aby vývoz z Uher děl se jen do Moravy. Kníže potom požadoval, aby si v Čechách poplílili s vypravením poslů do Cařihradu a aby je opatřili bohatými dary k podplacení tureckých státníků, by se nebylo obávatí útoku s této strany. Když hrabě Thurzo poznamenal, že bude k tomu zapotřebí ještě jiné oběti, odstoupení totiž Vácova, Bethlen

o pravosti vyslance, byli jsme však přesvědčeni listem Bedřichovým sultánovi, v němž se zmiňuje o vyslanci tomto. Falckrabě byl tedy každým způsobem přesvědčen o jeho pravosti.

*) Mnich. říšský arch. Anhalt Bethlenovi 26. čna 1620. Tamtéž instrukce pro Knesebecka.

také s tím projevil svůj souhlas a nerozpakoval se tedy nijakž dopustiti se zrady na Uhrách, z jaké byl Ferdinand kolikráte, avšak křivě obviňován.

Nyní došlo na kus nejdůležitější, na způsob totiž, jak by se Bethlen měl vzdáti posavadní polovičaté neutrálnosti a jak by měl na císaře s celou svou mocí udeřiti. Knesebeck vyložil plán od Anhalta zdělaný, podle něhož kníže Sedmíhradský měl udeřiti na Štýrsko a zároveň vpadnouti u Starých Hradů do Rakous, aby tím donutil hraběte Buquoye k ustoupení na Dunaj. Bethlen schváliv tyto návrhy, pronesl přesvědčení, že správné jich provedení bude míti vítězství za následek. K usnadnění tohoto vítězství navrhoval, aby Anhalt, jakmile by Buquoy ustoupil na pravý břeh Dunaje, dal se na pochod k Fischamendu a přešel Dunaj po mostě, který Bethlen tam dá položiti. Tam že se s veškerou svou silou připojí k vojsku českému a rozbije pevný tábor, v němž chovati se bude mocí 40.000 mužů a kdež zaujmáti budou postavení daleké okolí ovládající. Na Dunaji Bethlen sliboval vydržovati 30 lodí válečných, které budou nepříteli škoditi všemožným způsobem. Denně pak že se bude mocí Vídeň znepokojovati, v noci že by úlohu tu vykonávaly sbory uherské, za dne německé, a pak že zajisté válka brzy vezme konec nebo že Ferdinand bude muset svoliti ke všem podmínkám.

Potud tedy Bethlen vyložil svůj plán válečný: přijal nejen návrhy Anhaltovy, nýbrž doplnil je způsobem, že zdar jejich zdál se býti nepochybným. Radoš, jakou by Anhalt zajisté pocítil z této rozhodnosti, měla však býti zmírněna podmínkou, za kterou Bethlen chtěl užiti vší své moci. Kníže Sedmíhradský byl ochoten dostaviti se na bojiště s 20.000 muži a spojití se s knížetem z Anhaltu, ale vypočítal výlohy za několikaměsíční válčení na 800.000 zl. a požadoval, aby mu byly částečně nahrazeny. 200.000 zl. chtěl poskytnouti ze svého, na 200.000 zl. vypočítával výnos daní, které mu povolí nynější sněm uherský, zbytek pak 400.000 zl. měl dosaditi jeho bratr, strýc a spojenec falckrabě a sice třetinu té sumy že by mu bylo položiti hned, druhou třetinu o sv. Michale a poslední o vánocích. Bethlen s jakousi důvěrnou nadšeností prohlásil vítězství Čechů za těchto podmínek za jisté, „že nechce prozřetelnosti

něcho předpisovati, ale s boží pomocí že doufá všecko brzy dokonati“. V rozmluvě na to následující Bethlen udal pánovi z Donína prostředek, jak by si falckrabě mohl těch 400.000 zl. zaopatřiti! Nemůžeme podati o tom žádné zprávy, ale pochybujeme, že prostředku toho mohlo se užítí, jelikož by byli v Čechách zajisté již dávno na něj připadli.*)

Jako Knesebeck tak měl také pan Krištof z Donína několik rozmluv s Bethlenem, při nichž také jen některý z nejdůvěrnějších rádců knížete býval tlumočnickem. Také pánovi z Donína Bethlen nejen vykládal stejným způsobem svůj útočný plán proti Ferdinandovi, nýbrž pronesl i jiné neméně smělé zámysly. Tak se mluvilo o nespokojenosti, jaká se zmahá v Polště proti králi Sigmundovi a jak prý u některých šlechticů,**) z nichž výslovně se uvádí kníže Radzivil, vzbudila touhu po podobném jednání jako v Čechách. Bethlen byl toho mínění, že by se s těmito šlechtici mělo počít vyjednávat; sám prý je ochoten s částí vojska svého vtrhnouti do Polska, že se to však nemůže dříve státi, dokud se také Porta neprohlásí proti Polsku. V dalším průběhu rozmluvy jednalo se o prostředcích, kterými by Porta a Benátky mohly býti získány pro připojení se k věci společné. Pan z Donína poznamenal, že Benátčané byli by jistě získáni, kdyby se jim postoupily na př. Seň, Gradiska nebo některé jiné při Savě ležící území, které by jejich obchodu a plavbě bylo příhodné. Bethlen nechal si líbiti tyto návrhy přeje si, aby se o nich počalo vyjednávatí.***)

*) Mnich. ř. archiv. Zpráva Knesebeckova Anhaltovi. Tamtéž. Relation auf die 5 Fragen Achacii wegen der Hilfe des Fürsten.

**) V původním psaní Ludvíka ze Starhemberku dd. 7. čce (v mnich. říš. archivě) uvádí se Achác z Donína jakožto vyjednavatel s Bethlenem. Zde je patrně změna jmen a místo Acháce musí se rozuměti bratr jeho Krištof z Donína, jelikož Achác z Donína, jak patrně z původního jeho psaní dd. 22. čna / 2. čce 1620 (archív v Hagu. Německo 57), dne 2. čce prodléval v Greenwichu a proto nemohl býti v Bystřici dne 6. čce, kdy se dělo vyjednávání s Bethlenem.

***) Zprávu tuto čerpáme z vlastnoručního zápisku Donínova bez datum a podpisu, ano se nalézá v mnich. ř. archivě. Tamtéž chová se psaní Ludvíka ze Starhemberku Anhaltovi dd. 7. čce 1620, z něhož zdá se vysvítati, že by Porta mohla býti získána postoupením Gradisky a jiného území při moři ležícího. Máme však za to, že je to pouhé nedorozumění

Bethlen nepřestal na tom, aby o svých požadavcích peněžních zpravil pana z Donína a Knesebecka, nýbrž přednesl žádost svou také vyslancům českým a rakouským, když vedeni jsouce Smilem z Hodějova měli u něho slyšení dne 9. července. Osloviv je paměti-
1620 hodnou řečí, v níž podal zajímavé objasnění o příčinách svého účastenství v boji proti císaři a podotknuv mimochodem, že duchovenstvu katolickému zabavil statků již v ceně 500.000 dukátů, vykládal nutnost toho, aby mu vyplaceno bylo 400.000 zl., z nichž 100 000 zl. hodlá upotřebiti k podplácení v Cařihradě.*) Bethlen jevil také tentokráte nejlepší naději na konečné vítězství a prohlásil sám za přehnané všeliké tvrzení strany odporové, že Španělsko s novým vojskem přitáhne císaři na pomoc a že také kurfiřt Saský se k němu přidá. Jediná jeho starost jen ještě v tom záležela, jak by mohl získati katolíky uherské, neboť jen tehdy, jak se domníval, sprostěn bude všech rozpaků.**)

Co kníže Sedmihradský tímto způsobem zastával svou věc v Báňské Bystřici, vyjednávalo se v Praze o tomtéž předmětu. Kovich a turecký jeho průvodce přibyli sem dne 3. července; první přijat byl hned příštího dne od falckraběte u přítomnosti jediného pana z Roupova, při kteréž příležitosti žádal jménem knížete svého za vyplacení 3—400.000 zl. Dne 5. července měl slyšení vyslanec turecký, což dělo se slavným způsobem, jelikož poselství jeho nepotřebovalo se tajiti, jako se dělo u Kovachiche. Vyslanec předstoupiv před krále prohlásil, že sultán vyslal jej hlavně proto do Prahy, aby se přesvědčil vlastníma očima, zdali Bedřich je pánem Čech, aby mohl usvědčit vyslance Ferdinandova, jenž v Cařihradě tvrdí opak toho. Sultán že na radu svých pašů ano i muftiho uzavřel přátelství s králi Francouzským a Anglickým a s republikou Holandskou, do tohoto spolku že chce pojmouti také krále Bedřicha a proti každému chovati se jako proti nepříteli, kdo by byl proti králi Českému. Proto že hodlá válku vésti s králem Polským a jej

---

Starhemborgovo, nehledě ani k tomu, že dotýčné místo je tak zmatené, že vykládati je lze také ve smyslu zápisku Donínova.

*) Skála IV. 227.

***) Archiv kutnohorský. Relatio legatorum Bohemicorum de colloquio cum Gabriele Bethlen die 9. juli habito 1620.

za to potrestati, že Uhry a Slezsko nepřátelsky napadl. Sliby tedy čauš neskřbil a skutečně vypravovalo se již za několik hodin po jeho slyšení po Praze o výsledcích nastávajícího spolku s Tureckem. *) Katolíci, ani nechtěli věřiti, že vyslanec vypraven je skutečně od sultána, zkalili radost svých krajanů tvrzením, že sultán žádné pomoci nenabízí, nýbrž požaduje, aby Čechové odváděli poplatek. **)

V královské radě bylo uvažováno, jaká odpověď měla by se dáti oběma vyslancům? Odpověď čaušovi nedělala žádných obtíží, jelikož se směla obmeziti na pouhé díky a vyjednávání s Portou mělo se beztoho svěřiti vyslancům zemí spolčených. Více obtíží působila odpověď knížeti Bethlenovi a skutečně radili se hrabě z Thurnu, Berka, Lobkovic, pan z Roupova a Budovec a některé jiné osoby, jenž se k účelu tomu shromáždily, delší čas, a porada protáhla se dne 12. července až hluboko do noci, nežli se stalo dohodnutí o obětech, které Čechy chtěly přinést ve prospěch spolku s Uhrami. ***) V odpovědi obsažena byla omluva, že hrabě Thurzo propuštěn byl s holýma rukama z Prahy, toho způsobu, že se ukazovalo k nesmírným obětem, jaké se v Čechách přinesly pro válku a které se páčily na 3 miliony zlatých, nehledě k penězům, které král sám ve věci té poskytl. Přes to však že Čechy jsou ochotny poskytnouti Bethlenovi 300.000 zl. ve třech lhůtách, kdyby s vojskem svým vytrhl z Uher. †)

Když Kovachich s touto odpovědí byl propuštěn, uznávalo se v Praze, že na tom není dosti, nýbrž že tentokráte po slibech skutky musejí jíti v zápětí. Jelikož první lhůta musela se zjednatí za každou cenu, fackrabě pomohl si tím způsobem, že zastavil část stříbrného svého nádobí a množství šperků u židů a obchodníků ††)

*) Mnich. st. archiv. Bericht: Was der türkische Gesandte den 5. Juli 1620 . . . für- und angebracht. — Skála IV. 220.

**) Mnich. ř. arch. Avisen aus Prag dd. 5. čce 1620. Tamtéž dd. 10. čce. — Mnich. ř. arch. Ried kancléři von der Grün dd. 26. čna / 6. čce 1620. V Praze.

***) Mnich. st. arch. Plessen kancléři von der Grün dd. 3./13. čce 1620 v Praze. — Tamtéž z Prahy 16. čce 1620.

†) Mnich. st. arch. Resolutio Friederici ad postulata Gaboris.

††) Mnich. st. arch. Z Prahy 16. čce 1620.

1820 a tak si opatřil 100.000 zl. Odevzdání těch peněz svěřeno ještě před koncem července pánům z Plessenu a dru Jesenskému, který se byl zase navrátil do Prahy; ti vydali se bez prodlení na cestu, dorazili do Bystřice již počátkem srpna a odevzdali knížeti samému 100.000 zl.*) Bethlen raduje se z peněz tak žádoucích, vyznamenával Plessena blahosklonnou přívětivostí. S vyslanci českými kolikráte a dlouho rozmlouval, při čemž se pronesl zase o svém plánu, kterým Buquoy měl býti donucen k ústupu nebo k bitvě, a tu a tam uvedl některé změny, které se mu zdály býti výhodnými. Tak navrhoval, aby Anhalt opustil svůj tábor a táhl na Vídeň, jako by se chtěl zmocniti tamějšího mostu dunajského. Potáhne-li Buquoy za ním, Anhalt že bude míti nejlepší příležitost, aby s ním bitvu svedl; kdyby však Buquoy ustoupil na pravý břeh Dunaje, pak že by se Anhalt mohl pokusit o dobytí Kremže. Plessen návrhy Bethlenovy schvaloval, ale požadoval, aby pomocí svou plán ten umožnil a buď postoupil k Prešpurku nebo knížeti z Anhaltu zaslal větší sbor pomocný. Požadoval vlastně jen to, co byl Bethlen slíbil ihned učiniti, obdržel-li 100.000 zl. na srážku celé sumy. Tentokráte však kníže o pomoci okamžité nechtěl ničeho věděti, ano před několika dny sám požádal Anhaltu, aby mu poslal 2000 mužů pěchoty na ochranu Prešpurku, ješto se domníval, že je ohrožen od vojska císařského; **) později bylo mu skutečně posláno několik set pěšáků z Moravy. Nyní nemohl tajiti, že zbrojení jeho není ještě ukončeno a proto prohlásil, že může teprve v září táhnouti k hranicím, ale pak že hodlá urychlití spojení své s Anhaltem. Při této příležitosti se osvědčilo, že je mezi Bethlenem a Anhaltem více duševního přibuzenství, nežli obá se domnívali. Jeden i druhý dělal plány, jenž nepříteli porážely slovy, kdežto tento domáhal se v skutečnosti jedné výhody za druhou. Ke konci června dalo se 2000 polských jezdců bližší cestou přes Uhry a dorazili šťastně k Marcheggu nad Dunají, ačkoliv tu a tam byla rozložena oddělení vojska uherského. Domníval se Bethlen, že škodu způsobenou svým

*) Mnich. ř. archiv. Avisen aus Prag dd. 24. čce 1620. — Tamtéž. Schriftliche Erklärung Bethlens dem Herrn von Plessen eingehändigt dd. 13. srpna 1620.

**) Mnich. ř. archiv. Bethlen Anhaltovi 19. čce 1620.

přátelům touto nedbalostí napraví, pakli s Plessenem se bude bavit o revoluci, jenž se šířiti bude v Polsku a na jejíž podporu chtěl vypraviti několik tisíc jezdců ke Krakovu, nebo tím, pakli navrhoval schůzi s falckrabětem, k níž měl se dostaviti také kníže Radzivil?

Jakmile Bethlen shrábl 100.000 zl., napnul výše svůj požadavek přeje si, aby Čechové sumu na 300.000 zl. od něho sniženou zvýšili na 400.000 zl. a aby falckrabě všemožně se vynasnažil, by získal Benátky pro spolek. Bethlen byl ochoten postoupiti republice území, o němž se byl bavil s panem z Donína a na důkaz, že je k tomu odhodlán, odevzdal pánovi z Plessen plnomocenství, na jehož základě falckrabě měl počít vyjednávání s dožem. Bethlen rozmlouval s Plessenem také o vtrhnutí vojska Ligy do Rakous, o čemž došla již zpráva do Bystřice. Podle náhledu Bethlenova kníže z Anhaltu mohl se ligistům opřítí nejlépe tím způsobem, když by nařídil jízdě uherské vpadnouti do Bavor, poněvadž by tím knížete Maximiliana donutil k ústupu; aby knížete získal pro tuto operaci, zaslal mu hned potom dalších 1000 jezdců na pomoc.*) Obtížnějším však nežli vpád vojska bavorského zdál se býti Bethlenovi boj s vojskem Spinolovým, o jehož postupování se taktéž mluvilo.

Také Plessen nebezpečství toto nepovažoval za zvláště veliké jen tehdy, když by Spinola udeřil na knížata Unie, poněvadž by za obléhání toho a onoho místa zajisté podzimek a zima uběhly. Kdyby však Spinola táhl územím katolickým přímo do Čech, pak že brzy bude na krku a stav věcí že se stane velmi povážlivým. Vyskytla se tedy otázka, zdali by se v tomto případě sultán měl požádati za pomoc? Bethlen, jenž se vždycky Turků štítil, neschvaluje to prohlásil, že by se s dobrým svědomím nemohl doprošovati pomoci turecké. Avšak Plessen rozpaky takové uznával za zbytečné a snažil se vyvrátit je příklady dějepisnými. „Největší nebezpečství může býti odvráceno jen prostředky bezohlednými; dějiny vykazují případy, kde nejeden papež utíkal se k Turkům, aby se uhájil proti svým nepřátelům.“ Bethlen prohlásil, že je pře-

*) Mnich. ř. archiv. Erklärung Bethlens eingehändigt dem Herrn von Plessen dd. 13. srpna 1620.

konán tímto důvodem nebo alespoň se tak stavěl a ubezpečoval, že v tomto případě dopustí, aby z Kaniže vtrhlo 30.000 Turků do Štýrska.*) Plessen podáváje Anhaltovi zprávu o rozmluvách svých s Bethlenem poznamenal na konci, že z řeči Bethlena a důvěrných jeho rádců zřetelně vyrozuměl, kterak je přáním jejich, aby hranice uherské rozšířeny byly přes Štýrsko a Rakousy.

Vyjednávání tuto vyličené svědčí dostatečně, že Bethlen byl odhodlán přidržeti se spolku s Čechami a od císaře při nejbližší příležitosti se odtrhnouti. Když tedy ke konci července pánové Collalto, Cziraky a Ferentzfi přibyli jménem císaře do Bystřice, aby pokračovali ve vyjednávání, Bethlen vyhledával zámiňky, aby je přerušil a činil proto námítky proti plnomocenství vyslanců císařských, poněvadž svědčí jen vyjednávání se stavy uherskými a nemá na zřeteli uzavření všeobecného míru. Nadarmo tedy vyslanci císařští uvedeni byvše do sněmu napomínali stavů, aby počali s vyjednáváním, nadarmo snažili se získati Bethlena prohlášením, že císař dostojí slibům, kteréž mu učinil a jmenovitě že požádá sněm uherský, aby schválil odstoupení slíbených žup uherských; nadarmo konečně císař rozšířil plnomocenství svých vyslanců, ačkoliv také nyní nechtěl výslovně se zaručiti, že mír platí i pro Čechy.***) — Jelikož vyslanci přednesli také otázku, zdali sněm hodlá zachovati příměří s císařem uzavřené, dostavila se k nim k zodpovídání té otázky deputace, v níž byl také Pechy, a prohlásila, že stavové jsou sice ochotni zachovávatí příměří do sv. Michala, ale že českých svých spojenců nepřestanou podporovati. Císařští vyslanci tvrdili znovu, že Uhry nejsou v žádném právním

*) Mnich. st. arch.: Plessen Anhaltovi dd. 11./21. srpna 1620. — Dotýčné místo tohoto listu zní: „Sur quoy (když totiž Plessen uvažoval nebezpečnost, jaké by vtrhnutí Spinoly do Čech mohlo míti za následek) ledit Prince Bethlen repliqua, pourroit pas en tel cas avec bonne conscience se servir du secours (tureckého císaře). Je (Plessen) repondis: Les extremitéz ne se peuvent surmener que par autres extremitéz et nous avons es histoires l'exemple de plus d'un Pape qui ont eu recours au Türk pour se garantir de la violence de leurs ennemis. Cela luy pleust et dit en tel cas je ferois venir 30.000 Turken par la voye de Canischa en Styrie.“ — Tamtéž. Bethen Anhaltovi 8. srpna z Báňské Bystřice.

**) Listiny sem spadající u Katony a v archivu č. místodržitelství.

spojení s povstáním českým a že Ferdinand po vyjednávání v Prešpurku jen tehdy byl povinen povolit Čechům příměří, když by byli napřed vyplnili jisté podmínky, načež se ohražovali proti všem posavadním přechmatům Bethlena a stavů uherských a proti olupování církve katolické; konečně sněm bystřický mocí sobě od krále propůjčenou prohlásili za rozpuštěný a všechna další jeho usnešení za neplatná. Odevzdáním slavného tohoto protestu ukončili svou činnost a odjeli dne 17. srpna do Vídně. O den později následovali za nimi poslové polští. Odchodem svým učinili přítrž neustálému pokořování, jakého se jim dostávalo za pobytu jejich v Bystřici, kde se jich celý svět vystříhal, jako by byli stížení málo-mocenstvím.*)

Protest neměl ovšem žádného účinku na sněm, jenž byl s Bethlenem odhodlán od Ferdinanda úplně se odtrhnouti. Avšak jakkoli stavové byli odhodláni provésti volbu nového krále, předce ještě chtěli v posledním okamžiku klamati odpůrce planými nadějemi. Sněm zaslal ještě 17. srpna Ferdinandovi přípis, dýšící oddaností, oznamuje mu, že zvolen byl výbor ze sněmu a přidán knížeti Bethlenovi, aby s ním dále vyjednával. Avšak již dne 22. srpna počalo se jednati o jeho sesazení a o volbě nového krále. Ačkoliv na sněmě shromáždění byli skoro jen protestanti a tak odpor jednotlivých členů proti těmto rozhodným krokům již napřed jevil se býti marným, předce několik osob odporovalo sesazení Ferdinanda. Odpor jejich však zlomen byl pohrůzkou, že se s nimi naloží, jako učinili Čechové královským místodržícím; tak umkli poslední obhájci práv habsburských a mezi nimi, jak se zdá, také palatin, neboť při volbě krále zvolen kníže Sedmihradský jednohlasně.**)

Po volbě vydali se členové sněmu slavnostním průvodem do obydlí Bethlenova, jenž seděl na trůnu zvláště zřízeném jako král je pozdravil. Tentokráte tedy Bethlen volby nezamítl, nýbrž přijal

*) Katona. — Místodrž. archiv v Inšpruku. Z Báňské Bystřice 15. čce 1620. — Archiv č. místodrž. Replica dom. Commissariorum.

***) Kdy byl zvolen Bethlen králem, neumíme udati. Katona vypravuje, že sněm pozdravil Bethlena jako krále 25. srpna. Volba se tedy stala buď téhož nebo předešlého dne.

korunu nabízenou jakožto odměnu příslušnou za svízele a namáhání činného života. Předce však nezhostil se ani nyní jakéhosi pocitu nevolnosti a nejistoty, neboť přes opětované vyzývání přívrženců svých odkládal korunování, což se zajiště dělo jen z té příčiny, že si nechtěl na vždycky zavřítí cestu k vyrovnání s Ferdinandem. Na upomínky přátel svých odpovídal tedy vytáčkami, tvrdě jmenovitě, že korunování smí býti vykonáno jen od arcibiskupa Ostřihomského. Volba však předce způsobila v Čechách nemírnou radost, poněvadž se myslilo, že osud Bethlenův je nyní nerozlučně spoután s osudem Čechů. Ferdinand zprávu o volbě krále v Uhrách nevyšlechl tak lhostejně a uštěpačně jako o volbě české; lstivost, jakou Bethlen osvědčil při vyjednávání, Ferdinanda soužila, tak že nazval jej v nevoli své bestíí;*) ano popíral, že je rozeným šlechticem a Maďarem a nazval jej Valachem.

Po prohlášení Bethlena králem bylo také Sedmihradsko pojato do spolku uhersko-českého a příspěvek jeho pro případ války vyměřen na 25.000 mužů.***) Potom schválena všechna usnešení sněmu, jejichž obsah se shodoval s revolučním rázem vyjednávání. Nejpronikavější z toho všeho byly články pátý a osmý. Katolíkům se povolovali jen tři biskupové a každému z nich poukazovalo se služné 2000 zl.; statky a příjmy všech biskupů, některých klášterů, proboštvství a kapitol byly nyní, jako se to bylo většinou skutečně stalo, také právně zabaveny a tak značná část osob posud skvěle postavených ožebračena. Sněm nepřestáváje na zabavení statků katolíkům vypověděl jesuity na věčné časy ze všech zemí uherských a s nimi zároveň arcibiskupa Ostřihomského Petra Pazmana a biskupa Tomáše Balasfiho.***)

*) Saský st. archiv. Vyslanec saský ve Vídni píše kurfiřtovi o rozmluvě své s císařem dd. 29. srpna 1620 následující: „Hernach hat Ihre Maj. mir gnädigst erzählt, wie seltsam izo die Hungarn procedirten, auch diese formalia mit angehängt: Sie haben den Gabor erwählt und die Bestia hats angenommen, schreibt sich auch bereits erwählter König in Hungarn, da er doch kein geborener vom Adel auch kein Hungar sondern ein Wallach ist.“

**) Skála IV. 274. Nevíme, není-li tato číslice příliš vysoká, jelikož zprávu tu čerpáme jen ze Skály, který mohl býti mylně zpraven.

***) Katona XXX.

Také proti Homonnovi byl by byl vynešen podobný rozsudek, kdyby ho byla v měsíci červenci smrt nezastihla. Když 1620 byli kozáci, kteří s ním vpadli do Uher, zpět zapuzeni, Homonna odebral se do Polska, odkudž Ferdinanda žádal za 100.000 zl. *) za něž chtěl vyzbrojiti nové vojsko a do Uher s ním vpadnouti. Císař nemohl mu poslati sumy požadované a tak se Homonna musel ohlednouti po jiných prostředcích, aby mohl zase válčiti, k čemuž byl neustále podněcován od arcibiskupa Ostřihomského, jenž válku s Bethlenem za svatou považoval. Avšak v červenci 1620 přervány náhle život a snahy Homonnovy; Bethlen byl všeobecně obviňován, že se ho zbavil otrávením. — Jak dalece palatin svolil k usnešení sněmu bystřického, není nám známo, také nevíme, jaké odpovědi dostalo se od sněmu vyslancům spřátelených zemí na jejich rozličné návrhy; hlavní jejich úkol byl ovšem volbou krále vyplněn. Po rozpuštění sněmu, kteréž se stalo dne 27. srpna, Bethlen 1620 pospíšil s vojskem nově najatým do Prešpurku, aby provedl plán válečný s Knesebeckem umluvený.

III.

Ze zpráv o vyjednávání v Bystřici může se viděti, že Bethlen ne bez odporu vnitřního odhodlal se žádati Turky za podporu; ješto však neutrálnost jejich císaři velice prospívala, potlačil obavy své před tímto spolkem a napomínal sám, aby se pospíšilo s vypravením vyslanců do Cařihradu. Nebude zajisté nezajímavo objasniti přeměny, jaké za celý rok prodělaly úklady vyslanců císaře a Bethlena v tomto městě a nabyti známosti o konečném jich výsledku.

Státníci císařští, jenž uznávali vysokou cenu turecké neutrálnosti, vynasnažovali se již skoro po dvě léta, aby ji udrželi. Císař Matiaš rozhodl se z téhož důvodu vypraviti ke dvoru tureckému vyslance svobodného pána Ludvíka z Mollartu a dáti mu bohaté dary pro turecké hodnostáře, aby se udržela dobrá jich vůle a aby byli získáni pro další přátelský svazek. **) Mollart vyjel z Vídně

*) Přepis listu ve sbírkách č. zemského archivu.

**) Jakkoli také nemáme úplné známosti o vyjednávání a o návrzích Bethlena Gabora v Cařihradě, čerpáme povědomost často jen z neúplných

1618 dne 4. října 1618 a vstoupil nedaleko Komárna na území turecké, kde mu slavným způsobem dáni byli k ochraně průvodčí turečtí. Podobného více nebo méně skvělého vítání dostalo se mu ve všech větších městech, kterými se ubíral; ale vítání takové muselo býti
 1618 ovšem odměněno pašům dotýčným.*) Dne 22. prosince, tedy po cestě 2½ měsíčné dorazil Mollart blízko Cařihradu, kdež mu bylo ihned seznati, jaká pokoření jej očekávají. Bylo mu totiž oznámeno, aby do města vkročil s hudbou, ale s prapory svinutými. Mollart nebyl s tím spokojen a požadoval, aby mu vjezd s vlajíci prapory povolen byl alespoň k valům městským. Místo svolení k tomuto požadavku bylo mu však odpověděno, že musí vjeti do města bez hudby a bez praporů, poněvadž prý tak předpisuje nařízení Sulejmana II. strany přífjezdu cizích vyslanců. Co prospělo Mollartovi, že se odvolával na četné případy, kdy tohoto najednou předstíraného ustanovení Sulejmanova se nešetřilo a že se odvolával na přijetí, jakého se dostalo vyslanci tureckému ve Vídni. Porta přístupna byla důvodům jen tehdy, když se dokazovaly peníze nebo ostřím meče a tak vyslanec císařský se musel poddati a do města vjeti předepsaným způsobem.

Pozdrav státníků tureckých, bývalého kajmakama Jurgiho Mehemeta paši, Hasana paši a Aliho paši, pak pašů z Damašku a Kahíry a muftiho, byl přívětivější nežli se souditi dalo podle nezdořilého přijetí; všickni přijímající více nebo méně drahocenné dary ubezpečovali vyslance o nejlepších smírných zámyslech a Jurgi Mehemet dokonce prohlásil, že marna bude snaha jistých lidí, kteří chtějí sultána poštvati proti císaři. Mollartovi dostalo se také velmi laskavého přijetí od samého sultána na nový rok 1619, jakož i od nového velkovezíra Mohameda paši. Vyslanec císařský uznal za dobré užiti příznivého tohoto smýšlení a podle rozkazu sobě daného naléhati na vydání města Lípy, které Turci za souhlasu Bethlenova obsadili proti smlouvě r. 1616 s císařem uzavřené. V ohledu

---

zpráv, které se dostávaly Ferdinandovi, předce máme po ruce materiál mnohem obsáhlejší, nežli jaký sloužil posavadním dějepiscům, jak se jeví dostatečně z následujícího líčení.

*) O přijetí Mollartově v Cařihradě vypravujeme podle relace jeho, jenž se nalézá v c. k. vojenském archivu.

tom však nesetkal se více se žádnou ochotností; Mohamed paša prohlásil, že Lípa nebude vydána, jelikož prý ji Turci obdrželi od knížete Sedmihradského, ostatně však ubezpečoval vyslance císařského, že na hranici nedovolí žádných útoků a že proto vydal přiměřené rozkazy. Velkovezír nezměnil svých řečí, když mu Mollart podal zprávu o smrti císařově, byl ochoten setrvati v přátelských svazcích také s Ferdinandem a napomenouti k smíru paši při hranici uherské, ano jal se i vyšetřovati stížnosti, které Mollart přednesl proti zakládání pevností na Muře, což čelilo proti smlouvě. Také sultán ostal věren přátelství svému; neboť když mu Mollart zvěstoval zprávu o smrti císařově, vyslechl ji pronášeje se přátelsky o jeho nástupci.

Tak se přiblížil měsíc červenec 1619, aniž by Mollart musil se oddávati obavám, že setká se s obtížemi v snahách svých, k zachování míru směřujících; starost mu působilo jen to, že po měsíce nedostával zpráv z domova a proto nevěděl, jak dalece jsou pravdivy zvěsti, Ferdinandovi nepříznivé, jež byly vypravovány v Cařihradě. Za první nepřijemnou událost považoval příchod sedmihradského vyslance Františka Mika de Hidugh, jelikož byl přesvědčen, že má za lubem něco nepřátelského proti Ferdinandovi. Ať Miko přibyl do Cařihradu z té neb oné příčiny, tolik je jisto, že stav Ferdinanda líčil zoufalým a beznadějným a že tím povzbuzoval dobývačné choutky Turků. Neboť když Mollart v srpnu navštívil některé státníky turecké, požadovali od něho, aby Turecku odstoupen byl Vácov, ale když se zpečoval o tom vyjednávati, státníci turečtí ostali klidnými. Avšak Mollart více se nesprostil starostí o pána svého, neboť na všech stranách objevovaly se pověsti o jeho jisté záhubě. Mollart nemohl si jináče pomoci, nežli že pověsti tyto prohlásil za přehnané a vylhané. Jakousi útěchu čerpal jen z přívětivosti velkovezírovy, ana se neměnila a ze zprávy o povýšení Ferdinanda na trůn německý, která ho došla dne 12. října a z níž 1619 vyvozoval, že poměry pána jeho nejsou tak špatnými, jako se za to mělo v Cařihradě. Neopomenul tedy ukázati na lživost zpráv od vyslance sedmihradského rozšiřovaných, jako by Ferdinand nebyl ani zvolen císařem, nýbrž jako by se byl musel bez pořízení navrátit do Št. Hradce, kde prý z rozhořčení nad tímto nezdarem

zemřel. Když Mollart přišel se zprávou o zvolení císaře k rozličným hodnostářům, přáli mu štěstí a ubezpečovali jej, že útok Bethlenův na císaře, o němž došla již zpráva, stal se bez vědomí Porty a tedy bez jejího souhlasu. Velkovezír pokročil ještě dále a dokázal smýšlení své císaři přátelské příznivým rozhodnutím pro císaře ve sporu pohraničním. Především jinými však jevil se býti císaři nakloněn učitel sultánův, Omer efendi: prohlásil, že v Cařihradě nespátřují prospěchu svého v náboženských rozměškách mezi křesťany a že se proto nepřidají k jedné nebo druhé straně; ano kdyby Bethlen za podporu požadovanou nabídl Portě třeba i Uhry a Itálii, on že by k tomu neradil, aby se s ním o to vyjednávalo a podmínky míru se tak porušily. Že by bylo dobře, kdyby císař zaslal obsírnou zprávu o původcích nepokojů; objeví-li se, že Bethlen nevyhověl rozkazům, které mu byly dány, pak že na něj se věc sveze. Omer ubezpečoval vyslance, že slovům jeho může věřiti, neboť kdyby v Cařihradě nechtěli míru, že by se s tím nijakž netajili. Tvrzení toto zasluhovalo víry, neboť Portě se zajisté nemohly vytýkati jemné způsoby a úzkostlivá zdrželivost v obcování s cizími diplomaty.

Zatím Bethlen dosáhl útokem svým na císaře tolik, že sněm uherský, jenž se shromáždil v Prešpurku v listopadu 1619, k němu úplně se přivinul a se rozhodl, vypraviti do Cařihradu Štěpána Corlatha, jenž se vydal do tureckého hlavního města s novým vyslancem Bethlenovým Františkem Balassim.*) Mollart zvěděv o tom, protestoval, spoléhaje se na přátelská slova tureckých státníků, proti předpuštění obou vyslanců a skutečně alespoň co do vyslance uherského bylo mu slíbeno, že Corlathovi zakázán bude příchod do Cařihradu. Když Corlath dne 11. prosince přibyl blízko Cařihradu, Mollart opakuje svůj protest hrozil, že odjede, nebude-li mu vyhověno. Tentokráte hodnostáři turečtí nebyli více tak povolnými, velkovezír předce se omluvil u Mollarta a dal mu vzkázati, že Corlatha již proto nemůže odmítnouti, poněvadž neví, co požaduje; zároveň ubezpečoval, že jako dříve bude s císařem mír zachovávat i že nehodlá přáti sluchu nepřátelským radám.

---

*) Skála IV.

O vyjednávání vyslance uherského a Bethlenova v Cařihradě víme jen to, co turečtí státníci uznali za dobré sdělití svobodnému pánu Mollartovi. Podle toho Corlath nabízel Portě odstoupení některých pevností pohraničných s příslušným územím. Zdali on nebo vlastně Bethlen chtěl si tím zakoupiti pomoc Turků nebo si chtěl jen zjednatí dovolení, aby směl pokračovati v útoku svém proti císaři, nevíme, domníváme se však, že dělo se tak z důvodu posledního, neboť nehledě k tomu, že Bethlen nemohl se nadíti, aby si zjednal pomoc Turků pouhým odstoupením některých pevností pohraničných, on přirozeným pudem obával se pomoci turecké, jež by nejen císaři nýbrž také jemu mohla pád způsobiti. Z počátku Balassi a Corlath přes nabídky své setkávali se s velkými obtížemi; jednomu z obou těch pánů — kterému, není dosti patrnó *) — dostalo se od muftiho velmi nepěkného přijetí. „Proč pán tvůj,“^{28. pros. 1619} osopil se na něj Turek, „dovoluje si psáti sultánovi, že Čechové chtěli jej zvoliti za krále, kdežto by ho nechtěli míti ani přítelem, kdyby válka jich nenutila k povolnosti?“ Vyslanec odvětil, že Uhři nesvolili k povýšení Bethlena na trůn český a proto že Čechové si museli zvolit jiného panovníka. „Pán tvůj bude tedy králem Uherským?“ tázal se mufti dále. „Zajisté, korunování se již vykonalo v Prešpurku“, zněla odpověď vyslance, jenž se nehrozil tohoto tvrzení, maje za to, že věc skutečně jest provedena, ale tím jen zvýšil nevoli muftiho, jenž byl o věci lépe zpraven. „Přisám Mohamed!“ zvolal tento, „pán tvůj není ani zvolen ani korunován, nikdo ho ze Sedmíhradska nepovolal do Uher, leda snad hloupý Jiří Rákóczy, náčelník poběhlíků Széchy nebo blázen Emerich Thurzo. Proč pak pán tvůj utlačoval Sedmíhradsko, proč popouzel Sasfků; což pak nevíš, že sultán si váží Sedmíhradska jako zlatého jablka?“

Koncem roku 1619 stala se důležitá změna v řízení záležitostí tureckých sesazením velkovezíra Mohameda paši a povýšením Aliho paši na toto místo. Politické smýšlení obou těchto mužů asi sotva se různilo, ale Mohamed paša líšil se každým způsobem v obcování svém s vyslanci zdvořilejšími způsoby od svého nástupce. Tento nechával vyslancům pocítit všechny vlastnosti pravého Turka, hrozil

*) Archiv místodrž. v Inšpruku. Přepis zprávy o této rozmluvě.

jim bitím, nechtěli-li se pokořiti a nehrozil se ani vraždy, když se tlumočník benátský opřel jeho ziskuchtivosti. Jelikož jej asi sotva předcházela dobrá pověst, pochopíme, že Mollart přes přátelské přijetí, jakého se mu dostalo od Aliho paši, připravoval se odtud jen na samé obtíže. Předce však ještě ujišťoval císaře, že nynější zbrojení Porty nesměruje proti němu, nýbrž proti kozákům při Černém moři. Michal Starzer, druhý císařský jednatel, který zároveň byl přítomen v Cařihradě, projevil domněnku, pakli štěstí přátelů bude zbraním tureckým, že Porta se zmocní Multan, Valašska a Sedmihradska, aby země ty rozdělila a begy spravovati dala.*) Starzer se tedy neobával, že se podaří Balassimu a Corlathovi přiměti Turky k účinné pomoci Bethlenovi, ale že užijí příznivých poměrů, aby moc svou rozšířili na újmu císaře a Bethlena. Že domněnka tato byla správná, ukázalo se vyjednáváním, které mufti 1620 koncem února započal se Starzerem. Sdělil mu, že Porta chce i dále zachovávat mír s Ferdinandem, ale za to že požaduje od něho odstoupení pevností, které se jí nabízejí od Uhrů.***) Také velkovezír požadoval nyní při každém slyšení, které udělil pánovi z Mollartu, nejméně Vácov a aby pilulku tu osladil, dodával, že Turecko pevnost tu chce obdržeti z rukou pravého majitele a ne od odbojných poddaných. Jelikož Mollart k požadavkům tureckým nechtěl svoliti, velkovezír mu oznámil, že Porta vypraví do Vídně vyslance, aby od samého Ferdinanda požadoval odstoupení Vácova. Postavení císařského vyslance, který ostří požadavků tureckých jen tím mohl otupiti, že hodnostáře turecké časem dary obměkčoval, 1620 bylo touto dobou co nejtrapnější. V dubnu bylo tomu podle tvrzení jeho již sedm měsíců, kdy obdržel poslední dopis z Vídně; a jako se mu nedostávalo zpráv, tak mu také neposílali žádných peněz. Všecky poklady, které byl z Vídně s sebou přivezl, padly již dávno za obět hltavosti turecké; Mollart upadl do největší tísně, z níž si vypomáhal půjčkami na lichvářské úroky. Bídny jeho stav byl k nepopsání; neboť ačkoliv ostatní vyslanci neměli postavení

*) Mollart Ferdinandovi 3. ledna 1620 v mnich. st. archivě. Starzer 5. ledna 1620 ve víd. st. archivě.

***) Mollart Ferdinandovi II. 25. února 1620 ve víd. st. archivě.

příliš váženého, všickni alespoň nepotřebovali žítí na dluh a nevypadali tedy jako hotoví žebráci.

Počátkem dubna vrátil se Balassi do vlasti. Jak dalece dostál svému úkolu a nepřátelské smýšlení Turků přeměnil v přátelské a jaké sliby od nich obdržel, není známo, ale zdá se, že každým způsobem schválili útok Bethlenův na císaře. O tom svědčí také ta okolnost, že sultán ještě ke konci dubna udělil slyšení vyslanci uherskému (nevíme, byl-li to Corlath) a vyslanci českému Bitterovi, z kteréhožto vyznamenání dá se předpokládati, že sultán schvaloval politiku českou a uherskou proti Ferdinandovi.

Bitter nebyl českým vyslancem v přísném slova smyslu, jak jej zprávy jmenují; nebyl rodem Čech nýbrž z Falcka a nebyl také vypraven od stavů českých do Cařihradu, nýbrž jen od falckraběte. Přes to však i stavové čeští byli ochotni s Portou vyjednávatí a tak si zjednatí spojení, které jinak se považovalo za potupné. Vždyť během dvou let, co povstání trvalo, vytýkáno Matiašovi a Ferdinandovi kromě jiného i to, že jednáním jejich posilňuje se Turek, nepřítel křesťanstva! Jeden z hlavních náčelníků protestantů českých Budovec, osvědčil nenávisť svou proti mohamedanismu zvláštním spisem (Antialkoran) snaže se v něm dokázati, že koran je dílem ďábelským. Mohlo se tedy za to míti, že spolek s Turky vrazí v Čechách na odpor ještě větší, nežli po případě pokus o smíření s církví katolickou. Avšak válka a její útrapy, jakož i čím dále více rostoucí nebezpečství, že panství císařovo bude obnoveno, překonaly nejen protiturecké přesvědčení mnohých českých náčelníků, nýbrž i nenávisť Budovcovu; a tak schvalovali vyslání Bittera, což falckrabě předsevzal vlastním jménem. Rádcí falčtí a v jich čele kníže z Anhaltu tlačili ovšem Čechy do tohoto směru, avšak tlak tento nepotřeboval býti příliš silný při lidech, jež dlouhé strádání válečné a rostoucí nebezpečství připravilo o veškeru samostatnost.

Stavovští náčelníci v Rakousích měli asi původně proti tureckému spolku tytéž námítky jako Čechové, ale konečně i tady jevila se ochota k vyjednávání a pan Tschernembl odporoučel je svým krajanům z mnohých ohledů, z nichž zasluhuje býti uveden především ten, že by spolkem tímto Turci mohli dojít k poznání křesťanství. Proto stalo se v Linci již v dubnu usnešení, aby se

stavové účastníci v poselství a aby k výlohám na ně přispěli značnou tehďáž sumou 5000 zl.*)

Za slyšení nahoře připomenutého, které sultán Osman udělil oběma vyslancům, projevíli tito přání jménem Uher a Čech, aby s Portou žili v míru stálém, nabízejíce se za to, dodávati nejen dvakráte tak velké dary, jako Porta posud dostávala od císaře, nýbrž nabízeli jí také Vácov a čtyry jiné pevnosti; ale za to požadovali, aby Osman dovolil knížeti Bethlenovi přijmouti korunu od stavů uherských nabízenou. Také mělo býti nařízeno pašovi Budínskému, aby měl pohotově 16—20.000 mužů vojska, by s ním táhl Uhrům na pomoc, jakmile by to požadovali.***) O výsledku slyšení tohoto Ferdinand obdržel zprávy nejvýše znepokojující, které v něm mohly vzbuditi tušení, že sultán udělil dovolení strany koruny uherské. Osman je skutečně udělil v odpovědi své,***) kterou dal zaslati knížeti Bethlenovi. V odpovědi té mluvilo se ke knížeti způsobem ryze tureckým jako k podřízenému úředníku, pro mnohé jeho lži a podvržené listy dávala se mu důtka, na konci však svolovalo se předce, aby přijal korunu uherskou, ale zároveň se od něho požadovalo, aby postoupil hned tvrz Jenö.

Obá vyslanci, jenž byli v květnu nastoupili cestu zpáteční, přibylí 1. června do Budína.†) S nimi cestoval onen čauš, jež byl sultán vypravil do Prahy, aby tam na místě seznal poměry sporných stran a falckraběti přál k povýšení jeho na trůn.††) Jak čauš dostál svému úkolu, bylo již vypravováno.

Ještě dříve nežli oba tito vyslanci se vrátili a patrně v té dobré naději, že se jim dostane příznivé odpovědi, usnesl se Gene-

*) Saský st. arch. Litera legatorum Austriae superioris ad legatos principis Transilvaniae dd. 23. dubna 1620.

**) O požadavku tomto podává zprávu jen Cornelius Haga, vyslanec holandský v listě svém dd. 27. čna / 7. čce 1620. (Archiv v Hagu.)

***) Odpověď ta v mnich. st. archivě 2./14. 256.

†) Zprávu tuto čerpáme z listu, jež falckrabě psal sultánovi Tureckému 12. čce 1620 (v mnich. st. archivě), kterýž tedy dokazuje, že jmenovaný vyslanec turecký nebyl pouhou stvůrou Bethlenovou.

††) Místodrž. archiv v Inšpruku. Ferdinand arcikn. Leopoldovi 8. čna 1620 s přílohou. Tamtéž zpráva o příchodu českého a uherského vyslance do Cařihradu dd. 7. kv. 1620. Tamtéž. Zpráva z Benátek dd. 13. čna.

rální sněm v Praze přičiněním Bethlenových, aby vypraveno bylo do Cařihradu slavné poselství, jež mělo odevzdati slíbené dary. Stavové si přáli, aby poselství to vedl Budovec, k němuž byl přede všemi jinými způsobilým svými vědomostmi, jakých nabyl za mládí svého, kdy provázel do Cařihradu císařského vyslance hraběte z Zinzendorfu. Zatím však zkušenosti, jakých nabyl na této cestě, nebudily snad v něm touhu, aby se podruhé setkal s Turky a tak úkol ten zamítl, vylouvaje se nejspíše na své stáří pokročilé. Zvolení k tomu tedy dva pražští patriciové Ješín z Bezdězí a Kohout z Lichtenfeldu a falckrabě postavil v čelo toho poselství slezského rytíře, Jana z Kölnu.*) Již dne 9. května byla v Praze vyhotovena 1620 instrukce, jíž se vyslanci měli spravovati, avšak odjezd jejich protáhl se až do 3. čce, kdy čauš turecký Mehemet aga přibyl do Prahy. Odjezd poselstva zajisté proto se protáhl, že se nemohly zjednatí peníze na drahocenné dary pro sultana a jeho zřítné hodnostáře. A musely se ovšem nasadití všechny páky, aby Porta udržena byla v dobré míře, jelikož vyslancům bylo uloženo kromě posavadních věcí žádati ještě za pomoc brannou.***) Tak velice tedy stížení byli slepotou falckrabě a kníže z Anhaltu v boji svém o českou korunu, že toužili po pomoci, kterou sám Bethlen považoval za nebezpečnou přese všechny domluvy knížete z Anhaltu. Jen ta okolnost, že Turci nebyli tehdáž více tak silni jako dříve a že příznivých poměrů roku 1620 hodlali užítí k útoku na kozáky při Černém moři, zachránila Rakousko před větší ještě bídou, nežli jakou zplo-dily vnitřní boje a spasila je před osudem poloostrova Balkánského.

Vyslanci čeští nastoupili tedy cestu do Cařihradu dne 3. čer- 1620 vence, vydali se však napřed do Báňské Bystřice, aby se tam připojili k poselství uherskému. Jelikož Bethlenovi počet vyslanců byl příliš nepatrným, falckrabě nařídil zástupcům českých přivtělených zemí, jež prodlévali v Bystřici, aby se připojili k tomuto poselství a tak počet vyslanců a jejich družiny vzrostl na více než 100 osob, neboť kromě Čechů a Uhrů byli v ní zastoupeni,

*) Skála IV. 216. Mnich. st. arch. Dvě pověřovací psaní dd. 9. kv. 1620 pro české vyslance.

**) Instrukce v mnich. st. archivě 425/5.

1620 jak už vypravováno, také stavové rakouští, jenž k tomu ustanovili čtyry osoby, mezi nimi jednoho člena rodu starhemberského. Uhry zastoupeny byly hlavně Štěpánem Doszim a Janem Rimaiem, Bethlen sám Balassim. Celá společnost nastoupila cestu svou z Bystřice dne 27. srpna, tedy teprve po zvolení Bethlena za krále, nesouc s sebou dary, jichž cena se páchila na 70.000 zl. *) Mezi nimi byly varhany se stříbrnými píšťalami, stříbrné ryby, 72 hodiněk, z nichž jediné ceněny na 4000 tolarů, tři veliká zrcadla, šest ušlechtilých sokolů a podobných cenných věcí více. **)

Poselství dostalo se v Cařihradě skvělého uvítání. Turečtí státníci osvědčili se za dary poskytnuté vděčnými alespoň potud, že vyslancům způsobili do Cařihradu vjezd co nejslavnější, vedouce je nejdelší cestou městem k jejich přibytí. Vyslanci odevzdali hned po svém příjezdu velkovezírovi listinu, v níž žádali sultána za spolek a brannou pomoc. Důvody, jimiž žádost svou podporovali, v tom vrcholily, že jen podporováním Bethlena a spojenců jeho Turci jsou pojištěni proti útokům a mohou panství své rozšiřovati, k čemuž Uhři jsou ochotni přispěti a proto jim chtějí Vácov vydati. ***) Pakli již tyto důvody vrhají špatné světlo na žadatele, svědčí jiné ještě, jimiž také podporovali svou žádost, o nedostatku sebeúcty, jako na př. udání, že 70.000 Uhrů jen proto netáhlo na pomoc Ludvíkovi k Moháči, že proniknutí byli větším přátelstvím k sultanu Sulejmanovi! Na Turky však takováto řeč dobře účinkovala, neboť když tato listina byla čtena v tureckém překladě v domě velkovezíra před četně shromážděnými hodnostáři, došla souhlasu u posluchačů a také sultan dal vyslancům příznivou odpověď, slíbiv jim brannou pomoc. Mezi Portou a spolčenými zeměmi uzavřena smlouva, již měly býti upraveny přátelské poměry mezi oběma stranami: Sedmihradsko mělo ostati posavadním způ-

*) Katona IX. 613.

**) Hammer, Geschichte des osmanischen Reiches. Dfl IV. 520.

***) U Katony čteme: Proxime quoque Vaciensem arcem cum portu Hungaris annuentibus Turcica gens occupavit. Já se domnívám, že se má čísti occupabit. Vácov padl do rukou Turků sice dne 5. listopadu a vyslanci přijeli do Cařihradu teprve dne 27. listopadu; hned po jejich příjezdu mohlo se však asi sotva co vědět o dobytí Vácova a proto vyslanci nemohli mluvit o věci dokonané nýbrž budoucí, která se teprve státi měla.

sobem sultanovi poplatným; co se týká Uher a ostatních zemí, Porta sice nepožadovala žádného poplatku, ale spolčeným zemím uloženo za povinnost, aby každých pět let vypravily do Cařihradu poselství s dary, „které by sultána byly důstojny“; poplatek nabyt tím jiného způsobu, jenž však tím byl zmírněn, že Porta taktéž slíbila vypravovati vždy po pěti letech posly své s dary do Uher a do Čech. — Velkovezír požadoval od jednatele císařského, aby byl přítomen, až vyslancům zemí spolčených sdělena bude přípověď sultanova o žádané pomoci. Když Starzer vyzvání to zamítl, Ali mu hrozil osudem tlumočnicka benátského. Tak velice tedy v Cařihradě vzdali se nyní všelikých ohledů na Ferdinanda.*)

Vyslancům byla sice slíbena branná pomoc, ale kdyby po slibu byla pomoc ta hned také v zápatí následovala, žadatelům byla by předce neprospěla. Vyslanci přibyli do Cařihradu dne 27. listopadu a tak počali vyjednávat s Portou teprve za 19 dní potom, kdy bitva na Bílé Hoře byla již rozhodnuta. Vyjednávání s Portou, o něž Bethlen tak horlivě se zasazoval, a jehož falckrabě a Anhalt s takovou nadějí se uchopili, nemělo tedy pro věc povstalců ani nejmenšího užitku; a peníze na zakoupení darů a na skvělé vydržování tak četného poselství, kteréž zjednány byly s tak velkými obtížemi, promrhány byly bez výsledku. Jen Turkům dostalo se všech výhod, aniž by byli splnili toho nejmenšího ze svých slibů, neboť nehledě k darům dne 5. listopadu dostal se do jich rukou Vácov překvapením posádky císařské, při čemž jim Bethlen prokázal služby vydatné, nám však neznámé.

*) Zpráva Starzrova ve víd. st. archivu u Hammera.

Hlava šestá.

Povstání v Rakousích až k sesazení Ferdinanda II.

- I. Nové vyjednávání o porovnání mezi stavy z Rohů a císařem. Podmínky stavů. Poslové stavů u Buquoye. Císař udílí poslům slyšení. Kufstein v Rozích. Kufstein a Traun žádají císaře, aby povolil všeobecné příměří. Deputace hornorakouská ve Vídni. Rozmluva Kufsteinova s Liechtensteinem a Breunerem. Opětné slyšení u císaře. Dne 3. dubna odevzdán spis s podmínkami, za kterými stavové z Rohů chtěli holdovati.
- II. Císař přijímá dne 11. dubna stavy dolnorakouské. Sdělení jim učiněná; jednání o těchto sděleních. Vypravení posla do Recu. Císaři podán spis pamětní. Návrat Fernbergrův z Recu. Dva císařské dekrety ze dne 16. května. Odpověď císařova na podmínky stavů z Rohů ze dne 3. dubna.
- III. Kufstein a Traun ubírají se do Recu. Stavové z Recu jsou odhodláni sesaditi Ferdinanda. Poslední jich pokus přiměti císaře, aby přijal jejich požadavky. Výhrůžný list tajným radám. Kufstein a pan z Meggova. Slyšení u císaře. Kufstein vypovězen z Vídne. Vídenští protestanti přimlouvají se za Kufsteina. Vyjednávání ve Vídni, jak dalece by se měly protestantům posavadní jich svobody zabezpečiti. Stavové dolnorakouští holdují dne 13. července 1620. Kufstein přidá se k císaři.
- IV. Rauber v Praze. Stavové v Recu se usnesou, zvolit krále Českého svým ochráncem. Stavové v Recu přísahají. Odpověď Bedřichova. Dekrety Ferdinandovy o trestech.

I.

Očekávati bylo tedy v nejkratší době srážku mezi nepřátelskými vojsky, jimž veleli Maximilian Bavorský a kníže z Anhaltu a jakožto prvního ovoce zbraní císařských nadáli se potlačení povstání v Rakousích, kteréž konečnými svými následky povstání českému v ničem

nezadalo. Také v Rakousích nepřítelství mezi panovníkem a poddanými jeho tak se zostřilo, že v části té země — v Dolních Rakousích — následovali příklad Čechů, císaře sesadili a k volbě nového panovníka se odhodlali, kdežto v Horních Rakousích přestali na skutečném sesazení císaře. Hnutí prodělalo mnohé přeměny nežli dospělo tohoto cíle; několikrát se podobalo, že nastoupí příměří a že stavové budou zastrašeni nebezpečenstvím, jakým hrozí bezohledné jednání, ale konečně zášť proti správě katolické zvážila všeliké obavy. O šffficím se hnutí v Rakousích vypravovali jsme za vypisování „Korespondenčního sjezdu“ norimberského, generálního sněmu v Praze a říšského sněmu v Báňské Bystřici, ale jen bližším vyličněním stavovského ruchu r. 1620 nabydeme světla, jak nepřítelství mohlo dosáhnouti takového stupně, že stavové od dynastie se chtěli odtrhnouti.

Když stavové v Rozích v lednu 1620 se rozhodli vojsko dolnorakouské vypraviti proti císaři, zhostili se strachu před Bethlenem Gaborem, který se jevil ještě při vyslání Kufsteina do Norimberka a usnesli se vyjednávat s ním o spolek a jen ta okolnost, že říšský sněm přešpurský náhlým odjezdem Bethlenovým tak rychle se skončil, nedovolila provésti to usnešení, které se stalo příliš pozdě. *) Současné uzavření příměří mezi císařem a knížetem Sedmihradským stavy zarazilo; spoléhající se na Uhry vypověděli válku císaři a tito nyní ustoupili z bojiště. Jednalo se tedy v Rozích o tom, zdali by se nemělo vyjednávat o mír s císařem, k čemuž stavové horno- i dolnorakouští byli právě pozváni. Jelikož Hornorakušané byli ochotni pozvání tomu vyhověti a deputaci k vyjednávání zvolili, **) rozhodli se také v Rozích k poradám se dostavit a zvolili (nejspíše koncem ledna) šest osob, po třech z každého stavu, z nichž uvádíme zejména pány Adama z Traunu, Ferdinanda z Herbersteinu a Hanse Ludvíka z Kufsteinu. Podle ustanovení císařova měly se obě deputace dostavit do Vídně dne 12. února,

V lednu
1620

*) Víd. sl. arch. Stavové v Rozích Hansovi Ludvíkovi z Kufsteina dd. 7. ledna 1620. — Tamtéž Diarium Kufsteinovo.

**) Saský st. arch. Stavové hornorak. Ferdinandovi II. z Lince 18. ledna. Do deputace hornorakouské zvoleni: probošt ze Sv. Florianu, pánové Pavel Geymann, Křištof Puchner a Erazim ze Starhemberku.

avšak lhůty této nedodrželi ani Hornorakušané ani Dolnorakušané;*) teprve zpráva o vítězné bitce vojska císařského u Langenloisu**) uspíšila odjezd Dolnorakušanů. Již totiž následujícího dne po této bitce stavové v Rozích shromáždění schválili instrukci, kterou se vyslanci ve Vídni měli spravovati. Doslovné znění instrukce této není nám známo, ale domníváme se, že se jí posílům jen ukládalo, aby sdělení císařská vyslechli a do Rohů o nich zprávu podali.

Pakli již Dolnorakušané teprve za několik dní po ustanovené lhůtě nastoupili cestu do Vídně, Hornorakušané ještě zdlouhavěji pozvání vyhovovali. Příčina spočívala v tom, že Tschernembl byl se před tím vydal do Rohů, aby se poradil se stavy stejně smýšlejícími, odtud vrátil se teprve okolo polovice března a stavové bez něho nechtěli podniknouti tak důležitý krok, jako bylo nové vyjednávání s Vídní. Poslové hornorakouští váhali také s cestou svou ze strachu před nebezpečenstvím, jaké jim hrozilo od císařského kolkolem se potulujícího lidu vojenského, který loupežnými svými nájezdy právě tehdy celou zemi děsil. Tak byl na př. pán z Greisweinu na svém hradě přepaden a zavražděn a takovéto loupeživosti vydání byli v šanc všickni kupci, kteří se svým zbožím cestovali podle Dunaje. Lineckým posílům nedostávalo se tedy odvahy na cestu, jíž přese všechny listy právozní odvažovali se svého života. Dva z poslů také skutečně úkol ten zamítli a místo nich museli jiní býti zvoleni.***) Teprve asi v polovici března Hornorakušané dali se skutečně na cestu.

Instrukce daná posílům hornorakouským, o níž jsme dokonale zpraveni, proniknuta je úplně duchem Tschernemblovým. Posílům se zakazuje, aby ve Vídni nejednali o holdování, jelikož záležitost tato náleží na sněm linecký a jen v Linci smí býti holdováno knížeti, kterýž se má osobně dostaviti a k panování je oprávněn. Postoupení, kteréž arcikníže Albrecht učinil ve prospěch císaře, se

*) Saský st. arch. Stavové hornorak. Ferdinandovi dd. 5. února 1620.

**) Stavové z Rohů Hansovi Ludvíkovi z Kufsteina dd. 20. března 1620 ve víd. st. arch.

***) Saský st. arch. Výtah listu z Lince dd. 16. března 1620. Místo vystouplého probošta ze Sv. Florianu a pana Geymanna zvoleni opat z Milheringu a pan Šimon Engel.

vytýkalo, že se nemělo státi bez svolení stavů a že tedy jejich rada se musí vyhledávati. Jakožto podmínky, za kterými jevíli ochotu po odstranění všech stížností holdovati, kladli nejen jednoduché potvrzení svých svobod náboženských a politických, nýbrž požadovali zároveň, aby tyto vyloženy byly takovým způsobem, by odtud všeliké spory byly zmařeny. — Kdyby byl císař chtěl tomuto požadavku vyhověti, byl by musel dát vypracovati ústavu a ji stavům předložiti a jen tehdy, kdyby je byla uspokojila, byl by býval přijat v zemi za pána. — Jelikož v Linci myslili, že ve Vídni budou s posly jich porady také o prostředcích k zjednání míru, dáno jim i v tomto ohledu pokynutí. Císař měl svůj lid válečný rozpustiti, měl nové poměry v Uhrách a Čechách uznati a měl za ztrátu panství českého tím se těšiti, že říše tato byla již dvakrát v držení Habsburků a že o ni přišli a děje-li se to nyní po třetí, že není naprosto vyloučena naděje, že v budoucnosti bude moci býti zase přátelským způsobem získána.*)

Když deputace dolnorakouská, jenž se na cestu do Vídně vydala dne 21. února, zavítala do Kremže, pozdravila tam císařského generála hraběte Buquoye. Tento podotkl Kufsteinovi, jak s potěšením slyšel, že je mocen jazyka španělského; a potom jej odvedl k oknu, aby s ním po straně pohovořil. Mluvílo se hlavně o „konfederaci“ v srpnu 1619 mezi Rakušany a Čechy uzavřené. Generál prohlásil, že císař je ochoten potvrdit všecky výsady stavů rakouských a všecky jejich svobody o víře, ale k schválení konfederace že se nikdy neodhodlá. Kufstein obhajuje stavů rakouských snažil se také dokázati, že by císař potvrzením konfederace žádnou škodu neutrpěl.**)

Jakkoli stížnosti stavů rakouských byly oprávněny, požadavkem svým, aby císař uznal spolek s Čechy, osvědčili zřejmě, že nerozuměli poměrům politickým. Spolek s Čechy, jenž byl uzavřen hlavně k vzájemnému hájení ústavy, jen tehdy mohl míti smysl, kdyby obě země byly pod tímtéž panovníkem; pak by se snad bylo mohlo očekávati od císaře, že kousne do tohoto kyselého jablka a že schválí zřízení, kteréž bylo zárodkem nových povstání.

*) Saský st. arch. Instrukce poslům hornorakouským.

***) Kufsteinovo Diarium ve víd. st. arch.

Ale nikdy nemohl Ferdinand svoliti, aby poddaní jeho uzavřeli s cizím národem spolek, jenž se vztahoval na vnitřní záležitosti říše jeho. Ukázalo se, že stavovští sborové XVII. století v zápasech svých proti všemohoucnosti knížat nijakž se neklonili k náhledům, jenž by stát mohly postavit na lepší základ a že přechod od státu středověkého k modernímu mohl se státi jen prostředkem absolutismu.

Když poslové příštího dne chtějí dále cestovati do Vídně již na loď vstoupili, přispěchal za nimi známý pan z Thonradlu, jenž také prodléval v Kremži, a žádal pana z Kufsteinu, aby ještě jednou navštívil hraběte Buquoye. Císařský velitel, jenž byl projevem přání po této rozmluvě, přijal pana z Kufsteinu u přítomnosti plukovníka Maximiliana z Liechtensteina a opět jej hleděl přemluvíti, aby upustil od konfederace. Za rozmluvy, v níž účastnil se také Liechtenstein a která se tentokráte italsky vedla, Kufstein poznamenal, že by bylo lze povstání české po dobrém ukliditi, kdyby císař prostředkování přenesl na říši Německou. Buquoy a Liechtenstein se smáli tomuto naivnímu tvrzení a první se tázal, zdali by se Kufstein, kdyby mu někdo plášť ukradl, dovolával soudce, aby rozhodl, komu plášť má připadnouti. Kufstein prohlásil, že by to jistě učinil, kdyby tím krveprolití se mohlo odvrátiti a proto myslí, že císař z téhož důvodu povinen je podobně jednati. Po té byla rozmluva přerušena a plulo se do Vídně. *)

1620 Poslové přibyli do Vídně dne 22. února. Za dva dni po svém příjezdu podali žádost císařské komoře, aby statky jejich ušetřeny byly loupeží vojska císařského a nejspíše také, aby příměří s Uhrami právě uzavřené, platilo pro celé bojiště. Potom uplynul celý týden, aniž by se něco podnikalo, poslové se ani neucházeli o slyšení u císaře, nýbrž trávili čas společenskými zábavami a účastnili se také v maškarním plesu, jenž se přes všeobecný nedostatek odbýval v domě pana z Harrachu, ovšem na útraty vyslance španělského. **) Když však dne 3. března došly znepokojující zprávy o postupování Buquoyově, vzalo váhání konec a poslové žádali

*) Víd. st. arch. Diarium Kufsteinovo.

**) Víd. st. arch. Ferdinand Buquoyovi dd. 28. února 1620.

za slyšení, kterého se jim příštího dne dostalo. Před císařem omlouvali se nejprvé, že čekajíce nadarmo na Hornorakušany ne-
žádali tak dlouho za slyšení a pak si trpce stěžovali na svízele
války, při čemž se zmínili o události, že 200 osob, které se utekly
na jeden ostrov před loupeživými žoldněři, tam mrazem zahynulo.
O holdování a konfederaci nebo o jiné otázce politické ani slovem
se nezmínili. Císař, kterému mlčení toto bylo zajisté nápadno,
propouštěje posly ujišťoval, že jim co nejdříve odpověď udělí.
Chování poslů muselo býti skutečně nápadným; ve Vídni nemohli
si je jinak vysvětliti, nežli že spíše přišli do Vídně, aby věci
pozorovali, a ne aby o smír vyjednávali. Když pak dokonce pan
z Kufsteinu dne 6. března se odebral z Vídně do Rohů, nedůvě- 1620
řovalo se mu, a Buquoy mu odepřel nový průvod ozbrojený, pro-
hlašuje vyjednávání za pouhé mámidlo, které ho nezadrží, aby
postoupil proti Rohům.*)

Co asi pana z Kufsteinu přimělo k cestě do Rohů, není určitě
známo; ale hledíme-li k následujícím listinám, můžeme se domní-
vati, že asi proto se tam vydal, aby stavům oznámil, že císař nyní
rozhodně na tom trvá, aby se mu holdovalo a že k tomu ustanovil
den 8. dubna. Kromě toho snad se snažil přiměti stavy k povol-
nějšímu chování proti císaři a k snížení podmínek holdovacích,
poněvadž by císař jen tímto způsobem mohl býti získán, aby pří-
měří povolil také Rakousům. Při tom snad káral nepřátelství jejich
proti císaři, jaké se osvědčilo spojením vojska jejich s českou ar-
mádou. Zdali tím vzbudil u stavů v Rozích nedůvěru nebo zdali
mu tito již z jiných příčin nedůvěřovali, jisto je, že nedůvěru tuto
bylo znamenati, když Kufstein velitele vojska dolnorakouského po-
žádal za soukromou rozmluvu. Stavové ji zakázali; chce-li Kufstein
něco sdělití panovi z Hofkirchen, může prý tak učiniti u jich
všech přítomnosti. Nedůvěra jejich pak ještě vzrostla, když Kufstein
Ondřeji Thonradlovi bez obalu projevil své námitky proti směru,
jakým se dali stavové.

V Rozích děly se nyní porady, jaká instrukce měla by se
dátí panovi z Kufsteina v otázce holdování a strany příměří;

*) Kufsteinovo Diarium a listy průvodní ve víd. st. arch.

stavové cítili, že je jim konečně ustanoviti podmínky a proto usnísti se o spise velkého dosahu. Víme-li, že Tschernembl právě tou dobou prodléval v Rozích, nebudeme se diviti, že instrukce dolnorakouská srovnává se velice s instrukcí hornorakouskou nahoře uvedenou. V listě císaři určeném *) prohlásili stavové v Rozích, že budou jen tehdy holdovati, budou-li všecky jejich výsady potvrzeny a vyhová-li se všem stížnostem, které se proti nim skutečně staly. Dolnorakušané nechtěli se spokojiti s pouhým všeobecným potvrzením; měloť se vztahovati na jednotlivá rozhodnutí Maximiliana II. a Matiaše o věcech náboženských, jichž stavové osm uvedli, a podobně mělo se státi se svobodami politickými. Všecky výsady, sliby a rozhodnutí, které se vztahovaly na správu, soudnictví, udělování lén, obsazování zemských a jiných úřadů, na volbu soudců a rad v nižších stavech, na mýto, obchod se solí a obilím, dovážení vína a mouky, měly býti potvrzeny a novými svobodami rozšířeny. Tak měla býti země ušetřena přehlížení, pochodů a vybývání vojska, — a jelikož jak známo, jiné země přednesly podobné žádosti, tak by se byly musely válečné operace nejspíše do měsíce přeložiti — a bez rady stavů neměla býti také žádná válka započata. K tomu všemu připojili žádost, aby císař „konfederaci“ jejich s Čechy potvrdil. Kdybychom byli také srozuměni s obsahem těchto požadavků, museli bychom předce uznati, že by uspokojení jich bylo předpokládalo zdlouhavou práci. Bylo by bývalo potřebí dlouhého zkoumání, aby se jasně zjistilo, co vlastně stavové za svou privilej považovali, jak dalece nároky své obvyklostí nebo ústními sliby svých panovníků odůvodňovali; a neméně zdlouhavou prací bylo by bývalo, všecko to vhodným způsobem sepsati. Neboť kdyby se bylo mělo přání stavů vyhověti, byl by se jim byl musel, jak jsme poznamenali již při instrukci hornorakouské, předložiti příhodný návrh ústavní a ten se nemohl ovšem v několika dnech sestaviti.

Mezi denníky, v nichž Kufstein s velkou důkladností vypravuje o svých rozličných cestách vyslaneckých, nalézá se spis nedatovaný, z něhož se dovídáme, že jeden z náčelníků stavovských

---

*) Saský st. archiv. Stavové dolnorak. Ferdinandovi II. bez datum.

učinil návrh, aby požadavky, které se císaři mají přednésti, byly o některé nové rozmnoženy. Předně požadoval, aby stavům rakouským popřána byla svobodná „korespondence“ s Uníí, s cizími knížaty a s jinými zeměmi, t. j. jinými slovy, aby stavům rakouským bylo povoleno, čeho němečtí říšští stavové dosáhli mírem vestfalským, totiž právo uzavíratí spolky s knížaty zahraničnými. Za druhé požadoval od císaře náhradu za škody válkou způsobené. Konečně si přál, co se dotýče správy, aby doktoři z vládních sborů byli vymezení, a aby tedy vláda považovala se a zachovávala za právo šlechtě příslušné; avšak v tomto posledním kuse byl volen k ústupku.*) Přepjaté tyto náhledy a požadavky nedošly prozatím obecného souhlasu a přestalo se na požadavcích nahoře vytknutých.

Dne 13. března odevzdal pan z Friedesheimu, jenž za nepřítomnosti Traunovy předsedal stavům v Rozích, panovi z Kufsteina list pro císaře určený.***) Kufstein se s ním vydal do Vídně, kde po poradě s Traunem a ostatními protestanty se rozhodl, prozatím ho neodevzdati, nýbrž císaře napřed požádati, aby příměří povolil také Rakousům; Kufstein a přátelé jeho také proto neuznávali za dobré, počítí již nyní s vyjednáváním o holdování, poněvadž deputace hornorakouská vždy ještě do Vídně nepřibyla a záležitost tato každým způsobem vyžadovala společné jednání. Tak se stalo, když Kufstein a Traun ucházeli se u císaře o slyšení^{20. břez. 1620} a toto jim bylo povoleno, že Traun žádal jen za povolení příměří a rozšíření jeho na celé dějiště válečné. Císař nepouštěl se s oběma pány do delší rozmluvy, nýbrž naznačil jen, že jim dá odpověď brzy doručiti; a tato byla jim skutečně za několik dní dodána. Ferdinand zamítl všeobecné příměří a vyzval protestanty, aby se dostavili k holdování, které ustanovil na 8. dubna. Jelikož arcikníže Albrecht byl se již dne 8. října 1619 s císařem dohodl a Rakousy mu postoupil, Ferdinand nyní holdování požadoval pro sebe.***)

*) Víd. st. arch. Návrh jednoho členu v Rozích.

***) Kufsteinovo diarium 13. března a 3. dubna 1620 ve víd. st. archivu. — Tamtéž zpráva Kufsteinova o vyjednávání v Rozích dd. 19. března 1620.

****) Tamtéž. Kufstein vypravuje, že rozhodnutí císařovo obdrželi dne 27. bř. Khevenhiller IX, 1036 udává, že datovano je 24. března 1620.

Způsobem rovně rozhodným vyslovil se Ferdinand také proti Hornorakušanům, jejichž deputace konečně těchto dnů byla do Vídně přibyla. V deputaci byli prelát z Wilheringu a pánové Erazim ze Starhemberku, Šimon Engel a Krištof Puchner, z nichž tři poslední zajisté cestovali přes Rohy a tam zpraveni byli o nedůvěře, jaká se stavů tamějších zmocnila proti pánovi z Kufsteina. Když dorazili do Vídně 24. března, nechtěli snad proto jednati společně s deputací dolnorakouskou. Kufstein však dovedl zaplašiti špatný jich rozmar přívětivými domlouvami a tak se stala konečně shoda o společném jednání. Usnešení toto nemělo ostatně žádného výsledku, jelikož Ferdinand zamítl vyjednávání s deputací hornorakouskou, poněvadž se vymlouvala na nedostatečné plnomocenství, když zvěděla, že Ferdinand požaduje, aby se holdovalo jemu a ne Albrechtovi a že tedy postoupení považuje za upravené bez spolupůsobení stavů.*) Hornorakušané museli následkem doručeného jim nařízení opustit Vídeň a vrátili se teprve po dlouhé době. Že také později nedávali svým poslům instrukcí Ferdinandovi příznivých, jeví se již podle toho, že uložili osobám, které vypravili na současný generální sněm český, působiti k tomu, aby se přerušilo všeliké vyjednávání s císařem strany příměří a aby se spokojili jen s mírem konečným, jenž měl míti, jak samo sebou se rozumí, za základ uznání nových poměrů v Čechách a v Uhrách, odzbrojení císaře a katolíků a ozbrojení protestantů.***) Hornorakušané osvědčili se býti bystřejšími mysliteli, jenž poslední důsledky posavadního svého jednání nezakrývali mnohomluvnými frázemi; jen v tom se špatnou se potázali, že pád císařského panství očekávali od stavovských piklů a ne od činného a obětavého jednání.

Protestantům dolnorakouským ve Vídni zasedajícím bylo se nyní rozhodnouti, co by měli učiniti naproti rozkazu císařovu, kterým holdování ustanoveno na den 8. dubna, mají-li osud svůj sloučiti se stavy v Rozích nebo jednati samostatně. Byl jich počet nemalý a snad předčili soudruhy své v Rozích, neboť ze stavu

*) Přípis císařský Hornorakušanům, Khevenhiller IX, 898.

***) Saský st. arch. Legati Austriæ superioris ad legatos principis Transylvaniæ et statuum regni Hungariæ, dd. 23. dub. 1620. — Tamtéž. Literæ statuum Austriæ superioris ad comitia regni Bohemiæ dd. 28. dub. 1620.

panského bylo ve Vídni 36 osob a 42 rytíři. Deputace z Rohů vynasnažovala se prozatím roztržku odvrátit; sám lojálně smýšlející pan z Kufsteina je povzbuzoval, aby se vzájemně společili a dále odporovali. Byl podrážděn rozhodným jednáním císařovým a svým stavovským a protestantským citům ulevil v rozmluvě, kterou vedle Erazima ze Starhemberku měl v těchto dnech s knížetem z Liechtensteina a panem z Breuneru. Prohlásil, že při dvoře se klamou, pakli očekávají, že stavové se dostaví k holdování, nežli vyjednávání bude ukončeno. Zároveň kladl důraz na nutnost příměří; a když pan z Breuneru se ho tázal, kde by císař zatím měl ubytovati své vojsko, nebyl na rozpacích o odpověď, navrhuje, aby vojsko císařské posunuto bylo k štýrským hranicím. Kdyby císař v otázce o příměří osvědčil se povolným a protestanty přestal utiskovati, sliboval mu z toho nejskvělejší výhody ano i znovu-nabytí Čech, jelikož prý by stavové tamější podřídili se ve sporu svým rozhodnutí soudu k tomu konci sestaveného. *)

Jelikož tyto dobře míněné avšak každým způsobem marné návrhy neměly za následek odklad holdování na 8. dubna ustanoveného, Traun a Kufstein se dohodli, aby tento požádal císaře za slyšení, aby mu podal spis pamětní a v něm žádal za vyjednávání alespoň v otázce holdovací. Slyšení toto bylo povoleno, Kufstein odevzdal spis pamětní a žádal zároveň, aby se ušetřilo jednoho statku rodu jeho náležejícího. Ferdinand odvětil, že vyjednávání se stavy nechce přerušiti a není-li v dekretu, kterým je svolává k holdování, o tom řeči, stalo prý se to jen nedopatřením, ostatně že chce podaný spis pamětní přečísti. Panovi z Kufsteinu projevil své politování nad ztrátami, které utrpěl na svém statku, neboť jej a bratry jeho že považuje za věrné poddané, ale dal mu na uvážení — jaksi co ospravedlnění za škodu způsobenou — zdali jej samého „nemělo by boleti, že s Čechy tak daleko se pustili, že by spíše považoval za možné, aby se hora sesypala než-li, aby se něco takového stalo.“ — Projeviv potom naději, že Kufstein a bratří jeho u věrnosti a poslušnosti setrvají, přál si věděti jméno statku a ujišťoval, když mu (Puchberg) byl jmenován, že nařídí,

31. břez.
1920

*) Denník Kufsteinův ve víd. st. arch.

aby byl ušetřen. Slyšení tím se ukončilo, že Kufstein poděkoval císaři za tu milost a svou nezlomnou věrností jej ujišťoval. Sám osobně snad byl proniknut smýšlením takovým, ale smýšlení svých mandantů v okamžiku tomto netlumočil.*)

Přípověď, kterou Ferdinand učinil panovi z Kufsteina, že vyjednávatel se stavy z Rohů nechce přerušiti, potud byla splněna, že jemu a panovi z Traunu udělil dne 3. dubna slyšení, v kterémž 1620 oba pánové podali císaři konečně onen spis, v kterém, jak jsme byli vyložili, přednesli podmínky, za kterými chtěli holdovati.**)

Ferdinand nepustil se do žádného uvažování, nýbrž vyslechnuv trpělivě pana z Traunu přijal pak zmíněný spis s tím slibem, že jej blíže prozkoumá. Když bylo slyšení u konce a oba pánové chtěli odejti, vyzváni jsou vstoupiti do vedlejší komnaty, kde tajný rada hrabě z Meggova a Dr. Werda je očekávali a na rozkaz císařův důvody vykládali, pro které k příměří všeobecnému nemůže svoliti. O příměří s Čechy nemůže prý býti řeči, poněvadž by císař v nárocích svých na panství nad touto korunou dalším rozhodnutí tím prejudikoval. Jináče však že věci mají se s Rakousy; tu že není zapotřebí žádného příměří, budou-li se chtít stavové s náhledy císařovými, jak on si přeje, srovnati.

II.

Zatím přiblížil se 8. duben, kdy se mělo holdovati. Vláda toho dne ničeho nečinila, ale příštího dne počalo vyjednávatel mezi stavy katolickými a evangelíky ve Vídni shromážděnými o holdování, které by se bezprostředně předsevzalo. Kufstein snažil se odvrátit protestanty císařsky smýšlející od každého kroku, jenž by mezi nimi a souvěrci jejich, kteří zatím z Rohů do Recu se přestěhovali, způsobil roztržku; i zpěchoval se proto odebrati se do hradu, kam pozváni byli všichni ve Vídni přítomní stavové k vyslechnutí některých věcí. Změnil však jakož i ostatní členové deputace svůj úmysl, když jim bylo slíbeno, že po přednešení těch

*) Denník Kufsteinův.

**) Kufsteinovo Diarium ve víd. st. arch.

věci pan Pavel Jakub ze Starhemberku prohlásí před císařem: stavové že v otázce o holdování nechtí učiniti dalšího kroku, dokud od stavů v Recu nedojde určité osvědčení.*)

Když stavové shromáždili se v sni audienční a také císař se dostavil, přítomní vyzváni jsou holdovati s tím podotknutím, že arcikníže Albrecht vzdal se Rakous a že listina postupovací odevzdává se jim zároveň s třemi jinými dokumenty.***) Pavel Jakub ze Starhemberku ujav se slova podle slibu svého požadoval, aby další jednání se odložilo, jelikož stavové evangeličtí věci přednešené chtějí zrale uvážiti. Císař zarazil se nad tímto požadavkem, povolal k sobě pana z Eggenberku, potichu s ním hovořil a přibral také pana z Harrachu a Meggova k této poradě, ana tím se skončila, že císař povstana do komnat svých se odebral a sezení tím uzavřel. Stavové odešli nyní do sněmovny, kdež čteny byly listiny odevzdané; první vyzváni jsou stavové holdovati, druhou vzdával se arcikníže Rakous, třetí arcikníže jmenovaný oznamoval stavům své rozhodnutí, čtvrtá byla dekret císařský napomínající stavy obou vyznání, aby vzájemné neshody uklidili smírným vyrovnáním. Když listiny byly přečteny, prohlásil Pavel Jakub ze Starhemberku, že porady o urovnání neshod nemohou se díti společně s katolíky, a jelikož souvěrci jeho s ním souhlasili, shromáždění se rozešlo a protestanti odebrali se do síně rytířské.

Nyní naskytla se nová obtíž; mají-li pánové z Kufsteinu, Traunu oc súčasnit se v shromáždění jako stavové nebo jako poslové stavů reckých? Po dlouhém o tom rokování usnešeno na návrh Starhembergův, aby Kufstein a soudruzi jeho uznání byli za posly stavů z Recu a zároveň aby zasláno bylo do Recu psaní, kterým by byli vybídnuti do Vídně se dostaviti.***) Aby psaní toto mělo větší váhu, usnešeno zaslat je do Recu po deputaci, do kteréž zvoleni pánové Jiří Achác Enenkl a Fernberger, když byl pan Quintin Althan volbu zamítl. Enenkl nemohl se vydat na

*) Denník Kufsteinův.

***) Khevenhiller, IX, 1034 udává mylně 15. místo 11. dubna jakožto datum, kdy se tyto věci zběhly. — Diarium Kufsteinovo. — Saský st. arch. Z Vídně dd. 15. dubna 1620.

***) Denník Kufsteinův.

cestu, jelikož se roznemohl*) a tak zvolen na místo jeho Hans Jáchim z Trauttmansdorffu a když i tento nedostatkem zdraví se omlouval, nebyl nikdo více volen, nýbrž poselství svěřeno jedinému panu Fernbergrovi. Císař vyjednávání toto podporoval tím způsobem, že nabídl svobodný průvod všem členům reckého shromáždění, kdyby přišli do Vídně a posavadní svůj odpor ospravedlnili. Ferdinand tedy nechtěl více zakryti chování protestantů dolnorakouských pláštěm zapomenutí, nýbrž požadoval již ospravedlnění; můžeme se však domnívati, že by se byl spokojil s pouhou omlouvou. Lhůtu, do které chtěl Recké přijmouti na milost, položil na třetí pátek velikonoční, tedy na den 21. dubna.

Uplynul delší čas, nežli Rečtí byli zpraveni o událostech ve Vídni, jelikož pan Fernberger odjel do Recu teprvé dne 21. dubna tedy téhož dne, který byl Ferdinand ustanovil za lhůtu, do které chtěl se stavy z Recu vyjednávati. Vina toho byla zrovna tak na protestantech ve Vídni sněmujících, kteří velmi rozvláčně jednajíce nové a nové věci císaři přednášeli a proto odjezd Fernbergrův protahovali, jako na císaři, k němuž v témdni pašijovém bylo ještě méně přístupu nežli kdy jindy. Konalť co nejhorlivěji svou pobožnost. V noci na velký pátek bylo jej viděti, an šel v průvodu s mrskáči a příštího dne navštěvoval již od 5 hodin ráno pěšky boží hroby v kostelích. Zdá se, že mlčky svolil k prodloužení lhůty Reckým, neboť přes týden po lhůtě neuchopil se dalších prostředků.

Poslové rečtí ve Vídni přítomní užili doby, po kterou čekali na odpověď z Recu, k tomu, že ve spolku s vídeňskými svými souvěrci vypracovali pamětní spis pro císaře,**) v němž jednali o prostředcích a způsobech, jak by se dal zjednatí mír všeobecný. Když s tímto spisem deputace vedená panem z Traunu dostavila se do hradu, uvítal ji nejprvé pan z Eggenberku a tázal se důvěrně pana z Traunu, neobsahuje-li spis nic urážlivého pro císaře.

*) Denník Kufsteinův. Enenkl zemřel podle udání Kufsteinova dne 1. května 1620.

**) O návrhu tom nabýváme vědomosti jen ze zápisek Kufsteinových (z denníku ve Víd. st. arch.), aniž bychom znali znění jeho. Ale domníváme se, že návrh tento je totožný se spisem u Khevenhillera IX, 1038 a ssl. otištěným.

Kdyby tak bylo, císař prý by ostře odpověděl a pak že by bylo lépe, kdyby se od slyšení upustilo. Jelikož pan z Traunu nejvyššího hofmistra o opaku ujistil, byli vyslanci uvedeni k slyšení, při čemž Ferdinand nešetřil přívětivých slov, aniž by se byl s deputací pustil do podrobnějšího rozhovoru o věci.^{3. kv. 1620}

Co se dotýče spisu podaného, projeveno v něm nejprve politování, že roku 1615 nestala se konfederace veškerého Rakouska, poněvadž nynější válka byla by se tím předešla a také se káralo, že se neužilo rad, které stavové rakouští od počátku povstání byli udělili, poněvadž prý by se válce započaté byla jistě přítrž učinila. Dále přednešena otázka, má-li se mír vyhledávati mocí zbraně nebo po dobrém a odporoučen způsob poslední; bylot raděno císaři co nejdůtklivěji, aby počal vyjednávatí o mír a dokazováno, že všeobecné příměří je podmínkou nezbytnou. V návrhu požadovalo se dále, aby Ferdinand potvrdil všechny privileje, aby vyložil místa sporná a vyhověl všem oznámeným stížnostem. Kdyby všecko to splnil, projevena mu naděje, že knížata říšští propůjčí se za prostředkovatele ve sporu jeho o Čechy. Zdali účelem toho prostředkování má býti obnovení panství habsburského v Čechách nebo ne, o tom návrh mlčel. A předce to bylo otázkou nejpalčivější: císař musel věděti, zdali za svou povolnost bude moci počítat na dosažení panství českého; slovy planými, která ani jako slib nevypadala, nemohl se nechat zdržeti a tak byl již předkem zpečetěn osud navrhovaného prostředkování. Neboť již po několika dnech císař návrhy tyto zamítl, *) požaduje bezodkladné holdování, poněvadž prý příklad tento způsobí dobrý dojem a mír uspěší. Druhým dekretem, který byl nejspíše zároveň dodán protestantům dolnorakouským, napomenuti tito, aby se vzdali spolku svého s Čechy. **) Záleželo tedy na tom, co Rečtí odpovědí na vyzvání od Fernbergra jim dodané.

*) Diarium Kufsteinovo ve víd. st. arch. Kufstein mluví jen o dekretu, aniž by ho blíže charakterisoval. Jsme přesvědčeni, že dekret je totožný s oním, jež uvádí Khevenhiller IX. st. 1052.

**) Khevenhiller IX. str. 1049. Přepis tohoto dekretu nalézá se také v saském str. arch.

1620 Dne 8. května přibyl pan Fernberger z Recu se zprávou, že většina tamějších stavů ostane dobrého smýšlení (wohl „intentionirt“ sei), dostane-li se jim požadovaného potvrzení a asekurace privileji jejich. Pakli dobře rozumíme této řeči kroucené, bylo tím naznačeno, že stavové rečtí také nyní byli jen tehdy ochotni holdovati, když by uspokojeno bylo přání jejich, když by tedy návrh ústavní došel souhlasu jejich a když by se jim dostalo určité záruky, že tato nová ústava bude zachovávána; a za záruku takovou považovali příměří, konfederaci a podobné od císaře často i s dobrým důvodem zamítnuté podmínky. Jest se tím méně diviti, že Rečtí tak vytrvale se přidržovali konfederace, jelikož také lojalní Kufstein nechtěl od ní za žádnou výminkou upustiti a když přišla z Recu odpověď, císaři pamětní spis podal, kterým mu nejspíše oznamoval požadavky recké a při tom zvláště konfederaci schvaloval. Pamětní spis způsobil na císaře tím menší účinek, jelikož od května mohl se bezpečně spoléhati na brzkou pomoc vojska ligistického a španělského a okamžité obtíže nebyly tak velké, aby byl ještě nalézal zálibu v nekonečném vyjednávání. Oddal se tedy mlčení.

Také z Lince přišla tou dobou poslům hornorakouským, kteří se zase do Vídně navrátili, instrukce, jak by se dále měli zachovati. *) Instrukcí, kteráž jevila posavadní nepřátelství stavů hornorakouských, ukládalo se poslům, požadovat od císaře úplnou náhradu za spustošené statky. Ve smyslu dřívějších usnešení nekladla se z Lince žádná váha na příměří, ale napomínán byl císař, aby uzavřel mír skutečný, který za poměrů panujících musel býti sloučen se zkázou panství jeho. Zdá se, že císař také na tyto požadavky nedal odpovědi.

Mlčení Ferdinandovo dotýkalo se nejcitlivěji Dolnorakušanů, jejichž zástupců ve Vídni docházely nejhrůznější zprávy o šířícím se pustošení jich hradů, měst a vesnic. Tito si tedy zvláštním přípisem k císaři stěžovali na tyto spousty a neslýchané svízele s nimi spojené; avšak i tento spis stihl osud memoiru. Naproti tomu stavům

---

*) Stavové hornorakouští svým poslům ve Vídni dd. 5. května 1620. Saský st. arch.

obou konfesí ve Vídni přítomným doručen dne 16. května dekret 1620 císařský, kterým byli důrazně vyzváni, aby dne 1. června holdovali. *) Kromě tohoto dekretu protestanti dolnorakouští obdrželi druhý, kterým císař sliboval, že jim tři dni před lhůtou k holdování ustanovenou (tedy dne 28. května) doručiti dá odpověď na požadavky dne 3. dubna od Trauna a Kufsteina předložené, „že nebudou mít příčiny, na ni si stěžovati.“ Již předkem nemohlo býti pochybnosti, že bude málo potěšitelnou, jelikož několikerym prohlášením, kteréž císař učinil od 3. dubna, požadavky stavovské byly již v jednotlivých kusech zamítnuty. Jen pro velkou slavnost slíbil snad Ferdinand ještě jednou dostatečnou odpověď.**) O tři dni později císař poslal také Hornorakušanům do Lince 19. kv. 1620 dekret, kterým jsou vyzváni, aby dostavili se k holdování ke dni 9. června. ***)

Poslové řečí považovali nyní úkol svůj ve Vídni za ukončený, poněvadž museli vyznati, že oběma dekrety císařskými všeliké další vyjednávání je zastaveno. Když Kufstein a Traun císaři se poroučeli, trval tento na svém stanovišti, ale nepovolnost svou osladil nejvýše milostivým chováním k oběma pánům. Zvědév za rozmluvy, že okamžitě neodjedou, projevil naději, že je ještě jednou spatří a skutečně ještě téhož dne pozval pana z Kufsteina k důvěrné rozmluvě na příští den. †)

Poznamenali jsme již, že Ferdinand osobním svým chováním dovedl si získati osoby druhé, jelikož způsobu a řečí svou jevil dobrosrdečnost a bodrou mysl kmene jihoněmeckého. V slyšení, které udělil panovi z Kufsteina, jevil se ještě nad svůj slavený obyčej přívětivým, snad z vypočítavosti, ale zajisté také proto, že se rozpomínal na osvědčenou věrnost a platné služby rodu tohoto; každým však způsobem dosáhl svého účelu, pakli chtěl pana z Kufsteina získati pro hájení svých zájmů. Slyšení počalo se tím, že

*) Víd. st. arch. Diarium Kufsteinovo. — Saský st. arch. Z Vídně dd. 20. kv. 1620.

**) Diarium Kufsteinovo ve víd. st. arch.

***) Saský st. arch. Odpověď Hornorakušanů císaři dd. 5. čna. 1620.

†) Diarium Kufsteinovo.

císař žádal Kufsteina, zasadit se v Recu, by stavy přiměl k holdování, že mu službu tuto oplatí milostí císařskou. Na milostivé toto oslovení pan z Kufsteina jal se ubezpečovati císaře o své oddanosti a nezlomné věrnosti. Byl ochoten císaři sloužiti, ale jak činnost jeho mohla míti žádoucí účinek, když stavům v Recu nemohl zvěstovati, že třeba jen jediný požadavek je vyplněn. Sděлил tedy císaři své obavy prose jej, aby v moudrosti své ukázal mu způsob, kterým by v Recu mohl cíle dojíti.

Otázka obsahovala více, nežli Ferdinand mohl zodpověditi. K dostatečné odpovědi bylo zapotřebí nejméně dokonalé známosti stavu věcí, hlubšího proniknutí poměrů a smýšlení, které by ze zásady nebylo protestantům nepřívětivo; a všeho toho při Ferdinandovi nebylo. Odpověď jeho dokazuje, že věc správně pochopujeme; neboť přemýšlev z překvapení nad touto otázkou několik okamžiků odpověděl: „Milý Kufsteine, bylo by mi nejmilejší, kdyby ste vy a ti ostatní jednoduše přišli do Vídně, kde bychom věc mohli dobře ukončiti.“ Byl to pohodlný způsob, jakým císař velké neshody v zemi své chtěl ukončiti, anižby sám v něčem povolil; ale Kufstein nemyslel, že mu tím ukázal žádoucí cestu, a prohlásil tedy zase, že příchodu stavů do Vídně nelze se nadíti, nedá-li císař na požadavky jejich dne 3. dubna prohlášené přiměřenou odpověď. Jelikož však milostivé chování císařovo neostalo při něm bez účinku, dovolil si naznačiti způsob, kterým by u stavů v Recu mohlo být vzbuzeno příznivější smýšlení. Myslel totiž, že by bylo dobře, kdyby císař některým z nich zaslal psaní a požádal je za jich dobré služby. Císaři rada tato nebyla proti mysli, jelikož mohl se tak vyhnouti obtížím, a proto se tázal, komu by měl psáti, aby se nevydal posměchu. Nyní byl zase Kufstein v rozpacích; nemohl při nejlepším vůli nikoho udati, kdo by psaním císařským pohnouti se dal ku změně politického svého smýšlení; jen o svých obou bratřích mohl s polovice slíbiti. Když se Ferdinand tázal, jak by psaní účinkovalo na dolnorakouského generála Hofkirchena, Kufstein z vlastní zkušenosti nemohl jistiti nic příznivého, ale předce neradil císaři, aby ho pomínil mlčením. Skutečně také vzal s sebou do Recu jen čtyry císařské listy: svým dvěma bratřím, Hofkirchenovi a plukovníku (nikoli presidentu) Traunovi. Císař propustil Kufsteina s tím

upomenutím, nedají-li se také všickni získati, aby se alespoň se svými dostavil k holdování.*)

Císař důvěrným rozhovorem tolik dosáhl, že Kufstein nabídl služby svoje a tím snad více slíbil, nežli hodlal splniti, až pomine kouzlo císařské laskavosti. Ferdinand však na tuto chvíli byl uspokojen a rozmluvu svou sdělil, Kufsteina vysoce vychvaluje, pánovi z Eggenberku, a tento ještě téhož dne zpravil o všem Kufsteina ujišťuje jej opět přízni císařskou. K pánovi z Eggenberku Kufstein nejevil se více tak povolným; požadoval nyní, aby alespoň prodloužena byla lhůta k holdování a aby poselství, které císař chce vypravit k sněmu uherskému do Báňské Bystřice, přidání byli dva zástupci dolnorakouských stavů evangelických.***) Jelikož listy, které Kufsteina a soudruhů jeho došly z Recu, se mu ukládalo, aby se nejen o prodloužení lhůty holdovací, nýbrž také o to zasazoval, by císař konečně udělil odpověď na spis dne 3. dubna podaný, žádal pana z Eggenberku při druhé schůzce za bezodkladné její udělení.

O této odpovědi děly se při dvoře posledních dnů časté porady a sice hlavně o článku náboženském, poněvadž spisem tímto mělo se uzavřítí vyjednávání se stavy protestantskými. Proto se důkladně uvažovalo, jaké ústupky by se měly povolití v otázce náboženské. Všecky posavadní ústní i písemné sliby císařovy zněly v ten smysl, že protestantům popřeje takové svobody víry, jaké požívali za Matiaše. Nyní však někteří radové a mezi nimi hlavně předseda říšské rady hrabě z Hohenzollernu k tomu se přimlouvali, aby se žádný slib v tom ohledu neučinil. Mínění toto shodovalo se velice s náhledy císařovými, i neopomenul souhlas svůj projevití, ale většina radů byla proti tomu a varovali Ferdinanda, aby protestanti nebyli popuzováni takovým způsobem, poněvadž by tak přestala všecka nesvornost mezi nimi a také spolek se Saskem by mohl býti podkopán. Roztržka s protestanty rakouskými že se nyní beztoho stane, ale že bude pro císaře mnohem výhodnější, stane-li se tak proto, že odpírá svolení své ke spolku s Čechy, nežli aby protestanty v svědomí jejich tísnil. Jakkoli námítky tyto byly velice

---

*) Diarium Kufsteinovo.

**) Diarium Kufsteinovo.

závažné, Ferdinand nechtěl jich dříve dbáti, nežli o nich sezná mnění některých vídeňských jesuitů, jmenovitě také svého zpovědníka P. Becana. Vyzval je, aby své dobré zdání projevíli beze všeho ohledu, neboť že „chce raději pozbyti svých zemí a národů, ano i života svého, nežli v nejmenším provinit se proti bohu a svědomí své obtížiti“. Jesuiti však osvědčili také tentokráte opatrnost od vyslanců španělských tolikrát vychvalovanou: spravující se poměry odporučeli císaři, aby povolil obvyklou svobodu náboženskou.*)

1620 Tak se zrodila císařská odpověď na spis stavů rakouských dne 3. dubna podaný, jenž byla konečně dne 28. května od císaře podepsána a ještě téhož dne odevzdána pánovi z Kufsteina. Z počátku prohlašuje císař, že postoupením arciknížete Albrechta stal se oprávněným držitelem arciknížectví a že stavy protestantské zve na 1. června, aby holdovali. Probíraje potom požadavky jejich dne 3. dubna přednesené, odpírá povolení spolku s Čechy, „konfederaci“, s tím podotknutím, že by tak schválil zrušení přísahy, porušení míru a povstání. Pakli stavové upustí od konfederace, pak že jim před holdováním vydá obvyklý revers na jich privileje a svobodu víry podle vyznání augšpurského. Co se konečně týkalo rozličných stížností, které podle spisu stavovského měly býti odstraněny ještě před holdováním, císař požadavek ten zamítl, poněvadž prý se přičí posavadní obvyklosti; naproti tomu byl ochoten vyjednávat s nimi po holdování o ostatních jejich požadavcích. Kdyby stavové neposlechli, hrozilo se jim přiměřenými tresty a pokutami.**)

Že stavové rečtí neočekávali odpověď příznivou a že by jim vlastně nebyla ani vítána, jeví se z chování poslů, které vypravili na sněm bystřický. Nikdo se tam nechoval tak nepřátelsky proti císaři a nikdo nepobádal Uhrů k předsevzetí volby nového krále, jako poslové z Dolních a Horních Rakous, jejichž instrukce byla právě v těchto dnech sepsána.***) Jelikož v Recu a v Linci pano-

*) Psaní hraběte Jana Jiřího z Zolleru dd. 7. čna 1620 v mnich. říš. arch.

***) Císařská odpověď na spis stavů ze dne 3. dubna dd. 28. kv. 1620 ve víd. st. arch.

****) Saský st. arch. Instructio pro legatis superioris Austriae ad diastam Novosoliensem.

valo takové smýšlení, mohlo se napřed věděti, jakého přijetí dozná odpověď císařská v Recu a také o tom nemohlo býti pochybnosti, že vyzvání k Hornorakušanům, aby holdovali, kteréž stalo se dne 19. května, bude od nich zamítnuto. A skutečně prohlásili císaři ještě před Dolnorakušany, že holdovati nebudou. Za důvod rozhodnutí svého udávali, že lhůta k holdování je krátká a že mír není zjednán.*)

III.

Pan z Kufsteinu obdržev odpověď císařskou, chtěl příštího dne odjeti s panem z Traunu do Recu, ale rozličné okolnosti protáhly odjezd jejich až do 30. května. Žádným tedy způsobem nebyli by se mohli stavové rečtí dostaviti do 1. června do Vídně, jelikož Kufstein teprvé 2. června přibyl do Rohů a odtud poslal odpověď císařskou do Recu, sám však pro rozličné případy teprvé dne 9. tam dojel. Na cestě sešel se s generálem Hofkirchenem a doručil mu list císařův. Ale přesvědčil se dosti brzy, že několika přívětivými slovy nelze ho více získati. Dověděl se, že generál koná přípravu, aby s vojskem svým výtáhl z Rohů a ve spolku s vojskem českým překvapil Buquoye. Skutečně stal se tehdež nezdařený útok u Hadersdorfu.

Několik dní uplynulo, nežli Kufstein a Traun po příchodu svém do Recu nabyli příležitosti podat zprávu o svém pořízení. Teprvé dne 17. června odbývala se první porada, v níž účastnilo se 80 osob. Že minouti mohl tak dlouhý čas, nežli se vyslechla zpráva Kufsteinova, stalo se z té příčiny, poněvadž nyní v Recu zabývali se úmyslem dalekosáhlým, o němž se muselo dobře uvažovati. Hodlaliti prohlásiti slavným způsobem sesazení Ferdinanda a zvoliti nového panovníka. Záměr tento však se nezrodil v nejnovější době; již počátkem dubna stavové horno- a dolnorakouští vyhledávali spojení s kurfiřtem Saským a vypravili proto k němu pana Ludvíka ze Starhemberku. Nemilostivý způsob, jakým kurfiřt přijal posly a opovržením, jaké projevil nad spolkem jejich s Čechy, při-

*) Saský st. arch. Hornorakušané císaři dd. 5. čna 1620.

mělo k mlčenlivosti osoby, které hlásaly, že kurfiřtovi by se mělo odevzdati panství nad jich zemí.*) Tím volnějším sluchu dopřáváno nyní přívržencům nového krále Českého; Tschernembl a jednotliví členové četného rodu Starhemberků byli horlivými stoupenci falckými a jejich snažení se nyní podařilo obrátit pozornost Rakušanů na Bedřicha. Tento sám listem ze dne 30. května ujišťoval Recké svým nejvřelejším účastenstvím a svou ochranou a tak nemálo pozvudil horlivost k svému povýšení.***) V Recu mělo býti tedy nyní sesazení Ferdinandovo dokonáno a tak již v květnu stalo se pozvání Hornorakušanům a Čechům, aby k rozhodnému tomuto jednání se dali zastoupiti. Již volba zástupců, které jmenované země vypravily do Recu, svědčí, jakou váhu přikládali příštím usnešením; za Horní Rakousy vyslán Tschernembl a za Čechy Thurn a Kaplíř ze Sulevic; a činnost a důležitost posílů českých zvyšována ještě Anhaltem a Hohenlohem, kteří s vojskem na blízku ležice do Recu přicházeli a stavům k smělým usnešením radili.***)

Když stavové rečtí dne 17. června počali odbývati porady ve valných hromadách a na řadu přišla zpráva Kufsteinova o poslání jeho ve Vídni, rozpíráno se nejdříve o tom, mají-li býti vyslanci zemí sprátelených puštěni do sezení nebo ne. Kufstein a někteří habsbursky smýšlející šlechtici tomu nechtěli, ale přehlasováni byli většinou a tak vyslanci pozváni k poradám. Nyní konečně četlo se císařské rozhodnutí z 28. května a způsobilo ovšem největší nevoli. Vynikající členové stavů dolnorakouských byli se dohodili s Thurnem a Tschernemblem, co by se na tuto resoluci mělo státi, neboť se stalo usnešení ještě v tomtéž sezení, aby se ještě jednou vypravilo k císaři poselství a důrazně od něho požadovalo potvrzení české konfederace, uzavření všeobecného příměří k zjednání míru a potvrzení všech svobod politických a náboženských. K vy-

20. čna
1620

*) Mnich. st. arch. Odpověď Saska kurfiřtského stavům horno- a dolnorakouským dd. 21. dubna / 1. května 1620.

***) Stavové dolnorakouští Bedřichovi dd. 26. čna 1620 v mnich. st. archiv.

****) Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi dd. 20. dubna 1620. Saský st. arch. Lebzelter Schönbergovi dd. 12. dubna 1620. — Denník Kufsteinův ve víd. st. arch. Drach arcikn. Leopoldovi dd. 24. června 1620 v inšpruckém místodrž. arch.

hovění těmto požadavkům dána císaři lhůta čtrnáctidenní, do které stavové chtěli čekatí. Kdyby císař požadavkům stavovským nevyhověl, jsou prý odhodláni, na jiné „prostředky pomyslití, kterých by k zachování svobod bylo zapotřebí.“ *)

Ještě téhož dne sepsán byl přípis k císaři a příštího dne před-^{21. čna}₁₆₂₀ nešen a schválen v společném sezení. Na to jednalo se o otázce, jakým způsobem stavové by měli zříditi svou posavadní vládu, zdali by správu všech svých záležitostí měli ponechatí direktorům v Rozích zvoleným nebo zdali by měli zvoliti ochránce a tomuto se podrobiti. Tímto na pohled nevinným způsobem hodlali sesaditi Ferdinanda a k volbě nového panovníka učiniti počátek; a jelikož ochráncem neměl se státi nikdo jiný nežli král Český, mělo se za to, že panství jeho v Rakousích bude již předkem pojištěno. Záměr tento však nebyl asi ještě sdělen všem šlechticům v Recu shromážděným, nýbrž mluvilo se o něm jen v kruhu některých důvěrných osob, neboť když se nyní o něm jednalo, většina poradu o tom zamítla a chtěla, aby se o tom (teprve tehdy jednalo, až od císaře dojde odpověď na spis, který mu bude zaslán.**)

Usnešením tímto sezení bylo zakončeno, tak alespoň se domnívala velká část shromážděných, jelikož se vzdálila a teprve příštího dne do poradní síně se dostavila. Zdá se však, že o volbě ochránce dne 21. června ještě jednou se jednalo a že přítomní, jichž bylo asi 27, vyslovili se jednohlasně pro volbu falckraběte za ochránce Dolních Rakous. Neboť když dne 22. června schůze byla zahájena, čtena jsou usnešení z předešlého dne a jedno se týkalo volby ochránce. Někteří šlechtici však se ohradili proti usnešení, o kterém nemají známosti a ačkoliv tvořili menšinu, odpor jejich nezůstal bez účinku, jelikož většina se ještě rozpakovala prohlásit se pro toto velezrádné usnešení. Tak otázka o ochránci odročena, až by došla odpověď od císaře. Jen o tom byla porada, kdo by se měl s listem stavů vydati do Vídně k císaři, i ustanoveno, aby zvolena byla k tomu jedna osoba ze stavu panského a jedna z rytířského. V stavu panském padla volba, jak samo sebou

*) Diarium Kufsteinovo ve víd. st. arch. — Raupach, Evangelisches Österreich. — Přípis stavů reckých radům císařským dd. 24. čna 1620.

***) Diarium Kufsteinovo.

se rozumí, na Hansa Ludvíka z Kufsteina, který ihned k cestě té projevil svou ochotu, naproti tomu pan Leiser od rytířů zvolený úkol ten zamítl a jiný člen stavu rytířského také se nechtěl na cestu vydati; a tak rozhodnuto konečně, aby sám pan z Kufsteina list ve Vídni odevzdal. Členové stavu rytířského volbu zamítlí hlavně z té příčiny, že se ve Vídni obávali o svou bezpečnost, jelikož si zajisté nepřátelského svého jednání proti rodu císařskému byli dobře vědomi. Pan z Traunu byl by se rád vydal s panem z Kufsteina do Vídně, jelikož mu v Recu počínalo býti příliš dusno, ale poněvadž na něj volba nepadla, nezbylo mu nic jiného, nežli že za několik dní odjel z Recu, s nikým se nerozloučiv, čímž skutečně spojení své se stavu přerušil.*)

Kufstein obdržel dvě psaní, jedno pro císaře, jehož obsah jsme udali a jedno pro tajné rady, jehož obsah svědčil nejzřejměji o podrážděnosti, jenž v Recu nabyla vrchu. Nejprve se totiž tajným radám připisuje vina na posavadní nepovolenosti císaře jinak blahosklonného, pak se jim oznamuje, zač stavové tenkráté žádají císaře a vznáší se k nim prosba, zasadit se vlivem svým, aby přání stavů bylo splněno. Kdyby tak neučinili a svými „nenapravitelnými a tyranskými“ radami také nyní na císaře působili, pak že by si museli připsati následky, které prý by pro ně byly ještě horší nežli rady jejich.***) Tato pro nás temná ale tehdejší dobře srozumitelná pohrůžka neznamenalala nic jiného, nežli že by stavové, kdyby zvítězili, ztrestali své odpůrce zabavením statků. S oběma těmito spisy Kufstein přibyl do Vídně dne 4. července a sdělil obsah jejich stavům vídeňským s tou žádostí, aby projevili svůj souhlas se spisem císaři určeným a aby zvolili jednu osobu ze stavu rytířského, která by s ním ten spis císaři odevzdala. Oba požadavky zamítnuty od vídeňských souvěrců, kteří se nechtěli dále bráti za Reckými a tak Kufstein se musel odhodlat žádati sám u císaře za slyšení, které mu bylo povoleno bez nesnází.

5. čce
1820

Když Kufstein se dostavil do hradu, požádal jej nejvyšší komoří hrabě z Meggova za rozmluvu, v níž mu sdělil, jak prý císař

*) Diarium Kufsteinovo ve víd. st. arch.

**) Khevenhiller, Annales Ferdinandei IX, 1058.

slyšel, že spis pro něj určený sepsán je takovým způsobem, že na poddaného se nesluší, aby ho odevzdal. Kdyby tak bylo, dává prý jej Jeho Veličenstvo varovati, neboť císař prý by musel urážku tuto potrestati, čehož by mu bylo líto k vůli osobě Kufsteinově. Kufstein odpověděl na tuto výstrahu, že by byl zajisté nepřijal poselství stavů reckých, kdyby psali císaři urážlivým způsobem. Ale připsal jejich že je pouhým opakováním toho, co byli pověděli dne 3. dubna, jen že je přidána lhůta 14denní, do které chtějí čekati na odpověď císařovu. Když se pan z Meggova tázal, není-li ještě něco jiného přidáno, Kufstein se přiznal, že připojena je ještě poznámka, kdyby odpověď nebyla uspokojivá, že by stavům pomýšleti bylo na prostředky, aby svobody své obhájili proti všelikému násilí. Snad Kufstein všechny tyto věci přednesl takovým způsobem, že pan z Meggova neviděl hlubokou propast mezi nejnovějším přípisem stavů a osvědčením ze dne 3. dubna, snad se také jen tak stavěl, ale pánovi z Kufsteina přístupu k císaři neodepřel. Než-li pan z Meggova odešel, Kufstein mu chtěl odevzdati druhý list tajným radám určený, ale pan z Meggova listu nepřijav prohlásil, že jej přijme jen u přítomnosti jiného člena tajné rady a teprve po slyšení u císaře.

Právě skončilo se v hradní kapli požehnání, na němž císař denně býval, když Kufstein předvolán k slyšení. Odevzdávaje přípis stavů, udal krátce obsah jeho a bezpochyby příkré jeho požadavky dosti ostře nevytkl. Ferdinand odpověděl, že by mohl hned odpověditi na všechny přednešené požadavky, ale že se nechce pouštět do „žádného disputátu“, nýbrž podaný spis teprve prozkoumati a „pak odpověditi, jak by to mohl před bohem zodpovídati. Kdyby stavové přiznávající se k vyznání augšpurskému s tímto se nespojili, že by . . .“ při těch slovech císař se zarazil, jako by nevěděl, co říci, snad měl pohrůžku na mysli. Přemohl se však a ukončil větu bezvýznamnými slovy: . . . učinili, co by nebylo s právem“, Kufstein poděkoval za odpověď a ujišťoval, že ostane vždy císaři věrným, „pokud to bude moci činiti s dobrým svědomím“. Při slovech s dobrým svědomím císař mu vpadl do řeči řka: „já také chci učinit, co bych srovnal se svým svědomím a se svou ctí, ale co je proti mému svědomí a proti mé reputaci, toho neučiním, tak

pravím categorice“. Na to Kufstein odvětil: „Nejmilostivější pane! Nedej bůh, aby od Vaší Císařské Milosti bylo něco požadováno proti svědomí a reputaci V. C. M. My se nejpokorněji poroučíme do Vaší Císařské Milosti.“ Po několika bezvýznamných slovech bylo slyšení ukončeno.*)

Kufstein odcházející z císařské komnaty, setkal se v radní sni s radami panem z Meggova a panem z Trauttmansdorffu, kterým odevzdal psaní tajné radě svědčící s tou žádostí, aby mu za to neopláceli, kdyby snad některými slovy byli uraženi, že však pochybuje, aby k tomu měli příčinu. Oba radové neslbili nijakž Kufsteinovi, že mu obsah listu nebudou ničím zlým vzpomínati, nýbrž odpověděli pouze, že se zachovají podle toho, co list bude obsahovati. Když Kufstein poručiv se odešel, pan z Meggova za ním pospíšil prose jej, aby mu důvěrně sdělil, je-li v psaní něco, co by čest uráželo, že by bylo lépe, kdyby je nerozpečetěné vzal nazpátek. Kufstein prohlásil, že psaní neobsahuje nic urážlivého a uchlácholil tím nedůvěru pana z Meggova.

U dvora bezpochyby ještě tohoto večera důkladně prozkoumali oba listy recké, ale výsledek toho nevyhovoval naivnímu očekávání pana z Kufsteinu, ale zajisté tajným záměrům Thurna a Tschernembla, kteří se od těch psaní nenadáli smíření, nýbrž úplné roztržky. Císař a tajní radové byli stejnou měrou rozhořčeni; císař byl hluboce uražen, že líčen byl jako pouhá loutka tajných radů, kteráž postrádá samostatného úsudku a působnosti ve veřejných věcech; tajní radové rozuměli výhrůžce stavů a pochopovali, že běží nyní o zápas na život a na smrt. Jelikož se očekávalo, že vojsko ligistické do Rakous brzy přitáhne a z Flander a Saska také bylo pomoci se nadíti, mělo se za to, že přišel čas, aby se vyjednávání s Recem naprosto přerušilo. Úmysl tento projeven již příštího dne, neboť evangelickým stavům ve Vídni dodán dekret, kterým se jim oznamovalo, že holdování bude bez odkladu předsevzato, aby tedy k předběžným poradám o tom zvolili ze sebe některé osoby.

---

*) O slyšení tomto a o rozmluvě s panem z Meggova vypravujeme podle denníku Kufsteinova (ve víd. st. arch.), jehož zápiskům úplně důvěřujeme, jelikož vypravuje prostě a pravdivě o denních událostech a denně sepsal jen pro sebe a ne pro veřejnost.

Jakkoli dekret tento mohl býti panovi z Kufsteina dostatečným pokynutím, že poselství jeho nedošlo příznivého přijetí, předce se kojil ještě tři dni nadějí, že přes to nedojde k holdování a že vyjednávání nebude přerušeno. Naděje jeho měly však býti brzy a navždy zmařeny. Když dne 9. července přišel do zemského domu, 1620 vyhledal jej tam císařský tajemník Grapler a sdělil mu, jak císař projevil nad tím nejvyšší nespokojenost, že se propůjčil za doručitele dvou psaní, z nichž jedno pro císaře určené „je plno zlých a rebelských urážek“, kdežto druhé obsahuje zlé a ostré výhrůžky tajným radám. Kufstein že takto nedbal výstrahy pana z Meggova a že zasloužil nejpřísnější potrestání a že tím poskytl příčinu, aby se nedbalo jeho vlastnosti poselské; císař však že chce býti milostivým a nařizuje mu, aby Vídeň opustil do slunce západu. Kufsteina dotkla se tato naprosto netušená odpověď co nejbolestněji; i jal se ujišťovati Graplera, že takovému nemilosti císařské nezasloužil, ale že poslušně se podrobí rozhodnutí tomu. Když Grapler odešel, Kufstein vypravoval souvěrcům v sněmovně přítomným, co jej právě potkalo a způsobil tak mezi nimi velké pohnutí. Usnešeno jednomyslně, nenechat věc běžeti, nýbrž vypraviti k císaři deputaci, se stížností na vypovězení pana z Kufsteina a žádati, aby bylo odvoláno.

Šestičlenná deputace jela brzy po poledni do hradu Gatterburku, na pozemcích schönbrunnských ležícího, kde císař právě prodléval, žádala za slyšení a byla ihned předpuštěna. Když Gundakr z Pohlheimu slovo ujav žádost svých souvěrců přednášel, Ferdinand klidně jej poslouchal, ale sotva ukončil, císař vnitřní své pohnutí projevil tak důrazně, jak nikdy nečiníval. „Nikdy,“ zněla odpověď jeho, „poddaní se neopovázili zaslati takové psaní panovníku Rakouskému a nikdy se také neodvážili knížecím úředníkům hroziti takovým způsobem, jako se stalo nyní proti tajným jeho radám. Jak mohli se odvážit psáti o něm, že podlehá naprosto vlivu svých radů, „nemá-li také největší rozum, že si předce troufá země od Boha sobě svěřené s pomocí jeho sám spravovati, a že není žádným bláznem nebo dítětem, jenž se nechá od svých radů voditi a že se musí jen diviti, jak stavové vyznání augšpurského ve Vídni přítomní mohou se této věci ujímati. Co se dotýká pana z Kufsteina,

že jej a bratry jeho nepovažuje za nevěrné, ale při rozhodnutí svém že musí setrvati.“ *)

Odpověď císařova deputaci zastrašila a tak pan z Polheimu přestal na žádosti, aby vypovídací lhůta pro Kufsteina byla prodloužena. Císař nedal rozhodné odpovědi, nýbrž propustiv deputaci radil se se svými tajnými radami a předvolal zase pana z Polheimu. Rozhovor z počátku neposkytoval mnoho naděje, neboť Ferdinand obrátil se příkře na pana z Polheimu otázkou, jak může sloužiti ve věci císaři tak nepřátelské. Když Polheim odvětil, že tak učinil z povinné věrnosti, aby rozpor tento neměl ještě škodlivějších následků, císař jej přerušil slovy: „Chcete i vy mně hroziti? Rozhodnutí mé ostane v platnosti. Nechať pan z Kufsteina, k němuž nejsem nijakž nemilostiv, ostane zde tři, čtyry nebo pět dní nebo jak dlouho chce, také jej rád vyslyším, kdyby chtěl něco přednésti.“ Laskavým tímto způsobem projevil se i k ostatním členům deputace, kteří byli také předvoláni. Chování císaře při této příležitosti svědčí, že vyjma ve víře, nedovedl vytrvati při nezvratné neoblomnosti.

Pan z Kufsteina odpovědi císařskou, jenž mu byla donešena, nabyt naděje, že se mu podaří uchlácholit nevoli císařovu a tak se ucházel hned příštího dne o slyšení, ale nedoznal více dřívější ochotnosti; nadarmo se po celý den vynasnažoval, aby si vymohl slyšení, nepodařilo se mu ani, aby se dostal k nejvyššímu komoří, pánovi z Meggova, ačkoliv se dvakráte o to pokusil. Hrabě z Meggova jednal s ním jen skrze svého služebníka a dal mu podruhé po něm vzkázati, že císař neuznává toho potřebu, aby mu udělil slyšení, jelikož nemá více ničeho, co by mu mohl přednésti.**)

Pan z Kufsteina chtěl odjeti, jelikož by se ve Vídni mohl dožít jen ponížení, ale souvěrci jeho jej žádali, aby odjezd svůj ještě o jeden den odložil, jelikož mu chtěli dáti některé spisy do Recu, kterými měl býti ospravedlněn rozhodný krok, jež dne 13. července hodlali učiniti. Tento den totiž císař ustanovil za lhůtu neodvolatelnou, kdy chce holdování přijímati a tak prote-

*) Diarium Kufsteinovo.

**) Diarium Kufsteinovo.

stantům ve Vídni zasedajícím bylo se rozhodnouti, mají-li se od souvěrců reckých odloučiti čili nic. Nejspíše obdrželi zprávu o smlouvě Ulmské mezi Uníí a Ligou, kterou byly odstraněny poslední překážky vojsku ligistickému do Rakous táhnoucím, a tak pozbyli odvahy k dalšímu odporu. Dne 11. července odevzdali císaři spis, v němž projevíli důvěru, že holdování nebude na ujmu jich právům a svobodám. Císař v odpovědi své sliboval, že práv jejich nebude se dotýkati, a že šetřiti bude těch svobod náboženských, jaké se vyvinuly za císaře Matiaše.*) Pakli tedy vídenští protestanti se nechtěli veřejně přidati k nepřátelům císařovým a pakli nechtěli, aby císař jako s nepřáteli s nimi nakládal, nezbývalo jim nic jiného, nežli holdování vykonati. Rozhodnutí své sdělili dne 12. července pánovi z Kufsteina.

Na Ferdinanda bylo ještě v poslední chvíli naléháno, aby stavům protestantským ve Vídni slibu takového neučinil; byloť mu představováno, že válečná moc jeho za krátký čas nepřátely pokoří a že je tedy vhodná doba protestanty v Rakousích úplně potlačit a k ničemu se nezavázati. Vyslanec španělský hájil tentokráte mínění tohoto a snažil se získati pro ně císaře a jeho ministry, ale „převelká dobrotivost“ Ferdinandova zmařila, jak si stěžoval v listě svém ke dvoru španělskému, výsledek jeho žádostí a výkladů.**)

*) Khevenhiller, IX, 1062, Raupach, Evangelisches Österreich, 2 listiny z 11. července.

**) Oňate nepovažoval ještě všecko za ztracené domnívaje se, že slib protestantům učiněný bude se moci potom odvolati, i žádal proto krále svého, aby císařskému vyslanci v Madridě dal oznámiti, že Španělsko císaři jen proto pomáhá, aby panství rodu Habsburského bylo úplně obnoveno. K tomu však že není jiného způsobu, než když císař ztrestá náčelníky povstání, ať jsou z kterékoli země, když přívržence své odmění a všecko tak zařídí, aby kacíři nemohli se nikdy více zmocí. Král nechat s hrabětem Khevenhillerem užívá „přísné řeči“, aby osvědčení toto účinkovalo. Rada tato však nedošla souhlasu státní rady španělské; považovánoť nepřislusným, hroziti skrze vyslance císaři, jehož správné smýšlení katolické docházelo velkého uznání; ale horlivost císařovu chtěli přede nějak povzbuditi a králi se proto odporučelo, požádat infantku Markétu, dceru Maximiliana II., aby sama u hraběte Khevenhilla pokárala politiku císařovu. (V Simancasu, El consejo de Estado al Rey, dd. 22. srpna

Dne 13. července, na kterýžto den ustanoveno bylo holdování, císař vydal se koňmo v 8 hodin ráno do kostela sv. Štěpána a byl tam na slavné mši, po níž se navrátil do hradu v průvodu několika hlasatelů a hraběte z Meggova, kdežto stavové kráčeli pěšky z kostela do hradu. Když stavové se shromáždili v síni holdovační, císař dal je vyzvati, aby mu holdovali, slibuje, že práva a svobody jejich budou zachovávány; když pak stavové se ohlásili, že ochotni jsou holdovati, císař sám ujal se slova slibuje býti otcem a pánem milostivým až do své smrti, budou-li stavové věrnými poddanými. Po té stavové obvyklým způsobem holdovali. Kromě stavu prelátského, jehož 19 členů úplně se dostavilo, zastoupen byl stav panský 33 katolíky a 33 protestanty, stav rytířský 30 katolíky a 38 protestanty, města a městečka zeměpanská účastnila se vesměs v hol-

---

1620.) Král s radou touto souhlasil a nařídil tajemníku svému Ciričovi, aby tuto žádost Markétě přednesl, avšak dotaz její k hraběti Khevenhillerovi strany politiky Ferdinandovy měl se státi slovy šetrnými. Sekretář se tak nezachoval, nýbrž požádal infantku, promluvit s hrabětem přisným způsobem, jak si to přál Oňate. — Hraběti Khevenhillerovi připadalo podivným, že pánovi jeho dělají se výčitky, i sepsal pamětní spis, v němž obhajoval politiku císařovu tím, že jinaké nemohl učiniti, nechtěl-li vyznavače konfese augšpurské v Němcích proměnit v nejurputnější své nepřátele a nechtěl-li lutheranské své poddané dohnati k odporu zoufalému. Císař že se tedy neodhodlal k ústupku protestantům z „přílišné dobroty“, nýbrž z dobrého ocenění nebezpečnosti, jaké by jiná politika mohla míti v zápětí. Ferdinand že také k povolnosti této obdržel svolení papeže, který mu po zvláštním duchovním poslovi dal vzkázati, že bez výčitek svědomí svého může potvrditi svobody, od Matiaše protestantům propůjčené. Khevenhiller vydal se s tímto spisem do Escorialu, kde Filip v měsíci říjnu prodléval — až do této doby protáhlo se vyjednávání o návrhu Oňatově — a hodlal se právě odebrati ke králi, když jej dohonil posel infantky Markéty a jej požádal, aby spisu toho králi neodevzdával, poněvadž by z něho bylo patrno, že tajemník rozkaz svůj překročil, ale infantka pádu jeho si nepřeje. Khevenhiller přišel tím do rozpaků, neboť jelikož od krále byl již očekáván a přání Markéty předce chtěl vyhověti, nevěděl, co by při slyšení měl přednésti, ale rychle se rozhodl, spisu neodevzdal a králi podal jen zprávu o posavadních krocích Ferdinandových, při čemž ovšem obhajoval jeho politiku, aniž by se o tajemníkovu zmínil nepřiznivým způsobem. Filip byl spokojen se zprávou podanou a jednání císařovo uznával za ospravedlněné. A tak jemný nelad mezi dvorem španělským a vídeňským proměnil se zase v dokonalý souhlas. (Khevenhiller, IX. 1174 a sled.)

doování jako stav duchovní.*) Mezi katolickými členy stavu panského pozorovati bylo nejpřednější podporovatele politiky císařské, zejména knížete Karla z Liechtensteina, pány Trautsona, z Meggova, Harracha, Althana, Colalto, Breunera a j. v. Pro svou věrnost k císaři zaujímali nyní všickni vznešené postavení, později dostalo se jim skvělé odměny na statcích za vytrvalost, jakou přestáli všecka nebezpečnoství po boku císařově. Holdování dalo se za rozmanitých slavností, které skoro celý den trvaly; a císař mohl holdování toto považovati za ovoce spolku svého s Ligou, za první své vítězství, neboť jen strach z blížící se bouře přiměl tolik protestantů k povolnosti a zjednal výkonu holdovačnmu ráz všeobecného uznání. Téhož nebo příštího dne vyhlášen byl patent císařský, jenž stavům rekým povolil ještě lhůtu čtrnáctidenní, do které císař hodlal přijímati holdování, po uplynutí té lhůty mělo se s nimi nakládat jako s velezrádci.**)

Kufstein, jenž byl pouhým divákem při holdování a jehož příklad následovali z protestantů ve Vídni přítomných Sigmund Adam z Traunu, Ferdinand z Herbersteinu a ještě dva jiní dle jména neznámí páni,***) chtěl nyní z Vídně odjeti, ale na rozkaz císařův musel pobyt svůj ve Vídni prodloužiti. Přicházeje každý den do hradu, pátral po důvodech tohoto rozkazu a snažil se zjednati si slyšení u císaře. Skoro za týden dostavil se k němu pan z Polheimu s oznámením, že císař jen proto odkládal slyšení, poněvadž se obává, že Kufstein bude Reckých obhajovati, čehož nehodlá připustiti. Když byl Kufstein tímto způsobem opět vystřežen, obdržel ještě téhož dne žádané slyšení. Z jakých důvodů císař zdržoval Kufsteina ve Vídni, nevysvítá z rozmluvy při slyšení; snad chtěl zmírniti dojem, který byl vzbudil svou přisností a sice z té příčiny, ješto se snad zatím dozvěděl, že Kufstein nejspíše do lhůty ustanovené bude holdovati. Neboť Ferdinand projevil sice znovu svou stížnost nad spisem od Reckých zasláným, ale dodatele toho spisu ujišťoval o své milosti. Kufstein použil

19. čce
1620

*) Číslice tyto nepodáváme podle Khevenhillerových Annales Ferdinandeí, nýbrž podle současné zprávy v saském st. archivě, 9177/25 fol. 365.

***) Khevenhiller, IX. 1065.

****) Saský st. arch. Z Vídně 15. července 1620.

této příležitosti k požádání císaře za dovolení, aby ospravedlniti směl svou úlohu v Recu a při tomto spise. Císař však mu dovolení toho neudělil, ale byl k němu stejně milostivým, a slíbil, že nebude Kufsteinovi žádnou nemilostí vzpomínati, kdyby cesta do Recu a nazpět trvala déle nežli lhůta k dodatečnému holdování; pro ten případ chtěl se spokojiti prozatím s písemným osvědčením. Jelikož bylo skoro nemožné, aby se Kufstein vrátil do Vídně do 27. července, kdy skončila se ustanovená lhůta čtrnáctidenní, odevzdal ještě před svým odchodem z Vídně panovi z Polheimu psaní, v němž osvědčil svou ochotu císaři holdovati, doloživ k tomu, aby psaní to odevzdáno bylo císaři, kdyby se do ustanoveného dne do Vídně nenavrátil.

IV.

Dne 21. července odjel Kufstein z Vídně a prodlel nejprve několik dní v Rozích, kde sepsal zprávu o událostech ve Vídni a o svém chování, což zaslal napřed do Recu. Zkušenosti, jakých byl nabyt v Rozích, přesvědčily jej, že také stavové v Rozích přeruší své vyjednávání s císařem a že tedy přišla pro něj doba, kdy se musí pro jednu nebo pro druhou stranu rozhodnouti. Co konal ve Vídni, svědčilo, že se rozhodl pro císaře; aby se ujistil milostí jeho, nepřestal na úkolu, ježž byl svěřil panovi z Polheimu, nýbrž zaslal i z Rohů dne 25. července list císaři „vrhaje se k nohám“ jeho a projevuje „v nejhlubší pokoře ochotu k oddaným službám co věrný man a poddaný se vším všudy, co má a čím by mohl prospěti.“ *) Když takovýmto způsobem zabezpečil svůj majetek, odjel do Recu, kamž přibyl 30. července.

Stavové v Recu usnesli se již před příchodem Kufsteinovým, aby se přerušilo vyjednávání s Ferdinandem a aby se po příkladě Čechů zvolil nový správce země. Již dříve byl pan Krištof z Rauberu poslán do Prahy, aby Bedřicha Falckého zpravil o sympatiích, jakých požívá u stavů rakouských a aby zároveň mu předložil

*) Kufstein Ferdinandovi II. z Rohů 25. července 1620. Víd. st. archiv. Kufstein holdoval po návratu svém do Vídně, kamž přibyl 21. srpna 1620—

otázku, zdali by přijal hodnost arciknížete nebo ochránce Rakous, kdyby volba na něj padla. Zároveň uloženo tomuto vyslanci, požádat krále za pomoc peněžní, aby stavové dolnorakouští mohli vojsko své ještě dále vydržovati. Rauber přibyl do Prahy 17. čer-¹⁶²⁰vence, a ačkoliv návrh o panství nad Dolními Rakousy měl prozatím zůstatí hlubokým tajemstvím, při jedné hostině předce zcela veřejně se o něm mluvilo a dokonce i to se tvrdilo, že také Štýrsko, Korutany a Krajina přidaly se k návrhu rakouskému a že k dalšímu vyjednávání v Recu zašlou své zástupce. Na falckraběte nabídnutí Rakušanů učinilo potěšitelný dojem přese všecku tíseň peněžní a přes nebezpečství od Ligy hrozící. Když mu pan z Roupova podal zprávu, že při hostině mluvilo se o něm také jako o knížeti Štýrském, Korutanském a Krajinském, běžel prý zrovna k choti své, aby ji pozdravil jakožto kněžnu těchto zemí.*) Tolik je jisto, že Bedřich dal příznivou odpověď na nabídnutí a dotazy Rauberovy a že tento se vrátil do Recu bezpečně očekávaje, že Bedřich přijme panství nad Rakousy, bude-li mu od stavů nabídnuto.

Když Kufstein dne 31. července vstoupil do shromáždění¹⁶²⁰ stavů reckých, čtla se zpráva jeho se všemi přílohami a ještě čtení vyžadovalo mnoho času, sezení tohoto dne se skončilo, aniž by se bylo rozpředlo další rokování. Avšak již před tímto sezením stalo se dohodnutí, co by bylo činiti, při čemž Tschernembl taktéž přítomný zajisté rozhodně účinkoval. Když se počalo sezení dne 1. srpna, předseda pan z Friedesheimu dal tajemníkem sněmu čísti¹⁶²⁰ spis, jenž obsahoval rozličné žádosti stavů k císaři a odpovědi na ně udělené a jímž se mělo ujmouti přesvědčení, že ani v jediném kuse nebylo vyhověno přání stavů. Pak navrženo, aby z ohledu na tyto okolnosti vyjednávání s císařem se přerušilo, holdování se nevykonalo, král Český aby zvolen byl ochráncem a aby byl zvláštním poselstvím do Prahy vypraveným požádán, úřad tento převzítí. Zdá se, že jen 4 nebo 5 přítomných sněmovníků nebylo srozuměno s tímto návrhem a že jen pan z Kufsteinu proti němu

*) Lebzelter Schönbergovi 19. a 24. července 1620. — Saský st. arch. — Avisen aus Prag dd. 26. července. Mnich. f. archiv.

se vyslovil; ostatní, tedy skoro všickni, shodovali se v tom, aby panství Habsburků učinil se konec.

Usnešení toto mělo býti vyhlášeno slavným způsobem a proto pan z Friedesheimu navrhl stavům, aby se zavázali přísahou k vzájemné pomoci a k pevnému přidržování se jedni druhých. Koncept přísahy byl přečten a když generál Hofkirchen se tázal, zdaliž snad už také nebyla opsána na čisto, aby se mohla hned podpiso-
vati, tajemník stavovský k otázce té přisvědčil a hned také listinu předložil, na níž byl vosk v místech prázdných, aby přítomní stavové mohli ihned pečetě své přitisknouti a tak přistoupení své k tomuto spolku potvrditi. Aniž by se kdo shromáždění dále tázal, zdali souhlasí s návrhem Friedesheimovým nebo ne, Hofkirchen chopil se péra, podepsal listinu a přitiskl na ni svou pečeť a příklad jeho následovali všickni ostatní, vyjma Hansa Ludvíka z Kufsteinu, oba jeho bratry, z nichž však jeden nebyl přítomen a pány Leisera, Rappacha, Hartmana z Landavy a Maximiliana Teufela; dva poslední však jináče se rozmyslili a také podepsali, tak že tedy jen pět osob od ostatních stavů se oddělilo. Jelikož se proti nim jevila více méně hlučná nevole, pan z Friedesheimu, jako by shromážděných chtěl utišiti, prohlásil, že nikdo nemá býti nucen k podpisu, ale že ti, kdo s ostatními nechtějí býti za jedno, nesmí se více účastniti v poradách stavovských. Na toto patrné pokynutí vzdálil se Kufstein se svými stoupenci, načež ostatní vykonali přísahu spolkovou.

Stavové v Recu přerušivše vyjednávání s dvorem císařským učinili sice krok rozhodný, ale aby měl žádoucí následky, byl by se byl musel dříve státi. Kdyby byli stavové rakouští a uherští hned po smrti Matiašově spojili zbrojné své sily a své prostředky finanční s Čechy, panství nad celým Rakouskem bylo by jim padlo do klína a Ferdinand, an prchal a domova neměl, byl by zajisté nedosáhl podpory, k níž se odhodlaly Španělsko, Liga a Sasko. Ale takto pozdě se rozhodli a nedosáhli tím nic jiného, nežli že také pohřbení byli v ssutinách, v jakéž se rozpadl stát Český. Jediný muž v Rakouskch, jenž měl potřebné odhodlanosti a také dostatek vědomostí, aby se byl mohl postaviti v čelo vlády a hned z počátku vytknouti si za úkol bezohledné potírání Ferdi-

nanda, Tschernembl, nemohl schopností svých zužitkovati, jelikož tehdejší sbory stavovské ani zdaleka nehodlaly se podřídit autoritě některého soudruha svého.

Když stavové v Recu shromáždění přísahou ke spolku se zavázali, zvolili deputaci, jenž se měla vydati do Prahy, aby oznámila falckraběti zvolení za ochránce a požádala jej, by tu volbu přijal. *) S jakou radostí byla by bývala uvítána, kdyby byla přišla o rok dříve a jak falckrabě ještě před měsícem byl hrd na tuto nabídnutou hodnost! Ale zatím Maximilian Bavorský vtrhl do Lince, donutil stavy hornorakouské k poslušnosti a hrozil vtrhnouti do Čech. Poměry nabyly pro falckraběte tak strašné tvárnosti, že v úzkosti této nezbylo mu nic jiného, nežli zamítnouti ochranu Rakous a nabízené holdování, poněvadž by si tím byl tou dobou více uškodil nežli prospěl; ale ubezpečoval vyslance dolnorakouské, pakli také nabídnutí jejich nepřijme nebo je vlastně jen odloží, že předce je bude podle sil svých chrániti proti útokům nepřátelským, poněvadž věc jejich je s jeho společna. **)

Dolnorakušané mohli přestati na této odpovědi, jelikož jim všecko slibovala, co falckrabě v tomto okamžiku mohl poskytnouti; ale zamítnutí volby muselo jim skutečně ukázati, že se již tuší blížící se záhuba. Psaní, jež vyslanci hornorakouští zaslali ze sněmu bystřického do Lince, aby stavy tamější zpravili o jisté pomoci Bethlenově a k vytrvalosti je napomenuli, nedošlo více adresatů, nýbrž upadlo do rukou Maximiliana Bavorského. ***) Jakmile ve Vídni obdrželi zprávu o vítězném postupování spojenců, neváhali připravit poraženým odpůrcům osud, jakým tito byli pohrozili tajným radám. Dne 16. září vyvolal hlasatel za hlaholu trub a kotlů nejprvé na hradním place a pak po ulicích města patent

*) Byli v ní pánové Hans Jíří z Hofkirchenu, Puchheim, Martin ze Starhemberka, Rauber a Mudeck (?) s četným komonstvem, kteříž přibýli do Prahy 23. srpna. Khevenhiller IX., 1004.

**) Archiv č. místodržitelství. Odpověď na návrhy deputace dolnorakouské dd. 4. září 1620.

***) Psaní posíl hornorakouských dd. 3. srpna 1620. Mnich. st. archiv z Horních Rakous vypraveni byli do Báňské Bystřice Erazim z Landavy a Křištof z Schallenberku, z Dolních Rakous Ludvík ze Starhemberku a Zachariáš Starzer.

již 12. září datovaný, kterým vypovězeno bylo 31 osob z nejváženějších rodů ze země, zbaveny svých statků a prohlášeny za psance, kdežto general vojska dolnorakouského prohlášen za smrti propadlého. Nadarmo přátelé a příbuzní žádali, aby kletba tato byla zastavena, nadarmo někteří z odsouzených nabízeli se holdovati, prosby jejich u důvěrných rádců císařových nedocházely žádného sluchu více. Zároveň zhotoven seznam všech statků odsouzených a vydána nařízení o jich správě, aby se rozhodlo o užitcích z nich, dokud by se prodejem nebo darováním jináče s nimi nenaložilo. Dne 16. září zahájena byla tedy doba hromadného zabavování, jež později v Čechách došla svého smutného ukončení. Rakousy musely nejdříve zaplatit pokutu za své připojení k českým povstalcům.

Co se týká Hornorakušanů, odpor jejich zlomil se ještě dříve nežli Dolnorakušanů vtrhnutím vojska ligistického do jich země.

Hlava sedmá.

O vtrhnutí knížete Maximiliana do Rakous.

- I. Vyjednávání mezi Bavorskem a Saskem o válečném plánu. Síla vojska ligistického. Kníže Bavorský Maximilian si přeje, aby byl jmenován vrchním velitelem vojska císařského. Haimhausen a Herliberg táhnou ke Brodu. Pochod hlavního vojska do Horních Rakous. Hornorakušané žádají v Praze za pomoc. Hornorakušané počnou vyjednávat s Maximilianem. Psaň Ferdinandovo Maximilianovi. Odpověď tohoto. Maximilian v Linci. Stavové chtějí holdovati za jistých podmínek, ale konečně povolí. Zpráva vyslance saského o Maximilianovi. P. Dominicus a Jesu Maria.
- II. Odjezd Maximiliana z Lince. Freistadt, Kaplice, Světlá. Ústup Anhaltův z Eggenberku. Válečná porada vůdců císařských a ligistických. Císařský vyslanec hrabě z Hohenzollernu. Námitky císařovy proti válečnému plánu v Rozích ujednanému. Císař požaduje, aby mu bylo posláno několik tisíc mužů.

I.

V měsíci červenci vystoupila konečně Liga na bojiště pro císaře a brzy potom následovaly Španělsko a Sasko.

Soustředování zbrojných sil ligistických, kteréž bylo dokonáno v měsících květnu a červnu, a současné vyjednávání v Ulmu nebylo jediným předmětem, kterým se kníže Bavorský tou dobou zabýval a pro který se protáhlo vtrhnutí jeho do Horních Rakous. Než-li se výprava tato mohla podniknouti, muselo se s kurfiřtem Saským státi dohodnutí o válečném plánu; vyjednávání o tom vyžadovalo delší čas a bylo tedy na překážku, že Ferdinandovi nemohla se poskytnouti hned pomoc žádoucí. Císař vyzval oba své knížecí přátele, aby se dorozuměli, v jakém směru by se měl útok podniknouti; přál si sice, aby se stal nejdříve proti Rakousům a

Lužici, ale ponechal jim na vůli, aby se dorozuměli o jiném plánu operačním a aby jej provedli. *) K zjednání této shody Maximilian vypravil svého nejvyššího lovčího k Janu Jiřímu do Drážďan.

V Drážďanech již po delší čas nejen pilně zbrojili, nýbrž také pečlivě se starali, aby se v zemi nešířilo špatné mínění o spolku s katolíky. Kníže Výmarský byl požádal bohosloveckou fakultu ve Vitemberce za dobré zdání, kteréž se nejspíše týkalo otázky, zdali lze s právem účastniti se v české válce ve prospěch povstalců a fakulta odpověděla, ač způsobem opatrným, že lze podniknouti takovouto válku. Odpověď tato vzbudila hněv kurfiřta Saského. Dal fakultu upozorniti na stížnost, jež byla přede dvěma měsíci zaslána do Vitemberka z Čech od některých kněží lutheranských a obsahovala mnohé žaloby na nesnášenlivý a vždy více se šířící kalvinismus. Kurfiřt odvolává se na tento spis dal vzkázati fakultě, že válkou v Čechách o to běží, mají-li Calvinovi přívrženci dosáhnouti panství nebo ne; i požadoval proto, aby fakulta k odpovědi své do Výmaru zasláné přidala nové osvědčení a tiskem je vydala a sice osvědčení, které mělo býti takřka opakem předešlého tvrzení. **) Fakulta skutečně vyhověla tomuto přání, které bylo považováno za rozkaz, a příštího měsíce sepsala žádoucí osvědčení; při tom řídila se také pokynutím kazatele Høe, jež nebyl spokojen s jedním místem ve spise a postarala se, aby dílo vytištěné došlo žádoucího rozšíření. Není ani potřebí doložiti, že se fakulta prohlásila proti všem útokům na císaře a že tedy usnadnila kurfiřtovi pokračování na cestě nastoupené.

Jakmile Wensin přibyl do Drážďan, jal se ihned vyjednávat s předsedou tajné rady, panem z Schönbergu a sdělil mu návrh svého pána, aby po přání císařově Sasové vtrhli do Lužice a Bavoři aby táhli na Rakousy. Návrh jeho nedošel žádoucího schválení.

---

*) Saský st. archiv. Memorial Wensinův dd. 8. kv. 1610. — Kurfiřt saský Bavorsku dd. 14./24. kv. 1620. — Odpověď císařská Wensinovi 21. dubna 1620.

**) Saská tajná rada bohoslovecké fakultě ve Vitemberce 13./23. dubna 1620. — Žaloba lutheranských kněží v Čechách fakultě ve Vitemberce dd. 2./12. února 1620. Saský st. archiv. — Tamt. Bohoslovecká fakulta kurfiřtovi Saskému 12./22 kv. 1620.

Schönberg proti němu namítal, že by obě vojska v čas potřeby nemohla se vzájemně podporovati a že by Sasko samo o sobě vydáno bylo v šanc útokům vojska v severních Čechách rozloženého. Wensin nejsa připraven na tyto námítky, myslil, že jednati se bude jen o době, kdy by se útok měl počítí. Obavy Schönbergovy snažil se tím zaplašiti, že by Čechové museli každým způsobem rozdělití své síly, když by se podnikl útok z Rakous a z Lužice, poněvadž ani jednu ani druhou zemi nemohou v šanc dáti a že by tedy kurfiřt žádným způsobem neměl proti sobě přesilu. Ale všechny tyto řeči nezpůsobily žádného dorozumění a tak Wensin se musel odhodlat zjednati si napřed rozhodnutí pána svého. *) Jan Jiří snažil se zvláštním psaním získati také císaře pro svůj náhled, ostatně měl za to, že by vojenská výprava měla počítí teprvé v 6—8 nedělích a dříve že by se mělo vyhledávat dohodnutí po dobrém vyjednávání. Kdyby se bylo vyhovělo přání jeho, byl by se promeškal nejpříznivější čas a přemožení povstalců bylo pak pochybnějším nežli kdykoli jindy. **)

Když Maximilian obdržel zprávu Wensinovu o vyjednávání v Drážďanech, byl s tím velmi nespokojen a nijakž se s tím kurfiřtovi netajil. Byl odhodlán počítí výpravu v Horních Rakousích, aby se dostal k Dunaji a podal ruku Buquoyovi a to tím více, že tam silnice usnadňovaly jeho operace, kdežto podle návrhu saského musel by táhnouti do Čech neschůdnou Šumavou, což by spojeno bylo zajisté s velkými ztrátami. Rozhodnutí své sdělil kurfiřtovi, podotknuv zároveň, že tažení ihned nastoupí, jakmile ukončeno bude vyjednávání v Ulmu, právě započaté. ***) Jan Jiří nesnažil se dále, aby přeměnil operační plán Maximilianův, ale doložil, že neví, kdy počne s útokem na Lužici, jelikož nehodlá obrátit proti sobě moc českou.

Z poznámky této jakož i z přání nahoře naznačeného, aby se dříve vyjednávalo po dobrém, mohlo se souditi, že v Sasku do-

*) Saský st. archiv. Protokol o vyjednávání Wensinově v Drážďanech od 8./18. do 14./24. května 1620.

**) Tamtéž. Jan Jiří Ferdinandovi 11./21. května 1620.

***) Tamtéž. Kníže Bavorský kurfiřtu Saskému 7. června 1620.

máhaly se platnosti mnohé námítky proti poskytnutí slíbené pomoci a proto ve Vídni si pospíšili, aby věci ty napravili. Hrabě z Hohenzollernu měl se vydati do Drážďan a kurfiřta požádat, aby s pomocí neotálel, až Maximilian Rakousy pokoří a do Čech vtrhne, ale především měl vyložit, že by zmařen byl celý ten čas, který by se vynaložil na vyjednávání po dobrém. Hrabě z Hohenzollernu měl však napřed umluviti se s knížetem Maximilianem a od něho zvědět, kdy hodlá nastoupiti tažení své do Rakous. *)

1620 President říšské dvorní rady vydal se asi 20. června na cestu do Mnichova, aby pojednal s knížetem Maximilianem, ale musel jeti do Dillingen při Dunaji, poněvadž kníže Maximilian tam prodléval, co trvalo vyjednávání v Ulmu. Knížeti měl ohlásiti úplný souhlas císařův s válečným jeho plánem a měl seznati důvody, kterými by pak kurfiřta Saského mohl pohnouti k rychlému jednání. Když hrabě z Hohenzollernu přijel ke knížeti, měl příležitost prohlédnouti si vojsko Ligy, soustředěné u Lauingen, jenž obnášelo 24.500 mužů pěchoty a 5500 jezdců. Skládalo se vesměs z vojska důkladně vycvičeného a otužilého, jmenovitě obdivoval se hrabě pěchotě. Při této příležitosti dal Maximilian vzkázati císaři, že ochoten je obětovati za něj „krev a statky“ a že si jen přeje k pojištění výsledku, aby uloženo bylo Buquoyovi, by odtud jednal s ním v stálém dorozumění.

Maximilian naznačil tím patrně přání, aby byl jmenován vrchním velitelem všeho v císařské službě stojícího vojska, právo k tomu zakládal si na velikém počtu vojska svého, jsa přesvědčen, že by jen tím předejítí mohl všeliké zlořády, jaké by zploditi mohla součinnost s Buquoyem, kterému se žárlivost a nepoddajnost přisuzovala. Ve Vídni si také přání knížete jináče nevykládali a jelikož mu chtěli vyhověti, byl o tom zpraven hrabě Buquoy a snad také vyzván, aby se mu podřídil. Avšak vojevůdce císařský nehodlal se vzdáti svého vysokého postavení, i odvolával se na patent o svém jmenování, podle něhož mu mohlo býti vrchní velitelství jen tehdy odňato, kdyby císař světil správu vojska některému

*) Instrukce pro hr. z Hohenzollernu dd. 16. června 1620. Saský st. archiv — Tamtéž. Memorial Hohenzollernův dd. 15. června 1620.

arciknížeti. *) Nescházelo však mnoho, aby byl dvůr císařský vyhověl přání Maximilianovu, jelikož se ve Vídni počalo pochybovati o schopnostech Buquoyových. Oňate, tkerý byl jinak přítelem Buquoyovým, musel uznati, že je trochu váhavý a že obtíže se vyskytující nedovede rázně zmoci.***) Předce však nechtěli ho nechat padnouti, nýbrž ještě po nějaký čas vyzkoušeti a z příčiny této nechtěli také na ujmu vážnosti jeho podříditi jej Maximilianovi. A tak bylo přání knížete Bavorského ostýchavě naznačené zodpovídáno tím, že hraběti Buquoyovi uloženo, aby jednal v úplné shodě s vůdcem vojska ligistického.

Hrabě z Hohenzollera ujištěn byv od knížete Bavorského, že hned nastoupí tažení své do Rakous a přesvědčiv se na vlastní oči, že vojsko dalo se už skutečně na pochod, vydal se do Drážďan.****) Zde ovšem nemohlo se více mluvíti o společném útoku na Čechy, jelikož vojsko Ligy táhlo již proti Rakousům, ale kurfiřt nevzdal se předce odporu svého a zamítl přede vším bezodkladné účastenství v útoku, dokud neobdrží zprávy o pokrocích vojska ligistického. Maximilianovi bylo tedy dosáhnouti značného úspěchu, měl-li Jan Jiří se vzdáti úlohy pouhého diváka. Svou bojácnost — a zdá se nám, že jen tato byla příčinou jeho váhání — snažil se zakryti tvrzením, že se musí opřítí pluku anglickému, který táhl do Lužice; teprvé až mu od tohoto nebude hroziti žádné nebezpečství, že se bude moci dále rozhodnouti.†) Jan Jiří vpadl skutečně do Lužice teprvé tehdy, když Maximilian pojistiv si Rakušany do Čech zaměřil.

Maximilian hned na počátku výpravy rozdělil své vojsko vyslav plukovníky Haimhausena ††) a Herliberga se 7000 muži ke

*) Archiv hrabat z Harrachu ve Vídni: Koncept odpovědi Buquoyovy.

***) Archiv v Simancasu, Oňate Filipovi III. 18. července 1620.

****) Víd. st. arch. Hrabě z Hohenzollera Ferdinandovi, v Dillingách 9. července 1620. — Mnich. st. arch. Ferdinand Maximilianovi dd. 15. července 1620. — Saský st. archiv. První a druhá zpráva Hohenzollerova císaři dd. 8. června 1620.

†) Odpověď Jana Jiřího císařskému vyslanci dd. 14./24. července 1620. Saský st. archiv.

††) Plukovník jmenoval se původně Haimbhausen, rodina uvývá později psáti se Haimhausen, v kteréžto způsobě budeme dále jméno to uváděti.

Brodu *), aby se opřeli Čechům, kdyby chtěli vpadnouti do Bavorska; s ostatním vojskem, jehož bylo 22.000 mužů, chtěl táhnouti do Rakous, zamýšleje pěchotu dopravit po Dunaji až k Passovu, kdežto jízda měla táhnouti podél Dunaje. Co se daly první přípravy k pochodu, vypukla vzpoura v jízdě hraběte Lippe, následkem čehož 100 mužů uprchlo a již se také nekázeňjevila v pěchotě, jmenovitě v pluku Rouvillově, když kníže Maximilian přichvátav udusil odpor jak svou vážností tak také tím, že popraviti dal několik předních buřičů. Objevilo se, že příčinou tohoto odporu byla nechuť vojáků proti válčení v Čechách, neboť země tato považována byla již za poušť, kde by člověk musel zahynouti všelikým strádáním.

Dopravovati pěchotu již z Dilling po Dunaji nebylo možno pro nedostatek lodí a tak bylo prozatím veškerému vojsku táhnouti do Řezna po obyčejné silnici. Družina Maximilianova, když vyjel z Dilling, byla velmi četná, neboť zřídil si nejen zvláštní kancelář pro správu vojenskou, nýbrž vzal s sebou také větší díl svých radů k obstarávání služby diplomatické. Vlastním vůdcem vojska ligistického byl svobodný pán Tserclaes z Tilly, s hodností generallieutenanta, jenž se k službě té hodil zkušenostmi válečnými a v následující válce skutečně také vynikal. Charakteristiku tohoto muže ponecháme si na dobu pozdější, až známy budou skutky jeho. Podotýkáme pouze, že Maximilian opatření Tillyho a později Buquoye nemařil a neobmezoval, že tedy dopřával úplnou platnost jich zkušenostem: přítomnost jeho ve vojště byla však předce nejvýše důležitou, jelikož pro vážnost jeho potřebná jednota nikdy nebyla porušena a jelikož především kázeň byla udržována. Z osob, jenž ve vojště Ligy sloužily a pro svou důstojnost se nalézaly v družině knížete, uvádíme vévodu z Elboeufu, knížete Orsiniho, ale především mladistvého teprve 16 let starého vévodu z Vaudemontu, praděda vévody Františka Štěpána Lothrinského, chotě Marie Terezie, který patrně poprvé se chtěl prakticky přiučiti řemeslu vojenskému.**)

*) Mnich. st. archiv. Diurnale.

**) Mnich. st. archiv. Diurnale.

V Řezně Maximilian obdržel od městské rady potřebné lodi pro dopravu svého vojska a sám také plaval po Dunaji až k Pasovu, vystoupil tam na břeh, jel do Schärdingu, kde naň čekala choť, která se s ním chtěla ještě rozloučiti. Do Schärdingu, kde Maximilian odpočíval a na příchod vojska svého od Pasova čekal, dostavila se deputace stavů hornorakouských s dotazem, co by znamenal příchod vojska ligistického. Kníže odpověděl, že na dotaz tento chce odpovědět zvláštním vyslancem v Linci, kamž také skutečně příštího dne vypravil pana Wensina v průvodu jednoho setníka. Vyslanec prohlásil v Linci, že Maximilian přichází s vojskem svým donutit Hornorakušanů, aby císaři holdovali, konfederace s Čechy se vzdali, svůj lid vojenský rozpustili a hrad linecký a všechna vojskem svým obsazená místa mu vydali. Stavové v Linci shromáždění odpověděli poslovi, že vzkaz knížete musejí dříve oznámiti svým nepřítomným soudruhům, nežli budou moci dáti konečnou odpověď. Maximilian povolil lhůtu pěti dní, do které chtěl čekati na jich odpověď, jelikož tak dlouhý čas potřeboval k soustředění vojska svého u Riedu, který nyní náleží k Horním Rakousům, ale tehdež slušel k Bavorsku. Pěchota táhla tam z Schärdingu, kdežto jízda přicházela od Broumova a Burghausenu. Když tedy dne 24. července přišla ke knížeti deputace stavů hornorakouských, požádat za prodloužení lhůty, jelikož stavové se budou radit o požadavcích knížete teprve 27., Maximilian žádost jejich odmrštil prohlásiv, že vykoná bez prodlení rozkaz císařův a že vtrhne do Horních Rakous. A skutečně rozkázal ještě téhož dne plukovníku Haslangovi, aby s 6000 muži pěchoty, 2000 jezdci a 4 děly překročil hranice hornorakouské; příštího dne kázal postoupiti Tillymu s 6000 pěchoty a 1000 jezdci, za nimiž později ostatní vojsko následovalo.

Že Maximilian s vojskem Ligy tak rychle postoupí až k Rakousům a že bez dalšího vyjednávání překročí hranice, na to nebyli připraveni ani stavové hornorakouští, ani Čechové a tak se stalo, že neučinili žádného opatření, aby soustředili při hranici všechny zbrojné síly, které měli po ruce. Teprve u Hagu postavilo se vojsku ligistickému na odpor několik tisíc sedláků, kteří na silnici udělali záseky; jelikož však v boji nebyli vycvičeni a také

19. čec
1620

1620

se jim pořádných zbraní nedostávalo, byli brzy rozprášeni. Ačkoli v boji tomto padlo jen málo vojáků, sedlákům předce bylo odpor trpce zakusiti, neboť vojsko ligistické řádilo mezi nimi způsobem nelidským, pálic vsi okolní a všecko ohněm a mečem pustošíc. Také příštích dnů pokračovalo se v tomto barbarském řádění, tak že na kolik mil v okolí Hagu a Aistenheimu byla obydlí vypálena, a lidé donuceni, aby s dobyt看em a jiným majetkem svým hledali útočiště v blízkých lesích.*) Nejen tedy Uhři a Poláci, nýbrž také vojsko Ligy nedávno najaté a dobře placené vyznamenávalo se surovou bořivostí a rozdíl byl jen v tom, že vůdcové vojska ligistického ukrutného tohoto válčení nijakž neschvalovali. Neboť když Maximilian byl stížnostmi stavů hornorakouských zpraven o pustošení, jakého se dopustilo vojsko jeho, dal vinnky potrestati a některé dokonce ukřižovati a zakázal co nejpřísněji, aby se podobné barbarství neprovádělo. Rozkazy knížete a přičiňením jeho důstojníků zavedena byla lepší kázeň ve vojtě, tak že zpráva o tom přispěla nemálo k ochromení odporu.

Když do Prahy stihla zvěst o nastávajícím vtrhnutí ligistického vojska do Horních Rakous, pronášeny tu mnohé žaloby na Unii a na smlouvu v Ulmu od ní uzavřenou, již Maximilianovi byly ruce rozvázány. Ješto však žalobami takovými nebylo zpomoženo Hornorakušanům, muselo se pomýšleti na prostředky vydatnější, na čež také naléhal pan z Rauberu, jenž k účelu tomu vypraven byl do Prahy od stavů hornorakouských.***) Avšak co prospělo přemýšlení a naléhání, když nedostatek v Praze nabyl takových rozměrů, že právě tou dobou muselo se svoliti k rozpuštění pluku Mansfeldského, jenž byl vystoupil ze služby Dolnorakušanů, poněvadž se mu nemohl žold platiti. Aby se v Praze přiznali upřímně Hornorakušanům, že pomoc nemohou poskytnouti, k tomu se ne-

*) Mnich. st. archiv. Diurnale. Dotýčné místo zní: „Ex quo (odporem sedláků) milites nostri exacerbati saevierunt in rusticos, igne omnia vastarunt et plurimas villas combusserunt.“ — A 30. července: „Ad aliquot milliaria omnes villae et domus combustae, reliquae spoliatae, vaccae, equi et reliqua animalia omnia abacta, rustici et incolae omnes dispersi et fugitivi sunt et hinc inde in sylvis latitant.“ — Vid. státní archiv. Maximilian Ferdinandovi 27. července 1620.

***) Mnich. říšský archiv. Avisen aus Prag dd. 3. srpna 1620.

mohli odhodlati již také proto, jelikož se vždy ještě nadáli příznivých případů a zvláště od účinného zakročení Bethlenova očekávali veliké věci a kromě toho nemysleli, že Maximilian bude tak rychle postupovati. Tschernembl, jenž se byl vydal z Recu do Prahy, bezpochyby s tímž úkolem jako před ním Rauber, získán byl nejspíše od pana z Roupova, aby zaslal psaní Hornorakušanům, v němž jim dělal naději na podporu tvrdě, že není nedostatek ani peněz ani lidu, jelikož král Anglický je odhodlán zeti svému pomoci.*) Také psaní krále Bedřicha samého, stavů českých, nejvyššího kancléře a jiných osob měla dodati mysl i a posilniti odpor Hornorakušanů, jelikož se v nich tvrdilo, že kurfiřt Saský zůstane neutrálním a hrabata Thurn a Mansfeld že obdrželi rozkaz, aby jim přispěli na pomoc. Dříve ještě nežli všechny tyto listy došly do Lince, přibyl plukovník ze Starhemberku, aby žádost od Raubera přednesenou ještě důtklivěji opakoval, a snad aby se poradil s Čechy, jakým způsobem by se měl odraziti útok vojska ligistického. Dne 1. srpna odbývala se tedy porada vyslancův hornorakouských s některými nejvyššími úředníky českými, avšak ačkoliv sezení trvalo pozdě do noci, přece se nemohlo státi rozhodné usnešení, poněvadž se nedostávalo prostředků.**)

Všecky porady a návrhy v Praze nebyly ostatně s to, aby odvrátily hrozící katastrofu v Rakousích. Rychlé postupování vojska ligistického, kteréž dne 31. července stálo již mezi Grieskirchenem a Velsem a vyjednávání od Maximiliana zamítnuté poučilo stavy hornorakouské o hrozném jich stavu a o nezbytnosti toho, aby se buď císaři podrobili nebo se na život a na smrt bránili.***) K obraně však nedostávalo se jim odvahy, i vypravili deputaci ke knížeti Bavorskému do Grieskirchenu nabízejíce své podrobení s tou podmínkou, aby zaručeny byly jejich náboženské a politické svobody, jakých požívali za císaře Maximiliana a Matiáše. Nejen

*) Víd. st. archiv. Tschernembl Ungnadovi 27. července 1620. z Prahy.
— Víd. st. archiv. Pan z Roupova panovi z Ungnadu 28. července 1620.
— Bedřich stavům hornorakouským 28. července 1620. — Stavové čeští stavům hornorakouským 28. července 1620.

***) Mnich. říšský archiv. Avisen aus Prag dd. 3. srpna 1620.

***) Tamtéž. Avisen aus Prag dd. 3. srpna 1620.

tyto podmínky svědčily, že stavové nepovažovali stav věcí za tak zlý, jaký byl, nýbrž také požadavek k nim připojený, aby vojsko ligistické odtáhlo ihned z Horních Rakous a aby v zemi žádných posádek nedrželo. Stavové zamítli také požadavek o zrušení konfederace s Čechy, poněvadž prý by jim to bylo na potupu; postačí prý, aby císař prohlásil konfederaci za neplatnou. Konečně stavové požadovali všeobecnou amnestii.*) Ješto však Maximilian odložil všeliké vyjednávání až po příchodu svém do Lince, vyslanci sněmu lineckého prohlásili, že stavové jsou ochotni hlavní město a hrad jeho mu vydati. Hornorakušané vzdali se tedy všeho odporu, skládajíce jediné naději svou ve vyjednávání, k němuž kníže Bavorský projevil se ochotným.

Naděje tato však byla marna, jelikož Maximilianovi bylo z Vídně uloženo, aby se nepouštěl do žádného vyjednávání a aby požadoval bezvýminečné holdování. Ve Vídni byla se totž od 1020 čátku srpna, to jest od vtrhnutí vojska ligistického do Rakous zvýšila velice sebedůvěra; císař v otázce náboženské nechtěl ničeho více povolit, ačkoliv ještě před čtyřmi nedělemi potvrdilo se Dolnorakušanům při jich holdování svobodné vyznávání konfese augšpurské.***) Aby se s Maximilianem stalo dohodnutí o tom, jak by se mělo nakládati se stavy hornorakouskými, rozhodli se ve Vídni vypraviti do hlavního stanu bavorského jednoho z nejčelnějších radů, pana z Harrachu. Tento nesl od císaře psaní knížeti s vyzváním, aby vyhladil v Horních Rakouských predikanty i s prokletým kacířstvím, jelikož by císař při nynějším stavu věcí nemohl před bohem zodpovídati, kdyby ještě dále trpěl stavům ohavné kacířství, kterým lid prostý byl proti němu popuzen.***) Harrachovi bylo zjednatí úplné dorozumění mezi císařem a knížetem Bavorským v té politické věci, jakými tresty měli by býti stíženi náčelníci posavadního odporu a jejich přívrženci a měli by se lid venkovský odzbrojiti. Další otázka týkala se poměru mezi Ferdi-

*) Mnich. st. archiv. Diurnale.

***) Archiv simancaský: El Consejo de Estado al Rey dd. 22. srpna 1620.

***) Mnich. st. archiv: Ferdinand II. Maximilianovi 1. srpna 1620. — Archiv harrachovský ve Vídni: Harrach's Anrede an Maximilian. — Tamtéž. Memoriale, was bei Baiern anzubringen.

nandem a Maximilianem a byla tédy velmi choulostiva. Ferdinand chtěl totiž věděti, koho jménem mají se obsadit jednotlivá města hornorakouská a kdo má Horní Rakousy spravovati a příjmů jejich užívati. V dotazu tomto skrýval se ostýchavý pokus, zbaviti se některé z podmínek smlouvy říjnové, kteráž byla v Mnichově strany Horních Rakous uzavřena.*)

Maximilian odročil odpověď na všechny tyto otázky na dobu pozdější a táhl dále před se k Linci. Přitrhnuv blízko toho města, ^{4. srpna 1820} oznámil stavům příchod svůj a vyzval je, aby mu oznámili počet vojska, které jim slouží a aby mu zaslali seznam stavů, kteří jsou v Linci přítomni a kteří scházejí. Stavové v Linci shromáždění ^{6. srpna 1820} prohlásili, že vyhoví nařízení tomu, požadovali však také nyní, aby v Horních Rakousích nebylo cizích posádek, kterážto žádost však zase zamítnuta. Když příštího dne byli vyzváni, aby vojsko své sprostili přísahy, by mohlo vstoupiti do služby knížete, slíbili, že vyhoví požadavku tomuto.**)

Maximilian neváhal nyní více zaslati císaři žádoucí odpověď, když se byl o ní dostatečně uradil s důvěrnými svými rádci. Na dotaz strany obmezení náboženských a politických svobod v Horních Rakousích a strany potrestání náčelníků a jejich přívrženců odpověděl způsobem takovým, že se shodoval s císařem. Ale navrhoval, aby Ferdinand ještě veřejně nevystupoval, aby protestantům nehrozil, povstalců na jmění a hrdle netrestal, poněvadž by dohnání byli k zoufalství, z čehož by se mohlo vznítiti všeobecné povstání. Pak že by se zbrojné síly musely v Horních Rakousích rozdrobiti, výprava do Čech odročiti, čímž by mohl býti zmařen celý výsledek. Kníže že je ochoten vyhověti všem rozkazům císařovým a jednati přísně nebo mírně, že však z důvodů uvedených považuje za nejprospěšnější, aby císař ani nehrozil ani nesliboval, nýbrž aby jednal přísně teprve tehdy, když by se nemusel ničeho obávati. Kníže zrazoval také z okamžitého všeobecného odzbrojení lidu selského, poněvadž by se tím promrhalo mnoho času, jehož

*) Mnich. státní archiv. Články od Harracha zřejmy jsou z odpovědi dd. 7. srpna 1820.

**) Tamtéž. Diurnale.

by se mohlo lépe užít k výpravě do Čech a poněvadž lid selský ozbrojen je způsobem tak primitivním, že sedláci by si mohli vždycky takové zbraně zaopatřit. Co se týkalo poměru knížete k císaři, Maximilian prohlásil, že by bylo nejlépe, aby posádky, kteréž vloží do jednotlivých míst, jemu byly podřízeny a ne císaři a aby vůbec jemu samému ponechána byla správa země, dosazování všech úředníků soudních a finančních a užívání příjmů do té doby, až by mu tak nahrazeny byly výlohy, které vynaložil na válku ve prospěch císaře. Císař se měl tedy spokojiti s pouhým holdováním stavů a kníže Bavorský měl držeti Horní Rakousy až do té chvíle, když mu bude zapraven od císaře dluh až na poslední haléř. Naproti tomu Maximilian byl ochoten svoliti k tomu, aby důvěrník císařův příjmy a vydání kontroloval, by Ferdinand bezpečně věděl, kdy se sprostil dluhu svého.*) Odpověď Maximilianova shodovala se s tím, k čemu se byl císař zavázal v Mnichově, tak že ve Vídni ji museli schváliti beze všech námitek. Císař projevil souhlas svůj s knížetem zvláštním listem, který byl zaslán po panu z Trauttmansdorffu. Jen v příčině náboženství císař učinil některé námítky, které z opatrnosti svěřeny byly vyslanci jen ústně a které nám proto jsou neznámy.**)

Trauttmansdorff provázal také hrabě z Dampierre, jenž se měl s knížetem uradit o dalším polním tažení a jenž mu měl navrhnouti spojení s vojskem Buquoyovým. Návrh ten byl přijat a učiněny přiměřené přípravy.

Kníže Bavorský jal se za přítomnosti své v Linci pořádati poměry v Horních Rakousích, aby pak další tažení mohl spokojeně nastoupiti. Otázka o převzetí zbrojného lidu hornorakouského do služeb knížete nebyla ještě rozřešena, jelikož vojsko nechtělo se služby u stavů dříve vzdáti, dokud mu nebude vyplacen žold zadržalý. Maximilian dohodl se se stavy v ten způsob, aby vojsku vyplacen byl žold dvouměsíční částkou 84.000 zl. a se zbytkem požadavku svého aby odkázáno bylo na dobu pozdější; a aby stavové peníze ty mohli zaplatiti, půjčil jim 40.000 zl. Vojsko se nějakou chvíli rozpakovalo, ale pak se předce se závdavkem tímto

*) Mnich. st. archiv. Odpověď Maximilianova na poselství Harrachovo dd. 7. srpna 1620.

***) Mnich. st. archiv. Ferdinand Maximilianovi dd. 11. srpna 1620.

spokojilo; když však jeden z komisarů, kteří ve věci této vyjednávali, vojsku přál štěstí k službě pod Maximilianem, přání to považováno za posměch a část vojáků prohlásila, že nebudou dále sloužiti. Aby všelikému protahování učinil přítrž a aby odpor v počátku svém udusil, poslal Maximilian v noci na 15. srpna pluk 1620 pěchoty a oddělení jízdy do Ottensheimu, kde leželo vojsko stavovské, aby násilím vymohl, co se nedalo provésti po dobrém.*) Lid stavovský vida nebezpečnost, nezděchoval se dále přijmouti nabízené podmínky a vstoupiti do vojska ligistického, čímž armáda Maximilianova seslana o 3000 mužů. Aby Horní Rakousy nemohly dále odporovati, Maximilian nařídil, aby všechny válečné zásoby v zemi a všechny městské zbraně odvedeny byly do Lince a tímto na pohled částečným odzbrojením dosáhl tolik, že země zbavena byla skutečně všech prostředků k povstání.***) Kromě toho nařízeno stavům, aby dodali 100 koňů pro dopravu děl a 220 vozů pícních a k jich tažení 880 koňů. Ačkoliv Maximilian slíbil příspěvek tento nahraditi, stavové předce hleděli se vymknouti, ale bez výsledku.***)

Maximilian požadoval zároveň od stavů, aby císaři holdovali, ale zamítl vesměs podmínky jejich, za kterými to chtěli učiniti a odkázal je jmenovitě se žádostí za všeobecnou amnestii na císaře.†) Jelikož Maximilian holdování toto považoval jen za prozatímné, přáli si seznati stavové přísahu k tomu určenou a prohlásili zároveň, kdyby se mělo přísahati obvyklým způsobem, že by při svých podmínkách museli setrvati a že by nemohli holdovati, dokud by jejich politické a náboženské svobody nebyly potvrzeny. Maximilian zamítl také tento požadavek a vyzval stavy, aby do dvou dnů slíbili poslušnost, jinak že proti nim užije násilí. Přes to však žádali dne 18. srpna opět za odročení lhůty holdovační a když jim to nebylo povoleno, odevzdali příštího dne knížeti spis, jímž se snažili dokázati, že by proti svědomí svému nemohli přísahati, kdyby jim dříve politické a náboženské svobody nebyly zabezpe-

*) Mnich. st. archiv. Diurnale. Bayrischer Feldzug. Tištěno léta 1621.

***) Tamtéž. Diurnale.

***) Bayrischer Feldzug. Tištěno 1621.

†) Víd. st. archiv. Maximilian stavům horno-rakouským 13. srpna 1620.

čeny. Stavové zamítli také požadavek Maximiliana strany spolku s Čechy, aby se ho totiž zřekli písemným osvědčením. Původní listinu spolkovou však nechtěli více zadržeti, nýbrž odevzdali ji knížeti. Maximilian propustil stavy s tím podotknutím, že jim ještě téhož dne oznámí svou vůli a skutečně dostavili se k nim pánové z Döringu a doktor Prucklacher, kteří je ujišťovali, že prozatímné holdování nebude právům jejich nijakž na újmu. Osvědčení toto nebylo však upřímné, jelikož radům bavorským nebo alespoň pánu jejich bylo dobře známo, že císař je odhodlán práva stavovská obmeziti a že právě z tohoto důvodu požaduje se bezvýminečně holdování. Kromě tohoto prohlášení, jenž směřovalo k uchlácholení odporu stavovského, radové opakovali známý již požadavek knížete, aby stavové zvláštní listinou se zřekli spolku s Čechami.*) Po poradě, která trvala hluboko do noci, odhodlali se stavové povoliti a zpravili knížete, že chtějí prozatím holdovati, ovšem s tou výhradou, že to nemá býti na újmu jich právům a svobodám.

1620 Když stavové dostavili se 20. srpna ke knížeti, prohlásil, že strany náboženství nemůže jim dáti slibu uspokojivého, jelikož císař sám rozhodne o této věci; co se týče politických svobod, Maximilian ujišťoval, že prozatímné holdování nemá býti na újmu ani jim, ani vyvýšenosti a právům císaře. Kníže projevil svou spokojenost nad tím, že stavové jsou ochotni zřeknouti se písemně spolku s Čechy, ale prohlásil, že osvědčení jejich, jako by se podávali jen nátlaku, považuje za neplatné. — Po té bylo holdováno. Duchovenstvo nejprve odřkávalo přísahu předčítanou, načež jeden za druhým jako na potvrzení ruku podávali. Když potom kancléř bavorský předčítal přísahu stavu panskému a rytířskému a aby slovo za slovem po něm opakovali, požadoval, prohlásil pan Hans Jörger, nejváženější člen, že odřkávání přísahy u stavů světských není obyčejem a že skládávají přísahu jen rukou dáním. Kníže chtěje námítce této vyhověti požadoval jen podání ruky, ale tu vystoupil prelát z Kremsmünsteru ohlašuje, že tvrzení pana Jörgra nezakládá se na pravdě. Pochybovati nelze, že prelát měl pravdu a že šlechta za vymyšlenou zámiňkou nechtěla přísahati, aby buď svědomí svého

*) Mnich. st. archiv. Diurnale. — Bayrischer Feldzug. Tištěno r. 1621.

neobtěžila nebo privilegovaného svého postavení nezhoršila. Rozpředlo se bouřlivé rokování, v němž se většina přítomných účastnila. Kníže konečně vyhověl přání šlechty a spokojil se s ruky podáním; zástupci měst odřkávali zase přísahu a podávali knížeti ruku.*)

Když holdování se skončilo, užil Maximilian poprvé práv svých pro Horní Rakousy nabytých; jmenoval plukovníka svobodného pána z Herbersdorfu hejtmanem zemským a představil jej stavům. Za několik dní tedy Maximilian provedl, čeho vůbec bylo lze dosáhnouti: zlomil odpor v Horních Rakousích, sil a zbrojných prostředků této země mohl užívatí po své vůli a přiměl stavy, aby holdovali. Saský vyslanec při dvoře vídeňském, Zeidler, vydal se schválně do Lince, aby vlastníma očima seznal jednání Maximilianovo a mohl o něm podati zprávu pánu svému. Ve zprávě své Zeidler mluví s obdivem o knížeti, kterému jinak nepřál pro jeho směr náboženský: pevnou rukou prý řídí všechno vyjednávání, jsa přívětivým ve svých spůsobech, trvá prý nezvratně při svých požadavcích a tak že stavy horno-rakouské donutil k dokonalé povolnosti. Zeidler chválí horlivost jeho pro udržování kázně ve vojště, jeho obezřelé zásobování vojska, výtečná opatření k uspořádání horno-rakouské správy a soudnictví, zkrátka uznává jej za muže, který je jako stvořen pro velké podniknutí, jež na se vzal a který je čestně dokoná.**)

Maximilian učiniv opatření, aby obsazena byla některá města a některé průsmyky, k čemuž určeno bylo 5000 mužů, musel se také postarati o ubytování nemocných svých vojáků. Ve vojště jeho čerstvě najatém a řádně zásobovaném bylo v Linci 1400 nemocných, z nichž jen skrovníčkový počet bylo raněných; podle toho se může souditi, jak asi to dopadalo se zdravím vojska českého, kterému bylo neustále snášeti všeliký nedostatek. Kníže dal domy ležící při Dunaji proměnití v nemocnice, načež učinil potřebné opatření, aby s vojskem svým táhnouti mohl do Čech.***) Hned

*) Bayrischer Feldzug. — Mnich. st. archiv. Diurnale.

***) Saský st. archiv. Zeidler Schönbergovi 2. září 1620.

***) Bayrischer Feldzug. Tištěno r. 1621. — Mnich. st. archiv: Diurnale.

jak byl vtrhl do Horních Rakous, zpravil o tom plukovníka Mar-
radasa a vyzval jej, aby oznámil, kde a jakou by si přál podporu.
Když tedy obdržel zprávu, že hrabě Mansfeld opustiv postavení
své u Volar, táhne k hranicím hornorakouským, vyslal z Lince
1620 dne 5. srpna oddělení vojska do Freistadtu, aby si pojistil spo-
jení s Krumlovem a Budějovicemi a aby Mansfelda zastavil, kdyby
do Rakous postupoval. Za týmž účelem vypravil o několik dní
později plukovníka Sulze s 3000 muži pěchoty a 1000 jezdci, jak
za to máme, do Leonfeldu, čímž dosáhl úplně účelu svého, neboť
Mansfeld vzdal se vtrhnutí do Horních Rakous, poněvadž podro-
bením se Hornorakušanů pozbyl naděje na dobrý výsledek, i obrátil
se do Tábora.

Jelikož bylo očekávati, že další tažení po vytrhnutí z Lince
nebude tak nekrvavé jako doposud, kníže se rozhodl odevzdáti se
slavnostním způsobem do ochrany boží; byl se sice postaral,
aby vojsko na výpravě své nepostrádalo útěchy duchovní, a také
každý ze vznešenějších pánů měl kněze ve své družině, jenž pra-
videlně náležel řádu jezuitskému, přes to však povolal zvláště
ještě k spravování duchovních záležitostí ve vojště kněze zbožno-
stí svou proslaveného a za svatého považovaného, mnicha karne-
litského Dominica a Jesu Maria, jenž na pozvání toto skutečně
přibyl ze Říma do vojska ligistického.*) Nevíme, zdali mluvil
německy, z dobrých příčin věříme spíše v opak toho; jelikož však
značná část, snad dobrá třetina vojska skládala se z Francouzů, ne-
dostatek tento asi méně padal na váhu. Když císař zvěděl, že
Dominicus přibyl k vojsku ligistickému, radoval se nemálo, že
získána jest podpora tohoto muže, jehož slavná pověst pronikla až
ke dvoru císařskému; i žádal knížete Bavorského, aby jej pozdravil
1620 jménem jeho.**) Dne 16. srpna jmenovaný mnich oslovil Maximiliana
a veškeru družinu jeho řečí vlaskou a zavěsil potom knížeti ška-
pulíř řádový, v čemž následovali Maximiliana kníže z Vaudemontu
a Elboeufu a celá ostatní družina, vyžádavše si počtu tuto od
Dominica.

*) Mnich. st. archiv. List Maximilianův (komu?) dd. 27. kv. 1620.

***) Tamtéž. Ferdinand Maximilianovi 4. září 1620.

II.

Posilniv se takto v důvěře v zdárný výsledek, Maximilian dal se na pochod dne 23. srpna. Účelem jeho bylo spojití se s Buquoyem a vyplnití tak přání, které byl císař projevil po Dampierrovi. Plán tento však nebyl podle chuti císařského velitele, jenž o spojení s vojskem ligistickým nechtěl ničeho slyšeti, jelikož se patrně obával, aby při Maximilianovi neustoupil do pozadí. Již počátkem srpna odporučel tedy císaři jiný plán válečný, podle něhož nemělo se státi spojení s vojskem ligistickým. Buquoy si přál, aby Maximilian táhl z Lince do Čech a země této se zmocnil, a jelikož k tomu nebude všeho svého vojska potřebovati, přál si, aby mu kníže Bavorský poslal asi 6 nebo 7000 mužů na pomoc.*) Buquoy se patrně nadál, že pak nepřítel překoná a že sám bude mfti slávu z konečného vítězství; ale snaha tato, aby se zbyl knížete Bavorského, nic neprosněla. Zdali císař podporoval přání jeho u Maximiliana nebo ne, nevíme; tento nenechal se žádným způsobem odvrátiti od plánu svého, aby totiž ve spojení s Buquoyem udeřil na hlavní sílu nepřítel a aby provedení záměru svého nestěžoval úkoly vedlejšími.

Ješto Buquoy ležel u Rohů a Eggenburku, Maximilian byl by se mohl s ním nejpohodlněji spojití, kdyby se byl splaval z Lince po Dunaji až ke Kremži a odtud podal ruku veliteli císařskému. Nebezpečnoství plavbě takové nehrozilo žádné, jelikož na celém pobřeží nebylo ani jediného vojáka nepřátelského; snad pro nedostatek lodí nemohla se výprava podniknouti tímto způsobem, neboť Maximilian vytrhnuv z Lince, zaměřil k Freistadtu při české hranici. Cesta šla krajinou lesnatou a byla velice neschůdna, tak že vojsko po dvoudenním pochodu dorazilo do Freistadtu vysřeno, kdežto vozy se střelbou a špízí potřebovaly všelikých malých i velkých správek. Dopřán tedy vojsku dvoudenní odpočinek, za něhož mohl se Maximilian dorozumětí o dalších

---

*) Archiv novohradecký. Memoire pro Dampierra dd. 7. srpna 1620. — Tamtéž Oňate Buquoyovi 30. srpna 1620.

operacích s Marradasem, který sem schválně přibyl, aby uvítal knížete Bavorského. Marradas učinil na knížete dojem nejvýše příznivý, tak že jej císaři doporučil jakožto schopného válečníka a později prosil, aby mu císař osvědčil zvláštní svou milost.*) Z Freistadtu zaslal kníže napomenutí falckraběti a stavům českým, oznamuje jim, že přichází jakožto císařský komisař a že je varuje před dalším odporem.**)

1620

Dne 27. srpna vojsko ligistické vytrhlo z Freistadtu a zaměřilo na Kaplici v Čechách, tak že nepřátelé museli se domnívati, že Maximilian se vzdal spojení s Buquoyem a že bude samostatně postupovati ku Praze. Tažením do Kaplice měli však býti nepřátelé oklamáni, neboť Maximilian dal se odtud přes Benešov a Stropnici do Vitoraze a postoupil tak do Dolních Rakous. Ve vojště ligistickém zmáhaly se nyní opět zhoubné nemoci, kteréž po krátkém svém trvání končily obyčejně úmrtím, tak že následkem toho vojska značně ubývalo. Pro nebezpečství, jaká hrozila životu na výpravě této, odjeli rychle domů někteří vznešenější pánové, kteří táhli do boje nejspíše jen k vlastní zábavě. Tak již z Lince kníže z Orsini navrátil se do Italie a jiný kníže opustil vojsko, když se blížilo k Rohům. Vojsku však to bylo každým způsobem výhodné, pakli se vzdálily takové osoby, jež vyžadovaly mnohých ohledů a předce ničím neprospěly.***) — Když Maximilian po dvoudenním odpočinku chtěl ze Světlé vytrhnouti, aby se spojil s Buquoyem, který tábořil odtud asi 3 až 4 míle na východ, přišel od Buquoye posel s omluvou, že odchod svůj a tedy spojení s ligisty musí odročiti, poněvadž nepřítel jej napadl, pění vozy jeho a jiná zavazadla zabral.

2. září
1620

Kníže z Anhaltu, jenž byl tak dlouho prodléval u Eggenburku, aniž by se byl domohl nějakých výhod nad Buquoyem, upadl zprávou o výsledcích Maximiliana v Horních Rakousích a

*) Víd. st. archiv. Maximilian Ferdinandovi 3. září 1620. V listě tom mluví se s největší uznalostí o Marradasovi.

***) Mnich. st. archiv: Diurnale. V tomto latinském denníku, sepsaném od jednoho tajemníka Maximilianova, vypravuje se prostým ale za to tím věrnějším způsobem o válečných událostech.

***) Bayrischer Feldzug. Tištěno r. 1621.

o jeho vtrhnutí do Dolních Rakous v zoufalství. Jak se mohl nadíti, že bude moci odolati nepříteli dvakráte tak silnému, když se pro nedoplatky žoldu nemohl ani na vojsko své spolehnouti a Bethlen slíbených 20.000 jezdců neposýlal. V zoufalství svém odhodlal se nyní k útoku, o němž se Buquoy zmínil ve zprávě své Maximilianovi a jenž směřoval hlavně proti sboru Dampierrovu, který ležel u Grafenwerthu. Tentokráte dosáhl úspěchu, ačkoliv ne značného, kterýž děkoval té okolnosti, že Dampierre prodléval ve Světlé u Maximiliana a že tedy vojsku svému sám nevelel a že Buquoy, jak se tvrdilo, ze žárlivosti neposlal podporu sboru napadenému.*)

Dne 7. září táhl Maximilian po odpočinku ve Světlé, který 1820 způsoben byl hlavně zdlouhavým dovozem potravin, dále do Oberndorfu, kdežto Buquoy postoupil mu vstříc přes Nové Polany (Neupölla), tak že se příštího dne spojili. Nyní táhli společně do Rohů a cestou oblehli dobře opevněny benediktinský klášter Staré Hradky (Altenburg), jehož posádka však nijakž neodporovala, nýbrž knížete Bavorského žádala, aby ji přijal do svých služeb.***) Marná však byla naděje, že setkají se s vojském českým u Eggenburku, jelikož kníže z Anhaltu již ustoupil. Město toto mělo silnou posádku, ale ta se vzdala zrovna tak jako posádka v Rozích beze všeho odporu. Je to věc nepochopitelná, že v hlavním staně českém neviděli nebezpečství, jaké spočívá v takovém roztříštění sil, a že posádky mnohých měst a hradů, jichž bylo několik tisíc mužů, vydány byly v šanc přemoci nepřátelské. Kníže z Anhaltu snad věc tuto nahlížel, ale nemohl zlomití umíněnost Dolnorakušanů, jenž chtěli půdu svou hájiti krok za krokem a při tom zapomínali, že jen urychlují svou záhubu.

Maximilian procházejce se v Rozích v jedné zahradě, spatřil na obzoru na několika místech záře od požárů, čímž nabyt přesvědčení, že vojsko jeho zase se oddává výtržnostem, jakýchž se dopouštělo, když vtrhl do Rakous. Odhodlán jsa zameziti takovouto sverepost, pokud stačí síly jeho, dal okamžitě vyšetřiti příčiny těch

*) Tamtéž. — Mnich. st. archiv. Diurnale. — Saský st. archiv. Psaň podplukovníka Maria z Eggenburku 9. září 1620.

**) Mnich. st. archiv. Diurnale.

požárů; na pluk hraběte Sulze padla největší vina. Maximilian chtěl z počátku potrestat hejtmany pluku toho a propustil je teprve na mnohé žádosti na svobodu, ale mužstvo, na němž vina byla shledána, muselo vystoupiti z pluku, načež každý desátý muž z vinníků odsouzen k smrti provazem.*) Obnoviv takto na nějaký čas kázeň ve vojště, hodlal Maximilian důrazně stíhati nepřítel, ale na překážku byl mu v tom nedostatek spíže. Maximilian byl se v Bavorsku postaral o dostatečnou zásobu potravin, ale doprava jich děla se přfliš zdlouhavě po Dunaji do Lince a odtud a z Kremže obtížnými cestami po zemi. Jakkoli tedy Maximilian byl všeccko pečlivě připravil, předce se stávalo nemilé opozdění, kteréž zdržovalo pohyby vojska.

Bezděčného klidu, jemuž Maximilian a Buquoy museli se v Rozích oddati, užili oba k válečným poradám, v nichž se kromě vynikajících plukovníků účastnil také hrabě z Hohenzollernu, jenž v táboře prodléval. Došla zpráva, že nepřítel ustoupil k Drozdovicím (Drosendorf) a že nejspíše ani tam nepostaví se na odpor, nýbrž dále ustoupí. Bylo se tedy rozhodnouti, má-li se nepřítel v patách stíhati a má-li se do Moravy za ním vniknouti, nebo má-li se bez ohledu na nepřítel vtrhnouti do Čech a hledět zjednatí spojení s kurfiřtem Saským a tak pomocí jeho se ujistiti. Byl to ovšem podivný plán nedbati nepřítel, umožniti mu tak spojení s Bethlenem a dáti v šanc Dolní Rakousy, kdežto by plán celý mohl se v Čechách rozbiti o obléhání Prahy! Přes to však závažné důvody plán ten odporučovaly. Především padala na váhu nemožnost sehnati spíži, kdyby se vtrhlo do spustošených krajín v jižní Moravě a když by se tak vojsko vzdálilo od Dunaje. Nehoda sebe menší mohla míti osudné následky, kdyby přitáhla jízda Bethlenova. V Čechách však pojištěno bylo spojení s Bavorsy po Dunaji a přes Šumavu, jelikož spojení s Pasovem už dávno trvalo a kromě toho mělo se v nejbližších dnech zjednatí také spojení přes Brod a Domažlice, jelikož Maximilian byl vypravil tímto směrem 7000 mužů, jejichž vtrhnutí do Čech Mansfeld nedostatečnými svými silami nemohl zabrániti. Obsazením Čech přerušilo by se zároveň

---

*) Saský st. archiv. Zeidler Schönbergovi z Vídně 16. září 1620.

knížeti z Anhaltu spojení s posledními prameny pomocnými a jelikož k tomu nesměl nechat dojít, musel se vzdátí spojení svého s Bethlenem a do Čech za nepřáteli se obrátiti. Proti těmto důvodům, kterými Maximilian nebo vlastně Tilly odporučeli výpravu do Čech, mohly se uvésti všeliké námítky; než důvody shodovaly se zajisté s tehdejší stavem věcí, že pozdějšími událostmi byly úplně ospravedlněny; a jmenovitě splnila se domněnka, že Anhalt potáhne do Čech za císařskými. Hrabě Buquoy nemohl tedy zamítnouti operační plán od Maximiliana navržený, jakkoliv by byl rád vojsko své oddělil od ligistického. Maximilian jen v tom povolil, že chtěl táhnouti za nepřítelem až k Drozdovicím a teprve tam odtud, když by se nestala srážka s nepřítelem, obrátit se do Čech.*)

Hrabě z Hohenzollernu, jenž byl přítomen při těchto poradách, odešel potom do Vídně, aby císaře zpravil o usnešení. Nežli odešel, měl ještě s Maximilianem rozmluvu, v níž tento opět projevil své přání, aby jmenován byl vrchním velitelem spojeného vojska. Maximilian dal se tázati císaře, jak má nakládati s Buquoyem, k čemuž pojily se také stížnosti na císařského generála, jenž asi při prvním setkání s knížetem Bavorským choval se chladně, ano snad i příliš hrdě. Hrabě z Hohenzollernu podal císaři po návratu svém zprávu o usnešení, jež se stalo v Rozích a o přání Maximilianové. Než Ferdinand nechtěl ani tentokráte podřídit hraběte Buquoye knížeti Bavorskému, slíbil pouze, že nařídí svému generálovi, aby se všeho vystříhal, čím by vzbuditi mohl nespokojenost Maximilianovu. Přes to však snad předce dělal knížeti naději, že vyhoví přání jeho, neboť hrabě z Hohenzollernu psal Maximilianovi, že mu nezvěstuje všecko, co císař podotkl strany vrchního velitelství, nýbrž že mu věci — patrně důležitější — vzkáže ústně po důvěrném poslovi.**)

Nespokojenost s válčením Buquoyovým za posledních neděl ve Vídni tehdáž dosáhla nejvyššího stupně, již jen krátký čas chtěli míti strpení s činností jeho, nebude-li se moci vykázati skvělejšími skutky.

*) Mnich. st. arch. Max Bavorský Ferdinandovi z Bejdova n. Dyjí 17. září 1620.

***) Archiv harrachovský: Hrabě z Hohenzollernu Maxovi 15. září 1620.

Co se týká válečného plánu v Rozích ujednaného, o němž podal zprávu císaři také hrabě Dampierre, jenž schválně se vydal do Vídně, císař byl s ním z počátku srozuměn a chtěl se spokojiti, kdyžby mu Buquoy poslal do Vídně 5—6000 mužů, s kterými by Dampierre překazil vpád Bethlena do Rakous a vůbec císaře chránil proti Uhrům. O tři dni později však ochrana tato císaři nedostačovala, zvláště že také hrabě Oñate pokládal za prospěšnější, aby Buquoy se vším svým vojskem zůstal v Rakousích, tím sly Anhaltovy zde upoutal, knížeti Maximilianovi tak usnadnil obsazení země a pramenů, z nichž Anhalt čerpal prostředky k udržování vojska svého. Ješto však Oñate již za 24 hodin změnil své mínění a spojení Buquoye s Maximilianem schválil, upokojil se také Ferdinand a nařídil pouze pánovi z Harrachu, vydat se k vojsku spojenému, představit Maximilianovi a Buquoyovi nebezpečnoství z Uher hrozící a ponechati rozhodnutí jejich, zdali přes to chtějí společně vtrhnouti do Čech a k hájení Vídně vypraviti pouze malý sbor vojska.

Do tábora ligistického přivezena zatím potřebná spíše a tak Maximilian a Buquoy nastoupili 13. září tažení z Rohů do Drozdovic, kdež opět nadarmo se ohlíželi po vojtě českém, jelikož ustoupilo již ke Znojmu. Maximilian chtěl nyní bez prodlení táhnouti do Čech, ale Buquoy usiloval přes úmluvy v Rozích způsobiti, aby se pronásledoval nepřítel do Moravy nebo snad chtěl dočhliti za touto zámiňkou, aby kníže sám táhl do Čech. Maximilian však stál rozhodně na provedení plánu ujednaného, Buquoy musel povoliti a dne 16. září nastoupiti společně s ligisty tažení do Bejdova nad Dyjí (Waidhofen). Dne 20. září spojenci překročili hranice české a noclehovali u Nových Hradů poprvé na půdě české.

Dne 19. září pan z Harrachu přijel za spojeným vojskem, aby si vyžádal 6—7000 mužů k hájení Vídně. Sotva odjel z Vídně, aby rozkaz ten vykonal, došla tam zpráva, že Maximilian a Buquoy dali se na pochod do Čech a že tedy knížeti z Anhaltu ponechal svobodu, aby za nimi následoval do Čech nebo se spojil s Bethlenem. Ve Vídni ujal se zase strach: Eggenberg psal Harrachovi že ve Vídni nemohou dokonale pochopiti. plán v Rozích ujednaný že je každým způsobem nebezpečno, nestarati se o knížete z An

haltu a že by se mělo alespoň co nejspěšněji vypraviti 6000 mužů do Vídně, jelikož je v městě sotva přes 2000 mužů. Oňate jevil ještě větší obavy: psal Buquoyovi, že by předce považoval za prospěšnější, aby Buquoy netáhl do Čech, nýbrž aby setrval v Rakousích, a mohl se opřítí Anhaltovi, kdyby tento udeřil na Vídeň. Oba tyto listy nemohly se asi před 21. zářím dostati do rukou adresátů a nemohly tedy více změnití plán v Rozích ujednaný, jelikož vrchní velitelé spojeného vojska již příliš daleko pokročili a již také zprávu obdrželi, že Anhalt s vojskem svým ustupuje do Čech a že tedy nepomýšlí na spojení své s Bethlenem. Ješto se však nepodceňovalo nebezpečství, kteréž hrozilo císaři ve Vídni od Bethlena, usnešeno vypraviti po přání Ferdinandově 6000 mužů do Vídně, k čemuž Buquoy měl poskytnouti jeden pluk a Maximilian druhý, jenž byl zůstaven v Horních Rakousích. Velitelem vojska císaři na pomoc vyslaného měl býti Dampierre, jelikož ve Vídni se rozhodli svěřiti tomuto generálovi obranu proti Bethlenovi.*)

Zde musíme prozatím přerušiti vypravování o dalších válečných operacích, abychom podali zprávu o dalších prostředkovacích pokusech, jimiž Francie a Anglie se snažily odvrátiti hrozící katastrofu.

---

*) Denník o tažení Maximilianově. M. S. v mnich. st. archivě. — Tamtéž. Ferdinand Buquoyovi 22. září 1620. — Archiv harrachovský ve Vídni. Ferdinand Harrachovi 22. září 1620. — Tamtéž. Eggenberg Harrachovi. 18. září 1620. — Archiv novohradecký. Oňate Buquoyovi 18. září 1620.

Hlava osmá.

Poselství francouzské a anglické ve Vídni.

- I. St. Catherine u Anhalts. Sigogné v Báňské Bystřici. Angličti vyslanci Conway a Weston v Bruselu. Prohlášení arciknížete Albrechta o upotřebení vojska v španělském Nizozemsku ležícího. Další cesta vyslanců anglických. Vojsko španělské napadne Falcko. Vyslanci angličtí v Drážďanech.
- II. Vyslanec Wotton ustanovený pro dvůr císařský, odebere se do Vídně. Slyšení jeho u Ferdinanda, vyjednávání jeho s vyslanci francouzskými a s Eggenberkem. Francouzi počínají se chovati nepřívznivě k nárokům císařským. Wotton vypraví posla do Prahy. Vyslanci francouzští strojí se odejítí do Prešpurku. Válčení mezi Bethlenem a Dampierrem. Smrt Dampierrova. Angoulême chce zvědět, na jakém základě vyjednávalo se posud mezi Ferdinandem a Bethlenem. Angoulême a průvodci jeho v Prešpurku. Výsledek vyjednávání jejich.
- III. Spinola vtrhne do Falce. Achác z Donína snaží se vymoci u Jakuba podporu falckraběti. List Jakubův Unii. List Buckinghamův Gondomarovi. Poselství Unie ke Kristanovi IV. a ke Generálním stavům. Conway a Weston v Praze. Nabydou přesvědčení, že marné je všeliké vyrovnávání. Jakub nejeví žádného účastenství při všech nedostatecích svého zetě.

I.

○ činnosti vyslanců francouzských vypravovali jsme až po tu dobu, kdy přibyli do Vídně a kdy jim od císaře bylo svěřeno prostředkovati v Uhrách a v Čechách. S vyjednáváním dotýčným počali 1620 z počátku srpna, tedy v době, kdy vojsko ligistické bylo již vtrhlo do Rakous a kdy pro nastávající rozhodnutí na bojišti nekynul prostředkování valný úspěch. Angoulême však a soudruzi jeho nedbajíce této nepřívznivé okolnosti, vypravili zvláštní posly k Anhaltovi a Bethlenovi, aby je zpravili o svém úkolu.

K Anhaltovi odebral se pan ze St. Catherine, v jehož instrukci mluvilo se o tom, že je míru potřeba, aniž by jasně naznačeny byly základy, na nichž by se mělo jednati; instrukce byla tak dvojsmyslná, že se mohla vykládati jak na prospěch císaře tak falckraběte.*) Vyslanec přibyv dne 7. srpna v Eggenburku, sdělil Anhaltovi přání vévody z Angoulému, že by se s ním rád sešel osobně. Jelikož Catherine byl Hugenotem, hodil se zajisté nejlépe za posla k Anhaltovi, předce však nedovedl smýšlení jeho ve prospěch míru změnit. Anhalt vykládal nejasnou instrukci jen na ujmu své strany, nejevilo proto žádné ochoty k navrženému vyjednávání a vymlouval se nedostatečným plnomocenstvím. V rozmluvě s Catherinou zakrýval svou bázeň před nejbližší budoucností chlubnými slovy, pravě kromě jiného, že cesta vévody z Angoulému do Eggenburku již proto byla by zbytečná, ješto beztoho v nejbližších dnech hodlá s vojskem svým postoupiti k Vídni.**)

Lepšího přijetí dostalo se poslovi do Bystřice vypravenému, jakémusi Sigogné, ačkoliv se také nedomohl lepšího výsledku. Bylo mu uloženo, požadovati od Bethlena, aby císaři bylo navráceno všecko, co mu dříve náleželo; kdyby se tak nestalo, hrozilo se Bethlenovi nepřátelstvím krále Ludvíka.***) Francouzští vyslanci domáhali se tedy v Uhrách širších práv pro císaře, nežli on sám činil ve vyjednávání svém s Bethlenem. Proč pak Ferdinand zamlčel vyslancům návrhy, které byl Bethlenovi učinil? Tuto mlčenlivost dvoru vídeňského nelze si vysvětliti leda snad tím, že ve Vídni pozbyli vši důvěry k Bethlenovi a že tedy považovali za zbytečné podporovati vyjednávání s ním, jelikož měl beztoho meč rozhodnouti.

Sigogné byl přes přkré své požadavky přijat od Bethlena co nepřátelštěji; kníže projevil ochotu uvítat vévodu Angoulémského a vyjednávat s ním o obnovení míru†); rovněž stavové

*) Instrukce pro St. Catherine dd. 4. srpna 1620 v „Ambassadé.“

***) Mnich. st. arch. Anhalt Plessenovi dd. 9. srpna 1620.

****) Instrukce pro Sigogné dd. 1. srpna 1620 v „Ambassadé.“

†) Reponse du Prince de Transylvanie dd. 15. srpna 1620 v „Ambassadé“ — Tamtéž. Lettre écrite par Mess. les Etats de Hongrie dd. 14. srpna 1620.

uherští projevíli ochotu k tomu, zvolíce zvláštní výbor k přístímu vyjednávání. Povolnost tato byla však pouhým klamem, jak vysvítalo ze současného potupného nakládání s vyslanci císařskými a z volby krále, která byla o dva dni později předsevzata. Sigogné však nedočkal se této události, nýbrž vydal se hned do Vídně, jakmile obdržel odpověď na své požadavky.

Vyslanci francouzští nemeškali zpravit císaře o výsledku poslání Sigogna a předložiti mu spisy toho se týkající k nahlédnutí. Císař, jak se podobalo, byl spokojen s výsledkem vyjednávání tohoto a poslal přístího dne pana z Eggenberku k Baugymu s tím vzkazem, že si přeje, aby vyjednávání s Uhry se urychlilo. Když pak do Vídně došla zpráva o zvolení Bethlena za krále, vyslanci sami přestali očekávati nějaký úspěch z vyjednávání, považující věc císaře v Uhrách za ztracenou.*) Naproti tomu měli za to, že strany Čech naděje císařovy značně se zlepšily, jelikož nastávající spojení Buquoye s Maximilianem Bavorským slibovalo úspěch zbraní císařských. Císař sám, jak se podobalo, nabyl větší důvěry k Angoulémovi a jeho soudruhům, neboť jim sdělil rozmluvu s vyslancem anglickým Wottonem, který těchto dnů přibyl do Vídně a císaři radil, aby se vyrovnal s falckrabětem.

Jakub provedl svůj zámysl a vypravil v měsíci červnu, tedy tou dobou, když vyslanci francouzští započali svou činnost v Ulmu, několik svých důvěrníků do Německa. Pán Conway a Weston ¹⁶²⁰ s tajemníkem svým pro Prahu určení přibyli počátkem července do Bruselu, aby, jak jim bylo uloženo, varovali manžele arciknížecí před útokem na Dolní Falci a aby požadovali v ohledu tom určitou přípověď. Nedomohli se lepšího výsledku nežli anglický vyslanec Trumbull, který se byl také nadarmo vynasnažoval, aby se mu infantka určitým slibem zavázala. Za slyšení, kteréž mu udělila, nepustila se s ním do vážného rozhovoru, nýbrž poptávala se jen po zdraví Jakubově a po jiných nepatrných věcech; a když pak Trumbull navštívil arciknížete, tento prohlásil, že se mu nemůže za zlé míti, pakli císaře podporuje v nesnázi jeho, aniž by však udal, zdali podpora tato má záležiti v útoku na Falcko. Trumbull

*) List vyslance pánovi de Puyieux dd. 2. září 1620 v „Ambassadé.“

musel přestat na této vyhýbavé odpovědi, jelikož arcikníže stížen byl oteklinou nohy a tak bídne vypadal, že mohl sotva mluvit. Trumbull považoval smrt jeho za nezbytnou. Od osob dobře zpravených obdržel však Trumbull rozličné zprávy, podle nichž nemohl více pochybovati, že v Bruselu se pomýšlí jen na útok na Falci.*) V odpovědi, kterou arcikníže o dva dni později dal doručiti vyslanci anglickému na jeho písemné podání, chovala se ještě ta věc v tajnosti, neboť se odpovídalo jen všeobecnými frazemi a neurčitým prohlášením na otázku, kterou Jakub dal Trumbullem přednésti.**)

Conway a Weston požádali za slyšení u manželů arciknížecích. Žádosti vyhověno a oba vyslanci povoláni na hrad Mariemont, kde se snažili delší řečí dokázati arciknížeti velkomyslnost a nezištnost, kterou Jakub posud osvědčil v záležitostech českých; v odměnu za to požadovali, aby strana habsburská nepodnikla útok na Falci, jelikož by ho král pro svou dceru nemohl trpěti. Arcikníže také tentokráte odpověděl vyhýbavě, uznával veškery zásluhy Jakubovy a projevil naději, že prostředkováním jeho se podaří odvrátit hrozící válku v Německu, ale strany Falce vytrvale mlčel. Jelikož odpověď Angličanům nepostačovala a oni naléhali na určité prohlášení strany Falce, arcikníže odpověděl konečně, že záležitost ta není v moci jeho, že však k nim pošle jistou osobu, jíž by mohli sdělití své návrhy a pak že jim dá potřebnou odpověď.***)

Arcikníže držel slovo a poslal k nim kancléře svého Peckia, který se jich netázal dále po instrukci, nýbrž jen prohlásil, že vojsko ve Flandrech shromážděné určeno je sice na pomoc císaři, ale že se nestalo ještě konečné rozhodnutí o jeho upotřebení. Conway snažil se nyní nakreslití nebezpečné následky, kdyby bylo vojsku rozkázáno, aby vytrhlo proti Falci, poněvadž by král Anglický musel býti tím více uražen, kdyby se usnešení takové stalo teprve nyní, tedy teprve po příchodu jeho vyslanců a když podruhé se

*) Trumbull Nauntonovi 17./27. června 1620. State Papers Flanders.

***) Arcikníže Albrecht Trumbullovi 19./29. června 1620. State Papers Flanders.

***) Conway, Weston a Dickenson Nauntonovi dd. 22. července / 1. srpna 1620. V Bruselu. Angl. st. archiv. — Tamtéž. Weston Buckinghamovi dd. 22. čce / 1. srpna 1620.

pokouší o prostředkování. Vyslanci vyvozovali z pozdější své rozmluvy s markýzem Spinolou a se španělským vyslancem v Bruselu, že arcikníže je ve velkých rozpacích, poněvadž krále Anglického nechce k válce popuditi.*) V domněnce této utvrzeni byli úředním přepisem, který jim Peckius zaslal dva dni po rozmluvě a v němž pouze znovu prohlašoval, že vojsko ve Flandrech ustanoveno je k podporování císaře a že se posud nestalo žádné usnešení o tom, kde by se vojska toho mohlo upotřebiti. V Bruselu patrně chtěli na tak dlouho, pokud jen bude možno, odvrátit krále Anglického od kroků nepřátelských a proto učinili toto osvědčení, jehož vážné znění mělo nedůvěru zaplašiti. Na konci však doloženo, jak se očekává od vyslanců, že napomenou falckraběte, aby se s císařem vyrovnal.**)

Přepis tento dostal se vyslancům do ruky, když byli již z Bruselu odjeli a na Bon zaměřili, kamž přibyli dne 13. srpna. Měli nyní za to, že arcikníže Albrecht neodvází se útoku na Falcko a jelikož s míněním svým se netajili před přáteli falckraběte, byla mu věc ta donešena a naplnila jej obavami, že Spinola s vojskem svým vydá se do Čech a zde potře branné sly jeho.***) Aby byl bezpečen, uložil panu Achácovi z Donína poptati se u krále Jakuba, jaké odpovědi se vlastně dostalo vyslancům jeho v Marieмонтě. Jakub neostýchal se odpověditi, že v Bruselu se nijakž netajili s úmyslem udeřiti na Falcko. Chtěl tím patrně zastrašiti svého zetě a doufal, že jej snad tak přiměje vzdáti se dobrovolně Čech, aby sám konečně mohl míti pokoj.†) Po Nethersolovi, který byl tou dobou jednatelem anglickým v Praze, dal také napomenouti zetě svého, aby peněz a vojska, které obdržel z Anglie, užil jen k zjednání příměří, za něhož by jednati mohl o mír na tom základě, že by se vzdal koruny české.††)

*) Harl M. S. 1581 fol. 194. Weston to the Marquis of Buckingham dd. 23. července / 2. srpna 1620. — Tamtéž. Vyslanci angličtí Nauntonovi 24. čce / 3. srpna 1620. — Tamtéž. Conway Buckinghamovi 24. čce / 3. srpna 1620.

***) Anglický st. arch. Pecquius Conwayovi dd. 24. července / 3. srpna 1620.

***) Mnich. říš. archiv VII. 233. Bedřich Anhaltovi 18./28. srpna 1620.

†) Naunton Conwayovi 12./22. srpna. Anglický st. archiv.

††) Nethersole Nauntonovi 14./24. srpna 1620. Anglický st. archiv.

Pakli Jakub doufal, že kroky těmito přiměje zetě svého, aby se vzdal ctížádostivých záměrů a že prostředkováním svým odvrátí císaře od útoku na Falcko, dožítí se musel sklamání. Brzy po odchodu anglických vyslanců mněli v Bruselu, že přišel čas, aby zanechali všelikého přetváření a aby dali vojsku rozkaz táhnouti na Falcko. Někdy v druhé polovici měsíce srpna arcikníže Albrecht zaslal knížatům Unie psaní, oznamuje v něm, že vojsko ve Flandrech shromážděné ustanoveno je k útoku na Dolní Falcko; i vyzval je, aby se s falckrabětem nijakž nespolečovali. Kníže Jan z Zweibrücken, jemuž byl Bedřich odcházeje z Heidelberku svěřil správu svých zemí, obdržel téhož dne a skoro v tutéž hodinu tuto listinu a prohlášení za vyslanci anglickými z Bruselu zasláné, podle něhož není prý ještě rozhodnuto o upotřebení vojska Spinolova. Podávaje zprávu Jakobovi o tak kruté ironii osudu, opětovale zároveň dřívější vyzvání knížat Unie, aby všemi prostředky, jakých má po ruce o král Anglický,*) podnikl rychle útok na Flandry.

Knížata Unie byli z Ulmu učinili Jakobovi takovéto vyzvání, když vyslanci francouzskými byli donuceni k uzavření smlouvy ulmské a tím vydali se v šanc útoku z Flandrů. Jakub, jenž byl tolikráte zamítl požadavky jejich, neodpověděl ani na toto psaní; ale nyní, když kníže Zweibrückenský jej za to žádal a když také Achác z Donína neustále přípisý jej obtěžoval, nemohl více věc pomínouti mlčením. I zaslal teprve nyní knížatům Unie odpověď odmítaje ostrými slovy útok na državy arciknížete a odkázal je na příští výsledek prostředkování, kteréž podnikl.**)

Jak asi vypadati bude očekávaný výsledek, o tom mohl jej poučiti již list knížete Zweibrückenského, jenž mu podal zprávu o nastávajícím útoku na Dolní Falcko; a pakli ještě měl pochybnosti, zdali snahy jeho nebudou bez výsledku, musely minouti, když o několik dní později o útoku podniknutém uslyšel. Vyslanci jeho byli se vydali z Bruselu do Bonu a Mohuče, navštívili oba

*) Mnich. st. archiv. Kníže Zweibrückenský Jakobovi 17./27. srpna 1620.

***) Knížata Unie Jakobovi 21. června / 1. července 1620. Angl. st. archiv. Tamtéž. Achác z Donína Calvertovi 19./29. srpna 1620. — Mnich. st. arch. Jakub knížatům Unie 27. srpna / 7. září 1620.

kurfiřty a tázali se jich jménem pána svého, co dvůr bruselský hodlá učinit s vojskem Spinolovým a obdrželi na obou místech jen neurčité a rozpačité odpovědi.*) Z Mohuče vydali se potom do Treviru a obdrželi tam podobnou odpověď. Vracejíce se pak z Mohuče vrazili již na Spinolu, který byl v málo dnech postoupil s vojskem svým z Flandrů k Mohuči. Také ještě nyní jeden španělský důstojník tvrdil vyslancům, že další tažení směřuje proti Čechám; ale na všech ostatních stranách nikdo se s tím více netajil, že útok podniknut bude hned na Falcko.**)

Když vyslanci potom se odebrali do Oppenheimu, kde se sešli s markrabětem z Anspachu a s ostatními veliteli vojska spolkového, shledali, že tyto jsou myslí sklíčené, jelikož vojsko jejich bylo o 6—8000 mužů slabší nežli Spinolovo, tak že jim hrozila skoro jistá porážka. Předce však se chtěli opřítí přechodu Spinolovu přes Mohan, ale zbytek odhodlanosti jejich zviklán vyslanci anglickými. Conway a Weston totiž opětovali i před knížaty Unie otrěpané fráze o vznešeném postavení Jakubově a o prostředkování jeho, kteréž nesmí býti mařeno ukvapeným útokem Unie. Má-li se meč tasiti, tož prý bude výhodnější, ponechati útok Španělům, na kteréž spadne za to zodpovědnost.***)

— A předce jen útok a současné porušení smlouvy Ulmské mohlo přinéstí jakousi spásu. Kdyby se byli totiž knížata Unie zmocnili přechodů přes Rýn a Mohan na území kurfiřta Mohučského, mohli Spinolu při přechodu přes ty řeky s dobrým výsledkem napadnouti. Jelikož toho neučinili, Spinola přešel Rýn 1620 dne 5. září u Mohuče, když se tady byl osm dní zdržel, poněvadž se potřebné lodi musely zblízka i zdaleka sháněti, a 10. září uderil na město Kreuznach, dvě míle od Mohuče vzdálené a na území falckém ležící, čímž tedy počala válka proti Falci. Četnými plakáty Spinola oznámil obyvatelstvu Falce, že jménem a z rozkazu

*) Vyslanci Nauntonovi dd. 15./25. srpna 1620. Anglický st. archiv. Tamtéž. Vyslanci Nauntonovi 18./28. srpna 1620.

***) Vyslanci angličtí Nauntonovi 21./31. srpna 1620. Z Mohuče. Angl. st. archiv.

***) Conway Buckinghamovi 27. srpna / 6. září 1620. Anglický st. archiv. — Tamtéž. Vyslanci angličtí Nauntonovi 27. srpna / 6. září 1620. Ve Frankfurtě. — Tamtéž. Conway Calvertovi 29. srpna / 8. září 1620.

císaře s vojskem svým postupuje a exekuci proti falckraběti provádí. Vojsko Unie, místo aby se nepříteli opřelo, ustoupilo z Oppenheimu k Wormsu a rozšířilo tak hrozný strach po celé krajině, jelikož na tak zbabělé ustoupení nebyl nikdo proto připraven, že Unie mluvila posud jen o útoku a o vyhnání biskupů. V městě Wormsu, jenž náleželo k Unii, měšťanstvo nechtělo přijmouti posádku, kterou tam chtěl markrabě z Anšpachu vložit. Za hlučného pokřiku měšťané prohlásili, že „neznají žádného jiného pána, nežli císaře, a chce-li Spinola přijít do jejich města, že mu otevrou brány a přinesou vstříc klíče města.“*) Rada městská jevila sice více odhodlanosti, ale jak mohla nadlouho odporovati vůli lidu, který o Unii nechtěl ničeho slyšeti?

Vyslanci angličtí nedočkali se útoku Spinolova, nýbrž odebrali se do Norimberka, aby také tam upravili půdu prostředkování. Když tedy obdrželi zprávu o přepadení Kreuznachu, zarazili se a sebedůvěra jejich byla valně otřesena. Potom vydali se dále do Drážďan, ale kurfiřta tady nezastihli, jelikož se byl odebral k vojsku svému, jenž se právě strojilo oblehnouti město Budišín. Angličané oznamující mu příchod svůj prosili o slyšení, ale dáno jim za odpověď, že jich přijmouti nemůže a že je žádá, aby mu návrhy své sdělili písemně.***) Když i druhá jejich žádost byla zamítnuta, oznámili kurfiřtovi písemně úmysl pána svého, že je ochoten býti prostředníkem, kdyby se o mír vyjednávalo, žádající zároveň, aby upustil od dalšího válčení proti falckraběti, jelikož by takováto roztržka mezi protestanty mohla míti nejnebezpečnější následky. Vyslanci zaslali přípis tento kurfiřtovi dne 30. září a jelikož do 3. října nedošla odpověď, chtěli z Drážďan odjet; ale radové saští je přemluvili, aby odpověď svou odložili. Za několik dní došla skutečně od kurfiřta odpověď pro Jakuba a druhá pro vyslance. V této prohlásil Jan Jiří, že v listě Jakobovi svědčícím

*) Saský st. archiv. Lantkrabě Ludvík Hesensko-Darmstadtský kurfiřtovi Saskému 6./16. září 1620.

**) Vyslanci angličtí Nauntonovi 7./17. září 1620. Anglický st. archiv. — Tamtéž Conway Buckinghamovi 7./17. září 1620. Z Norimberka. — Spinola Buquoyovi 15. září 1620. Archiv novohradecký. Saský st. archiv. Vyslanci angličtí kurfiřtovi Saskému 26. září/6. října 1620.

projevil svou vůli. Jelikož psaní toto bylo vyslancům odevzdáno zapečetěné, bylo patrné, že kurfiřt ukončil tím vyjednávání.

Pakli již toto jednání svědčilo o malé vážnosti, jaké Jabub požíval v Německu, událost následující přesahovala meze i obyčejné slušnosti. Ve Vídni a v Drážďanech vzniklo podezření, že vyslanci angličtí vezou s sebou velké sumy peněz pro falckraběte a takovouto kořist nechtěli v Drážďanech propásti. Na rozkaz kurfiřta dostavilo se tedy několik radů k Angličanům a prohlásili, že zavazadla jejich musejí prohlednouti. Nic nepomohlo zaklínání vyslanců, že Jakub nehraje tak klamnou úlohu, aby na jedné straně prostředkoval o mír a na druhé straně zetě svého podporoval penězi: kufry vyslanců byli zotvírány.*) Jelikož nalezeno bylo jen několik klenotů, které byly Alžbětě darem zaslány, něco šatstva a hotových peněz jen 3000 říšských tolarů, komisaři saští omlouvali se co nejobšérněji. Po té vyslanci cestovali dále bez překážky do Prahy, kam přibyli dne 20. října.**)

1620

II.

Zatím dostal se také třetí vyslanec, kterého byl Jakub vypravil do Německa, Henry Wotton, k cíli cesty své, totiž do Vídně. Na cestě své navštívil knížete Lothrinského a Virtemberského, arciknížete Leopolda, město Strasburk a Ulm a přednášel všady tytéž rady, jimiž si byli ostatní soudruzi jeho posměch utržili. Arcikníže Leopold mu odpověděl, že sice se nedozvěděl ještě nic určitého o upotřebení vojska Spinolova, avšak kdyby na Falcko udeřilo, falckrabě že by si na to nemohl nijakž stěžovati, poněvadž ani velkým zločinem, ani radami tchána svého, moudrostí svou proslulého krále se nenechal odvrátit od přijetí koruny.***) Každý jiný člověk byl by odpověď tuto považoval za potupu, ale

*) Saský st. archiv. Lüttichau kurfiřtu Saskému 28. září/8. října 1620. — Kurfiřt Saský tajným radám v Drážďanech 29. září/9. října 1620. — Tajná rada kurfiřtovi Saskému 30. září/10. října 1620 a 1./11. října 1620.

**) Conway a Weston Nauntonovi 12./22. října 1620. Anglický státní archiv.

***) Mnich. st. archiv 548. Arcikníže Leopold Wottonovi dd. Calendis Augusti 1620.

Jakub při nezměrné své vysokomyslnosti spatřoval v ní jen důkaz, jak velice je vážen od přítele i nepřítele. Z jižních Němec cestoval Wotton bez další zastávky do Klosterneuburku (u Vídně), aby složil poklonu císaři, jenž tam nějaký čas sídlil. Žádosti jeho za slyšení bylo hned vyhověno a tak mohl již příštího dne přednésti císaři návrhy, na jejichž základě mělo se podle přání Jakubova jednati o míru všeobecném.

Podle návrhů těchto měl Ferdinand zaslati králi Anglickému důkladný výklad o české otázce, o všech svých nárocích a na čem je zakládá. Král Anglický, jenž byl také od svého zetě nebo od Acháce z Donína požadoval instrukci o českém spolku, chtěl patrně nabýti příležitosti, aby na základě předložených důvodů pronesl svůj úsudek. Kdyby císař k žádosti této svolil a vůbec kdyby se chtěl pustit do vyjednávání, Jakub požadoval dále příměří, za kteréhož by se vyjednávalo o míru. Wotton snažil se vylíčiti pána svého za nejpůsobilejšho prostředkovatele, neboť Jakub že se choval od počátku sporu českého neutrálně, že nikdy nepodněcoval zetě svého proti císaři a podnes že ho králem nenazývá. Král že také v tom osvědčil svou nestrannost a spravedlivost, že si neosoboval práva k úsudku o českém sporu, dokud od císaře nebyl o něm poučen. — Potud mluvil Wotton, jak mu pán jeho byl uložil a z návrhů jeho je viděti, že císaři nebylo slíbeno ani od Anglie ani od Francie, že uveden bude zase v panství české; Jakub tisíckráté zažehnával zetě svého, že přijal korunu českou a také ve Francii kroku toho neschvalovali, ale předce nebylo uloženo ani francouzským ani anglickým vyslancům, aby obnovení panství Ferdinandova v Čechách navrhovali všady za základ k vyjednávání. Jakub chtěl býti dříve poučen o oprávněnosti nároků Ferdinando-vých, nežli pronesl svůj úsudek.

Pakli císař již z tohoto důvodu mohl se horšiti na vyslance anglického, musel jej ještě více pobouřiti návrh, jež Wotton sám od sebe učinil a jímž jako druhdy Doncaster překročil své instrukce. Vyslanec anglický totiž, jak později sdělil vévodovi z Angoulême, požadoval hned při prvním svém slyšení od císaře, aby se spokojil alespoň s některými návrhy Unie. Wotton totiž ubíraje se Německem zvěděl od knížat Unie, jaké návrhy byli v Ulmu

učinili vyslancům francouzským o českém vyrovnání. Císaři, jak nám známo, ponechával se jimi sice titul krále Českého, ale skutečné panství v Čechách mělo ostati falckraběti. Jelikož Wottonovi jako všem Angličanům ležel na srdci prospěch falckraběte, jemuž návrhy tyto byly příznivy, proto se odhodlal zastávati se jich a požadoval od císaře za svého slyšení, aby se vzdal některých svých práv, čili jak pravil, aby nepožadoval svou úplnou restituci.*) Vyslancům francouzským však později řekl, že se hodlá zastati u císaře všech návrhů ulmských a ne pouze jedné jich části.***) Přitom projevila se konečně bez obalu řevnivost francouzská proti Habsburkům. Angoulême a průvodci jeho, kteří byli v Ulmu nechtěli ničeho slyšeti o navržených podmínkách vyrovnání, poněvadž prý by jich císař nemohl přijmouti, byli jiného mínění od té doby, co se počali obávati úplného vítězství císařova v Čechách. Jevili tedy ochotu, poslat pana z Baugy k Eggenberkovi a sdělit mu po něm podmínky vyrovnání.

Na straně císařské byli odhodláni odpovědět na návrhy vyslance anglického, kteráž byl přednesl císaři při svém slyšení. Wotton byl pozván od pana z Eggenberku k poradě, v níž důvěrník císařův zamítl jak prostředkování od Jakuba nabídnuté tak také příměří navržené. Že císař všech těch návrhů nemůže přijmouti, pán z Eggenberku omlouval tím, že prý přípravy k odporu proti útokům falckým již příliš daleko pokročily, tak že se nemohou více odestáti. Wotton však i přes toto osvědčení snažil se Eggenberka přemluvit k povolnosti strany příměří, při čemž tvrdil naivně, že falckrabě přijetím koruny české prokázal císaři jen dobrou službu, jelikož by jinak volba byla padla na mnohem horšího odpůrce rodu Habsburského. Již před císařem byl mluvil tímto zvláštním způsobem, což ovšem nemohlo ho lákati k vyjednávání, avšak jako dříve císař tak také nyní Eggenberg pominuli výrok tento mlčením. Ke konci porady slíbil ještě milec císařský, že k Wottonovi pošle několik osob, které jej poučí o právech císaře ke koruně české. Dostavili se také skutečně nejvyšší kancléř český pan z Lobkovic,

---

*) „Ambassade“ str. 260.

***) „Ambassade“ str. 270.

místokancléř říšské dvorní rady pan ze Strahlendorfu a říšský dvorní rada Nostitz a snažili se přesvědčiti Wottona, ovšem marně, jako dříve pan z Lobkovic s některými jinými osobami marně byli poučovali vyslance francouzské.*)

Skoro zároveň obdrželi také Francouzi odpověď na své návrhy Baugym přednešené. Nepochybujeme totiž, že císaři byly sděleny a že z té příčiny rozpředl se hovor mezi ním a vévodou z Angoulême, který jej provázel těchto dnů na honbu. Ferdinand prohlásil, že o vyjednávání s Čechy nechce ničeho více slyšeti a že odtud smí se jednati jen o úplné restituci. Císař setrval na svém mínění i když jej Angoulême varoval před tak příkrým jednáním a projevil při tom naději, že král Francouzský, když vzpouru ve své zemi potlačil, nebude déle s pomocí svou otálet; a doložil, že jej každým způsobem dá po zvláštním vyslanci za ni požádati. Ferdinand patrně si jen zahrával s Francouzi, neboť byl touto dobou zajisté již přesvědčen, že od nich nemůže očekávati žádné podpory, ale choval se tak, jako by jim úplně důvěřoval, aby je odvrátil od nebezpečného spolku s nepřitelem.**)

Ostatně se právem obával obratu ve smýšlení Ludvíkově, neboť když tento obdržel od svých vyslanců zprávu, jak by se bylo posláním jejich po příchodu do Vídně málem roztříštilo, povzbuzoval je, aby jen vytrvali, neboť pakli také posavadním vyjednáváním nedocílili skvělých výsledků, že předce zachovali jeho vážnost a jemu že je zůstaveno, aby podle okolností kroky své zařídil, t. j. k jedné nebo druhé straně se přidal.***)

Ještě zřetelněji svědčila dvě pozdější psaní Puyseuxa o zámyslu Francouzů, katolické své sympatie potlačit, jakmile by stav věcí pro císaře nabyl příznivého obratu. Neboť když ke dvoru Ludvíkovu došla zpráva, že od společných operací Maximiliana a Buquoye očekávati jest skvělých výsledků pro Ferdinanda, Puyseux nemeškal naříditi vyslancům, aby hleděli přiměti falckraběte za každou cenu k dohodnutí, by škodu neutrpěl, Bethlena však v Paříži byli odhodláni nechat padnouti.†)

*) Wotton Jakobovi 7./17. září 1620. Anglický st. archiv.

***) Lettre écrite à Mr. Puyseux dd. 16. září 1620 v „Ambassadé“.

****) Lettre du roi à Mess. les Ambassadeurs dd. 31. srpna 1620 v „Ambassadé“.

†) Psaní Puyseuxa vyslancům dd. 25. září 1620 v „Ambassadé“.

Vyslanci anglickému dostalo se tedy ve Vídni takového přijetí, že musel nabýti přesvědčení, kterak posláni jeho je marné; přece však nevzdal se ještě vší naděje, nýbrž vypravil zvláštního posla k falckraběti do Prahy s dotazem, zdali by byl ochoten přijmouti ulmský návrh o prostředkování, o němž prý se dohodl s vyslanci francouzskými ve Vídni a kterýž ještě doplnil návrhem o svolání sněmu říšského, jemuž by se prostředkování mohlo světiti. Počátkem října došla z Prahy záporná odpověď, falckrabě nechtěl ničeho slyšeti o svolání sněmu říšského, jemuž se mělo odevzdati rozhodnutí sporu s císařem, poněvadž věděl lépe nežli Wotton, že by většina byla na straně císařově. Kromě toho bylo by uplynulo mnoho času do svolání toho sněmu a falckrabě se obával, že by některý ze zápasníků mohl zůstatí již mrtev na bojišti nežli by sněm připravil své léky. S ostatními návrhy byl by falckrabě býval srozuměn, ale nevěřil, že by se císař vzdal dědičného svého práva k Čechám.*) Wotton tedy nemohl od císaře požadovati, aby se prohlásil o podmínkách vyrovnání v Ulmu navržených, jelikož sám falckrabě nepřijímal jich beze vší výhrady. Prozatím bylo mu ustáti v prostředkování a vyčkati, jaký průběh budou míti události. Vyslanec saský vypravuje, že Wotton tou dobou jevil hlubokou zádušnost. Jedinou útěchu poskytovalo mu přesvědčení ovšem málo odůvodněné, že pán jeho nebude trpěti dalších útoků španělských na Falcko a že v ohledu tom přidruží se k němu Francie a Nizozemsko.**)

Kdežto vyslanec anglický skleslou myslí skládal ruce v klín, vyslanci francouzští odhodlali se k nové až zimníčinnosti, když do Vídně došla zpráva, že kníže Maximilian i při pokročilém počasi podzimním v Čechách postupuje a tím falckraběte uvádí v zoufalství.***) Když jim Ferdinand počátkem října udělil slyšení, za něhož obvyklým svým způsobem projevil své podivení nad tím, že Ludvík mu ještě neposílá pomoc slíbenou a vyslance žádal, aby

*) „Ambassade“. Copie d'un Memoire de la part de l'Electeur Palatin et baillé a Mess. les Ambassadeurs par le Sieur Wotton Ambassadeur d' Angleterre dd. 30. září 1620.

***) Saský st. archiv. Zeidler Schönbergovi 20./30. září 1620.

***) Lettre écrite a Mr. de Puy sieux 23. září 1620 v „Ambassade“.

pána svého na to upamatovali, tito v rozhořčenosti své, že vojsku císařskému v poli dobře se daří, žádost tu přímo zamítli. *) — Strachujíce se nyní také o Bethlena, k němuž neměli jinak žádných sympatií, napomenuli jej zvláštním listem, aby dostal slibu svému a počal vyjednávat s císařem. Vyzvání jejich tentokráte lépe se zdařilo, neboť Bethlen odpověděl dne 13. října, že je ochoten vyjednávat a přijmouti vévodu z Angoulême a jeho průvodce. **) Bethlen byl zatím podnikl útok na císaře se všemi svými silami; z počátku se mu valně nedařilo, ale později štěstí válečné obrátilo se v jeho prospěch. Vlastní nesnáze nepřiměly ho k této povolnosti k francouzským jednatelům nýbrž nejspíše touha, aby si zjednal s Francií bližší spojení.

1620

Bethlen totiž přijav volbu za krále Uherského a vypovědév tak přátelství císaři, nemeškal dáti se na pochod s celou svou brannou mocí a splniti tak slib, k němuž se byl Čechům, obdržev 100.000 zl., zavázal. Především udeřil na biskupský hrad v Nitře, jenž se musel poddati po krátkém odporu. ***) Odtud táhl dále k Prešpurku, kde péčí jeho zřízen přes Dunaj most, po němž mohl vtrhnouti do Rakous a po pravém břehu postupovati. Zde vrazil nejprve na opevněný Haimburk a jelikož nesměl mimo něj dále táhnouti, konal hned přípravy k jeho oblehání. Podle vyjednávání s Bedřichem a Anhaltem měl na Ferdinanda udeřiti s 20.000 muži, z nichž jen 4000 mužů mělo býti vloženo do některých posádek, ale místo toho velel pouze 8000 mužů, kterým se ještě nedostávalo potřebné zkušenosti a obratnosti k obléhání pevnosti. A tak se stalo, že Bethlen před Haimburkem nepořídil ničeho.

Vypravovali jsme o vyjednávání, jenž se dělo mezi Ferdinandem, Maximilianem a Buquojem o dalším plánu válečném a jenž skončilo se tím, že Dampierre vypraven asi s 6000 mužů k uherským hranicím, kde měl odraziti hrozící útoky Bethlenovy. Dampierre obdržel prozatím jen část tohoto vojska, ale učinil v čas potřebné přípravy k obraně Haimburku; na druhé straně však byli Uhři

*) Lettre écrite a Mr. de Puyseux 30. září 1620. Psaní Bethlenovi 7. října 1620 v „Ambassadé“.

**) Psaní dd. 13. října 1620 v „Ambassadé“.

***) Kolona XXX. str. 629.

nedokonale vyzbrojeni, a neměli ani dostatečně dlouhých žebříků k útočení; a tak se stalo, že útok Uhrů byl několikrát odražen a že ztrativše asi 1000 mužů museli ustoupiti.*) Úspěch tento zvýšil jen ráznost Dampierra, kterýž ihned postoupil s vojskem svým, aby osvobodil hraběte Esterhaziho, jenž byl na hradě svém Langenbachu obležen. Přitřhl v čas, neboť Esterhazi již vyjednával o postoupení hradu, ale jakmile spatřil Dampierra, jenž táhl na pomoc asi s 1100 jezdců a 300 mužů pěchoty, přerušil další vyjednávání. Uhři měli přesilu, neboť jich bylo asi 5500 mužů a proto se velitel Uhrů Štěpán Husár pustil chutě do boje s Dampierrem. Avšak přese vši udatnost, která se zvláště v zápase muže proti muži osvědčovala, Uhři nemohli odolat otužilým a vycvičeným odpůrcům, kteří byli také lepšími puškami a děly ozbrojeni; i utrpěli úplnou porážku a zůstavili asi 1000 mrtvých na bojišti.**)

Dampierre sesřliv armádu svou pluky od Maximiliana a Buquoye zaslányi na 6000 mužů, rozhodl se užiti úspěchu svého k útoku na Prešpurk. Operaci svou zahájil tím, že lodí kamením naplněné pustil na most dunajský, aby jej pobořil a tak vojsko Bethlenovo rozdělil. Část mostu byla tím způsobem skutečně pobořena a Dampierre chystaje útok na hrad Prešpurský, sám jej obcházel, aby vyšetřil příhodné místo k útoku.***) Při tom zasáhla jej do skráně kule nepřátelská, tak že se mrtev skácel na zemi. Událostí tou vojsko jeho tak bylo zastrašeno, že ustoupilo i tělo vůdce svého zůstavic nepříteli,†) který je později vydal císaři. Smrt odhodlaného tohoto vůdce a současný ústup vojska císařského poskytl knížeti Bethlenovi zadostučinění. Jásaje zvěstoval ty věci falckraběti s tím dodatkem, že mu již nic více nepřekáží, aby mohl před se táhnouti, že tedy bez prodlení pošle vojsko své knížeti z Anhaltu a sám že touží po osobní schůzce s Bedřichem— O dva dni později psal Bedřichovi, že sám přitáhl až blízko Preš—

*) Saský st. archiv. Dampierre císaři 3. října 1620.

**) Mnich. st. archiv. Ferdinand Maxovi 8. října 1620. — Saský st. archiv. Dampierre Ferdinandovi 4. října 1620.

***) Archiv kutnohorský. Bethlen Bedřichovi 10. října 1620.

†) Mnich. st. archiv. Postscriptum Ferdinanda Maxovi dd. 12. října 1620. — Katona XXX, 635.

purku, že vojsko jeho proniklo až k Petronellu a císařské zase porazilo. Nyní že dal vojsku rozkaz, aby harcovalo až k předměstím vídeňským a je zapálilo. Na konci opakoval zase slib, že vojsko své vypraví ke knížeti z Anhaltu.*) Bethlen zajisté tehdyž myslil, že Anhalt leží ještě na Moravě a že by k němu mohl za několik dní dorazit, kdežto kníže tou dobou blížil se již k městu Plzni. Když se Bethlen o tom za několik dní dozvěděl, zdála se mu býti vzdálenost mezi oběma vojsky příliš velikou a zásobování vojska na pochodu krajinami vyssátými příliš obtížným. I vypravil do Čech pouze asi 8000 jezdců, jenž měli táhnouti do Tábora, kterýž Anhalt ustanovil za své středistě.**)

Dne 13. září přibyl Bethlen do Prešpurku, kterýž byl ustanovl k přijetí vyslanců francouzských. 162c

Vévoda z Angoulême žádal císaře, nežli vyhověl pozvání Bethlenovu a nežli se vydal na cestu s Bethunem a Préauxem, aby mu oznámil, na jakém základě dělo se posavadní vyjednávání s Bethlenem. Ferdinand slíbil věci ty sděliti po některém svém tajném radovi a poslal skutečně pány z Harrachu a Trauttmansdorffu do přibytku vévodova. Tito z počátku si jen stěžovali na Bethlena, samé zlé věci o něm vypravujíce; když však jim bylo namítnuto, že strana císařská nesmí býti hrdou a že nesmí beze všeho zamítati vyrovnání, jelikož v Uhrách drží již jen Rab a Komarno, Harrach sdělil některé důvěrné věci a podal zprávu o slibech, kteréž byl císař učinil Bethlenovi, když v lednu ujednáno bylo příměří v Prešpurku. Francouzi byli přiznáním tímto nejvýše překvapeni; císaře nemohli viniti více z nepovlnosti, ale cítili se uraženými, že nabídky jeho byly jim tak pozdě oznámeny a vyčítali jmenovaným pánům, že Ferdinand podmínky knížeti Sedmihradskému tak příznivé odvolává a že tak stěžuje prostředkování francouzské. Harrach by byl mohl k ospravedlnění císaře ukázati na události bystrické, ale neučinil toho, jelikož byl asi přesvědčen, že vyslanci sami nabydou brzy zkušenosti, jak nesnadno je s Bethlenem vyjednávat. Prohlásil tedy jen, že císař svolil, aby se s kní-

*) Archiv kutnohorský. Bethlen Bedřichovi 12. října 1620.

***) Pechy Bedřichovi 30. listopadu 1620; d'Elvertovy Beiträge III.

žetem stalo dorozumění na základě přiměřených podmínek a požádal vyslance, aby s vyjednáváním započali a císaři o výsledku zprávu podali. Císař však že si vyhrazuje právo výmíňky mezi nimi a Bethlenem umluvené přijmouti nebo zamítnouti. Francouzi prohlásili, že se nemohou pustit do vyjednávání na tomto základě, jelikož by to bylo na ujmu vážnosti krále jejich, a tím se porada skončila.

Za několik dní po této poradě změnilo se smýšlení v radě 17. října 1620 císařské, tak že příštího jitra poslán místokancléř říšský Ulm se zprávou k vyslancům francouzským, že císař je ochoten pustit se do vyjednávání s Bethlenem a že si nevyhrazuje právo, smluvené podmínky přijmouti nebo zamítnouti, ale za to že požaduje, aby Bethlen se vzdal všelikého spojení s Čechy. To dostačilo vévodovi z Angoulême i vydal se s průvodci svými do Prešpurku, kam dne 18. října přibyl a slavnostně byl uvítán. Když příštího dne požádal Bethlena za slyšení, tento odkázal vyslance na druhý den, „ponevadž už příliš mnoho nápojů požil“. Vlastní vyjednávání počalo teprve za návštěvy hraběte Emericha Thurza a kancléře Pechyho u francouzských vyslanců. Když tito vykládali o výhodách smírného vyrovnání, bylo jim odpověděno, pokud se týká osoby císařovy, že není námítky proti vyrovnání, neboť císař že je dobrý člověk, ale že podléhá vlivu rádců španělských, jimž běží o potlačení celé Evropy. Všeliké vyjednávání, jenž se děje z Vídně, směřuje pryč na oklamání; Pechy a Thurzo tvrdíce tyto věci charakterisovali skleslost vídeňských státníků skoro téměř slovy, jakými ve Vídni mluvílo se o Bethlenovi a jeho přívržencích. Chceme tím jen naznačiti, že při této vzájemné nenávisti a při tomto vzájemném opovrhování vyjednávání neslibovalo žádného dobrého výsledku.

Vyslanci francouzští nedali se však předce odstrašiti a snažili se nedůvěru uherských státníků zaplašiti námítkou, že Ludvík XIII. ručiti bude za mír, který se uzavře jeho prostředkováním. Osvědčení toto způsobilo velký dojem na Thurza a Pechyho, jenž o tom podali zprávu Bethlenovi. Tento však předce dal prohlásiti, že jen tehdy je ochoten vyjednávat s císařem, budou-li Čechy v to pojaty. Vyslanci francouzští namítali, že císař k podmínce této nesvolí a snažili se přemluvit Uhry k zvláštnímu vyjednávání jen o věcech uherských, ale namáhání jejich bylo marné, jelikož Uhři

nechtěli se dopustit znovu věrolomnosti proti Čechům. Vyslanci francouzští žádali za slyšení u Bethlena, aby jej přemluvili k zvláštnímu vyjednávání, ale ani u něho lépe nepochodili, tak že bylo patrné, kterak posláni jich v Uhrách se nezdařilo.*)

Když Angoulême podal císaři zprávu o svém vyjednávání s Bethlenem, tento laskavě ji vyslechl a slíbil, že mínění své co nejdříve oznámí.**) Pochopíme však, že s tím neměl na spěch, jelikož právě došly zprávy o příznivém průchodu válečné výpravy v Čechách a že dostal slibu svému teprvé po bitvě na Bílé hoře. Bethlen však nemeškal zaslati přátelům svým pomoc slíbenou, která ovšem, jak bylo vypravováno, záležela jen v 8000 jezdcích.

III.

Musíme zde ještě dodati, jak se skončilo smírné vyjednávání s Čechy. Z toho, jak falckrabě odpověděl na návrhy Wottonovy, bylo zřejmo, že nebudou mítí žádného výsledku a proto pochopíme, že Weston a Conway, když do Prahy přibyli, lepší přízně jim nezískali. Jakmile Španělé počali ve Falcku postupovati a jakmile stav věcí v Čechách se horšil, falckraběte zmocnila se zoufalost; i mněl, že je povinností tchána jeho, aby mu pomohl zbrojnou silou a nechtěl o vyjednání ničeho více slyšeti.

Uvážíme-li, jak se zatím věci ve Falcku obrátily, mohli bychom zajisté očekávati, že Jakub procítne ze své domýšlivosti. Králové rozhodují se v nejdůležitějších věcech nikoli na základě hlubokého a odůvodněného přesvědčení, nýbrž pravidelně podle výhod nebo škod, které by říši jejich mohly vzejíti, podle osobních sympatií a antipatií, jaké chovají v srdci svém proti sousedním panovníkům, podle toho, jak je nebo členy rodu jejich některá věc sporná zajímavá, zkrátka podle osobních pohnútek, které se ovšem jeví tím

---

*) Copie d'un Memoire venant de la part de l'Electeur Palatin dd. 30. září 1620 s dodatkem dd. 12. října v „Ambassadé“

***) Zpráva vyslanců francouzských Ludvíkovi XIII. dd. 4. listopadu 1620 v „Ambassadé“.

účinněji, jsou-li podporovány zásadami právními. Všecky tyto osobní, i jinak rozhodující pohnůtky Jakub šlapal nohama; dříve byl mluvil o lásce a péči pro svou dceru, pokud toho nepotřebovala; v létě tohoto roku prohlásil v Greenwichu za slyšení, které byl udělil Achácovi z Donína, že smírným vyjednáváním s císařem zjednati chce zeti svému korunu českou a konečně vyjádřil se v ten smysl, že je čestnou povinností Bedřichovou hájiti se již z ohledu na stavy země České.*) Jakmile se však od Jakuba požadovalo, aby mínění své skutkem osvědčil, utekl se k theorii o neporušitelnosti práv královských, kterou prý musí ctíti také při Ferdinandovi. Kdyby skutečně uznání práva bylo vodící zásadou nynějšího jednání Jakubova, nemohlo by se nijakž kárati, poněvadž jednal na újmu vlastního prospěchu. Kdybychom chtěli připustiti, že touto zásadou se spravoval v jednání svém proti svému zeti a že vůbec spravedlivost byla měřítkem jeho činnosti, pak bychom provádění této zásady museli spatřovati i v ostatní jeho vládě. Ale že se tak nedělo, o tom svědčí vyjednávání jeho se Španělskem strany oloupení Nizozemska, jeho hanebné hospodářství finanční, nakládání jeho v Buckinghamem a jiné události v Anglii. Jakub byl osobně tak bídným sobcem, že ani k vůli své rodině nechtěl býti sobeckým, poněvadž by byl musel s prostředky svými spořiti a k účelu tomu je obracet i proto pochopíme, že bídné jeho chování dosáhlo vrchole svého za událostí ve Falci, o nichž chceme promluvit.

Po odjezdu Westona a Conwaye z Mohuče Spinola pokračoval ve svých výbojích. Zmocniv se Kreuznachu zaměřil na Altzei, opanoval i toto město a o tři dni později zmocnil se Oppenheimu. Na obyvatelstvo Dolní Falce padl nesmírný strach, poněvadž vpád vojska španělského stal se proti všemu očekávání, jelikož všickni byli toho domnění, že se tak nestane z ohledu na Anglii. Matka falckraběte, jenž opatrovala mladší děti syna svého, nepovažovala se za dosti bezpečnou ve svém bydlišti, i spasila se s vnuky svými na území virtemberské a příklad její následovaly tisíce zámožného obyvatelstva. Vojsko Unie nijakž se neopíralo Spinolovi a nechalo jej

*) Mnich. st. archiv. Memoire Acháce z Donína dd. 5./10. ledna 1620.

bez nesnází města a zemi obsazovati. Teprvé dne 11. září udeřilo 1620 na jisté oddělení armády španělské a tou chvilí rozzuřila se válka i ve Falci. *)

Achác z Donína zvěděv o vtrhnutí Spinoly do Falcka, pospíšil do Windsoru a zapřisahal tam krále, aby s vydatnou svou pomocí déle neotálel. Náleželyť Altzei a Oppenheim k těm statkům, kteréž byly ustanoveny na výživu pro jeho dceru, kdyby ovdověla. **) Královi zpráva tato byla velmi nemila, poněvadž se mu tak odnímla poslední zámiňka, jakou posud zamítal všeliké žádosti za účinnou podporu. Předce však beze všeho ostychu odpověděl, že císař dobře činí, pakli na Falcko udeřil, a pakli tak odráží útok na Rakousy; poznamenal také, že pochvala a podpora čtyř kurfiřtů, jaké se Ferdinandovi dostává, je patrným důkazem, že útok jeho na Falcko i v samém Německu považuje se za oprávněný. Jakub dokonce osvojil si i slova španělského vyslance, jakými tento ospravedlňoval jednání císařovo. Gondomar byl totiž prohlásil, že císař dobře činí, pakli se tímto způsobem hájí proti lidem, jenž by mu chtěli košili s těla strhnouti. — Pan z Donína opíral se náhledům Jakubovým již za slyšení; navrátiv se domů vypracoval pamětní spis, ***) kterýž odevzdal dne 26. září a jímž snažil se útok císařův na Falcko vylíčiti jakožto nesmírné bezpráví a násilí. Co se týká tvrzení tohoto a důvodů pro ně uvedených, nemají ovšem žádné ceny, neboť Ferdinand mohl se s dobrým svědomím brániti proti falckraběti, kde mu bylo libo; ale v námitkách svých proti Jakubovi měl pan z Donína úplně pravdu, jelikož tento nedbal nebezpečství, jaké hrozilo statkům vnuků jeho. Pamětní spis Donínův neměl však účinku většího na Jakuba nežli rozmluva ústní, an Jakub odvážil se dokonce psáti do Prahy skrze státního tajemníka Nauntona, že vtrhnutí Španělů do Falce a dobytí některých měst považuje za zcela přirozené, neboť i strana císařská že chce mítí v rukou zástavu

*) Spinola Buquoyovi 15. září. Archiv novohradecký.

**) Mnich. st. archiv. 119/3. Falckrabě Jan Jakubovi 8. září 1620. Tamtéž. 425/5 Falckrabě Jan Bedřichovi 11./21. září 1620.

***) Exceptions cottées selon la suite du discours tenu avec S. M. a Windsor le 10. Sept. Od pana z Donína odevzdáno 16./26. září. Anglický st. arch.

nežli se pustí do vyjednávání.*) Na straně falcké, jak se naděje, že bude více chuti k smíru, pozná-li se válka v skutečnosti. Že je však potřeba, aby Bedřich přednesl pořádný návrh o míru, pro nějž král Jakub rád bude prostředníkem.

Pan z Donína byl těch dnů neustále rozčilen, ješto lhostejnost Jakubova a vytáčky jeko přímo jej popuzovaly. Jelikož obdržel zprávu, že v královské kanceláři se připravuje odpověď na přípis knížete Zweibrückenského, jímž tento oznamoval dobytí Altzeie a Oppenheimu, a že král v odpovědi té znovu chce položit důraz na svou neutralnost, rozhořčení jeho neznalo žádných mezí více, i hrozil státnímu tajemníku Calvertovi, bude-li v královském listě slovo neutralita, že bude před králem a před celým ostatním světem proti tomu protestovati: bezpráví, jakého se Jakub dopouští na svém zeti, že přesahuje všelikou míru; neboť kdyby knížata Unie dostali do rukou psaní, kde král Anglický mluví o zachování své neutralnosti, že by věc falckraběte byla úplně ztracena.**)

Zdali toto prohlášení dýšící nejvyšším rozhořčením mělo nějaký účinek na odpověď královu, není nám známo, ale to je jisto, že v ní nestálo slovo neutralnost; ale co do věci Jakub přidržel se svého stanoviska, jakkoli je hleděl všelikým způsobem zakrýti. Neboť prohlásiv z počátku opět, že se nechce nechat zaplésti do českého sporu, poněvadž by tím ohrozil svůj prostředkovací úkol, „od něhož vždy ještě očekává dobrý výsledek,“ projevil potom s tím svůj souhlas, aby knížata Unie opřeli se vši svou mocí vojsku Spinolovu a odmítli útok na Falcko, což se jim, jak se naděje, podaří pomocí Generálních stavů a evangelickým plukem pod Veerem. Pluk k hájení Dolní Falce v Anglii najatý 1620 přistál skutečně v měsíci září z Holandu a táhl provázen jsa oddělením vojska holandského, jenž se nejvíce z jezdců skládalo a jemuž velel princ Jindřich Fridrich z Oranien, podle Rýna k jihu a spojilo se šťastně počátkem října s vojskem Unie.***) Jakub nebyl nijakž tímto příkladem povzbuzen k stejné činnosti. Neboť o nějakém napnutí vlastních sil, o splnění tolikerých žádostí za vy-

*) Naunton Nethersolovi 18./23. září 1620. Anglický st. archiv.

***) Pan z Donína Calvertovi 22. září / 2. října 1620. Tamtéž.

****) Mnich. st. archiv. Knížata Unie Mauricovi z Oranien 5./15. října 1620.

zbrojení vlastního vojska nebylo v listě ani zmínky; ale jeden slib předce učinil: že vynaloží všechny své síly, kdyby se pokračovalo v útoku na dědictví jeho vnuků.*) Ale ani tomuto slibu nedostál, neboť jej pouze obnovil, když došly z Falce další zprávy o rychlém pokroku Španělů**) a obmezil jej konečně v ten smysl, že pomoc svou slíbil teprve pro příští jaro, aby alespoň do té doby mohl zamítnouti všechny další požadavky.***) K takovýmto planým slibům počítati musíme konečně také psaní prince Waleského, kteráž zaslal také knížatům Unie a v němž se na spasení své duše zařkal, že rozhodnutí svého otce bude podle možnosti podporovati a že knížatům přispěje na pomoc. †)

9. října
1620

Když do Anglie došla zpráva o vtrhnutí Spinoly do Falcka, doráženo na hraběte Gondomara ještě více nežli doposud; zdá se, že byli on i král Španělský obviňováni, jako by Jakuba byli klamali o vlastním úkolu vojska španělského. Neboť jen takto lze si vyložití psaní, které mu Buckingham zaslal co vysvědčení, kterak ani král Španělský ani Gondomar nikdy neshlíbili, že Spinola nevtrhne do Falce, nýbrž oba že vždycky prohlašovali, že se tak stane. ††) Vysvědčení toto napsal Buckingham patrně k naléhání Gondomara, aniž by pamatoval na to, že tak staví na pranýř ramenařství vlastního krále, který se nyní stavěl, jako by jej byl útok na Falcko překvapil.

12. října
1620

Jelikož všechny prosby Unie, aby Jakub sám pomoc poskytl, marny ostaly, hleděli knížata Unie odvrátit nebezpečenství od Španělska hrozící tím způsobem, že zase se uchopili plánu v Norimberce umluveného, jehož se byli vzdali po smlouvě Ulmské, udeřiti totiž na území duchovní; ale útoku toho nechtěli sami podniknouti, nýbrž vyzvali k tomu krále Dánského a Generální stavy. Ke Kristianovi IV. vypraven vyslanec, aby mu vyložil, jaké výhody by mu přinesl takovýto útok, jmenovitě zvětšením území; a stejnými důvody měli býti přemluveni Holanďané k obsazení sousedních biskup-

*) Jaques au Duc de Deux-Ponts dd. 23. září / 3. října 1620. Mnich. st. archiv 119/3. Achác z Donína do Heidelbergu 26. září / 6. října 1620.

**) Mnich. st. archiv. Achác z Donína Jakobovi 27. září / 7. října 1620.

***) Tamtéž. 119/3 Jakub knížatům Unie 29. září / 9. října 1620.

†) Charles Prince de Galles à Mess. les Princes de l'Union dd. 28. září / 8. října 1620. Mnich. st. archiv 119/3.

††) Buckingham Gondomarovi 2./12. září 1620. Anglický st. archiv.

ství a klášterů. Plán Unie, jakkoli byl mnohoslibný, přišel příliš pozdě, tak že alespoň ve válce české nemohl způsobiti žádného obratu, neboť hned potom, jak vyslanci se odebrali do Kodaně a do Hagu, došla zpráva o porážce na Bílé Hoře.*)

Conway a Weston přibyli zatím do Prahy a jelikož jim byla oznámena odpověď, jakou Bedřich udělil na návrhy Wottonovy, museli nabýti přesvědčení, že také zde nelze pomýšleti na vyrovnání.***) Zpráva jejich a zvláště přepis Conwaye, který zaslal domů o stavu věcí, doplněny byly skoro zároveň psaním Nethersolovým, podle něhož nemohlo se více pochybovati, že všeliké prostředkování je marné. Nethersole zvěstoval, kterak mnohými rozmluvami a důkladným pozorováním nabyt přesvědčení, že Bedřich za žádnou cenu se nevzdá dosažené koruny i kdyby proto přišel o Falcko a Čechy a kdyby život svůj ztratil. Žádný známý výrok a žádná současná listina neprojevuje tak ostře odhodlanost falckraběte, s Čechy zvítěziti nebo padnouti, jako činí Nethersole v tomto listě: ovšem nebyl nikdo tak oprávněn k takovému úsudku jako on, jelikož neustále obcoval s Bedřichem a chotí jeho a proto mohl dobře znáti smýšlení jejich. Jak by však při odhodlanosti Bedřicha přidržeti se Čechů a při snahách císaře Čechy zase panství svému podrobiti, mohlo se prostředkovati, to že on Nethersole nenahlíží a proto že všechno další vyjednávání považuje za marné.***)

Také Conway a Weston nabyli příležitosti dojíti k podobnému přesvědčení jako Nethersole. Bedřich, jenž se byl osobně vydal k vojsku, jak bude dole vypravováno, přibyl dne 24. října do Prahy, aby vyslance uvítal a úkol jejich seznal. Ze slyšení, kteréž jim udělil a při němž vyslanci přednášeli tytéž věci jako v Mariemontě, Mohuči, Oppenheimu a Drážďanech, netajil se nijakž, že koruny české chce se za každou cenu přidržeti a že by mohl nejvýše k tomu svoliti, aby císař měl titul krále Českého a aby dostával určitý plat ročně. Příštího dne po tomto prohlášení odebral

*) Zpráva Rustorfova Bedřichovi Falckému dd. 17./27. října 1620. Tisťená v universitní knihovně v Praze.

***) Conway a Weston Nauntonovi 13./23. října. V Praze 1620. Angl. st. archiv. Tamtéž. Conway Bukcinghamovi 13./23. října 1620.

***) Nethersole Nauntonovi 14./24. října 1620. Tamtéž.

se zase k vojsku svému.*) Jelikož Conway a Weston z rozmluv s jednotlivými čelnými muži seznali, že odpor krále proti další povolnosti dochází všeobecného schválení, nahledli, že úkol jejich také zde se roztříštil; i rozhodli se vyčkati jen tak dlouho, až by jim král rozhodnutí své zaslal písemně, aby pak odjeli do Hamburku a tam čekali na další rozkazy pana svého.***) Rozhodnutí toto učinili dne 5. listopadu; ale nežli je mohli provést, svedena 1620 byla bitva na Bílé Hoře, načež ovšem opustili Prahu, avšak ve spolku s prchajícími manželi královskými.

Rozličné zprávy, kteréž v měsíci říjnu došly do Anglie a které také tam musily vzbuditi přesvědčení, že prostředkování nedojde asi zdárného ukončení, měly za následek, že se rozvinula agitace pro svolání parlamentu, poněvadž jen tento mohl poskytnouti prostředky k rozhodnému jednání. Ale Jakub nechtěl o tom slyšeti ničeho; svolil jen k tomu, aby členové tajné rady směli mezi sebou uspořádati sbírku a aby později vyzváni byli také biskupové, děkani a jiné vynikající osoby, poskytnout příspěvek k hájení Falce. Jak ochotni byli v Anglii pomoc tuto poskytnouti, ukázal výsledek sbírky, neboť jen mezi tajnými radami sebráno bylo 11.000 liber sterlingů.***) Ale dobrovolné příspěvky nestačily tady, kde jen vydatná berně mohla spásu přinésti. Jakub však nedal se ničím vyburcovati ze sobecké sebelibosti. Jak jináče mohli bychom nazvati chování jeho, když chladným ostal na zprávu, že vojsko Unie nemůže klásti vydatného odporu markýzi Spinolovi; a když nepozbyl klidu svého na zvěst, že Spinola udeřil také na území falckraběte Ludvíka, nezletilého bratra Bedřichova a že tedy nešetří žádných mezí. Na takové zmaření všeliké naděje, jakou rodina falckraběte kladla v otcovskou lásku Jakubovu, v jeho čest a náboženský prospěch, nebyl ovšem nikdo připraven a tak přivalila se neodvratná katastrofa.

*) Conway a Weston Nauntonovi 17./27. října 1620. Anglický st. archiv. — Mnich. st. archiv 425/4. Přípis anglických vyslanců Bedřichovi 18./28. října 1620.

**) Conway a Weston Nauntonovi 26. října / 5. list. 1620. Anglický st. archiv.

***) Mnich. st. archiv. 119/3. Achác z Donína knížeti Zweibrückenskému dd. 3./13. října 1620 v Greenwichu. The Privy Council to the Peers, Bishops, Deans etc. dd. 25. října / 25. list. 1620. Angl. st. archiv.

Hlava devátá.

Válka v Čechách v měsících červenci až říjnu 1620.

- I. Opevňování Prahy. Řeč Thurnova. Síla vojska v Čechách. Čechové chtějí se zmocnit Budějovic. Náspy u Volar. Thurn ustupuje od Volar do vnitra země. Svolání zemské hotovosti. Zřízení vojenské rady v Praze. Bedřich se rozhodne odebrat se k vojsku. Jeho odchod.
- II. Císařské a ligistické vojsko v Nových Hradech, Budějovicích, Prachaticích, Vodňanech a Písku. Vojsko české přiblíží se k vojsku spolkovému. Vojsko spolkové u Plzně. Vyjednávání s Mansfeldem. Pustošení v Čechách. Povstání sedláků. Maximilian a Buquoy táhnou k Rakovníku. Srážka s vojskem českým. Postoupení vojska císařského a ligistického ku Praze.

I.

Vtrhnutím vojska Maximilianova a Buquoyova do Čech naplnily se obavy, které v Čechách panovaly od smlouvy ulmské, tedy již přes dva měsíce. Již tehdy se mysliło, že Maximilian nepotáhne do Rakous, nýbrž že zaměří do Čech a že udeří přímo na Prahu a proto se stalo usnešení, opravití hradby městské, kteréž byly v špatném stavu.*) Zároveň nařízeno v Praze a po celé zemi, aby všickni dostáli své povinnosti, jakou jim ukládá zákon o veřejné hotovosti a aby se shromáždili v Týně nad Vltavou. Dále nařízeno, aby se všady zvonilo na poplach, jakmile nepřítel se bude blížit a aby se mu odporovalo všemi silami. Podobně mělo se státi také v Praze: jakmile v některé čtvrti zazvoněno bude na poplach, měl čtvrtní shromážditi podřízené sobě měšťany a dostaviti se s nimi

---

*) Avisen aus Prag dd. 20. července 1620. Mnich. říšský archiv.

na místo vykázané. *) Mandat tento způsobil v Praze největší zděšení, jelikož doposud sdělovány byly od vlády jen nejlepší věci o válečných operacích a o přátelství sousedních mocností a nyní rázem rozpadla se v niveč domnělá bezpečnost.

Usnešení o seslání zemské hotovosti a o opevnění Prahy stalo se řízením hraběte Thurna, jenž se vydal do Prahy, aby ujal vrchní velitelství v Čechách a v hlavním městě pobyl až do 24. července. **) Před odchodem svým z Prahy účastnil se v hostině u Viléma z Lobkovic a prohlásil tam, že nebezpečnoství dostoupilo nejvyššího stupně: pakli Bavoři nebo Sasové vtrhnou do Čech, že každému v zemi chopiti jest se zbraní a raději padnouti v boji neodvratném, nežli zahynouti v ruku tyranů. ***) Pakli touto řečí chtěl vzbuditi u svých posluchačů nadšení z dob husitských, zapomněl, že hnutí tak obětavé není více možné v zemi, která po dvě léta ponechávala cizincům hájení svých nejdražších statků.

Vojsko české, jemuž Thurn měl veletí, soustředilo se mezi Tábořem a Týnem nad Vltavou a vzrostlo přibíráním dílem lidu najatého, dílem hotovostí zemskou na 10.000 mužů, †) kteří byli opatřeni dostatečným dělostřelectvem. Kde a jak by se tohoto vojska mělo užiti, o tom se náhledy rozcházeły; v Praze se mluvilo o tom, že se s ním musí táhnouti ke Klatovům, aby bylo blízko hranic bavorských a zabrániti mohlo vtrhnutí vojska ligistického; jiní navrhovali, aby se táhlo na Budějovice, aby se město toto dobylo a tak zahojila otevřená rána na českém těle. Konečně vzdali se v Praze všech těchto plánů a rozhodli se, vzíti útokem náspy, které císařští byli zřídili u Volar, kde pojišťovaly spojení mezi Pasovem a Budějovicemi a tím sesilování vojska císařského z Bavor, aby tím způsobem zamezili vtrhnutí vojska ligistického s této strany. Pak mělo vojsko táhnouti do Horních Rakous a ve spolku s vojskem Hornorakušanů oprtiti se knížeti Bavorskému,

*) Avisen aus Prag dd. 26. července 1620. Tamtéž.

***) Zprávy o tom, kdy Thurn z Prahy odjel, se rozcházejí, kladet se na 22., 23. a 24. července. My se přidrželi datum nejpozdějšího, jaké je udáno v Avisen aus Prag dd. 26. července 1620 (v Mnich. říšském archivu).

***) Mnich. říšský archiv. Avisen aus Prag.

†) Mnich. st. archiv. Solms panovi von der Grün dd. 24. července 1620.

kdyby se tam obrátil. *) K zabezpečení výsledku rozkázáno pluku knížete Výmarského, jenž byl najat v Nizozemku a již ku Praze dorazil, aby spěšnými pochody přirazil k armádě Thurnově; podobný rozkaz zaslán anglickému pluku pod plukovníkem Grayem, jenž tou dobou tábořil již v Lužici **); o tom však nevíme ničeho, že by se bylo pluku toho, když do Čech přitáhl, upotřebilo jináče, nežli k obsazení několika míst, jmenovitě Karlsteina. Také z Uher přitáhlo nejspíše přes Dolní Rakousy několik set jezdců a byli na spěch posláni k Táboru, kde sesílili své krajaný v českém vojiště se nalezající. ***)

1620 Vojsko české, jenž se u Týna zřizovalo, nezhálelo, nýbrž v menších odděleních po 2000—3000 mužů napadalo nepřítel. Uherští jezdci na př. svedli dne 6. července blízko Budějovic šarvátku s Marradasem, jiné oddělení jalo se obléhati Hlubokou, od čehož však upustilo, když Marradas táhl obleženým na pomoc. Menší oddíly uherské jízdy slídily mezi Budějovicemi a Krumlovem, přepadly Chvalšiny, porubaly tam posádku císařskou a jaly se pak pátrati po průvodu s penězi, které Marradas zaslal Buquoyovi, kteréž však dostaly se již přes Pasov do Krumlova a tak jim šťastně ušly. †) Marradas se divil, že nepřítel mnohem silnější neodvažuje se značnějšího podniku a projevoval ve zprávách svých k Buquoyovi všeliké domněnky o pravé příčině, která však v tom záležela, že tehdejší i Thurn i Mansfeld prodlévali v Praze.

Nežli Thurn a Mansfeld nastoupili tažení k Volarům, chtěli se pokusiti o dobytí Budějovic lští. K tomu účelu zhotoveno bylo v Praze 500 kabátů takového kroje a takové barvy, jako císařští nosili. Vojní čeští, jenž se v kabáty tyto oblékli, měli přitrhnutí k branám města Budějovic a žádati za vpuštění, jako by sloužili ve vojiště císařském. Marradas byl nejspíše zpraven o záměru tomto,

*) Saský st. archiv. Lebzelter Schönbergovi 19., 24., 27. července 1620. — Další zprávy také v jiných korespondencích.

***) Bedřich Thurnovi 27. července 1620. Archiv česk. místodržitelství. — Tamtéž. Nejvyšší úředníci zemští Thurnovi 31. července 1620.

***) Marradas Buquoyovi 6. července 1620. Archiv novohradský.

†) Marradas Buquoyovi 6., 7., 9. a 12. července 1620, psaní nedatované z téhož měsíce v novohradském archivu. — Saský st. archiv. Z Prachatic 10. července 1620.

jelikož se v Praze delší čas mluvilo o zhotovení uniforem a tak leš válečná skončila se porážkou Čechů, při níž z 500 vojnů českých málokterý vyvázl životem.*) Na vojsko české nezdar tento způsobil dojem zdrcující a tak nelze se diviti, že operace u Volar neměla zvláštního výsledku.

Mansfeld učiniv potřebná opatření vypravil 5000 mužů k Volarům, tak že Thurn mohl podniknouti útok na šance již dne 27. července. Posádka obnášela jen asi 300 mužů a tak se Thurn nadál, že dosáhne účelu svého pohrůzkami; vyzval tedy vojsko císařské, aby se vzdalo. Když však posádka vyzvání to zamítla a k rázné obraně se hotovila, Thurn aby marnými útoky lidu svého nehubil, dal při jednom náspu zhotoviti podkop, aby tím způsobem vyhozen byl kus náspu do povětří a průlomem tímto aby byl útok usnadněn. Než podkop byl zhotoven tak neobratně, že když vybuchl, způsobil Čechům mnohem více škody nežli posádce samé. A proto Thurn nabídl císařským mnohem příznivější podmínky, jmenovitě také svobodný obchod, což den před tím nechtěl připustiti. Tím způsobem stalo se dne 29. července dohodnutí a císařští vydali náspy.**)

Zmocniv se tohoto opevnění chtěl Thurn udeřiti na náspy u Zelnavy a proklestiti si tak přístup do Horních Rakous, ovšem po cestách neschůdných a to přes hory se táhnoucích; avšak místo toho vojsko české dalo se nazpět a táhlo do Protivína, asi pět mil k severozápadu od Budějovic ležícího. Thurn sám opustiv vojsko spěchal do Prahy, kam přibyl dne 1. srpna. Ústup vojska českého stal se nejspíše na zprávu, že kníže Maximilian vtrhl do Horních Rakous a že se již blíží k Linci. Za těchto okolností nebylo radno táhnouti do Lince, jelikož by pak z Budějovic a z Krumlova hrozilo druhé nebezpečství. Nejvyšší úředníci v Čechách zpravili Hornorakušany, že vojsko české změnilo svůj směr, žádajíce za důkladné udání o dalším tažení do Horních

*) Mnich. Říšský archiv. Avisen aus Prag dd. 26. července a 2. srpna 1620.

**) Skála IV. 243. — Actorum Bohemicorum III. — Lebzelter Schönbergovi 4. srpna 1620. Saský st. archiv. — Víd. st. archiv. Z Prahy 3. srpna 1620. — Skála klade obsazení náspů u Volar o deset dní později, nežli se skutečně stalo.

Rakous. Psaní toto potkalo se s jiným listem, který koncem července zaslal hraběti Mansfeldovi podplukovník Schiefer, jenž za nepřítomnosti nemocného a v Praze ležícího Gotharda ze Starhemberka velel vojsku hornorakouskému. Schiefer psal, aby se Mansfeld zbytečně nenamáhal, jelikož Horní Rakousy jsou již ztraceny a v zemi není také žádné spíše více. V Čechách však smutné této zprávě nechtěli věřit a napomínali své spojence k vytrvalosti, poněvadž by jinak všickni podlehlí jhu španělskému.*)

Psaní toto mělo vzbuditi zmužilost a vytrvalost; vedle toho usnešeno, aby vojsko české bylo sesílno. K tomu účelu nařídil král knížeti z Anhaltu, aby všecko jízdu zemské hotovosti poslal do Čech k sesílení vojska v Čechách ležícího. Hraběti Thurnovi uloženo, aby Prahu bez prodlení opustil a k vojsku svému se odebral.***) Hrabě se zachoval podle tohoto rozkazu a podal o několik dní později zprávu knížeti z Anhaltu, že všecko vojsko stahuje a že se s ním položí v opevněném táboře, vedle něhož nepřítel nebude smět bez překážky dále postoupiti.***) O tažení do Rakous nebylo tedy žádné řeči více, nýbrž jen o opevnění příhodného postavení, kteréž se ovšem nesmělo hledati daleko od Protivína. K jednání takovému nucen byl Thurn novými a ještě smutnějšími zprávami z Horních Rakous; dozvěděl se, že stavové tamější vzdali se knížeti Bavorskému a že se zřekli všelikého odporu, tak že by se nesměl spoléhati na žádnou podporu, kdyby vtrhl do Rakous. Ale jak mohl se nadíti, že dvakráte tak silnému vojsku knížete Bavorského bude moci lépe odporovati u Protivína nežli v hornatých Rakousích, kde by byl došel každým způsobem podpory od sedláků, o tom nechceme rozhodnouti. Jelikož ani sám král se neoddával naději, že Thurn zastaví neočekávaný pochod knížete Bavorského ku Praze, vydal znovu přísný rozkaz měšťanům pražským, aby všechny zbraně schopné muže přehledli a pro ten případ učinili potřebná opatření, že by jim bylo bojovati proti nepříteli. Všickni mistři s tovaryši a obchodníci s pomocnicky svými měli se

14. srp.
1620

*) Archiv č. místodržitelství. Čeští místodržitelé Hornorakušanům 3. srpna 1620. — Mnich. říšský archiv. Avisen aus Prag dd. 4. srpna 1620.

***) Tamtéž. Bedřich Anhaltovi 4. srpna 1620.

***) Mnich. říšský archiv. Thurn Anhaltovi 8. srpna 1620.

súčastnit v společném hájení, z každého domu šlechtě náležejícího měl být dodán muž ozbrojený a aby nikdo nebyl prost všeobecné povinnosti branné, nařízeno také židům, kdyby Praha byla obležena, aby postavili 800 mužů na Starém městě, kteří by nosili vodu k hašení požárů.*)

Všecka uvedená opatření proti vojsku ligistickému stala se v tom domnění, že Mansfeld podrobí se bez odporu rozkazům Thurnovým. Podřízené postavení nebylo však po chuti Mansfeldovi, jenž byl seznal dostatečně neschopnost Thurnovu a o sobě ovšem lépe smýšlel, což bylo potud odůvodněno, že byl udatný a rozhodný generál, který směle se vrhal na nepřítel. Požadoval tedy od Bedřicha, aby mu bylo svěřeno vrchní velitelství. Kdyby byly jen schopnosti padaly na váhu, Bedřich by byl musel požadavku tomu vyhověti, úsilí Mansfeldovo však zmařeno od Thurna, jenž se také v Čechách domáhal dřívějšího svého postavení, ačkoliv od Moravanů zvolen byl za generallieutenanta. Bedřich máje voliti mezi dvěma generály a jejich nároky, nalézal se v těžkém postavení: na jedné straně byl přesvědčen o lepších schopnostech Mansfeldových, na druhé straně byl Thurn, opíraje se o své zásluhy ve věci povstání a o příchýlnost stavů českých, kteří Mansfeldem jakožto dobrodruhem opovrhovali. Rozhodnutí nemohlo tedy jináče vypadnouti, nežli že byl Mansfeld požádán, aby se ochotně podřídil velitelství Thurnovu.**)

Podle rozkazu Thurnova hlavní síla vojska českého rozložila se v druhé polovici měsíce srpna mezi Veselím a Jindřichovým Hradcem. Thurn sám přes vydaný zákaz opustil zase vojsko a odebral se do Prahy, aby vymohl peníze a rychlejší zbrojení. Bedřich vyhověl žádostem jeho a dal poprosit knížete z Anhaltu, aby mimo jízdu hotovosti zemské zaslal hraběti Thurnovi ještě 3000 mužů, jelikož prý brzká pomoc Bethlenova mezeru tuto dostatečně vyplní.***) Rozkaz tento stal se následkem porady, jenž v Praze byla odbyvána mezi nejvyšším kancléřem, markrabětem Krňovským a několika čel-

*) Skála IV. 245.

***) Archiv výmarský. Rozhodnutí Bedřichovo dd. 18./28. srpna 1620.

***) Mnich. st. arch. Bedřich Anhaltovi 3. září 1620.

nějšími osobami. V poradě této usnešeno také, vyzvati pašu Bu—
dínského skrze Anhalta a Bethlena, aby podnikl útok na zem—
Ferdinandovy, poněvadž by tím nejen způsoben byl postrach v stran—
císařské nýbrž také rozdělení vojska Buquoyova. Aliance tureck—
mělo se tedy již nyní za každou cenu užiti.

Rozkazy tyto nebyly však jedinými kroky, kterými se měl o
odvrátit hrozící nebezpečnost; usilovalo se také s největší ráz—
ností, aby se shromáždila všeobecná hotovost zemská, která měla
vlastně již dlouho býti ve zbrani. Dále usnešeno vyjednávat zнову
s kurfiřtem Saským, aby byl odvrácen od císaře. Podle prvního
usnešení vydal král svolání ke všem krajům, napomínaje vrch—
ností, aby konaly svou povinnost.*) Poznáváme hned nyní,
že toto svolání, ačkoliv bylo za několik dní od krále opakováno
a ačkoliv úředníci zemští učinili v tom ohledu rozličná opatření,
urychlilo dostavění se lidu zbrojného jen v severních krajích, kdežto
v krajích jižních nemělo skoro žádného účinku, neboť o několik
neděl později stěžoval si Mansfeld, že z několika krajů nedostavil
se ani jediný muž k praporům jeho a že jen kraj Plzeňský dodal
mu tisíc mužů! **) Avšak ani zlá vůle ani zmáhající se bázlivost
nebyly tím vinny, že se nevyhovělo rozkazu několikrát opaková—
nému: jak pak se mohla vyzbrojiti jízda, když nebylo žádných
koňů po ruce, a jak pěchota, když se nedostávalo potřebných
zbraní? Vždyť ani město Slané jinak dosti zámožné nemohlo se—
hnati dva páry koňů, když se jednalo o dopravení jednoho vozu
špižního do Tábora.***) — Také na Moravu vydán byl rozkaz o vy—
zbrojení hotovosti zemské, kdež mu bylo ochotněji vyhověno, neboť
v několika dnech shromáždilo se u Brna již 12.000 mužů. Avšak
při prohlídce lidu toho se ukázalo, že polovice jich je příliš stará
a nepotřebná, tak že museli býti nazpět posláni a druhé polovici
nedostávalo se důstojníků, tak že měli býti povoláni od vojska
u Eggenburku ležícího. Znalci byli na rozpacích, co by s lidem

*) Archiv č. místodržitelství. Mandát dd. 1. září 1620. — Tamtéž. Rozkaz
nejvyšších úředníků zemských dd. 8., 15., 16. a 26. září. — Pražský
arcib. archiv. Mandát Bedřicha dd. 5. září 1620.

**) Mnich. st. archiv. Mansfeld Bedřichovi 22. září 1620.

***) Archiv slánský. Rada města Slaného falckraběti 28. září 1620.

tím měli počítí, ano Anhalt nechtěl hotovosti užiti ani k hájení **pevných míst.*)**

K vyjednávání s kurfiřtem Saským ustanoveno zvláštní poselství, jehož činnost Bedřich a choť jeho podporovali zvláštními listy ke kurfiřtovi, jeho matce a manželce. Poslové vedení Václavem st. Berkou z Dubé přibyli koncem srpna do Drážďan a žádali kurfiřta, 1620 když jim udělil slyšení, aby slíbil, že se k císaři nepřidá, jak pověst o něm tvrdila. Jan Jiří, jenž na příznivé zprávy o výpravě vojska ligistického nehodlal déle váhati s útokem svým, žádost tuto zamítl, prohlásiv, „že se pro něj nesluší, aby složil ruce v klín, pakli hlava říše ode dne ke dni více je tísněna a že se jemu a jiným věrným stavům nemůže za zlé míti, pakli císaře podporují a to činí, co je povinností jejich.“ Nepopíral, že mu od císaře svěřena exekuce proti Čechům a projevil naději, že úkol svůj bude moci provésti bez násilí. Čechové měli prý by se vzdátí všeho odporu a následovati příklad Hornorakušanů, kteří „přijali nabídnutou milost a tím si pojistili pravou křesťanskou víru se všemi svobodami a výsadami a spustošení země své odvrátili.“ Jak vypadalo toto pojištění Hornorakušanů, je nám známo; kurfiřtovi však se nemůže vytýkati, že chtěl vyslance oklamati, neboť věřil skutečně, co pravil. Vyslanci čeští navrátivše se tedy oznámili králi svému, že Sasko co nejdříve podnikne útok na země České.***) Lebzelter, zástupce kurfiřta Saského v Praze, uznal nyní za dobré vzdáliti se z města způsobem nenápadným, aby nepadl za oběť lidu rozkácenému. Opustil tedy přisbytek svůj, jako by si vyšel na procházku a teprvé za městem vsedl do vozu připraveného, který jej dovezl do Drážďan.

Hrabě z Thurnu nabyl za posledního pobytu svého v Praze smutné zkušenosti, že šíří se všeobecně skleslost myslí. Když dne 6. září odjel do Jindřichova Hradce, aby se tam sešel s Mansfeldem, 1620

*) Saský st. archiv. Dobré zdání o přehlídce moravské zemské hotovosti dd. 3. září 1620.

**) Saský st. archiv. Bedřich kurfiřtu Saskému 10./20. srpna 1620. — Eliška matce a choťi kurfiřtově. Instrukce českých vyslanců dd. 20 srpna 1620. — Odpověď kurfiřta Saského dd. 21./31. srpna 1620. — Nejvyšší úředníci v Čechách kurfiřtovi Saskému 4. září 1620, saským stavům 2. září 1620. — Lebzelter Schönbergovi 8. září 1620.

ulevil srdci svému v listě, zaslaném nejvyšším úředníkům zemským z Tábora, v němž je káral pro jich málomyslnost.*) Avšak pokárání takové nedodalo nikomu myslí, ješto v kruzích českých ujalo se znenáhla přesvědčení, že ve falckraběti zvolili si krále neschopného a že četní jeho falctíi radové i při všech svých schopnostech zmatek jen rozmnožují. Také chování Thurnovo v této době svědčí, že jednal beze vší jistoty. Místo aby setrval v Jindřichově Hradci a pomáhal zříditi vojsko tam ležící, vydal se do Dolních Rakous, kdež se setkal s vojskem již ke Znojmu ustupujícím. Avšak ani u tohoto nezůstal, nýbrž přehlížel nějaký čas moravskou hotovost zemskou u Brna shromážděnou.***) Promrhav zde kolik dní marně, vrátil se v říjnu do Prahy a odešel pak k vojsku českému do Rakovníka, aniž by zde byl více prospěl. V rozdrobené této činnosti zrcadlí se velmi věrně rozervané poměry české.

Jelikož zmatek panující ve vyšších kruzích nedal se více tajiti, všecko vyzývání k větší obětavosti a napnutí sil setkávalo se jen s hluchýma ušima nebo zoufalými mysllemi, kterěz toužily po pokoji za každou cenu. Ostatně počala také falckraběti a krajanům jeho mysl klesati. Camerarius, jenž se v Ulmu nechtěl odhodlati k žádnému značnějšímu ústupku pro Ferdinanda, měl nyní starost o svou manželku v Praze a poslal ji do Němec, a příklad jeho následoval pán z Plessen. Jednání toto vzbudilo mnohé výčitky v lidu, ještě více však klesla přichylnost Pražanů k nové dynastii, když také falckrabě podle tohoto příkladu poslal do Hagu nejstaršího syna svého, pětiletého chlapce, ježž byli stavové nedávno zvolili za dědice trůnu, aby byl tam uchráněn před nehodami války.***)

Zároveň vedle tohoto zbytečného opatření zabývali se Bedřich a radové jeho sestavením vojenské rady. Již přes dvě léta počítával se nedostatek toho, že v Praze nebylo odborného úřadu, jenž by měl na starosti vojsko, jeho doplňování a zásobování, aby

*) Saský st. archiv. Thurn nejvyšším úředníkům zemským 7. září 1620. — Tamtéž Lebzelter Schönbergovi 8. září 1620.

**) Saský st. archiv. Thurn kurfiřtovi Falckému 14. září 1620, ze Szyrovic.

***) Mnich. st. archiv. Psaní kancléři von der Grün dd. 11. září 1620. V Praze. — Tamtéž. Psaní pánovi von der Grün dd. 22. září 1620. — Archiv v Hagu. Bedřich Generálním stavům dd. 17. září 1620.

generálové nepotřebovali tábor tak často opouštěti a do Prahy zájžděti. Nyní usnešeno, ovšem příliš pozdě, nedostatek ten napravití a vojenskou radu sestavití, jenž by obstarávala záležitosti ministerstva války. Podivným způsobem sestavena tato hlavně z uprchlých Rakušanů; byliť v ní: dolnorakouský generál pan z Hofkirchenu, plukovník Gothard ze Starhemberku, Erazim z Tschernemblu, Ondřej Ungnad, Berbisdorf a jediný Čech Křištof Kaplíř ze Sulevic. *) Z členů vojenské rady jevil Tschernembl jako vždycky, největší činnost a osvědčil také nyní své vznešené smýšlení. Radil sice k novým daním a k přísnému jich vymáhání, k pořádku ve financích, k vystřhání se všech zbytečných výloh, k zmenšení služného vyšších důstojníků, k nuceným půjčkám u některých bohatých šlechticů, jako na př. u Viléma z Lobkovic, u nejvyššího purkrabí Berky z Dubé a k zlehčení mince, ale vedle toho odporoučel také zrušení nevolnictví, čímž by lid sedlský mohl býti nadšen k velkým obdtem. **) Kdybychom o Tschernemblovi nevěděli nic jiného, nežli tuto jedinou radu, postačila by, aby mu pojistila vynikající místo mezi jeho soudruhy. Nepotřebujeme ani doložiti, že návrh tento nedošel souhlasu u ostatních členů vojenské rady, jako stejný požadavek povstalých sedláků u komisarů s nimi vyjednávajících.

Kromě zřízení vojenské rady děly se v kabinetě královském důkladné porady ještě o jiném předmětu. Příklad Maximliana Bavorského, jenž v čele vojska ligistického výpravy se účastnil u vláliké namáhání snášel, jakož i příklad kurfiřta Saského, jenž také vytrhl s vojskem svým a svízeli válečných se nehrozil, zahaboval patrně mladého falckraběte a vyplašil jej z jeho pohodlnosti. Zdá se, že Tschernembl také v tomto ohledu měl důležitý vliv, alespoň vyslovil se co nejrozhodněji, že je potřebí, aby král následoval příklad svých odpůrců. ***) Bedřich uposlechl rady této, jakkoli

*) Mnich. st. archiv. Instrukce pro vojenskou radu dd. 26. září 1620.

***) Böhemische geheime Cantzlei; Consultationen etc. Fünftes Consultatio, wie Geldmittel zu finden. Máme za to, že tato nedatovaná konzultace se odbývala v měsíci září a pakli ne stala dílve, že nyní Tschernembl každým způsobem odporoučoval tytéž prostředky.

****) Behemische geheime Kantzlei: Die XIX. Consultation, dass der König in's Feld ziehen soll.

družina jeho a jmenovitě rádcové falčtí cestě se opírali. Tak Anhalt, jenž byl zpraven o záměru Bedřichově, neradil k cestě z toho ohledu, že se králi nedostane dobrého přijetí od vojska, pakli alespoň měsíční žold s sebou nepřiveze; a jelikož to nebylo možné, radové falčtí obávali se pro svého pána toho nejhoršího. Bedřich však nenechal se zdržeti a utvrzen byl u vytrvalosti tak, Bethlenem, který jej z Trnavy — ovšem na úkor pravdy — ubezpečoval, že Ferdinand činí mu nejskvělejší smírné nabídky a že mu chce panství v Uhrách i s titulem královským ponechat, vzdá-li se spolku s Čechy, čehož on však nikdy neučiní. Bedřich nesměl váhati podniknouti strádání a nebezpečenství, pakli přátelé jeho osvědčovali takovou obětavost a pakli odpůrci jeho tak málo dbali svého pohodlí. *) Dne 26. září zřídil na čas své nepřítomnosti prozatímnou vládu a jmenoval členy její sedm nejvyšších úředníků zemských. V instrukci nezapomněl na čistotu, kterou sám i manželka jeho v Praze pohřešovali; uložil svým místodržcím kromě důležitých záležitostí vládních také péči o lepší čistotu v hlavním městě. Pochopíme ovšem, že bylo zapotřebí lepšího čištění v městě, když král k odůvodnění svého rozkazu uvádí, že po ulicích nahromaděno je bláta, hnoje a rumu a že žebráci zahrabávají se do hromad hnoje v jednotlivých ulicích a odtud živnost svou provozují. **) — Druhý den po vydání této instrukce ustanoven byl k odjezdu; zrovna před tímto odjezdem Bedřich prohlásil kurfiřta Saského za zbavena lén českých, poněvadž se s cí-

*) Ferdinand od sněmu bystřického nevyjednával s Bethlenem a obnovil spojení své s ním teprve skrze francouzské poselství. Ani v Bystřici ani později nebylo řeči o uznání královského titulu a proto zprávu Bethlenovu považujeme za pouhou chloubu. Dotyčné místo v psaní Bethlenově Bedřichovi dd. 18. září 1620 zní: „Latere etiam V. S. nolumus, Caesarem per Commissarios suos Posonii tractatum pacis adhuc continuare, qui ultra plenariam perfectam regiminis administrationem cum dignitate regia cessurum se nobis pollicetur, modo a corpore confoederatorum redeamus.“ — Mních. st. archiv. Psaní Plessenovo pánovi von der Grün dd. 24. září 1620. — Víd. st. archiv. Z Prahy dd. 20. října 1620. — Skála IV. 315.

**) Instrukce místodržcím dd. 26. září 1620. Český místodrž. archiv. — Skála IV. 311.

sařem spolčil proti Čechám, čímž král zřekl se posavadní šetrnosti ke dvoru saskému. *)

Den 28. září, ustanovený k odjezdu krále, býval v Čechách 1620 slaven ode dávna jakožto svátek sv. Václavu zasvěcený a tak lid pracovní mohl se shromáždit na hradě a v ulicích, aby přál štěstí králi na cestu. Odjezd, jak bylo usnešeno, měl se státi slavnostním způsobem. V rytířské sni na hradě shromáždili se stavové a nejvyšší úředníci zemští a rozloučili se s králem, jenž pak na nádvoří vstoupil do kočáru s knížetem z Holsteinu. Když se kočí rozjel, vrazil do pilíře a musel couvnouti, což diváci pokládali za zlé znamení. **) Jelo se ulicemi, kde lid čteně shromážděný neustával přáti králi šťastnou cestu a dobrý zdar. Před kostelem týnským Bedřich sestoupil s kočáru a přijal tady požehnání od administratora Jiřího Dikasta, aby dšlo počaté šťastně bylo dokonáno. Mnozí z přítomných srdečně plakali, jiní ani neslzeli, jelikož je již opanovalo zoufalství. ***)

Když Bedřich vyjel za vojskem knížete z Anhaltu, stálo toto v Čechách již u hradu Zvikova při stoku Vltavy s Otavou. Anhalt dorazil tam dlouhými oklikami; původně obrátil se od Drozdovic ke Znojmu, aby za sebou zvábil vojsko ligistické a tím je odloučil od ustanovených zásobišř. Jelikož však Maximilian nešel na tu léčku, nýbrž s Buquoyem se obrátil do Čech, musel i Anhalt do Čech táhnouti. Tak se stalo, že nepřátelské armády po celé tři neděle se ani nestýkaly. Počet vojska, jemuž Anhalt velel, nelze na určito udati. Před odchodem z Eggenberku udával se počet jeho na straně české na 30.000 mužů a sice 9000 mužů pěchoty a 3500 jezdců, jenž tvořili vlastní vojsko české, 4000 mužů vojska slezského, 8000 uherských jezdců a neznámý počet vojska moravského. Ale jak tvrdí dobře zpravený vyslanec saský v Praze, vojsko toto do počátku srpna velice se ztenčilo, tak že počet jeho nepáčí výše, nežli na 20.000 mužů. U Jindřichova Hradce Anhalt neobdržel asi žádných posil, neboť vojsko tam soustředěné odtáhlo

*) Mnich. st. archív. Dekret Bedřichův proti kurfiřtovi Saskému dd. 28. září 1620.

**) Skála IV. 309.

***) Tamtéž.

z větší části s Mansfeldem na západ, aby odrazilo 7000 ligistů, které byl Maximilian vypravil přes Brod k Domažlicům.

II.

Vypravovali jsme o postupování Maximiliana a Buquoye až do té chvíle, kdy u Nových Hradů překročili hranice české. Na patent, kterým Maximilian již před několika nedělemi oznámil Čechům příchod vojska svého, a kterým stavy vyzval, aby zbraně složili, ohlásilo se jen osm šlechticů, jak za to máme většinu nebo vesměs katolíků;*) kromě nich také v severních Čechách snažilo se několik šlechticů zjednat si přátelské spojení s kurfiřtem Saským; ale dělo se to příliš ostýchavě a všechny takové pokusy byly jen osamotnělymi, tak že na další zápas nemohly mít žádného účinku. Maximilian a Buquoy museli býti připraveni, že se jim opře svorně celá země.

Oba velitelé císařští táhli z Nových Hradů do Budějovic, kde je očekával Marradas se svým vojskem, aby pak se obrátil, jak bude vypravováno, proti Mansfeldovi. Maximilian udeřil po Vodňany, Buquoy na Prachatice. Prachatice dobyty útokem, posádka a část měšťanstva porubána a město vypleněno. Vodňany vzdaly se po krátké obraně na slib, že posádka skládající se jen z hotovosti zemské, tedy ze sedláků, bude moci svobodně odejít. Slib ten však nebyl dodržen, nýbrž sedláci, když z města vytáhli, byli od ligistů napadeni a z větší části porubáni. Ačkoliv Maximilian nedovolil, aby slib daný byl takto porušen, předce však nepotrestáním tohoto násilí a chováním svým proti měšťanstvu, z něhož dal některé nejčelnější osoby zatknouti a Buquoyovi k potrestání odevzdati, ukázal dostatečně, že proti Čechům nešetí ohledů, jaké posud zachovával v Rakousích.**)

*) Mnich. st. archiv. Šlechtici, jenž nabízeli své podrobení, byli: Petr a Heřman z Říčan, tři Šlovičtí ze Šlovic, Mikuláš Vratislav z Mitrovic, Lev z Jakovce a Jindřich ml. ze Žakavy.

**) Tamtéž. Diurnale. — Skála IV. 304. — Víd. st. archiv. Maximilian Khevenhillerovi 27. září 1620.

Marradas před několika dny dobyl a spálil Týn nad Vltavou, zůstala v jižním cípu Čech již jen Třeboň v rukou povstalců.

Maximilian a Buquoy nestarajíce se dále o Třeboň, táhli na Písek, aby dobyli tohoto pevného města, jehož ztrátu strana císařská tak těžce nesla a jenž hájeno bylo od měšťanstva a 900 mužů posádky.*) Dne 29. září položili se ligisti východně od Písku, císařští na západ; příštího dne počaly oba oddíly střelci na město a zviklaly vytrvalost obhájců, kteří se Vodňanským posmívali pro jich zbabělost, tou měrou, že již ve dvě hodiny počali vyjednávat o vzdání se. Co se vyjednávalo, spozorovali císařští jedno místo snadno přístupné, jež od nikoho nebylo střeženo. Plenění bylo dovoleno žoldněřům jen tehdy, když místo dobyto bylo útokem a tak vojáci kořisti žádostiví podnikli útok na místo připomenuté; aniž by k tomu byli vyzváni, ztekli hradby a vedrali se do města, kde řádili strašným způsobem. Všecko bylo vypleněno a nejen celá posádka, nýbrž skoro všickni měšťané pobiti, tak že z mužského obyvatelstva ostalo jen asi 18 osob na živě. Maximilian a Buquoy zvěděvše o tomto strašném vraždění, pospíšili do města, aby řádění tomu přítrž učinili. S vlastním života nebezpečenstvím snažil se Buquoy vyrvatí ženy a děti z rukou zdivočelých žoldněřů; a tak zakročením jeho a knížete Buquoye alespoň těchto bylo ušetřeno. Město však shořelo skoro úplně; jen starý hrad a několik dobře stavěných domů zdvihalo se ze zřícenin.**)

Po dobytí Písku otevřena byla cesta do Prahy. Maximilian však nechtěl podniknouti útoku na toto město, dokud by se nezmocnil jihozápadních Čech a tak si nepojistil dvojí spojení s Bavorskem; také chtěl k sobě povolati sbor, který byl vypravil ke Brodu pod velitelstvím plukovníka Haimhausena a Herliberga a k nimž zatím přibýlo 2500 mužů, které vystrojil biskup Vircpurský, aby tak

*) Mnich. st. archiv. Diurnale. — Skála IV. 305. — Vid. st. archiv. Maximilian Khevenhillerovi 2. října 1620. Maximilian udává zde počet posádky v Písku výslovně na 800 mužů pěchoty a praporec jízdy. O obležení Písku a o ukrutnostech, které byly spáchány při jeho dobytí, vypravuje Skála jakož i Diurnale pod dohlídkou Maximiliana sepsané, tak že o utrpení obyvatelstva, o němž vypravujeme, nelze pochybovati.

**) Buquoy. Iter quadrimestre.

seslíl vojsko své, které velice se ztenčovalo posádkami a nemocemi. Provedení plánu toho mohl jen Mansfeld překaziti. Tento by ustoupil z Jindřichova Hradce do Tábora, kdež obdržel rozkaz aby se obrátil k Plzni, odtud se blížil hranicím bavorským, silnicí do Němce vedoucí obsadil a postupování vojska ligistického přebrod a Domažlice zabránil.*) Mansfeld nemeškal rozkaz tento vykonati, ale zároveň žádal, aby přísněji se prováděla ustanovení o zemské hotovosti, aby měl alespoň dvakráté tolik vojska. Z Klatov, kde 22. září rozbil své stany, si stěžoval, že posily žádoucí se nedostavují a že nemá více nežli 4000 mužů, tedy ani ne polovici toho lidu, kterému velel před měsícem.***) Přes to vyrazil v příštích dnech přes hranice usiluje zmocniti se Brodu, Eschelkamu a Neukirchenu, které však hájeny byly takovými posádkami, že Mansfeld o dobývání jich se ani nepokusil. Kdyby se byl chtěl vrátiti zase do Klatov, cesta jeho byla již ohrožena, neboť Marradas vydav se s několika tisíci muži na západ, zmocnil se Sušice a Kašperských Hor a chtěl právě postoupiti k severozápadu, aby se u Domažlic spojil s vojskem ligistickým. Před nepřitelem se všech stran se stahujícím a zvláště před výtečnou jízdou plukovníka Marradasa musel Mansfeld konečně hledati bezpečného útočiště v Plzni, na jejíž opevnění byl dal neustále pracovati.

Smíme-li věřiti tvrzení současného zpravodaje, jenž co přítel a přívrženec Buquoyův vypravuje o výpravě v Čechách, hrozilo příznivému ukončení přese všechny posavadní výsledky v prvních dnech měsíce října veliké nebezpečství. Útrapami válečnými a špatným počasím onemocnělo a zemřelo mnoho osob z družiny Maximilianovy, tak že prý kníže pozbyl chuti dále táhnouti a chtěl se na zimu domů vrátiti. Zpráva o nemoci mnohých vznesených osob z družiny Maximilianovy je pravdiva. V prvních dnech měsíce října museli president komory pan z Eisenhamru, dvorský kancléř, tajný rada pan z Lerchenfeldu, dva truksasové, pánové Heilberg a Hund a mnoho jiných osob býti posláni do Mnichova

*) Saský st. archiv. Lebzelter Schönbergovi 8. září 1620. — Mnich. st. archiv. Mansfeld Bedřichovi 13. září 1620, z Tábora. Stížnosti Mansfeldovy svědčí o vzrůstající se desorganisasi, jenž se v Čechách šířila.

***) Mnich. st. archiv. Mansfeld Bedřichovi 22. září 1620.

se ochranným průvodem. Pochopujeme, že nemoci čím dále více zuřící měly na Maximiliana hluboký účinek; a tak zajisté zasluhuje víry udání zpravodajovo, že kníže jen prosbami Buquoyovými dal se pohnouti, aby neodjel domů, jak zamýšlel učiniti. Buquoy získal si tím zajisté největší zásluhu o věc císařovu, neboť odchod Maximilianův byl by asi zmařil výsledky posavadní výpravy.*)

Maximilian chtěje podporovati operace Marradasa táhl z Písku přes Strakonice a Horažďovice. Na cestě své setkal se s odporem jen na Zelené Hoře. Posádka hradu tohoto však po krátkém odporu vyjednávala o vzdání se a vstoupila do vojska ligistického. V noci po této události obdržel Maximilian zprávu od Buquoye, který za ním táhl, že Anhalt se blíží a že nepřátelské přední stráže jsou již jen asi hodinu vzdáleny. Žádal tedy knížete, jenž tábořil přes míli od něho, za rychlé spojení, aby byl pojištěn proti všemu nebezpečení.***) Maximilian přání tomu vyhověl a poslal mu příštího dne na pomoc generallieutenanta Tillyho s 25 praporci jízdy. Anhalt skutečně chtěl rozdělení vojska císařského a ligistického vykořistiti k potření císařských a tak časně z rána udeřil na zadní voj Buquoyův. Útok jeho však neměl žádoucího výsledku, jelikož císařští šťastně se spojili s ligisty, načež postupovali k Blovicům.***) Zde popřán vojsku dvoudenní odpočinek, za něhož Maximilian obdržel zprávu, že se plukovníku Marradasovi podařilo odstraniti překážky, které vojsku ligistickému bránily táhnouti do Čech a že již vniklo do země přes Domažlice. Tím přibýlo Maximilianovi 6600 mužů pěchoty a 1700 jezdců,†) z nichž kníže povolal k sobě větší část a jen menšímu oddělení svěřil dobytí Klatov, což bylo šťastně dne 13. října provedeno.

1620

Vojsko ligistické a císařské obrátilo se nyní k Plzni, a blízko tohoto města rozbili prozatím své stany i Maximilian i Buquoy. V noci na 11. října uherští jezdci přepadli ves Losinu, kde bylo 1620 ubytováno vojsko bavorské, porubali 70—100 mužů lidu překvapeného a nepřipraveného a způsobili mezi ostatními takový postrach,

*) Buquoy. Iter quadrimestre. — Bairischer Feldzug.

***) Mnich. st. archiv. Diurnale.

****) Tamtéž.

†) Mnich. st. archiv. Maximilian Ferdinandovi dd. 3. října 1620.

že bez velké překážky zmocnili se značné kořisti. Na zprávu o tomto přepadení kníže sestavil k bitvě své vojsko, Uhři však přestali na tomto výsledku, hledíce jen, kterak by spěšně kořist dopravili na místo bezpečné.*) Kníže přeložil nyní hlavní stan do vsi Litic a setrval zde po 10 dní. Příčinou této zastávky ve válečných operacích byly návrhy, které Mansfeld najednou dal předložit Buquoyovi děláje mu naději, že se odtrhne od Čechů. Žádal jej, aby vypravil k němu do Plzně své důvěrníky, s nimiž by věc celou ujednal.

Již před několika měsíci byl pluk Mansfeldův, jenž vstoupil do služby Dolnorakušanů, počal vyjednávat s Buquoyem, chtěje se dát naverbovati pro císaře, poněvadž neplacením žoldu dohnán byl k zoufalství. Nestalo se však dohodnutí, ačkoliv císař ochoten byl k velkým slibům a hraběti Buquoyovi na srdce kladl, aby ve vyjednávání pokračoval.***) Co tento pluk v Rakousích chtěl učiniti, to obmyslel nyní sám Mansfeld. Na straně císařské se totiž tvrdí, že Mansfeld, když hrabě Buquoy se přiblížil, nabídl se vyjednávat a že tedy k tomu nebyl váben. Ať už se má věc jakkoli, tolik je jisto, že Buquoy svěřil vyjednávání toto Don Martinovi de Huerta a podplukovníku Carpezonovi, kteréhož za tou příčinou propustil ze zajetí; tito posláni do Plzně. Mansfeld byl ochoten odtrhnouti se od Čechů a vydati Plzeň císařským, kdyby mu bylo vyplaceno 400.000 zl. — kterýmiž nejspíše chtěl také odměniti své žoldnéře — kdyby jej císař přijal na milost, kdyby mu tedy odpustil zradu spáchanou r. 1610 na arciknížeti Leopoldovi, kdyby byl povýšen na hraběte říšského a kdyby se mu zároveň udělilo místodržitelství v knížectví Lucemburském — k čemuž by se ovšem musel teprvé zjednatí souhlas arciknížete Albrechta. O požadavcích těchto bylo po několik dní vyjednáváno; Mansfeld přál si patrně okamžité zaplacení, k čemuž však se nemohli odhodlati ani Buquoy ani Maximilian, jelikož by tím byli pokladny vojenské povážlivě vyprázdnili. Konečně dohodnuto se v ten smysl, že se Mansfeldovi

*) Mnich. st. archiv. Diurnale. — Víd. st. archiv. Z českého tábora dd. 13. října 1620. — Skála IV. 319.

**) Víd. st. archiv. Ferdinand Buquoyovi 27. července 1620.

vyplatilo hned 100.000 zl. Za 100.000 zl. zaručil se kníže Maximilian zavázav se písemně k jich vyplacení a odevzdav tuto listinu Mansfeldovi; strany zbývajících 200.000 zl. a ostatních požadavků mělo se zjednatí svolení císaře, k němuž také skutečně vypraven zvláštní posel. Mansfeld byl uspokojen; obdržel závdavek a strany ostatních požadavků musela odpověď císařova přijíti nejdéle do dvou až tří neděl. *) Do té doby chtěl zachovati příměří s císařskými a tito měli se zdržeti všelikého útoku na vojsko jeho. Až podmínky smlouvy budou vyplněny, chtěl Mansfeld vyhledati nějakou záminku, aby se s Čechy zneprátelil a Plzeň vydal Marra-dasovi, jenž by pak velel posádce tohoto města. **)

Pověst o tomto vyjednávání rozšířila se však dále, nežli si Mansfeld mohl přátí a pronikla až ke knížeti Anhaltovi. Mansfeld zvědév o tom, poslal podplukovníka Carpezona do Rokycan, kde kníže zatím táborem se položil a ospravedlňoval vyjednávání své vytáčkou, že chce tím způsobem nepřítele oklamati. Nepřítel že bude tím k Plzni připoután, zatím že se dostaví zima a že zastaví všecky další operace. Zprávám Carpezonovým nebylo však důvěřováno úplně a Anhalt vypravil do Plzně plukovníka Peblisa, aby se o tom lépe poučil. Jelikož však bylo příliš nebezpečno nedůvěru hnáti až do krajností, poněvadž Mansfeld by byl tím rychleji připuzen k císařským a vojsko jeho každým způsobem bylo přístupno penězům císařským, rozhodl se kníže přestati na tomto osvědčení, ale zároveň hraběti přísně naříditi, aby se vzdal takového vyjednávání s nepřítelem. Mansfeld snad slíbil tak se zachovati, ale zároveň se uchopil této příležitosti, aby připravoval své odpadnutí od Čechů. Stavě se tedy uraženým, vydal se do Rokycan, aby si u Bedřicha vymohl propuštění, v čemž mu bylo také vyhověno, ale vystoupení ze služby české mělo se státi teprvé tehdy, až by mu král zaplatil, co mu náleželo. ***) Do Prahy dostala se také

*) Saský st. archiv. Zeidler Schönbergovi 24. prosince 1620. — Mnich. st. archiv. Maximilian Tillymu 16. prosince 1620.

***) Saský st. archiv. Zeidler Schönbergovi 22. října / 1. list. 1620. Zvěsti dobře zpraveného vyslance saského zní velmi určitě. — Iter quadrimestre. — Místodrž. archiv v Inšpruku. Zprávy z Klatov, Litic a Pasova. — Skála IV. 319 a sled. — Mansfelders Ritterthaten.

***) Mansfelders Ritterthaten.

zpráva o vyjednávaní Mansfeldově s Buquoyem a způsobila zde velké zděšení, poněvadž o tomto dobrodruhuvi panovalo mínění, které mu přisuzovalo každý nešlechetný skutek. Ale hrabě z Thurna, jenž právě prodléval v Praze, ujal se ho co nejvřeleji a prohlásil jej za muže, jemuž se může důvěřovati. Vysvědčení Thurna, jenž se stranou císařskou na smrt se zneprátelil, obhájilo Mansfelda částečně proti tomuto podezření a zjednálo jakousi víru tvrzení, že Mansfeld nepřítelce chce oklamati. Mansfeld však hodlal se zřeknouti svých posavadních přátel a bedliví pozorovatelé byli by mohli z některých událostí příštích dnů pro podezření své proti němu uvést nové důvody. Neboť jen dohodnutím mezi Mansfeldem a císařskými dalo se vysvětliti, že Maximilian nedbaje pevné Plzně a silné její posádky, rozhodl se táhnouti ku Praze, tak že se vzdal posavadní opatrnosti;*) dále pak, že Mansfeld po odchodu Buquoye a Maximiliana se zpěchoval zanechati v Plzni jen malou posádku a s většinou vojska svého přitřhnouti k Anhaltovi, ačkoliv byl od tohoto obdržel dotýčný rozkaz.***) Jenom dohodnutím dá se také vysvětliti zvláštní pozornost Maximiliana, že propustil na svobodu 1920 jistý počet žoldnéřů Mansfeldských, kteří byli dne 23. října upadli do jeho zajetí.

Toto vyjednávaní nebylo ostatně jediným předmětem, s nímž se Maximilian a Buquoy zabývali před Plzní; také od falckraběte došlo psaní, v němž se nabízel k vyjednávaní. Ke kroku tomu pohnut byl falckrabě rozmluvou, kterou měl v Rokycanech s bavorským generálem Haslangem. General tento roznemohl se strá-

*) Mezi spisy, které byly na straně císařské tiskem vydány, našli jsme dvojí udání, podle něhož Marradasovi bylo uloženo Plzeň pozorovati. Naproti tomu našli jsme původní psaní Marradasovo ve Víd. st. archivu dd. 8. listopadu, v němž z Budějovic vypravuje o svých nařízeních, ale nic se o tom nezmiňuje, že by byl stál před Plzní nebo že by tam byl někdo místo jeho zaujímal.

**) Rozkaz datován je z Rakovníka 3. list. 1620. Original v mnich. st. archivu. — Něco vojska vyslal snad Mansfeld později a sice do Prahy, neboť se vypravuje, že sem přibýlo dne 7. listopadu oddělení vojska Mansfeldova. Mansfeld vyhověl tím rozkazům Anhaltovým každým zptůsobem příliš pozdě a nikoli měrou dostatečnou. — Mnich. st. Archiv. Diurnale ad 23. října. — Buquoy. Iter quadrimestre. — Skála IV. — Saský st. archiv. Zeidler Schönbergovi 28. října 1620.

dáním v poli na zimnici a chtěl se proto vrátit do Bavor, ale na zpáteční cestě byl přepaden od jezdců uherských, o majetek svůj ano i boty oloupen, pak bosý posazen na koně a tak přiveden do tábora u Rokycan. Bedřich a Anhalt dali si jej předvolati a snažíce se jej potěšiti postarali se zároveň o lepší jeho zaopatření. Snažné jeho žádosti, aby vysvobozen byl z rukou uherského generála Bornemissy, nemohli při nejlepší své vůli vyhověti, jelikož Bornemissa nechtěl ho za žádnou cenu postoupiti, a tak Haslang zemřel již za několik dní následkem nedostatečného ošetřování. V rozmluvě své s Bedřichem v Rokycanech poznamenal bavorský generál, že Maximilian není neochoten s ním vyjednávat; patrně dělal králi jen plané naděje a chtěl tím snad osvědčiti vděčnost za prokázanou ochotu. Bedřich uchopil se toho křečovitě a odvolává se na výpověď Haslangovu žádal knížete Maximiliana za rozmluvu, při čemž projevil ostýchavou výčitku pro útok, jakýž snáší od svého strýce a krevného příbuzného. Maximilian obdržel psaní 20. října a odpověděl na ně bez prodlení zamítnutím žádosti za schůzku, jelikož je k vyjednávání splnomocněn jen pro ten případ, kdyby se falckrabě vzdal všech nároků na korunu českou. Jelikož Bedřich nároků svých se nechtěl vzdáti, neodpověděl ani na přípis Maximilianův.*)

O den nebo dva dni později opustil Bedřich své vojsko a odebral se do Prahy, aby, jak bylo vypravováno, uvítal tam vyslance anglické.***) Za přítomnosti své v hlavním městě požadoval od nejvyšších úředníků zemských, aby za každou cenu zjednali žold tříměsíční, protože by jinak neměl nikdo nad vojskem moci. Loupilo se a plenilo rozsáhlejší měrou nežli kdy před tím, v čemž vynikali zvláště Uhři, kteří si kořistí žold svůj museli nahrazovati a proto hubili přitele zrovna tak jako nepřítel. Pakli zajali koho z odpůrců, vysvlékli jej obyčejně do naha. Tak naložili zejména s jistým počtem žen bavorských důstojníků, kterým pobrali nejen všecky

*) Mnich. st. archiv. Diurnale. — Skála IV. 323.

**) Dohna's Hof- und Gesandtschaftsleben v Raumerově Taschenbuche. — Mnich. st. archiv. Was Knodt dem Könige vorgetragen hat dd. 5. list. 1620. — Vid. st. archiv. Z Prahy 4. list. 1620. — Saský st. archiv. Z Prahy 27. října 1620.

peníze a klenoty nýbrž také všecken oděv. Když tábořili u Rokycan, rozjížděli se na mše daleko na všechny strany, přepadli konečně královský statek Zbirov, pobrali tam sedlákům všecken majetek a podobně řádili i ve dvořích královských.*) Všechny vsi, v nichž vojsko české od konce září bylo ubytováno, zmizely skoro beze stopy; nebyly sice zapáleny, ale všechno dříví bylo ze stavení odnešeno a vyrváno na ohně v táborech. Jak sděluje paní Eliška z Žerotína své příbuzné, bylo ve všech někdejších leženích tak pusto, jako by krajina byla vymetena. Mansfeld nežli armády přitáhly k Plzni, zavedl jakýsi systém ve svém vydírání; přepadat se silným oddílem vojska statky bohatších šlechticů jeden za druhým; tak jmenovitě statky nejvyššího hofmistra Viléma z Lobkovic a pobral mu všecken dobytek, ať už náležel pánovi nebo poddaným.**)

Avšak loupežení toto vypadalo ještě velmi nevinně proti zlořádům, jakými nyní země byla hubena a proti ranám, jaké zasazovalo vlastní zemi nově přibylé vojsko české. Ke všemu tomu přidružily se ještě tisíce útisky, jakými provázeno bylo vtrhnutí vojska císařského do země.

b. října
(1620)

Ferdinand žádal knížete Maximiliana dvěma listy, téhož dne zaslanými, aby v Čechách šetřil statků pánů katolických, i kdyby se nalézaly v rukou protestantských***) a aby šetřil také Židů, jelikož se více nebo méně zjevně přiznávali k straně císařské. V odpovědi své hájil kníže vojska ligistického proti všem výčítkám, jelikož prý se opírá, pokud možno, se vši přísností všem výstřednostem; k tomu pak dokládá, že by se napomenutí hodilo lépe pro vojsko císařské. Na důkaz toho Maximilian líčí strašné neřesti, jaké má v zápětí vtrhnutí vojska císařského do Čech. „Nemohu Vaší C. Milosti tajiti, že armáda V. M. přes moje častá a přátelská napomenutí loupením, pleněním, pálením, ano i vražděním nevinných katolických osob obojího pohlaví, týráním poslušných, unášením žen a dívek, pleněním kostelů a klášterů kolem

*) Archiv č. místodržitelství. Nejvyšší úředníci zemští Bedřichovi 17. října 1620.

***) Mor. zemský archiv. Eliška Žerotínová paní Kateřině Žerotínové 9. října 1620. — Skála IV. 322.

****) Mnich. st. archiv. Ferdinand Maxovi 5. října 1620.

sebe zuří ano i mou vlastní spíží loupežně napadá. Prostý mužík přiveden je na mizinu a dohnán k nejhorší zoufalosti a nebude se moci za dlouhá léta zotaviti, a V. C. M., pakli zvítězí, nebude se také za dlouhá léta z tohoto zkaženého a spustošeného království žádným příjmům těšiti . . . Píšu tak V. M., poněvadž mne takové žaloby z rozličných míst skoro denně docházejí a já sám částečně vlastním očima vidím, kterak jsou oprávněny.“*)

Za tak barbarského nakládání se sedláky nemůže zajisté nikoho překvapiti, že v říjnu vypukly nové selské nepokoje. Od události unhoštské vřelo to neustále mezi lidem a zášť proti žoldněrům z největší části cizincům rostla ode dne ke dni, až v říjnu propukla v zjevné nepřátelství. Nic neprosnělo, že král vydal přísný patent, jímž vojíny napomínal ku kázni a pořádku a že káral i důstojníky, kteří mužstvo své vodili na loupežení. V kraji Žateckém srotili se sedláci v několik houfů, jež čítaly prý 4—7000 mužů dohromady a neobmezující se na pouhou obranu proti loupeživým žoldněrům, podnikali sami útok. Hrady a sídla šlechtická byly přepadeny, vyplněny a strašným způsobem spustošeny. Kdyby byla bitva na Bílé Hoře neučinila válce rychle přítrž, sedláci z Žatecka byli by měli zajisté v ostatní zemi následovatelů a Čechy celé byly by se staly hotovou pouští.**)

Ostatně musí se uznati, že nejvyšší úředníci zemští v osudné této době zvláštní pilností a rázností se vyznamenávali, aby vojsko české a požadavky jeho uspokojili. Každý den napečeno v Praze několik tisíc bochnků chleba a posláno za vojskem; obilí sváženo z blízka i z daleka a hromaděno ve velkolepých skladištích; kupováno sukno, aby vojsku dodán byl potřebný oděv; ale hlavní snaha k tomu se nesla, aby se sehnaly potřebné peníze, za kterouž příčinou vymáhány na městech bezohledně nedoplatky daní a slíbené půjčky. Ale všechna tato pozdní opatření nebyla více s to, aby odvrátila hrozící nebezpečství. V Praze děly se také porady o vyplacení zadržalého žoldu a jelikož se mohla jen malá část potřeb-

*) Brněnský zemský archiv. Eliška Žerotínská paní Kateřině Žerotínské 20. října. — Mnich. st. archiv. Maximilian Ferdinandovi 19. října.

***) Skála IV. 186 a 327.

ných peněz sehnati, usnešeno, nezalhávatí více pravý stav věcí, nýbrž přiznati se, že není možno žold zaplatiti. Několik komisařů vypraveno k vojsku, již u Rakovníka tábořícímu, se snažnou prosbou, aby se vzdalo části žoldu zadržalého; za druhou část nabízely se mu kabáty, punčochy, střevíce, plátno a zbraně a jen nepatrný zbytek měl se doplatit hotovými. Mělo se za to, že toto částečné slevení může se od vojska již proto požadovati, poněvadž bylo již přes rok od země buď zadarmo zásobováno nebo potřebné potraviny samo si bralo.*) Od vyšších důstojníků nebylo požadováno, aby se vzdali částky svých požadavků, nýbrž navrhovalo se jim, aby místo peněz přijali zabavené domy a statky. Jen hraběti Mansfeldovi bylo slíbeno, že mu budou dány peníze. Jak dalece přispěla k tomu pověst o vyjednávání jeho s nepřitelem, nechceme rozhodnouti. O všem tom nejvyšší úředníci zpravili vojsko koncem října a jelikož po slibech a prosbách těchto prozatím nic jiného nenásledovalo nežli zaslání potravin k ukročení hladu, nebyla zmužilost vojska všelikými útrapami a stálým ustupováním desorganizovaného nijakž povznešena.

Než vraťme se k líčení dalších událostí válečných. Když se ukončilo vyjednávání mezi Buquoyem a Mansfeldem způsobem nahore vypsáným, Maximilian a Buquoy nastoupili 20. října další pochod. Maximilian hodlal původně táhnouti přes Rokycany ku Praze, ale záměr tento překažen manevrem vojska českého,**) kteréž se dalo cestou k Berounu a tak císařským dráhu zamezilo. Maximilian a Buquoy dali se proto na sever, aby se pak na příhodném místě obrátili na východ ku Praze. Táhlí tedy z Litic na Touškov, odtud hnuli se dne 23. října ke klášteru Plaskému, jenž byl krátce před tím od Uhrů hrozným způsobem spustošen. Armáda Maximilianova tvořila přední a sbory císařské zadní voj. Také vojsko české obrátilo se zase na západ a octlo se blízko císařských, tak že Buquoy žádal jednou knížete Maximiliana za pomoc, poněvadž se obával útoku Čechů. Obava tato však nebyla odůvodněna,

*) Archiv č. místodrž. Instrukce pro komisaře k vyjednávání s vojskem dd. 27. října. — Tamtéž. Psaň Hohenlohovi dd. 20. října 1620. — Tamtéž. Psaň Anhaltovi dd. 30. října 1620. — Královi dd. 31. října 1620.

**) Skála IV. 323.

jelikož Anhalt chtěl neustále vojsko císařské pozorovati, ale k útoku necítil se býti dosti silným. Z Královic, kteréžto město leží asi míli od Plas, táhli Maximilian a Buquoy na východ a projevíli tak patrně svůj úmysl, že cílem jejich je Praha. Když však Maximilian dorazil k Rakovnicku, dostal se zde tak blízko od vojska českého, že bitva zdála se býti nezbytnou.

Poloha města středověkým způsobem opevněného jakož i okolní krajina zdály se býti knížeti z Anhaltu tak příznivými k obraně, že se rozhodl vyčkati zde útok nepřítele a že hleděl v největším spěchu postavení své ještě novými náspy a příkopy opevniti; ano Anhalt nechtěl se obmezit na hájení tohoto území, nýbrž obsadil proti blížícímu se nepříteli ještě návrší před městem se táhnoucí. Maximilian chtěje úmysl ten zmařiti rychlým útokem, vrhl se s předvojem svým na nepřítele, aniž by teprve čekal na posily Tillyho. Útok jeho korunován byl skvělým výsledkem, neboť ačkoliv Čechové vojsko své rychle seslili, ligisti předce způsobili mezi nimi takový zmatek, že by byli utrpěli porážku, kdyby byla noc boji přítrž ne učinila. Výsledek tento rozplamenil značnou měrou odvahu ligistů, tak že příštího dne neustále nepřítele k bitvě vyzývali. V jednotlivých odděleních českých mysl naproti tomu tou měrou klesla, že Maximilian a Buquoy viděli na své oči, kterak osmnácte bavorských jezdců zahnilo 250 mužů vojska nepřátelského.*) Bedřich sám dostaviv se zase k vojsku svému, pozbyl vší odvahy; i vypravil příštího dne posla do Prahy, aby choť jeho odjela. Jen odpor nejvyšších úředníků zemských, kteří k odjezdu nechtěli svoliti a zmužilosť Eliščina, která s nevolí odmítla radu svého chotě, způsobily, že již nyní nebylo zřejmo celé Praze, jak smutný je stav věcí.**)

---

*) Mnich. st. arch. Diurnale. — Skála IV. 325 vypravuje o výsledku boji u Rakovnicka způsobem jiným, Čechům příznivým. Jelikož je zpravodajem svědomitým, nerozpakovali bychom se nijakž události tyto podle něho vypravovati, kdyby mu neodporovalo Diurnale archivu bavorského. Toto Diurnale sepsané od tajemníka Mandla a vypravující o událostech válečných, bylo od Maximiliana vlastnoručně opraveno a líčí výpravu den za dnem. Spisku tomu dlužno v jednotlivých případech více víry dáti nežli Skálovi, který nesloužil ve vojtě, nýbrž psal podle vypravování jiných.

**) Dohna's Hof- und Gesandtschaftsleben v Raumerově Taschenbuchu.

Předce však se nepodařilo ani vojsku ligistickému ani císařskému donutit Anhalta k ustoupení od Rakovnska, jelikož povaha území a náspy na rychlo naházené další útok velice stěžovaly; a tak minulo několik dní za bezvýsledného zápasení. Teprve útok, 1620 ježž Maximilian podnikl dne 30. října, byl by mohl míti značný úspěch, kdyby byl Buquoy nepřispěl pozdě na pomoc. Předce však se podařilo oběma vůdcům pošinouti příští noci vojsko své až k samému táboru nepřátelskému a na spěch se tady zakopati, tak 31. října 1620 že jsouce kryti nepříteli v širém poli obléhali. Z tábora císařského stříleno nyní na vojsko české, ale jelikož tím nebylo dosaženo účelu zamýšleného a Čechové nebyli z tábora svého vypuzeni, svoláni nejvyšší důstojníci k poradě. V této převládal náhled, že postavení nepříteli je příliš pevné, že by ho bylo lze stěžj útokem dobýti a proto usnešeno jednohlasně, nastoupiti další pochod ku Praze a donutiti tak nepříteli, aby opustil své postavení.*) Nedostávalo se však potravin, proto se muselo čekati u Rakovnska, až budou dovezeny. Na straně císařské zaháněli si bezděčný odpočinek tím, že se na nepříteli volalo potupnými nadávkami, tak že k Čechům zaznívala po celý den slova kacír, rebel, sedlák, komediant; vojsko české ovšem také nemlčelo a nadávalo císařským papeženců, loupežníků, paličů a Bavoranům zvláště prasat, kteréžto přezdívky se tehdaž dostávalo často Bavoranům. Podařené nadávky provázeny byly homerickým smíchem, což svědčilo, že zábava takováto docházela obliby na obou stranách. Tou dobou stalo se také, že kníže Bavorský od jakéhosi vtipkáře, jehož se ptal po výsledku války, obdržel za odpověď, že to dopadne ovšem jako při hře v karty, kde svině (tak nazýváno eso tehdejší dobou) krále zabije. Tímto drsným způsobem naznačil tázaný, že Bavorsko zvléží nad Bedřichem.**)

Zatím se Maximilian pokusil znovu, zdali by nemohl vytlačiti nepříteli z jeho postavení. Udeřil tedy 1. listopadu na hřbitov 1620 u Rakovnska ležící a od Čechů obsazený, přemohl malou posádku a místo toto opanoval. Vojsko české si nedůvěřovalo podporovat

*) Expeditionis in utramque Austriam et Bohemiam Ephemeris.

**) Buquoy Iter quadrimestre.

soudruhy své na hřbitově, poněvadž by muselo vyraziti z pevného svého postavení a bitvu svéstí.*) Naproti tomu nezdařil se útok Buquoye, jež podnikl 2. listopadu na ono místo nepřátelského tábora, jež měli Uhři obsazené. Při této šarvátce raněn byl uherský generál Bornemissa a na jeho místo nastoupil plukovník Corniss. 1920

Šťastné odražení útoku Buquoyova oživilo kleslou mysl ve vojáctě českém, tak že Anhalt se chtěl pokusit dobýti zase hřbitova, ale upustil od toho, jelikož seznal, že nepřítel je na útok připraven. Přes to však byl pevně odhodlán vytrvati u Rakovníka a zde bitvu svéstí; proto vyzval příštího dne Mansfelda, aby mu z Plzně poslal na pomoc všecko vojsko, jehož může postrádati, jakož i několik děl.***) Dne 3. listopadu jali se oba vojevůdci císařští stříteti zase z děl; Buquoy střílel na postavení uherské a Maximilian zařídil svá děla přímo na město Rakovník. Jelikož ani nyní zvláštního úspěchu se nedomohli a ještě téhož dne dovežena žádoucí spíže, usnešeno, pochod ku Praze bez prodlení nastoupiti. Buquoy však následující noci chtěl se ještě jednou pokusiti, zdali by Uhry nemohl sehnati s místa jejich; ale podniknutí jeho překaženo náhlou povodní. Čechové totiž vytáhli stavidla jednoho rybníka, z něhož se voda vyvalila takovou mocí na postavení vojska Buquoyova, že vojáci za krátkou chvíli až po prsa vodou se brodili. Jelikož útok tímto způsobem byl zmařen, Maximilian se rozhodl, že nebude více váhati a ustanovil 5. listopad k odchodu od Rakovníka.***) Avšak ještě 4. poraněn byl Buquoy výstřelem do stehna a do přirození. Poranění toto považováno v první chvíli za životu nebezpečné, tak že způsobilo velký postrach v družině Buquoyově. Tento však žertoval o svém stavu říka, že každý tím je trestán, čím hřešil; podobným žertovným způsobem oslovil také právě přítomného hlasatele Mansfeldova prohodiv, že Mansfeld by mnohem více zaslouhoval, aby byl poraněn takovýmto způsobem. Obavy Buquoye a družiny jeho zaplašeny brzy, ukázalo se vyšetřením rány, že 1920

*) Víd. st. archiv. Gantzer Verlauf, wie es mit der Einnahme Prags zugegangen.

***) Podle jiné zprávy byl Bornemissa poraněn teprve 7. listopadu; co je správnější, nemůžeme určitě udati.

***) Ephemeris.

není nebezpečna; Buquoy však nemohl pro ni předce delší čas jezdit na koni a musel se nechat za vojskem voziti. *)

Od Račovníka odtáhl nejdříve plukovník Valdštejn se svým plukem jízdeckým. Uloženo mu, aby postoupil až k Lounům a město toto vyzval ke vzdání se. Za ním táhlo vojsko císařské a ligistické přes Lišany do Nového Strašecí, které se po krátkém odporu malé posádky vzdalo vítězům. Maximilian svolal nyní vůdce jednotlivých sborů k poradě a v té stalo se důležité usnešení, aby zavazadla ponechána byla v Strašecí a zde strážena od malé posádky, ostatní vojsko pak aby rychle táhlo na Prahu a nepříteli předešlo. Ve vojště císařském se totiž vědělo, že hradby města Prahy jsou v špatném stavu a že v hlavním městě není dostatečná posádka, aby útok mohla odraziti **) a tak bylo vždy možno zmocniti se Prahy překvapením.

---

*) Ephemeris a Buquoy Iter quadrimestre.

**) Vid. st. archiv. Gantzer Verlauf dessen, wie es bei der Einnahme Prags zugegangen.

Hlava desátá.

Bitva na Bílé Hoře.

- I. Obojí vojsko postupuje ku Praze. Bitevní šik vojska císařského a ligistického. Porada před bitvou. Buquoy váhá do bitvy se pustiti, ale konečně souhlasí. Průběh bitvy. Útěk jezdců uherských. Kdo nejvíce přispěl k rozhodnutí.
- II. Jak se zachoval Bedřich za bitvy. Útěk jeho na Staré město. Porada zde. Noc na 9. listopad. Poselství ke knížeti Maximilianovi. Útěk z Prahy.
- III. Pozdní zpráva ve Vídni o vítězství na Bílé Hoře. Vděčnost Ferdinandova k vrchním velitelům. Církevní slavnosti za vítězství. Příčiny porážky české na Bílé Hoře.
- IV. Maximilian a Buquoy vtrhnou do Prahy. Plenění. Deputace stavů. Podrobení. Útěk části vojska českého z Prahy. Ostatek donucen k ústupu. Neutěšené poměry v Praze. Angličtí vyslanci u Maximiliana. Odjezd Maximiliana z Prahy.

I.

Když v českém táboře zvěděli, že nepřítel odtáhl od Rakovnska, odbývala se válečná rada pod předsednictvím falckraběte, v níž kníže z Anhaltu zastával se toho náhledu, že nepřítel chce táhnouti na Prahu a že tedy vojsko české také se tam musí vydati, aby jej předešlo. Hrabě Thurn náhledu tomu odporoval a chtěl se hlavou svou zaručiti, že nepřítel se chce ještě dále po zemi rozšířiti a všech měst na západě Čech se zmocniti a pak teprvé táhnouti na Prahu. Večer toho dne přinesli však vyzvědači zprávy, dle nichž nebylo možno pochybovati, že nepřítel táhne na Prahu

a tak šířil se strach, aby tam nedorazil před vojskem českým. Usnešeno tedy okamžitě, vypraviti hraběte Thurna s plukem pěchoty a oddělením jízdy ještě v noci do Prahy.*) Anhalt sám dal se na pochod příštího dne a jelikož chtěl nepřítel za každou cenu předejít, bylo mu za nesmírných obtíží táhnouti děla a vozy se špíží po cestách z části neschůdných. Jelikož obě vojska nepřátelská dosti blízko od sebe táhla k témuž cíli, stala se ještě téhož dne srážka mezi uherskou jízdou a vojskem ligistickým, při čemž na 200 Uhrů zahynulo. Anhalt snažil se tím rychleji postupovati a dostal se příštího dne před polednem k Unhošti. Zde mohl se rozhlédnouti po krajině i zpozoroval k radosti své, že nepřítel ho ještě nepredešel a že tedy může do Prahy před ním dorazit. Falckraběte, jenž až posud u vojska vytrval a nyní napřed spěchal do Prahy, žádal co nejsnažněji, aby na Bílé Hoře dal zříditi náspy, jelikož tam chtěl vyčkati útok nepřátel. Odpoledne Anhalt spatřil předvoj přicházejícího vojska nepřátelského. Byli to ligisti, jenž tohoto dne v předu táhli. Maximilian zočiv také nepřítel, sešikoval vojsko své k boji a chtěl ihned obořiti se na vojsko české; musel však ukrotiti svou horlivost, jelikož císařští mohli v ta místa doraziti teprve k večeru. Anhalt času toho užil k přípravám na další cestu a ješto se nemohl nadíti, že by mohl zároveň uchrániti i vojsko své i zavazadla před postupujícím nepřitelem, poslal zavazadla do Berouna stranou ležícího a vypravil napřed 500 mušketýrů, aby obsadili jakési místo na cestě, kde bylo nesnadno postupovati, aby ho nepřítel nepredešel. Sám dal se na pochod ku Praze s ostatním vojskem v 8 hodin večer a dorazil v 1 hodinu v noci na Bílou Horu. Jízda uherská však netáhla za ním na horu, nýbrž ubytovala se na úpatí ve vsi Ruzíní. Cesta, kudy vojáci táhli, znamenána byla požáry, jelikož zapálili všechny vsi, dříve aby si vztek svůj schladili, dříve aby nepřítel zadrželi.

8. list.
1620

Jelikož Čechové museli býti připraveni na brzký útok nepřítel, Anhalt dorozuměv se s hrabětem Hohenlohem, uspořádal ráno postavení vojska svého; oba generálové byli s tím srozuměni,

---

*) Zpráva Anhaltova o bitvě na Bílé Hoře ve sbírce Camerariana v mnich. dvorní knihovně.

aby vojsko postaveno bylo v trojím šiku a aby mezi pěchotou a jzdou prvního šiku ponechán byl takový prostor, aby druhý šik v čas potřeby mohl do tohoto prostoru postoupiti. V nejzadnějším čili posledním šiku měla státi uherská jízda. Anhalt neponechal pluky v celosti, nýbrž rozdělil je tím způsobem, že po 4—6 proporcích pěchoty následovalo 3—6 setnin jízdy, čehož odpůrci neučinili, neboť ani ve vojště císařském ani ligistickém nebyly pluky pěší nijakž rozděleny.*) Na bojišti, kteréž Anhalt sám si zvolil, sešikováno vojsko tím způsobem, že postaveno několik menších oddělení pravého křídla do obory u Hvězdy, za kterouž příčinou byla zeď oborová na několika místech proražena; ostatní část pravého křídla a průčelí vojska ostatního zaujímalo celý hřeben Bílé Hory, tak že nejkrajnější část levého křídla skláněla se k Motolům. Žádosti, kterou byl Anhalt den před tím projevil falckraběti strany zřízení násypů na Bílé Hoře, bylo jen z části vyhověno, neboť zřízeny byly jen dva násypy, jeden na nejkrajnějším levém, druhý na nejkrajnějším pravém křídle, násep v centru navržený nebyl dodělán. Na náspech těchto umístil Anhalt svých deset děl a pojistil se tak před obejitím obou svých křídel. O vrchní velitelství rozdělil se Anhalt tohoto dne s hrabětem z Hohenlohe tím způsobem, že sám měl veleti křídlu pravému a Hohenlohe křídlu levému.***) Kníže z Anhaltu povolal k sobě také hraběte z Thurnu s vojskem jeho z Prahy a tázal se ho, zdali místo uznává za příhodné k bitvě, což tento horlivě potvrdil. Thurn vyhledal nyní uherského plukovníka Cornissa a tázal se ho, skrze tlumočnicka plukovníka Stubenvolla, zda-li co velitel uherského pomocného sboru nenamítá ničeho proti bitvě a zda-li by si nepřál, aby plán bitvy byl nějak změněn. Velitelé čeští chtěli postaviti 300 uherských jezdců na pravé, 1500 na levé křídlo, zbytek pak za druhý šik, aby, jakmile bitva započne, mohli z jednoho nebo z druhého křídla udeřiti na nepřitele. Corniss provázen jsa Thurnem, dojel na místa, která jízda jeho měla zaujmouti, a jelikož myslel, že je zde kryta před dělostřelectvem nepřátelským, projevil svůj sou-

---

*) Zpráva Anhaltova v Camerariana. — Theatrum Europaeum.

***) Buquoy Iter quadrimestre.

hlas s plánem bitvy.*) Počet všeho vojska českého udává Anhalt na 21.000 mužů, při čemž jízdy uherské počítá 5000 mužů.**)

1620 Vypravovali jsme, že Maximilian čili vlastně Tilly, chtěl již dne 7. listopadu odpoledne vrhnouti se na vojsko české, ale že mu v tom překáženo bylo zdoluhavým postupováním vojska císařského. Když Maximilian v 8 hodin večer obdržel zprávu, že vojsko české opustíc své postavení táhne ku Praze, nechtěl déle prodlévati, nýbrž napomenul hraběte Buquoye k větší pšli. Buquoy dal vzkázati knížeti, že ustanovil plukovníka Gauchiera s 500 jezdcí a 1000 mušketýry, aby nepříteli stíhal a alespoň část zavazadel mu odňal; ale s celým vojskem že nemůže následovati, jelikož vojíní jsou příliš unaveni.***) Když však Maximilian přání své opakoval, Buquoy vojsku svému nařídil o půlnoci, aby se dalo na pochod a tak postupovala obě vojska. Gauchier provedl zatím rozkaz udělený, přepadl jízdu v Ruzíni ubytovanou a posekal 100 až 200 mužů. Uhři byli by snad odrazili útočníky, kdyby byl nepřítáhl také předvoj bavorský a tak vítězství Gauchierovo nedokonal. Ruzíň v boji tomto zhořela. Uhři, kteří ztratili také několik set mužů v boji s ligisty, ustoupili na Bílou Horu a pojistili se tak proti dalšímu útoku.

Tilly zpraven byv o této pútece, poslal svým na pomoc svobodného pána z Anholtu a rozhodl se, když byl sám krajinu přehledl, sešikovat vojsko své k bitvě na úpatí Bílé Hory, o čemž zpravil bez prodlení knížete Maximiliana. Jelikož v bitvě muselo se účastniti vojsko císařské ještě vzdálené, oznámil Tilly úmysl

*) Zpráva Thurnova o bitvě na Bílé Hoře v mnich. st. archivu dd. 29. list. 1620. — Zpráva Anhaltova. — O postavení vojska českého máme tři vyobrazení. První přiloženo je k zprávě Anhaltově (v Moserově Patriot. Archiv, 7.) a zdá se býti autentickým. Druhé vyobrazení šiku bitevního našli jsme v hagském archivu, kteréž velice se srovnává s Anhaltovým. Podlé třetího vyobrazení v Theatrum Europæum sešikováno je vojsko české a císařsko-ligistické takovým způsobem, že to odporuje všem ostatním hodnověrným udáním. Druhý obraz v Theatrum Europæum představuje bitvu samu a zde uskupení vojska císařského srovnává se úplně s daty hodnověrnými, kdežto v ligistickém jsou některé nesprávnosti, a český šik neshoduje se také s obrazem Anhaltovým. My se přidržujeme, ač s nechutí, zprávy Anhaltovy.

***) Zpráva Anhaltova.

****) Zpráva Buquoyova v archivu simancaském.

svůj také hraběti Buquoyovi, který ve voze přijížděl. Buquoy nechtěl k bitvě svoliti, prohlašuje, že vojsko je příliš umdleno, tak že se téhož dne nemůže odvážit boje a náhled jeho podporován byl od některých jiných nejspíše císařských plukovníků. Tu vystoupil však císařský plukovník Verdugo a vyslovil se rázným způsobem, aby se pokročilo ku předu a útok hned se podnikl; vojsko není prý tak unaveno jak se za to má a neočekávaný jeho útok že nepřítel uvede ve zmatek. Posavadní zkušenost náhled Verdugův potvrzovala, a tak Buquoy vzdal se svého odporu a Tilly postoupil s vojskem svým k můstku přes potok Litovický, aby přešel na druhou stranu. Čechové měli se u tohoto mostu opřít, ale ustanoveno hájiti jen Bílé Hory a proto most neobsazen.*) Podle zpráv bavorských Tilly překročil most s celým svým vojskem a odložil další útok na žádost Buquoyovu, aby vojsko císařské nabylo času na bojiště přitrhnutí a bitvu s ním společně svěsti. Buquoy však přestávku v operaci vojska ligistického vykládá způsobem pro Tillyho méně příznivým. Tilly prý přešel jen s jedním plukem přes most a dostal se tak přenáhleným svým jednáním do nebezpečného postavení, které by byl nepřítel mohl vykořistiti a proto že císařského velitele žádal za rychlé postoupení.**)

Ať se věc má jakkoli, ať Tilly povolal vojsko císařské na pomoc, nebo ať čekal na Buquoye, tolik je jisto, že vojsko české promeškalo příznivý okamžik k útoku, když se nevrhlo na nepřítel, dokud přecházel přes potok, ovšem nepatrný. Tilly překročiv most dopustil se podle náhledu Buquoyova ještě další chyby, že totiž postavil vojsko své v levo a tak později musel udeřiti na vojsko nepřátelské na příkré polovici Bílé Hory. Buquoy vlastně chtěl táhnouti k Motolům a odtamtud udeřiti na nepřítel, čímž by jej byl donutil změnit šik a opustiti ochranné násypy. Ale jelikož Tilly se dal v levo, musel se také Buquoy držeti více v levo a napadnouti nepřítel v čele a ne jak si přál, na levém jeho křídle.***) Před zraky přicházejícího vojska rozkládala se Bílá Hora; jí končí

*) Buquoy Iter quadrimestre.

**) Khevenhiller: Annales Ferd. IX., 1100. — Zpráva Buquoyova v archivu simancaském.

***) Zpráva Buquoyova.

se vysočina od Prahy znenáhla vystupující, jejíž téměř zdvihá se asi 200 sáhů k jihozápadu od kostela na památku bitvy Bělohorské vystavěného. Nynější říšská silnice, jenž vede úžlabinou, dělí horu na dvě části: v severní, jenž k západu dosti příkře spadá a jižní, jenž sahá asi o 700 sáhů dále k západu a mnohem mírněji v rovinu se sklání. Proti severní části směřoval později šik ligistický a proti jižní šik císařský; ligistům bylo tedy přemoci větší obtíže terainu nežli císařským.

Podle zprávy císařského plukovníka Maximiliana z Liechtensteina*) vyšlo slunce, když vojsko císařské se zastavilo při úpatí Bílé Hory; nejspíše stalo se tak pro ranní mlhu teprve o 9. hod. a tak vojska nepřátelská stála proti sobě po tři hodiny, nežli došlo k bitvě. Na straně císařské a ligistické užilo se toho času k rozdělení a sešikování vojska; vojsko císařské zaujmající pravé křídlo rozestaveno ve tři šiky; v prvním byla péchota rozestavena ve dva velké čtverce; první čtverec tvořily pluky Buquoye a Verduga**) chráněny jsouce v pravo jízdeckým plukem Gauchierovým a částí jízdeckého pluku Valdšteina pod podplukovníkem Lamottem, v levo pak několika praporci jízdy pod plukovníkem la Croix a hrabětem Montecuculim. Levý čtverec skládal se z pěších pluků Breu-

---

*) Místodrž. archiv v Inšpruku: Max z Liechtensteina Gundakrovi z Liechtensteina 9. list. 1620. — Liechtenstein praví: „Als wir den Aufbruch des Feindes wahrgenommen, seind wir eine Stunde vor Tags ihm nachgezogen und ihne vor dem kaiserlichen Lusthaus zum Stern, eine Stunde Wegs von Prag, mit dem Sonnenaufgang angetroffen.“ Můžeme za to míti, že Liechtenstein nemá zde na zřeteli astronomický východ slunce, nýbrž dobu, kdy 8. listopadu slunce skutečně se ukázalo, což se stalo teprve asi o 9. hodině pro ranní mlhu. Domněnka tato shodovala by se s udáním Anhaltovým, jenž vypravuje ve své zprávě o bitvě, že Čechové zhlédli nepřítel teprve o 9. hodině. Náhledem tímto spravujeme se u svém vypravování.

**) Zprávou v Buquoyově Iter Quadrimestre mohla by vzniknouti domněnka, že Verdugo a pluk jeho stáli na nejkrajnějším pravém křídle vojaka císařského a že pluk Buquoyův stál v levo. Ale zpráva zaručená, že Verdugo zajal mladého knížete z Anhaltu, jenž udeřil v ta místa, kde vojsko císařské se pojilo k ligistickému, dokazuje každým způsobem, že Verdugo nestál na pravém křídle prvního šiku, nýbrž na levém křídle. Také vyobrazení bitvy v Theatrum Europæum, jinak chybné, klade pluk Verduga na levé křídlo.

nerova a Tieffenbachova, a na podporu přiděleny mu v levo oddělení Marradasova jízdného pluku pod Španělem Filipem de Areyçaga. Před levým i pravým křídlem prvního šiku postaveno bylo po dvou dělech. Počet všeho vojska v prvním šiku udává se na 6000 mužů pěchoty a 1500 jezdců.*) V druhém šiku stál neapolský pěší pluk pod Karlem Spinellim, po stranách jeho postaveno bylo několik škadron pluku Dampierrova a Lebelova. Poslední šik zřízen byl podobným způsobem jako první; dva jeho čtverce tvořily pluk knížete Saského a hraběte Nasavského, Fuggera a oddělení pluku nám neznámého; po stranách těchto čtverců postavena byla oddělení jízdy z pluku Dampierrova a velkoknížete Toskánského. Počet všeho vojska císařského obnášel asi 15.000 mužů.***) Vojsko císařské sešikováno bylo velením plukovníka Liechtenšteina, jelikož Buquoy sám úkol ten nemohl provést.***)

*) Maz z Liechtenšteina udává v psaní svém počet jezdců v prvním šiku na 1800 a uvádí mezi vůdci jízdy prvního šiku pana z Meggova. Spisovatel vypravování Buquoy Iter quadrimestre uvádí čísla nahoře udaná, ale dokládá, že počet 6000 mužů nebyl doplněn. V skutečnosti pluky ty obnášely asi sotva více nežli 3—4000 mužů, neboť počet 6000 zajisté už dávno velice se ztenčil.

**) Spisovatel vypravování Buquoy Iter quadrimestre o všech událostech v císařském hlavním staně dobře zpravený, jenž o postavení a o síle prvního a druhého šiku vypravuje způsobem nahoře vypsáním, tvrdí, že všeho vojska nebylo více nežli 12.000 mužů. Anhalt sám páčil (ve zprávě o Bitvě na Bílé Hoře) počet císařských na 20.000 mužů, což je zajisté počet přehnaný, neboť abychom se změnili jen o jedné okolnosti, větší část Valdšteina pluku jízdeckého, ježž Anhalt v bitvě uvádí, nebyla s velitelem svým ani přítomna, nýbrž měla za bitvy jiný úkol. Právě se v Iter: „Universi non attingebant millia duodecim: absentibus amplius equitum millibus duobus et millibus peditum sex partim in expeditionibus cum don Balthasare et D. Waldstein, partim panis quaerendi causa palantibus.“ My tedy všechno dobře uvažující a přidavše také kozáky, které, jak se zdá, spisovatel Iter quadrimestre nepočítá, páčíme vojsko císařské na 14—15.000 mužů; k tomuto nepatrnému počtu kloníme se z toho důvodu, že samo vojsko logistické nebylo silnější nežli 10.000 mužů, ačkoliv i po odečtení všelikých posádek mělo by obnáseti 20.000 mužů. — Khevenhiller Annales Ferdinandei. — Z hořejšího citatu z Iter quadrimestre je viděti, že Marradas nebyl přítomen v bitvě na Bílé Hoře. Ve vid. st. archivu našli jsme původní psaní Marradasovo Buquoyovi dd. 8 list. 1620, z něhož je viděti, že Marradas za bitvy Bělohorské prodléval v Budějovicích.

***) Psaní Maximiliana z Liechtenšteina bratrovi dd. 9. listop. 1620.

Rozestavení vojska císařského v té způsobě stalo se asi hlavně pro úzké bojiště a okolností touto spravovalo se asi také vojsko ligistické, jelikož bylo rozděleno ve čtyry šiky. V prvním šiku stály dva pluky pěchoty a sice pod plukovníkem Bauerem, kdežto druhému velel podplukovník Floreinville. Druhý šik skládal se ze tří oddělení jízdy po pěti praporecích, které byly tak postaveny, že vždy dvě oddělení sáhala přes pravé a levé křídlo prvního šiku, kdežto třetí oddělení zaujímalo pozadí prostory, kteráž byla ponechána prázdná mezi oběma pěšími pluky prvního šiku. V třetím šiku postaveno bylo pět pluků pěchoty a sice pluk Schmieďův a Rouvillův na levém křídle, Herlibergův v centrum, Haslangův a Sulzův na pravém křídle. V čtvrtém šiku byla zase tři oddělení jízdy a sice pod plukovníkem Hersellesem, Böninghausenem a Pappenheimem. Před průčelím vojska ligistického postaveno osm děl ve dvou bateriích po čtyřech kusech. Poláci sloužící císaři, nebyli postaveni ve vojště císařském, nýbrž v nejzadnějším oddělení na levém křídle ligistickém. *) Počet vojska ligistického udává se s bavorské strany jen na 10.000 mužů, jelikož dva pluky pěchoty a 500 jezdců zůstalo v Rakousích; může býti, že počet tento udán o 1—2000 mužů nižší, ale více než 11—12.000 mužů vojska ligistického zajisté nebylo, jelikož ve vojště řádily strašným způsobem nemoce od té doby, co válčilo na půdě české. Spojeného vojska bylo tedy asi dosti málo přes 25—27.000 mužů, pakli vůbec obě vojska počtu toho dosáhla. **) Co se týká děl, spojenci užili v bitvě jen 12 kusů, ostatní nemohla býti v čas dopravena na místo příslušné a musela ostati za mostem.

Když vojsko zaujalo postavení tuto vylíčené, odbývala se druhá porada mezi Maximilianem a Buquoyem o tom, má-li se bitva podstoupiti nebo ne. ***) V poradě téúčastnili se kromě všech císařských plukovníků také Tilly, bavorský plukovník Anholt a přítomen byl také karmelitánský mnich P. Dominicus. Buquoy chtěl se zase

---

*) Constantinus Peregrinus castigatus p. 57.

**) Mnich. st. archiv. Diurnale.

***) Ephemeris. Je to ovšem podivné, že téhož dne mohla býti dvojitá porada o tomtéž předmětu, ale prameny nepřipouštějí jiného výkladu.

bitvě vyhnouti, poněvadž se nejspíše obával, že nepřítel je silně ohražen; i navrhoval, aby se táhlo v pravo podle nepřítele ku Praze.*) Co se o návrzích těchto rokovalo, přičvával podplukovník Lamotte se zprávou, že obhlídl postavení české a že ho neshledal příliš pevným. Hrabě Buquoy pozbyl zprávou touto hlavního důvodu pro svůj návrh; posledního rozpakování pak učinil přítrž P. Dominicus, jenž byl posud poslouchal celé rokování, ukázáním na božskou prozřetelnost. Omlouval se především, že nejsa tázán dovoluje si mínění své přednésti a napomínal pak přítomných výmluvnými slovy, aby důvěřovali v pomoc boží a udatně bitvu započali.**) A tak Buquoy přestal odporovati a projevil svůj souhlas s tím, aby se bitva svedla; heslo vydané od knížete Bavorského znělo „Sancta Maria!“ Zároveň ustanoveno, aby vojáci k rozeznání měli bílou pásku. Verdugo pospíchaje po poradě k pluku svému sešel se s mnichem karmelitským, který ve jmenu víry napomínal vojáky k vytrvalosti nežli bitva započala. Verdugo přál mu štěstí, že přemluvil Buquoye, tak že se tento k bitvě odhodlal a přijal pak od Dominica požehnání. — Vojsko toho dne očekávalo bitvu, jako by se to samo sebou rozumělo: duchovní, kteří byli při vojště, od rána neustále zpovídali a tisícům vojnů poskytovali náboženskou útěchu, aby je připravili k nastávajícímu boji;

---

*) Víd. st. archiv. Gantzer Verlauf dessen, wie es bei der Einnahme Prags zugegangen. — Expeditionis in utramque Austriam Ephemeris. — Peregrinus castigatus.

***) Ve zprávě víd. st. archivu s názvem: „Gantzer Verlauf, wie es mit der Einnehmung Prags zugegangen,“ jenž pochází od znalce na straně bavorsko-císařské dobře zpraveného a o událostech před, za bitvy a po ní pravdivě vypravujícího, čteme výslovně o Dominicovi: „Und hat sonderlich Pater Dominicus de Jesu Maria Carmelitanus, so proprio motu hiezu getreten, und dass er non rogatus seine Meinung sag, sich modeste entschuldiget, mit grosser efficacia urgirt, dass man das Vertrauen uff Gott setzen und tapfer angreifen soll.“ Nenahlížíme, proč bychom udání toto neměli považovati za správné, jelikož postavení Dominica ke knížeti Bavorskému bylo každým způsobem takové, že si mohl dovolit mínění své pronésti. Podobným způsobem vypravuje Aubert, kanovník v Antorfu, jenž byl bitvě přítomen a o ní sepsal zprávu, která byla tištěna a od současného dějepisce Skály v českém překladě dílu jeho připojena; a taktéž Continuator historiae Meteranae. — Khevenhiller IX. 1002.

kdo se nemohl dotlačit ke knězi, chopil se rúžence a modlil se jej hlasitě s jinými soudruhy.*)

Buquoy mohl se súčastniti jen v poradách o sešikování vojska, což musel provésti plukovník Liechtenstein; nyní po poradě o bitvě musel také velitelství svěřiti do cizích rukou. Plukovník Tieffenbach měl veletí šiku prvnímú a Liechtenstein šiku druhému a podle potřeby měl vojsko Tieffenbachovo podporovati. Maximilian postoupil vrchní velitelství nad svým vojskem generallieutenantu Tillymu a zůstal za bitvy při úpatí Bílé Hory po boku hraběte Buquoye, který s vozu neslezl a odpovídal s ním společně na modlitbu „Salve regina“, kterou jim předřkával zповědník Buquoyův, český jesuita, jménem Fitzsimon.**)

Bitva počala tím, že část jízdy císařské rozjela se útokem na pluk hraběte Thurna na nejkrajnějším levém křídle postavený. Hrabě Thurn, aby se mohl vydatněji opřítí útoku nepřátelských kyrysníků, postavil se sám v čelo oddělení jízdy, jemuž velel podplukovník Iselstein; i podařilo se mu skutečně císařské zatlačití a způsobiti zmatek v řadách jejich, jenž zasáhl také pěší pluk hraběte Buquoye.***) Ale Thurn nemohl kořistiti dále ze zmatku tohoto, neboť zpozoroval najednou, kterak zrovna vedle něho dalo se na útek šest praporců pěšího jeho pluku, načež nevytrvaly ani oddělení jízdy Iselsteinovy, ani jízda a pěchota na blízku postavená. †)

Příznivěji dařilo se zbraním českým na levém křídle vojska císařského: zde mladý kníže z Anhaltu učinil v čele oddělení jízdy odvážný útok na šik nepřátelský a neodolatelnou udatností svou způsobil tak strašný účinek, že nejen jízda císařská počala ustupovati, nýbrž že nastal zmatek také v plucích Breunerově a Tieffenbachově a že Breuner sám zajat. Již uprchlíci spěchali k Buquoyovi s hroznou zvěstí, že všecko je ztraceno, tak že po-

*) Buquoy Iter quadrimestre. — Trophaea Verdugiana.

**) Buquoy Iter quadimestre. — Místodrž. archiv v Inšpruku. Liechtenstein bratru svému dd. 9. listopadu 1620. — Skála IV. 351. — Eblanus — de proelio Pragensi.

***) Zpráva Thurnova v mnich. st. archivě.

†) Zpráva Anhaltova.

raněný vojevůdce sestoupil s vozu a pro svou ránu vsedl na ztýraného mimochodníka, kterýž mohl jen krokem jeti, aby se sám přesvědčil, dá-li se ještě pomoci. Nebyl však dlouho trápen nejistotou a starostí, neboť hned na to obdržel zprávu, že útok mladého Anhalta odražen jest pluky Lebelovým a la Croixovým, jimž na rozkaz Tillyho přispěl na pomoc bavorský plukovník Kranz se svými jezdci, a sbor Anhaltův že je skoro úplně potřen.*) Maximilian z Liechtenšteina vykonal při tom s druhým svým šikem výtečné služby.***) a rovněž slavně účastnil se také Verdugo v této srážce; štěstí mu přálo, že sám zajal mladého Anhalta, který ze dvou ran krvácející chtěl se nepozorovaně prokrásti řadami nepřátelskými.***) Breuner byl při této příležitosti osvobozen zase z rukou českých.

Jako se na levém křídle počátečný úspěch zbraní českých obrátil, tak stalo se i na pravém křídle. Zde zaujímali Čechové ještě příznivější postavení nežli na levé straně, poněvadž hora se zde příkřeji sklání a útočníkům tedy působí větších obtíží. Oba pěší pluky ligistické, jež stály v prvním šiku, utrpěly značné ztráty nepřátelskou palbou z děl a později z mušketů; plukovníci jejich již mysleli, že v útoku se nemůže pokračovati a chtěli s vojskem svým ustoupiti také z toho důvodu, že pro kouř od prachu nebylo lze bojiště přehlédnouti. Tilly pozoruje zmatek tento příklusal

---

*) Nesmíme pominouti mlčením, že v jedné zprávě, která se zachovala o bitvě Bělohorské a otištěna je v „Mercure de France“ připisuje se hraběti Buquoyovi mnohem větší podíl na bitvě, nežli vysvítá z našeho vypravování. Podle této zprávy jezdí Buquoy přes poranění své mezi řadami vojáků, napomíná vojsko své k vytrvalosti a způsobí tak šťastný konec bitvy. Události zprávy této považujeme za nehodnověrné, poněvadž ani Maximilian z Liechtenšteina, ani nadšený chvalořečník Buquoyův, stálý jeho průvodčí a spisovatel díla „Buquoy Iter Quadrimestre“, aniž která z četných od nás objevených zpráv o bitvě ví více o jeho účastenství, nežli jsme nahoře vypravovali a také Buquoy sám ve zprávě své cisaři nijakž se nezmiňuje o svém účastenství v boji.

***) Skála III. 363.

***) Iter quadrimestre. Bellus Laurea Austriaca. Krause. Tagebuch Christians d. j. von Anhalt. Podle tohoto denníku byl mladší Anhalt teprve tehdy zajat od Verduga, když přese své poranění hodlal se spasiti útekem do Prahy.

k prvnímu šiku a vytasiv meč, volal viktorie, aby se vojsko jeho domnívalo, že se dobře daří alespoň vojům císařským. Buď že tato lest nebo váhavost vojska českého dodaly odvahy ligistům, jisto je, že postoupivše znovu odrazili po tuhém boji oddělení jízdy hraběte Stiruma, jenž podporován byl plukem plukovníka Stubenvolla. *) Čest zbraní českých zachována byla toho dne vůbec jen jízdou, jíž velel mladý princ z Anhaltu a moravským pěším plukem, **) ostatní vojsko kladlo jen slabý odpor a tak osud bitvy byl v době velmi krátké rozhodnut. Brzy padly také oba náspy se všemi děly do rukou vítězů a vojsko české neustupovalo, nýbrž v zmateném útěku prchalo. Několik plukovníků nadarmo postavilo se proti prchajícím, snažíce se je zastavit a k novému odporu spořádati — panický strach padl na celé vojsko a všecko s sebou strhl. Nejhůře zachovaly se uherské sbory pomocné, neboť kdežto ostatní vojsko alespoň se opřelo útočícímu nepříteli, uherští jezdci ani útoku nevyčkali, nýbrž prchali tryskem, jakmile zpozorovali, že první šik je poražen. Nadarmo snažil se kníže Výmarský prchající zastavit pomocí jejich plukovníka Cornissa a ctižádost jejich povzbudit tím, že ukazuje na své prchající krajany německé zvolal: že nechce býti Němcem nýbrž Uhrem; bylot mu brzy se přesvědčiti, že s novými těmito krajany žádná cti si nedobyde. Všecka jejich zmužilost pominula a tak prchali směrem, kudy, jak se domnívali, bylo lze nejsnáze uniknouti, tedy ne do Prahy nýbrž přes svah Bílé Hory do údolí Košfřského nebo přes Petřín na Smíchov, kde se na tamějším přívoze dostatí chtěli přes Vltavu, při čemž jich na 1000 nalezlo svůj hrob v chladných

---

*) Skála IV. 384. Zpráva Anhaltova.

**) O statném si počínání moravského pěšího pluku máme několik zpráv; s největší úctou mluví španělský vyslanec při dvoře vídeňském, hrabě Oñate, o tomto pluku v psaní svém Filipovi III. vypravuje, co o tom slyšel od hraběte Biglie. Přes to však nemohli jsme se ve zprávě své o pluku tomto na žádném místě zmíniti, jelikož nemůžeme bezpečně udati, kde stál. Podle zprávy Oñatovy byl pluk tento poražen od pravého křídla armády císařské, kdežto Anhalt staví jej ve zprávě své proti vojsku ligistickému. Musíme tedy na tom přestatí, že jen v této poznámce se zmíníme o udatnosti jeho, domníváme se však, že Anhalt má pravdu a Oñate že mylně byl zpraven.

vlínách. Nebylo by spravedlivě vyčítati Uhrům zbabělost; po čtyry měsíce nepřítel bezpřetržitě napadali a celé řady menších i větších výsledků se domohli, ale nebyli řádně vycvičeni a neuměli bojovati proti těsným řadám a dostali ještě poslední noci za vyučenou. Není tedy divu, že pozbyli odhodlanosti v tu chvíli, kdy přední řady počaly ustupovati.*)

Nezdá se ostatně, že pouze Uhři dali se přes Vltavu, příklad jejich nakazil i jiné; o plukovníku Stubenvollovi alespoň se vypravuje, že také přeplaval přes Vltavu a že pak si ve společnosti mnohých soudruhů sušil šaty na radnici Novoměstské.***) Hlavní síla vojska českého prchala však do Prahy a utrpěla při této příležitosti největší ztráty od pronásledujících ji vítězů. Počet padlých udává se nejnižše na 5000 mužů, k čemuž značnou částí přispělo vojsko ve Hvězdě postavené, které se nemohlo spasiti a z větší části bylo porubáno.***)- Bitva trvala asi sotva déle nežli hodinu, neboť všechny zprávy udávají buď jen hodinu nebo ještě kratší čas.†) Na straně české padli z čelnějších osob mladší hrabě Šlik a dolnorakouský podplukovník svobodný pan z Hofkirchenu; poranění byli princ z Anhaltu, jeho podplukovník Ruben a skoro všickni pobočníci knížete z Anhaltu a hraběte Hohenloha. Počet

*) Maximilian papeži Pavlovi V. 12. list. 1620. Expeditionis in utramque Austriam et Bohemiam ephemeris. Skála IV. 341. — Mnich st. archiv. Zpráva Thurnova.

**) Skála IV. 381.

***) Skála IV. 342. — V Ephemeris udán je počet 6000, v Buquoy Iter quadrimestre pátí se dokonce na 9000, avšak na základě pouhých pověstí; pověst obecně rozšířená udávala počet padlých na 5000 mužů a udání toto považujeme za pravdě podobné. Nesmíme však zatajiti, že je ještě jiné datum, také hodnověrné, které udává mnohem menší počet padlých. Skála IV. 384 vypravuje totiž, kterak se dozvěděl od měšťanů hodnověrných, že úhrnný počet padlých na Bílé Hoře, jak byl od pražského městského úřadu konstatován na rozkaz knížete Bavorského, neobnášel více než 1600 mužů. My bychom číslo toto považovali za správné, kdyby jinými zprávami nebylo zjištěno, že vojsko ve Hvězdě postavené bylo vesměs porubáno a že na útěku každým způsobem padl značný počet lidu a kdyby jiné zprávy počet padlých neudávaly nejméně na 5000 mužů.

†) Miraeus de bello Bohemico. Maximilianus ad Papam dd. 12. list. 1620. L'phemeris.

zajatých udávají vítězi na 500, kořist, kteráž jim padla do rukou, shodovala se s dobytým vítězstvím. Čechové ztratili všechna svá děla, několik tisíc kusů zbraní, zbytek svých zavazadel a všechny vozy spízní, které byly před branou říšskou zpřevraceny od vojska prchajícího a tak utvořena hradba proti stíhajícímu je nepříteli. *) Vítězi ukořistili také velký počet koňů, kterýž se od nich páčí na 5000 kusů, což se vysvětluje tím, že větší část prchajícího vojska dostala se do města přelesením přes poškozené hradby městské a že také mnozí Uhři museli ssedati s koňů, chtěli-li tu a tam životem vyvážnouti. Mezi trofejemi, které byly sebrány na poli nedaleko bojiště, nalezal se také králov řád podvazkový, jenž nejspíše vypadl z některého převrženého vozu nákladního.**)

Ztráty vítězů byly, jak se samo sebou rozumí, menší; počet padlých udává se pouze na 250 mužů, raněných však byl podle vlastního přiznání počet mnohem značnější.***) Z padlých jmenujeme plukovníky la Croix, hraběte z Meggova a Carattiho, více kapitánů, větší část praporečnicků prvního šiku a mnoho Francouzů v plucích valonských. Ve vojstě ligistickém nepřišla o život žádná čelnější osoba, naproti tomu poraněn hrabě Pappenheim, proslavený později válečnick. †) Do té doby byla asi sotva svedena bitva, v níž by se byli účastnili příslušníci tolikerých národů, jako na Bílé Hoře. Kromě Čechů, o jejichž osudu zde rozhodnuto, účastnili se v bitvě Němci, Uhři, Poláci, Italové, Španělé, Francouzi, Flamové, Holanďané a Angličané větším nebo menším počtem. Musíme se také zmíniti, že přítomen byl prostý vojín, jenž v pozdější době proslul velice ne co válečnick, nýbrž co myslitel a jenž filosofickému bádání razil novou dráhu; myslíme francouzského filosofa Descartesa, jenž táhl do Čech ve vojstě ligistickém.

Komu přičísti hlavní zásluhu o toto rozhodující vítězství, o to byly tehdáž i také později všeliké spory. Ve zprávě, kterou

*) Skála IV. 381.

***) Saský st. archiv. Maximilian kurfiřtovi Saskému dd. 9. list. 1620. — Bairischer Feldzug 1621. — Saský st. arch. Aus Prag dd. 14. list. 1620.

****) V Ephemeris čteme: „Ex Cæsarianis et Bavaricis ultra ducentos quinquaginta non desiderati, sanciatum quam plurimi.

†) Buquoy Iter quadrimestre.

Buquoy zaslal císaři, nelič se průběh bitvy, ale kárají se vady, jakých prý se Tilly podle náhledu Buquoyova dopustil před bitvou; také se mlčí o účastenství jednotlivých císařských plukovníků a pluků v bitvě bělohorské a podává se konečně zpráva jen o dosaženém výsledku. Buquoy snad proto mlčel, poněvadž by byl jinak býval nucen vyznati, že se sám v boji nesúčastnil, neboť po zaznamenání této každým způsobem důležité věci nadarmo pátráme v celém listu.*) Podle jiných zpráv**) vyznamenal se na straně císařské nejvíce plukovník Verdugo a sice jak svou neodolatelnou udatností za bitvy tak horlivým pronásledováním nepřítelů po bitvě. Skromným ovšem nebyl na svou udatnost, neboť zásluhy své vysoce vynášel chlubě se, že císaři posadil zase korunu českou na hlavu. Císař ostatně uznal zásluhy tyto zvláštním psaním zasypávaje Verduga skvělými pochvalami a ujišťuje jej o své vděčnosti***) a odměnil se mu za zjetí prince z Anhaltu 30.000 zl., k čemuž později přidal značné statky v kraji Žateckém †) Na straně bavorské získal si největší zásluhu Tilly: všickni očití svědci souhlasně jej chválíce vypravují, jak vojsko neunavně povzbuzoval, všady se objevoval, kde nebezpečnost bylo největší a horlivostí svou vítězství věci císařské urychlil. Tilly a Verdugo mohou si tedy stejným dílem osobovati zásluhu o vítězství; oba rozhodně působili ve prospěch jeho a oba vyznamenali se za bitvy stejnou měrou, ačkoliv rozdílným způsobem, jeden neodolatelnou udatností, druhý neohroženým a obezřelým konáním své povinnosti vojévůdcovské.

II.

Co na Bílé Hoře rozhodovalo se o osudu povstání českého a razila se dráha novému pořádku věcí, muž, jemuž čest velela, aby se v první řadě bojovníků v bitvě súčastnil, oddával se klidné pohodlnosti. Falckrabě, jež tím míníme a kteréhož Čechové zvolili

*) Zpráva uložena je ve španělském st. archivu.

**) Buquoy Iter quadrimestre.

***) Psaní Ferdinanda II. Verdugovi v „Trophaea Verdugiana.“

†) Skála IV. 349 a 350.

svým králem, poněvadž přeceňovali vlastnosti a schopnosti jeho, obdržel ráno oznámení od Anhalta, že bitva nastává, se žádostí, aby pospíšil do Hvězdy a přítomností svou vojsko k udatnosti rozplamenil. Povinnost kázala, aby král vyhověl vyzvání tomu; ale falckrabě raději se bavil s Angličany Westonem a Conwayem, které byl k němu vypravil tchán jeho a jako na uchlácholení svědomí svého, že nevyhověl vyzvání Anhaltovu, tvrdil za rozmluvy s nimi, že k bitvě nedojde, poněvadž obojí vojsko bitvě se vyhýbá. Jelikož zatím se přiblížilo poledne, zasedl král s oběma Angličany k hostině, aniž by se sebe méně staral o osud vojska svého. Právě když se hostina skončila, přinešena byla králi zpráva, že nepřítel se hnul k útoku a bitva že hned započne. Nyní konečně Bedřich nařídil, aby koně jeho byli předvedeni a odebral se v průvodu 500 jezdců, kteří prodlévají na hradě, místo aby stáli na bojišti, k bráně Strahovské. Brána byla zavřena a král chtěl proto vyjetí na bojiště postranními dveřmi pro pěší zřízenými, ale v tom již spatřil slézati s hradeb prchající své vojevůdce Anhalta, Thurna a Hohenloha, čímž nejhorší jeho obavy byly potvrzeny.*) Byl svědkem, jak Anhalt nadarmo se snažil zastavití vojny prchající a k tomu je přiměti, aby hájili hradeb městských: jen šest mužů bylo ochotno vyhověti vyzvání tomuto, ostatní lid nestaral se ani o vůdce svého ani o krále, nýbrž utíkal dále na Staré město.**)

Král vyslal jednoho služebníka svého s děsnou touto zprávou k Elišce, aby co nejspěšněji odebrala se na Staré město; královna však odmítla napomenutí toto, poněvadž nemohla věřiti, že by bezpečnost její byla tak náhle ohrožena.***) Když za několik

*) Zprávu o chování Bedřichově dne 8. a 9. listop. čerpáme hlavně z rozsáhlé zprávy, kterou anglický vyslanec Conway co očitý svědek těch událostí zaslal Buckinghamovi 18./28. list. (Harl. MSS. 1580. fol. 281). Conway vypravuje, že král after dinner reved to goe to horse to see his army, nevypravuje tedy ničeho o poslovi, jehož příchodem král byl pohnut k tomuto rozhodnutí. Habernfeld však ve svém bellum Bohemicum praví výslovně o sobě samém, že byl turbati convivii auctor, že tedy králi zprávu přinesl. Jelikož Habernfeld je jinak dosti spolehlivým zpravodajem, nechtěli jsme zprávy jeho pominouti. — Habernfeld. Bellum Bohemicum. — Skála IV. 342.

**) Zpráva Anhaltova o bitvě Bělohorské.

***) Dohna's Hof- und Gesandtschaftsleben.

okamžiků přiválal do hradu choť její obklopen jsa svými generály a když ústy jeho potvrzena byla zpráva neuvěřitelná, nahlédla královna, že zmužilost jedné paní není dostatečnou hradbou, kde tolik mužů prchá a následovala chotě svého na Staré město. U velikém tom chvatu nenařídil Bedřich, nýbrž asi Thurn nebo Anhalt, aby nábytek nejdrahocennější a nejdůležitější papíry byly odnešeny na Staré město. Také koruna královská, chovaná v kapli svatováclavské při kostele sv. Víta, byla vzata s bednami, v nichž se chovaly privileje zemské, a odnesena na radnici staroměstskou. Bedřich a Eliška ubytovali se prozatím v jednom domě na place při mostě Karlově a brzy dostavili se ke králi a královně, kteráž se zase úplně zmužila, všechny vynikající osoby, které tehdáž v Praze prodlévaly.*) Bedřich radil se nejprve zvláště s Anhaltem, Thurnem, Hohenlohem a ostatními plukovníky a vojenskými radami o tom, má-li se v Praze brániti nebo město okamžitě opustiti. Z přítomných radil pan Tschernembl k dalšímu odporu, upozorňuje na nebezpečné následky, jaké by ukvapený útěk měl v zápětí: že by se daly v šanc poslední zbytky válečných zásob jakož i všechny poklady na hradě se nalézající a válečné moci země že by se zasadila smrtelná rána, kdyby se alespoň několik dní neodporovalo, roztráštěné vojsko se nesebralo a kdyby se spořádaný ústup nenastoupil; navrhoval konečně přepadení nepřítele v noci a ukazoval nestatečným na vítězství, jakých Čechové v době husitské dobyli u Prahy nad přechetnými vojsky křižáckými pod Sigmundem. S radou Tschernemblovou souhlasili mladší Thurn a plukovník Schlammersdorf; Thurn tvrdil, že město musí býti hájeno za všech okolností a náhled jeho podporován prosbami Pražanů, kteří zatím také byli předvoláni, a jistou část peněz králi nabízeli. Kromě takovýchto řečí a proseb přimlouvala se za hájení města také ta okolnost, že ku Praze táhlo 8000 mužů čerstvé jízdy uherské, jenž mohla příštího dne doraziti do Prahy, jelikož byla již jen čtyry míle vzdálena.

Bethlen skutečně vyhověl slibu tolikrát opakovanému a poslal knížeti z Anhaltu přes Moravu na pomoc 8000 jezdců, když se

---

*) Skála IV. 381. udává dům Langenbruckův proti kostelu jezuitákému na Starém městě za první obydlí královo. — Pešina Mars Moravicus. 2. díl.

byl domohl mezi Vídní a Prešpurkem známých nám úspěchů. Když jezdci dorazili do Znojma, čekali tam na ně průvodčí, kteří jim měli ukázati cestu do Tábora, kdež se Anhalt chtěl s nimi spojit. Táхло se za nesmírných svízelů krajinami lesnatými z části po úzkých cestách, kdežto místy ani stezek nebylo. Když jezdci dorazili již skoro na místo, přišli jim vstříc noví poslové vyzývající je, aby táhli přímo do Prahy. Na cestě psal kancléř Pechy, jenž se k jezdci připojil, aby krále Českého mohl osobně pozdravit, nejvyšším úředníkům zemským, omlouvaje sebe a průvodčí své, že se opozdili, jelikož pro velké útrapy nebylo lze rychleji postupovati. Psaní toto posláno bylo od Pechyho dne 8. listopadu z Vlašimě do Prahy a dostalo se nepochybně ještě večer adresatům a tím nabylo se jistoty, že uherská jízda toho dne večer dorazila do Černého Kostelce.*)

Včasné dostavení se pomoci uherské bylo by snad mohlo změnití rozhodnutí na bojišti; nyní zpráva o tom, že je na blízku, mohla jen tehdy padnouti na váhu, kdyby bylo jisto, že jezdci přitáhnou skutečně do Prahy a že se nepřidají snad k prchajícím svým krajanům, a kdyby se byla znemravňelosť ve vojáctě, které se v Praze nalézalo, příliš nerozšířila. Zvláště poslední okolnost přiměla Anhalta vysloviti se proti hájení Prahy; vinil vojáky, že zbraně zbaběle zahazovali a že by byli s to, aby se příštího dne pustili do vyjednávání s nepřitelem; tvrdil, že měšťanstvo o hájení města nechce ničeho slyšeti, a že mezi ním a vojáky panuje nenávisť, jenž by snadno mohla vésti ke krvavým srážkám, při nichž by život krále byl ohrožen. Starý hrabě Thurn přidal se k tomuto mínění; měl také za to, že by král delší přítomností v Praze vydával se v největší nebezpečství.**)

Ačkoliv Bedřich klonil se sám hned z počátku k útěku, chut svou prozatím nijakž neprojevil, nýbrž povolal k sobě především oba anglické vyslance, aby zvěděl radu jejich. Oba pánové ochotně

*) D'Elvert Beiträge III.: Pechy nejvyšším úředníkům zemským dd. 8. list. 1620. Tamtéž. Pechy králi Bedřichovi dd. 30. list. 1620.

**) Mosers patriotisches Archiv VII. 153 a sled. — Harlington MSS. Conway Buckinghamovi 18./28. listopadu 1620. Z Míáné. — Habernfeld: Bellum Bohemicum.

vyhověli pozvání tomu a našli falckraběte v horlivé poradě. Když jim byla předložena otázka, zdali radí k útěku z Prahy, chtěli věděti, kolik má král válečných zásob, vojska a hotových peněz a jelikož se to okamžitě nemohlo udati, odporoučeli vyjednávání s nepřitelem a nabízeli k tomu své služby. Bedřich a Anhalt uchopili se chutě nabídnutí jejich a ještě téhož večera napsali oba Angličané psaní knížeti Maximilianovi a Buquoyovi svědčící, v němž žádali za svobodný průvod, jelikož prý mají důležité věci sdělit a odeslati je po tubači. Co se očekávala odpověď na toto psaní, Bedřich opustil posavadní své obydlí, poněvadž na place Mostským necítil se býti dosti bezpečným, a přestěhoval se s chotí svou do domu staroměstského primasa, kde noc ztrávili. Anhalt, Thurn a Hohenlohe ubytovali se taktéž v jiném domě a radili se, co by se mělo podniknouti.*) Zdá se, že náhledy jejich často se měnily, načež uloženo Kristofovi z Donína, aby falckraběti sdělil nové usnesení a mínění jeho vyslechl, a zdá se, že také Bedřich měnil své rozhodnutí v tom nebo onom směru, neboť také on vzkazoval po panovi z Donína nové poselství, tak že tento musel po celou noc od jedné strany k druhé docházeti. Všecky porady neměly však jiného výsledku, nežli že jmenovaní generálové radili králi, aby hned z Prahy odjel. K rozhodnutí tomu dospěli ovšem více vlastní malomyslností, nežli chováním vojáků; neboť obavy před vzpourou a výtržnostmi jejich alespoň této noci se nepotvrdily. Podobalo se, jako by je tížil pocit hanby, že si byli tak zbaběle počínali; chovali se tiše po ulicích a nevedrali se nikde násilím do domů měšťanských pečlivě uzamčených. Potloukli jen dřevěné boudy kramářské po ulicích rozestavené nebo strhali střechy z nízkých domů, příkládající dříví na četné ohně, aby ohřáli zkřehlé své údy. Teprve k ránu přestalo tajemné ticho.**)

Ještě však vyslanci angličtí na své psaní žádné odpovědi neobdrželi, rozhodli se patrně ve srozumění s Bedřichem a Anhaltem, pokus ten opětovatí, zhotovili nové psaní a poslali je časně z rána zase Maximilianovi a Buquoyovi. Když se rozednilo a gene-

*) Zpráva staroměstského radního Lukáše Karbana u Skály IV.

***) Skála IV. 382. Dohna's Hof- und Gesandtschaftleben v Raumerové Taschenbuche.

rálové u krále se shromáždili, zdálo se, že v noci ustoupila předešlá málomyslnost a že všickni jsou odhodlanější; vyslancům anglickým mluveno, že král se chce držeti v Praze a že jen chot jeho s nejmladším dítětem pryč odjede. Zatím přiblížila se devátá hodina a jelikož ještě nepřišla žádná odpověď od Maximiliana, usnešeno, aby odjezd královnin se uspíšil a aby vůz se připravil. *) Nyní však opustila krále zdánlivá odhodlanost. Když Eliška nesoucí na ruce nejmladšího syna vstoupila do vozu, Bedřich nenechal se také více zdržeti, vsedl na kůň a dal tím znamení k všeobecnému útěku. Jeho generálové Anhalt, Thurn a Hohenlohe, všickni vyšší důstojníci, jeho radové, i někteří nejčelnější úředníci zemští se přidružili a nepřehlednou řadou hnul se smutný průvod ku bráně. Neboť kromě prchajících osob, které byly vesměs na koni, následovalo za vozem falckraběnky mnoho vozů nákladních, na nichž zachrániti hleděla část svého domácího nábytku a jelikož také jiní podobně se zachovali, řada vozů každou minutu narůstala. Pomýšlelo se také na to, vzíti s sebou korunu královskou, ale jelikož byla obava, že by se tomu opřeli obyvatelé staroměstští, bylo od myšlenky té zase upuštěno. Několik set jezdců chránilo tento průvod, o němž nikdo nevěděl, kam se ubírá, tak že brána městská byla zavřena, když k ní dorazil. **) Posláno tedy pro hejtmana městského, aby dal bránu otevřítí a král s královnou museli zatím čekatí u brány. Hejtman konečně přišel a s ním rada městská nejspíše, aby se přesvědčila, zdali Prahu opouštějí všickni, kdo by jí měli

*) Udání o tom, že Maximilian a Buquoy neodpověděli na obě psaní anglických vyslanců, čerpáme ze zprávy, kterou jeden z vyslanců těch, Conway, zaslal o událostech v Praze od 8. listopadu Buckinghamovi. Tím vyvrací se sama sebou zpráva Schillerova, v četných jiných dílech opakovaná, že falckrabě požádal za příměří 24 hodině a Maximilian že povolil jen 8 hodin. Maximilian nepovolil ničeho a mlčel. Správnost udání Conwayova potvrzena je také spisovatelem díla „Buquoy Iter Quadrimestre“, jenž byl dobře zpraven o událostech v hlavním staně Maximilianově a Buquoyově. Ten totiž vypravuje: „Inter alios unus deinde alter interpellator tubicen prætensi Regis litteras a nescio quibus Anglis legatis attulit, quibus a Bauaro et Buquoyo expetebant, ut sibi aures benigne accommodarent, media aliqua proposituris, ut omnia si Diis placeret, commode transigerentur. Sed eos nullo responso dignati illi sunt.“ Zpráva v „Buquoy Iter“ souhlasí tedy úplně s udáním Conwaye.

**) Skála IV. 382 vypravuje, že prchající vyšli „bránou Horskou.“

chrániti. Bedřich rozloučil se zkrátka s měšťany smutně za ním pohlížejícími, ale nejvyšší kancléř pan z Roupova, jenž neměl odvahy přiznati se, že také se hledí spasit útekem, omlouval se měšťanům, že s ostatními úředníky zemskými krále jen kus cesty doprovodí a že se pak všickni zas vrátí.*) Ze všech, kdo město nyní opouštěli, vrátil se jedině mladý hrabě z Thurnu, jenž falckraběnku provázel půl hodiny cesty a poroučeje se jistil, že nasadí svůj život, aby nepříteli zabránil přechod přes most pražský a jí tak útěk pojistil. Tato rytířská obětavost způsobila jakýsi obdiv v družině královnině; ostatně možno se domnívati, že mladý Thurn chtěl nejen kryti útěk královnin, nýbrž že chtěl také v Praze zříditi zbytky vojska českého a nastoupiti s ním spořádaný ústup.

Bylo k tomu každým způsobem zapotřebí přímluvy a vynasnažení váženého muže, přiměti vojáky, aby uposlechli vyzvání svých prchajících generálů a aby v pořádku táhli do Brandýsa nad Labem. Ukázalo se však, že Thurn nemohl ani mostu hájiti, ani vojáků při jich praporech udržeti. Neboť když přijížděl ku bráně, potkal polovici vojska, která po příkladu svých vůdců v útěku spásu hledala, kdežto druhá polovice v Praze sice zůstala, ale ne aby válčila, nýbrž aby si vymohla žold zadržalý.***) Tak objevily se všechny snahy hraběte Thurna, aby vojsko v městě pozůstalo***) nadchl k dalšímu boji, marnými; vojáci nechtěli o válčení ani slyšeti, naopak jevíli mnoho chuti pustit se s nepřitelem do vyjednávání o zaplacení svého žoldu. Jednotlivá oddělení přepadla naložené vozy důstojníků a šlechticů z Prahy prchajících a oloupila je, jako se stalo na př. hraběti z Hohenlohe a skoro všem šlechticům, kteří věci své již den před tím neodklidili.†) U vojáků nebylo

*) Skála IV. 342 a 382 a nahoře uvedený list Conwaye dd. 18./28. list. 1620.

***) V některých zprávách, také u Skály IV. 342 se vypravuje, že mladý Thurn byl v bitvě na Bílé Hoře zajat. Zvěst tato není správná, jelikož odporuje určitému udání v psaní Conwayově, jehož se přidržujeme ve svém vypravování. — Saský st. archiv. Z Prahy dd. 14. list. 1620. — Actorum Bohemicorum třetí díl.

****) Skála IV. 382 vypravuje podle udání očitého svědka, že dopoledne 9. listopadu všechno vojsko opustilo Staré a Nové město, jelikož táhlo za králem. Tak se jistě nestalo, jak viděti z pozdějších sdělení listinami zjištěných.

†) Skála IV. 343.

ani stopy kázně; pakli neloupili, láli králi a stavům. S takovými lidmi nebylo na obranu ani pomýšlení a skutečně také nikdo více na to nepomyslel. Mladšímu hraběti z Thurnu nebylo tedy možno, aby dostal slibu svému a tak zůstal v Praze, aby se přesvědčil, zdali by sám nemohl uzavřítí mír s nepřitelem. Tak bídne se ukončila obdivovaná obětavost hraběte.

Prchající manželé království dostali se ještě večer téhož dne do Nimburka asi sedm mil od Prahy vzdáleného. Jak tvrdí vyslanci angličtí, kteří se také připojili k průvodu prchajících, aby chránili dceru krále svého proti všelikému nebezpečení, manželé království na smutné své pouti stavěli se odhodlanými; Bedřich rozmlouval se svou družinou a neměl o svém postavení tak zoufalého mínění jako jeho generálové. Eliška klidným a důstojným svým chováním vzbuzovala obdiv svých průvodců; bylo na ní pozorovati, že ani na okamžik nezapomněla, čím je povinna sobě jakožto královna a že bolest svou dovede udržetí na uzdě. Za odpočinku v Nimburce přibyli sem vůdci, kteří provázeli Čechami 8000 jezdců uherských. Zpráva jejich o nynějším řádění Uhrů ukázala, jak Anhalt měl pravdu, když od nich neočekával žádné pomoci, neboť když došla jich zpráva o porážce na Bílé Hoře, nechtěli táhnouti dále, nýbrž vrátivše se domů s prchajícími svými krajany, plenili všechna města a vsi, kterými táhli, jako byli již činili, když postupovali ku Praze.*) Zprávy takovéto měly ten účinek na falckraběte a jeho průvodce, že ještě v noci nastoupili další cestu do Slezska.

Jelikož falckrabě byl již za Labem, mělo se za to, že je bezpečen před pronásledováním nepřátel a vyslanci angličtí se s ním rozloučili, aby se vrátili do Prahy a tam hájili prospěchu prchajících. Bedřich byl s tím srozuměn, neuložil však vyslancům nic určitého, nýbrž pravil, že jim vůli svou oznámí, jakmile se někde pevně usadí. Vyslanci však vyvozovali z mnohých známek a výroků, že Bedřich a Eliška oddávali se naději, že král Jakub jim nyní skutečně pomůže. — Conway zaslal psaní Maximilianovi a Buquoyovi, odvolávaje se na právo mezinárodní, žádal za průvod, pod jehož ochranou by se mohl se soudruhům svým odebrati do

---

*) Conway Buckinghamovi dd. 18. 28. listopadu 1620.

Prahy. Prání tomuto vyhověno; v pátek přijel do Nimburka kapitán s 50 jezdci, v jehož průvodu vyslanci přibyli příštího dne do Prahy. *) 18. list.
1620

III.

Ve Vídni zatím čekali úzkostlivě na zprávy z bojiště. Rychlé a jisté operace vojska císařského a ligistického vzbudily tam důvěru, že korunováni budou úplným vítězstvím a že císaři pojištěno bude zase panství nad Čechami. Ve vysokých kruzích děly se sázky, bude-li Praha dobyta před ukončením roku 1620 nebo ne; tak vsadil se na př. vyslanec bruselského dvoru Jacques Bruneau s paní Polyxenou z Lobkovic o několik set zlatých, že Praha bude dobyta a podobně vsadil se ještě s jinými čtyřmi osobami.**) Ale když rok ubíhal, aniž by došla žádoucí zpráva, mizela také důvěra ve Vídni: obáváno se, že zima učiní přítrž válečným operacím a že hroziti budou zase nepředvídané případy. Nejistota a obavy rostly, když od polovice října přestaly docházeti přímé zprávy od vojska a když uplynula již polovice měsíce listopadu.***)

Tu se rozšířila najednou dne 14. nebo 15. listopadu pověst, 1620 že dosaženo skvělého vítězství nad nepřitelem, že Praha je dobyta a protikrál že byl zahnán na útěk. Zpráva tato doplněna četnými podrobnostmi a znovu potvrzována od rozličných osob, avšak od knížete Bavorského ani od Buquoye nedocházela žádná zpráva, kteráž by byla učinila přítrž nejistotě a tak ve Vídni potáceli se vždy ještě mezi nadějí a úzkostí. Konečně dorazil dne 23. listo- 1620 padu do Vídně hrabě Biglia, švagr Buquoyův a přinesl s sebou toužebně očekávanou zprávu velitele císařského ze dne 9. nebo 10. listopadu †); potřeboval tedy čtrnácte dní k cestě, na které

*) Conway Buckinghamovi.

***) Archiv novohradský. Bruneau Buquoyovi 24. listopadu 1620.

***) Víd. st. archiv. Ferdinand Buquoyovi 19. listopadu 1620.

†) Zpráva Buquoyova, jejíž přepis nalezi jsme v Simancasu, končí vyličným událostí ze dne 9. listopadu; je tedy přirozena domněnka, že Biglia odjel do Vídně příštího dne. Naproti tomu vypravuje se v Iter quadrimestre, že Biglia vydal se na cestu do Vídně teprve 8 dní po bitvě.

nejspíše zápasil s mnohými nebezpečnostvými a obtížemi. *) Také Maximilianova zpráva měla nešťastný osud: posel, jež s ní byl vypravil k císaři, onemocněl v Linci a tak jí císař buď ani neobdržel nebo se mu dostala později do rukou nežli zpráva Buquoyova. **) Teprve tedy od 23. byla ve Vídni úplná jistota, načež propukla radost bezměrná. Ferdinand přál vyslanci belgickému štěstí k jeho výhrám, ale sám blažil se přáními, kterých se mu se všech stran dostávalo. Přede vším zmocnila se ho vděčnost k obhájcům práv jeho. Hraběti Buquoyovi byl již z počátku roku 1620 sľbil za služby posavadní a příští některé rozsáhlé statky v jižních Čechách, jejichž držitelé již napřed odsouzeni. Nyní projevoval mu svou vděčnost vyznamenáním švakra jeho, jemuž daroval skvostný prsten v ceně 4000 korun a jež povýšil na plukovníka na místo padlého pana z Meggova. V listě, kterým děkoval hraběti Buquoyovi za dobyté vítězství, jeví se jemné pokárání, že Buquoy neoznámil císaři jmena důstojníků, kteří se byli v bitvě zvláště vyznamenali. Jak uznalým osvědčil se císař za vynikající skutky, o nichž nabyl vědomosti, viděti je na Verdugovi a skutečně vyklíval se odtud pravý dešť vyznamenání, milostí a darů na důstojníky vojska císařského. ***)

Také P. Dominicus neustoupil s jeviště činnosti své bez náležité odměny. Císař uznáváje vynikající služby tohoto mnicha karmelitského věnoval karmelitskému kostelu v Římě zlatou drahou kamy ozdobenou korunu, Dominica samého pak velice vyznamenal, když přišel do Vídně a se představil. Pověst o zbožnosti zjednala mnichovi, když se vracel do španělské své vlasti, všady nejčestnější přijetí. Vítězství na Bílé Hoře bylo s jménem jeho tak úzce sloučeno, že se připisovalo jeho modlitbám. Celý svět

---

Kdyby udání toto bylo správné, pak by ovšem pozdní jeho příchod do Vídně byl vysvětlen. Možno-li však se domnívati, že Buquoy váhal om dni, nežli podal císaři zprávu o skvělém vítězství?

*) Archiv simancaský. Oňate Filipovi III. 23. list. 1620. Oňate vévodovi z Uzedy (?) 23. list. 1620.

**) Víd. st. archiv. Max Ferdinandovi 29. list. 1620.

***) Archiv novohradský. Darovací listina na Nové Hrady a Rosenberk a některé jiné statky. Buquoy lter quadrimestre. Skála IV. 366. Archiv novohradský. Ferdinand Buquoyovi 25. list. 1620.

chtěl jej spatřiti, požadoval od něho zázraky a vzdával mu poctu jako svatému; lid mu líbal ruce, trhal a uřezával kousky z oděvu jeho a choval je jako vzácné ostatky. V Paříži, kam se také dostal za svého návratu, vypravovalo se, že po pět let nepožil žádného pokrmu a že mu dodává síly jen hostie, kterou denně přijímá; někteří pravili, že jej viděli také ve vzduchu se vznášeti nebo tvrdili alespoň, že to slyšeli od lidí hodnověrných. Na kázání P. Dominika v kostele při špitále sv. Ludvíka sešlo se tolik posluchačů, že se do kostela nemohli vejíti. Jednotliví vyslanci protestantští podávali domů úštěpačné zprávy o počtech, jakých se Dominicovi dostávalo, jmenovitě se posmívali trpělivosti, s jakou mnich přijímal tyto počty. Zdali takovéto úštěpky byly oprávněny, těžko rozhodnouti, jelikož Dominicus asketickým svým životem a zřeknutím se všech hodností církevních podal důkazy o své pokoře. Král Ludvík také spatřoval v Dominicovi božský nástroj; i tázal se ho proto za jednoho slyšení, jakým způsobem by se mohl zmocniti města Mentaubanu, k jehož obléhání se právě chystal. Mnich mu radil, aby dal vypáliti na město 400 ran z děl, načež prý se vzdá. Podle rady této zachováno se 19. září 1621, ale slíbený účinek se nedostavil, tak že posměch odpůrců byl tentokráte oprávněný.*)

Při této příležitosti budiž také podotknuto, jaké kořisti dostalo se císaři z dobytého vítězství. Za několik dní po příchodu hraběte Biglie do Vídně přivezena bedna, již zaslal kníže Maximilian a jenž obsahovala nejdůležitější privileje zemské a původní smlouvy konfедераční. Tato pro císaře určená kořist byla jaksi makavým důkazem vítězství jeho, pakli s právy země České, jež byla obsažena v těchto listinách, mohl podle vůle své naložiti; i můžeme zajisté s dobrým důvodem pronésti domněnku, že mu zasláním těchto pergamentů způsobeno bylo příjemné překvapení. Nevíme, je-li pravdiva zpráva, podle níž Ferdinand vlastní rukou utřhl a spálil pečeť majestátu Rudolfova a jej pak uprostřed pro-

---

*) Archiv v Hagu. Extrait d'un lettre de Paris du 26. Aout 1621; Basin: Histoire de France sous Louis XIII. Saský st. archiv. Zeidler Schönbergovi dd. 27. února / 9. března 1621.

řízl, ale pravděpodobné je udání toto. Majestát alespoň chová se až podnes v této znešvažené podobě.*)

Jako císař osvědčil se vděčným ke svým přívržencům, tak neopomenul velebiti také Boha za vítězství. Již následujícího dne po tom, kdy zprávu obdržel, účastnil se s celým dvorem v procesí, jenž se vedením kardinála z Dietrichšteina ubíralo z kostela augustinského do chrámu sv. Štěpána, kde je kardinál ukončil řečí poměrům přiměřenou. Také v ostatních kostelích vídeňských obývaly se podobné slavnosti a kazatelé ukazovali k tomu, že vítězství císaře nad Čechy dobytého dne, kdy se čte v kostele evangelium: „Dávejte císaři, což jest císařovo a což jest božho, bohu!“ Přiležitosti této užito také tu a tam k vášnivým útokům na protestanty; nejostřeji však brojil kapucín P. Sabinus, jenž slaven byl jakožto výtečný kazatel, tak že také císař na kázání jeho se dostavil. P. Sabinus připomenuv v úvodu řeči své císaři všechny urážky, jakých mu bylo od Čechů zakoušeti, upomínal jej na povinnost, jakou mu vítězství ukládá; císař že musí jednati podle slov žalmisty: „Mrskati je budeš železnými metlami a rozbiješ jako nádobu hliněnou.“ Rebely vysoce postavené že musí podrazit, aby hlav svých nemohli více pozdvihnouti; lidu že musí odníti všechny svobody a majestát že musí zničiti, pak že panovati bude lidu věrnému a poníženému. Kdyby však byl milostivým, pak že za krátký čas přivalí se naň ještě větší nehoda, nežli jakou nyní přestál. Nyní že je velká doba a císař že musí jednati rozhodně, jinak že se na něm splní hrozba prorokova proti Achabovi: „Poněvadž jsi člověka k smrti odsouzeného propustil na svobodu, budeš sám a lid tvůj otrokem“. Slova tato padla na úrodnou půdu a Sabinus vykládal, aniž by to tušil, příští vládní záměry.

Radost císařova došla rovněž u katolického duchovenstva v jiných zemích tisíceřehého ohlasu, což projevováno slavnými bohuslužbami. Dvůr papežský byl co nejradostněji překvapen, když došla zpráva o vítězství císařově. Papež Pavel V. oslavil je proce-

---

*) Schiller vypravuje, že Ferdinand sám majestát rozřízl. My nenalezli žádné současné a spolehlivé zprávy, jenž by potvrzovala toto udání. Možnost, ano pravděpodobnost nechceme nijaké popíratí.

sím, v němž se sám účastnil. Pro osobu jeho však vítězství toto nemělo dobrých následků: slavnost trvala několik hodin a papež se při ní tak unavil, že jej pak ranila mrtvice, kteráž se za několik neděl opakovala a životu jeho konec učinila. *)

Bitvou na Bílé Hoře Ferdinand ještě nenabyl úplně zemí českých, ale rozhodnuto v jeho prospěch a tak již zde možno uvažovati otázku, jaké byly příčiny této porážky a následujícího úpadku státu českého.

Z našeho vypravování jasně viděti, že nedostatek peněžní měl největší vliv na porážku. Jaké skutky mohly se očekávati od vojska, které pro nedostatek peněz již po měsíce neustále se bouřilo a jenž proto stalo se nebezpečnějším vlastní zemi nežli nepříteli! Špatný stav finanční zaviniili z velké části direktori, jenž prostředků na snadě ležících řádně nevykořistili a stavové, kteří nebyli dosti obětavými; nesmíme však býti nespravedlivými, a musíme také uznati, že r. 1620 vyžadovaly se výlohy na zemi České, které po válce dvouleté nebyly v žádném poměru k ztenčeným příjmům této země. Kromě zbrojných sil, které Ferdinand postavil do pole pomocí zemí poddaných, papeže a krále Polského, stálo proti Čechům také vojsko bohatých knížat ligistických, kteří válkou posud ničeho neutrpěli, a konečně pomocné sbory Filipa III. bohatými poklady z Ameriky vydržované. Jak mohly Čechy obstáti v nerovném tomto boji, když od zemí přivtělených dostávaly podporu jen polovičatou a ostatní spojenci vlastně u Čechů jen pomoc vyhledávali, a sami nepatrnou podporu poskytovali! Roku 1620, když Ferdinand užiti mohl této koalice, nekynula Čechům žádná spása více. Vítězství mohlo se jim ovšem dostati r. 1619, dokud Ferdinand nebyl ještě se všech stran podporován, kdyby byli měli za vůdce muže, jenž by byl vynikal vážností, vojenskou způsobilostí a státnickým nadáním jako Jiří z Poděbrad a jenž by byl spojence přiměl k rychlému a účinnému jednání. Ale jelikož v Čechách nikdo moc vládní nevykonával, nikdo se nestaral o zřízení vojenských úřadů, čímž by se bylo generálům neustálé sem tam jezdění z tábora do Prahy a naopak ušetřilo, nikdo přísně a nezvratně

*) Comte de Beaufort: Dějiny papežů.

nanaléhal na plnění povinností, ujal se nejstrašnější nepořádek. Ve správě jevil se hlavně nedbalým a libovolným vymáháním daní, ve vojště nedostávalo se následkem toho již od roku 1618 přísné kázně — jelikož důstojníci a vojáci libovolně vojsko opouštěli, aby se v Praze pobavili — a nikdo se o to nestaral, aby pro vojsko zjednání byli schopní velitelé. Vláda direktorská byla družina kmotrů a strýčků, která nadržovala všem členům rodiny na ujmu celku.

Další nedostatek spočíval ve vojenském zřízení spojených zemí. Každá země žárlivě k tomu přihlížela, aby vrchním velitelem vojska jejího byl domorodec a tak měly Horní a Dolní Rakousy, Čechy, Morava, Slezsko a Lužice své vrchní velitele. Vojsko spolkové rozděleno bylo podle zemí a ne podle zbraní a o nějaké přesné součinnosti nemohlo býti nikdy řeči, poněvadž velitelé nebyli jedni druhým podřízeni a jednotlivé země vždycky si přály, aby vojska jejich užilo se k vlastní jich obraně. Nedostatek soustředění velitelské moci v jedné ruce nebyl odstraněn ani tehdy, když kníže z Anhaltu jmenován byl vrchním velitelem všeho vojska z českých zemí, ješto k úkolu tomu málo byl způsobilým. K tomu Mansfeld zaujímal po celou válku zvláštní postavení; nevědělo se nikdy, jak dalece možno se spolehnouti na jeho poslušnost. Vojsko císařské bylo v ohledu tom o mnoho lépe opatřeno; Buquoy byl vrchním jeho velitelem, jemuž se podřizovali všickni důstojníci i sám Dampierre přese všecku oposici proti mnohým jeho nařízením.

Ve vojště na účet Čechů a Moravanů najatém jevil se ještě jiný nedostatek: nebylo prodchnuto vědomím národní souvislosti a proto se nenadchlo k nejvyšším obětem. Od té doby, co rod Habsburský se dostal v držení koruny české, upadalo válečnictví v Čechách a na Moravě, čili lépe řečeno, Čechové v tom ohledu nepokračovali stejně s jinými zeměmi. Vojsko, jímž panovníci habsburští hájili Uher proti Turkům, skládalo se částečně z hotovosti zemí jim poddaných, částečně však z najatých pluků, jenž byly vydržovány z daní jednotlivých zemí. Tento lid najatý vynikal mnohem větší zkušeností a způsobilostí vojenskou a tak Habsburské vždy raději vojsko najímali a jen za velikého nebezpečnství

sesilovali je hotovostí zemskou. Následek najímání byl však ten, že všechno najaté vojsko bylo po způsobu německém zřízeno a německy komandováno a že se mohlo užívati za důstojníky jen Němců nebo německy umějících vojínů. V Čechách toho málo dbali a raději poskytovali peníze, aby se hotovost zemská nemusela posylati do cizích zemí. Tak se stalo, když v Čechách vypuklo povstání, že se nedostávalo lidí věci znalých a v řemesle válečném zkušených, že v plucích pro Čechy a Moravu najatých bylo nejspíše velmi mnoho Němců, kteří z říše přišli a že později muselo se přímo v Němcích vojsko najímati. Zdaliž mohlo býti jináče nežli že Čechy konečně podlehly, jelikož Čechové sami účastnili se v zápase teprve v druhé řadě? Válce tedy nedostávalo se národního vědomí, které bylo mocnou pobídkou nejen ve válkách husitských nýbrž vůbec za všech dob. Čechám a Moravě bylo to velice na ujmu. Je ovšem otázka, kdyby byla válka nabyla rázu národního, zdali by se byly neodvrátily Slezsko, Rakousy a snad také Uhry a zdali by tedy tato výhoda nebyla zvažena odpadnutím spojenců. To je každým způsobem jisto, poněvadž po celé povstání nerozhodovaly národní pohnůtky a důvody, že nebylo ani nejmenších národních třenic mezi Slovany, Němci a Maďary a že běželo jen o náboženské zájmy a o panství sborů stavovských.

Porážka u Prahy byla tedy tím připravena, že se v letech 1618 a 1619 slabosti císařovy neužilo k rychlým a smrtelným ranám a že se mu tak popřál čas k uzavření strašného spolku; dále že se nedostávalo peněz, řádných vůdců a vycvičených domácích vojáků. Všecky tyto nedostatky hrozily konečně vojsku spolkovému v červenci 1620 úplným rozpadnutím a když Maximilian přitáhl s vojskem svým, vyhýbal se Anhalt po dva měsíce všeliké srážce a podkopal tak načisto sebedůvěru vojáků. Porážka na Bílé Hoře byla jen přirozeným následkem přemnohých vad a nedostatků.

IV.

Vítězné vojsko nevykořistilo úplně ještě téhož dne svého vítězství, neboť jelikož nemělo ani tušení o úplném rozpadnutí

vojska nepřátelského, bylo několika výstřely z děl na hradbách postavených odstrašeno od bezprostředního útoku a položilo se táborem v příslušné vzdálenosti.*) V noci však pokusil se valonský pěší pluk hraběte Buquoye zmocnití se hradeb, což se mu skutečně podařilo na jednom místě, kde v hradbách vystavěno bylo vězení. Trestanci byli odtud propuštěni na svobodu. Když Buquoy, jenž s knížetem Maximilianem přenocoval ve Hvězdě, byl o tom zpraven, nařídil plukovníku Verdugovi, aby okamžitě pospíšil na hradby a aby vniknutí vojáků do města za každou cenu zabránil, jelikož chtěl Prahu uchránit proti plenění. Také knížeti Bavorskému bylo oznámeno, že vojsko ligistické se strojí hradby obsadit; i zakázal také nezřízené postupování a dohodnuv se s Buquoyem nařídil, aby dva pluky zmocnily se brány městské. Oba vojevůdci vydali rozkaz, kterým se hrozilo smrtí každému vojáku, jenž by se vzdálil od svého praporu. Aby vtrhnutí vojska upraveno bylo s úřady městskými, vyslán zároveň jeden kapitán s bubenníkem na Malou stranu s vyzváním k purkmistrovi a radním, aby se dostavili k vyjednávání o té věci. Parlamentáři, jenž zvolna kráčel, jevil se město jako by bylo vymřelo: na ulicích nebylo žádného ruchu, nikdo po nich nechodil a v domech nebylo žádného lomu, jelikož všechna práce stála. Parlamentář spatřil na cestě své od hradeb k radnici jen několik osob ve vratech a několik zvědavých, kteří bázlivě z oken vyhlíželi.***) Zděšení ze strašné porážky a strach před příštími událostmi působily tento ohromující dojem.

Co Maximilian a Buquoy opatření tato činili, shromáždění byli zástupci měst Pražských a stavové v Praze přítomní, radíce se o budoucím svém jednání. Jelikož falckrabě je opustil, nechtěli o dalším hájení města ani slyšeti a usnesli se v ten smysl pozdravit vítěze zvláštní deputací a oznámiti jim své podrobení. Malostranští nejdříve provedli usnešení toto zaslavše na vyzvání nepřítelů psaní Maximilianovi, v němž projevovali radost nad jeho

*) Místodržitelství archiv v Inšpruku. Max z Liechtensteina svému bratrovi 9. list. 1620.

***) Saaský st. archiv. Relation von Einnehmung der Stadt Prag dd. 14. list. 1620. — Buquoy Iter quadrimestre. — Víd. st. archiv. Verlauf, wie es mit der Einnehmung Prags zugegangen.

vítězstvím a příchodem do Prahy. O něco později přineseno také od stavů psaní, v němž se sice nemluvílo o dalším odporu, ale žádán byl Maximilian za tří denní příměří. Kníže nalézal se právě v šrém poli obklopen jsa četnými důstojníky ligistickými a císařskými, když obdržel psaní toto. Zamítnuv krátkou odpovědí požadavek stavů, ohlásil poslovi, že stavům nepopřeje ani tří hodin, aby se tedy bez váhání a bez výminky podrobili.*)

Jelikož vojsko císařské a ligistické obsadilo dopoledne bránu Říšskou a přiléhající k ní hradby městské, vtrhnutí vítězů do města nebylo tedy nic na překážku a Buquoy také skutečně vjel do města v 11 hodin dopoledne a zašel nejprve do kostela kapucínského na náměstí Loretánském, aby tam vykonal svou pobožnost.**)

Brzy po poledni následoval za ním Maximilian s vojskem svým a zašel také nejdříve do jmenovaného kostela. Zatím vzdaly se vítězům dva praporce pěchoty, jenž na rozkaz falckraběte hrad střežily, tak že kníže a Buquoy mohli do něho vjeti. Avšak ani jeden, ani druhý se tady neubytoval: kníže Maximilian ubytoval se v domě někdejšího nejvyššího hofmistra pana Popela z Lobkovic a Buquoy v domě Henklově ve Vlaské ulici.***)

Vojáci beze všeho odporu postupující vrhli se na naložené vozy na nádvoří hradním stojící, kteréž falckrabě nemohl s sebou více vzítí a vedrali se také do neobydlených komnat a ukořistili kromě zůstaveného královského šatstva a četného nádobí ze zlata a stříbra také část tajné kanceláře, čímž se dostalo císaři známosti o celém po léta na záhubu jeho směřujícím vyjednávání. Také knížeti Bavorskému dostalo se podílu z kořisti: dvě bedny naplněné zlatým a stříbrným nádobím, jakož i jízdečtí koně Bedřichovi. Odevzdán mu také podvazkový řád Bedřichův od vojáka, který jej našel na poli, začež se mu Maximilian odměnil knížecím způsobem.†)

Ještě téhož odpoledne dostavila se stavovská deputace vedená nejvyšším hofmistrem Vilémem z Lobkovic ke knížeti, u něhož

*) Vid. st. archiv. Verlauf etc.

***) Buquoy Iter quadrimestre.

****) Saský st. archiv. Aus Prag dd. 14. list. 1620.

†) Místodrž. archiv v Inšpruku. Aus Prag dd. 10. list. 1620. Bayrischer Feldzug, tištěno 1621. Acta Bohemica.

byl tou dobou Buquoy a více vyšších důstojníků z obojího vojska a odevzdala mu listinu s podmínkami, za jakými stavové chtějí císaře uznati zase za svého pána. Požadovali všeobecnou amnestii, jenž se měla vztahovati bez výminky na všechny obyvatele země, zachování svobod náboženských a politických a pojištění majetku jejich proti všelikému zabavení. K tomu pojila se žádost, aby stavové chránění byli proti plenění a aby nemuseli přispívati na vydržování vojska císařského. Požadavky tyto obsahovaly skutečně všechno, co bylo tou dobou pro Čechy žádoucím, ale nebylo žádné naděje, že budou povoleny, jelikož císař chtěl vítězství svého užítí a oposici v říši své přítrž učiniti, a toho mohl dosáhnouti jen tehdy, pakli protestantů netrpěl, pakli svobody politické zničil a nejrozhodnější své odpůrce připravil o vlast a o majetek. Maximilian nezatajil deputaci, že císař nebude se vázati žádnými podmínkami, nýbrž že požaduje bezvýmínečné podrobení, slíbil jí však, že se u císaře přimluví. Jen za to se zaručoval již nyní, že života jejich bude ušetřeno. Ale jako kníže Maximilian sám slibu nedržel a za stavy se nepřimluvil, tak ani císař nedbal toho, co kníže připověděl, což Buquoy naznačil již nyní, ohradiv se proti slibu Maximilianovu poznámkou, která stavové všickni bez výminky trest smrti si zasloužili. Deputace vyslechla mlčky tato prohlášení, jen slzy po lících tekoucí prozrazovaly pohnutí její. To byla jediná odpověď, která od této chvíle dovolena byla přemoženým. *)

Také Staré a Nové město vyslali své deputace ke knížeti, nabízejíce taktéž jen za výminěk své podrobení, ale nedosáhli tím ničeho zrovna tak jako vyslanci šlechticů. Jelikož byl již večer a Maximilian toho dne nechtěl více užítí násilí, pokusili se měšťané příštího dne opět o vyjednávání, ale pan z Černína, jeden z mnohých starých šlechticů českých, jenž se účastnili ve výpravě vojska císařského, prohlásil jmenem knížete bez obalu, že do dvou hodin odpoledne musejí oznámiti své bezvýmínečné podrobení, jinak

---

*) Vid. st. archiv: Gantzer Verlauf atd. Mnich. St. archiv: Články, které stavové čeští podali knížeti. 9. list. 1620. Tamtéž: Max Ferdinandovi II. 13. list. 1620. — Archiv kutnohorský: Příběhy na Horách Kutných od 9. listopadu až k 14. prosinci 1620. — Vid. st. archiv. Max Ferdinandovi II. 16. list. 1620.

že bude stříleno na domy jejich; a skutečně byla vytažena děla na Petřín a před hradem. Na takovouto řeč nebylo odpovědi a tak vyjednávání skončilo se úplným podrobením Pražanů. *)

Když Staré a Nové město se podrobily a Maximilian pak část vojska svého a císařského přes most převedl, nastala otázka, co by se mělo státi s vojáky českými. Vojáci tito žádali knížete po zvláštní deputaci za vyplacení zadržalého žoldu a za svobodný odchod nejspíše za slib, že nebudou více bojovati proti císaři. Maximilian nechtěl si ani koupiti dobrou vůli těchto žoldněrů, ani jich zajmouti, poněvadž by tím uvalil na sebe jejich stravování, přál si jen, aby se rozptýlili a každý do svého domova se navrátil. Pokusil se tedy o to nejprve po dobrém a vyslal proto plukovníka Haimhausena na náměstí Staroměstské a dal vojákům tam shromážděným oznámiti, že by se s nimi jakožto s povstalci proti císaři mělo vlastně přísně naložiti, ale že užije milosti a popřeje jim svobodný odchod s tou podmínkou, pakli Prahu okamžitě opustí. Jelikož se nenabízelo zaplacení žoldu, vojáci milostí poskytnutou nebyli nijakž uspokojeni a žádali, aby jim bylo alespoň dovoleno vzíti si náhradu za své požadavky na statcích stavů. Požadavek tento nouzí ospravedlněný nemohl se žádným způsobem povolit; tím by se bylo udělilo dovolení k olupování šlechty po celé zemi a proto Haimhausen požadavek tento rozhodně zamítl. Haimhausen hned také vojákům pohrozil, neodejdou-li z města dobrovolně, že užije proti nim násilí, čímž u žoldněrů zmalátnělých dosáhl svého účelu. Větší část vojska českého opustila příštího dne Prahu a jen nepatrný počet zůstal v městě poschovav se u známých a příbuzných. Tyto stihl smutný osud, jelikož byli z větší části pobiti.**)

Příklad měst Pražských následovala i šlechta v Praze přítomná a vzdala se tak původních svých podmínek. Jmenovaného dne dostavili se páni a rytíři četným počtem vedeni jsouce Vilémem z Lobkovic ke knížeti Bavorskému, aby jej požádali za přímělu u císaře. Stavové nahlízejí, pravil, že se velice provinili proti pánu svému; nyní že toho srdečně želí a prosí knížete, aby

*) Místodrž. archiv v Inšpruku. Z Prahy dd. 10. listop. 1620.

***) Khevenhiller IX., 1106. — Max Ferdinandovi 13. list. 1620.

se za ně přimluvil u císaře, ježž odtud uznávati budou za jediného krále a pána svého, by je přijal zase na milost. Když Vilém z Lobkovic slzy prolévaje řeč svou ukončil, ujal se slova pan z Preisingu jménem knížete a vyzval přítomné pány, aby vydali všecky listiny, jimiž uzavřely spolky odbojné, tedy smlouvy konfедераční, zároveň požadoval, aby prozatím holdovali králi svému. Holdování roku 1617 vykonané považováno tedy za zmařené a odčiněné potomní volbou Bedřicha a požadováno, aby se opakovalo. Stalo se skutečně příštího dne beze všech dalších podmínek u přítomnosti Buquoye a Liechtenšteina. Císař mohl se odtud považovati za neobmezeného pána země České.*)

Při všech vyjednáváních Pražané požadovali ochranu svého majetku a obdrželi také v ohledu tom jistý slib, avšak při tehdejšímu stavu vojska mohlo se již napřed pochybovati, zda-li slibu tomu se dostojí. Maximilian se sice snažil zachovati pořádek ve svém vojstě, ale přes to súčasnilo se asi mnoho lidu jeho v potomním loupení. Ve vojstě císařském šffila se po bitvě na Bílé Hoře strašná nevázanost, již Buquoy nemohl učiniti přftrž, jelikož pro svou ránu byl skoro pořád na lůžko upoután. Příležitost k plnění byla ostatně příznivější nežli kdykoli před tím. Čelnější osoby, jenž s Bedřichem prchaly, musely zanechati v palácích svých největší část drahocenného majetku beze vsí ochrany a obyvatelé pražští chovali v domech svých poslední zbytky svých věcí; a kromě toho dostaly se koncem října z krajů Žateckého a Plzeňského od nepřítelů ohrožených stáda dobytka a tisíce vozů s penězi, šperky, šatstvem a náradím všelikého druhu do Prahy, kdež věci ty nemohly býti uschovány po domech, nýbrž musely z části zůstati pod širým nebem.**). Člověk se tedy potřeboval jen ohlídnouti, aby se stal majitelem některého drahocenného předmětu. Nenasytí lupiči nebyli však brzy spokojeni s věcmi po ulicích a po dvořích rozestavenými, nýbrž vedřrali se bez ostychu a odporu do všech značnějších domů měšťanských a šlechtických a jeden po druhém vybíjeli. Nejhůře řáděno v domech šlechticů nebo měšťanů, kteří

*) Khevenhiller IX., 1108. — Max Ferdinandovi 18. list. 1620.

***) Saský st. archiv. Z Prahy koncem října 1620.

měli vynikající účastenství v povstání; tak byl na př. dům nejvyššího purkrabí Berky z Dubé úplně vyprázdněn. Ukořistěno v něm na 70.000 tolarů, které si v něm uschovala Berkova sestra, paní z Kolovrat. Panu Vilémovi z Lobkovic nic neprospělo, že část svých pokladů ukryl v městě židovském; byly vyšpehovány a sedmnácte beden plných zlatého a stříbrného zboží stalo se kořistí vítězů. Do domu Martina Fruweina vloupal se hrabě Sulz, který s pomocníky svými dům nejen vyplenil, nýbrž domácího pána také zmučil. Tu a tam strhly se mezi pleniteli a jich obětmi krvavé rvačky. Konečně loupěno na veřejné ulici: lidem strhovány šaty s těla, jmenovitě ženským pláště a klobouky. Jednotlivé osoby ucházely se u Buquoye a Maximiliana o ochranu svého majetku, žádajíce za stráž. Tím však ničeho nezískali, jelikož strážcové jim přidělení místo aby majetek jejich chránili, beze studu a beze strachu sami jej loupili. Pro přemožené nebylo zkrátka ani nejmenšího ohledu; všeliké úpění prosebníků vzbuzovalo místo útrpnosti jen potupný smích u vítězů; nepřestáváno na loupeži, přemožení pokorováni i všelikou potupou. Jistý Francouz jezdil beze studu nahý na koni obličejem do zadu, ohon koňův drže v rukou; provázeli jej tři hudeci po městě a hráli vesele, když Francouz ohyzdnými nadávkami tupil falckrabě a jeho choť jakož i národ Český. Surový tento žert trval dlouho a nikdo Francouzi v tom nepřekážel. *) Kamkoli se týraní obrátili, nikde nedostalo se jim pomoci, nikde útěchy. Michna slavil nyní vítězství: jako když plátno vleče dostavovali se do přibytku jeho šlechtici a měšťané; viděti bylo nejvyšší úředníky zemské z dob panství falckraběte, jak jej navštěvovali s kloboukem v ruce pokorně se klaníce před mužem, o němž dříve jen opovrhlivými slovy mluvili. Ale nic neprospěla pokora, nic polepšení, dokud vítězi určitě nevěděli, že není více co loupiti. I panegyrický chvalořečník Buquoyův, **) jenž tažení toto popisuje a vojska císařského proti všem žalobám všemožně se ujímá, nucen je vyznati, že vrchního velitele docházely denně zprávy o neslý-

*) Skála IV. 383. Saský st. archiv. Ex literis Praga dd. 18. list. 1620. — Tamtéž: Zpráva o stavu věcí v Praze dd. 18. list. 1620. Buquoy Iter quadrimestre.

**) Constantin Peregrinus.

chaných a ukrutných loupežích; spisovatel vypravuje, že Buquoy s lože napomínal plukovníky, žádaje jich, aby alespoň svým příkladem loupežení nepodporovali. Ale to nespomohlo, ještě po napomenutí trest nenásledoval.*) Jinými spolehlivými zprávami je zjištěnou událostí, že v plenění bohatých domů účastnili se o sobě i vznešení páni, jenž pod Buquoyem zastávali nejvyšší hodnosti vojenské.

Maximilian Bavorský nabyv vědomosti o těchto událostech, vyzval ostrým psaním velitele císařského, aby zastavil ohavné tyto útisky. Bylo prý mu zvěstováno, jak se v městech Pražských a na venkově loupění a plenění, prznění paní a panen, zajímání lidí a pouštění jich na svobodu jen za velké výkupné, zmáhá tou měrou, že obyvatelstva venkovského a jmenovitě Pražanů musí se skutečně zmocniti taková zoufalost, že by to mohlo mít za následek nové a všeobecné povstání.***) Může býti, že následkem tohoto psaní Buquoy napomenul své důstojníky a dal o dva dni později veřejnými vyvolací varovati vojáky své před loupežemi a hned na to dva žoldněře popravit, kteří nedbali rozkazu tohoto.***) Pro Prahu bylo nařízení toto vydáno každým způsobem příliš pozdě a na venkově prováděno teprve tehdy, kdy nejhorské choutky byly již ukojeny.

Téhož dne, kdy Maximilian zaslal Buquoyovi zmíněné psaní, udělil také slyšení vyslancům anglickým, kteří se den před tím navrátili do Prahy. Vítězství a následky jeho zřejmy byly nyní každému a tak vyslanci nemohli doufati, že z vyrovnání s císařem vyplyne falckraběti nějaká výhoda. Oslovili tedy Maximiliana způsobem zdrženlivým; prosili jen o laskavé nakládání se vznešenými zajatými a nabídli služby své k obnovení míru, při čemž žádali kážete, aby vítězství nevykořistil až do krajnosti, nýbrž povážil, že

---

*) Constantín Peregrinus tvrdí, že slyšel, jak prý Buquoy pravil svým vyšším důstojníkům: *Utinam suffragantes essetis solum, non complices et vero autores, aut etiam non impulsores, ut miseri rustici per longe miseriores milites leonino consortio utpote non sibi sed vobis deprædantes per summum nefas præda fierent.*

***) Archiv novohradský: Maximilian Buquoyovi 16. list. 1620.

***) Saský st. archiv. Z Prahy 18. list. 1620.

všecko podléhá přeměně a že vítěz může býti zítra poražen. Maximilian odpověděl velmi zdvořile, vyhnul se však určitému slibu; prohlásil, že výpravu do Čech podnikl z uložení císařova a jen k tomu jevil ochotu, dáti vyslancům za průvod 100 jezdců, aby se dostali bezpečně do Německa a aby se — zbavil jich přítomnosti.*) Následujícího dne Maximilian podepsal instrukci, jak by se při obsazování krajů posud nedobytých mělo jednati; zároveň nařídil, aby větší část vojska logistického zůstala prozatím v Čechách pod Tillym a svěřil zprávu země knížeti Karlovi z Liechtenšteina, jenž na rozkaz císaře provázal vojsko na jeho výpravě do Prahy, o čemž neprodleně zpravil císaře. Ale zároveň mu sdělil, že se na svorné spolupůsobení mezi Liechtensteinem a Buquoyem nemůže spolehnouti a kterak tedy musí býti připraven, že se válka protáhne. Vinu toho připisoval Maximilian hraběti Buquoyovi, ačkoliv uznával, že hrabě je schopným generálem, který řemeslu svému fádne rozumí, ale bohužel španělskému „procedere“ je uvyklý. Pak-li výčitce této dobře rozumíme, Maximilian naznačuje tím bezohlednost Buquoyovu u vedení války, kterou území od něho obsazené až do kostí se vyssává. Vypočítal tedy znovu všechny strašné svízele, jakých Čechům je zakoušeti a k nimž jsme kolikráte ukázali. Bída že je tak strašná, že konečně i přátelé císařovi budou k zoufalství dohnáni.

Na konci úvah svých kníže udělil císaři radu, která při mstivosti, jakou proniknutí byli císařští státníci proti Čechům, padla na půdu velmi úrodnou a také přispěla k bezohledným krokům, jaké se chystaly na potrestání povstalců. Radil císaři k odklizení t. j. k odpravení náčelníků, ke zrušení privilejií, jimiž prý povstání bylo způsobeno, čímž rozuměti dlužno nejen majestát a „porovnání“ mezi stavy, nýbrž také důležitá práva ústavní; císař aby se v jednání svém ničím nenechal mýliti, ani ne přímlovou, kterou mu Maximilian zaslal, když za ni byl od stavů v Praze požádán. On že nemohl jinak učiniti nežli tu přímlovu jim slíbiti, ale císař ať toho nedbá a ať „užije času a příležitosti a kuje

---

*) Harl MSS. 1580 fol. 281. Conway to the Marquis of Buckingham 18.28. list. 1620.

železo, dokud je žhavé.“ Uvidíme, kterak se této rady užilo způsobem, který úmysl Maximilianův daleko přesahoval. *)

1620 Dne 17. listopadu kníže Bavorský nastoupil cestu do Mnichova, a jelikož se chtěl pojistit proti všelikému nebezpečství, vzal s sebou 1200 jezdců a 2000 mušketýrů, kteří měli také střežiti 1500 vozů nákladních. Naložena byla na nich bohatá kořist a pakli je přehnaná zpráva, která cenu její pácí na 600.000 zl., ješto se hlavně skládala jen z toho, co falckrabě zanechal na hradě Pražském, nevracel se také on s prázdnýma rukama. Vkročiv na půdu bavorskou zůstavil ozbrojený průvod a urychlil svou cestu, jelikož se nemusel ničeho více obávati. Před branami mnichovskými, kam dorazil dne 24. listopadu, očekávala jej choť, otec a bratr a provázeli jej městem slavnostně ozdobeným za jásání obyvatelstva ve zbraních stojícího do kostela P. Marie, kde byl uvítán od biskupa Frysinského a šesti jiných prelátů. Poděkovav bohu za dobyté vítězství, odebral se do sídla svého, aby se zotavil v kruhu rodinném od útrap výpravy válečné, v níž zahynulo 14.000 mužů vojska ligistického a velká část průvodu knížecího hlavně nemocmi a nikoli mečem nepřátelským.**)

---

*) Víd. st. archiv: Maximilian Ferdinandovi II. 16. list. 1620.

***) Skála IV. 348. Bayrischer Feldzug, tištěno 1621. Saský st. archiv. Z Mnichova 30. list. 1620.

Hlava jedenáctá.

Podrobení Slezska, Moravy a Lužice.

- I. Morava. Usnešení stavů moravských o další obraně. Stavové chtějí s císařem vyjednávatí. Pohrůžky Bethlenovy. Jeho chování. Schmidt v Brně. Moravské poselství odjede do Vídně. Jeho instrukce. Rada císařských komisařů strany Moravy. Kardinál Dietrichstein. Slyšení vyslanců u císaře. Odpověď na jejich žádosti. Thurn. Vyjednávání s moravským vojskem. Vysávání země.
- II. Lužice. Zbrojení kurfiřta Saského. Grünthal v Budišíně. Obležení a dobytí Budišína. Dobyetí měst dolnolužických. Markrabě Krňovský a jeho vojsko. Psaní Ferdinandovo kurfiřtovi Saskému. Hrabě Šlik. Hornolužičané vyjednávají s Janem Jiřím a poddají se. Holdování stavů v Kamjenci a Lubiji. Porovnání.
- III. Slezsko. Bedřich chce vyjednávatí s kurfiřtem Saským Janem Jiřím. Sjezd knížat a stavů ve Vratislavi a jeho usnešení. Bedřich a stavové slezští počínají vyjednávatí s kurfiřtem Saským. Odjezd Bedřichův z Vratislavě. Výčitky Bethlena Gabora. Obtížné postavení vrchního hejtmána Jana Kristiana z Lehnice. Podmínky, za kterých Bedřich chce se vzdáti koruny české. Jak chtějí ve Vídni vítězství užítí? Hrabě z Zolleru poslán ke knížeti Bavorskému. Postavení, jaké kníže zaujal strany potrestání falckraběte. Vyhlášení kletby na falckraběte a jeho přívržence. Slezské poselství v Drážďanech. Podmínky, za kterých kurfiřt chce přijmouti poddání se Slezska. Sněm knížat v Lehnici. Porovnání. Námitky Ferdinandovy proti porovnání. Arcikníže Karel a Hanibal z Donína v Drážďanech. Kurfiřt drží se porovnání. Závěrečné vyjednávání kurfiřta se Slezany.

I.

Zpráva o bitvě na Bílé Hoře způsobila na Moravě největší postrach, oněvadž se vidělo, že zemi hrozí vpád vojska vítězného, jemuž mohlo se odporovati jen silami nedostatečnými. Jelikož se nedotávalo peněz na další zbrojení, mohlo se napřed očekávati, že

Morava v odporu svém nebude pokračovati, jakkoli část šlechty oddána byla věci české. A tak se skutečně stalo; sotva se dostala zpráva o porážce na Moravu, jevila se tam ochota vyjednávat s císařem a jemu se podrobiti. Požadovalo se jen, aby celou zemi přijal na milost a aby odpuštění udělil nejen zemskému hejtmanu Velenovi z Žerotína a plukovníku Stubenvollovi, nýbrž také náčelníkům českého a dolnorakouského povstání, Thurnovi a Hofkirchenovi, poněvadž se za to mělo, že by odpuštění těmto osobám učinilo přítrž všemu trestnému řízení. Ačkoli tedy stavové nechtěli o dalším válčení ničeho slyšeti, předce na sjezdě do Brna svolaném učinili také přípravy k dalšímu odporu, kdyby se smíření nezdařilo; a k tomu byli povzbuzováni jmenovitě starým hrabětem z Thurnu, který s falckrabětem nejel do Vratislavě, nýbrž se odebral do Brna.*) Opatření jejich nebylo bezdůvodné, neboť když císař vynikajícím důvěrníkem, snad Karlem z Žerotína byl zpraven o žádosti stavů, nemělo to výsledku, jelikož Ferdinand prohlásil, že odpověď udělí teprve tehdy, až mu stavové moravští ohlásí své podrobení.**)

Na sjezdě brněnském stalo se usnešení o dalším odporu v ten smysl, že vypraveni vyslanci k Bethlenovi a Bedřichovi Falckému a oba požádáni za nejvyšší napnutí svých sil, aby se vpádu očekávanému opřítí mohli vojskem dosti silným.***) Co se týká Bethlena, ten sliby neskrbil. Porážkou u Prahy byl ovšem polekán, ale myslí nepozbyl, jelikož nevěřil, že ranou touto ochromena bude všecka ráznost v zemích českých a jelikož se nadál, že nyní snad Turci poskytnou pomoc požadovanou. Proto poslal svého tajemníka Krausa k Bedřichovi do Vratislavě, aby jej povzbudil k ráznému pokračování v odporu a dal také ujistiti stavy v Brně po rakouském vyslanci Zachariáši Starzerovi u něho meškajícím, že jim pomáhati bude vši svou mocí. K účelu tomu že svolal veškeru uherskou insurekci a že také užije cizí pomoci, budou-li Moravané s tím srozuměni. Bethlen jen požadoval, aby také oni sly své

*) Ferdinand Buquoyovi 19. list. 1620. Víd. st. archiv.

***) Archiv novohradský. Václav Vchynský Buquoyovi 18. list. 1620.

***) Archiv č. místodržitelství. Moravští stavové Bethlenovi 14. list. 1620.

napjali a za nutné oběti vojsko u Brna postavili.*) S pomocí, která se jim z Uher nabízela, Moravané byli spokojeni, ale nikoli s cizí pomocí, jíž mohli rozuměti jen vojsko turecké a tak ji zamítli s tou omluvou, že by se o tom museli poraditi teprvé s králem a se stavy slezskými. Rovněž nepřijemně překvapil je požadavek Bethlenův o splacení druhé 100.000 zl. obnášející lhůty, jelikož se jim nedostávalo peněz k vydržování vlastního vojska.**)

Bedřich a rádci jeho nečekali teprvé na příchod moravských vyslanců, aby stavy této země napomenuli k vytrvalosti a sliby je potěšili. Falckrabě poslal na Moravu Pavla Ješina jednoho ze svých českých služebníků a přívrženců, a tento sešel se v Olomúci s panem Sedlnickým náměstkem zemského hejtmána, jenž se ubíral do Vratislavě a žádal jej za nové svolání stavů, kteří se byli zatím rozjeli. Na další cestě své do Brna snažil se přemluvit jednotlivé šlechtice, s nimiž se tu a tam sešel, aby pevně vytrvali při Bedřichovi. Když přijel do Brna, sešel se tam s hrabětem Thurnem, jenž péčoval o nové zřízení vojska moravského. Ješín setkával se všady s přesvědčením, že Morava uzavře s císařem mír, nedostane-li se zemi v brzkou dobu od Bethlena dostatečné branné pomoci.***) Obával se toho nejhoršího tím více, že říšský pokladník Schmid přijel z Vídně na Moravu a velmi horlivě působil mezi stavy pro císaře.†) Ve Vídni se odhodlali k tomuto kroku, poněvadž se právem nadáli, že by se Schmidovi mohlo dostat dobrého přijetí a že by v šlechtě mohl způsobiti velký obrat. Kdyby byl Ješín také věděl, že tou dobou shromáždili se někteří k smru naklonění šlechtici v Rosicích u pana Karla z Žerotína a tam se radili o smíření s císařem, byl by se byl tím méně divil, že na sjezdě ke konci listopadu od Sedlnického do Brna svolaném, stalo se usnesení, požádat císaře za svobodný průvod pro vyslance, které k němu

*) Arch. č. místodrž. Bethlen ad status Moraviae 16. list. 1620.

***) Status et ordines Moraviae ad Gabrielem Bethlen dd. 21. list. 1620. Archiv č. místodržitelství.

***) d'Elvert III. 76. Psaní císaři bez podpisu a datum. V souvislosti s jinými dopisy může se psaní toto vztahovati jen na poslání Schmidovo.

†) Archiv českého místodržitelství. Paulus Geschinus ad Fridericum dd. 26. list. 1610.

chtěli vypraviti a zároveň také vyslati do Vídně Schmidu se zvláštním úkolem. Sedlnický se vynasnažil zvrátit obě usnešení a napomínal stavu, aby počkali, až sjezd bude úplnější a až se dostaví také šlechtici z kraje Olomúckého. Nedosáhl však nic jiného, nežli že se stalo usnešení změnití psaní císaři svědčící, jenž bylo psáno slovy velice pokornými a že psaní toto měl odevzdati Schmid, jehož úkol odvolán.*) Jakkoliv se stala změna v textu, stavové psaním předce nabízeli své podrobení, kdyby jejich politické a náboženské svobody byly potvrzeny, kdyby se všem dostalo odpuštění a kdyby do země jejich nebylo povoláno žádné cizí vojsko.**)

Stavové tedy vzdávali se záměru odporovati dále pomocí Bethlenovou a Bedřichovou.

Ješín byl svědkem tohoto vyjednávání, odebral se však předce do Prešpurku, aby provedl úkol svého pána a Bethlena přiměl k vtrhnutí do Moravy a vůbec aby učinil všechna opatření k odražení nastávajícího útoku císařova. S ním zároveň přišlo však psaní od shromáždění v Brně, v němž stavové oznamovali svůj úmysl s císařem vyjednávat, tak že se vlastně vzdávali tím pomoci uherské. Při zprávě této zmocnil se Bethlena vztek, považoval za ničemnost, že Moravané sami o sobě chtějí se odtrhnouti od spolku s Uhrami a nescházelo mnoho, aby byl dal jízdě své rozkaz vtrhnouti na Moravu a zemi mečem a ohněm hubiti. Konečně však upokojil se domluvami Ješínovými a zaslal stavům prozatím pohrůžný list psaný slovy velice ostrými. Když Ješín brzy na to odjížděl, uložil mu kromě toho vyřídit stavům: nebudou-li se věrně držeti krále svého a konfederace s Uhrami uzavřené, že na zemi jejich vyše Turky a Tatary, že nebude šetřiti žádného stavu, pohlaví a stáří, nýbrž že všechno pobije a spustoší, zvláště ale že ty, kdo se přičiňují o smíření s císařem, hodí psům za potravu. Zda-li poselství Ješínovo stavy v Brně skutečně zastrašilo, nebo zda se tak jen stavěli, nevíme, jisto je, že se usnesli povolati nazpět hraběte Thurna, jenž byl odjel do Kojetína a raditi se s ním o další obraně; a tak dělali naději

*) Mnich. st. archiv. Ješín Bedřichovi 7. pros. 1620.

***) Zeidler Schönbergovi dd. 2./12. pros. 1620. Saský st. archiv.

vyslanci falckému, že se stane snad rozhodnutí ve prospěch falckraběte.*)

Barbarské pohrůžky Bethlenovy Moravanům nemohou zajisté vzbuditi zvláštní sympatie k tomuto muži, ale snad by se mohl alespoň ospravedlniti hněv jeho, když obdržel zprávu o nastávajícím odpadnutí Moravanů. Avšak co máme souditi o tomto muži, zvíme-li, že sám byl ochoten vyjednávat s císařem a že tuto okolnost oznámil dne 1. prosince panovi z Préaux, jenž se k němu vydal do Trnavy, s tím podotknutím, že si sice přeje, aby se vyjednávalo také se zeměmi českými, ale kdyby tyto nejevily k tomu chuti, že je odhodlán od nich se odloučiti a s císařem uzavřít zvláštní mír.***) Sobě tedy Bethlen osoboval úplnou samostatnost, ale spojenci jeho měli jednati jen s jeho svolením. 1620

Bedřichovi kníže Sedmihradský z počátku se tajil se svým zámyslem, neboť mu psal ještě 4. prosince, ujišťoval jej o své vytrvalosti a stěžoval si na věrolomnost Moravanů, ale již o několik dní později zaslal falckraběti několik otázek a úvah, které tohoto mohly poučiti o jeho záměrech. Když byl totiž ukázal na málo vydatný počet vojska, které Bedřich postavití může do pole a na nebezpečství, jaké v sobě chová pomoc turecká, poznamenal, že tato se musí za každou cenu odmítnouti; a když také se zmínil o nebezpečstvích, jaká prý hrozí panství jeho v Uhrách od katolíků a smířlivostí protestantů, oznamoval, že vyslanectví francouzské ve Vídni nabídlo mu prostředkování s císařem. I vyzval falckraběte, aby mu oznámil svůj náhled o tom a aby se účastnil v tomto vyjednávání.***) Jak málo důvěry měl Bethlen ve výsledek dalšího boje, ukázal tím, že ustoupil z Prešpurku do Trnavy a že uložil paní své, aby zlato v Uhrách nashromážděné odvezla na spěch do Sedmihradska.†) Příklad knížete působil nepříznivě na jeho družinu; ze šlechticů, jenž se ucházeli o přízeň jeho, ztrácel se 1620

*) Ještn Bedřichovi dd. 7. pros. 1620. Mnich. st. archiv.

***) Ambassade 381. Reponse du Prince Transylvanie faite à Msr de Préaux dd. 1. pros. 1620.

****) Mnich. st. archiv. Bethlen falckraběti dd. 4. pros. 1620. Puncta propositionis, kterou Bethlen učinil falckraběti. 27. list./7. pros. 1620.

†) Zeidler kurfiřtovi Saskému dd. 6. pros. 1620. Saský st. archiv.

jeden za druhým, tak že čím dále bylo kolem něho více pusto.*) Ve Vídni se tvrdilo, kdyby bylo vojsko císařské táhlo rychle z Čech do Uher, že by se bylo vojsko Bethlenovo rozprchlo na všechny strany.

Za takovéto zmalátnělosti v Uhrách nemohlo prozatím býti řeči o provedení pohrůzek proti Moravě pronešených a stavové této země měli tedy dosti času pokračovat ve svém vyjednávání s císařem. Když Schmid přibyl s psaním jejich do Vídně, byl od císaře přijat, a na žádosti Moravanů odpověděl nejvyšší kancléř pan z Lobkovic. Císař chtěl jen vyslancům jejich udělití svobodný průvod, ostatní požadavky však zamítl a sice nejen žádost, aby Morava nebyla stížena ubytováním vojska, nýbrž i potvrzení svobod politických a náboženských. Císař dal výslovně prohlásiti, že potvrdí jen ty svobody, které by královské důstojnosti nebyly na ujmu. S rozhodnutím tímto odjel Schmid do Brna.**)

Nežli stavové v Brně shromáždění zvolili důvěrníky, jimž chtěli svěřiti další vyjednávání s císařem, vtrhlo do Moravy vojsko císařské pod plukovníky Marradasem, Maximilianem z Liechtensteina a Rudolfem z Tiefenbachu, zmocnilo se měst Jihlavy a Třebíče a rádílo v nich obvyklým způsobem. Šlechtici, jenž tou dobou meškali v Jihlavě, složili bez prodlení poklonu svou hraběti Buquoyovi, ujišťujce jej o své oddanosti císaři. Také stavové v Brně shromáždění vypravili k Buquoyovi poselství se žádostí, aby vojsku svému nedopouštěl žádného násilí, jelikož jsou ochotni poskytovat mu potřebné potraviny a s císařem se hodlají úplně smířiti.***) Zároveň nařídili posádkám svým v jednotlivých městech, aby je opustily a vojsku císařskému nikde se neopíraly; a tím způsobem otevřeny tomuto i brány města Brna. Pakli se stavové domnívali, že touto povolností a pokornou žádostí Buquoyovi podanou dosáhnou nějakého ušetření, sklamali se, neboť Buquoy nesměl i kdyby byl chtěl, s nimi vyjednávat, jelikož mu to císař výslovně za-

*) Saský st. archiv. Nova Hungarica dd. 10. pros. 1620.

***) Tamtéž. Zeidler Schönbergovi 2./12. pros. 1620.

***) Mnich. st. archiv. Z Prahy 12. pros. 1620. — Archiv harrachovský ve Vídni: Stavové moravští Buquoyovi 14. pros. 1620. — Skála IV. 424. — Saský st. archiv: Adam z Valdsteina kurfiřtovi Saskému 24. pros. 1620.

kázal. *) Avšak ačkoliv Moravanům z povolnosti žádný prospěch nekynul, předce neměl nikdo více odvahy k dalšímu odporu, neboť nyní i zemský hejtman Velen z Žerotína, jenž na Moravě platil tolik jako Thurn a pan z Roupova v Čechách, nabídl knížeti z Liechtensteina své podrobení, žádaje za schůzku s důvěrníkem jeho, aby se dorozuměl o podmínkách.**)

Když komisaři zatím zvolení***) vydali se na cestu do Vídně, byly vozy se zavazadly jejich přes svobodný průvod od císaře propůjčený přepadeny nedaleko Ivančic od několika set Poláků a Valonů a vyloupeny a vyslancům nezbylo nic jiného, nežli vrátit se zase do Brna a opatřit si znovu oděv a peníze. Dne 22. prosince nastoupili cestu podruhé a dostali se tentokráte do Vídně beze všeho nebezpečství. Od stavů bylo jim uloženo, pozdravit císaře v nejhlubší oddanosti, přáti mu vítězství v dalším jeho boji proti nepřátelům a oznámiti, že stavové litují nejvýše povstání proti němu. Donuceni prý byli nejvíce násilím přidati se k povstalcům, neboť vojsko české že roku 1619 přitrhlo do Brna a že zrádnými pikli vynutilo připojení se sboru moravského. Úzkost a strach padl prý na všechny císařskému rodu oddané osoby, Karel z Žerotína sám že je svědkem násilí, jaké hrozilo každému přívrženci dynastie a tak že stavové, poněvadž by byli vojsku českému nemohli odporovati, ze strachu před dalším násilnictvím se přidali k povstalcům. Nechať tedy císař milostivě uváží, že se sotva tři nebo čtyry osoby přidaly z přesvědčení k povstalcům, že ostatní stavové se poddali jen moci, že Morava ze všech zemí nejposléze pro povstání se prohlásila, že lid nižší neměl vědomosti o věci sporné a že tedy žádného trestu nezasluhuje. Tím však že stavové nechtějí se sebe svaliti všecku vinu, nýbrž želí upřímně provinění svého, prohlašují se za vinné a prosí císaře o milosrdenství a smilování. Nechať císař následuje příklad hospodina, jenž kají-

1620

*) Saský st. archiv. Zeidler Schönbergovi 24. pros. 1620. — Tamtéž. Adam z Valdšteina kurfiřtu Saskému 24. pros. 1620.

***) Saský st. archiv. Adam z Valdšteina kurfiřtu Saskému 1. ledna 1621.

***) V komisi té byli Pertold Bohumil z Lipého, Jindřich Zahradecký a Čejka z Olbramovic. — Vyslanci stavům dd. 22. pros. Saský st. archiv. — Stavové moravští císaři dd. 22. prosince 1620. Místodržitelství archiv v Inšpruku.

címu hříšník z pouhé milosti vinu odpouští a nechať nehledí tou měrou na nejnovější provinění jako na zásluhy, které si Moravané získali v dřívějších dobách o jeho předchůdce a nechať jim bez rozdílu, čím se kdo provinil a jakého je stavu, odpustí a jim zachování dřívějších svobod politických a náboženských, zkrátka posavadních práv přislíbí.*) Všecky tyto žádosti a úvahy tvořily obsah písmu, jež vyslanci měli císaři podati.

Nežli vyslanci dostali se do Vídně s tímto spisem, psal Michna na rozkaz Buquoye kancléři z Lobkovic a zrazoval jej z všeliké povolnosti: Moravané nechať rozpustí lid ozbrojený a obnoví své holdování, Brněnským a Olomúčanům nechať se nařídí, aby obnovili stav věcí jaký byl před rokem 1619 a císař nechať si ponechá každé další rozhodnutí. Michna tedy radil k úplnému vykořisťování vítězství a odmítnutí všelikého slibu, na který by se stavové později mohli odvolávat.***) Nebylo však potřebí ani jeho napomenutí ani jeho rady, císařští rádcové ve Vídni měli také takovéto náhledy a chtěli je provést, možno-li ještě přikřejším způsobem. Císař svolal k poradě v moravských záležitostech komisi, v níž účastnili se kromě kardinala Dietrichsteina, jenž na osudy Moravy měl odtud vykonávat podobný vliv jako Liechtenstein v Čechách, nejvyšší kancléř z Lobkovic, pánové ze Strahendorfu, Laminger, Talmberg, Ota z Nostic a některé jiné nám neznámé osoby. Podle náhledu kardinála mělo se působení nejdříve na seslení duchovního vlivu, proto dáti duchovenstvu zase první místo na sněmě a přiměřeným způsobem je rozmnožiti. Za královské richtáře, purkmistry a písaře městské ve všech městech měli býti dosazováni jen katolíci a v některých městech jako na př. v Brně měli jen katolíci dosahovati městských úřadů a hodností. Bratři čeští a novokřtěnci měli býti okamžitě potlačeni a kdyby odporovali, měli býti z Moravy vypovězeni. Všichni sirotci měli býti vychováni v náboženství katolickém a který by měl 1000 tolarů jmění, měl se ženiti a vdávati jen s povolením císaře. Příslušníci cechů měli býti přidržováni, aby obvyklým způsobem

*) Skála IV. 425. Saský st. archiv. Instrukce sněmu moravského pro vyslance k císaři dd. 18. pros. 1620.

**) Archiv roudnický. Michna kancléři z Lobkovic dd. 5. ledna 1621.

bývali na službách božích. Konečně měly se učinit přípravy ku vzdělání přiměřeného počtu duchovních a k tomu účelu měl každý katolický beneficiat přispívati třicátou částí svého příjmu. Z návrhů těchto viděti, že kardinál chtěl rychle a odhodlaně provésti reformaci v městech a na statcích královských.

Co se týká způsobu, jak by císař měl moc svou na Moravě upevniti, odporoučel kardinál, aby několik míst v zemi bylo opevněno a posádkami opatřeno. Všem městům měl Ferdinand pobrati hrubou stěelbu a ustanoviti, že je pouze sám oprávněn vojsko najímati a do pole vypravovati. Všecka práva, na která by stavové neměli zvláštních výsad, nýbrž kterých by užívali jen podle obyčeje, neměl více uznávati, nýbrž je zrušiti, zkrátka, Ferdinand měl ústavu země podle potřeby a vůle své změnit. Daň z piva a z domů měla býti odtud navždy zapravována. Konečně chtěl kardinál starý obyčej, podle něhož stavové navrhovali králi svému způsobilé osoby na nejvyšší úřady zemské a za rady, podržeti jen pod tou podmínkou, aby císař měl vždycky na vůli, jednoho nebo druhého úředníka s místa jeho sesaditi.

Strany potrestání povstalců radil kardinál, aby císař neplatil žádných dluhů, které učinili jeho předchůdci, aby zabavil statky městské a ze šlechticů jen těch ušetřil, kdo protikráli věrnost nepřisahali. Statky těch, kteří se ničím jiným neprovinili nežli že složili tuto přísahu, měli se státi lény nebo statky selskými a měla se na ně zvláštní činže uvaliti. Ostatním zločincům měl býti pobrán všechen jejich majetek a někteří měli býti také na hrdle potrestáni.

Mínění kardinálovo, jenž shodovalo se s náhledy tehdejších ve Vídni běžnými, nesetkalo se s odporem u ostatních rádců, jen kancléř z Lobkovic dovolil si některé poznámky, jenž měly za účel zachování některých výhod stavovských a obmezení nastávajícího absolutismu, z čehož uvěsti dlužno především, že se vyslovil proti libovolnému propouštění nejvyšších úředníků zemských. Jaké změny staly se na námítky tyto v dobrozdání kardinálově a zdali vůbec bylo změněno, není nám známo, jisto je, že bylo příštího dne císaři podáno a od něho schváleno.*)

---

*) Porady moravské komise u d' Elverta III. 78.

Nyní se jednalo o to, komu by správa Moravy a provedení těchto řízných opatření mělo býti svěřeno. Císař rychle se rozhodl, neboť prohlásil hned, jakmile mu dobrozdání bylo odevzdáno, že komisařem svým pro Moravu jmenuje kardinála z Dietrichsteinu a že ku pomoci mají mu býti dřívější hejtman zemský Ladislav z Lobkovic a nejvyšší úředníci od povstalců sesazení. Kardinál se zpečoval z počátku hodnost tuto přijmouti, zdali jen na oko nebo skutečně, nechceme rozhodnouti, poddal se však a hned zjednával církví na Moravě vážnost a bohatství, při čemž také na sebe nezapomínal.*)

Když mělo se takto naložiti s Moravou, nikoho zajisté nepřekvapí, že prosby stavů moravských padly na půdu neúrodnou. Již vyslancům jejich dostalo se ve Vídni velmi trpkého přijetí; neboť když žádali za slyšení u císaře, bylo jim odpověděno, že žádost svou musejí dříve předložiti kancléři z Lobkovic a kardinálovi z Dietrichsteina, aby tito ji prozkoumali, neobsahuje-li něco nepřislusného. Jelikož nebylo potřebí ničeho opraviti, raděno se u dvora, má-li se vyslancům uložiti, aby při slyšení poklekli nebo ne. Ferdinand sám se rozhodl proti tomu, aby u nich nevznikala naděje, až jim bude povoleno, by povstali, že jim císař odpustil; a tak jim byla předepsána jen hluboká poklona.

Za tak zlých znamení předvolání vyslanci k slyšení. Císař provázen jsa nejvyšším kancléřem českým a přísně se tváře, vstoupil do síně audienční a vyslechl obsah žádosti, který mu byl za mnohých proseb a zapřisabání přednešen. Nepromluvil ani slova. Když vyslanci řeč svou ukončili, ujal se slova kancléř a vytýkal prudce stavům moravským účastenství jejich v povstání, pro kteréž přítomní jich zástupci nejsou ani hodni, aby puštění byli před tvář císařovu.***) Pak vzal žádost stavů a vyslanci učinivše předepsanou poklonu odešli.

Radové císařští odbývali opět porady, jak by se na žádost stavů mělo odpověděti. Přísné kroky, jenž se chystaly, nechtěli ještě projevit, ale také jich nechtěli tajiti, tak že rozumní lidé

*) Dotýčné listiny u d' Elverta III. fol. 81.

***) Saský st. archiv. Zeidler Schönbergovi dd. 16./26. ledna 1621.

mohli již nyní míti tušení o osudu, jaký všem vesměs hrozil. Usnešeno tedy nepovolit vyslancům druhého slyšení u císaře a sepsání odpovědi svěřiti kancléři, což tento pečlivým způsobem provedl. V odpovědi této opakováno ještě jednou prohlášení kancléře, že císař neměl vlastně vyslanců ani přijmouti a že tak učinil jen z neskonalé své dobroty. Komisařem svým pro Moravu že císař jmenoval kardinála z Dietrichsteina, jenž se tam odebere a vyšetřování proti účastníkům povstání zavede. Císař že se zachová proti každému podle zásluhy jeho, vinné že potrestá, ale nevinným že dopřeje své ochrany. *) — Ve Vídni tedy přijali podrobení Moravanů beze vši podmínky aniž by něčeho slíbili: Moravanům nedostalo se ani takového slibu, který byl Maximilian učinil v Čechách, že na osoby jejich nebude sáhnuto. Takovýto slib nemohl se ovšem učinit, jelikož ho nehodlali v Čechách splniti. Dne 23. ledna císař podepsal dekret, podle něhož jesuité měli býti zase na Moravu do dřívějšího svého majetku uvedeni a škoda, kterou vzali, měla se jim nahraditi. Dekretem tímto zahájil Ferdinand nové své postavení.**)

Jak skličující, neškůli ohromující dojem musela odpověď císařská míti na Moravu, viděti z toho, že hlavní původce povstání, hrabě z Thurnu, kojil se ještě tou dobrou nadějí, že uděleno bude odpuštění i na osobu jeho se vztahující. Císaři bylo v listopadu patrně ne bez vědomí Thurna oznámeno, pakli na milost přijme Thurna a hejtmana zemského Velen a Žerotína, že Morava se podrobí. Přesvědčení o tom, že povstání je oprávněno, bylo zajištěno do srdce většiny účastníků a jen tím dá se vysvětlit krátkozrakost, že skoro všickni bývalí čeští direktori v Praze zůstali, když panství císařovo bylo zde zase obnoveno. Avšak jak mohl Thurn se domnívati, že císař zapomene na všechna nebezpečnosti, do kterých pro něj upadl a z nichž takřka jen zázrakem vyvázl, to nepochopujeme. V krátkozrakosti své nepřestal na tom, že po neznámém prostředkovateli požadoval od císaře odpuštění, nýbrž byl i s tím srozuměn, že paní jeho se synem jela do Vídně,

*) Skála IV. 425 a 430. — d' Elvert III. 82.

***) d' Elvert I. 122.

okolo
20. pros.
1620

aby vymohla milost pro sebe a syna svého a rozsáhlé statky své pojistila tak proti zabavení. Krok tento oznámil falckraběti do Vratislavě, jelikož nemohl věděti, jaký výsledek bude míti žádost paní jeho a proto se nechtěl od Bedřicha odtrhnouti. Falckrabě byl oznámením bolestně dojat a odpověděl hraběti, že paní jeho a synovi přeje odpuštění císařské, ale že dává na uváženu, je-li to důstojné, že se bez vědomí jeho s císařem vyjednává a že se při tom nebere ohledu na osobu jeho, jenž následoval vyzvání stavů a veškeré své jmění dal v šanc.*)

Jelikož na Moravě se již jednalo o rozpuštění lidu najatého, rozhodl se Thurn vydat se zatím k Bethlenovi, aby tam za větš bezpečnosti očekával, jaký výsledek bude míti žádost paní jeho. S knížetem Sedmihradským setkal se ve Skalici a dozvěděl se tam, že Bethlen na zprávu o vypravení poselství z Moravy k Ferdinandovi zaslal stavům této země nové psaní, v němž požadoval, aby doplacen byl žold za moravské setniny, které mu byly do Prešpurku na pomoc poslány a aby zapravili podíl, připadající na Moravu z té sumy, k níž se byly země české Uhrám zavázaly; kdyby však toho odepřeli, hrozil opět pustošením.***) Hrabě Thurn lituje stavů moravských pro toto pohrůžné psaní, žádal je, aby se s císařem každým způsobem vyrovnali a mír uzavřeli, při čemž oddával se vždy ještě naději, že mír bude také o něm platiti.***)

1621

Koncem ledna dozvěděl se Thurn, jakou odpověď císař dal moravské deputaci a že ve Vídni nechtějí ani slyšeti o všeobecném odpuštění; a o několik dní později sdělila mu paní jeho, že měla slyšení u císaře a že jej také žádala za milost, ale že byla pro velké zločiny jeho odmrštěna.†) Nahledl tedy, že pominul čas pro něj a pro jeho stranu k vyjednávání s císařem. I přidržoval se odtud bez rozdílu všech nepřátel Ferdinandových, a není známo, že by byl po celý svůj život ještě jednou žádal za milost. Tentýž osud měl také syn jeho, jenž po rozpuštění vojska stavovského

*) Skála IV. 415. — Saský st. archiv. Falckrabě Thurnovi 22. pros. 1620. Z Vratislavě.

**) Místodrž. archiv v Inšpruku. Bethlen stavům moravským 8. ledna 1621.

***) Saský st. archiv. Thurn stavům moravským 16. ledna 1621.

†) Skála V. 8.

ostal v Praze a s hrabětem Buquoyem vyhledával přátelské styky; když však ve Vídni seznal, že mu to nic neprospěje, odešel z tohoto města a účastnil se v dalším boji proti Ferdinandovi.

V měsíci únoru a v následující době vynasnažoval se plukovník Maximilian z Liechtensteina odstranit obtíže, jaké působil zbrojný lid moravský ještě nerozpuštěný. Buquoy uložil tu věc Liechtensteinovi, jelikož pro neznalost jazyka německého nemohl sám vyjednávat. Jak nedbale byl prospěch císařův zastáván a jak velice se postrádalo pevného a rozhodného vlivu knížete Bavorského, vysvítá již z toho, že se vyjednávalo s pluky moravskými o vyplacení jim žoldu zadržalého a že nabízena jim už čtvrtina jeho, asi 700.000 zl. a že nejen pluky, nýbrž také důstojníci a plukovníci, jmenovitě hrabě Šlik, Stubenvoll a jiní vysoce postavení hodnostáři vojenští měli vstoupiti do služby císařské. Císař skutečně poskytl 80.000 zl. k zapravení tohoto žoldu. Zdali další zbytek byl později vyplacen, o tom můžeme zajisté pochybovati. Ostatní vyjednávání vedlo k tomu konci, že celé dva pluky moravské se svými plukovníky vstoupily do služby císařské, ostatní vojsko, jak se zdá, bylo rozpuštěno a z větší části vřadeno do pluků císařských.*) Avšak jaký pořádek a jaká věrnost mohla pano-
vati ve vojskě císařském, když mu veleli mužové, kteří byli císaře na život a na smrt potírali!

Kardinál z Dietrichsteina nastoupiv svou hodnost místodržitelskou, pečoval přede vším o to, aby císaři zjednal co nejvíce peněz z Moravy. Již dne 1. února, tedy asi tou dobou, kdy přijel na Moravu, doručen mu byl dekret císařský, jímž se mu ukládalo učinit opatření, aby ujíti mohl správu statků všech povstalců, jimiž se vyrozumívali nejprve uprchlíci, bývalí direktori a někteří čelnější účastníci povstání a aby statky ty zužitkoval pro císaře. Také se měl pilně poptávati, do kterých krajin na Moravě utekli se jednotliví šlechtici rakouští se svým majetkem, kterýž měl zabaviti.**)
Jelikož zabavení toto málo vyneslo a na svolání sněmu, aby daň

*) Korespondence u d'Elverta III. — Archiv novohradský. Max z Liechtensteina Buquoyovi 26. a 27. února 1621.

**) d'Elvert III. 170. Memorial pro Dietrichsteina dd. 1. února 1621.

povolil, se nepomýšlelo, měly se peníze potřebné sehnati kontribucemi, které se bohatším městům uložily. Nejvyšší kancléř pan z Lobkovic vydal se k účelu tomu sám do Brna, aby autoritou svou věc urychlil. Jihlava vyzvána od kancléře, aby zaplatila 30.000 tolarů na penězích a aby odvedla sukna v stejné ceně, Brno muselo se uvolit k zaplacení 30.000 tolarů, Znojmo 23.000, Olomouc 60.000 tolarů a v podobném poměru musela přispěti všechna ostatní města v zemi.*) Stalo se to v únoru 1621 a již v březnu zabýval se Michna s plánem, jakým způsobem by se mohlo vynutit dalších 300.000 zl. Jelikož se u dvora zároveň dozvěděli, že stavové moravští na dřívější své zbrojení vypůjčili se od hraběte Thurna (nejspíše strýce Jindřicha Matiaše Thurna na Moravě usedlého) a u pánů z Tiefenbachu a Landova 420.000 zl., rozkázáno kardinálovi, aby vymohl na stavech splacení těch peněz, avšak k rukou císaře, který se tak prohlásil za právního nástupce těchto rebelů.***) Jakkoli města musela značné sumy odvésti a jakkoli stavové měli neméně přispěvky poskytnouti, nebyla tím nijakž vyčerpána břemena, která tou dobou zemi bylo nésti. Morava musela totiž také vydržovati všechno zde ubytované vojsko císařské, dodávajíc vojákům nejen potraviny, nýbrž platíc také žold jejich, při čemž nebylo možné ani slevení nějaké ani odložení těch dávek. Císařský komorní rada Unterholzer vypočítal, že Morava musela dodávati měsíčně při nejmenším 150—200.000 zl. na vojsko císařské.***) Město Znojmo se nabídlo zaplatit místo 23.000 tolarů 40.000, kdyby vojsko tam ubytované bylo pryč odvedeno, †) ale 1621 nabídnutí toto zamítnuto. Počátkem dubna Unterholzer zaslal dobré zdání dvorní komoře ve Vídni, v němž obsaženy byly hlavně nové návrhy o využitkování země. Města že mají býti nucena k dalším přispěvkům a bohatší šlechtici k půjčkám, statky rebelů že se mají rychleji zabavovati a od sněmu že se má požadovati, aby zaplatil

*) d'Elvert III. 175. Zpráva komorního rady Unterholzera dd. 2. bř. 1621. Psaním dvorní komory Dietrichsteinovi dd. 5. bř. 1621 (d'Elvert III. 179) udání Unterholzerovo se doplňuje a opravuje.

***) d'Elvert III. 179. Nařízení Dietrichsteinovi dd. 5. března 1621.

****) d'Elvert III. 201. Zpráva Unterholzerova dd. 30. března 1621.

†) Tamtéž. 184. Dietrichstein císaři dd. 18. března 1621.

3—400.000 zl. *) Jelikož jen některá města k půjčce se uvolila, všechny ostatní plány pro ochuzení země nemohly se provésti, peníze však za každou cenu musely býti zjednány, císař rozkázal kardinálovi, aby se vypůjčil peníze na statky, které budou zabaveny. **) Také daně za dřívější vlády povolené, jmenovitě daň z piva, měly se nyní bezohledně vymáhati. ***)

Přerušujeme zde vypravování své, poněvadž o dalších svízelích, jakými Morava byla postížena, vypravovati lze jen v souvislosti s exekucemi a reformací v Čechách a s válkou proti Bethlenovi vedenou.

II.

Ačkoliv kurfiřt Saský s pomocí svou váhal a k útoku na Lužici teprve tehdy se odhodlal, když byl zpraven o pokrocích vojska ligistického, proto však nezanedbal ničeho v zjednání potřebných prostředků válečných a v najímání řádného vojska. Na rozkaz jeho pilně se zbrojilo a tak zjednálo se vojsko asi 12—15.000 mužů, jemuž ustanoven za velitele hrabě Volf s Mansfeldu s titulem generallieutenanta. Kurfiřt chtěl utvořiti vojsku najatému ještě zálohu a svolal proto také do zbraně hotovost zemskou, jenž pouze v městech saských obnášela 14.000 mužů pěchoty. Lidu toho prozatím se neupotřebilo, za to měli rytíři konati osobně službu vojenskou. Avšak přese všecko úsilí část rytířů, odvolávajíc se na své výsady, odepřela brannou službu, v čemž rozhodla nejvíce neoblíbenost nastávající války. Jan Jiří musel se tedy obmeziti na vojsko najaté.

Počátkem září kurfiřt chtěl počíti válku proti Horní Lužici. Vypravil tedy generálního vojenského komisaře svého vojska, Grünthala do Budišína k shromážděným tam stavům hornolužickým, s vyzváním, aby se podrobili císaři. Kurfiřt nabídl po poslu svém takové věci, že byly s to, aby vzbudily důvěru stavů; sliboval jim, jakmile se vzdají spolku s falckrabětem, že jim udělí odpuštění

*) d'Elvert III. str. 193.

**) Tamtéž. 194. Ferdinand Dietrichsteinovi dd. 3. a 9. dubna 1621.

***) Tamtéž. 194. Memorial o sehnání peněz dd. 5. dubna 1621. — Tamtéž. 206. Návrhy Moravy se týkající.

jménem císaře a že „způsobí takovou konfirmací jejich svobod, zvláště strany pravé viny, že budou dostatečně pojištěni.“ Kdyby slibu tomu se dostalo, osud Hornolužičanů byl by musel býti tisíckrátě lepší, nežli Hornorakušanů, Čechů a Moravanů, neboť zaručoval jim úplné odpuštění, tak že se nemuseli obávat ani o svá práva ani o svůj majetek.*)

1620

Grünthal přibyl 6. září do Budišína, kde byl dosti přátelsky uvítán, vyjednávání s ním však odloženo až na příští den.**) Večer před tím markrabě Krňovský vypravil 1000 mušketýrů a čtyry praporece jízdy***) do Budišína, aby hájili město proti útoku nepřátelskému a aby zabránili všeliké vyjednávání stavů, čímž učiněna přítrž všeliké povolnosti.†) Grünthal byl v pokoji svém přepaden, za zajatého prohlášen a odveden z Budišína do Prahy, kde byl uvězněn v Bílé věži. Horlivost kurfiřtova byla zvýšena způsobem, jakým se nakládalo s Grünthalem a porušením nedotknutelnosti vyslance tohoto; i rozhodl se táhnouti bez prodlení na Budišín, aby se zmocnil tohoto města.

Král Bedřich byl již před několika nedělemi uložil markraběti Krňovskému, aby učinil potřebná opatření k odrazení kurfiřta Saského. K účelu tomu měl upotřebiti slezského vojska, jehož by stavové této země nepotřebovali na obranu proti Polákům; dále podřízeno mu vojsko lužické a také vojenská hotovost severních krajů českých; z Prahy alespoň rozkázáno několikrátě do kraje Loketského, Litoměřického, Královéhradeckého a jinam, aby hotovost tamější byla k službám markraběte Krňovského.††) Hrabě Jáchim Ondřej Šlik, zemský foit Lužický, přeložil sídlo své do Ži-

*) Saský st. archiv. Kurfiřt Saský Hornolužičanům 26. srpna / 5. září 1620.

**) Relace Grünthalova dd. 6./16. října 1620. Saský st. archiv. — Tamtéž. Instrukce pro Grünthala.

***) Adam z Valdšteina Polyxené z Lobkovic. Archiv roudnický.

†) Saský st. archiv. Jan Jiří Maximilianovi 2/12. září 1620.

††) Archiv česk. místodrž. Bedřich Chebským, Loketským a Kladským dd. 24. srpna 1620. — Tamtéž. Nejvyšší úředníci zemští Václavu Vchynskému 14. září 1620. — Tamtéž. Nejvyšší úředníci zemští hejtmanům kraje Žateckého, Litoměřického a Slanského dd. 14. září 1620. — Tamtéž. Rozkaz nejvyšších úředníků zemských kraji Litoměřickému dd. 29. září 1620.

tavy a konal odtud všeliké přípravy, aby opatřil potřebné prostředky a markraběti Krňovskému úkol jeho polehčil, jmenovitě péčoval, aby v sousedních krajinách českých byli pohotově vozci a koně k dopravování potravin *) a napomenul několikrátě Lužičany, aby daně správně odváděli. **)

Ačkoliv kurfiřt měl daleko vydatnějších prostředků nežli odpůrci jeho a ačkoliv četnými zprávami byl poučen, že odpor Lužice nebude příliš tuhý, předce zrovna před vtrhnutím do Lužice pojala jej starost, že nejen útok jeho bude odražen, nýbrž že Čechové vpadnou do země jeho a že by se k tomu mohlo užítí jízdy uherské. Obava tato nebyla sice odůvodněna, jelikož v Čechách naděláno bylo zásek na všech cestách do Saska vedoucích a tak vlastní slabost prozrazena, ale přes to kurfiřt necítil se býti dosti bezpečným. Jelikož posily Maximilianovy nemohl se nadíti, dokud by tento vojsko nepřátelské úplně nepřemohl, přál si nyní, aby Spinola netáhl do Dolní Falce, nýbrž aby se vypravil do Saska. Ve smyslu tomto psal několikrátě Ludvíkovi, lantkraběti Hesensko-Darmstadtskému, jenž nyní velmi horlivě pracoval pro věc císařovu, a žádal jej a kurfiřta Mohučského, aby podporovali přání jeho. Lantkrabě žádosti té vyhověl, ale musel oznámiti Janu Jiřímu, že Spinola válečný svůj plán nechce změnit a že tedy musí vlastními prostředky Lužici podmaniti. ***)

Jan Jiří rozbil zatím svůj hlavní stan u Biskupic (Bischofs-
werda), kdež byli při něm kníže Luneburský a Sasko-Altenburský,
administrator Halský a pan Adam z Valdšteina, jenž se dostavil
co důvěrník císařský. Vojsko saské položilo se s velkým svým
vozatajstvem nedaleko města Budišína, na které podniknut první
útok dne 13. září. †) Město bylo dobře hrazeno a ješto děla 1620
tehdejší doby neměla té moci bořivé jako za našich časů, protáhlo
se obležení skoro na tři neděle. Posádka udatně se bránila velením
schopného podplukovníka Legerspee, a ješto zároveň se dostavilo

*) Archiv č. místodržitelství. Zemský fojt Hornolužický dd 8. září 1620.

***) Šlik Hornolužičanům 21. září 1620. Saský st. archiv.

***) Saský st. archiv. Lantkrabě Ludvík Janu Jiřímu dd. 20./30. září 1620.

†) Archiv č. místodrž. Zpráva Kristofa Ryzlara dd. 15. září 1620. — Archiv roudnický. Valdštejn Polyxeně z Lobkovic 13. září 1620.

deštivé počasí, kterým oblehatelé velice trpěli, pomýšleno již na to upustiti od obležení. Generallieutenant a plukovníci odbyvše válečnou poradu oznámili skutečně kurfiřtovi do Biskupic, že by bylo nejlépe, aby se od obléhání prozatím upustilo. Kurfiřt však o takovémto ústupu nechtěl ničeho slyšeti, jelikož dobře si představoval potupu, jaká by jej proto stihla a tak pokračováno v obléhání, které mělo brzy dobrý výsledek, poněvadž se obleženým nedostávalo prachu a olova, tak že konečně byli nuceni stříletí hlennými koulemi. Dne 3. října posádka počala vyjednávat se saským vrchním velitelem a za dva dni na to město mu vydala. Dva setníci měli ostati tak dlouho v zajetí, až by Grünthal byl z Prahy propuštěn na svobodu; ostatním důstojníkům a vojákům povolen svobodný odchod z města, když slíbili, že po tři měsíce nebudou nikomu sloužiti. Za obležení někteří vojáci tupili s hradeb kurfiřta a tropili si úsměšky z jeho naruživosti lovecké. Na ty kapitulace se nevztahovala; byli vypátráni a popraveni. Měšťané budištní omlouvali se u kurfiřta prohlašující, že v obraně města neměli účastenství, nýbrž že se podrobili museli násilí posádky. Na omluvu tu udělena jim milost a když složili zase přísahu věrnosti císaři, bylo jim slíbeno, že práva a svobody jejich budou zachovány.*)

^{13. října}
¹⁶²⁰ Grünthal nabyl také svobody, jelikož v Praze nesměli ho déle vězniti, pakli chtěli zajaté setníky osvoboditi.

Ještě dříve nežli Budišín se vzdal, již ta okolnost, že město je obleženo, nahnala rytířstvu lužickému tolik strachu, že dne ¹⁶²⁰ 17. září čtyři šlechtici a o týden později 33 jiných za sebe a za své příbuzné kurfiřtovi se poddali, za ochranu jej žádající.**)

Jakmile Jan Jiří obsadil Budišín, vyslal plukovníka svého Krafta z Bodenhausenu s jedním sborem do Dolní Lužice proti městům Fürstenwalde a Grožišci (Sonnenwalde)***), kterážto vzdala se hned,

*) Skála IV. 330. — Saský st. archiv. Mansfeld velitelům posádky v Budišíně. dd. 23. září / 3. října 1620. — Tamtéž. Podmínky vzdání se dd. 5. října 1620 a četné jiné listiny. — Tamtéž. Protokol o výslechu rady budištní.

***) Rytíři hornolužičtí Janu Jiřímu 14./24. září 1620. — Jan Jiří rytířstvu 9./19. září 1620. Saský st. archiv.

***) Tamtéž. Komisaři saští kurfiřtovi Saskému 8./18. října 1620.

jakmile vojsko saské před hradby jejich přirazilo. Na odpor bylo odtud málo pomýšlení; jen šlechta hornolužická, nežli vyřkla poslední slovo a na sněmě slavně se odloučila od povstalců, vyhledávala ještě pomoci a útěchy v Čechách a vypravila k tomu konci poselství k Bedřichovi.*)

Nejvyšší úředníci zemští v Čechách, jenž v měsíci říjnu vyvínovali známou nám činnost zimničnou, uvážili dobře již před příchodem poselstva nebezpečností, jaké hrozí Lužici, a snažili se, pokud jim náleželo, zjednatí pomoc. Obnovili nařízení stranu hotovosti, již v měsíci srpnu do severních krajů dodaná a tak sebráno v říjnu 6000 mužů pěchoty a 750 jezdců, kteří pod panem Vchynským spojili se s markrabětem Krňovským. Žádali také krále Bedřicha, aby markraběti poslal na pomoc 1000 jezdců uherských, jelikož o bojovnosti jejich obřahy tehdaž pověsti velmi příznivé.**)

Hotovostí českou bylo vojsko markraběte sesláno na 18.000 mužů, tak že měl převahu nad Sasy; ale jak málo důvěřoval ve vojsko své, vysvítá z psaní jeho Bedřichovi, v němž si stěžoval, že na hotovost nelze se nijakž spolehnouti a že by ji před bitvou nejraději odstranil.***) Jeť tedy pochopitelno, že za těchto okolností nehýbal se z tábora u Zhořelce, co Budišín byl obléhán a že klidně snášel výčitky proto projevované.

Za této nezpůsobilosti vojska a neschopnosti velitele jeho nemohla býti katastrofa, k níž se v Lužici schylovalo, již tehdy odvrácena, kdy ještě nebylo bojováno na Bělé Hoře. V prvních dnech měsíce listopadu shromáždili se stavové jednotlivých krajů dolno-¹⁰²⁰lužických a prohlásili, že ochotni jsou podrobiti se císaři. Zpráva ta kurfiřta potěšila i nemeškal užítí jí ve prospěch Ferdinanda v ten smysl, že vyzval rytířstvo, aby se spojilo s vojskem jeho. Nevíme, bylo-li přání jeho vyplněno, jisto je, že pomoc, jakou tím získal, nebyla značná, ale nepříteli byla každým způsobem

*) Archiv č. místodrž. Právovní list poslům hornolužickým do tábora českého dd. 24. října 1620.

**) Archiv č. místodrž. Zprávy nejvyšších úředníků zemských Bedřichovi dd. ? října 1620 a titíž Bedřichovi 27. října 1620.

***) Saský st. archiv. Z Vratislavě 12./22. října 1620. — Mnich. st. archiv. Markrabě Krňovský Bedřichovi 3. října 1620.

1620) škoda způsobena. Když ke konci listopadu vzdalo se také město Gubin, octla se celá Dolní Lužice v moci kurfiřtově*) a nemohlo pak dlouho trvati, že také Horní Lužice bude příklad ten následovati, jelikož vyslanci přinesli z Čech jen sliby a ne pomoc a porážka na Bílé Hoře zatím dokázala, že sliby ty nebudou splněny.

Jan Jiří sliboval Lužičanům při každé příležitosti, že ponechány jim budou neskráceny jich svobody náboženské a politické, podrobí-li se císaři, v kterémžto nabídnutí zahrnuta byla také, jak samo sebou se rozumí, ochrana jejich majetku. Když ve Vídni obdrželi o tom zprávu, litováno, že kurfiřtovi uděleno bylo tak rozsáhlé plnomocenství a projeveno přání, aby tak jednal jako Maximilian Bavorský, jenž Hornorakušany donutil k holdování, aniž by se byl k něčemu zavázal a jenž nyní podobným způsobem v Čechách jednal. Ferdinand vyslal proto pana Hanibala z Donína k Janu Jiřímu dala jej požádati, aby odpuštění Lužičanům „in suspensio ponechal,“ což nemělo patrně jiného účelu, nežli aby se mohly zabavití nejen svobody nýbrž také majetek Lužičanů a konfiskacemi těmito naplnit prázdné pokladny císařské. Kurfiřt však nechtěje následovati příklad knížete Bavorského, odvolával se na své plnomocenství, podle něhož má právo k tak mírnému jednání,**) uvoloval se však vyjmouti z odpuštění několik vůdců povstání, kteří by byli jmenovitě udáni. K odpovědi takovéto přispělo zajisté náboženské přesvědčení Jana Jiřího: on a rádci jeho měli se souvěrci svými příliš mnoho útrpnosti, tak že jich nechtěli bezohledně dáti v šanc hněvu císařovu. Kurfiřtovi dostalo se o několik dní později zadostučinění, že odpověď jeho na císařské vyzvání nesečkala se ve Vídni s nelibostí a že se tam prozatím spokojili s výsledky jeho.***)

1620) Jelikož Hornolužičané posud ještě se nepodrobili, kurfiřt koncem listopadu obíehl město Lubij v Horní Lužici. Když po

*) Saský st. archiv, Kurfiřt Saský stavům jednotlivých krajů dolnolužických dd. 31. října/10. listop. 1620. — Bodenhansen kurfiřtovi Saskému dd. 19./29. listopadu 1620.

***) Víd. st. archiv, Kurfiřt Saský Ferdinandovi II. 18./28. října 1620.

***) Saský st. archiv, Zeidler kurfiřtovi Saskému 29. list. 1620.

krátkém odporu město se vzdalo, přišel posel markraběte Krňovského se žádostí, aby kurfiřt svolil k rozmluvě s markrabětem. Kurfiřt byl ochoten žádosti této vyhověti, kdyby markrabě nabídl své podrobení. Markrabě však k podmínce této nechtěl svoliti a proto Jan Jiří hodlal dále před se táhnouti; ale povětrnost posud příznivá najednou se obrátila a přikvačila zima se všemi svými nepohodami, tak že kurfiřt musel operace své zastaviti. Jan Jiří ubytoval se zase v Budišíně, aby za lepší pohody snad až na jaře pokračoval ve svých operacích.*)

Co zbraně odpočívaly, chystala se také ostatní Horní Lužice odpadnouti od Bedřicha. Hrabě Ondřej Šlik, jenž vedle markraběte Krňovského měl řídit obranu země, pozbyl naprosto důvěry ve zdar své věci a svou málomyslností šířil všady ochablost. Ano obrátil se na knížete z Liechtensteina, místodržitele císařského v Praze a ubezpečoval jej v psaní velmi pokorném o neobmezené lftosti nad hříchy, jakých se dopustil proti dědičnému pánu svému. Při tom snažil se popřítí své účastenství v nejdůležitějších událostech tehdejších jako na př. ve svržení místodržících, ve volbě krále a v zabavování duchovních statků a prosil, aby statky jeho nebyly zabaveny a jmenovitě aby paní jeho vydán byl statek, který byla věnem obdržela. Na tuto pokornou žádost kníže z Liechtensteina vykázal prozatím paní Šlikové jeden dvůr poplužní, vyzval však zároveň hraběte, aby milostí požadované ukázal se hodným tím způsobem, že by vlivu svého užil k tomu, aby se poddali ještě poslední povstalci v Lužici. Není ani třeba poznamenati, že Šlik vyzvání tomu vyhověl a že písemně i ústně snažil se přemluvit svých dřívějších soudruhů, aby se poddali.**)

Příklad fojta potlačil v stavech hornolužických poslední rozpaky i požádali kurfiřta Jana Jiřího za svobodný průvod pro posly, které chtějí k němu vypravit, aby nabídli své podrobení.***) Když

*) Tamtéž. Kurfiřt Saský Ferdinandovi II. 24. list./4. pros. 1620. — Tamtéž. Volf z Mansfeldu markraběti Krňovskému 18./28. listopadu 1620. — Markrabě Krňovský kurfiřtu Saskému 20./30. list. — Volf z Mansfeldu a šest plukovníků markraběti Krňovskému 21. list./1. pros. 1620.

***) Saský st. archiv. Šlik knížeti z Liechtensteina 17. ledna 1621. — Liechtenstein Šlikovi 5. února 1621.

****) Tamtéž. Stavové hornolužičtí kurfiřtovi Saskému ze Zhořelce 19. ledna 1621.

žádosti té bylo vyhověno, dostavili se do Drážďan, kam se byl Jan Jiří zatím navrátil, dva členové stavu rytířského *) a syndikové žitavský a zhořelecký. Tvrdili, že vlastně v srdci svém císaři nikdy nevěrnými se nestali, jelikož zvolení falckraběte jen bezdečně se poddali a proti tomu dokonce protestovali. Oznamující nyní podrobení své žádali nejen za pojištění všech svých svobod, nýbrž přednesli ještě mnohé jiné požadavky, o nichž by se bylo muselo déle vyjednávat. Jakkoli by byl kurfiřt rád vyhověl mírným způsobem úkolu svému, zamítl předce všeliké další vyjednávání a prohlásil deputaci, že jen tehdy stavy přijme na milost a svobody jejich pojistí, jestli beze všeho dalšího otálení ohlásí své podrobení. Pakli již tato suchá odpověď byla stavům nepřijemna, dotklo se jich ještě bolestněji, že Jan Jiří z odpuštění vymezil osm**) výslovně jmenovaných šlechticů a těmto uložil, aby se sami ucházeli o milost u císaře. Způsobem tímto vyhověl alespoň strany náčelníků přání od císaře projevenému a nahnal povolností touto proti císaři tolik strachu stavům hornoluzickým, že nenaléhali déle na uspokojení zvláštních svých požadavků, nýbrž ohlásili podrobení takové, jaké jim kurfiřt předepsal. Po té kurfiřt vydal dne 1621. 3. března listinu, jíž Hornoluzičanům sliboval úplné odpuštění a nezkrácené užívání jich svobod. Vymínil z toho nyní jedenácte šlechticů, ale odpuštění jim nezůstavil rozhodnutí císařskému, nýbrž chtěl se sám poptati po jednání jejich a potom rozhodnouti.***) Hrabě Šlik, jenž na žádosti své neobdržel ani od kurfiřta Saského ani od knížete z Liechtensteina slib, že mu bude odpuštěno, necítil se více za těchto okolností býti bezpečným a odešel očekávaje, že se mu předce milostí dostane, do Čech na hrad Fridlanský, švakrovi jeho, panovi z Redern. náležející, jako by zde mohl býti bezpečen. Zapomněl však, že nebezpečenství rozvazuje pouta přátelská a že posavadní přátelé, aby se spasili, ani zrady

*) Byli to Karel Křištof z Donína, Eliáš z Nostic; Bohumír Gluch, syndik zhořelický a Justus Gebhard, syndik žitavský. Průvodní list pro ně dd. 16./26. ledna 1621. Saský st. archiv.

***) Ve spise tom uvádí se osm, v listině z 3. března ale 11 šlechticů.

***) Saský st. archiv. Rozhodnutí kurfiřta Saského dd. 8./18. února 1621. — Resoluce kurfiřtova dd. 20. ún./2. března 1621. — Listina, jíž se Hornoluzičanům zabezpečuje odpuštění, dd. 21. ún./8. bř. 1621.

se neštítí. Volf Fridrich z Lüttichova, jenž se nalézal mezi šlechtici, kterým kurfiřt prozatím neodpustil, chtěl se milosti této státi hodným, když by oddělení saských jezdců dovedl na Fridland a tam hraběte zatkl. Plán ten se zdařil, Šlik přiveden do Zhořelce a odtud do Drážďan, kde prozatím obmezen na palác knížete Augusta.*)

Když stavové hornolužičtí kurfiřtovi se poddali, nesla se hlavně jejich péče k tomu, aby zemi dostalo se zase spořádané správy. Žádali tedy, aby kurfiřt co císařský komisař postaral se brzy o dosazení nejvyšších úředníků, o nové zřízení soudů a vůbec aby všecko podnikl, čímž by nepořádku strašně se šířícímu mohla býti učiněna přítrž. Šlechta obávala se všeobecného povstání lidu venkovského, ačkoliv utrpěl sotva desátou část toho, co bylo sněsti českým sedlákům.**)

K žádostem těmto Hornolužičané připojili ještě prosbu o milost jedenácti šlechticům, ukazující na dobrý dojem, jaký milost ta bude míti za následek.

Kurfiřt žádosti této vyhověl potud, že pana Hanibala z Donnina, jehož posud císař hlavně užíval k vyjednávání s kurfiřtem, jmenoval zemským fojtem a Adolfa z Gerštorfu hejtmanem zemským, že se postaral, aby soudy se obnovily a že město Kamjence ustanovil za sídlo vlády místo spustošeného Budišína.***) Do Kamjence svolal také stavy hornolužické k sněmování na den 10. července, aby císaři věrnost slíbili a zároveň novou berni povolili.†) Na sněmě tom měla býti také dodána stavům listina, jíž by císař potvrdil odpuštění od kurfiřta jim slíbené a stavy ubezpečil, že požívati budou dále všech svých svobod náboženských a politických, kterážto listina známa je v dějinách pode jménem „akordu“.††)

K zahájení sněmu odjel Jan Jiří z Drážďan dne 10. července 1621 a dorazil večer téhož dne do Kamjence. Jednání sněmu

*) Saský st. archiv. Šlik Janu Jiřímu dd. 30. ledna 1621. — Lüttichau Janu Jiřímu dd. 23. června 1621. — Účet dd. 8./18. března 1621. — Město Zhořelec kurfiřtu Saskému 21. března 1621.

***) Tamtéž. Hornolužičané Janu Jiřímu dd. 16./26. března. Druhý přípis téhož datum.

***) Saský st. archiv. Gerštorf kurfiřtu Saskému 2./12. května 1621.

†) Tamtéž. Dotyčné listiny v knize 9190/III.

††) Tamtéž. Generální konfirmace svobod hornolužických dd. 30. června 1621. — Zeidler kurfiřtu Saskému 6./16. června 1621.

zahájil Hoe kázáním, blahopřeje pánovi svému, že cíle svého dosáhl a zemi k uznání pravého pána přiměl. Dne 12. července odebral se kurfiřt na radnici, kde se tentokráte stavové plným počtem shromáždili, a přijímal od nich slib věrnosti. Prelati přísahali klečíce, páni a rytíři stáli a jeden za druhým podávali kurfiřtovi ruku na znamení, že chtějí císaři věrnost zachovávat, naposledy zástupci měst taktéž klečíce přísahu skládali. Když se tak stalo, kurfiřt odevzdal stavům předlohu císařskou požadující hlavně daň z piva. Daň tato byla povolena a Jan Jiří vydal se dále do Lukova (Luckau), kam byl svolal stavy dolnolužické na den 18. července, aby také od nich přijal přísahu a vymohl novou berni.*) Co se týče Hornolužičanů z odpuštění vyjmutých, kurfiřt prohlásil v Lukově, že všecky přijme na milost, složí-li určitou pokutu peněžní, která jednotlivcům vyměřena byla na 4000—30.000 tolarů. Jelikož pokuta tato pro některé byla příliš krutá, žádali za její snížení, kterého se jim, pokud nám známo, dostalo.**)

V Lužici byl zjednán pokoj, ale zároveň zavedena také vláda saská, jelikož kurfiřt Saský měl Lužici podržeti, dokud by mu výlohy válečné nebyly nahrazeny. Čechy byly tím, jak známo, trvale poškozeny, jelikož Lužice byla vyloučena ze svazku koruny České. Lužici však oddělení toto přineslo nesmírné výhody, neboť jak náboženské přesvědčení tak majetek její obyvatelů zůstaly nedotknuty, což by se bylo nestalo přese všecky sliby, kdyby byl Ferdinand panství bezprostředně nastoupil a Lužici neponechal v zástavu kurfiřtovi.

III.

Co kurfiřt Saský vyjednával úspěšně s Lužicí, obracel pozornost svou také na Slezsko a na utlumení ruchu císaři nepřátelského. Dokud však Lužici neopanoval, nemohl — i kdyby nebylo zimního počasí, — postoupiti s vojskem svým do Slezska a proto mu bylo vítáno, že z Vratislavě učiněn první krok k vyjednávání,

*) Tamtéž. Protokol o cestě kurfiřtově. Kurfiřt Ferdinandovi II. dd. 5./15. července 1621.

***) Tamtéž. Resoluce kurfiřta Saského dd. 11./21 července 1621.

kterým mohl po dobrém zjednatí císaři panství v této zemi. Mezi knížaty slezskými bylo sice několik mocných odpůrců císařových — uvádíme jen Jana Kristiana, knížete Lehnického a markraběte Krňovského — avšak jakkoli tito byli odhodláni k dalšímu odporu, v zemi samé docházeli slabé podpory, neboť také zde porážka na Bílé Hoře způsobila zdrcující dojem. Kromě toho Bedřich obrátil se do Vratislavě, což bylo hlavní příčinou, že ztencily se řady přívrženců jeho, jelikož osvědčil nyní úplnou nezpůsobilost pro své postavení, tak že každému bylo patrné, kterak schopnosti jeho nestačí na úkol, jaký podnikl. Vypravování naše o vyjednávání, které Slezané s Janem Jiřím započali a v němž se původně také Bedřich účastnil, potvrdí toto tvrzení.

Již na cestě z Prahy do Vratislavě falckrabě se vzdal naděje, že bude moci uhájiti koruny české a byl proto odhodlán k mnohem větším ústupkům nežli před čtyřmi nedělemi. S cesty své oznámil kurfiřtovi Saskému, že vypraviti chce k němu hraběte z Hohenlohe se smírnými návrhy.*) Hohenlohe pak vyslal k Janu Jiřimu jednoho ritmistra**) se žádostí za svobodný list průvodní, při kteréž příležitosti tento posel prozradil kurfiřtovi „v největší tajnosti“, že falckrabě je odhodlán „pustit se do slušného vyjednávání, aby křesťanstvo nebylo hubeno dalším krveproléváním.“ Jan Jiří odpověděl chladně na toto tajemné sdělení, že Hohenlohovi průvodní list jen tehdy udělí, pakli mu dříve oznámí podmínky falckraběte.***) Později však na tom nestál a zaslal průvodní list hraběti, který

^{12. list.}
1620

^{9. pros.}
1620

však teprve v lednu příštího roku přibyl do Drážďan. Bedřich prodléval s vysláním Hohenloha z té příčiny, že nabyli mysli, sotva přijel do Vratislavě a prospěchu svého chtěl dále mečem hájiti. K účelu tomu odeslal, jak jsme vypravovali, pražského měšťana Pavla Ješína na Moravu a do Uher a vydal také k Čechům provolání, napomínaje přívržence své k vytrvalosti a požaduje, aby zbrojné své síly shromáždili u Hradce Králové a město toto opevnili.†) Ve Vratislavi pak konal přípravy k svolání sněmu,

^{30. list.}
1620

*) Saský st. archiv. Falckrabě kurfiřtu Saskému 2./12. list. 1620.

**) Tamtéž. Rítmistr Eschwege kurfiřtovi Saskému.

***) Saský st. archiv. Jan Jiří Hohenlohovi dd. 29. list./9. pros. 1620.

†) Tamtéž. Bedřich stavům českým dd. 30. list. 1620.

aby na něm vymohl napnutí všech sil. Camerarius sepsal co slezský místokancléř předlohu, kterou Bedřich sněm zahájil. Obětavost stavů snažil se zvýšiti slibem, že při nich pevně vytrvá a že zjedná pomoc Moravy, Lužic, Uher a četných knížat, k nimž proto vypravil vyslance.*) Ke konci požadoval, aby stavové složili polovičku té sumy, v jaké je majetek jejich zanešen v berních rejstřících. Byla to berně neobyčejně vysoká, třeba odhady pocházely z doby starší a s cenami z r. 1620 se neshodovaly. Bedřich chtěl zaplacení berně usnadniti tím, že ode všech jiných daní upouštěl a splacení ve více lhůtách požadoval.

1620 Sněm, jenž zahájen byl dne 7. prosince, odpověděl na návrhy královny dlouhým odůvodněním, jímž obranu proti útokům císařským prohlásil za svou povinnost, králi za všecky snahy jeho děkoval vyzývá je, aby neochaboval ve sbírání sil rozličných svých zemí, jmenovitě Čech, pokud jsou mu věrnými. Podobalo se, že panuje odhodlanost v boji bezohledně pokračovati, neboť nařízeno, aby zabaveny byly všecky statky, které ještě drží odpůrci nynějšího krále, aby všem katolíkům uložena byla přísaha na konfederaci a podobná opatření, jenž měla svědčiti o divoké ráznosti, ale vlastně jen počínající se zoufalství prozrazovala. Co do berně sněm neosvědčil tolik povolnosti, jak se mohlo očekávati podle těchto ustanovení. Povolil, aby každý odvedl 12% z té sumy, v jaké byl odhadnut jeho majetek, zůstal tedy hluboko pod 50% od Bedřicha požadovanými. Co se nedostávalo, sněm hleděl uhraditi uvalením jednoho procenta na všechny kapitály, splnomocněním krále k nucené půjčce u všech bohatých měšťanů a sedláků a zabavením všech příjmů duchovenstva katolického — řádového i světského, kterémuž ponecháno jen to, co nutně potřebovalo k jednoduchému živobytí.**)

1620 Bedřich prohlášením svým ze dne 19. prosince spokojil se s tímto nabídnutím, požadoval jen, aby se daní užilo pouze na nové potřeby, ale zdržalý žold aby byl zapraven z jiných pro-

*) Mnich. dvorní knihovna. Collectio Camerariana 66. — Saský st. archiv. Předloha falckraběte dd. 23. listop. / 8. prosince 1620. — Palm acta publica, ročník 1620.

**) Palm, acta publica 1620.

středků. Vyzval také stavy postarati se, aby ve vojště zavedena byla lepší kázeň a pořádek, za důstojnky aby byly jmenovány jen osoby způsobilé a k obstarávání záležitostí vojenských aby byla sestavena rada válečná. Zároveň slíbil, že na Moravě vymůže podobné daně a vůbec v celém svém přípise sněmu slezskému projevoval úmysl ve válce pokračovati. Zdali k tak pevné řeči přispěl nějak markrabě Krňovský, jenž toho dne přibyl do Vratislavě, nechceme rozhodnouti.*)

Avšak hned po odevzdání tohoto přípisu došla do Vratislavě zpráva, že Morava hledí se za každou cenu smířiti s císařem. Naděje, že Morava vytrvá, dodávala myslí stavům slezským; pakli se naděje tato zmařila a pakli císař mohl užítí nejen sil českých, nýbrž také moravských, jak se mohlo Slezsko od dalšího svého odporu nadíti nějakého výsledku? Jelikož se zprávou o odpadnutí Moravy došla také zvěst, že na Čechy nelze více počítati a že sám Thurn skrze svou paní vyjednává s císařem, pominula ve Vratislavi náhle všeliká odhodlanost. Bedřich nyní nejen bez prodlení vypravil Hohenloha porokovav proto s rádci svými o instrukci pro něj, nýbrž splnomocnil také stavy slezské k vyjednávání s kurfiřtem ovšem za tou podmínkou, aby jej zpravovali o obsahu vyjednávání tohoto.***) Aby císaři směli nabídnouti panství své země, o tom v plnomocenství nebylo řeči, ale že země tato je pro něj ztracena, projevil Bedřich sám nejzřejměji tím, že po hraběti Hohenlohovi postupoval všechny země koruny České. Od té chvíle necítil se také v Slezsku dosti bezpečným. Již několik dní před tím byl těhotnou choť poslal k švakru svému, kurfiřtu Braniborskému, aby mohla alespoň klidně slehnouti, načež za ní odjel dne 23. prosince se synem svým Ruprechtem.***) Odcházeje z Vratislavě rozloučil se Bedřich se všemi tam přítomnými knížaty a stavy a propustil ze služby své všechny osoby, které jej z Čech následovaly. Odtud nikdy

1620

*) d'Elvert III. 88.

***) Saský st. archiv. Bedřich stavům slezským dd. 12., 22. pros. 1620.

***) U d'Elverta III. 89 klade se odjezd na 23. prosince 1620. Bedřich pak 23. pros. / 2. ledna 1621 oznámil z Kostřína kurfiřtu Braniborskému příchod svůj do tohoto města. Londorp uveřejňuje psaní Bedřicha, 2. ledna z Vratislavě datované, ale datum to je mylné.

více nevstoupil na půdu zemí, jimž panoval, ačkoliv se po celý svůj život vynasnažoval, aby jich opět nabyl. Avšak jako porážka jeho zaviněna byla částečně jeho neschopností, tak i málomocné jeho pokusy o nabytí ztraceného panství nesloužily k ničemu jinému, nežli že obyvatele těchto zemí vydaly úplně v šanc zuřivosti vítězů.*)

Falckrabě pozbyl ostatně svým přenáhleným odjezdem ze Slezka vši vážnosti u svých přátel a spojenců: považovali za žalostný ten úkaz, že mu bylo důležitější přisluhovati své ženě šesti- nedělce, nežli životem svým zasaditi se za obhájení prospěchů zemí s ním spojených. Když Bethlen obdržel zvěst o zbabělém jednání Bedřichově, upadl v skutečné zoufalství a dělal mu nejtrpčí výčitky, že právě v tom okamžení, kdy Uhry chtějí nasaditi sfly své proti císaři a kdy pomoc turecká je na cestě, opustil Slezsko, a tak se skutečně vzdal panství nad zeměmi českými.***) Ještě krutěji zasáhl Bedřichův odjezd Jana Kristiana, knížete Lehnického. Chtěl rád pečovati co vrchní hejtman, aby obrana země podle usnešení sněmu co nejvíce byla zdokonalena a rozmnožena, ale shledal k žalosti své, že se v Slezsku více nepomýšlí na provádění těchto usnešení a na placení daní povolených, co počalo vyjednávání s kurfiřtem Saským a co Bedřich zemi opustil. Jan Kristian musel tedy podati Bedřichovi zprávu do Kostřína, že se nedostává nejen prostředků k uspokojení vojáků, nýbrž že také knížectví Opavské nechce ničeho slyšeti o další obraně a že vyslavši do Vídně posly nabízí své podrobení; musel zvěstovati, kterak knížectví Javornické, Minsterberské a Svídnické se prohlásila, že uzavrou mír přímo s kurfiřtem Saským za podmínek od něho povolených, budou-li ostatní knížata ještě déle vyjednávání odkládati. Kníže Lehnický učinil, co jen mohl, aby vojsko v Slezsku se nalezající pohromadě udržel a seslíil, ale ohlásil falckraběti, že jen tehdy se může očekávati dobrý výsledek od jeho úsilí a od vyjednávání se Saskem započatého, pakli se vrátí do Slezska a — co je přede vším žádoucí, — postaví se v čelo vojska a válku znova započne.***) Napomenutí toho však nedbáno.

*) Skála IV. 416.

**) Mnich. st. archiv. Bethlen Bedřichovi 8. ledna 1621.

***) Mnich. st. arch. Jan Kristian z Lehnice Bedřichovi v Lehnici 18. ledna 1621.

Nežli byla svedena bitva na Bílé Hoře, Slezané vypravili poselství*) k polskému sněmu říšskému ve Varšavě právě zasedajícím, aby učinili přítrž vpádům polských kozáků. Poselství toto přibýlo 26. listopadu do Varšavy a bylo svědkem poprav za strašných muk vykonané na jednom polském šlechtici, který se byl krátce před tím o zavraždění krále pokusil. Jelikož poselství bylo uloženo nejen si stěžovat na loupeže kozáků, nýbrž požadovati také zachování míru, král ho nepřijal. Šlechta polská však při svém katolickém smýšlení s králem svým nedobře se snášela a tak prorazili poslové slezští, že byli od říšského sněmu vyslyšeni. Zde jim byly učiněny sliby takové, že o dobrém zdaru posláním svého nemohli pochybovati; když však jim doručena byla odpověď jménem sněmu, ukázalo se, že ubezpečování toto bylo klamné a že sněm nechtěl kárat spolek krále s císařem a proto také prohlásil, že vpády kozáků není porušen mír mezi Slezskem a Polskem, ješto kozáci táhli na pomoc korunovanému králi Českému, což se smlouvám nepřičí. Nic neprosnělo, že se poslanci ohradili proti této obojetné odpovědi, museli se s ní spokojiti a domů odjeti.**)

Vědomost o tomto nezdaru poselství rozšířila se ve Vratislavi 24. nebo 25. prosince a pakli nezpůsobila rozhodnutí, aby se vyjednávalo se Saskem, jelikož o tom bylo se již stalo usnešení, uspíšila předce provedení jeho.

Vyjednávání s Janem Jířím započato tím, že knížata a stavové slezští, vyzváni byvše od kurfiřta, aby se císaři podrobili, projevíli ochotu vypraviti poselství ke kurfiřtovi.***) Jelikož Bedřich dal k tomu své svolení s tou podmínkou, aby vyjednávání dělo se v dorozumění s ním, požádali jej stavové, aby vypravil důvěrníka svého do Drážďan zároveň s posly jejich. Chtěli také pojmuti do vyjednávání Bethlena a stavy uherské, aby se nezpronevěřili závazkům konfederace, v čemž jednali po přání loučického se krále Bedřicha. Ale jak bezúspěšným bude všeliké úsilí jejich ve prospěch Bedřicha, seznali hned na počátku, neboť kurfiřt odpověděl

*) Posly těmi byli Ondřej Kochtický, Jáchim z Maltzanu a Kašpar Dornavius z Dornavy.

***) Palm, Acta publica 1620.

***) Více listin o tomto předmětu u Palma, Acta publica 1620. Psaní stavů slezských Bedřichovi dd. 4. ledna 1621 atd.

na přepis jejich v ten smysl, že je opět vyzval, aby se císaři podrobili a že vyslancům jejich povoloval svobodný průvod jen za tou podmínkou, budou-li splnomocněni k podrobení se.*) Stavové slezští složili úkol tento na knížete Minsterberského, lehnického radního Adama ze Stangu, Sigmunda z Bocku a syndika vratislavského, kteří přes všeobecný nedostatek peněz nastoupili cestu svou s družinou 136 osob.

Nežli podáme zprávu o tomto vyjednávání, musíme vypravovati, jak se skončilo vyjednávání falckraběte. Za pobytu Bedřichova ve Vratislavi děly se o podmínkách, za kterých by se chtěl vzdáti koruny české, důkladné porady mezi ním a nejdůvěrnějšími jeho rádci, mezi nimiž vynikal odtud Camerarius, tajný rada a slezský místokancléř. Camerarius byl toho mínění, že věc se musí rychle ukončiti, jelikož Falcko se může uchrániti jen tímto způsobem proti další invasi, ale domníval se v podivné zaslepenosti, že se snáze účelu dosáhne a že císař stane se povolnějším, pakli Bedřich postoupí Bethlenovi práva svá ke koruně české.***) Avšak bezvýminečné odstoupení koruny české buď císaři nebo Bethlenovi nebylo po chuti Bedřichovi a rádcům jeho a přemrštěné požadavky, které Hohenlohe měl v Drážďanech přednésti, svědčí dostatečně, že Bedřich stav svůj nepovažoval ještě za tak zoufalý, jakým skutečně byl. Požadovať, aby podržel zděděné země, byl sice ochoten vzdáti se koruny české, ale jen za podmínek, jimiž by byl Ferdinand býval připraven o ovoce svého vítězství. Bedřich požadoval, aby zachován byl veškeren stav, jaký byl v zemích českých až do roku 1618: císař měl uděliti všeobecnou amnestii a neměl sáhnouti na majetek jednotlivých osob,***) měl povolit svobodu víry a potvrdit všechny privileje ano i konfederaci rozličných zemí mezi sebou — od poslední podmínky však byl ochoten ustoupiti, — neměl svobodného volebního práva v Čechách rušiti a měl zadržalý žold vojsku českému doplatiti.

Že Bedřich svoloval k míru za tou výminkou, aby udělena

*) Saský st. arch. Kurfiřt Saský stavům slezským dd. 19./29. pros. 1620.

***) Mnich. dvorní knihovna. Collectio Camerariana 47. Camerarius Janu Alb. hraběti ze Solmsu.

****) Mnich. st. arch. Instrukce pro Hohenloha. — Tamtéž. Conditiones o míru.

byla všeobecná amnestie a aby zachovány byly svobody politické, to se nemůže vykládati za krátkozrakost v jeho smutném postavení; považovalť za svou povinnost, neopustit bezohledně těch, kdo osud svůj mu svěřili, a také při dalším vyjednávání osvědčoval tento soucit. Ale každým způsobem byl by měl vyznati, že tyto požadavky dosahují krajní meze, kterou Ferdinand mohl povolit, ale nikdy nemohl od něho požadovati, aby potvrdil svobodné právo volební, jelikož pro nesmířitelné skoro nepřátelství, jaké bylo mezi Ferdinandem a poddanými jeho, bylo by se práva toho užilo proti jeho synovi. Tento požadavek falckraběte musí se tedy uznati za tak nerozumný, jako požadavek připomenutý, aby císař, jenž sám neměl ani haléře, zaplatil zadržalý žold, který miliony obnášel. Vrcholem nerozumu byl však požadavek, aby císař poskytl mu náhradu za peníze v Čechách vydané, aby zaplatil dluhy, které byly učiněny k obhájení koruny české a aby mu kromě toho poskytl odměnu (nejspíše za vzdání se koruny), která není blíže naznačena a buď v penězích nebo statcích měla záležeti.*) Musíme se diviti, že ani manželé falctí, ani rádci jejich nenahlíželi, kterak takovoto podmínky jsou nerozumné a zároveň urážející. Vítěz měl přemoženému nahraditi škodu, napadený, jenž přemohl útočnicka, měl tohoto odměnit za výlohy útoku.

Ačkoliv kurfiřt Saský přes spolek svůj s císařem jistý ohled na prospěch protestantů nepustil se zřetele, což osvědčil při jednání s Lužicemi, předce také se horšil z těchto požadavků a odepřel naprosto císaři je odporoučeti. Od Bedřicha požadoval bezvýminečné vzdání se koruny české a zároveň prohlášení, že se císaři podrobí a jej za odpuštění bude prositi. K tomu dodal, varuje Bedřicha, že by zpěčování jeho mohlo míti zlé následky pro něj a dědičné jeho země, jelikož ve Vídni jsou odhodláni, nabyté vítězství neprodleně využítkovati.**)

Císař byl skutečně odhodlán, vystřeliti šíp na odpůrce svého tak dlouho zadržovaný a kletbu na něj vynésti, ačkoliv kurfiřt Saský neprojevil s tím ještě svůj souhlas.

*) Saský st. arch. Návrh Hohenlohův odevzdaný po příchodu jeho do Drážďan. — Skála IV. 409.

**) Saský st. arch. Odpověď kurfiřta Saského Hohenlohoovi dd. 11./21. ledna 1621.

Jakmile do Vídně došla zpráva o vítězství u Prahy nabytém, císař sestavil z nejdůležitějších svých rádců komisi, od níž požadoval dobré zdání, jakým způsobem by měl nyní v Čechách panství své zříditi. S tímto dobrozdáním, o němž bude ještě obšírně vypravováno, poslal hraběte z Hohenzollernu do Mnichova, aby seznal mínění knížete o navržených opatřeních; zároveň dal se ho tázati, co se má státi s falckrabětem, kdyby nabídl smírné vyjednávání. Záležitost tato zaměstnávala tehdáž nejvíce vídeňské státníky a také Oñate v jednom psaní Filipovi III. přednesl návrhy o vykořistění vítězství. Naznačil dvě cesty: falckraběti měly býti buď ponechány země zděděné nebo měl býti z nich vypuzen. Poslední způsob že je patrně výhodnější: Falcko že by se mohlo zabavit pro Španěly, spojití s Elzasy, jenž podle smlouvy roku 1617 s Ferdinandem uzavřené připadnou Španělsku a utvořiti z toho stát pro infanta don Carlosa. Tím že by se vzbudilo ovšem nepřátelství Anglie, naproti tomu však že by se mohl získati souhlas Francie postoupením části Dolního Falcka. Uspořádání takové mělo by dále tu výhodu, že by území duchovních kurfiřtů obklopeno bylo Španělskem, tak že by se tito kurfiřti museli spravovati právním španělským.*) Oñate hájil zajisté ve Vídni bez obalu španělských choutek dobývacích, jelikož mohl býti přesvědčen, že tamější státníci nebudou ničeho namítati proti rozšíření moci člena rodu panovnického, jemuž za služby prokázané zavázání byli k neobmezené vděčnosti. Z návrhů Oñatových tedy viděti, že ve Vídni chtěli vítězství nad falckrabětem vykořistiti a na něm se pomstiti za úklady ode dvora falckého po léta na ujmu Habsburků stvojené. Aby však falckrabě mohl býti ze země své vypuzen, musel býti dříve stížen kletbou a tak otázka o kletbě, která byla z jara jen s nechutí odročena, vstoupila nyní do popředí a byla obsahem důkladných porad. Na Bedřicha chtěli vynésti kletbu říšskou, aniž by se zjednal napřed souhlas kurfiřtů protestantských, ale důležitý tento krok neměl se předce dříve učiniti, dokud by kníže Bavorský nepodal o něm dobré zdání.

Jelikož panovalo přesvědčení, že kletba rozhořčí protestanty

---

*) V Simancasu. Oñate Filipovi III. dd. 24. list. 1620.

německé a puditi je bude ku podporování falckraběte, a jelikož nepřátelské zakročení očekávati bylo také od Holandu, krále Švédského a Dánského a nejspíše také Anglického a Francie taktéž k odpůrcům se mohla přidati, muselo se očekávati utvoření velké koalice, proti níž Ferdinand mohl postaviti jen síly vlastní a pomoc Ligy německé, Španělska a Saska, pakli toto u věrnosti vytrvá. Vítězství však zvýšilo tou měrou sebedůvěru Ferdinandovu, že se nehrozil tohoto zápasu. Ze Španělska došel pro ten případ do Vídně souhlas, Filip III. jen požadoval, aby Liga učinila slib závazný, a udala určité počet vojska, jímž by se ve válce účastnila. Hrabě z Hohenzollera měl to sděliti knížeti Maximilianovi *) a otáztati se ho, za jakých podmínek měla by se falckraběti uděliti milost, kdyby se na něj nevynešla kletba říšská.

Na štědrý večer měl hrabě z Hohenzollera slyšení u Maximiliana a přednesl mu návrhy Ferdinandovy. Kníže z počátku mluvil zdržlivě, císaři nechtěl strany kletby dáti žádné rady, jelikož prý se naň nesluší, aby pronesl své mínění v záležitosti tak důležité.***) Za další řeči však změnil svůj úmysl a dal dvojí odpověď; jedna určena byla pro veřejnost, druhá pro Ferdinanda. Příčinu této obojetnosti dovidáme se z psaní Maximiliána, v němž císaře kárá, že otázky tak důležité posílá mu prostřednictvím kanceláře říšské, kde se tajemství zajisté nezachová. Že by nejraději dal jen ústní odpověď, ale jelikož by odpůrci, jenž mají ve Vídni své donášeče, pronášeli tím horší domněnky, kdyby nebylo odpovědi psané, že tedy mínění své ohlašuje. Jedna z odpovědí tedy určena byla jen pro odpůrce a není žádné pochybnosti, že onu dlužno za ni považovati, v níž Maximilian vlastně na žádnou otázku neodpověděl. V zimě a z jara naléhal sám, aby falckrabě kletbou byl stížen a císaře uznával k tomu za oprávněna, ale nyní najednou se vymlouvá, že „se proň nesluší, aby J. V. dával radu strany kletby“ i prosí nejposlušněji, „aby císař měl jej proto omluvena.“ A také se nechtěl za sebe a za Ligu k určitým slibům zavázati

*) Víd. st. archiv. Hrabě z Hohenzollera císaři 1. ledna 1621.

***) Tamtéž. Seznam věcí, na které hrabě z Hohenzollera měl se tázati knížete Bavorakého, dd. 12. pros. 1620.

pro ten případ, kdyby se stal spolek proti Ferdinandovi, proti němuž by se mohlo jen ve spojení se Španělskem vystoupiti. Na otázku, smí-li císař falckraběti odpustiti, odpověděl způsobem, jímž se falckraběti neodnímla všechna naděje: radil totiž uděliti mu milost, kdyby se totiž uvolil k dostatečné „restituci, satisfakci a asekuraci,“ kteréžto podmínky, podle toho, jak by se vyložily, falckraběte mohly zrovna tak zničiti jako kletba sama.

Odpověď, kterou Maximilian dal hraběti z Hohenzollernu a která byla určena pro císaře, neobmezovala se ovšem na tyto bezvýznamné a obojetné fráze. V této prohlásil nejen svůj souhlas s kletbou na falckraběte, nýbrž slíbil císaři, že bude jeho věrným spojencem, kdyby se obtíže naskytly, ovšem s touto podmínkou, kdyby také Liga na nastávajícím sjezdě spolkovém se uvolila k značným obětem. Navrhoval tedy, aby Ferdinand obeslal sjezd zvláštním vyslancem a stavy žádal za další pomoc a tuto žádost že bude všemožně podporovati.*) Jelikož nabylo se souhlasu Bavorska, čímž zabezpečena byla pomoc Ligy, nemeškali ve Vídni déle s prohlášením kletby na Bedřicha a jeho přívržence. Již 1621 20. ledna, tedy hned jakmile Ferdinand obdržel odpověď Maximilianovu, psal kurfiřtu Saskému a sdělil mu, že chce vynésti kletbu na falckraběte, markraběte Braniborského Jana Jiřího a knížete z Anhalts a že ke kroku tomu pohnut je hlavně listinami v Praze nalezenými.**)

Císař sdělil také proto toto rozhodnutí kurfiřtovi Janu Jiřímu, aby při vyjednávání svém s Hohenlohem žádného slibu neučinil, nýbrž aby falckraběte se žádostí jeho přímo na něj (císaře) odkázal. Kurfiřt, jak jsme vypravovali, neučinil hraběti Hohenlohovi žádného slibu ve prospěch falckraběte, nýbrž napomínal k povolnosti, aby trestající rámě císařovo v posledním okamžiku zadržel. Kdyby se byl Bedřich zachoval podle této rady, předce by bylo bývalo pozdě, neboť hned příštího dne po tom, kdy Jan Jiří dal svou odpověď, prohlásil císař kletbu ve Vídni.

*) Vídeň. st. archiv. Odpověď Maximilianova vydaná od tajné kanceláře v Mnichově dd. 9. ledna 1621. Tamtéž. Hrabě z Hohenzollernu císaři dd. 8. ledna 1621. Tamtéž. Hrabě z Hohenzollernu císaři 10. ledna 1621.

***) Saský st. archiv. Ferdinand kurfiřtu Saskému dd. 12. ledna 1621.

Byl to krok nezměrného dosahu. Císař byl k němu oprávněn nejen podle zákona, jak později ukážeme, nýbrž měl k tomu také mravní právo — pakli se katolíkům neodpírá právo zájmů svých hájiti — pro dlouholeté pikle falckraběte proti rodu jeho. Císař však, prohlásiv kletbu, nemohl mír zjednati, jelikož falckrabě a stoupenci jeho dohnáni byli tím k nejhoršímu a nesměli váhati, svolat nebe a peklo na pomoc, aby záhubu svou odvrátili. Nastatí musely velké a těžké zápletky, při čemž se nevědělo, jak císař bude moci se jim opřítí, neboť i kdyby se chtěl pustit do boje s koalici, vítězství nebylo proto předce ještě pro něj pojištěno. Ale na to všecko císař nebral ohledu již proto, že švakru svému, knížeti Bavorskému, chtěl v sílu dostáti a kurfiřtství mu zjednati, kteréž mohlo se falckraběti jen kletbou odníti. Z důvodu tohoto nechtěl také vyčkati výsledek vyjednávání mezi falckrabětem a kurfiřtem Saským, nýbrž hleděl vyjednávání toto připsem kurfiřtovi zasláným překažiti. Pak-li ostatně Ferdinand potřebuje omluvy, že příznivý stav bezohledně vykořistil, falckrabě ji poskytl sám svými podmínkami nahoře uvedenými. Ferdinand ovšem o nich ještě ničeho nevěděl, když kletbu vynesl.

Dne 22. ledna císař podepsal dva patenty: prvním prohlásil kletbu na kurfiřta Falckého, „poněvadž se učinil náčelníkem neposlušných a nevěrných povstalců, co zrádce a rušitel císařské vznešenosti a milosti se zachoval, proti pokoji a jiným blahodárným zřízením říše se provinil,“ a druhým vložil stejný trest na markraběte Krňovského, knížete z Anhaltu a hraběte z Hohenlohe. *) Knížete Sasko-Výmarského, který se také přidal k falckraběti a pro něj, jak známo, pluk vojska najal a do boje vedl, ušetřeno z ohledu na kurfiřta Saského. Aby prohlášení kletby bylo dodáno potřebného rázu slavnostního, usnešeno ve Vídni, aby se při tom zachovaly a provedly obvyklé starobylé obřady. Císař odebral se dne 29. ledna provázen jsa dvorním maršálkem Herbersteinem a místokancléřem říšským Ulmem do velké hradní síně a posadil se na trůn, kdežto ostatní prostoru naplnily nejváženější osoby. Místokancléř říšský ujav se slova, vykládal delší řečí, jakých zločinů falckrabě se dopustil

*) Vyhlášení kletby u Londorpa.

a kterak tyto nesmí zůstatí bez potrestání. Potom tajemník Pucher četl rozsudek o falckraběti, podal jej císaři, který jej roztrhl, na zemi hodil a kusy jeho nohou odstrčil, načež jeden z čestných hlasatelů kusy ze země zdvihl a oknem ven vyhodil. Totéž divadlo se opakovalo, když Ulm přednesl žalobu na markraběte Krňovského, Anhalts a Hohenloha a Pucher rozsudek přečetl.*)

Císař podal kurfiřtu Saskému zprávu o vydání kletby a slavnostním jí prohlášení, ukazuje opět na listiny v Praze nalezené, pro které se nemohl spokojiti s jednoduchým kletby prohlášením.**) Jana Jiřho zpráva tato nedotkla se příliš příjmně,***) jelikož stále odpíral svůj souhlas k vynesení kletby, avšak pakli uvážil nerozumné podmínky, za kterými Bedřich se chtěl podrobiti, nemohl zahrnouti donucovacího prostředku proti falckraběti, třeba ještě považoval za možné smíření císaře s falckrabětem, když by tento nabyt rozumu. Prozatím neměl o tom žádné vědomosti, neboť když Hohenlohe odjel z Drážďan do Kostřína, aby podal falckraběti zprávu, že podmínky jeho nebyly přijaty, nezastihl ho více, poněvadž se tento odebral dále do Wolfenbüttelu. Hohenlohe zpravil o tom kurfiřta Saského, slibuje, že brzy předloží mu zprávy podrobné.†)

Za několik dní po odchodu Hohenloha z Drážďan přibýlo tam poselství slezské. Oslovujíc kurfiřta hájilo účastenství Slezanů v povstání, kteréž nutné bylo ve prospěch víry a svobod země a žádalo kurfiřta za dobré jeho služby, „aby podle nejmilostivějšího krále a pána (Bedřicha) všickni stavové a země Slezská dojíti mohly slušných prostředků k míru žádoucímú,“ čímž by zvláště „povinnost (t. j. přísaha věrnosti králi) byla zachována a svědomí ukojeno.“ Mýlil by se, kdo by oslovení toto chtěl vykládati v ten smysl, že Slezané chtěli se přidržeti Bedřicha, neboť instrukce, kterou poslové obdrželi ve Vratislavi, obsahovala také podmínky, za kterými Slezsko chtělo uznati panství císaře. Podmínky vrcho-

*) Saský st. archiv. Zeidler kurfiřtu Saskému 30. ledna 1621. Skála V. 9—20.

***) Saský st. archiv. Ferdinand kurfiřtu Saskému 31. ledna 1621.

***) Tamtéž. Kurfiřt Saský Ferdinandovi II. 8./18. února 1621.

†) Saský st. archiv. Hohenlohe kurfiřtu Saskému dd. 18./28. ledna 1621. V Kostříně.

lily v tom, aby žádné vojsko nebylo do země položeno, politické a náboženské svobody aby byly chráněny, konfederace s Uhrami uznána a všeobecné odpuštění strany života a majetku aby bylo uděleno. Jedna podmínka týkala se také dědičné smlouvy mezi Ferdinandem II. a Filipem III. uzavřené, jejíž zrušení stavové výslovně požadovali, poněvadž — pakli tomu dobře rozumíme — českému právu volebnímu bylo by tou smlouvou prejudikováno. Stavové tedy přidržovali se ještě práva o volitelnosti krále. Poslové neodbrželi od sněmu plnomocenství, dohodnouti se platně s kurfiřtem, nýbrž uloženo jim, aby o vyjednávání podali zprávu do Vratislavě.*)

Vyslancům dána byla na jich oslovení a písemné návrhy příštího dne jmenem kurfiřta odpověď, v níž byli především upozor-^{27. led.}¹⁶²¹ něni na odpor, jaký je mezi požadavkem jejich „aby zachování byli při svých (králi Bedřichovi) složených povinnostech a nabídnutím jejich vrátit se pod panství císařovo.“ Dále jim ohlášeno, že o jiných podmínkách nemůže býti řeči, nežli o všeobecném odpuštění a potvrzení jich svobod. Kdyby se s tím nespokojili, že je stihne osud Čech a Moravy, které se musejí bezvýminečně podrobit císaři.**)

Vyslanci se nepoddali, ačkoliv návrhy jejich byly zamítnuty, nýbrž opakovaly příštího dne tytéž požadavky s novými výklady, při čemž hájili také svobodného volebního práva v knížectví Slezském, kdyby právo toto Čechám bylo odňato.***) Sasští tajní radové neostali ovšem dlužni odpověď na toto prohlášení a zamítli jmenovitě právo volební, při čemž osvědčili důkladnou znalost dotýčných oboustranných právních nároků, kloníce se k náhledu, že volebnímu právu může se asi rozuměti v ten smysl, že princové rodu Habsburského neměli by se pominouti.†) Vyslanci však i nyní setrvali na svém stanovisku a hájili ne obratně svého tvrzení a svých

*) Listiny v saském st. archivu. — Pak také Palm: Acta publica 1621.

***) Palm acta publica 1621. Odpověď saských tajných radů na předlohy posíl slezských dd. 27. ledna 1621.

***) Palm na u. m. Replika slezských vyslanců dd. 18./28. ledna 1621.

†) Tamtéž. Duplika kurfiřta Saského dd. 19./29. ledna 1621.

požadavků.*) Trpělivost kurfiřtova byla však vyčerpána, i přerušil další vyjednávání a dal vyslancům předložit ultimatum, podle něhož měli císaře bezvýhradně uznati za svého pána, měli se mu znovu přísahou zavázati a za odpuštění jej prositi a konečně 500.000 zl. nové berně zapraviti. Za to nabízel stavům úplné odpuštění, zachování jich svobod politických a náboženských a slíbil jim, že je bude chrániti proti všem útokům na vyznání augšpurské. Slezko mělo býti také prosto ubytování vojska císařského, jakmile rozpustí svůj lid zbrojný. Vyslanci prohlásili, že nabídnutí toto musejí ohlásiti sněmu slezskému, jenž se shromáždí počátkem února v Lehnici.***) Výsledek vyjednávání svého oznámili do Vratislavě po panu Karnickém. Tou dobou stavové Kladští nabídli kurfiřtovi své podrobení.****) Kurfiřt byl ochoten učiniti jim tytéž sliby, jaké nabídl Slezanům a tak stalo se dohodnutí mezi ním a hrabstvím Kladským dne 7. února. †)

Sněm slezský zahájen byl počátkem února od knížete Lehnického Jana Kristiana předlohou, kterou se stavové napomínali k odvádění daní a k opatření strany vojska. Zemský hejtman hájil také nyní práva Bedřichova, ačkoliv mdlá jeho řeč svědčila o vlastní beznadějnosti. Stavové předlohu jeho z větších částí zamítli; nechtěli se odhodlati k žádným jiným obětem, nýbrž dbali jen o částečné propuštění vojska, aby břemena zmírnil. Že za takovéhoho smýšlení nebylo opravdového odporu proti podmínkám kurfiřta Saského, rozumí se skoro samo sebou. Zástupci markraběte Krňovského radili sice, aby se vyjednávalo jen v dorozumění s Bedřichem a Bethlenem, jelikož by se bylo jinak pomsty jejich obávati. Rada tato však nedošla souhlasu ostatních knížat a stavů, ani namítali, že dlužno se pojistit dříve proti hroznější pomstě císařové a že se tedy vyjednávání nesmí protahovati. Dohodnuto se tedy v ten smysl, že nabídnutí kurfiřta Sa-

*) Tamtéž. Triplika slezských vyslanců dd. 20./30. ledna 1621.

***) Saský st. archiv. Dotyčné vyjednávání obsaženo je v 9180/XXXXVII. — Skála V., 43 vypravuje omylem, že Slezané hned po prvním svém příchodu do Drážďan byli ochotni se podrobiti.

****) Saský st. archiv. Stavové Kladští kurfiřtu Saskému dd. 13. ledna 1621.

†) Tamtéž. Prohlášení kurfiřta pro Kladské dd. 7. února 1621.

ského přijato; jen z daně požadované mělo se co možná nejvíce strhnouti. Hejtman zemský nemohl ničeho učiniti proti tomuto jednohlasnému snešení, ale prohlásil, že se císaři dříve nepodrobí, dokud nebude sprostěn přísahy, kterou byl Bedřichovi složil co kníže a vrchní hejtman zemský.*) Ostatní stavby netísnily podobné rozpaky, projevilí naději, že Bedřich sám rozváže povinnost jejich, až se dozví, že se ucházeli u kurfiřta Saského, aby byl opět dosazen do svých zemí. Konečně však stavové změnili předece svůj úmysl a chtěli také k Bedřichovi slušně se zachovati a tak mu sněm zaslal psaní, v němž stavové žádali, aby byli sprostěni své povinnosti.***) Bedřich žádosti té nevyhověl a až do smrti své nazýval se králem Českým, ačkoliv k tomu neměl dostatečného práva, jelikož byl nejen vypuzen ze zemí českých, nýbrž také od stavů zemí těch opuštěn. Markrabě Krňovský zvědév o usnešení sněmu káral jej co nejrozhodněji, avšak hlas jeho neměl v Slezsku více dřívější důležitosti.***)

Téhož dne, kdy sněm odřekl věrnost bývalému králi, zaslal také kurfiřtu Saskému psaní, jímž projevil se ochotným přijmouti podmínky od něho nabízené, pakli by vyslanci v Drážďanech meškající nějaké změny nezpůsobili.†) Vyjednávalo se tedy opět mezi vyslanci slezskými a saskými tajnými radami a již za den nebo dva dni mohli radové zvěstovati pánu svému, že se stalo dorozumění až na jeden kus a sice strany peněz, jelikož Slezané chtěli místo 500.000 jen 100.000 zlatých zaplatiti.††) Také v tomto ohledu stalo se konečně dohodnutí takové, že vyslanci zavázali se jménem stavů zaplatit do roka 300.000 zlatých ve třech lhůtách a že kurfiřt s nabídnutím tímto se uspokojil. Strany vojska sloužícího stavům slezským ujednáno, že stavové měli podržet 1000 jezdců a 3000 mužů pěchoty k udržení pořádku, kteréhož však

*) Palm: Acta publica. Sněm slezský 1.—11. únor 1621.

***) Saský st. archiv. Knížata a stavové slezští Bedřichovi 13. února 1621.

****) Mnich. st. arch. Markrabě Krňovský knížeti Minsterberskému 16. února 1621.

†) Saský st. arch. Knížata a stavové slezští kurfiřtu Saskému dd. 13. ún. 1621.

††) Tamtéž. Tajní radové kurfiřtu Saskému dd. 9./19. února 1621.

směli užívatí jen v službě císaře, všechen ostatní lid ozbrojený, jmenovitě v Lužici a hrabství Kladském ležící měli rozpustiti. Konfederace se zeměmi českými a s Uhrami prohlášena za zrušenou a dotýčné listiny odevzdány kurfiřtovi. Za to zavázal se tento slavnostním způsobem na konci vyjednávání, že Slezanům slíbené podmínky budou dodržány, že všickni přijati budou na milost a že jejich víru augšpurskou bude chrániti a obhajovati proti všem útokům. Markrabě Krňovský byl výslovně vymíněn z odpuštění, jelikož naň byla zatím kletba uvalena, neměla se však také vztahovati na Jana Kristiana, knížete Lehnického, jelikož se nepodrobil bez výmíňky. Povolena mu lhůta šestinedělní, do které se měl určitě prohlásiti. O všech závazcích Slezanů a o slibech kurfiřta sepsána listina a podepsána od Jana Jiřího a vyslanců slezských.*) Znána je v dějinách také pode jménem akordu. Prohlášeno v ní výslovně, že stavové slezští císaře co svého „pravého, zvoleného, korunovaného a pomazaného krále, pána a vrchního knížete v Slezích zase přijali.“ Výraz „zvolený“ král byl patrně k naléhání vyslanců slezských pojat do listiny a byl připuštěn od saských tajných radů z tajného nepřátelství proti císařským dědičným nárokům.

Když kníže Jan Kristian zvěděl, že je vymíněn z odpuštění, ulekl se nemálo a zaslal do Drážďan osvědčení, v němž tvrdil, že se od druhých stavů nechtěl oddělití a že je ochoten jako oni se podrobiti. Nečekal, až jej falckrabě sprostí přísahy, nýbrž oznámiv mu, že do Drážďan zaslal své podrobení, doložil, že od něho upouští jen s největším žalem a že je ochoten knížectví své za něj nasadití. Nebyla to pouhá slova, kterými by Jan Kristian chtěl zakrýti své odpadnutí, neboť brzy na to zamítl odpuštění a přidal se zase k falckraběti.***) Ale prozatím prohlášení jeho do Drážďan zasláné mělo ten následek, že odpuštění také na něj se vztahovalo.***)

---

*) Saský st. archiv. Listiny vydané stavům slezským od kurfiřta Saského dd. 18./28. února 1621.

***) Tamtéž. Knížata a stavové slezští kurfiřtu Saskému 25. února 1621. — Tamtéž. Jan Kristian Lehnický kurfiřtu Falckému 27. února 1621. — Tamtéž. Slavné osvědčení kurfiřta Saského dd. 18./28. února 1621.

****) Tamtéž. Kurfiřt Saský stavům slezským 15./25. března 1621.

Ferdinand obdržev zprávu, že stavové slezští osvědčili ochotu k vyjednávání, přál si jako dříve strany Lužice, aby kurfiřt k žádným slibům se nevolil, nýbrž stavy pobádal k novému holdování, ano požadoval, aby kurfiřt neslibil všeobecného odpuštění, nýbrž císaři vyhradil rozhodnutí o hrdle a majetku náčelníků slezských. *) Ve Vídni chtěli mítí náhradu nejen za utrpenou škodu, nýbrž chtěli také zprávu v Slezích tak jako v Čechách po své vůli zříditi a ústavu přeměnití.

Kdyby byl kurfiřt vyhověl přání tomuto, byly by Slezsko stihly nejméně takové útrapy, jako Rakousy a Moravu, ale kurfiřt hodlal v Slezích hráti tutěž úlohu jako v Lužici a odvolával se proto na plnomocenství od císaře mu propůjčené, podle něhož mohl přijmouti na milost každého, kdo ohlásí své podrobení; kurfiřt vůbec nechtěl činiti rozdlu mezi většími nebo menšími provinilci a taktéž nechtěl politické a náboženské svobody v zemi dáti v šanc libovůli císaře. Ve Vídni mysleli, že sklamání jsou mírností Jana Jiřího, poněvadž byl jen v tom případě zplnomocněn k všeobecnému odpuštění a pojištění svobod zemských, kdyby se stavové dobrovolně poddali, kdežto o dobrovolném poddání po bitvě Bělohorské nemohlo býti více řeči. Usnešeno tedy požádat kurfiřta znovu za splnění přání císařského a k podporování žádosti této chtěli vypravit do Drážďan bratra císařova, arciknížete Karla a často již jmenovaného Karla Hanibala z Donína.**)

Psaní císařské došlo do Drážďan dne 27. února, tedy den před tím, než-li 1621 akord byl podepsán, a exemplář jeho stavům slezským odevzdán. Jelikož ale kurfiřt nechtěl ničeho věděti o přísnosti požadované, odpověděl na psaní Ferdinandovo v ten smysl, že v akordu ujednaném nemohl učiniti žádné změny, poněvadž byl již dne 25. února uzavřen.***)

Je snad pravda, že vyjednávání bylo toho dne ukončeno, ale podepsán akord nebyl a změna podle přání císařova byla vždy ještě možná. Druhým psaním kurfiřt žádal císaře za potvrzení akordu, vykládaje obsírně důvody, z kterých mírně nakládá 2. břez. 1621

*) Saský st. archiv. Ferdinand kurfiřtu Saskému dd. 11. února 1621.

**) Tamtéž. Ferdinand kurfiřtu Saskému 20. února 1621.

***) Tamtéž. Jan Jiří Ferdinandovi 19. února / 1. března 1621.

se Slezany a které záležely hlavně v tom, že jich nechtěl dohnat k zoufalství a zemi další válkou vydati v šanc spustošení.*)

Když ve Vídni obdrželi zprávu o uzavření akordu a seznali doslovné jeho znění, shledali, že kurfiřt napomenutí císařskému nejen žádné váhy nepřikládal, nýbrž že se odhodlal také k jednotlivým ústupkům, jež kryly v sobě velká nebezpečnoství do budoucnosti. Bylo to zajisté povážlivé, pakli kurfiřt se učinil ručitelem akordu a stavy v hájení jich svobod náboženských slíbil ochraňovati, pakli dále uznal volební právo stavovské a stavům dovolil, aby vlastní vojsko vydržovali. Ve Vídni tedy nemeškali vypravit ustanovené poselství a zvláštním přípisem ke kurfiřtovi vytkli články akordu, které císař nechtěl schváliti a o nichž požadoval výklad a nové dohodnutí. Z článků, jichž císař neschvaloval, zaujímal přední místo ten, kde se mluví o „zvoleném“ králi. V přípise se pravilo, že povstání v Čechách mělo své kořeny v tom, že země si osobovala volební svobodu, ale té že po právu nikdy neměla; že by připuštěním slova „zvolený“ byly novým zmatkům otevřeny dvěře do kořán. Strany potvrzení majestátu prohlásil císař, že jej povolí jen pro vyznání augšpurské a vyznání kalvinského že nebude trpěti. Strany vydržování 1000 jezdců a 3000 mužů pěchoty, což bylo stavům povoleno k udržování pořádku, poznamenal císař, že svolí k tomu jen tentokráte, ale příště že jen jemu má příslušet právo, lid vojenský najímati a vydržovati.**)

— První a třetí námitka byla odůvodněna, neboť jen tehdy mohla se v Slezích vyvinouti řádná správa, kdyby jim bylo vyhověno. Také se dá vysvětliti, že učiněna byla druhá námitka, neboť je pochopitelné, že Ferdinand nechtěl trpěti kalvinianů, kteří jej zarputile pronásledovali.

Hanibal z Donína měl, přibudá do Drážďan, nejen přemlouvat kurfiřta ve smyslu těchto námitek, nýbrž měl také od něho požadovati, aby mu Slezané vydali privilej, které nabyli r. 1609. Dána byla od císaře Rudolfa II. a týkala se hodnosti vrchního hejtmana, která před tím příslušela biskupu Vratislavskému, ale

*) Tamtéž. Kurfiřt Saský Ferdinandovi 20. února / 2. března 1621.

**) Tamtéž. Ferdinand kurfiřtu Saskému 15. března 1621.

podle této výsady mohla býti zastávána jen od knížete světského. Císař chtěl nejen odčiniti tehdejší sesazení bratra svého, nýbrž důležité toto místo uděliti trvale katolíkovi i požadoval proto, aby výsada byla zrušena.*) Také arcikníže Karel přijel za zvláštní záležitostí do Drážďan. Měl vymoci souhlas Jana Jiřího k svolání kurfiřtů k sjezdu, na němž císař chtěl kurfiřtství falcké uděliti knížeti Bavorskému; a proto měl arcikníže přezvědět, co kurfiřt Saský soudí o kletbě na falckraběte a zdali by mohl býti získán pro přenešení hodnosti kurfiřtské na knížete Bavorského.

Všecky tyto požadavky nesetkaly se v Drážďanech s velkou ochotností. Kurfiřt nemile to nesl, že se hýbá jeho akordem a zastával se článku za článkem. Že mluvil v něm o „zvoleném“ králi, tím že se nechtěl nijakž míchat do této sporné otázky a k té nebo oné straně se přidati, což tím osvědčil, že zároveň přiměl stavy slezské k uznání panovnických práv Ferdinandových způsobem, jako se stalo roku 1617 za povýšení Ferdinanda na trůn český. Pakli se povýšení stalo tehdáž na základě dědičného práva, že je to na prospěch Ferdinanda a že se nepotřebuje pozastavovati nad výrazem „zvolený“. Ferdinand projevil obavu, že by Slezané mohli si v budoucnosti osobovati právo k najímání vojska: na to kurfiřt nedal jasné odpovědi, nýbrž poznamenal jen, že vojsko od Slezanů vydržované určeno je výslovně k hájení země a práv císaře. O tom, jak by měl býti vykládán slezský majestát, nepouštěl se kurfiřt do žádného sporu a požadoval na konci, aby císař potvrdil akord bez dalšího obmezení, poněvadž kurfiřt dal při tom v zástavu své čestné slovo.***) Kurfiřt dal také podobnou odpověď arciknížeti na jeho zvláštní požadavek. Byl sice ochoten dostavit se na sjezd kurfiřtů, až mu císař oznámí čas a místo k tomu, ale kletbu na falckraběte neschvaloval, nýbrž prohlásil, že musí o tom dříve seznati dobré zdání sprátcených kurfiřtů a knížat.***) Jakou odpověď kurfiřt dal Hanibalovi z Donína strany vrchního hejtmanství, není známo,

*) Saský st. archiv. Prohlášení Haníbala z Donína 21./31. března 1621.

***) Tamtéž. Kurfiřt Saský Ferdinandovi II. dd. 24. bř. / 3. dubna 1621.

***) Tamtéž. Odpověď kurfiřta Saského arciknížeti Karlovi dd. 24. bř. / 3. dubna 1621.

ale jelikož císař o několik dní později potvrdil privilej Rudolfa II., kurfiřt zajisté požadavek císařův zamítl.

Jakkoli Ferdinand měl závažné důvody pro některé své požadavky, nedostávalo se mu předce odhodlanosti, aby na nich setrval, a proto potvrdil akord celý a nezměněný, když kurfiřt požadavky jeho zamítl. Kromě toho potvrdil celou řadu výslovně uvedených privilegií a uspokojil způsobem tímto každé přání, jaké Slezané slušně mohli projevit. Každý v Slezsku mohl bez překážky užívati svého majetku a jen jediný markrabě Krňovský měl býti z toho vyňat.*)

Kurfiřt snažil se nyní odstraniti všecky překážky, které se stavěly v cestu obnovení panství císařova, jmenoval Jiřiho Rudolfa knížete z Lehnice vrchním hejtmanem místo knížete Jana Kristiana, jenž se vzdal toho místa a napomenul stavy k rychlému rozpuštění vojska přes počet akordem ustanovený.***) Císař schválil jmenování knížete Jiřiho Rudolfa.***) Stavové slezští, kteří se zatím shromáždili ve Vratislavi, spokojili se s akordem a děkovali kurfiřtovi za přátelství, při vyjednávání jim prokázané.†) Za několik dní vypravili poselství ke kurfiřtovi, aby od něho přijalo císařské potvrzení akordu a zároveň mu odevzdalo originalie listin konfederálních. Kurfiřt přijav tyto listiny, dal pečeti utrhnouti a vrátil listiny, které se takto staly neplatnými, slezským vyslancům Adamovi ze Stangu a dru Rosovi.††) Potvrzení akordu však jim nevydal, poněvadž Slezané vojsko své nesnížili ještě na počet akordem ustanovený, nýbrž všecken dřívější zbrojný lid vydržovali. Dále kurfiřt požadoval, aby Slezané vypravili poselství k císaři, aby arciknížete Karla co biskupa Vratislavského přijali za vrchního hejtmana a aby se vzdali výsady od Rudolfa II. jim udělené. Kurfiřt tedy naklonil se zatím přání císařovu a snažil se přiměti

*) Saský st. archiv. Ferdinand II. kurfiřtu Saskému dd. 17. dubna. — Tamtéž. Císařské potvrzení akordu.

***) Tamtéž. Kurfiřt Saský stavům slezským 25. bř. / 4. dubna 1621. — Tamtéž. Kurfiřt Saský Jiřimu Rudolfovi z Lehnice dd. 15./25. dubna 1621.

****) Palm: Acta publica 1621, 151.

†) Palm na u. m. Str. 152.

††) Zpráva o tom v saském st. archivu 9187/II. fol. 149.

Slezany, aby se vzdali práva, na které ještě před měsícem nechtěl sáhnouti. Vyslanci nemlčeli k požadavkům Jana Jiřiho. O vrchním hejtmánství nechtěli vyjednávatí,*) poněvadž nejsou dostatečně splnomocněni a strany rozpuštění přespočetního vojska prohlásili, že při nejlepší vůli požadavku tomu nemohou vyhověti, jelikož by vojsku, které se má propustit, museli vyplatit 700.000 tolarů zadržalého žoldu, kterýchž peněz nyní nemají.***) V Drážďanech uznali sice tuto námitku, ale ne tou měrou, aby byli vydali potvrzení císařovo a tak museli vyslanci v ohledu tom vrátit se domů s nepřízenou.

Nebyla to však zlomyslná umíněnost u kurfiřta, pakli Slezanům přes patrnou jich chudobu nevydal požadovanou listinu, neboť poměry nebyly tou dobou podle toho, aby se mohlo bezpečně počítati na trvalý mír, a kdo mohl za to ručiti, že Slezané neužijou opět vojska svého v boji proti císaři, kdyby jim kynul dobrý výsledek? Strana císařská musela na to pomýšlet již napřed odnít jim prostředky a kurfiřt Saský hájil jen prospěchu knížete, k němuž se přidal, pakli tvrdošíjně naléhal na rychlé rozpuštění vojska přespočetního.

Od jara 1621 byla tedy autorita císařova uznávána od stavů všech zemí koruny české a od Rakušanů. Způsob, jakým Ferdinand užíval vítězství svého jmenovitě v Čechách a na Moravě, zavdával odpůrcům jeho příčinu k tisícovým stížnostem a výčitkám a ospravedlňovali tím své další útoky. Odůvodnění toto bylo však jen zámiňkou, neboť nenávisť proti katolíkům, rozhořčení z porážky a mňjení vybájené velikosti měly u nich ještě r. 1621 takový účinek, že by se byli, i kdyby byl císař mírně jednal, nespokojili s podřízeným postavením, nýbrž prostředky a cesty vyhledávali, aby císaři ztrpčili jeho vítězství. Vzájemné vášně měly se brzy potíratí na rozsáhlejším jevišti nežli bylo posavadní.

---

*) Tamtéž. Protokol konferenční o vyjednávání saských tajných radů se slezskými vyslanci dd. 17./27. května 1621.

***) Saský st. archiv. Prohlášení saských vyslanců Stanga a dra Rosy dd. 17./27. května 1621.

PŘÍLOHY.

A.

Následující dopisy podávají zprávu o povstání sedlském v Chlumci proti panu Václavovi Vchynskému z Vchynic.

1. Nejvyšší úředníci čeští píší Chlumeckým, aby se až do příchodu ařizených komisařův o zachování příměří mezi Václavem Vchynským a obléhajícím jej lidem přičinili, hrad Chlumecký střežili, a toliko potravu tam vpouštěli. 1620, 9. Julii v Praze. Archiv česk. místodrž. Koncept.

Opatrní Chlumečtí, přátelé milí!

Jaké jest se těchto dnův a z jakých příčin lidu obecného pozdvížení na panství Chlumeckém stalo, tomu sme z jedného i druhého psaní Vašeho vyrozuměli.

Což přednesše my J. M. K. ráčí J. M. nad tím, že se v té věci tak mírně a pokojně chováte, lid ten od zhouby a těžších excessů, též v respektu J. M. K. povinném zdržujete, milostivé zalíbení jmíti, nic méně také nad tím, co jest se tu z jedné i z druhé strany zběhlo a posavad děje, těžkou mysl nésti.

Kteréžto z obojí strany předsevzetí aby dáleji v horší nepřícházelo, jsou od J. M. K. jistí páni komisaři, kteříž k Vám sjetí a na místě J. M. ty věci k nápravě a přetržení přivéstí mají nařízení: však že se tak na rychlo shledati a na cestu vypraviti nemohou.

Protož k Vám tohoto komorního kurýra schválně vysílajíce, jmenem à na místě J. M. K. P. N. M. poroučíme Vám, abyste,

II

očekávající na dotčené J. M. K. pány komisaře s náležitou uctivostí, mezitím k tomu se skutečně přičinili, aby z jedné i z druhé strany štilštand aneb příměří pokojně zachováno bylo, dle většiny toho lidu, zvláště cizopanští, k svým pracem a živnostkám domů se obrátili, při nich zůstávali a Vy s obcí Vaší a s Žiželickými, pokudž to sami obsáhnouti moci budete, pakli nebudete, s některými nejbližšími rychtami „paszy“ okolo zámku, tak aby z něho žádný vyniknouti a se ztratiti, ani do něho se dostatí nemohl, osaditi a opatrovati hleděli.

Co se profiantův a viktualí do zámku dodávání dotejče, poněvadž tam nemalý počet lidu nevinného, jako též vězňové z prostředku Vašeho zůstávají, aby v tom nedostatku netrpěli, nepomíjejte jim i jiným všechněm toho spotřebu propouštěti, nepochybující o Vás, nežli že se v tom věrně a poslušně zachováte a další příčinu dáte, aby to J. M. K. Vám budoucně milostí svou královskou vzpomínati ráčil.

Dán na h(radě) P(ražském) ve čtvrtek po památce S^{ych} mistra Jana z Husince a mistra Jeronyma mučedlníkův božích, léta 1620.

2. Komisaři na panství Chlumecké vyslaní podávají králi Bedřichovi zprávu o tom, jak a pokud lid proti Václavovi Vchynskému povstalý upokojiti a jak jej k složení zbraní přemluvití hleděli. Ale poněvadž se toho učiniti zdráhá, oni však dostatečných prostředků k donucení ho nemají, prosí o další v tom nařízení, připomínající zároveň, že již od Pardubic některá hrubší děla očekávají.
1620 12. Julii, v Chlumci. Archiv česk. místodrž.

*Nejjasnější a nejnepřemožitelnější krdli a pane,
pane náš nejmilostivější!*

Jakož ste nás na panství Chlumecké s jistou instrukcí za komisaře k spokojení lidí poddaných i odjinud z rozličných míst cizopanských i svobodných okolo zámku Chlumeckého příčinou pana Václava ze Vchynic přísnosti a křivdy týmž lidem činěných, nic méně i za příčinou odnětí zbraní a vartování téhož pána Václava ze Vchynic i s čeládkou jeho a přijetí pokladův zlatých a stříbrných, tu na zámek Chlumec i od paní manželky pána Maksimiliana z Lichtenštejna z markrabství Moravského přivezených naříditi rá-

čili: — Tak sme se poslušně zachovali a na Chlumeck v den nám uložený sobotní jminulý všickni společně přijeli a hned v týž den sobotní bez odkladův zprávy rozličné od mnohých a hodnověrné o příčině téhož pozdvížení i o tom, jaké pohružky pálením činí i preparaci k defendírování válečném v zámku týž pán Václav Vchynský se strojí, vzavše, nepominuli sme ihned z bedlivého uvážení témuž Václavovi ze Vchynic příčiny naší komissí, kterouž sme při začátku jinák dflu vejpis V. K. M^u poručení a jiných hlavnějších artikulův k budoucímu jednání a řízení (v tajnosti zanechajíc) po několika osobách stavu rytířského odeslati, jakž toho příležitost V. K. M^u přípis odsíláme. — Na takové odeslání zase nám od téhož pána Václava Vchynského odpověď oustní dána byla, že takové zbraně chce od sebe odevzdati i ty lidi, kteréž v vězení měl, propustiti. Proti čemuž ihned dožádali sme se poctivých lidí stavu rytířského, že sou mezi lid shromážděný za město vyšli a jim oznámili, aby ti lidé cizopanští jeden každý pokojně zase se domů navrátili. Na to jim i pět sudů piva vydáno bylo. — Lidé pak poddaní aby se ve všem pokojně chovali a žádné příčiny nedávali, jim sme poručili. — Což se tak a né jinák chovají. Mezi tím též lidé cizopanští od zámku odjíti nechtěli, dokavadž ti lidé, od pána Václava ze Vchynic zjmaní a vězením těžce trápení propuštění nebudou. — Opět dále pro zachování dalšího pokoje k pánu Václavovi ze Vchynic jsme z prostředku našeho osoby dvě s některými poctivými stavu rytířského osobami vypravili, aby ty lidi propustil a zbraně, kteréž sme z zámku vyzdvíhnouti, na rathauze složití oumyslu byli, od sebe odvedl. — Na jejichžto mnohá přednášení, ty lidi od týhodne vězením a hladem zbízené, jichž bylo dvaceti a jedna osoba, z vězení propustil. — Však aby měl zbraně odvésti a ven z zámku, pokudž i ten všecken lid pozůstávající pryč od zámku vybyt nebude, dáti vyvésti, toho že učiniti do přemožení hrdla svého nemůže (v tom se ohlásil). — Než k tomu přistupoval, že je chce do jistého místa v zámku, však když všecken lid, mimo již prvé cizý lid, skrze mírný prostředky od nás k ním učiněný, vybytý, tolikéž rozpuštěn bude, složití. I poznávajíc my pak to, že by jedna věc byla, jako by jich nikdá neskládal, ze všech odpovědí, správ a všech circumstantí, kdybychom další artikulé témuž pánu

Václavovi ze Vchynic strany jeho osoby, též osoby paní manželky pána Maksimiliana z Lichtenštejna přednášeti jměli, že by to do konce žádné platnosti při něm neneslo; kterážto obojí věc s velikou mocí a odporem silným a krveprolitím by jíti musela; zvlášť jisté zprávy o tom vzavše, že ve dne v noci k odporování vší mocí neustále se strojí a při tom nemalá suma kusův střelby na zámku i lidu branného do čtyřidceti osob, kromě pacholat, těm zletilým ručnice a prachy, také pacholatům rozdal, jakž spraveni sme, má, kterážto střelba od pánův komisařův při postupování jemu toho panství po druhé, an měla na Pardubice dovežena býti od pánův komisařův zanechána byla. — Též sme toho považovali se vší pilností a rozvážlivostí, že ti i jiní artikulové né jinak, nežli mocí dosažení a vyřízení býti musejí; proti tomu lidé poddaní někteří s dosti málo ručnicemi a jiní s palicemi, holemi, vidlami a téměř jako nazí zůstávají, nevěda, jak dále k té věci přikročiti a nemaje žádné dokonalé, vejslovné o tom od V. K. M^u instrukcí vydané: Z té příčiny V. K. M^u vyslaného i s dalším posledním vyřízením odešleme.

Třetí, aby ven z země týž pán Václav Chýnský mezi nepřítelé se nedostal a dále z jiných všelijakých příčin k V. K. M^u nejschválně odsíláme, aby V. K. M. toho k uvážení svým radám, jakžby ta věc nejspíše a nejlépe opatřena býti mohla, k uvážení podati ráčila. — Jakož pak pro některý kus velké střelby z Pardubic k té potřebě přivezení býti, pro kterouž již této chvíle, aby dnes na noc s ní zde na Chlumci za jisto byli, posíláme a poněvadž před námi komisaři, kteříž sme k němu až na most šli a jakž nejvyšší potřeba ukázala, aby poslušnost a poddanost V. K. M^u zachoval, zbraně složil, nás do zámku pustil, dáleš milostivé vůle V. K. M^u vyrozuměl, pánu bohu zřejmě přísahu učinil, že dokud ostatní pozůstávající lid domácí propuštěn nebude, zbraní z zámku nevydá, že se brániti a hrdlo své, nežli k tomu přistoupí, ztratiti chce. Tu „plháky“, vohnivými „fflastry“ a jinými nástroji nabíti dal a město vypáliti chce, před velikým počtem lidu se prohlásil, jakož pak tuto noc kněze toho pachole, s páně Chýnským v zámku zůstávajícího, z zámku vyšlo, toho všeho pojišťuje. — Co pak dále vyřízeno bude, to V. K. M^u ponížene a poddaně dnem, nocí po

jednom komisaři v známost uvéstí nepomineme a tak V. K. M. v ochranu pána Boha poručena činíme.

Datum v městě Chlumci nad Cidlinou v neděli po památce mistra Jana z Husince, jináč 12. Julii léta 1620.

V. K. M^{ti}

věrní poddaní a komisaři
na panství Chlumecké nařízení.

3. Komisaři na panství Chlumecké nařízení podávají králi Bedřichovi zprávu o tom, kterak Václava ze Vchynic k složení zbraně přinutili a kterak se toto celé povstání lidu poddaného dalo; dále pak oznamují králi, že, poněvadž Václav Vchynský sobě přeje, by se pryč ze zámku Chlumeckého odebrati směl, pro tento případ manželka jeho, pak paní Kateřina, manželka Maximiliana z Lichtenštejna rukojemství své připověděly. Konečně dávají ještě zprávu o tom, kolik jmění u Kat. z Lichtenštejna shledali. 1620 13. Julii v Chlumci nad Cidlinou. Archiv českého místodrž.

*Nejjasnější a velíkomocný králi, pane, pane náš
nejmilostivější!*

Jakož jste nás za komisaře na panství Chlumecké za jistými příčinami vedle poručení V: K: M: nám učiněného naříditi ráčili, co jest tak od nás dále vyřízeno bylo, o tom sme V: K: M: předešlé naší relací učinili i jak bychom se dále zachovati měli, za další naučení V: K: M: žádali, že pak v tom čase, prvé nežli sme toho nařízení dočekali, jiné věci prošly a ty věci skrze prostředky od nás k tomu obrané k vyřízení přišly, o tom V: K: M: naši další tuto relací níže psanou činíme. — Když sme z mnohých zpráv jistých a pravdivých tomu vyrozuměli, že pán pan Václav ze Vchynic k tomu, což nám v poručení poručeno bylo k vyřízení přistoupiti nechce, anóbrž do přemožení svého, pokudž tejj lid se na něj do zámku tržiti bude, v zámku se brániti míní a pálením města, jakž k tomu střelbu spravenou jměl, pohrůžky činil, rozpůstivše lid tu přespolní, shromážděný od mnoha mil, neviděli sme jaké jiné rady v tom vzítí, an domácí lid v dosti malém počtu ručnicemi k var-
tám opatření, jak osoby jeho, tak i zámku, před rukami bylo, poslali sme psaní hejtmanu Poděbradskému a Pardubskému, aby nás

VI

lidem k té potřebě, prvé nežliby se skrze nějaký praktiky rozličné nějaký lid na pomoc na zámek Chlumecký dostal, fedrovali. Což sou obadva páni hejtmané v tom povolně se nadjíti dali a nám na Chlumecký pán hejtman Poděbradský 100 pěchoty a pán hejtman Pardubský 300 pěchoty se 4 kusy, kdeří předešlé z zámku Chlumeckého odvezeny na Pardubice roku jminulého, odeslali a k vyřízení té věci povinně nápomocní byli. Mezitím pánu Václavovi ze Vchýnic vedlé jeho žádosti celé poručení nám od V: K: M: vydané, vejpis sme po vzácných osobách stavu rytířského odeslali, kterýž vida lid z Pardubic a z Poděbrad shromážděný a municí vojenskou přivezenou, nám oznámil, že se chce tak a né jinak poslušně zachovati a tomu všemu, což tak poručení v sobě obsahuje, za dost učiniti. Kdež sme ihned do zámku Chlumeckého s lidem přítomným, osadíc dšlem větším na druhé straně příkopu vartu, vešli a to vše pánu ze Vchýnic v známost uvedli, kterýž všechny zbraně do „rystkhor“ i k obhajování založené a nabité, nic méně i zbraně svých služebníkův po strany složil a nám v moc uvedl, kromě jednoho vachmistra, kterýž má od V: K: M: patent, aby lidi najímal a ten pánu Vchýnskému vohnivý flastry a jiné věci dělal a jímati lidí z vesnic pomáhal, zbraň na ten čas zanechána a on v jistém místě i svým služebníkem vartou opatřen jest a coby se s ním dále činiti jmělo, jistého vyměření od V: K: M: očekávati budeme; i k tomu pán Vchýnský přistoupil, že se chce pokojně v zámku a pokojích svých chovati, nařízeného pána hejtmana Brandýského i vartu tu v zámku trpěti, nikam z zámku neodcházeti a další V: K: M: resolucí očekávati. Vedle toho svou vlastní zbraň od boku i jiné všechny zbraně do rystkhor pod krovky mezi jiné sněsti dal a pán Jan Ledecký z Granova je v své opatrování s dšlem pánův komisařův dlé V: K: M: přijal. Nic méně i v zámku opatřice sebe jistou a hodnou vartu zůstává a do dalšího V: K: M: nařízení zůstávati budou. — Jaká by pak příčina toho tak nebezpečného pozdvižení lidu domácího i přespolního byla, tomu sme vyrozuměli, že pán Václav ze Vchýnic v pondělí, den památný mistra Jana Husy a správu vzavše, že lidé poddaní v ten den sváteční společně se scházejí; za příčinou nějaké předešlé podané štízně své na něho suplikací, příjev mezi ně do vesnic, týchž

lidí nemálo, kterým přijítí mohl, zjímá, bil, vázati do řemenu a do vězení na zámek vsaditi dal, jakž správy v spisu od ouřadu Chlumeckého i jiných obcí a osob vzlaštích přfležitě sub *N* A. příložené ukazují. V tom po vesnicích k šturmu udeřeno bylo a to se sem tam několik mil rozhlásilo, tak že se větší počet lidí cizopanských nežli domácích k Chlumci pomalu, více pro loupež a drancování, když byl ten hlas puštěn a rozvolán, že urozená paní, paní Kateřina, manželka pána, pana Maksimiliana z Lichtenštejna, několik krát sto tisíc na Chlumeck přivezla, se shloučili a shrnuli. Jinší příčiny, ačkoliv mezi kněžími Chlumeckým a pána Vchýnského předtím o svátku mistra Jana Husy nějaké řeči prošly, však to vše bez vědomí o povolení pána Václava ze Vchýnic se stalo a o tom že žádné vědomosti, před tím dnem co kněz jeho mluvil faráři Chlumeckému, neměl, tomu sme, vyslejšchaje je dokonale, vyrozuměli, najítí sme nemohli. — O čemž, jakž to nebezpečné zbouření lidu bez krve prolití spokojeno od nás jest, V: K: M: tuto naši relací činíme, a poněvadž i pán Václav ze Vchýnic toho sobě nevinšuje a nežádá, aby tu na Chlumci na budoucí časy zůstávati s nebezpečenstvím hrdla svého měl, ráčíte V: K: M: s pány, s pany nejvyššími ouřednky a soudci zemskými v milosti ve povážení vzítí. Jakž by dále týž pán Václav ze Vchýnic v jiném panství a na místě toho panství Chlumeckého, aby se potomně co podobného a snad horšího nezběhlo, a neb jistá suma na vychování jemu do markrabství Moravského vydávána byla, aby své opatření jmíti mohl, žádá, neb i to se před V: K: M: nemůže tajiti, že paní, paní z Lichtenštejna za pána Václava Vchýnského statkem svým, tolikéž i paní, paní Vchýnská hrdlem i statkem svým, že pán pan Václav ze Vchýnic nikam jinám z markrabství Moravského, ani do Čech bez milostivého V: K: M: povolení jeti nechce, nýbrž tu v Moravě zůstávati budoucně oumyslu jest, dotčená paní, paní z Lichtenštejna před námi oustně zaň připověděla a paní paní manželka pána Vchýnského take slíbila a on podobně sám hrdlem i statkem svým slibuje, se ohlásili. Co se dotýče urozené paní, paní Kateřiny Lichtenštejnské, kderá tu v zámku Chlumci zůstává a své věci v 17. truhlách z markrabství Moravského pro nebezpečnost přivezti a složití dala, ta pověst o tom jest vzešla a

VIII

všbec rozhlášena byla, že by toho jmění několikrát sto tisíc být mělo, s nímž sme předně vedle V: K: M: skrze poručení od nás paní odeslaný jednali, aby touž sumu a poklad V: K: M: a pánům stavům království Českého na zjištění dostatečné zapůjčiti ráčila. Když pak s touž Kateřinou dále oustně o to rozmlouváno bylo, ta paní nás do pokoje, kde ty své věci složené měla, uvedla a pro vyrozumění a spatření dvě truhly těžké železné, zámky mnohými dobře opatřené, kterouž žádný jeden člověk pozdvihnouti nemohl, otevřítí dala i to vše nám, co v týchž dvouh truhlách složeno bylo, vykázala. I našlo se v týchž obouch truhlách železných, jakž cedulky podli z numerování jsou 65. pytlíkův větších i menších peněz, na větším díle na českých groších do 13.000 fl. míř: Na zlaté minci a stříbrné tolařích nic. — Více ukázala nám krabici v týchž truhlách zůstávající, v nichž bylo od ozdob ženských též „halsspanty“ dva, řetízkův, medají a jiných k tomu podobných věcí za některý tisíc. Více v též komoře bylo jejích truhel větších, menších do 17. Ty nebyly, že její M^u paní, paní od nich klíčů jmíti neráčí, otevřeny. Však paní správu svou činila, že v nich šaty, čalouny a jiné ozdoby ženské složeny sou. Bylii jest pak co jiného v týchž truhlách železných na jiné zlaté a stříbrné velké minci aneb nebylo, o tom my vědomostí žádné jmíti nemůžeme. Po spatření toho, co nám ukázáno bylo, paní Kateřiny Lichtenštejnské sme žádali, aby V: K: M: ku potřebě pilné království Českého touž sumu peněz proti jistému pojištění zapůjčila, v čemž jest se táž paní zakázala, přležitě její nám podané v spisu ohlášení V: K: M: přikládáme. A tak této vši relací konec činíce, V: K: M: se poroučíme a poddaně poručena činíme. A aby, jakž pán Václav ze Vchýnic odtud, tak i paní paní z Lichtenštejna tolikéž vybyti což nejdříveji možné byli, naše zdání poslušně a poddaně V: K: M: přednášíme a za brzkou resolucí (z jistých a slušných příčin) ve vši pokoře V: K: M: prosíme; A k ochraně pána boha všemohoucího V: K: M: poroučíme.

Datum v městě Chlumci nad Cidlinou v outerý 13. Julii leta 1620.

Vaší K: M: věrní poddaní
a komisaři na panství Chlumeckém nařízení.

Komisaři na panství Chlumecké nařízení omlouvají se králi, že pro ochuravění dvou komisařů, Jana staršího Dobřenského z Dobřenic a Mikuláše Klusáka, jakož i pro nedostatek lidu branného, nemohou tři osoby z prostředku svého k podání mu oustní zprávy vyslati a Kateřinu z Lichtenštejna i s věcmi jejími do Prahy přivesti a prosí, aby jim k podpoře jedna „korneta“ jezdců z Prahy poslána byla. Zároveň oznamují, že všelijaké osoby kradmo do zámku psaní vpraviti chtějí, jakož i králi Bedřichovi jedno takové psaní od paní Trčkové posílají. — Též připomínají nejistotu cest pro toulání se všelijaké sběře. 1620, 16. Julii, v Chlumci. Arch. místodrž. česk.

*Nejjasnější a nejnepřemožitelnější krdlí a pane,
pane náš nejmilostivější!*

Jaké jest Vaše Královská Milost nám komisařům milostivé poručení učiniti ráčila, abychom z prostředku svého tři osoby k Vaší Král. Milosti na hrad Pražský, kteří by Vaší Král. Milosti, co se při též komisí naší posavád zběhlo i s paní manželkou Maksimiliana z Lichtenštejna a těmi všemi věcmi, které sme tam v truhlách našli, vezmouc s sebou, pro bezpečnost jistý počet lidu vypravili, na hrad Pražský přivezli, a o tom všem dokonalou zprávu učinili, což bychom věrně poslušně a poddaně tak se zachovati chtěli: — Však V. K. M^u ponížene a poddaně oznamujeme, že pán Jan starší Dobřenský z Dobřenic, přední komisař a pán Mikuláš Klusák pro nedostatek zdraví svého včerejšího dne na statečky své poodjeli a dá Pán Bůh zejtřejšího dne se zase mezi nás najíti dáti mají a my toliko čtyry osoby tu v městě Chlumci zuostáváme, tak, kdybychom tři osoby odjeti jměly, toliko já sám hejtman Brandejský při zámku a městě Chlumci při vartování pána Václava ze Vchýnic i jiný čeledí jeho bych zuostával. Mně by pak nemajíc k tomu dostatečných a zkušených oficírův ku pomoci své ke všem vartám, poněvadž toho vysoce a duležitá potřeba ukazuje, dostáčovati a dohlížeti možné nebylo; nebo jak pána Václava ze Vchýnic a z Tetova, tak paní z Lichtenštejnu a jiné všelijaké služebnky jeho a čeládku dostatečnou a silnou vartou, aby nám žádnéj nijakž z zámku vyniknouti nemohl, jsme opatřiti dali a sami v noci všickni čtyři společně na zámku zuostáváme, varty, rundy procházíme, opatřujeme a vedle naší nejvyšší možnosti na to pozor dáváme, tak abychom V. K. M^u milostivé poručení s pomocí boží za dosti uči-

niti mohli, jsouce my vždycky V. K. M^u věrní poddaní až do přemožení svého hotově což nejmožnějšího poddaně se chovati.

A poněvadž sme V. K. M^u svou poníženou a poddanou druhou relací sepsali, ji včerejšího dne dvě hodiny přede dnem po Václavovi Kolidiusovi, jednom komisaři z prostředku našeho, a kterouž včerejšího dne k večerou na hradě Pražském býti a V. K. M^u dodatí jměl, nic méně s správami všelijakými dle instrukcí našich a jistých artikulův sepsaných, což by dále oustně V. K. M^u přednáseti jměl a jeho pána Václava ze Vchýnic omluvou nám komisařům učiněnou V. K. M^u odeslali, z kteréž to náš relací V. K. M. milostivě vyrozuměti ráčí a od V. K. M^u na milostivou resoluci, kterak bychom se dále k témuž pánu Václavovi ze Vchýnic zachovati jměli, očekávati budeme, a téhož Václava Kolidiusa s některou přední osobou co nejdříve že zase mezi nás V. K. M. vypraviti milostivě poručiti ráčíte.

Co se pak dotejče paní manželky Maksimiliana z Lichtenštejna a těch všech věcí, které sme v truhlách našli, abychom to vše vezmouc s sebou pro bezpečnost na cestě jistej počet lidu na hrad Pražský po třech osobách z nás komisařův odeslati a přivésti dali, což bychom poslušně a podanně vykonati chtěli; — Ale poněvadž malej počet lidu před rukami jmáme, jeho k vartám potřebujeme, ano často se obávati jest, aby se nějaká příhoda pro praktiky všelijaké nepřitrefila; pročež V. K. M^u poníženě, poslušně a poddaně prosíme, že jednu „kornetu“ rejtharův buď z starého aneb z nového města Pražského pro lepší bezpečnost na cestě, nebo se ještě po cestách všelijaká mnohá zběr zdržuje, sem do města Chlumce k odvezení těch věcí i také pro vození paní z Lichtenštejnový i koho V. K. M. dále tolikéž při tom vyzdvihnouti, pro mnohé příčiny a od města odsud vyslati milostivě poručiti ráčíte.

Těž před V. K. M^u poníženě a poddaně netajíme, že za častý všelijaká psaní procházejí a rádi by je jemu dodatí chtěli, však spatříc, že možné není, zase v tajnosti, né jako poslové, nežli chytrosti svými se domů navracují, jakož i příležitě V. K. M^u jedno psaní zpečetěné od J. M. paní, paní Trčkové, kderéhož jemu posel dodatí jměl, odsíláme, což v sobě obsahuje, z něhož milostivě, jsouc neotevřeně, Jeho milost Královská vyrozuměti ráčí. A dále V. K.

Mst ve všem k milostivému a brzkému nařízení poručena činíme. S tím ochrana pána boha všemohoucího ráč V. K. Mst ve všem přítomna býti. Datum v městě Chlumci ve čtvrtek po památce rozslání 12 apoštolův páně v hodin 16 na orloji českém, léta 1620.

V. K. Mst

věrní a poslušní poddaní

N. N. N. od V. K. Mst nařízení komisaři
na Chlumci zostávající.

B.

Následující dva listy, pocházející z pera pana Jaroslava z Martinic, klademe na úkaz, jakým způsobem sobě nejčelnější hlavy strany katolické v té době dopisovaly. Jazyk latinský s českým zápasí o přednost, následek to tehdejšího katolického vychování.

1. Jaroslav z Martinic Zdenkovi Vojtěchovi z Lobkovic, nejv. kancléři království Českého: přeje brzké vítězství zbraním císařským a prosí, by se za prvorozeného syna jeho přimluvil u císaře, aby s potřebným nákladem mohl býti vypraven do Löwenu na učení právnické. 1620 |6| Mai. (Pasov.) Orig. v archivu Roudnickém B/214.

Službu svou povolnou s vinšováním od Pána Boha zdraví, štěstí a všeho duchovního i tělesného potěšení Vaší milosti vzkazuji. Urozený pane, pane ujče a švakře mŕj nejmilejší a laskavý! Psaní Vaší Mst 29. Aprilis dané sem přijal a rád porozuměl o těch patentích, faxit Deus, ut Sua Caes. Regiaque Majestas in Dei, ecclesiae sanctae, propria sua totiusque serenissimae domus Austriacae justissima causa resolute pergat procedere, superbos rebelles fortiter debellare, fideles et obedientes amare et promovere atque sic animose (cuius secundum opera eius et merita bonam vel malam mercedem ac praemium pro aequitate reddendo, nec ulli reo nimium fidendo et parcendo) hoc bellum ad optatum finem perducere et gloriosum de cunctis hostibus suis victoriae triumphum

reportare valeat, tak abychme se vedle J. M. C⁶, krále a pana našeho nejmilostivějšího i my všickni věrní Buohdá do naší spásitělně napravené a reformované vlasti milé ad propria ve zdraví šťastně navrátili a tam již pokojně Pánu Bohu a J. M. C⁶ sloužíce věk svůj ostatní dobře strávití mohli. Amen.

Litteras D^{is} Vestrae Ill^{mae} omnes quam primum advenit posta heri, mox famulus meus ex mandato meo diligenter advertens (facile est enim advertere, cum juxta postariam domum habitem) a magistro postae accepit, mihique attulit apertoque plico ego, sine mora etiam iis, ad quos pertinebant, mittens, singulis singulas distribui curavi. Domino Paulo Michnæ hodie quoque Budvitium transmitto, nescio tamen, an ibi, vel Crumlovii, vel ut aliqui hic dicere volunt, Cremsii, aut Viennæ nunc moretur; ubicunque tandem fuerit, eae litteræ ipsi ex uno ad alterum mitti debent locum.

Jeho Mist pan purkrabě i pan sudí nejvyšší (juxta meam prophetiam, jam ante duas septimanas (id quod et prius forte in mente habebant et occultabant) se nusquam ituros, publice declararunt, tak že se tu Vaší M^{ti} není co contrarium obávati. Manželka má nejmilejší Vaší M^{ti} své stálé modlitby a spolu se mnou Vaší milostiný Její M^{ti} paní manželce povolné služby se vším upřímným vinšem vzkazuje. Primogenitum meum singulariter Ill^{ae} Dⁱ V^{ae} commendans, vehementer iterum iterumque rogo, dignetur causam ipsius justam apud Suam M^{tem} benigne promovere, ut supra quid certi tamquam super firmam petram fabricando assecuratus ego eo maturius illum ad juridica studia Lovanium expedire et mittere queam, ibique ipse cum suis habitatione, victu et amictu, libris et aliis necessariis rebus, nec non solario præfecti et alterius famuli sui (constituta pro his omnibus certa et infallibili pecuniaria sufficienti pensione) bene provisus, tanto alacrius et diligentius jurisprudentiæ operam dare et postea Deo auxiliante feliciter J. V. D^{no} digne fieri, eoque utilius S. Caes. M^{ti} et dominis hæredibus et successoribus totique suæ serenissimæ domi austriacæ servire possit. Zase se toho dobrodiní Vaší M^{ti} poslušně se odsloužiti nepominu. Valde enim opto et omnino volo, ut ipse præclara vestigia atque exemplum Ill^{ae} D^{is} V^{ae} antecessoris domini Bohuslai Hassnsteinii baronis de Lobkovicz, J. V. D^{is} animose sequatur, sicut hactenus et

jam adhuc illustrissimi quoque domini Christophori baronis de Lobkovicz, quondam supremi Curiae praefecti regni Bohemiae, domini avunculi et affinis mei charissimi et observandissimi (kterýž jistě hrubě na mne laskav bejtí ráčil a já pod správou Jeho M^u na onen čas ante 17 ad 18 annos v soudu komorním rád a pilně sem se učil a cvičil, tamquam Parisiis promoti A. L. et Philosophiae magistri vestigia sequutus est et sequitur, odkadž vede naděje, že budoucně Buohdá také jej v tom pilném učení jiní mnozí páni přátelé krajané a spoluvlastenci naši následovati budou. O utinam post obtentam Deo dante brevi celebrem victoriam possemus semper habere in patria nostra multos doctos viros catholicos, ut illam rursum adjuvare queamus, neb jich bude hrubě tam za potřebí. Novin žádných Vaší Milosti nepší, neb nic tak jistého nevím, co byste prve již Vaše milost věděti neráčili a zvláště že pan Slavata do Čech i jinam sem i tam často a mnoho písfc, nepochybně i Vaší milosti o nich píše, qui in his perquerendis multo me est curiosior, utinam vero semper cum debito fructu. S tím se Vaší milosti nezměnitelné, ale vždycky se rozmáhající lásce a přízni služebně poručený činím. Datum v Pasově 6. Mai Anno 1620.

Vaší mi^{stí}

vždycky upřímně a služebně volný ujec
a švagr do smrti zůstávám
J. z M.

2. Jaroslav z Martinic Zděnkovi z Lobkovic, nejv. kancléři království Českého dodává si z výpovědí písma svatého útěchy, žaluje na počínání odbojných Čechů, kteří jemu a ostatním věrným císařovým, jakož i císaři jakožto králi Českému statky odjímají a svým stoupencům dávají, těší se, že počátkem června téhož roku nastane lepší obrat, a žádá o přímluvu u císaře, aby mu poskytl pomoci k vypravění syna na studia právníká do Lövenu. (Löven-Lovanium). 1620, 27. Mai (v Pasově). Orig. v archivu Roudnickém, B./214.

Službu svou vždycky hotově povolnou s vinšováním od Pána Buoha zdraví a při něm všecko nejlepší, cokoliv sami sobě požádati moci ráčíte, Vaší milosti vzkazují, urozený pane pane uječe a švagr mój nejmilejší a na mne laskavý.

XIV

Psaní Vaší mil^{stí} 20 hujus daný sem přijal a předně Vaší milosti i Její mil^{stí} paní manželce Vaší mil^{stí}, mý laskavý paní máteři z laskavého pozdravení manželka má nejmilejší spolu se mnou velice děkujice, modlitby a služby s upřímným od Pána Boha všech dobrých věcí vinšem vznášíme. Ovšem jest věc slušná a spravedlivá, netoliko juxta juris communis ab Illustrissima D. Vestra bene citatam legem (quam diligenter inspexi) ale i juxta divini juris leges, aby J. M. C^á své vždycky stale věrný a poslušný poddaný a služebníky opouštěti neráčil, ut scriptura sacra testatur Psalmo 100: Oculi mei ad fideles terræ ut sedeant mecum ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabit. Ecclesiastici cap. 33. Si est tibi servus fidelis, sit tibi quasi anima tua; quasi fratrem sic eum tracta, quoniam in sanguine animæ eum comparasti. Si læseris eum injuste, in fugam convertetur. Lib. 1. Machab. cap. 2. Abraham nonne in tentatione inventus est fidelis et reputatum est ei ad justitiam? Joseph in tempore angustiae suæ custodivit mandatum, et factus est dominus Ægypti. Mathæi 25. Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium domini tui. Lucæ 19. Euge bone serve, quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens supra decem civitates. Et in aliis locis innumeris. Příklad J. M. C^á pána děda slavné paměti císaře Ferdinanda a zvláště ten, který sem Vaší mil^{stí} před některým časem latinsky vypsáný, co jest se od J. V^á věrným pánům uherským činilo, naschválně odeslal, to ukazuje, jak by J. M. C^á svý věrný a poslušný služebníky a poddaný, kteří pro víru svou stále Bohu, svaté církvi a J. M^á již třetímu císaři a králi pánu svému (beze vši poškrvny buďto ňákých reversův, přísah, psaní, zakazování i jiných řečí jakýchžkoli, jako od Vaší M^á a z milosti Boží ode mne a od některých málo jiných) zachovalou všechno své jmění opustili, ano i hrdlo své vymasovali, slušně milovati a dobře traktirovati, zdržovati a comenerirovati jmíti ráčil. Což i ti protivníci J. M. C^á a rebellové sami činí, tak jakž z jejich nepořádného sněmu à pagina 79 až do 99 mnoho toho naleztí a vyrozuměti ráčíte, kdež svým věrným rebellionis tovaryšům jakoužkoliv buďto velikou nebo malou škodu na statcích jejich trpícím, hned netoliko nás J. M. C^á věrných statky vlastní a dědičný, ale i J. M. C^á ja-

kožto krále českého vlastní statky, totiž Kralodvorský, Točnický a Zbirovský, obzvláště pak dvěma Malovcům místo Hluboký nyní panství Novokolínské a Malešovské zatím k užívání dávají a postupují a to což tak jednou oni komu učiní a odvedou, to při nich bez proměny stále zanechávají. *Et quid nobis in justa causa fidelibus sit? Ibi pro multis centenibus millibus aufertur, hic a cæsare ac rege, domino nostro id quod tarde et parum concessum in dubium vocatur, impossibilitates defectusque ingentes prætentuntur, in summa nihil amplius datur, et cum coacti semel datum, denuo secundo tertioque (non sine rubore verecundo) repetimus resolutionem tanquam novæ rei concedendæ, expectare diu et interim deputato, sub cæsarei sigilli appensione, ejusdemque propriæ manus subscriptione nuper concessio carere, miseriamque pati debemus et maxime ego, qui cæteris pauperior tam de filio meo brevi magistro, alio ad juridica studia necessario mittendo, quam de memetipso, uxore et reliquis hic morantibus liberis meis honeste alendis, valde sollicitus, nunc in maximis versor angustiis, præstolando opem, at nemo adhuc percipit corde. Na to pak jest velmi nejisto, nebezpečno, těžko, anobř nemožno očekávati, ažbychom do vlasti naši zase k svému (však dokonce zplundrovanému a téměř vyvrácenému) statku šťastně přijeti mohli a se navrátiti, licet Calendæ appropinquent Junii, však my daleko sme ještě od toho vinšovaného cíle a zemského domácího blahoslavenství, mnoho vody ještě odsud do Vídně uteče, nežli my v svém vlastním budeme. Dejž Pán Bůh, abychme nemusili alteras Calendas Junii budoucího roku in exilio dočkati, poněvadž ti, kteří apud Jovem největší plac drží, k tomu se špatně mají, nýbrž ignari forte aut malevoli remiges suis phaleratis dictis Nauclerum alias optimum diu noctuque laborantem hanebně zavržují, Bohemis jam nihil, etiam in rebus mere bohemis defertur, quasi omnes nihil et alii plane omnia saperent et intelligerent. Pán Bůh rač sám v té správě pomáhati, aby brzo lépe všudy bylo. Sed omissis lamentationibus venio ad petitionem. Poněvadž od J. M. C⁶ krále a pána svého nejmilostivějšího já tohoto času jak v příčině continuandæ et Lovanium Græcio transferendæ sustentationis prvorozeného syna mého nic nového, nic neslušného, nespravedlivého, nedosti dobře zasloužilého, ani také*

XVI

nemožného nevyhledávám, protož vždy s největší k Vaší M^u důvěrností a nadějí se utíkajíc, Vaší milosti služebně a velice prosím, že mne a syna mého v těch obouch hrubě potřebných žádostech při J. M. C^o laskavě a platně brzy, brzy fedrovati, a dobrou Jeho M^u odpovědí, milostivou resolucí, anobřz skutečnou a dostatečnou, kde a jak náleží ordinací a poručením J. M. C^o potěšiti a sem je odeslati ráčíte. Pán Bůh časně i věčně J. M. C^o hojně ráčí odplatiti. Já poddaně a povolně se se všemi svejmi odsloužím, et manebit beneficii justii apud nos et omnes alios bonos laudabilis memoria in perpetuum. Domini comites a Salmis et dominus de Hasenburg cum suo præfecto Illmo D^{em} V^{am} officiosissime resalutant. Præfectus scribit Illmo Dⁱ V^{ae}, postquem mecum de omnibus contulisset. Ego eidem meum addidi consilium et libenter, si qua in re possem, dominis comitibus et a Leporibus prodesse vellem, quia multas similes catholicæ religionis plantas optarem. Illustrissimum dominum fratrem D^{is} V^{ae} Illmo meum charissimum observandissimumque dominum consobrinum et affinem, supremum dominum capitaneum marchionatus Moraviæ in ipsius animi heroici fortitudine et constantia religionis, pietatis ac fidelitatis erga Suam Majestatem zelo ac fervore singulari satis laudare non possum. Cum quo Illmo Dⁱ V^{ae} omnem precor prosperitatem ex corde. Raptim Passavii 27. Mai anno 1620.

Vaší milosti

vždycky stále upřímný a hotově volný ujec,
švagr a služebník

J. z: M.

C.

Podáváme z přečetných dopisů, které o stavu věci v Praze v době povstání zprávu dávají a od tajných přátel císařské strany vycházely, některé kusy z měsíce července a srpna l. 1620, tedy z doby úpadku českého povstání. Z obsahu každý vyrozumí, že císařský dvůr do podrobná o všech důležitějších událostech v Praze býval zpraven.

1. Zpráva z Prahy dd. 5. července 1620. Mnichovský říšský archiv XXVII/7.

Was jüngst von der lieblichen Musica und Gesang, so in der Octava S. Viti in der Thum-Kirchen aufm hieigen Prager Schloss zu Nacht zwischen 11. und 12. Uhr von viel Volk gehört worden, deme ist in der Warheit also. Das Gesang ist lateinisch gewest und ein ganz heiligs Amt der Mess gesungen, hiezue man auch die Orgel gar hell hören klingen. Und melden etliche Personen, was sie darauf sterben solten, so sei die Stimm des Priesters so vor dem Altar pontificirt gehabt, des Herrn Erzbischofs zu Prag, so dieser Zeit zu Wien ist, gewest und erkannt worden. Man will auch fuer gewiss sagen, ohnangesehn verboten ist, nit viel darvon zu reden, dass einer aus den Soldaten, so zwar catholicisch gewest sein soll, under solchem wahrenen Gesang und Procession zur Kirchthür gangen, und durch ein Klunsen oder Schlüsselloch hinein gesehen, da er dann die heilig Patronen des Behmerlands mit Lichtern in einer Procession gehen und sonderlich den heiligen Wenzeslaum in einen sehr schönen, glanzenden Harnisch, mit einer Fahnen, wie man ihn pflegt zu malen, gesehen. Welcher Heilige, als er bei derselben Thür, wo der gemelte Soldat hineingeschaut, gleichsam als wann er seines Hineinsehens halber unwillig war, ein Pardonstoss mit seinem Spiess oder Fahnen gethan, drüeber er sich sehr entsetzt, alsbald krank worden, den andern beicht und communicirt, den dritten Tag hernacher gestorben.

Sonsten ist dieses schon zum dritten mal mit dem Gesang und Procession geschehen und von vielen Läuten gehört worden, was es bedeutt, wais der liebe Gott, und wirts die Zeit offenbaren.

Der Graf von Manssfeld, nachdem er Thein mit Accord erobert, ist mit 10 Rossen anhero gelangt, nach Pilsen verraist und vorgestern wieder zuruck kommen. Deme man fuer sein Volk an Geld und Klaidung 1 $\frac{1}{2}$ Monat Sold, wie ausgeben wird, gestert hinaus geschickt. Sein untergeben Kriegsvolk thun jämmerlichen Schaden im Land, verschonen fast Niemand, weder Freund noch Feind, blindern und hauen Alles nieder, was sie nur antreffen, also dass etliche aus den Pauern aus Verzweiflung sich selbstentleibt und ums Leben gebracht, ezliche aber haben ihnen ein Herz gefast und bei etlich Hundert zursammen getreten, und durch sonderbare Mittel und Kunst der Jäger oder Forstknecht, so si bei sich gehabt und sich zur ihnen begeben (wie mir einer von Adel so darbei gewesen erzehlt) auf solche Manssfeldtische Soldaten, so auf den Raub herumgezogen und stark gestraift, getroffen und ihnen gethan, damit sie mit schiessen oder auf sie die Pauern losbrennen mögen, bis endlichen deren Manssfeldischen in die 300 erlegt worden. Es lassen sich auch diese Pauern öffentlich verlauten, sobald nur Ir. kai. Mai. Kriegsvolk ins Land wird kommen, sie zu derselben alsbalden zutreten und solche Landrauber vertreiben und ausrotten helfen.

Aussm Behmischen Läger, so in Osterreich liegt, hört man diese Zeit anders nichts, als dass sie fast ohne Scheu der Generaln die Markadenter blündern und mit Gewalt auf ihre Abraitung und Zahlung tringen. Dass Herr Graf von Thurn ohne der Soldaten Wissen, sich von der Bohmischen Armada begeben und in Mähren gebrauchen lest, dessen Regiment Herrn Grafen von Solms schweren soll, seind, wie man vor gewiss sagt, die Soldaten übel content, begeren, ihr Obrister soll sich wieder zu ihnen stellen, sie ordentlicher Weiss nach Kriegsbrauch abdanken und zahlen, alsdann weren sie erst gesinnet einem andern Hautb oder Obristen zu schweren.

Vorgestern ist ein türkische Potschaft, selb viert, und ein ungrische selb sechst, alhero kommen, welche altem Gebrauch nach von der dreien Präger Stadten zu Ross und Fuss mit Aufmahnung der Burgerschaft, einbeglait worden, und hat Herr Landhofmeister Poppel mit vielen andern Herren entgegen gefahren. Anfangs die türkische Potschaft (die doch hinter der ungrischen gefahren) empfangen, welche die ungrische als ein Weyda ziemlich empfunden,

sich auch alsbald wiederumb aufm Wagen gesetzt, bis entlichen gemelter Herr Poppel zu ihnen kommen, seind sie allererst wieder abgestigen und empfangen und beim Hollschneider auf der Klein Seiten einlosirt worden.

Die ungrische Potschaft, welche zwar catholisch, zimlich schlecht beklaidet, hat gestern beim König Audienz gehabt. Heute nach der früe Predigt hat die türkische Potschaft, so man auf das Königs Laibwagen abgeholet, auch Audienz gehabt, deren Werbung aber ist noch in der Eng. Jedoch sagt man vor gewiss, dass der türkische Kaiser, albereit von diesen Ländern Contribution begere, welches ein selzames Nachdenken hat, Gott schicke alles zum Besten. Andere aber und in gemein giebt man fuer, dass der Türk den König und den Confoederirten Ländern, alle Freundschaft anbieten lasse, auch allen deren Feinden Feind, aber derselben Freunden und die ihnen Hülff leisten, Freund sein, auch auf dero Begeren ihnen entweder mit Geld oder Volk succoriren und ein ewigen Friedenverbinduns mit ihnen aufrichten wollen und den Grund hievon gibt die Zeit.

Das Weimarsche Regiment, so in Lausnicz eine Zeit lang gelegen, marchirt täglich zu Ross und Fuss in 100. und mehr stark hierdurch den Mansfeldischen zu, des Erzherzogischen oder andern Kriegsvolk, wann es herabkommt, fuer zu warten.

Man hat auch drei Juden, welche ein zimliche Summa Geldes verborgener eingemacht und von hier wegfueren wollen, die man aufm Hradschin ertapt und alldort eingezogen hat.

Der König ist auch unlengst auf die Baum, wo die Alstern, Kräen, Duhln u. drgl. schlechte verächtliche Vögel ihre Nester haben, gestiegen und hat ihnen die Jungen ausgenommen, welchen über die 150 Personen gesehen.

Der König ist schon etlich mal auch erst neulich wiederumen in Jungfrauen-Kloster bei St. Georgen gewest, bis ins Chor gangen und den Nunnen helfen die ganze Prim singen. Hernacher hat er sich gegen der Abtissin gar hoch entschuldigt und das ihm laid und er nit schuldig dran sei, das man ihnen alle ihre Einkommen so ganz und gar genommen habe, es sei, wie sie selbst wohl wissen, zur Zeit der gewesen Directorn, ehe er erwählt und krönt worden,

geschehen, hernacher als er ins Land kommen, hab er also funden, und darauf schweren müssen, dass er kein Enderung vornehmen sondern also in solchem Stand bleiben lassen wolle. Hat ihr der Abtissin, wie man sagt, hernacher ehe er wieder weggan, 50 Thaler aus Gnaden geschenket. Nachdem solches die Behmischen neuen Landoffizier erfahren, haben sie ihme gleich wie verwiesen und stark drum zugeredt, aber von wegen, dass er auf die Baum zu den Älsteru gestiegen und über die Muldau geschwommen, haben sie gar nichts geandet.

Von Churfürsten von Sachsen ist jezo eltlich Tag hero, ganz still. Es seind diese Tag etliche Herren und Inwohner aus den Leutmeritzer Crais alhero kommen, die haben in der Behmischen Hof-Kanzlei den Herrn Landofficirn vorgebracht, sie befurchteteten sich und weren fuer gewiss, dass der Churfürst von Sachsen aldorten herein durch selbigen Crais in Behmen mit seiner Kriegsmacht in Kurzen ruken werde. Derwegen sie solches zeitlich anmelden, um Rath und wie sie auf solchen Fall möglich geschützt werden, bittende. Darauf man ihnen solches stark ausgeredt, sie sollen solches, dass der Churfürst dergleichen thun werde, durchaus nicht glauben. Ja der jezige neu Oberste Canzler von Ruppau, hat ihnen ausdrücklich vormelddt, er woll sein Laib und Ehr verlieren, wann der Churfürst zue Sachsen in Behmen ziehen werde.

Aliud aus Prag vom 10. dito.

Der alhier angelangte türkische Gesandter, ist nur ein Tschauss, aber so stattlich empfangen worden, als wann er ein rechter Pot-schafter were, soll bei den Gratian ein Schmid gewest sein, eines behmischen Herrn . . . , seinen gnedigen Herrn seine türkische Ross, als er, Gratian, alhier gewest, beschlagen hat. Theils meinen, es stecken grosse Practiken hinter den Wesen, so durch die Böhmen selbst auch angespinnen.

Wie der Dolmetsch Francisco del Faro berichtet, begert der türkische Kaiser, der hiesige König und Confoederirte Länder, sollen sich in seinen Schuz begeben und ihme huldigen, so will er alsdan ihnen wider den Kaiser persönlich und mit höchster Macht zu Hülff

kommen. Wie man sagt, werden sie solches annehmen. Auf Conditiones derhalben sie ihne diese Wochen abfertigen wollen, damit die Hilf ehist ankomme, es ist kein Scherz, man hat sich wohl vorzusehen und gar nit zu feiern, man practicirt gewaltig.

Einer sagt in Vertrauen, dass Müller, Behmischer Vice-Canzler, wieder ein gewaltige Practica studiere, er helt sich ize wegen seines genommenen Schadens halber innen, und fahren die Practicanten täglich bei ihm ein und aus.

Man sagt, der Bassa zu Ofen, Gratian und Bethlehem haben diesen Tschaussen practiciret, wann die Behmen drein bewilligen, wollen sie sich bei ihrem Kaiser als gross machen.

Seine Commissarien seind der Bockowantsky und Kolenitsch, item der Zeillner und ein gewester Kai. Hofdiener aus Steier, lassen sich auch eiferig brauchen.

Des Königs Bruder, der jezige obriste Burggraf und der von Ruppau, haben den Türken besucht, wie die Sag, sollen etliche steif ihres künftigen Schutzherrn des türkischen Kaisers Gesundheit getrunken haben. Sonsten haben sie den Tschauss berichtet, das alles im Reich es mit ihnen hielte, wo Ir. Kai. Mai. die hieigen Feind sein wolt und mit ihnen sich nit verbinden, wurde er entlich durch sie in Gefahr kommen.

Als diese Tag der Tschauss das Palatium, Lustgarten und Lusthaus gesehen, hat er Türke vermeldt, dieses ist für einen grossen Potentaten und sehr schöne Residenz. Wann mein grossmechtigster türkischer Kaiser dergleichen hette, er waget und sezet alle seine Königreich und Länder dran, ehe er sich liess darvon verdringen oder ihm solche nehmen, welche Reden man mit zum Besten aufgenommen.

Die Behmen wünschen, dass der Kaiser mit seiner Macht so lang verzöge bis nach Michaelis, hernach fragten sie nichts darnach, wollen es dahin richten, dass alle Catholischen müssen vor ihnen niederfallen oder ausm Land, sie trohen auch mit Frankreich auf allerlei Mittel, solches wider den Kaiser aufzurichten, sowohl des von Sachsen Underthanen. In Summa diese Leut sein so teuflisch, dass sie ihr Eusserstes dran sezen wollen. Wo es aber misslingen thete, das doch ihres Sins ganz unmöglich, so darf der

Kaiser, noch könne nit wegen des Königs und der Königin, mit ihnen nach der Scherf verfahren, sondern nur ihres Gefallens tractiren und vergleichen lassen, will er anderst Kaiser über Land und Leuten verbleiben und erhalten werden.

Der Jessenius hat sehr spöttlich aus Ungarn vom Kaiser und seinen Räten, sonderlich vom Lamminger, Reichshofrath alher geschrieben, er hat auch in sein Schreiben vermeldt, er habe Gabor 12.000 Mann nach Pressburg bracht, daselbst etlich Häuser eingenommen und soviel galgen aufrichten lassen, welche Papisten in ihren Ratschlägen nit consentiren, sollen alsbald zum Fenstern hinunter gestürzt, von den Heidugen niedergesabelt und theils aufgehenkt werden. Item Gabor soll ungerischer König werden oder hieigen König darczue befördern.

Man hat alhie die Landgutschen verboten, dass keiner wegfahren oder Fuhr dingen darf, die grundliche Ursach kann man eigentlich nit wissen, allein sagt man in geheim, dass gar wichtige, nötige Schreiben aus dem Reich ankommen seind. Wie man dann vorgibt, dass der Mannssfelder sich erboten habe, aufm Nothfall den König sicher aus dem Land zu bringen.

Sonsten last der Mannssfelder Pilsen unüberwindlich befestigen, will wieder Budweiss anfallen, darzu seind 33. kleine Stückl oder Mörser auf niedern Redern herkommen, kann jedes mit 1 oder 2. Rossen hin und her geführt werden, schiessen Kugel eines Mannskopf, etliche sein $1\frac{1}{4}$ etliche $1\frac{1}{2}$ Ellen lang, Feuer draus zu werfen. Man hat sich zue Budtweiss und auf den Pässen daselbst wohl vorzusehen.

Der Herzog von Sachsen ist mit Unwillen von hier zum Churfürsten von Sachsen, hat zum Poppel gesagt, Hund soll man den Behmen schicken und zueführen, nit ehrliche Soldaten. Der Graf von Thurn ist gestern auf der Post alhier angelangt, wie man sagt, so sei er gar heimlich von seinem Volk entwischt, weil die Soldaten sollen stark rebelliren, wollen bezahlt, abgedankt und frei sein, zu dienen wem und wo sie wollen, hierzue sie dan auf 10. Tag dilation gegeben.

Der Herr Wenzl Kinssky ist auf einen scharfen Revers wieder zu Gnaden angenommen worden, so sich friedlich verhalten

soll. Vergangenen Montag, an Johann Hussen Tag, als seine Underthanen den Tag feiern wollen, gebiet er ihnen, zu arbeiten, tractirt etliche gar übel, auch under sie geschossen, wie man auch sagen will, etliche gefenglich eingezogen, hierüber auch 2. oder 3 todt blieben sein sollen. In Summa, wie es zugangen, gehen vielerlei Reden, were viel darvon zu schreiben, endlich leuten sie Sturm von vielen Dörfern, die Pauern zusamen, umlägern das Schloss, ob er wohl etlich mal entrinnen wöllen, ist er albereit von den Pauern wiederum zuruck getrieben worden, hat auch ein Schuss durch ein Arm und den Hut bekommen, in Summa, er ist ihr Gefangener. Heut seind Commissarien hinaus und wie man sagt, ein Compagnie Reuter mit, da soll er herein gebracht werden.

Als er under dessen einen aus seinen Leuten oder Diener, durch den graben hinausgeschickt, mit diesen gehaimen Befelch, dass er aldort in der Nahe etliche Heuser anzinden solle, damit hernacher die Pauern zum leschen, und er also unter dessen entrinnen möchte, ist gemelter Diener von den Pauern erwischt und mit Schlagen so lang tractirt worden, bis er ihnen seines Herrn Befelch bekennt, den haben sie auch gefangen behalten, wird ohn Zweifel mit seinen Herrn müssen leiden.

2. Zpráva z Prahy, dd. 16. července. Mnichovský státní archiv. 2/15, 96.

Ich hab mich aufs Möglichst beflissen, ob ich möcht penetriren und erkundigen, was es doch mit denen unlengst alhie ankomenen Türkischen und Siebenbürgischen Gesandten und ihren Anbringen für eine Beschaffenheit habe und über fleissiges Nachforschen hab ich diesen Grund so viel in Vertrauen erfahren, dass es mit allen beeden nichts als ein lauterer Betrug ist, dann eine vertraute Person, so um die ganze Practica weiss, hat mir erzehlt, dass der Tschauss nicht von dem Türkischen Kaiser sondern nur vom Bassa zu Ofen, der es mit dem Betlehem Gabor und etlichen Behmen heimlich practicirt, ausser des Sultans Wissen geschickt worden, mit diesem Vorgeben, dass er wolle sehen und vernehmen, ob es war ist, wie von Ir. Kay. M. Gesandten der Türkische Kaiser bericht worden, dass der hieige König nichts mehres als nur Prag

habe. Damit er sich hernachen wegen der bei ihme von den Behmen und incorporirten Ländern gesuchte Hülfe resolviren und darnach richten könne.

Der Gesandt aber aus Siebenbürgen ist nur des Betlehems Secretari, wie er sich dan anfänglich selbst also genent und unterschrieben und bringt principaliter dieses: dass gemelter Betlehem eine starke Summa Gelts nemlich 300000 fl. von den Behmen solchergestalt begert, wan sie ihme solche liefern, dass er entgegen ihnen 30000 Mann zu Hülff schicken wölle und wofern es ihm zu viel sei, so sollen sie ihme nur 100000 fl. schicken, wölle er ihnen mit 10000 Mann zu Hülff kommen, und weil hiesiger König solchen Succurs nicht gern aus den Henden lassen wolle, sintemal sein und der Behmen grosse Hoffnung auf dem Gabor und Türken gestellt ist, hat er mit Versetzung vielen Silbers und Clenoidien ein solche Summa aufbracht und leihts den Böhmen mit diesem Entschluss, sie sollen 100000 fl. an einen gewissen Orth legen und nit ehe hinauss geben, bis dass die versprochene Hülff 10000 Mann an der Stell im Land sein.

Gestern sein beede der Türkische Tschauss und gemelter Siebenbürgische Gesandter wieder von hier verreist. Der Betlehemsche hat dem von Ruppaw, als er gleich mit dem König im Palhaus gewest, vorgestriges Tages ein Zettl geschickt, vor seiner Abfertigung in etlichen Artikeln Erleuterung begert und sich des Betlehems Vice Canzler unterschrieben, aus welchem sein Betrug und dass es nur eine falsche angespunnene Practica ist, noch mehr erscheint. Der H. von Ruppaw hat ihm wieder darauf geantwort. Er wiss ihm kein andere Declaration zu geben, es verbleibe allerdings bei vorigem Schluss, datum beim Pallenspiel im Pallhaus. Jetzt wird man vielleicht bald vernehmen, welcher den Andern am meisten betrogen und hintergangen hatt. Vor Abfertigung dieser beider Potschaften ist besonder Privatconsilium gehalten worden, in welcher sich befunden haben der Graf von Thurn, Berka, Popel, Ruppaw, Budowec, Manssfeldt, Müller und etliche mehr, wie man vernimmt, soll under ihnen beschlossen sein, die Verbündnuss mit den Türkischen aufzurüsten und dass sie ihn auf gewisse Conditiones zu ihrem Schutzherrn annehmen wölle, er soll aber nicht

feiern mit grosser Hilf herauszukommen. Man halt für gewiss dafür, dass der Betlehem und der Graf von Thurn diese Practica angerichtet haben, zum Wenigsten zu diesem Ende, dass man den Kaiser samt den Chur und Fürsten dardurch abschrecken und sie zum accordo bezwingen will.

Die Schreiben zur Abfertigung der Siebenbürgischen und Türkischen Gesandten haben die drei Präger Städt anch mitsiegeln müssen, welches sonst nit breuchlich.

Vor ihrem Verreisen als negstvergangenen Sontag ist des hiesigen Königs eltister Sohn so designatus bei dem Türkischen Tschaussen gewesen, man hat stark in des Türkischen Kaisers Gesundheit getrunken.

Der Graf von Thurn verbleibt lenger alhier, zur diesem Ende, wan was Ernstliches mit Macht gegen hieigen König und der Stadt, wie man sich besorget tentirt werden möcht, dass er solches aufs Möglichst wolte defendiren. Den Manssfelder hat man diese Tage wieder nach Tabor mit 6 grossen Geschütz und Ordinanz, er soll die Päss zwischen Crumau und Passau besetzen und versehen, damit von dem Kriegsvolk auf der Thonau herab kommt, nichts dies Orts hienein nach Behmen komme, abgefertigt und ob man wohl nachdem der H. von Vels gewester Feldmarschalk niedergelaut worden, ihne Manssfeldt an sein Stell zum Feldmarschalk verordnet und dem Volk vorgestellt, so hat man doch hernacher unwissend seiner den Grafen von Hollach für ein Generalissimum Feldmarschalk erklet, weil aber nit breuchlich, dass zwen Feldmarschalk pflegen zu sein und sie beede ohne das nit gar zum Besten mit Nimanden stehen, hat er sich resolvirt, unter deme von Hollach nicht zue sein. Es hat auch der General Fürst von Anhalt sein des Manssfelders Regiment, so anfenglich 4000 stark gewest aber bis auf 900 abgenommen, in seinem Abwesen abgedankt und die Oberwehren niederlegen lassen, mit ihrer Bezahlung sie nach Prag gewiesen, die seint allesamt alher kommen und bei deme von Manssfeldt drum angehalten, der hat mit ihnen accordirt diese drei Monat Sold baar Geld angenommen. Entgegen hat er begert, dass sie sich weiter under ihme sich underhalten lassen und nach Tabor begeben wolten, so wöll er ihnen aldort von seinem

XXVI

aigenen Geld den halben Theil ihres übrigen Rests bezahlen, um die andere Hälfte aber Restzetteln auf gewisse Zeit ihnen auch entrichten geben. Wann es mit Beschehe, so mügen sie seinen Namen an Galgen schlagen. Sie aber haben ihre Bezahlung kurzums wollen für voll haben und als sie am vergangenen Sonnabend den 11. dits fast den ganzen Tag von Früh an bis in die Nacht vor seinem Haus gestanden, und ihm auch nachgefolget, wann er den Hof geritten und ihre Bezahlung mit grossem Geschrei und Ungestüm begert, endlich einen Ausschuss aus ihnen gemacht. Dieselben sind hinauf vor des Grafen Zimmer gegangen, die Übrigen herunter vor dem Haus haben sich ziemlich ungestüm gehalten, so haben, die droben sind gewesen, auch nicht unterlassen. Darauf der Graf mit seinen Leuten aus dem Zimmer gesprungen, und dem Ausschuss mit dem Degen herum gehaut, dieselben aus dem Haus gejagt, drüber ihr etlich hart verwundet worden, einer durchstochen und nicht lang gelebt, nur bis zu des H. Kinsky Haus gegangen und niedergefallen. Die Soldaten sind vor dem Haus je länger je ungestümmer worden, mit Injurien hinauf geschrien. Des Grafen Befelchshaber und Leute, so bei ihm gewest, haben Willens gehabt aus den Fenstern unter sie zu schießen, ist aber nicht geschehen. Hernacher haben sie den durchstochenen Soldaten genommen und über den Platz getragen bis zum Rörkasten, hernacher unter die Lauben und um den Todten gestanden, und über ein kleine Weil so kommen des Manssfelders Befelchshaber samt dem Grafen selbst zu Ross mit Pistolen und langen Röhren unter die Soldaten und brennen auf sie los, da läuft einer dort, der Andere da hinaus und sind in solchem Tumult 8 auf dem Platz todt geblieben, und über 15 sehr verwundet, dies ist ihre Bezahlung gewest. Der Manssfelder hat auch alsbald zum König um die Leibguardi und zum Herrn von Ruppaw wegen der Stadtguardi geschickt, ist ein grosser Schrecken gewest, Jedermann zu Hauss geloffen und sich verriegelt, wie man sagt, so sind noch ein oder 2 Regiment, die auch mit fliegenden Fahnen nach Prag um die Bezahlung kommen wollen und weil wenig vorhanden ist, dürft ein sehr gefehrlicher Handel bei hiesiger Stadt und den armen ohne das beträngten ausgesogenen Bürgern daraus entstehen.

Es hat auch der Manssfelder von einem Jubilierer etliche stattliche Clenodien durch ein Juden zu ihme bringen lassen und vorgeben, als er etwas kaufen wolte, nachdem er ihme solche seinem Bedunken nach zimlich teuer geboten, hat er sich zornig gestelt, die Wehr auszogen und den Juden hauen und stechen wöllen, von welchen ihne der H. Tschernin sogleich darbei gewest abgehalten. Underdessen hat der Jud im Schrecken und Eil seine Sachen zusammengerafft und aus dem Zimmer darvon gewölt, der Manssfelder hat sein Leuten befohlen, sie sollen ihne Juden steif abschmieren, welches dan im Hinabgehen auf der Stiegen rechtschaffen geschehen und haben ihme noch darzu von den Clainoden in 6000 Thaler Wert genommen und zum Haus hinaus gestossen. Der Jubilierer hat den Juden sagen lassen, will seine Clainodien oder die Bezahlung haben. Der Jud legts auf den Manssfelder, dass ihm alda so grosse Gewalt geschehen. Der hat ihm zur Andtwort geben, er soll denjenigen Diener, der es gethan zeigen, und stellen, welches dem Juden unmöglich, weil er ihne nit kannt. Dergleichen schlimme Possen hat er schon viel mit Silber und andern Sachen geübt.

Der H. Wenzel Kinssky, dessen in jungster Avisia gedacht worden, verbleibt noch bis dato zu Chlumez, das Carnett Reiter, weil man vernommen, dass die Bauern ihn zu verwahren stark genug seind, wieder eingestellt und nicht hinaus sondern nur etliche Commissarien geschickt worden, die ihn herein bringen solten. Er hat sich aber durchans nicht gefangen geben wollen, bis man etlich Stück grobes Geschüz herbeibracht und das Schloss beschiessen wöllen, hat er erst die H. Commissarien eingelassen, welche er gar hoch gebeten, sie wollen ihn nit gefangen nehmen. Er wöll ihnen zusagen, dass er aus dem Land ziehen und in Ewigkeit nit mehr in Behmen kommen wölle, welches die H. Commissarii die H. Landoffizierer alsbald anhero berichtet. Wie man fuer gewiss sagt, will man ihn auf ewig besser verwahrte Gefengnus geben und seine Güter dem König einräumen.

Sein Bruder der H. Raczek Kinssky ist zwar sehr ungestüm, lauft und sollicitirt bei dem König, Herrn Rupaw und andern, verhofft, er wöll es noch verhindern, helt auch stark an, Obrister an

XXVIII

seines Bruders des verstorbenen H. Ulrichen statt über die Reiterei zu werden, deren damals als der H. von Velss blieben, nit viel über 300 mehr gewest, es ist aber zu besorgen, er werde jezo weder Eins noch das Andere erlangen und Nichts erhalten.

Wie jungst gemeldet, dass etliche vornehme catholische Herrn auf den verschieenen gesetzten Termin das auferlegte der catholischen Religion sehr präjudicirliche Jurament geschworen haben, über denen seind die zwei Herrn, nemlich der Herr Heroldt Wenzel von Kolowradt und Herr von Wrtba Neustedter Hauptmann gewesen. Wie vor diesem wegen Herrn Herolten berichtet worden, dass er damals schon geschworen gehabt, so ist es aber nit gewest, sondern er hats nur zugesagt und verheissen gehabt, dass ers thun wölle, jezo aber hat ers geleistet. Man hat wohl vermaint, dass man ihm wolte entweder das Obrist-Münzmaister-Amt oder ein anderes Officier und darbei ins Land oder zum Wenigsten ins Cammer-Recht setzen. Er hat aber zum Beschaid bekommen, man muss zuvor nachsehen, ob er wider das Land nichts practicirt habe. Zu diesem muss er sich zuvor um den König besser verdient machen.

Auf den Tag als der Termin wegen des gedachten auferlegten Juraments vorhanden gewest, haben der Heřman Tschernin Altstädter Hauptmann samt noch andern sieben Herrn- und Ritterstandes Personen jeder seine Entschuldigung schriftlich gethan, dass sie Gewissens halber solches Jurament nit leisten könnten, derwegen gebeten, weil sie wider Niemand gesündigt, dass man ihren Weib und Kindern entweder ihre Güter lassen, oder aber sie derselben verkaufen und friedlich aus dem Land ziehen lassen wölle. Hierauf haben sie bis dato noch kein Beschaid. Was für ein Resolution erfolgt, gibt die Zeit und werden sich andere darnach richten können.

Man hat hie und wieder fleissige Kundschafter wegen Irer Fürstl. Durchlaucht in Bayern Kriegsvolks ausgesickt und zwar solches am meisten auf Begern der Stende in Oesterreich ob der Enns, welche sich vielleicht fürchten.

Von der Declaration- und Executionschreiben hat man hier gute Wissenschaft, aber sie heissen es nur Schreckbriefe und halten gar nichts davon, sein auch ihrer viel so verwegen, dass

sie Leib und Seel verwetten und verloren haben wollen, wo der Kaiser Ferdinand wieder zum Königreich Behem werde kommen.

Es verlaut noch aus dem Behmischen Lager in Österreich, dass die Soldaten über die Massen schwierig sein, da man ihnen nicht bald Geld hinausführt, möchte es was Groeses verursachen. Dann wie man sagt, die Hauptleut und Befelchshaber sollen in 14 Tagen wegen der Bezahlung alhie sein. Die Knecht legen sich auf die Herrschaften und Dörfer zue Legern. Den Burgern alhier ist gar bang, vermeinen, es sei eine Practica wider sie zue rauben und plündern, damit sich also heimlich in die Stadt bringen und . . . zu Slaven machen mögen. Sonsten gibt man fuer und vertröstet man wöll in 10 Tagen 600000 Thaler dem Kriegsvolk hinaus schicken, aber solches ins Werk zu richten, helt mans fuer unmöglich. Man hat zwar die Burgerschaft in allen dreien Präger Stadten dieser Tagen uf die Ratheuser beschieden, ihnen die Gefahr vorgehalten und sie zu Abführung aller Contribution so von anno 1615 bis auf dato hinterstellig verblieben ernstlich vermahnt.

3. Zpráva z Prahy dd. 20. července. Orig. v mnich. říšském archivu XXVII.

Verschieden Erichtag ist ein Schreiben von deme von Anhalt aus dem Lager kommen, mit gewisser Aviso, dass Ihre Dhl. in Bayern den Ober-Oestreichern sich zu nahen und dass Buquoy seine Gedanken auf Horn geschlagen, und man bei Zeiten den einbrechenden Feinden nicht steuern würdet, sei unschwer zu er-messen, wie in kurz all anrainende Confoederirte Länder in Gefahr stecken werden, wie nit weniger, dass man sich alhie wol fürzusehen, dann er in gewisse Erfahrung kommen, dass so gar hero eine furneme Impresa wider die Stadt Prag soll für genommen werden. Als solch Schreiben in die Canzlei geschicket worden, hat man im Rath also bald beschlossen, Stück und Munition nach Tabor zu führen. Man spargirt, Mansfeld wölle Budweiss anfallen, andere man werde den gulden Steig verwahren, der meiste und gewisseste Theil aber geben für gewiss aus, er Mansfeld, sei mit den Stücken in Ober-Ostreich, dasselbige wider die Macht des Herzogs aus Bayrn zu beschützen, geschicket worden. Es conti-

XXX

nürt, das Turnische und Hollachische Regiment nemen ihr Weg zuruck auf Prag, ihre Zahlung selbst zu suechen, derentwillen man sich umb Geld nach Möglichkeit bemühet. Ja der König selbst spricht den Burgermeistern und Primassen genug bittlich zu, es geet aber hart her.

Auf der Neuenstatt alhie, nimbt man Volk an, aber allein zu Defendirung der Stadt, so werden die vorm Jahr aufgeworfene und theils eingefallene gantz ruinirte Schantzen durch den hiesigen Wachtmeister beritten und ausgebessert. Die aus Holz gemachte und hie und wieder in Gassen gelegte Igel zu Verschanzung derselbigem raccomodirt man aufs fleissigste, in Summa nichts wird unterlassen, was zur Gegenweer gehörig.

Von dem zu Ulm zwischen dem Catholischen Bund und den Unionisten aufgerichteten Vergleich, wierdet unterschiedlich discurreirt, die Calvinisten seind mit diesem Vergleich gar malcontent, weil des Catholischen Bunds Kriegsvolk so in schneller Eil auf Östreich gerucket, dass Anspachische aber nicht allein nicht in Behemb kommen, sondern a mala . . . den Spinola, welches man nicht verhofft, in seiner heimblichen Spanischen Praktik wierdet mögen verhindern.

Ihr ultimum refugium stehet ietzt auf die versprochene Türkische Hilff, welche sambt der Betlemischen sich gewiss auf 50.000, darunter 5000 Janitscharen und 20.000 allerley versuechte Türkische Granitzer sein werden, erstrecken sollen, die übrigen sollen Siebenburger, Tartarn und sonst ander Lumpgengesindt sein, sie geben austrucklich aus, den 6. Augusti werde Gabor in Ungarn gekrönt werden.

Mit dem wieder weggereisten Zauschen haben die Böhemen ein von Adelgeschlechts ein Stosch mitgesendet, der soll vor Abgesandten Hanss Cöln bis nach Constantinopel nachfolgen, dann er noch mehr Punkten bringt, so mit den Turcken deliberirt und abgehandelt werden sollen. Die abgedankte und von dem von Mansfeld so übel tractirte Soldaten, seind über die massen mit den ihren nach Nurnberg gegebenen Rest-Zettln malcontent, der mehrer Theil läufft nach Dressden, alda man nach und nach wirbt, die alte und in Kriegslauften erfahrene Soldaten melden offent-

lich, diess sei ein . . . , welchen der von Zwey-Pruck in Frankreich und Casimirus in Cölnischen Aufruhr practicirt, als der erste die abgedanktn Soldaten nach Frankfurt, zu Empfangung ihres Rests beschaiden, der ander, damit er ihr loss worden und aus dem Land gebracht, nach Strassburg genarret.

Der Wenzl Kinssky hat sich geben müessen, weil der Hauptman von Brandeiss mit Namen Lateczky das Schloss Clumecz mit Stucken beschiesen wöllen, wie es ihme weiter gehen wirdet, giebt die Zeit. Der König und Königin erzeigen sich äusserlich frölich und guter Ding, wie es aber umb das Herz beschaffen, höret man unterschiedliche Reden von denen, so stündt umb sie wandeln, und zwar solche, dass die Königin weinen und weibischer Art die Haar ihr selbst zerzaussen soll, und diss ist geschehen, alss ihme der Ulmisch Vergleich und dass solch das von Saxen endliche Resolution sei, avisirt worden.

Vor vier Tagen ist der König abermal bei den Nonnen in St. Georgkloster gewesen, alda er sich mit selzamen gar unpfalzischen, schnakischen Reden herausgelassen, auch under andern auch gemeldet, Niemand soll es erleben, dass er ein Papist werde, allein wölle er es dahin bringen, dass sie und alle Nonnen Männer nehmen müessen, seine Anfrau sei selbst eine Nonne gewesen, daraus ein so schöner Zweig geschossen sei, der so vielfeltige Gott angenehme Früchte bringe.

Daniel Skreta, ein recht Verfolger der Catholischen, hatt oft seiner Schwester, so vor diesem Catholisch worden, abzufallen starck zugesetzt, weil er aber nichts bei ihr erhalten können, hat er aus verbittertem Herzen sie, als wäre und hätte leichtfertig sich in Ehren vergriffen vermauren lassen, welches ob es gleich eine particular Sach, und mit dem Generalwesen nichts zu thun, dennoch erkennet man ihre tyrannische Gemüter under uns Catholische, und ist billich, dass wir ein christliches Mitleiden mit dergleichen Personen tragen.

4. Zpráva z Prahy dd. 24. července 1620. Mnichovský říšský archiv XXVII/4.

Nach Ungarn hat man gestern dem Bethlen Gabor 100.000 Thaler geschickt, Jessenius ging mit dem Geld mit.

So ist gestern umb 6 Uhr der alte Graf von Thurn auch wider ins Läger postiert, das Geld fir seine Knecht wird man bis Montag auch nacher schicken, aber nur auf 4 Monat, welches (wie man hört) die Knecht nit annehmen werden. Interim aber müssen die Bürgerschaft schwitzen, Allein Sie haben sich am Montag aufn Rathhäusern, alda der König auf alle 3 Commissarien geschickt, wahrlich dapper gepreisst. Als der Rath ihnen vorgehalten: Liebe Burger unnd Mitburger, aus Bevelch Ihr Kön. Mt. sollen wir euch nit verhalten: demnach vor etlich Tagen Ihre Kön. Mt. glaubwürdiger Bericht zukommen, dass die Knecht sich aber mahlen etwas spreissen und schwierig verlauten lassen, im Fall man nit Geld bei Zeiten hinausschickt, mit hellen Haufen alhero zukommen und sich selbst bezahlt machen wollen und weilen man auch Nachrichtung hat, dass sie mit dem Feind in gueter Correspondenz stehen, daraussen also vernünftig zu schliessen, es möchte der Stadt sehr übel gehen, derowegen hat nun ein jeder Bürger und Mitbürger sein Weib und Kinderlein, Haus und Hof oder was ihme Gott beschert, lieb, so bitten Ihr Mt., es wolle ein jeder nach seinem Vermögen noch einmahlen was hergeben, welches Ihr Kön. Mt. so bald derselben ihr Geld aus der Pfalz kombt, ihnen Alles wider erstatten wollen. Darauf die Burgerschaft durch einander, dann ich umb 12 Uhr darbei gewest, wunderbahrlich geantwortet. Etliche haben geschrien bei jüngst gelegter Contribution wird es uns der König auch wider geben, ist aber gleichwohl nit geschehen; etliche haben geschrien, wir können nichts mehr geben, dann mans in keiner Cronica finden wird, dass einmahlen einem König soviel contribuirt worden, als diesem, man muss auch mit der Burgerschaft umbgehen, dass zue leiden ist. Theils haben gesagt, man lasse die Herrn durch einander auch so lang hergeben als wir, was soll es gelten, sie werden auch die Länge überdrüssig werden.

Die Neu- und Altstädter aber haben geantwortet, wann man uns die Rest Zettel, wo alles Geld die Zeit hero hinkommen, auf-

weiset, wollen sie dem König noch gern einmahlen doch gegen Wiedererstattung contribuiren. Die Knecht sagen öffentlich, man sei ihnen noch 18 auch etlich 20 Monat schuldig, wo nun das Gelt hinkommen sei, also dass die Burgerschaft deshalb sehr unwillig und schwirig sein, aber es hülft nichts, sie müssen doch hergeben. Wer mit Gelt hat, gibt Becher, silberne Gürtel, Löffel her, aber sie geben wenig gnug, allein man komme nur nit mehr.

5. Zpráva z Prahy dd. 26. července 1620. Mnichovský říšský archiv XXVII/4.

Seiter den 24. ehist Neues wenig, als dass man vorgester an alle 3 Rathhäuser mandata angehengt, deren Inhalt ist nichts anderst alls: demnach Ihr Kön. Mt. gewisse Nachrichtung bekommen haben, dass sich die Feind abermalen auf den Gränizen an unterschiedlichen Orten mit grosser Macht feindlich und boshaftig erzaigen thunt, ist demnach Ihr Mt. ernstliche Bevelch, dass die Crais dieses Königreichs ihre Luecken alsbald wider ergänzen und erfüllen und alsdann sowohl zue Ross als zue Fuess sich auf Tein begeben und im Fall auch der boshaftige Feind etwa ein Creis einnehmen solte, dass je ain Crais dem andern zu Hülff kommen und daraufer die Sturmglock einen wie auch ufm Nothfall gar Mann für Mann auf sein solle, damit man also den Feind bei Zeiten wider aussm Land schlagen kann. Desgleichen solle es mit hiesiger Stadt auch gehalten werden, und ein Viertel Hauptman, da er die Sturmglock hört, alsbald den seinigen Undergebenen anzeigen, damit sich ein jeder Bürger bei Zeiten an gebürenden Orten mit seiner auferlegten Wehr einstelle, aber die Catholischen weile sie disarmirt worden, haben sie es guet und bös und da etwa die Gefahr ja so gross sein solte, dass alsdann auch Mann für Mann auf sein solle, scilicet aber kommt's so weit, Gnade Gott Prag. Welcher ehrlicher Mann wird in solcher Gefahr sein Weib und Kinder verlassen, nemo. Es wird zu selbiger Zeit aus einem andern Fass donen und ist Herr Graf von Thurn über dieses Königreich Böhheim General-Feldmarschalk worden, welcher bei Tein das Kraisvolk erwarten thuet, aber wie man hört, will das Landvolk nit alles fort, sein sehr schwierig durch einander. Vorgestert bei

St. Jacob hat der jezige hiesige königliche Präsident, Herr von Harant, der Music alda bei dem gesungen Amt selbstem beige-wohnet, mit musicirt und die Music selbstem componirt, ist halt ein Liebhaber der Music. Nach vollendten Gottesdienst hat er, wie auch Herr Racek Kinský mit den Mönchen zu Gast gessen und weilen man ihnen alles entzogen und allerdings verarmt, hat der H. Präsident Speis und Trank, alles hergeben, mit welchen er, wie auch Herr Kinský sehr lustig und fröhlich gewest. Vor der Tafel hat man statlich musicirt, welches noch die alten kais. Musicanten gewest und haben sich diese beide Herrn gegen dem Closter alles Liebs und Guetes zu erzeugen, hoch anerbotten, haben auch der Vesper beigewohnt.

Auch auf gemeltem Tag hat man den Juden alle ihre Schulen und Gewölber verpetschirt, müssen auch wider schwitzen und in 8 Tagen 100.000 Thaler erlegen. Allein man weiss wohl, dass viel Christen Silber bei ihnen versezet. Alhier im Zeughaus hat man alle grösse Stück, wie auch den grossen Mörser, so der vorige Churfurst von Sachsen dem Kaiser Rudolf verehrt, zerschnitten und andere Stück auf die niederländische Manier daraussen giessen lassen, auch vorgestert hat man 7 Mörser und 3 Wägen mit Kugeln von dannen geführt.

Heut um 9 Uhr haben sich alle Catholische auf der Kleinseiten zue Hof in der Canzlei, was die Reichen sein, erzeugen müssen, man fährt von ihnen Geld zu entlehnen. Aber wann kriegen sie es wider, nunquam. Heut hat der König zue Hof allen Hofgesind, gross und klein, die Kost aufkündet, gibt ihnen Kostgeld, aber wenig gnug. Allein, was es bedeutet, gibts die Zeit. —

6. Zpráva z Prahy dd. 26. července 1620. Mnichovský říšský archiv XXVII/4.

Der alte Graf von Turn ist verschienenen Freitag in der Nacht wieder von hinnen verreiset, hat in höchster Geheim 500 schwarze Röck, wie theils kaiserische Soldaten, wie auch etliche Fahnen, so den kaiserischen gleich, machen lassen.

Von einer vertrauten Person vernimm ich so viel, es haben die Böhmen eine sonderbare Impresa, dadurch sie ihnen, wann es

gelingen sollt, einen unsterblichen Namen machen werden, ob Handen, was aber eigentlich für eine sei, kann nicht penetrirt werden. Die Vermutung gehet stark und zuförderist auf die selbst eigene Person Ihr. Kai. Mai., weil dieselbige sich oft aus Wien auf das Jagen gefährlich wagt, Andere wöllen, es sei auf Budweiss oder Cromau und die Schanzen, so den Weg von Passau auf Cromau defendiren, angesehen, Andere wöllen, es sei ein neuer Sturm einer Camisciaten, welche vor Zeiten mit weissen Hemden vorgenommen worden. Sei es zu wess End es wolle, man hat sich aller Orten vorzusehen, den sie um den spilen.

Den 25 dies seind ernstliche Mandata angeschlagen und der funfte Man aufgeboten worden, und wird in den selbigen vermeldet, weil man gewisse Nachricht, dass der Feind sich mit groser Macht den Granitzen nahet, also sollen sie in Bereitschaft stehen, damit auf den Nothfall an End und Ort, da man ihr bederft, sie hingelegt werden mögen.

Freitag zu Abend, eben als der Juden Sabat eingangen, und in ihren Synagogen gewesen, haben die Landofficirer etliche Herrn in aller Eil verordnet, welche neben etlichen Mansfeldischen Soldaten in die Juden-Stadt gefallen, bei den vornemsten Juden alles durchsuechet, verpetschirt und verwachen lassen, heut oder morgen werden gewisse Commissarien verordnet werden, Alles zu eröffnen und mit sich hinweg zu nehmen, Alles soll auf 100,000 Thaler geschätzt worden sein. Der Anfang ist bei den Juden gemacht worden, nicht weniger werden die catolische Kaufleut, neben andern vermöglichen Bürgern diess leidig calvinisch und raubrisch Vater unser beten müssen.

In Kurz soll zu Nürnberg wieder ein Unionstag angestellt werden, darauf die zu Ulm durch sonderliche Griff und List von dem Herzog auf Bayrn erpracticirte ungiltige Vergleichung wider soll reraktirt werden. In diese Union soll sich Dennemark auch begeben wollen und vermittelt körperlichen Eides bestettigen, unser König aber wird durch seine besondere liebe und getreue Graf von Solms und Camerarium daselbst erscheinen.

Nächst abgescheinten Pfnstag seind die Burger abermal auf die Rathheuser berufen worden, denen man fürgehalten, weil durch

der Soldaten starkes meutirt, ihnen sammtlich und dem ganzen Königreich eisserist Verderben und Undergang angedröet wirdet, und daher die eusserste Noth vorhanden, Gelt zusammen zu bringen: also sollen sie die androende, vor Augen schwebende Gefahr zu eifrigem Gemuet fassen und sich ein jeder nach seinem Vermögen angreifen und zu Abwendung vorstehenden Jammers eine nochmalige wolergiebigige und erspriessliche Geldhülff derschliessen und damit sich keiner dissfalls nicht zu entschuldigen, so soll derjenig, so kein baar Gelt, anstatt dessen Silbergeschirr und in Mängel des Silbers andern Hausrath hergeben. Auf solche Zumuetung haben etliche Weiber ihre silberne Gürtel, die armen aber Zin, Bett, Kupfer und so gar Kleider zuwerfen müssen bei dieser Zusammenraplung. Hat sich die Stadt Prag sehr beschwert, mit Vermelden, es solten die Herrn Landofficirer zu Gemüth ziehen, dass sie Zeit dieses noch werenden Kriegs 2,900,000 Thaler contribuiert, und die kleine Seiten 92,000, die Alte 320,000 und die Neue Stadt 240,000 Thaler Schulden gemacht hätten.

Rauber, ein Abgesandter des Land ob der Enss hat jüngst verwichenen Pfnstag ein stattlich ansehnlich Panket gehalten, dabei in Gesundheit des türkischen Kaisers, des Bassa von Ofen und des Gabor's getrunken, seind dergleichen Reden herausgestossen worden, weil Ferdinand uns ob der Enss dem von Bayrn versetzt und unss zu mancipia machen will; also wird zu Raecz ein Landtag gehalten, dahin die Abgesandten auf Steiermark, Kärnten und Krain auch kommen, Ihre Kön. Maj. für ihren Herzogen und den Turken zu ihrem Schutzherrn auf und anzunehmen, und obwol Herzog aus Bairn und Erzherzog Leopold alwait mit 12,000 in ob der Enss gefallen, so hatte doch solches nichts zu bedeuten, es ermangelte an Mittel nicht, selbige zuruck zu treiben. Wie man denn in kurz ihme auf einer unvermerkten Seiten ins Land fallen wurde, damit man ihn von seinem Vorhaben divertiren möchte. Man hat gleichwol bei besagtem Panket, sonderlich der Rauber oft den Kopf gehenget und mit Säufzen gegen Himmel gesehen, einen Brief, so er under werendem Panket empfangen, mehr denn über dreimal gelesen, und dann dem Grafen von Turn zu lesen übergeben, seind beede hernach angestanden und viel Zeit nach

einander discurrirt. Man mutmasset, die Ensser zum Theil wöllen hinken.

Das Best hett ich schier vergessen, als sie nun aufgestanden, und der von Ruppaw hinauf zum König gefahren, hat der König gefragt, wie das Panket abgangen. Darauf Ruppaw erzehlet, was Rauber wegen Steiermark, Kärnten und Crain fürbracht, und dass sogar dieselben ihn für ihren Herzog annehmen wöllen, darob er sich erfreuet, zu seiner Frau Gemahlin nicht gangen, sondern geloffen sie kunftige Herzogin in Steiermark, Kärnten und Crain salutirt. *O pueritiam ne dicam stultitiam.*

Wenig Tag vor des von Turn Abreisen ist er bei dem von Bischofftanicz zu Gast gewesen, alda er ohne Scheu zu den Herrn vermeldet: Ihr Herrn Brueder Vettern, Oheimen und Schwäger, jezt steht die Sach auf der Spitz und ist das ganze Wesen auf die Faust gesetzt, fällt Baiern oder Saxen ein, so müessen wir zu Ross und Fuess, so stark wir angeworben und Landvolk aufkommen mögen, ihnen entgegen ziehen, und mit ihnen schlagen, es geraths, wie es wölle, dan es besser für dem Feind ehrlich sterben, als in dergleichen Tyrannenhände verderben.

Weil Saxen mit seinem Volk so still und man zu Prag nit erfahren kann, was sein Intent, hat man auf dem Weg die Boten nach Dresden plündern und ihnen sub specie assassinii die Brief nehmen lassen. Wie es Saxen empfinden wirdet, bericht ich hernach.

7. Zpráva z Prahy dd. 3. srpna 1620. Mnichovský říšský archiv XXVII/4.

Der Obriste von Stahrenberg ist hie sehr krank, Neudody und Rauber seind hie, haben vorgestern neben Ruppaw, Budowecz und andern in der Nacht Rath gehalten, sonderlich dieses, wie die Ober-Enser zu Linz zu erhalten und dem Herzog in Bairn Widerstand zu thun sein möchte, und anders mehr, wie auch die Ungehuldigten in Oestreich zu erhalten und die Gehuldigte wieder uf ihre Seiten gebracht werden kunnten, Graf von Thurn soll General gegen Bairn und Sachsen sein.

Der ober-ennser Gesandter, Rauber genandt, hat den 23. July ein Pankett gehalten, dabei haben si mit Drommeten aufblasen

XXXVIII

lassen, und under andern ungereumten Rumtrüncken, auch des türckischen Kaisers, Bassa zu Ofen und Bethlehems Gesundheit herum getrunken und allerlei selzame Reden getrieben. Unter andern auch, dass die Ober Enser ein Tag zu Recz angestellt, alda sie sammt den Gesandten aus Steyer, Kärnten und Crain, den prägerischen König zum Herzogen und dann den Bethlehem und Türcken zum Schutzherrn annehmen wöllen.

Obwohl der Herzog aus Bairn und Leopoldus stark auf sie zuziehen, wöllen sie ihnen doch gar wohl begegnen und sie zuruckhalten, solches haben Sie auch dem König bericht und zur Bestendigkeit vermahnt.

Vor 6 Tagen hat man ein Courier nach Lincz abgefertigt, mit Schreiben, sie sollen sich nicht ergeben, sie wöllen ihnen ehist mit grosser Macht zu Hülff kommen.

Die böhmischen Soldaten sollen fort noch stark meuteniren, in Willens nach Prag zu rucken. Weiln man den Burgern bei jeziger, abermahl schweren Auflag, mit den Soldaten sehr gedrohet, dass sie, wann sie nit ihr Eusserstes thun, ihnen in die Heuser fallen, und sich einlosiren würden, sagt man hie, im Fall sie ihren Weg hieher nehmen solten, dass es durch Praktiken und mit Fleiss also gespielt, damit die Burger, weil sie ihnen die Soldaten nit einlegen lassen wöllen, sich dessen erwehren, sondern durch das Schloss und Hratschin mit Gewalt der Burger in Städten unter dem Schein der Bezahlung bemechtigen und der Heuser sich impatroniren können. Der Konig und Stende aber sich mögen entschuldigen, man hatts ihnen zuvorgesagt, warum sie nit ihr Eusserstes zur Bezahlung gethan, so weren sie nit nach Prag kommen. Leczlich auf dass die Burger also gedämpft und aufn Fall einer Belagerung sie nichts fuer sich tentiren, sondern aufs Königs Seiten bestendig bleiben müssen. Alle drei Städte zue Prag müssen morgen 100.000 thl. erlegen. Die Juden aber 50.000. Mann hat ihr viel in Heuser besucht, was für klägliche und erbärmliche Lamentationes unter den Burgern und geweint ist nicht zu schreiben.

Alhier ist es albereit darzu kommen, dass die Weiber ihre silberne Gürtel, die Männer ihre silberne Knöpf von den Wämmsern müssen hergeben, und wann mans wigt und etwas mehr ist

über die Summe, so sie geben sollen und einem jeden auferlegt wird, wan man das Übrig heraus begert, gibt man zue Antwort, es sei dißmal noch nit gnug, si müssen bald noch mehr darzu geben, und wer ietzt Nichts hat, dem ist schier am besten, so kan und darf er nichts geben, Der Allmechtige sehe in diese überaus grosse Bedrangnuss und schicke ein gutes Mittel!

Der Peldřzemowsky hat vor 3. Tagen gesagt, sie hoffen durch allerlei Hülfen und ihre Anschlege allein, dan auch durch Ausscharrung mit Gelt und Volk noch diesen Sommer über den Kaiser also matt zu machen, dass er zum Frieden schreiten werde müssen, da doch die arme Leut ietzt zue 2. 3 und mehr Kreuzer, auch alte Klaidler hergeben müssen, dass es eine Sünd und Schandt ist, sollen sie noch einmahl contribuiren, ist sich eines grossen Aufstands zu besorgen.

Der Primas Seifensieder auf der Kleinseiten hat neulich im Beisein etlicher Ratherrn und anderer öffentlich geredt und gestanden, dass man die Teutschen bald all in Prag todtschlagen werd, die Gefahr und Noth ist leider vor der Thür, die Hülf und Hoffnung aber gar langsam und zweifelhaftig, es ist alles sehr schwirig. Der König aber lest sich nichts schrecken, schafft ihm ein guten Muth. Wie seine Leut reden und ausgeben, wird er in 4 Wochen nach Nürnberg und da zum Kaiser gekrönt werden.

Diese Wochen ist der König und die Königin zweimal im Stern über Nacht blieben, heut fahren sie nach Brandeis. Gott geb einmals nach Heidelberg oder in nobis Krug.

Die Münz im Schloss sowohl andere Sachen zum Lust, werden starck gebaut und zugericht, als wann sie ewig wolten hie bleiben, so hat man alle Losamenter da besichtiget und beschrieben, wie die Sag, zu überschlagen, wie viel man auf den Nothfal Leut darin losiren könne.

Der alte Graf von Thurn hat vermeldt, wo es die eusserste Noth erfordert, dass Sachsen und Bairn in Behmen einfallen theten, müssten sie endlich, so starck sie an geworbenen und Landvolck auf kommen könnten, ihnen entgegen ziehen und schlagen, es gerath wie es wöll, es were besser ehrlich vorm Feind gestorben, als sonst vertorben.

Weil der Churfürst mit seinem Volk so still und man nit erfahren kann, was sein Intent, hat man zu verkundtschaften alle Bothen, so biesher nach Dresden gangen, die Brief eröffnen lassen.

Der Graf von Hollach liegt bei 3 Wochen hero krank im Lager, dessen die Hauptleute und Soldaten (wie seine aigne Leute berichten) mit ungestimmen Überlaufen und Injurien ganz nicht verschonen.

Aus dem manssfeldischen Lager nit weit von Crumau vernimmt man von seinen aignen Auswarter, dass er zwar eine Schanz mit Verlust in 350 Mann eingenommen, desswegen hat man gestern am Sontag hie auf der Klein-Seiten in der Behmischen und Teutschen Kirchen auf den Kantzeln öffentliche Danksagung gethan, dass das behmische Kriegsvolk nit allein die Schanz, sondern auch den gulden Steig bei Budtweiss glücklich erobert hetten. Darneben ist aber auch die grosse vor Augen schwebende Gefahr über die Massen sehr scharf angedeutet worden, wie dan schier verlauten will, dass man albereit fast eben am selben Tag ganz Ober-Östereich, sammt allen Städten entgegen aus der Confoederation verloren, und dass es mit Ungern auch nit allerdings zum Besten stehen solle. Heut sollen 1300 Engländer zur Brandeiss 3 Meil von hier ankommen, welche aber noch nit bewahrt sein, wohin sie gebraucht werden, weiss man noch nicht.

Von fremdem Volk hört man nichts, so den Behmen czu Hülff kome, allein ihr Hoffnung ist auf Anspach, die Staaden, Graf Moricz und zueförderist die Ungern und Türken. Die Venediger haben zwen Clarissimi hergeschickt, losiren bei H. Hanuss München. Under andern sollen sich die Venediger erbieten, Gelt darzuleihen, mangelt allein an der Versicherung, so auf alle Städt gericht werden sollen, man sagt auch, dass sie 6000 Mann biss her in der Still durch ein Augspurger bezahlen lassen, und kann nit hinder den Grund kommen.

Die alt kaiserischen Stuck Geschucz verschmelzt man jezt und werden andere draus gossen, darzu die Staaden allerlei Künstler hieher geschickt, Plattner und andere, welche in der Reichs-Canzlei losiren thun. Der Mihteren und andere, haben aus selbigen Haus weichen müssen.

Hiesiger König lest im Schlos, hinder der Thumkirchen, wo vor diesem H. Santorlier gewohnt, ein Neue Münz bauen, ob nur Münzer aus seinem Land herein kommen, oder die Aldstädter darzu gebraucht werden, hat man zu vernehmen, es verlautt die Münzc wird noch höher steigen.

Verschieden Samstag vorgestern, hat das Wetter ins Altstädter Rathaus geschlagen, und solchen auf einer Seiten ganz entzündet, auch ein Meil von hier in einem Dorf angezündet, weil aber zugleich ein grosser Platzregen gefallen, ist das Feuer bald wieder gedempft worden.

Den Bescheid und Antwort, so man unlengst den Tschaussen gegeben, hat man ihm türkischen Gesandten nit ganz volkomicl entdeckt, sondern um des Francisci del Faro türkischen Dolmetschers willen, weil er nit calvinisch, sondern catholicisch ist, dass ers nit alles wissen solle, solche ihre Antwort ihrem Gesandten, H. von Cöllen, davon vor diesem gemeldt, schriftlich hienoch geschickt, wird ohn Zweifel nit viel nuzliches für die Christenheit sein. Sonsten hat man in des Türkischen Kaisers Gesundheit starke Gesundttrünke ausgesoffen, dörft aber manchen ins künftigt schlecht geseget werden.

Den 18. Juli haben die Juden alhier' in ihrem Tempel oder Sinagog einhellig für Ihr May. Kaiser Ferdinandum gebeten, dass ihm Gott wölle wider seine Feind, Glück, Heil und Segen verleihn, und alle seine Feind zum Schemel seiner Füss legen wölle, und als ihr Gebet, so sie damals gethan, hat ein End gehabt, haben sie alle einhelliglich mit lauter Stimm und grossem Geschrei, wie dan ihr Brauch ist, geschrien, Amen! Darauf des getauften Kuriachs Bruder so noch ein Jud ist, geschrien, was das sein soll, sie hetten doch ietzt ein König, was man viel vor den Ferdinandum bitten wölle, die andern haben zur Antwort geben, der Kaiser sei der rechte König, schier wie im Ewangelio steht. Non habemus Regem nisi Cæsarem, und er seie ehe König in Behem gewesen, als dieser.

Ueber 8 Tag hernacher, nemlich den 25. Juli seind sie an ihrem Sabbath abermals versamlet gewesen und fuer den neuen König, weil man ihnen das vorig übel ausgelegt und gedrohet, ge-

XLII

beten, aber als der Psalm aus gewesen, die Alten mit fast laut Amen geschrien, sondern gar still. Ihre Kinder aber haben mit heller Stimm geschrien, Amen! Darauf alsbald einer von des Königs Leuten, so bestellt gewesen, gesagt: oho, ihr Schelmen, gelt, wan ihr fuer den Ferdinandum bett, so schreit und celebrirt ihr euern Gottesdinst wohl mit lautem Geschrei, aber wan ihr sollt fuer den König beten, so künnt ihr kaum das Maul aufthun, harr, man muss euch anderst lehren. Sie haben geantwortet, er hats vor dem Geschrei der Kinder nicht gehört.

Der König hat den Vice-Canzler Müller seiner englischen Klepper ein geben lassen, dass er mit ihme spaziren reuten sollen, unter dem also ein anderer neben ihme reitender auf ihme geschlagen und hat ihm ein grossen Schaden am Schienbein gethan, dass drei Barbierer etlich Wochen an ihm hailen. Man vermeint, es werde so übel gerathen, dass er dessen wird sterben müssen. Er lest aber dennoch das Practiciren wider den Kaiser nicht, wie sein Vater.

Freitags hat man unversehens, durch etliche Personen, darunter der Knot auch gewesen, die reichsten Juden in Heusern mit einer Guardi überfallen, hat alles durchsucht, auch von Gold, Silber, Kleinodien und andern gefunden, inventirt, so sich über 100.000 thl. erstrecken, und von ihnen hergegeben werden soll. Die Christen, wie ihnen getrohet wird, besorgen sich auch dergleichen, es möchte aber ohne Aufstand nicht beschehen.

In dieser Rebellion haben nur allein die Städt in Behem über neunzehnhundert Tausend Thaler zum Krieg hergeben. Die Stadt Kleinseiten Prag, hat allein 92.000 Thaler Schuld gemacht, dann die seind alzeit die Vornemsten, in allen Dingen wöllen sie das præ haben, destwegen die andern Städt sehr übel content. Dann man alzeit mit ihnen exemplificirt. Der Georg Neser und der Bonaventura seind die vornehmsten Rädelführer sammt den Doctor Astronomo der einer Szeenfur weissagen kann. Zur Zeit des Türkenkrieges hatten die Leute solches mit gethan.

Der Reichs Canzlei hat man sich mit Gewalt bemechtiget und des Königs Secretari Ritt die Schlüssl zu allen Sachen geben müssen, können also ihres Gefallens, die Reichs-Canzlei, Registratur

und Schriften durchstueren, darzu D. Eisen neben dem Pauschreiber und Andern starke Anleitung gegeben.

Der H. Harrant hat eine Mess componirt und selbige an St. Jacob Tag in der Kirchen bei St. Jacob auf der Orgel mit Posauen, Geigen, Lauten und Zinken musiciren lassen. Darüber sich viel Catholische hoch verwundert, sowohl auch, dass sich soviel Calvinisten daselbst finden lassen, vermeinen, es muss auf der Catholischen Seiten ein guts Anzeigen sein.

Dieser Tagen hat man die Liechtensteinischen zu Clumez befundenen Schaz, so sich an Gold und Silber, wie man ausgiebt, auf 300.000 Tl. Werth belaufen soll, alhero gebracht und in das iezigen Landhofmeisters Poppels Haus verwahrlichen beigelegt, weiln aber die Frau von Liechtenstein, (so sich dieser Zeit alhier befindet), stark darwider protestirt, mit Vermelden, dass solcher Schaz ihr selbstem zugehörig, vermeint man, es werde ihr Alles wieder gegeben werden, sonsten were man zu Bezahlung der Soldaten, solchen Schaz dieser Zeit hoch bedürftig.

Herr Wenzl Kinsky siczt mit all den Seinigen zu Clumez noch im Arrest, und ist ganz nichts zu vernehmen, wie es mit seinen Sachen einen Ausgang nehmen werde.

Des unlengst alhie gewesenen türkischen Tschaussen Secretari oder Schreiber, so er des Nahmens würdig, hat unserm iezigen hieigen behmischen König ein Carmen in türkischer Sprach verfertigt, welches hernach in welsche Sprach und endlich in teutsche Reume, beiliegend zu sehen, übersezt worden. Man hat sich mitgeküczelt und drueber gefrolockt, welches von Christen nie erhört worden. In Summa, wir wöllen gar türkisch werden.

Stanford University Libraries

3 6105 013 541 417

**Stanford University Libraries
Stanford, California**

Return this book on or before date due.

--	--	--

